POLYBIOU HISTORIAI

Polybius, Ludwig August Dindorf, Theodor Büttner-Wobst

BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM GRAECORUM ET ROMANORUM
TEUBNERIANA.

ΠΟΛΥΒΙΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΑΙ.

POLYBII
HISTORIAE.

EDITIONEM A LUDOVICO DINDORFIO CURATAM

RETRACTAVIT

THEODORUS BÜTTNER-WOBST.

VOL. I.

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCLXXXII.

BIBLIOTHECA

SCRIPTORUM GRAECORUM ET ROMANORUM TEUBNERIANA.

	M. *Pf.*
Aelianus ed. *Hercher.* 2 voll.	9.—
—— —— **varia historia**	—.90
Aeneae comment. ed. *Hug*	1.35
Aeschines ed. *Franke*	—.90
Aeschylus ed. *Dindorf*	1.20
—— —— **einzelne Stücke** à	—.30
Alberti Troilus ed. *Merzdorf*	3.—
Ammianus Marc. ed. *Gardthausen.* 2 voll.	7.20
Anacreon ed. *Rose.* Ed. II	1.—
Andocides ed. *Blafs.* Ed. II	1.20
Anthimus ed. *Rose*	1.—
Anthologia latina ed. *Riese.* I. 1	3.—
—— —— —— I. 2	4.50
—— **lyrica** ed. *Bergk*	4.50
Antiphon ed. *Blafs.* Ed. II	2.10
Apollodorus ed. *Bekker*	1.—
Appollon. Rhodius ed. *Merkel*	1.—
Appian ed. *Mendelssohn.* 2 voll.	9.—
Archimedis opera omnia. Ed. *Heiberg.* 3 voll.	18.—
Aristophanes ed. *Bergk.* 2 voll.	3.—
—— —— **einzelne Stücke** à	—.45
Aristoteles de partibus animal. ed. *Langkavel*	1.80
—— **de arte poetica** ed. *Christ*	—.60
—— **physica** ed. *Prantl*	1.50
—— **Ethica Nicomachea** ed. *Susemihl*	1.80
—— **de coelo etc.** ed. *Prantl*	1.20
—— **de coloribus, audibilibus, physiognomonica** ed. *Prantl*	—.60
—— **politica** ed. *Susemihl*	2.40
Arriani expeditio ed. *Abicht*	1.20
—— —— **mit Karte**	1.50
—— **scripta min.** ed. *Hercher*	1.—
Athenaeus ed. *Meineke.* 4 voll.	12.—
Augustinus iter. ed. *Dombart.* 2 voll.	6.—
Aulularia ed. *Peiper*	1.50
Avienus ed. *Breysig*	1.—
Babrius ed. *Schneidewin*	—.60
Boetius de inst. math. ed. *Friedlein*	5.10
—— **de consolatione** ed. *Peiper*	2.70
—— **comm. in libr. Aristotelis** περὶ ἑρμηνείας rec. *Meiser.* 2 voll.	8.70
Bucolici Graeci ed. *Ahrens*	—.60
Caesar ed. *Dinter*, kplt.	1.50
—— ed. *Dinter.* 3 voll. à	1.—
—— **de bello Gallico.** Ed. min.	—.75
—— —— **civili.** Ed. min.	—.60
Cassius Felix ed. *Rose*	3.—
Catullus ed. *Müller*	—.45
Catullus, Tibullus, Propertius	2.70
Cebetis tabula ed. *Drosihn*	—.60
Celsus ed. *Daremberg*	3.—
Censorinus ed. *Hultsch*	1.20
Cicero ed. *Müller.* Pars II. Vol. I, Pars IV. Vol. I. II. III, jeder à	2.10
[Auch in 37 einzelnen Heften.]	
—— **orationes selectae** ed. *Klotz.* 2 partes	1.50
—— **orationes sel.** edd. *Eberhard et Hirschfelder*	2.—

	M. *Pf.*
Cicero, epistolae selectae ed. *Dietsch.* 2 partes	2.50
—— **epistolae** ed. *Wesenberg.* 2 voll.	6.—
Commodianus ed. *Ludwig.* I & II	2.70
Cornelius Nepos ed. *Halm*	—.30
Cornutus ed. *Lang*	1.50
Curtius Rufus ed. *Fofs*	1.20
—— —— ed. *Vogel*	1.20
Dares Phrygius ed. *Meister*	1.20
Demosthenes ed. *Dindorf.* 3 voll.	4.50
—— —— Auch in 6 Partes, à pars	—.75
Dictys Cretensis ed. *Meister*	1.50
Dinarchus ed. *Blafs*	1.—
Dio Cassius ed. *Dindorf.* 5 voll.	13.50
Dio Chrysost. ed. *Dindorf.* 2 voll.	5.40
Diod. Siculus ed. *Dindorf.* 5 voll.	15.75
Dionysius ed. *Kiefsling.* 4 voll.	10.80
Dracontius ed. *de Duhn*	1.20
Eclogae poet. latin. ed. *Brandt*	1.—
Epicorum Graecorum fragm. ed. *Kinkel.* Vol. I	3.—
Erotici script. ed. *Hercher.* 2 voll.	7.50
Eudociae violarium ed. *Flach*	7.50
Euripides ed. *Nauck.* Ed. III. Vol. I & II à	1.50
—— —— —— Vol. III. Fragmenta	2.70
—— —— —— Einzelne Stücke à	—.30
Eusebius ed. *Dindorf.* 4 voll.	15.—
Eutropius ed. *Dietsch*	—.30
Fabulae Aesopicae ed. *Halm*	—.90
Fabulae Roman. ed. *Eberhard.* Vol. 1	3.75
Florus ed. *Halm*	1.—
Frontinus ed. *Dederich*	1.50
Gaius ed. *Huschke*	2.70
Gellius ed. *Hertz.* 2 voll.	3.30
Heliodor ed. *Bekker*	2.40
Herodian ed. *Bekker*	1.20
Herodotus ed. *Dietsch.* 2 voll. à	1.35
Hesiodus ed. *Koechly*	—.45
—— ed. *Flach*	—.45
Hesychius Milesius ed. *Flach*	—.75
Hieronymus ed. *Herding*	2.40
Historici Graeci minores ed. *Dindorf.* 2 voll.	8.25
Historia Apollonii ed. *Riese*	1.—
Homeri Ilias, kplt. 1 Band mit Einleitung von *Sengebusch*	2.25
—— **Odyssea, kplt. 1 Band mit Einleitung von** *Sengebusch*	2.25
—— **carmina,** I. 1 (Ilias I)	—.75
—— —— I. 2 (Ilias II)	—.75
—— —— II. 1 (Odyssea I)	—.75
—— —— II. 2 (Odyssea II)	—.75
Horatius ed. *Müller*	1.—
Hygini Gromatici liber ed. *Gemoll*	—.75
Hymni Homerici ed. *Baumeister*	—.75
Hyperides ed. *Blafs.* Ed. II	1.35
Iliadis carmina ed. *Koechly*	3.—
Incerti auctoris lib. de Constantino Magno ed. *Heydenreich*	—.60
Iosephus, Flavius, ed. *Bekker.* 6 voll.	12.60
Isaeus ed. *Scheibe*	1.20
Isocrates edd. *Benseler et Blafs.* 2 voll.	2.70
Iuliani imp. op. ed. *Hertlein.* 2 voll.	6.75

ΠΟΛΥΒΙΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΑΙ.

POLYBII
HISTORIAE.

EDITIONEM A LUDOVICO DINDORFIO CURATAM

RETRACTAVIT

THEODORUS BÜTTNER-WOBST.

VOL. I.

LIPSIAE
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.
MDCCCLXXXII.

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

In nova Dindorfii editione Polybiana paranda cum nihil antiquius haberem, quam ut Vaticani codicis (A) auctoritatem, quam plurimi ducendam esse cum Hultschii disputationibus, tum inscriptionum testimoniis mire consentientibus cum Vaticani scripturis confirmatum est, diligenter et accurate sequerer, per se patet, me de genere dicendi Polybii, de quo grammaticam componere etiam nunc cogito, prorsus aliter sentire atque Naberum et Dindorfium. Quod autem huic editioni fines circumscripti sunt tam angusti, ut omnia singillatim perpendere et enarrare non possim, ea tantummodo putavi in praefatione esse commemoranda, quae in Hultschii editione inveniri non possint.*) Quae autem ex Dindorfii praefatione sumsi, inclusi uncis quadratis his [ ].

Denique ea verba, quae e contextu eiicienda esse videntur, ab aliis semper secrevi uncis quadratis, quae coniecturis addita sunt, inclusi plerumque uncis lunatis his ( ). — Finem autem his verbis facere non possum, antequam gratias persolvi Hultschio, cui versatissimo in studiis Polybianis multa me debere, libenter confiteor.

---

*) De ceteris in Fleckeiseni annalibus mihi erit disserendum.

PRAEFATIO.

Omnium codicum, quibus continentur Polybii libri quinque primi, est antiquissimus Vaticanus n. 124 (A) undecimo fere saeculo eleganter scriptus columnis bipertitis in foliis membranaceis formae quadratae maioris 304. Scriba ipse nomen in extremo libro quinto adiecit et diem (non annum), quo laborem perfecisse videtur, verbis his: *πολυβίου ϊστο | ριῶν : ε̅ | εὐτυχῶς | χρῶ | ἐγράφη χειρὶ ἐφραὶμ | μοναχοῦ | μηνὶ ἀπριλλίωι ε̅ ἰνδ.* ε̅|. Singulos autem versus codicis illius antiquissimi plerumque litteras inter 21 et 19, omnino igitur vicenas fere capere, quam versuum descriptionem ex ipso archetypo propagatam esse, Hultschius pluribus exposuit in Fleckeiseni annalibus (1867, 291. ss). Sed Ephraemum illum non modo archetypi codicis versus et orthographiam accuratissime servasse sed etiam dittographias haud raro in ipso contextu inventas mira cum fide descripsisse ex iis, quae sequentur, luculenter apparebit. Quamquam igitur scribae munere monachus ille sedulo functus est, tamen nonnullis locis[1]) proposuit emendationes modo bonas modo pravas. Primum quidem III, 6, 1 *βουλόμενοι τὰς αἰτίας ὑποδεικνύναι ἡμῖν, δι᾽ ἃς* . . . notis // et / praefixis contrarium verborum ordinem ita restituit, ut hiatus, qui est inter *ὑποδεικνύναι* et *ἡμῖν*, tollatur. Cum autem suspicari non possimus, Polybii usum evitandi hiatum notum fuisse librario, manifestum et apertum est, Ephraemum denuo inspicientem ea quae

1) In tota disputatione respexi tres libros primos; de aliis libris in praefatione alterius voluminis erit dicendum.

descripserat ex ipso codice archetypo errorem correxisse. Eadem ratione III, 110, 8 pro *παρὰ τὸν Αὔφιδον ποταμὸν καλούμενον* iisdem notis significavit restituenda esse *π. τ. Ἀ. καλούμενον ποταμόν*, quem verborum ordinem Polybio aliis locis placuisse constat. Quae cum ita sint, facere non possum, quin putem, eum librarium, qui codicem descripsit, solitum fuisse verborum ordinem errore turbatum notis // et / praescriptis corrigere neque manui alteri tales emendationes (III, 52, 5. 84, 13. IV, 26, 3) tribui posse. Sed est aliud quoque genus emendationum, de quarum origine paullo aliter iudicandum esse videtur. Quod enim ad III, 63, 4 *δεῖν γὰρ ἢ νικᾶν ἢ θνήσκειν ἢ τοῖς ἐχθροῖς ὑποχειρίους εἶναι ζῶντας, εἶναι δ' ἐκ μὲν τοῦ νικᾶν ἆθλον* .. in margine scriba perbene addidit *γενέσθαι* pro *εἶναι*, ex codice archetypo haustam esse hanc emendationem, non est quod exponam. Item III, 31, 3 quod in margine pro *νοῦν* proposuit A_1 *νῦν*, non ex coniectura illud fluxisse, sed e codice denuo inspecto, e testimonio codicis Medicei (p. LXIX) concludi potest. Sed perraro Ephraemus coniecturas margini adscripsisse videtur locis his:

I, 3, 2. *κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Λιβύην*] A_1 in margine non recte addit *τὴν* ad *Λιβύην*. Cf. V, 33, 4: *περί τε τὴν Ἰβηρίαν καὶ Λιβύην ἔτι δὲ τὴν Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν* (addas post *καὶ* articulum) *ἐπετελέσθησαν πράξεις*.

I, 52, 4 *οἵ γε Ῥωμαῖοι* ... *οὐδὲν ἀπέλειπον τῶν ἐνδεχομένων, ἀλλ' εἴχοντο τῶν ἑξῆς πραγμάτων*] non recte *ἔσχοντο*.

II, 37, 6 *διὰ τὸ τὴν μὲν ὑπὲρ τῶν προγεγονότων παρ' αὐτοῖς ἱστορίαν ὑπὸ πλειόνων ἐκδεδόσθαι καὶ γνώριμον ὑπάρχειν ἅπασιν*] *α* pro *ι* A_1 adscripsit, voluit igitur vix recte *ἅπασαν*.

II, 71, 9 *καθῆκον ἂν εἴη* .... *τὴν βύβλον ταύτην ἀφορίζειν ἀκολούθως τῇ τε τῶν προγεγονότων πραγμάτων περιγραφῇ καὶ τῇ τῶν κεχειρικότων τὰ πρὸ τοῦ δυναστῶν καταστροφῇ*] A_1 in margine non recte apposuit *στειῶν*.

Quod autem praeter manum illam vetustissimam (A_1) in codice Vaticano et altera manus, quae eiusdem fere aetatis est (A_2) et duae tresve recentiores (A_r) exstant, primum, nisi fallor, nobis exquirendum esse videtur, utrum varietas scripturae a manu secunda repraesentata ex alio antiquo codice sit repetita, an ea, quae ad supplendum aut emendandum conferantur, a correctore quodam aut feliciter aut imperite sint excogitata. Quod faciam ita, ut eorum librorum, quorum contextus hoc volumine contineatur, omnes locos, quibus varietas quaedam sit in codice Vaticano, enarrem atque ostendam, cum manus primae auctoritatem et fidem esse perbonam, tum emendationes aliarum manuum esse tales, quales quisque hodie coniectura facillime inveniat. Iis locis vero, quibus mihi videntur emendationes pravae esse propositae, asteriscos apposui.

I, 2, 1. *Ὡς δ' ἔστι παράδοξον καὶ μέγα τι περὶ τὴν ἡμετέραν ὑπόθεσιν γένοιτ' ἂν οὕτως μάλιστ' ἐμφανές* A_1] *τὸ* A_2.

I, 3, 6. *νομίσαντες τὸ κυριώτατον .. μέρος αὐτοῖς ἠνύσθαι πρὸς τὴν τῶν ὅλων ἐπιβουλήν*] *ἐπιβολήν* A_2 eraso *υ*.

I, 6, 8. *ποιησάμενοι τοὺς τὴν Ἰταλίαν οἰκοῦντας ὑφ' αὑτούς*] *κατοικοῦντας** A_2. II, 23, 12: *οἱ τὴν Ἰταλίαν οἰκοῦντες*.

I, 11, 15 — I, 13, 8. 'Vocabulum *νυ* (*ἐπιγενομένης τῆς νυ|κτός*) ultimum est in codicis A folio septimo; deest folium octavum, suppletum a manu recentissima; incipit antiqua scriptura folio nono a verbis *καὶ προθέσει*.' Cf. pag.

I, 15, 10 *Συρακοσίων*] **Συρακουσίων* A_2.

I, 18, 6. *πέντε μὲν οὖν ἴσωυς μῆνας .. διέμενον*] **ἴσους* manus secunda videtur imperite correxisse e dittographia, quae fuisse videtur in archetypo *ἴσως* et *ἴσους*. Recte revocavit Casaubonus *ἴσως*.

I, 21, 2. *ἅμα πάντας ἀναπίπτειν ἐπ' αὐτοὺς ἄγοντας τὰς χεῖρας*] A_r in margine: *ἐφ' αὑτούς*.

I, 26, 12. τούτων δ' ἑκατέρα*[1]) συνεχ**ς κατὰ μίαν ναῦν ἐπιτάττοντες] A_2: ἑκατέρᾳ συνεχεῖς.

I, 26, 13. ἐπεὶ δὲ δὴ τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον στόλον ... ἔταξαν] A_2: ἐπειδὴ δέ.

I, 27, 5. Ἄννων ὁ περὶ τὸν Ἀκράγαντα ληφθεὶς τῇ παρατάξει] A_2: λειφθείς.

I, 27, 9. ὁ μὲν οὖν πρῶτος καὶ δεύτερος στόλος ἐπέκειτο τοῖς φεύγουσι, τὸ δὲ τρίτον καὶ τὸ τέταρτον στρατόπεδον ἀπεσπᾶτο]* ἀπέσπαστο: A_2.

I, 27, 12. ἅμα δὲ καὶ τῶν συναγωνιζομένων ἀμφοτέρων τῶν στρατηγῶν ἐν ὄψει τῶν ἡγουμένων ποιεῖσθαι τὸν κίνδυνον] A_2: τῷ. — Post στρατηγῶν addit A_1 καὶ τῶν, A_2 emendat hiatum Polybio inculcans: καὶ τῷ. Haec verba, quae ex antecedentibus falso irrepserunt hunc in locum, delet optime vir quidam doctus in codice Parisino 1649 ex editione principe descripto. (Hoc de libro, quem appellat Schweighaeuserus Reg. B. v. Schweigh. I, 19 ss. 52 ss. Hultschii praef. I, x.)

I, 30, 1. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι ... πρῶτον μὲν στρατηγοὺς ἑαυτῶν εἵχοντο δύο] A_2 εἵλοντο.

I, 31, 2. τὸ τῶν Νομάδων ἔθνος συνε|**** θέμενον[2]) αὐτοῖς οὐκ ἐλάττω, πλείω δὲ τῶν Ῥωμαίων εἰργάζετο κακὰ τὴν χώραν] A_2: *συνεπιθέμενον. Cum autem vestigia litterarum quattuor erasarum πιτι etiamnunc compareant, revocandum est participium praesentis unice huic loco aptum cum Nabero.

I, 31, 8. τὸ δὲ συνέδριον τῶν Καρχηδονίων διακοῦσαν τὰ προτεινόμενα παρὰ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ῥωμαίων, καίπερ σχεδὸν ἀπεγνωκότας τὰς τῆς σωτηρίας ἐλπίδας, ὅμως οὕτως ἀνδρωδῶς ἔστη ...] Cum notum sit, structuras ad sensum per totam Graecorum orationem latissime esse pervagatas (cf. Bernhardyi paralip. synt. gr. p. 25 ss.), Polybius quoque vocibus collectivis addere solet verba pluralia, quemadmodum

---

1) * indicat, singulas litteras esse erasas.
2) | indicat versum exeuntem.

fecit I, 34, 2 *τότε δὴ καὶ τὸ τῶν Ῥωμαίων στρατόπεδον κατὰ τὰ παρ' αὐτοῖς ἔθη συνεψόφησαν τοῖς ὅπλοις καὶ συναλαλάξαντες ὥρμησαν* (A_2: *συναλαλάξαν ὥρμησεν* est reiiciendum) *ἐπὶ τοὺς πολεμίους*; III, 16, 1 *διὸ καὶ πρὸς ταύτην ἁρμοζόμενοι τὴν ὑπόθεσιν ἡ σύγκλητος ἔκρινεν*[1]) (quod Casaubonus caute proposuit *ἁρμοζομένη* temere recepit Scaliger); fr. 119 Di. 71 Hu. *ἡ σύγκλητος πλείονος ἐπιστροφῆς εἶναι τὸ πρᾶγμα νομίσαντες.* Quae cum ita sint, hoc tamen loco tantum abest, ut *ἀπεγνωκότες*, levissima mutatione facta, liberiori dicendi generi Polybii concedamus ut emendatio manus secundae *ἀπεγνωκὼς* qua fiat sermo concinnus et rotundus recipienda esse videatur.

I, 32, 7. *τηλικαύτην ἐποίει διαφορὰν παρὰ τὴν τῶν πρότερον στρατηγῶν ἀπειρίαν, ὥστε μετὰ κραυγῆς ἐπισημαίνεσθαι τοὺς πολλοὺς καὶ σπεύδειν ὡς τάχιστα συμβαλεῖν τοῖς πολεμίοις*] *προτέρον* et *προτέρων* per dittographiam sunt in codice; Hultschius rectissime recepit *πρότερον*. — Pro aoristo *συμβαλεῖν* A_2 praesens **συμβάλλειν* non feliciter correxit. 'Amat Polybius verbum *σπεύδειν* vel *σπουδάζειν* cum aoristo construere. I, 30, 6. 33, 1. 37, 5 etc.' Schw.

I, 39, 1. *Γνάιος Σερουίλιος καὶ Γάιος Ἐμπρωϊος*[2]) (sic) *ἀνέπλευσαν*] A_2: **Ἐμπρώνιος*, voluit *Σεμπρώνιος*.

I, 39, 3. *ἐν ᾗ προσπεσόντες εἴς τινα βραχέα διὰ τὴν ἀπειρίαν, γενομένης ἀμπώτεως καὶ καθισάντων τῶν πλοίων εἰς πᾶσαν ἦλθον ἀπειρίαν*] A_2: **ἐπιγενομένης*. Scriptura manus primae est tenenda; similiter scribit Polybius XX, 5, 7: *Ἀντίγονος.. πλέων ἐπί τινας πράξεις πρὸς τὰ ἔσχατα τῆς Βοιωτίας, πρὸς Λάρυμναν παραδόξου γενομένης ἀμπώτεως ἐκάθισαν εἰς τὸ ξηρὸν αἱ νῆες αὐτοῦ.*

1) Xen. Hell. VII, 5, 26 *συνεληλυθυίας γὰρ σχεδὸν ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀντιτεταγμένων, οὐδεὶς ἦν ὅστις οὐκ ᾤετο* ... Pol. III, 86, 6 sq... *ἀλλὰ καὶ τὴν σύγκλητον αὐτὴν συνέβη διατραπῆναι, διὸ καὶ παρέντες τὴν κατ' ἐνιαυτὸν ἀγωγὴν τῶν πραγμάτων... μειζόνως ἐπεβάλοντο βουλεύεσθαι...*

2) Solent in cod. Vaticano nomina propria litteris minutis scribi, sed equidem semper nostram consuetudinem secutus sum.

I, 39, 8. *τοὺς μὲν στρατηγοὺς ἀπέστελλον, Λεύκιον Καικίλιον καὶ Γάιον Φούριον*] A_2 **Κεκίλιον* correxit, quod in capite sequenti forma illa falsa *κεκίλιος* quater in codice erat scripta. Rectam formam *Καικέλιον* habet titulus quidam, quem edidit Homollius (Bull. corr. héll. 1879 p. 158).

I, 40, 12. *προσπεσόντων δὲ τῶν θηρίων καὶ τιτρωσκομένων μὲν ὑπὸ τῶν τοῦ τείχους τοξευόντων . . . ταχέως διεταράχθη*] Post *τῶν* recte addit A_2 *ἐκ*.

I, 42, 2. *ἧς μὲν γὰρ ὁ μεταξὺ τόπος ἐστὶ πορευτός, ἧς δὲ παντός*] A_r: *πλωτός* in margine. III, 59, 3 *τῶν δὲ λοιπῶν τόπων . . . πλωτῶν καὶ πορευτῶν γεγονότων.*

I, 42, 9. *τέλος ἓξ πύργους τοὺς συνεχεῖς τῶν προειρημένων πάντας ἅμα κριοκοπεῖν ἐνεχείρησαν*] Versum omissum *κατέβαλον τοὺς δὲ λοιποὺς* post *προειρημένων* adiecit A_1 (ita Hultschius in Fleckeiseni annal. 1867, 291) aut A_2 (ita in editione Hultschius p. 51 adn. crit.). Ipse Hultschius vero cum dubitet, utrum additamentum illud auctoritati manus primae an secundae sit tribuendum, cumque manus secunda ne ullo quidem loco ullam lacunam, quae sit in codice, expleat, facere non possum, quin negem, hoc ex loco quidquam depromi posse ad auctoritatem manus secundae confirmandam.

I, 42, 13. *πολλοὺς ὑπὲρ τούτου τοῦ μέρους καὶ παραβόλους ἀγῶνας δ**συνίστατο*] Pro emendatione manus secundae **δὴ συνίστατο* Hultschius multo aptius restituit *διασυνίστατο*.

I, 43, 1. *συλλαλήσαντες αὐτοῖς αὐτοῖς* (vestigia primae manus) *ὑπὲρ τοῦ τὴν πόλιν ἐνδοῦναι*] A_2: **αὐτοὶ ἑαυτοῖς* hiatum non curans. Hultschius cum Benselero non sine specie verisimilitudinis proposuit *συλλαλήσαντες αὑτοῖς*.

I, 43, 3. *ἐὰν ἐμμείνωσι τῇ πρὸς αὐτὸν πίστει καὶ μὴ κοινωνήσωσι τοῖς ἐξεληλυθόσι τῆς ἐπιβολῆς*] A_2: ** ἐπιβουλῆς*.

I, 43, 8. *Ἀλέξων δὲ πρότερον Ἀκραγαντίνους ἔσωσε . . . τὴν πόλιν*] A_2 *Ἀκραγαντίνοις*.

I, 44, 4. *τὸ μὲν διακωλύειν τὸν ε*ι***|πλοῦν τῆς βοηθείας ἀπέγνωσαν*] A_2: *ἐπίπλουν* ex § 7. A_r in margine: **εἴσπλουν*. Quae errore in codice scripta fuisse videntur haec: *τὸ μὲν διακωλύειν τὸν ἐπὶ τὸν πλοῦν* recte correxit manus altera.

I, 45, 7. *ἀλλ' ἑτοίμως ἐβοήθουν*] A_r: **παρεβοήθουν*.

I, 45, 11. *οἱ γὰρ ἀρχῆθεν ἐπ' αὐτῷ τούτῳ παρ' ἀμφοῖν ταχθέντες, οἱ μὲν ἐπὶ τὸ τρέψασθαι τοὺς ἐπὶ τῶν ἔργων, οἱ δ' ἐπὶ τῷ μὴ προέσθαι ταῦτα, τηλικαύτην ἐποιοῦντο φιλοτιμίαν . .*] A_2: *ἐπὶ τῷ τρέψασθαι*.

I, 45, 12. *στύππιον*] A_r in margine: **στυπεῖον*. cf. V, 89, 2. Teneo *στυππίον*.

I, 46, 6. *ὁ δὲ καταρτύσας τὴν ἰδίαν ναῦν ἀνήχθη*] A_2: *καταρτίσας*.

I, 46, 6. *περὶ τετάρτην ἡμέραν... εἰσέπλευσεν*] A_r *ὥραν*.

I, 46, 8. *τὰς ἀρίστας πλευύσας*] A_2: *ἄριστα*.

I, 46, 12. *οὐδενὸς δὲ τολμῶντος ἐπ' αὐτὸν **|νάγεσθαι διὰ τὸ τάχος τῆς εἰρεσίας, ἀπέπλευσε*] A_2: **ἐνάγεσθαι*. Rectissime Hultschius correxit *ἀντανάγεσθαι* (coll. XVI, 8, 5 *οὐδενὸς ἐπ' αὐτοὺς ἀνταναγομένου*), cum etiamnunc sub prima rasura compareat *τ*.

I, 47, 1. *μέγιστα δὲ συνεβάλλετο πρὸς τὴν τόλμαν αὐτοῦ τὸ διὰ τῶν προβραχέων ἐκ τῆς ἐμπειρίας ἀκριβῶς σεσημαιῶσθαι τὸν εἴσπλουν*] A_2 in margine *ῑ* i. e. **αὐτῷ*.

I, 47, 2. *ἐλάμβανε τὸν . . πύργον . . οὕτως ὥστε τῷ* ('ut videtur') *πρὸς τὴν Λιβύην τετραμένοις πύργοις τῆς πόλεως ἐπιπρόσθεσιν ἁπᾶσι . .*] Pro *τῷ* et *τετραμένοις* A_2 recte emendat *τοῖς* et *τετραμμένοις*. Sed quae non tam facile corrigi potuerunt *ἐπιπρόσθεσιν ἁπᾶσι*, aptius coniectura Boecleri *ἐπιπροσθεῖν ἅπασι*, quam emendatione manus recentis **ἐπίπροσθεν εἶναι πᾶσι* sunt restituta.

I, 47, 2 *πρώρ|ραν* (pro *πρῶρραν*)] **πρώραν* A_2. Similiter I, 50. 4. 6. V. quae Hultschius exposuit l. c. p. 311.

I, 47, 10. *καὶ κα**αρτίσαντες αὐτήν*] A_2: *καταρτίσαντες*.

I, 48, 5. *ὡς δ' ἂν τῶν μὲν κατασκευασμάτων διὰ τὸν χρόνον εὖ παρεσκευασμένων*] A_r in margine: **ὡς ἂν δὲ*.

I, 48, 5 . . . *τῆς δὲ τοῦ πνεύματος βίας φυσώσης κατ' αὐτῶν τῶν πύργων καὶ μηχανημάτων*] A_r post *μηχανημάτων* inter lineas adiicit: *διασαλευούσης τὰς βάσεις*, quod additamentum scribae cuiusdam prorsus respuendum est.

I, 49, 5. *τοὺς δ' ἐπιβάτας ἐκ παντὸς ἐπέλεξε τοῦ στρατεύματος ἐθελοντὴν τοὺς ἀρίστους*] A_r: **ἐθελοντάς*.

I, 49, 7. *κατιδὼν Ἄταρβος . . ἐξενίσθη*] A_r ex sequentibus correxit: *Ἀτάρβας*.

I, 49, 10. *τῶν δὲ συλλε*θέντων ἐπεβάλετο διὰ βραχέων εἰς ἔννοιαν αὐτοὺς ἄγειν*] A_2: *συλλεχθέντων*.

I, 50, 3. *τοὺς ταρσοὺς ἔθραυ*|**(vel***) *αἱ νῆες ἀλλήλαις συγκρούουσαι*] A_2: **ἔθραυον*. Hultschius restituit: *ἐθραύονθ'*.

I, 50, 6. *Ἀτάρβας δὲ . . . ὑπέστησε τὴν ἑαυτοῦ ναῦν ἀντίπρωρρον τοῖς πολεμίοις ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸ πέλαγος μέρους. ἅμα δὲ καὶ τῶν ἐπιπλεόντων ἀεὶ τοῖς συνάπτουσι προσεπιταττομένοις ταὐτὸ ποιεῖν παραγγείλ** διὰ τῶν ὑπηρετῶν. καταστάντων δὲ πάντων εἰς μέτωπον, σημήνας διὰ τῶν συνθημάτων τὰς μὲν ἀρχὰς ἐποιεῖτο τὸν ἐπίπλουν ἐν τάξει . . .*] A_2: **προσεπιταττόμενος* **παρήγγειλε*. Cum Hultschio suspiceris *παραγγείλας*, neve tamen lacunam esse contendas, sed verba sic inter se coniungenda esse videntur: *Ἀτάρβας δὲ . . . ὑπέστησε . . . . ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸ πέλαγος μέρους ἅμα δὲ καὶ . . . . . . ταὐτὸ ποιεῖν παραγγείλας διὰ τῶν ὑπηρετῶν, καταστάντων δὲ πάντων εἰς μέτωπον σημήνας διὰ τῶν συνθημάτων τὰς μὲν ἀρχὰς ἐποιεῖτο . . . .*

I, 51, 6. *τότε μὲν περιπλέοντες, τότε δὲ . . προσπίπτοντες*] A_2: *τοτὲ . . . τοτὲ*.

ibid. *δυσχρήστους ἰδίᾳ τὸ βάρος τῶν πλοίων*] *δυσχρηστοῦσι διὰ*: A_2.

I, 51, 11. *ὥρμησε πρὸς φυγὴν . . καὶ σὺν αὐτῷ περὶ τριάκοντα νῆας*] A_2: **νῆες*. Cf. quae Hultschius exposuit in Fleckeiseni annal. 1867, 303.

I, 51, 12. *τῶν δὲ λοιπῶν σκαφῶν . . . ἐκυρίευσαν οἱ Καρχηδόνιοι . . . ὅσοι μὴ τῶν ἀνδρῶν τὰς ναῦς εἰς τὴν γῆν ἐκβάλλοντες ἀπεχώρησαν*] A_2: *ἐκβαλόντες*.

I, 52, 6. *Ὁ δ' Ἰούνιος . . προσλαβὼν τὰ συνηντηκότα τῶν πλοίων . . . παρεκομίσθη . . εἰς τὰς Συρακούσας*] A_r super versum adiicit **συγκατηρκότα.*

I, 53, 8. *προσαγγειλάντων δὲ τῶν σκοπῶν πλῆθος ἱκανῶν πλοίων προςφέρεσθαι . . ἔπλει*] A_2: *ἱκανόν.*

I, 53, 10. *οἱ δὲ νομίσαντες οὐκ ἀξιό|χρεω* σφᾶς αὐτοὺς εἶναι*] A_2 vel A_r: *ἀξιόχρεως.*

I, 55, 5 *ἐγένετο πρὸς τὸ καινοτομῆσαί τι*] **τῷ* A_2.

I, 55, 10. *ἐτήρει . . ἀμφοτέρους τοὺς τόπους καὶ μᾶλλον ἐπὶ τὸν τῆς ἀναβολῆς . .*] A_r addit in margine: **ἐτρέπετο καιρόν.* Mutandum esse videtur cum Schweighaeusero *ἐπὶ* in *ἔτι.*

I, 56, 1. *τούτῳ κατὰ τὸν στόλον ἐνεχείρησαν*] A_2 et ante *κατὰ* addit *τὰ* et *ἐνεχείρισαν* corrigit.

I, 56, 3. *καταλαμβάνει τὸν ἐπὶ τοῖς Εἱρκτοῖς λεγόμενον τόπον*] A_r: **τῆς Εἱρκτῆς.* Cum Hultschio (l. c. p. 301) recipias *ταῖς Εἱρκταῖς.*

I, 56, 4. *ὁ περιεχόμενος τόπος εὔβοτος ὑπάρχει . . . θηρασίμων δὲ θηρίων . . ἄμοιρος*] A_r in margine: *οὕτως θανασίμων.*

I, 56, 8. *προσόδους δὲ τὰς πάσας ἔχει τρεῖς τὰς δυσχερεῖς*] A_2: **προόδους.* Cum Bekkero pro *τρεῖς τὰς* restituendum esse videtur *τριττάς.*

I, 56, 9. *οὐ μικροὺς οὐδὲ τοὺς τυχόντας Ῥωμαίους ἀγῶνας καὶ κινδύνους παρεσκεύασεν*] A_2: *Ῥωμαίοις.*

I, 56, 11. *δεύτερον δὲ κατὰ γῆν παραστρατοπεδευσάντων* (ita emendat codicum *παραστρατοπεδεύσας τῶν* scriba codicis Reg. B.) *αὐτῷ Ῥωμαίων πρὸς τῆς Πανορμιτῶν πόλεως*] A_2: *πρό.*

I, 59, 9. *τόν τε περὶ τὰ Δρέπανα λιμένα κατέσχε καὶ τοὺς περὶ τὸ Λιλύβαιον ὁρους*] A_2: ὁρμους pro ὅρμους.

I, 59, 10. *συστησάμενος δὲ περὶ τῆς ἐν τοῖς Δρεπάνοις πόλιν ἔργα . . .*] A_2: *τήν.*

I, 59, 12. *ἀθλητὰς ἀπετέλεσαν πρὸς τὸ προκείμενον . . . τοὺς ναύτας*] A_2: *ἀπετέλεσε.*

I, 62, 4. *μέχρι μὲν γὰρ ἐκ τῶν καταλόγων ἦν τις ἐλπὶς ἐν τοῖς ὑποκειμένοις*] A_2: *κατὰ λόγον.*

I, 62, 7. *τοῦ δὲ Λυτατίου προθύμως δεξαμένου τὰ παρακαλούμενα διὰ τὸ συνιδέναι τοῖς σφετέροις πράγμασι τετρυμμένοις*] A_r: *συνειδέναι*.

I, 64, 6. *τούς γε μὴν ἄνδρας οὐ μικρῷ, πολλῶν δὲ γενναιοτέρους ἐν παντὶ Ῥωμαίους*] A_2: *πολλῷ*.

I, 65, 5. *ἐπεὶ δὲ τὸν πόλεμον τοῦτον ἐπιστῆσαι μὲν ἄξιον*] A_2: *ἐπὶ*.

I, 66, 1. *ἀποκατέστησε τὰ περὶ τὸν Ἔρυκα δυνάμεις εἰς τὸ Λιλύβαιον ὁ Βάρκας*] A_r: *τὰς*.

I, 67, 1. *εἰς τὴν Σίκκαν*. Per dittographiam habet A *Σίκκαν* et *Σύκκαν*. (I, 66, 10 A: *Σικ*αν* sine accentu.) Recta forma est servata I, 66, 6 *εἴς τινα πόλιν τὴν προσαγορευομένην Σίκκαν*.

I, 67, 11. *ἐξ ὧν ἦν ἀσαφείας ἀπιστίας ἀμιξίας ἅπαντα πλήρης*] A_2: *πλήρη*.

I, 69, 8. *λαμβανόμενοι βραχείας ἀφορμῆς ἐκ τοῦ τὸν Γέσκωνα***** ὀψώνια διαλύειν ... συνέτρεχον εὐθέως εἰς ἐκκλησίαν*] A_2 in rasura *τὰ μέν*.

I, 69, 13. *ὅτε τις ἄρξαιτο βάλλε λέγειν οὕτως ἐγένετο* ('ut videtur') *πανταχόθεν*] A_2: *ἐγίνετο*.

I, 70, 8. *ἐξαπέστελλον πρέσβεις ἐπὶ τὴν κατὰ τὴν Λιβύην πόλεις*] A_2: *τάς*.

I, 71, 6. *πρὸς *ὲ τούτοις οὐχ ὅπλων πλῆθος ... παρ' αὐτοῖς ἦν*] A_2: *δὲ*. Similiter A_2 in rasura praebet I, 81, 10 *δέ*.

I, 75, 4. *τῶν γεο | λόφων*] A_2 vel A_r *γεωλόφων*.

I, 77, 4. *τοὺς μετ' αὐτ' ἀρίστους Γαλάτας*] A_2 *τοὺς μετ' Αὐταρίτου* ex sequentibus correxit.

I, 79, 11. *ὁ Σπένδιος πρῶτον μὲν παρεκάλει μὴ πιστεύειν τὴν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ .. γεγενημένη φιλανθρωπια*] A_2: **τῇ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ* .. Quamquam autem constat, Polybium cum *πιστεύειν* coniungere dativum, hoc tamen loco cum manu prima accusativum tenendum esse puto, quod et apud alios scriptores idem usus invenitur et hiatus, qui est post *τῇ*, a Polybio prorsus alienus est.

I, 81, 4. *πρὸς δὲ τὸ λοιπὸν ἐδογματοποίησαν καὶ παρῄνεσαν αυτοῖς*] A_2: *ἑαυτοῖς* pro *αὐτοῖς*.

ibid. *ὃ μὲν ἂν λάβωσι τῶν Καρχηδονίων*] A_2: *ὃν*.

I, 81, 10. *ἔθη μοχθηρὰ καὶ στροφὴν ἐκ παίδων κακήν*] A_r *τροφήν*.

I, 82, 13. *περί τε ταῦτα καὶ τἄλλα Ναραυάτου Νομάδος*] A_r: *Ναραύα τοῦ*.

I, 83, 1 *οἱ δὲ Καρχηδόνιοι περικλειόμενοι πανταχόθεν ἠναγκάζοντο καταφεύγειν ἐπὶ τὰς Ἱέρων ἀεὶ μέν ποτε . . μεγάλην ἐποιεῖτο σπουδήν*]. Sub *τὰς* A_r addidit *συμμαχίδας πόλεις|ἐπιστὰς δέ*. Hultschius proposuit: *τὰς συμμαχίδας πόλεις. ὁ δ' Ἱέρων* . . . Ut in propatulo sit, quae fuerit origo lacunae, hoc fere modo eam explendam esse putavi:

ἐπὶ τὰς συμμαχίδων πόλεων
ἐλπίδας· Ἱέρων δ' ἀεὶ . . . . .

I, 85, 2. *τότε προδήλου τῆς αἰτίας . . ὑπαρχούσης ἔκριναν οἱ περὶ τὸν . . Ζαίρζαν* (ut videtur)] A_2 *αἰκίας* . . . *Ζά*ρζαν*.

I, 86, 1. *Πρᾶξαι δὲ τὰ προδεδηλωμένα τοῖς Καρχηδονίοις αὖθις ἐλπίδα παρέστησε μεγάλην*] A_2 (vel A_r): *Πράξας*.

I, 86, 7. *τῆς τύχης . . ἀμφοτέροις ἐναλλὰξ διδούσης ἀφορμῆς εἰς ὑπερβολήν*] A_r: *ἀφορμάς*.

I, 87, 5. *ἠναγκάσθησαν συγχωρεῖν καὶ πείθεσθαι τοῖς λεγομένοις οἱ περὶ τὸν Ἀνν***να*] A_2: *Ἄννωνα*.

I, 87, 7. *πολλοὺς γὰρ ἐποιήσαντο* (scil. *κινδύνους*) *περί τε τὴν Λεπτὴν προσαγορευομένην*] A_2: *Λέπτιν*.

I, 87, 10. *ὁ δὲ Μάθως ὑποχείριος ἐγένετο τοῖς ἐχθροῖς ζωγρία*] A_2: **ζωγρεία* ex II, 8, 2.

II, 1, 2. *Ῥωμαῖοι δ' ἐπεκράτησαν τῆς ὅλης νήσου πλὴν τῶν ὑφ' ἱερῶν ταττομένων μερῶν*] A_2: **Ἱέρωνι*. Hultschius rectius emendavit *Ἱέρωνα* (l. c. p. 296).

II, 2, 2. *ἔγνωσαν διαβαίνειν διά τινας τοιαύτας αἰτίας*] *δὲ* ante *διαβαίνειν* addit A_2 in margine.

II, 2, 8. *συνάψαντες δὲ τοῦ χρόνου τῶν ἀρχαιρεσίων*] A_2: *συνάψαντος*.

II, 3, 3. *οἱ δ' Αἰτωλοὶ συνέντες τὸ γινομενον ... ἦσαν ἐκπλαγεῖς*] A_2: **γενόμενον.*

II, 5, 1. *οἱ δ' ἐξαποσταλέντες τὴν μὲν πρώτην ἐπιβολὴν εἶχον ἐπὶ τὴν Ἠλείαν*] A_2: *ἔσχον* ex II, 11, 2.

II, 5, 2. *διὰ γὰρ τὸ μῆκος τῆς παραλίας καὶ διὰ τὸ μεσογαίους εἶναι τὰς δυναστευούσας ἐν αὐταῖς πόλεις, μικραὶ καὶ βραδεῖαι λίαν ἐγίνοντο ... αἱ παραβοήθειαι*] A_2: *μακραί.*

II, 5, 6. *προσαγγελθέντος δ' αὐτοῖς Κερδί|δελον ... παραγίνεσθαι*] A_r in margine: **Σκερδιλάϊδος* ex II, 6, 6.

II, 7, 1. *τὸ μὲν γὰρ ἀνθρώπους ὄντας παραλόγως περιπεσεῖν τινῶν τῶν δεινῶν ... τῆς τύχης ... ἐστὶν ἔγκλημα*] A_r: *τινί.*

II, 8, 11. *πειρασόμεθα δὴ θεοῦ βουλομένου*] **δὲ*: A_2.

II, 8, 12. *ἡ δὲ .... ἐπὶ τοσοῦτον ἐξωργίσθη .. ὡς .. ἀποπλέουσιν αὐτοῖς ἐπαποστεῖλαί τινας τὸν παρρησιασάμενον τῶν πρέσβεων ἀποκτεῖναι*] A_2 in marg.: *Γρ *πρεσβευτῶν* ex II, 8, 9.

II, 9, 4. *ἐπιγενομένης δὲ ... τῆς ἀπὸ τῶν πλοίων βοηθείας .... ῥᾳδίως κατεῖχον τὰ πλεῖστα τῶν τοίχων*] A_2: *τειχῶν.*

II, 10, 3. *οἱ δ' Ἰλλυριοὶ ζεύξαντες τοὺς παρ' αὐτῶν λέμβους ... συνεπλέκοντο τοῖς πολεμίοις*] A_2 vel A_r: **αὐτοῖς* pro *αὐτῶν.*

II, 11, 2. *τὴν μὲν οὖν πρὸς|την ἐπιβολὴν ἔσχε πλεῖν ὁ Γνάιος*] A_2: **προτην*, voluit *πρώτην.*

II, 11, 10. *Ῥωμαίου δὲ καὶ τοὺς Ἐπιδαμνίους παραλαβόντες εἰς τὴν πίστιν προῆγον*] A_2: *Ῥωμαίοι* pro *Ῥωμαῖοι.*

II, 12, 5. *τυχόντες δὲ παρ' ἑκατέρου τῶν ἐθνῶν τῆς καθηκούσης φιλανθρωπίας αὖθις ἀπέπλευσαν | εἰς τὴν Κέρκυραν ἱκανοῦ λοιπὸν τινος ἀπολελυκότες φόβου τοὺς Ἕλληνας*] A_2 delet *λοιπόν.*

II, 13, 3. *ὃν καὶ θεωροῦντες Ῥωμαῖοι μείζω καὶ φοβερωτέραν ἤδη συνισταμεν** δυναστείαν, ὥρμησαν ....*] A_2: *συνισταμενον*

II, 13, 5. *αὐτόθεν μὲν οὖν ἐπιτάττειν ἢ πολεμεῖν οὐ | κατετόλμων τοῖς Καρχηδονίοις*] A_2: **οὐκ ἐτόλμων. Κατατολμᾶν* est vocabulum Polybii proprium: I, 47, 10:

ἐκώλυσαν τοὺς κατατολμῶντας καὶ πλέοντας εἰς τὸ Λιλύβαιον. III, 103, 5: *παρωρμήθη πρὸς τὸ παραβάλλεσθαι καὶ κατατολμᾶν τῶν πολεμίων.* IV, 7, 4 al.

II, 14, 3. *οὕτως γὰρ ἔσται καὶ τὰ περὶ τὰς πράξεις διαφέροντα κατανοεῖν βέλτιονα*] A_2: **κατὰ τὸ νοεῖν*. Hoc ex loco luculentissime apparet, emendationes manus secundae tribuendas esse scribae cuiusdam ingenio modo apte modo inepte corrigentis. Qui cum putaret, verba inter se coniungenda esse sic: *τὰ περὶ τὰς πράξεις διαφέροντα οὕτως ἔσται βελτίονα*, facere non potuit, quin illud *κατανοεῖν* mutaret in *κατὰ τὰ νοεῖν*. Sed Scaliger pro *βελτίονα*, quod corruptum esse prodit ipse hiatus (*βελτίονα, ὑπογραφέντων* . . .) optime proposuit *βέλτιον* atque ita totam difficultatem solvit.

II, 14, 6. *Μασαλίας*] A_2: *Μασσαλίας* ex § 8 petitum.

II, 16, 3. *τούτοις* (scil. *τοῖς Τυρρηνοῖς*) *δὲ συνεχεῖς ἑκάτερον τὸ κλῖμα νέμονται τῶν προειρημένων ὀρῶν Ὄμβροι*] A_2 in margine: **ὅσομβροι* super *ὅ* scripto *ἴ*.

II, 16, 7. *ποιεῖ δὲ τὴν ἐκβολὴν δυσὶ στόμασιν εἰς τοὺς κατὰ τὸν Ἀδρίαν τόπους*] A_2: **κόλπους*.

II, 18, 9. *ἀπὸ δὲ τούτου τοῦ φόβου τριακαίδεκα μὲν ἔτη τὴν ἡσυχίαν ἔσχον, μετὰ δὲ ταῦτα συνορώντων αὐξανομένην τὴν Ῥωμαίων δύναμιν εἰρήνην ἐποιήσαντο*] A_2: *συνορῶντες*.

II, 22, 11. *διόπερ ἀσφαλισάμενοι τὰ πρὸς τοὺς Καρχηδονίους διὰ τὸν πρὸς τὸν Ἀσδρούβαν ὁμολογιῶν . . . ἐνεχείρησαν . . .*] A_2: *τῶν*.

II, 23, 1. *οἱ δὲ Γαισάται Γαλάται . . . ἧκον . . εἰς τὸν Πάδον ποταμὸν γαλατα*δ' ἔτει μετὰ τὴν τῆς χώρας διάδοσιν ὀγδόῳ*] A_2: **γαλαται δ' ἔτει*. Recte delevit Schweighaeuserus duo verba *γαλαται δ'*, quae ex antecedentibus importune inserta esse videntur.

II, 24, 16 *τῶν δυνάμεων ὅπλα βαστάζειν*] A_r *δυναμένων*.

II, 27, 5. *ὥρμησε σπεύδων περικαταλαβέσθαι* (an *προσκαταλαβέσθαι*) *τὴν ἀκρολοφίαν*] A_2: *προκαταλαβέσθαι* ex § 6.

II, 30, 2. τοῖς . γυμνοῖς προεστῶσι παρὰ τὴν προσδοκίαν τοῦ πράγματος συμβαίνοντος τἀναντία πολλὴν ἀπορίαν . . παρεῖχε τὸ γινόμενον] A_2: *συμβαίνοντες.

II, 30, 3. γυμνὰ καὶ μείζω τὰ σώματα ἦν] A_2: σώματ' Quicunque contextum Polybii accurate pertractat, facere non potest, quin inveniat, Polybium amasse tales elisiones, quales sunt πάντ' ἦν, τοιαῦτ' ἦν al. Itaque hiatum A_2 aeque expulit atque scriba codicis Bavarici, quem omnes consentiunt, omnia e suo ingenio emendasse (v. p. XLII).

II, 30, 6. ἐποίει μάχην ἐχυράν] A_2: *ἰσχυράν.

II, 30, 9. ἐπεὶ δ' ἐξ ὑπερδεξίων καὶ κατὰ κέρας οἱ . . . ἱππεῖς ἐμβαλόντες . . . προσέφερον τὰς χεῖρας, . . . οἱ μὲν πεζοὶ . . κατεκόπησαν] A_2: *ὑπερδεξίου. Solet quidem (Kaelker, Leipz. Stud. III, 2 p. 255) Polybius ante consonantes ponere ὑπερδεξίου, neque tamen emendatio manus secundae est recipienda.

II, 31, 2. ὁ δ' ἕτερος αὐτῶν . . . προσήνεγκε τὰς χεῖρας αὐτω* καὶ τοῖς ἀναγκαίοις] A_r: αὐτῷ.

II, 31, 8. ὑπάτους Κόιντον Φουλούιον καὶ Τίτον Μάλιον] A_2: *Μάλλιον.

II, 32, 7. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰ μὲν δρῶντες σφᾶς ἐλάττους ὄντα**] A_2 ὄντας.

II, 32, 10. ἅμα μὲν ἀσφαλιζόμενοι τὰ πρὸς ἐκείνους, ἅμα δὲ μίαν ἑαυτοῖς ἀπολείποντες ἐλπίδα τῆς σωτηρίας] A_2: *ἐλπίδας.

II, 34, 5. οἱ δ' Ἴνσομβρες βοηθεῖν μὲν οὐ δυνάμενοι . . . . διεβίβασαντες τὸν Πάδον . . ἐπολιόρκουν . . Κλαστίδιον] A_2: διαβιβάσαντες.

II, 35, 7. καὶ γὰρ τοὺς τὴν Περσῶν ἔφοδον ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα . . εἰς μνήμην . . ἡμῖν ἀγαγόντες οὐ μικρὰ μεγάλα δ' οἴομαι συμβεβλῆσθαι] A_2: ἀγαγόντας.

II, 36, 2. μεγάλην ποιήσας ἐπίδοσιν τοῖς Καρχηδονίοις πράγμασιν] A_2: *Καρχηδονίων coll. I, 36, 2. 39, 9 al.

II, 37, 3. ἵνα . . . . οὕτως ἤδη τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς ἀποδεικτικῆς ἱστορίας ἀρχώμεθα] A_2: *ἰδίας. Cum Hultschio τῆς Ἰταλίας καὶ delevi.

II, 39, 5. ὥρμησαν ἐπὶ τὸ μιμηταὶ γίνεσθαι τῆς πολιτείας αὐτῶν] A_2: γενέσθαι.

II, 39, 6. τοὺς ἐθισμοὺς καὶ νόμους ἐκλαβόντες τοὺς τῶν Ἀχαιῶν ἐπεβάλοντο χρῆσθαι καὶ διοικεῖν κατὰ τούτους τὴν πολιτείαν] A_2: *ἐκβαλόντες.

II, 40, 5. τῶν δὲ τοῖς ἄλλοις ἀκριβεστέραν καὶ μετὰ διαστολῆς ποιησ*μεθα τὴν ἐξήγησιν] A_2: ποιησόμεθα.

II, 41, 1. Ὀλυμπιὰς μὲν ἦν εἰκοστὴ καὶ τετάρτη πρὸς ταῖς ἑκατόν, ὅτε πατρις ἤρξατο] A_r: Πατρεῖς ἤρξαντο ex § 12.

II, 41, 8. αὗται δ' εἰσὶ Πάτραι Δύμη Φαραὶ Τριτα** ...] A_2: Τριταια ex § 12.

II, 41, 13. μετὰ δὲ ταῦτα ... τὴν φρουρὰν ἐμ | βαλόντες Αἰγιεῖς μετέσχον τῆς συμπολιτείας] A_2: ἐυβαλόντες pro ἐκβαλόντες.

II, 41, 14. τὴν ἐν τῇ Βούρᾳ μόναρχον] A_2: τόν.

II, 43, 6. ταῦτά τ' ἐγίνετο τῷ πρότερον ἔτει τῆς Καρχηδονίων ἥττης] A_2: *ταῦτ' εὔτ' (pro εἶτ'?) ἐγίνετο.

II, 44, 6. Ἀριστόμαχος .. καὶ Ξένων ... καὶ Κλεώνυμος ... ἐκοινώνησαν ταῖς τῶν Ἀχαιῶν δημοκρατίας] A_2: τῆς.

II, 45, 4. ὑπέλαβον εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους προσλαβόντες ἔτι κοινωνοὺς σφίσι τῆς ἐπιβολῆς προεμβιβάσαιεν εἰς τὴν πρὸς τὸ ἔθνος ἀπέχθειαν, ῥᾳδίως ἂν καταγωνίσασθαι τοὺς Ἀχαιοὺς ...] A_2: εἰ.

II, 46, 2. Κλεομένους .. παρῃρημένου Τεγέαν Μαντίνειαν ἀρχόμενον τὰς Αἰτωλοῖς οὐ μόνον συμμαχι**ς ὑπαρχούσας ... πόλεις ...] A_2: Ὀρχόμενον ... συμμαχίδας.

II, 48, 8. διελέγοντο περὶ μὲν τῆς ἑαυτῶν πατρίδος αὐτὰ τἀναγκαῖα διὰ βραχέων καὶ κεφαλαιωδῶς, τὰ δὲ πολλὰ περὶ τῶν ἄλλων κατὰ τὰς ἐντολὰς τὰς Ἀράτου] A_2: ὅλων.

II, 49, 7. ἐὰν μὲν οὖν Αἰτωλοὶ .. τὴν ἡσυχίαν ἄγειν ὑποκρίνονται ... πολεμήσειν αὐτοὺς ἔφασαν τοὺς Ἀχαιοὺς πρὸς τὸν Κλεομένη] A_2: ὑποκρίνωνται.

II, 51, 2 sq. ἐπεὶ δὲ Πτολεμαῖος ἀπογνοὺς μὲν τὸ ἔθνος Κλεομένει χορηγεῖν ἐπεβάλλετο ... οἱ δ' Ἀχαιοὶ τὸν (ut videtur) μὲν πρῶτον ἠλαττώθησαν ... τότ' ἤδη ..

ἠνάγκαζε τὰ περιεστῶτα καταφεύγειν . . . ἐπὶ τὸν Ἀντίγονον] A_2: *ἐπεβάλετο . . τὸ . .*

II, 52, 2. *προσλαβὼν δὲ . . . Φλουντα . . Ερμιονα . . αὐτὸς μὲν προσεστρατοπέδευσε τῇ τῶν Σικυωνίων πόλει*] A_r: * *Φλοιοῦντα* A recentiss.: **Ἑρμιόνην*.

II, 53, 5. *ἀπολειπὼν τὰ προδεδηλωμένα προτερήματα, φυγῇ παραπλησίαν ἐποιεῖτο τὴν ἀποχώρησιν*] A_2: *ἀπολιπών*. ibid. *δείσας μὴ πανταχόθεν αὐτὸν περιστῶσιν οἱ πολέμιοι*] A_2: **αὐτῷ*.

II, 54, 10. *προσπεσόντων δὲ . . αὐτῷ τοὺς ἐξ Ὀρχομενοῦ στρατιώτας παραβεβοηθηκέναι πρὸς τὸν Κλεομένη, παραυτίκα . . ἠπείγετο*] A_2: *προσπεσόντος*.

II, 55, 3. *λαβὼν συνεργούς τινας τῶν ἐκ Μεσσήνης φυγάδων οἳ διατρίβοντες ἐτύγχανον ἐν τῇ Μεγάλῃ πόλει, παρεισῆλθε . . ἐντὸς τῶν τειχῶν.*] A_r in rasura:* *ῃ*.

II, 55, 9. *ὃν . . ἐξαρνοῦνται Κλειτόριοι μὴ φῦναι παρὰ σφίσι, γενέσθαι δ' ὑποβολιμαῖον ἐξερχομένου*] A_r: *ἐξ Ὀρχομενοῦ*.

II, 56, 11. *ἐνθάδε δὲ* (scil. *δεῖ*) *διὰ τῶν ἀληθινῶν ἔργων καὶ λόγων εἰς*|*******τα τὸν χρόνον διδάξαι καὶ πεῖσαι τοὺς φιλομαθοῦντας*] A_2: **εἰς πάντα τὸν χρόνον*. Vereor, ne manus altera dittographiam, quam in contextu invenisse videatur *εἰς τὸν πάντα τὸν χρόνον* inepte correxerit; equidem praetulerim *εἰς τὸν πάντα χρόνον* apud scriptores (Plat. Civ. 546[a], Isocr. ad Dem. 11. Xen. de vect. 3, 11. Hell. IV, 8, 4. VI, 5, 41. Dem. de cor. 269. al.) usitatissimum.

II, 57, 4. *ἅμα γὰρ τῷ κατασχεῖν τὴν πόλιν Ἄρατον παραυτίκα μὲν . . . παρήγγελλε*] A_2: *Ἄρατος*.

II, 58, 7. *οἱ δ' ἵνα Κλεομένη καὶ Λακεδαιμονίοις ἱκανὴν παράσχωνται πίστιν . . τὸ μέγιστον ἀσέβημα . . ἐπετέλεσαν*] A_2: *Κλεομένει*.

II, 59, 2. *ὁ συγγραφεὺς . . . φωνάς τινας πλάττει διὰ τῆς νυκτὸς αὐτοῦ στρεβλουμένου προσπιπτούσας σύνεγγυς κατοικοῦσιν*] A_r in marg.: *τοῖς σύνεγγυς κατοικοῦσιν*.

II, 61, 3. *ὥσπερ τὸ τὰς ἁμαρτίας ἐξαριθμεῖσθαι τῶν*

*πραξάντων οἰκειότερον ὑπάρχον τῆς ἱστορίας τοῦ τὰ καλὰ . . . τῶν ἔργων ἐπισημαίνεσθαι * τοὺς ἐντυγχάνοντας τοῖς ὑπομνήμασιν ἧττόν τι διορθουμένους ὑπὸ τῶν σπουδαίων . . ἔργων ἤπερ ὑπὸ τῶν . . παρανόμων πράξεων*] A_r in spatium unius litterae, quod est post *ἐπισημαίνεσθαι*, inserit *ἢ*.

II, 61, 6. *τὸ τῆς ἱστορίας ἴδιον ἀφεῖλε, τὸν ἔπαινον καὶ τῶν ἐπαγαθῶνήμην τῶν ἀξιολόγων προαιρέσεων*] A_2: *τὴν* pro *τῶν* A_r: *μνήμην* pro *νήμην*.

II, 64, 6. *ὁ δὲ . . οὐδὲν περὶ πλείονος ποιούμενος τὸν κατὰ λόγον πράγμασιν ἦγε τὴν ἡσυχίαν*] A_r: **τοῖς κατὰ λόγον πράγμασιν*; *τοῦ* correxit et *χρήσασθαι τοῖς* coniectura addidit Schweighaeuserus.

II, 66, 10 sq. *σύνθημα δ' ἦν . . . τότε ποιεῖσθαι τὴν ἀρχὴν τῆς . . προσβολῆς . . τοῖς . . Μεγαλοπολίταις . . . ., ἐπειδὰν φοινίκ** ἐξαρθῇ παρὰ τοῦ βασιλέως*] A_2: *φοινικἴς*.

II, 67, 2. *οἱ δὲ μετὰ τῶν Κλεομένους ἱππέων ἐξ ἀρχῆς ταχθέντες ευ*ωνοι . . εἰς ὁλοσχερῆ κίνδυνον ἦγον τοὺς πρὸς τὸν λόφον βιαζομένους*] A_r: *εὔζωνοι*.

II, 68, 1 sq. *τὸν Ἀντίγονόν φασι . . εἰπεῖν διότι τὸ μὲν μειράκιον ἡγεμόνος ἔργον ἀγαθοῦ ποιήσα***] A_2: **ποιῆσαν*. Scaliger: *ποιήσαι*.

II, 68, 8. *οὐ γὰρ ἀπολειπόντες αὐτοῖς ἀναχώρησιν . . . εἰς τοῦτο δυσχρηστίας ἦλθον*] A_2: *ἀπολιπόντες*.

II, 69, 2. *συνέβη . . . αὐτὸν . . περιπεσεῖν τραύματι βιαίῳ δι' ἀμφοῖν τοῖν μ*ροῖν*] A_2: *μηροῖν*.

II, 69, 8 sq. *ἀγῶνος δὲ γενομένου κραταιοῦ καὶ ποτὲ μὲν ἐπὶ πόδα ποιουμένου τὴν ἀναχώρησιν καὶ πιεζομένων . . τῶν Μακεδόνων . . . τέλος οἱ περὶ τὸν Ἀντίγονον . . ἐξέωσαν ἐκ τῶν ὀχυρωμάτων τοὺς Λακεδαιμονίους*] A_2: *ποιουμένων*.

III, 5, 9. *ἐπὶ δὲ τὰς ἐπιφανεστάτας τῶν πράξεων ἐπὶ κεφαλαίου διεληλύθαμεν . . .*] *ἐπεὶ* A_r.

III, 6, 5. *οὐκ ὀλίγα δὲ Φίλιππος . . παρεσκευάσατο πρὸς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον, ὁμοίως δὲ πάλιν Αἰτωλοὶ πρὸς τῆς Ἀντιόχου παρουσίας πρὸς τὸν κατὰ Ῥωμαίων*] A_2: *πρὸ*.

III, 6, 10 sq. ἦν δὲ πρώτη μὲν ἡ τῶν μετὰ Ξενοφῶντος Ἑλλήνων . . ἐπάνοδος . . . ., δευτέραν δ' ἡ τοῦ Λακεδαιμονίων βασιλέως Ἀγησιλάου διάβασις εἰς τὴν Ἀσίαν . . .] A_2: δευτέρα.

III, 13, 3. προσπεσούσης οὖν τῆς Ἀννίβου τελευτῆς . . τὸ μὲν πρῶτον καραδοκοῦντας τῶν δυνάμεων ὁρμάς . .] A_r in margine: Ἀσδρούβα (pro Ἀσδρούβου) A_2 ἐκαραδόκουν τάς.

III, 14, 5. συνέβη τὰ ὅλα παραδόξως καὶ κατὰ λόγον αὐτῶν χωρησάντων (ut videtur)] A_2 αὐτῷ χωρῆσαι corrigit et τῶν tribuit enuntiato sequenti.

III, 15, 13. οὐ μὴν ἐν Ἰταλίᾳ γε πολεμήσειν ἤλπισαν, ἀλλ' ἐν Ἰβηρίᾳ, χρήσασθαι δὲ πρὸς τὸν πόλεμον ὁρμητηρίῳ τῇ Ζακανθαίων πόλει] A_2: χρήσεσθαι.

III, 16, 4. . . Ῥωμαῖοι . . ἔσπευδον ἀσφαλίσασθαι τὰ πρὸς ἕω τῆς Ἰταλίας πεπεισμένος καταταχήσειν . . .] A_2: *πεπεισμένως.

III, 17, 6. . . οὐδὲν' ἀπολιπὼν ὄπισθεν πολέμιον . .] A_2: οὐδέν'.

III, 17, 11. αὐτός τε πολλὰ τῶν χρησίμων μετὰ ταῦτα κατειργάσατο διὰ τῆς τῶν χορηγιῶν προθέσεως] A_2: παραθέσεως.

III, 18, 11. ἐπειγενομένης ἡμέρας ἔπλει] A_2: ἐπιγενομένης.

III, 19, 1. τέλος δὲ πάντες ἐξε*ύθησαν εἰς τὸν κίνδυνον] A_2: *ἐξελύθησαν. Cum Hultschio corrigendum est (l. c. p. 298): ἐξεχύθησαν.

III, 19, 6. ἅμα δὲ τοῖς προειρημένοις οἱ πεποιημένοι τὴν ἀπόβασιν ἀπὸ τῶν πλοίων οὐρῶντες τὸ γενόμενον . .] A_2: συνορῶντες.

III, 19, 8. διεκομίσθη . . . πρὸς τὸν βασιλέα Φίλιππον παρ' ᾧ τὸ λοιπὸν διέτριβε τοῦ βίου μέρος] A_2: *διέτριψε.

III, 19, 13. ἐδόκει γὰρ . . . ἀνδρωδῶς κεχρῆσθαι τοῖς π**γμασιν] A_2: πράγμασιν.

III, 20, 1. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι . . τότε διαβούλιον ἤγου (ut videtur)] A_2: ἦγον.

III, 21, 3. *ἐπίεξον .. ἐπὶ τὰς τελευταίας συνθήκας τὰς γενομένας ἐν τῷ περὶ Σικελίας πολέμῳ. ἐν*αις ... οὐκ ἔφασαν* ...] A_2: *αἷς*.

III, 21, 6. *Ῥωμαῖοι δὲ τ∞|μὲν τὸ δικαιολογεῖσθαι καθάπαξ ἀπεγίνωσκον*] A_2: **τὸ μὲν τὸ*.

Hoc quoque loco scriba videtur duas scripturas, quas praebuit archetypus: *τοῦ μὲν τὸ μὲν*, voluisse corrigere; itaque *τοῦ μὲν δικαιολογεῖσθαι* praeferam.

III, 23, 5. *ἐκ αὐ|τούτων τῶν συνθηκῶν περὶ μὲν Σαρδόνος καὶ Λιβύης ἐμφαίνουσιν* . .] A_2: *δὲ*.

III, 23, 5. *ὥςπερ|ιδιας ποιούμενοι τὸν λόγον*] A_2 accentum, qui est super ω, erasit; voluit igitur sine dubio: *ὡς περὶ ἰδίας* v. pag.

III, 24, 1. *πρόσκειται δὲ καὶ τῷ Καλῷ ἀκρωτηρίῳ μαστιαταρση|νιόνων*] Quae emendavit| A_r *Μαστία Ταρσήιον ὤν*, e quarta paragrapho rectissime hausit.

III, 27, 7. *Ῥωμαῖοι Καρχηδονίοις πόλεμον ἐξ*νέγκαντες ἕως δόγματος ἐπισυνθήκας ἐποιήσαντο τοιαύτας*..] A_2: *ἐξενέγκαντες*.

III, 31, 5. *πῶς γὰρ ἂν εἴτι αὐτὸς ἀδικούμενός τις ἢ τῆς πατρίδος ἀδικουμένης βοηθοὺς εὕροι*.., *εἴτε κτήσασθαί τι* ... *σπουδάζων τοὺς συνεργήσοντας αὐτῷ παρορμῆσαι* ...] A_2: **εἴτε* (pro *εἴτ'*).

III, 32, 8. *ταῦτα δὴ πάντα διὰ μὲν τῶν γραφόντων καθόλου δυνατὸν .. μαθεῖν, διὰ δὲ τῶν τοὺς πολεμίους αὐτοὺς... ἀδύνατον*] A_r: *πολέμους*.

III, 32, 9. *εἰ μὴ καὶ τὰς παρατάξεις τις ἀναγινώσκων αὐτὰς ἐξ ὧν ἐκεῖνοι γράφουσιν, ὑπολαμβά|ναι* (ut videtur) *σαφῶς ἐπεγνωκέναι καὶ τὴν τοῦ πολέμου τοῦ σύμπαντος οἰκονομίαν καὶ διάθεσιν*] A_2: **ὑπολαμβάνοι*. *Εἰ μή* si Latinorum respondet „nisi forte“ et ironice est positum, apud Polybium construitur cum indicativo locis his: III, 6, 4 *πολλοῦ γὰρ δεῖ· εἰ μή* ... *τις φήσει*. III, 20, 4 *οὔτ' ἀληθές ἐστι τὸ παράπαν οὐδέν, εἰ μὴ νὴ Δία .. ἡ τύχη .. καὶ τοῦτο προσένειμε τοῖς Ῥωμαίοις* ... Dubia est scriptura I, 4, 6 *ὅπερ ἐκ μὲν τῶν κατὰ μέρος γραφόντων τὰς ἱστορίας οὐχ οἷόν τε*

συνιδεῖν, εἰ μὴ καὶ τὰς ἐπιφανεστάτας πόλεις τις κατὰ μίαν ἑκάστην ἐπελθὼν .. εὐθέως ὑπολάβει (sic A) *καταvενοηκέναι καὶ τὸ τῆς ὅλης οἰκουμένης σχῆμα ....* At cum dubitari non possit, quin indicativus apud alios quoque scriptores his in enuntiatis poni soleat (Plut. consol. ad Apoll. 15 (p. 109 F) *εἰ μὴ καὶ τῆς οἰκίας καὶ τῆς ἐσθῆτος ἡμῶν μετὰ τὴν καταφθορὰν ὑπολαμβάνεις τινὰ διαφορὰν εἶναι ...*), non modo III, 32, 9 cum Hultschio indicativum teneo, sed etiam loco primi libri, quem supra attuli, non dubito restituere indicativum.

III, 33, 1. *οἱ δὲ παρὰ τῶν Ῥωμαίων πρέσβεις .. διακούσαντες τὰς παρὰ τῶν Καρχηδονίων ἄλλο μὲν οὐδὲν εἶπαν*] A_2: *τά.*

III, 34, 7 s. *παρεκάλει τὰς δυνάμεις ... ἐμφανίζων μὲν ὃν τρόπον ἔκδοτον αὐτὸν ἐγχειρήσαιεν αἰτεῖσθαι Ῥωμαῖοι καὶ πάντας τοῦ στρατοπέδου προεστῶτας ...*] A_2: **πάντας τοὺς* (pro *πάντας τοὺς τοῦ* codicum recentium).

III, 35, 6. ... *ἵνα προθύμως ἐξορμῶσι πάντες, ἄν ποτέ τις ἐπικουρίας χρεία γένηται παρ' αὐτῶν*] A_2: **γίνηται.*

III, 36, 3. *ἐπειδὴ τῶν ἀγνοουμένων εἰς τέλος ὁμοίαν ἔχει τὴν δύναμιν ἡ τῶν ὀνομάτων ἐξήγησις ταῖς .. κρουσματικαῖς λέξεσι*] A_r: *ἐπὶ δέ.*

III, 39, 4. *διαβάντες δὲ τ∞ν* (ut videtur) *καθ' Ἡρακλείους στήλας πόρον*] A_2: *τόν.*

III, 39, 10. *ἃς ὑπερβαλὼν ἔμελλεν ἥξειν εἰς τὰ περὶ τὸν Πάδον πεδία τῆς Ἰταλίας*] A_2: **ὑπερβάλλων.*

III, 40, 5. *τὴν μὲν μίαν ἔκτιζον ἐπειταδε τοῦ Πάδου ποταμοῦ*] A_r: *ἐπὶ τάδε.*

II, 42, 2. *ἐξηγόρασε παρ' αὐτῶν .. λέμβους ὄντας ἱκανοὺς τῷ πλήθει διὰ τὸ ταῖς ἐκ τῆς θαλάττης ἐμπορίαις πολλοῖς χρῆσθαι τῶν παροικούντων τὸν Ῥοδανόν*] A_2: *πολλούς.*

III, 48, 4. *τοῦτο περιτιθέασιν αἱ* (ut videtur) *συγγραφεῖς Ἀννίβᾳ*] A_2: *οἱ.*

III, 48, 7. *οὐκ εἰδότες ὅτι πλεῖστ∞ν ἀνθρώπων φῦλον κατ' αὐτὰς οἰκεῖν συμβαίνει τὰς Ἄλπεις ..*] A_2 *πλεῖστον.*

III, 49, 9. *ἐπισπωμένου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ παρακαλοῦντος εἰς τὸ συμπρᾶξαι καὶ συμπεριποιῆσαι τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ *υπηνουσε προδήλου σχεδὸν ὑπαρχούσης τῆς πρὸς τὸ παρὸν ἐσομένης αὐτῷ χρείας*] A_r: *ὑπήκουσε.*

III, 49, 11. *οὐ γὰρ μόνον σίτων καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιτηδείοις ἀφθόνως ἐχορήγησε τὸ στρατόπεδον*] A_2: *σίτῳ.*

III, 50, 3. *συναθροίσαντες οἱ τῶν Ἀλλοβρίγων ἡγεμόνες ἱκανὸν τὸ πλῆθος προκατελάβοντο τοὺς εὐκαίρους τόπους*] A_2 delevit non recte *τὸ*; revocavit Hultschius *τι.*

III, 52, 5. *τῶν δὲ φασκόντων καλῶς εἰδέναι . . . τὴν τῶν ἐγχειρησάν αὐτὸν ἀδικεῖν ἀπώλειαν . . . πολὺν μὲν χρόνον εὐλαβεῖτο . .*] A_r: *ἐγχειρησάντων αὐτόν.*

III, 52, 5. *διασαφούντων ὅτι πάρεισι διὰ ταῦτα βουλόμενοι μήτε ποιῆσαι μήτε παθεῖν δυσχερὲς μηδὲν... εὐλαβεῖτο καὶ διηπίστει τοῖς λεγομένοις*] 'A_2 *μηδὲν* puncto notavit et praeterea notis '' et ' praefixis verborum ordinem mutavit'. Est autem emendatio scribae cuiusdam et duorum vocabulorum seriem mutantis et alterum delentis tam mira, ut putare non possim, haec ingenio unius librarii esse tribuenda. Sed si verum est, quod infra liceat exponere, primam manum ex codice archetypo haud raro verborum ordinem notis '' et ' praescriptis emendasse, et hoc quoque loco corrigendum esse cum prima manu *μήτε παθεῖν μηδὲν δυσχερὲς* et auctoritatem manus secundae *μηδὲν* expungentis (v. II, 68, 2 III, 48, 7. 50, 3) pro nihilo esse ducendam, quis est qui neget?

III, 53, 4. *τοῖς μὲν τὰς πέτρας ἐπικυλίοντες, τοὺς δ' ἐκ χειρὸς τοῖς λίθας* (ut videtur) *τύπτοντες*] A_2: *λίθοις.*

III, 54, 3. *ἅμα δὲ καὶ τὸν τῆς Ῥώμης αὐτῆς τὸ παν ὑποδεικνύων*] A_2: *τόπον.*

III, 54, 7. *δυνατὸν ἦν παρελθεῖν διὰ τὴν στενότητα, σχεδὸν ἐπὶ τρί' ἡμιστάδια τῆς απερρωγος καὶ πρὸ τοῦ μὲν οὔσης*] A_2: *ἀπορρωγος* (pro *ἀπορρῶγος*).

III, 57, 5. *δεύτερον δὲ κρίνοντες οὐ διερριμένην οὐδ' ἐν παρέργῳ ποι*σασθαι τὴν περὶ αὐτῶν μνήμην*] A_2: *ποιήσασθαι.*

III, 59, 1. *διόπερ οὐ δυσχεροῦς ἀλλὰ δυνατοῦ σχεδὸν ὑπαρχούσης* . .] A_r: *ἀλλ' ἀδυνατοῦ.*

III, 60, 3. *καὶ τῇ τῶν ἐπιτηδείων σπάνιν καὶ ταῖς τῶν σωμάτων ἀθεραπευσίαις κακῶς ἀπήλλαττε*] A_2: *σπάνει.*

III, 60, 12. *τινὲς δὲ καὶ συστρατεύειν ἠναγκάζοντο τοῖς Ῥωμαίοις*] A_2: **συσστρατεύειν.*

III, 61, 4. *πλειόνων δὲ καὶ σαφεστέρως δεῖ* (ut videtur) *προσαγγελλόντων, ἐθαύμαζε*] A_2: *ἀεὶ.*

III, 61, 5. *οὐδ' ἐπιβαλέσθαι τ* διὰ τῶν Ἄλπεων ἤλπισε πορείᾳ το* Ἀννίβαν* . . .] A_2: *τῇ* A_r: *τὸν.*

III, 61, 8. *τὸν μὲν ἕνα τῶν στρατηγῶν ἐξαπεσταλκότων εἰς τὴν Λιβύην* . . *τὸν ἕτερον δ' εἰς Ἰβηρίαν ὡς πρὸς Ἀννίβαν ἐκεῖ διαπολεμήσοντας*] A_2: *διαπολεμήσοντα.*

III, 62, 3. . . *οὓς εἰλήφει κακοποιοῦντας τὴν πορείαν ἐν ταῖς περὶ τὰς Ἄλπεις δυσχωρίας*] A_2: *δυσχωρίαις.*

III, 62, 5. *πρὸς δὲ τούτους* (ut videtur) *ἵππους παρέστησε*] A_2: *τούτοις.*

III, 63, 2. *ἔφη παρεισάγειν τοὺς αἰχμαλώτους, ἵνα* . . . . *βέλτιον ὑπὲρ τῶν σφίσι παρόντων βουλεύσονται πραγμάτων*] A_2: *βουλεύωνται.*

III, 63, 6. *τοῖς δ' ἡττωμένοις καὶ διὰ τὴν πρὸς τὸ ζῆν ἐπιθυμίαν ὑπὸ μὲν οὓς φεύγειν* . . *πάσης ἀτυχίας μετασχεῖν*] A_r: *ὑπομένουσι.*

III, 64, 4. *εἰ τολμῶσι Καρχηδόνιοι Ῥωμαίοις ἀντοφθαλμεῖν* . . *πολλοὺς* . *ἐξενηνοχότες φόρους, μον δ' οὐχὶ δουλεύοντες αὐτοῖς*] A_r: *μόνον δ' οὐχὶ.*

III, 65, 6. *τοὺς δὲ Νομαδ*κοὺς ἱππεῖς* . . *ἡτοιμάκει πρὸς κύκλωσιν*] A_2: *Νομαδικοὺς.*

III, 66, 6. *Ἀσδρούβᾳ μὲν ἐπέταξε διακομίζειν τὸ πλῆθος, αὐτὸς δὲ διαβὰς εὐθέως ἐχρημάτιζε τοῖς παραγεγονόσι πρεσβευταῖς ἀπὸ τῶν σύνεγγυς τόπων· ἅμα τῷ γενέσθαι τὸ προτέρημα* . *ἔσπευδον οἱ* . *Κελτοὶ* . . .] A_r post *ἅμα* addit *γὰρ.*

III, 68, 1. *τοὺς* . *ἱππεῖς ἐξαπέστελλε, μετ' οὐ πολὺ δὲ τοὺς ἄλλους· τούτους δ'* . . *εἵπετο κατόπιν*] *τούτοις*: A_2.

III, 69, 12 sq. *ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων .... τότε μὲν ἐπέσχε τοὺς παραυτοῦ συνεγγίσαντας τῷ χάρακι*] A_2: **παραυτοοῦ* (voluit *παρ' αὐτῶν*).

III, 70, 9. *θέλων μὲν πρῶτον ἀκεραίους ἀποχρήσασθαι ταῖς τῶν Κελτῶν ὁρμαῖς*] A_2: *ἀκεραίοις*.

III, 71, 1. *συνεωρακὼς .. τόπον ἐπίπεδον μὲν καὶ ψιλόν, εὐφυῆ δὲ πρὸς ἐνέδραν διατηρειθρον ἔχον ὀφρύν ... ἐγίνετο πρὸς τῷ στρατηγεῖν τοὺς ὑπεναντίους*] A_2: *δια τι ῥειθρον* A_r addidit accentus.

III, 71, 2. *οἱ . Ῥωμαῖοι πρὸς . τοὺς ὑλώδεις τόπους ὑπόπτους εἶχον*] A_2: **ὑπόπτοις*, voluit *ὑπόπτως*.

III, 71, 3. *οὐκ εἰδότες, ὅτι καὶ .... πρὸς τὸ μὴ δειν παθεῖν ... εὐφυέστεροι τυγχάνουσιν ὄντες*] A_r: *μηδὲν*.

III, 71, 4. *ἐάν .. τις προνοηθῇ τοῦ τὰ μὲν ἐπίσημα τῶν ὅπλων ὑπτία τιθέναι*] A_r: *ὕπτια*.

III, 72, 4. *διὰ τὸν ἐν τῇ νυκτὶ γενόμενον ... ὄμβροον*] A_2: *ὄμβρον*.

III, 74, 2. *τέλος δ' ἀμφότερα κέρατα .. ἐτράπησαν*] A_r: *ἀμφότερα τὰ κέρατα*.

III, 74, 2. *ἀμφότερα τὰ κέρατα τὸν περὶ τὸν Τεβέριον πιεζούμενα ... ἐτράπησαν*] A_r: **τὰ*. A_2: **πιεζόμενα*.

III, 75, 5. *Γνάιος δὲ Σερουίλιος καὶ Γάιος Φλαμίνιος οἵπερ ἔτυχον ὑπὸ τοῦ τότε καθεσταμένοι*] A_r: *ὕπατοι*.

III, 79, 8. *πάντες .. ἐκακοπάθουν .. ἕως ἂν ἑξῆς ἡμέρας τέτταρας ... δι' ὕδατος ποιούμενοι τὴν πορείαν*] A_2: *ὡς ἂν*.

III, 84, 1. *Ἀννίβας ... ἀποδοὺς τὰ συνθήματα καὶ διαπεμψάμενον πρὸς τοὺς ἐν ταῖς ἐνέδραις συνεπεχείρει ...*] A_2: **διαπεμψαμένου*.

III, 84, 2. *παραδόξου γενομένης αὐτοῖς τῆς ἐπιφανείας, ἔτι δὲ δυσσυνόπτους τῆς κατὰ τὸν ἀέρα περιστάσεως ὑπαρχούσης ...*] A_2: *δυσσυνόπτου*.

III, 84, 13. *ποιεῖν οὐδὲν ὄντες δυνατοὶ ἔτι*] A_2 (potius A_1) transposuit *ἔτι δυνατοὶ* notis '' et ' praefixis. Cf. pag. V.

III, 86, 1. *Ἀριμηνών*] A_2: **Ἀριμηνόν* (pro *Ἀρίμινον*).

III, 86, 3. *βουλόμενος εἰ δε*ιν|θ' οἱ καιροὶ πρὸ τῆς αὐτοῦ παρουσίας τούτους καταταχεῖν*] A_2: *δέοινθ' οἱ*.

III, 86, 11. *καὶ τότε παράγγελματι διδόμενον ἦν φονεύειν*] A_2: **παραγγέλματι*.

III, 87, 2. *ὑπό τε τοῦ ψύχους καὶ τῆς ἀνηλειψίας ἔτι δὲ της μεταταῦτα διὰ τῶν ἑλῶν πορείας . . ἐπεγεγόνει . . . ὁ λεγόμενος λιμόψωρος . .*] A_2: **ἔτι δὲ τῆς ἐν ταῖς μεταταῦτα*.

III, 88, 3. *καταφθείρας τήν τε Πραιτεττειανὴν καὶ τὴν Ἀδριανὴν . .*] A_2: *Πραιτεττιανὴν*.

III, 88, 8. *συμμίξας δὲ ταῖς ἀπ' Ἀριμίνου βοηθούσαις δυνάμεσι περὶ τὴν δ****ίαν*[1])] A_2 vel A_r: **Δαυνίαν*. Cum Seeckio est corrigendum (cf. Ihnii hist. Rom. II, 181): *Ναρνίαν*.

III, 90, 4. *βουλόμενος . . ἐλαττοῦν ἀεὶ τοὺς ὑπεναντίους, ἅμα δὲ τὰς τῶν ἰδίων δυνάμεων ψυχάς, προηττημεναι τοῖς ὅλοις*] A_r in margine: *προηττημένας*.

III, 91, 4. *τὴν μὲν γὰρ παραλίαν αὐτῶν Σεννοῦ*εσάνοι*** (οι A_2 vel A_r) . . *νέμονται*] Corrigendum est *Σενονεσανοί*.

III, 98, 1. *πάντας εἰς τὴν Ζακανθαίων ἀπέθετο πόλιν . . . διὰ τὴν τῶν ἀπολειπομένων ἀπ' αὐτῆς ἀνδρῶν πίστιν*] A_2: *ἐπ' αὐτῆς*.

III, 98, 9. *ἀποκαθιστάνων γὰρ εἰς τὰς πόδας* (α non satis perspicuum) *τοὺς παῖδας*] A_2: *πόλεις*.

III, 99, 3. *ἐὰν ἐγκρατεῖς γένωνται τῶν ὁμήρων, ἐπηγγείλατο παραδώσειν αὐτοὺς τοὺς παῖδας*] A_2: *αὐτοῖς*.

III, 101, 2. *ἐπιστρέψας ἐκ τῶν κατέβαινε κατὰ τὴν ἐπὶ τὰ πεδία κατατείνουσαν ῥάχιν*] A_r ex paragrapho prima post *τῶν* supplet *ἀκρωρειῶν*.

III, 101, 5. *τοῦτον* (scil. *τὸν γεώλοφον*) *ἔτι νυκτὸς ἐξαποστείλας περὶ δισχιλίους τῶν λογχοφόρων κατεβάλετο*] A_2: *κατελάβετο*.

III, 101, 10. *σπουδάζων κατὰ τὴν ἐν ἀρχῇ πρόθεσιν|τηνλ**λείαν καταφθεῖραι τόν τε σῖτον ὡς πλεῖστον συναγαγεῖν*] A_2 addit extremo versu post *πρόθεσιν μήτε*, quod hausisse videtur ex III, 92, 9.

1) Seeckius (Herm. XII, 509 s.): *δ***νίαν*.

III, 104, 3. *οὔσης δέ τινος ὑπεροχῆς μεταξὺ τῆς αὐτοῦ καὶ τῆς τοῦ Μάρκου στρατοπεδείας, δυναμέν*ς ἑκατέρους βλάπτειν, ἐπεβάλετο καταλαβεῖν ταύτην*] A_r *δυναμένης*.

III, 105, 2. *ταχέως συνέβη. τοὺς ἱππεῖς συμπεσεῖν ἀλλήλους*] A_2: *ἀλλήλοις*.

III, 105, 10. *οἱ ... Ῥωμαῖοι διδαχθέντες ὑπὸ τῶν πραγμάτων καὶ βαλόμενοι χάρακα πάλιν εν άπαντες ἐστρατοπέδευσαν ὁμόσε*] A_2: **ἅπαντες*; cum Schweighaeusero est revocandum *ἕνα πάντες*.

III, 107, 10. *Ῥωμαῖοι ... ἀεί ποτε τέτταρα στρατόπεδα προχειρο..|πεζους μὲν λαμβάνει περὶ τετρακισχιλίους ἱππεῖς δὲ διακοσίους*] A_r: **προχειροῦσι πεζοὺς*. Cum Schweighaeusero corrigas (v. quae Brandstaeter exposuit in Fleckeiseni annalibus 81, 761 adn.) et suppleas: *προχειρ(ίζονται τὸ δὲ στρατόπεδον) πεζοὺς* ....

III, 108, 3. *ἦν δὲ τὰ πλεῖστα τῶν λεγομένων πρὸς τοῦτον τείνοντα τὸν νοῦν τῶν ὑπὲρ τῶν νεωστὶ γεγονότων συμπτωμάτων*] A_2: *τόν*.

III, 109, 5. *διόπερ .. πάντων ὑμῖν παρεσκευασμένων πρὸς τὸ νικᾶν, ἑνὸς προσδεῖται τὰ πράγματα τῆς ἡμετέρας βουλήσεως καὶ προθυμίας*] A_2: *ὑμετέρας*.

III, 109, 9. *οὕτως ἑαυτοὺς παραστήσεσθε πρὸς τὴν μάχην ὡς τῆς πατρίδος οὐ κινδυνευούσης*] A_2: **παραστήσασθε*.

III, 111, 3 *ἐκεῖνοι .. εἰς τοιούτους τόπους ἤχασι τοὺς ἐχθρούς* A_r* *ἦγον*.

III, 114, 1. *ἦν δ' ὁ καθοπλισμὸς τῶν μὲν Λιβύων Ῥωμαϊκός, οὓς πάντας. ἐκ τῆς προγεγενημένης μάχης σκύλοις ἐκλέξας κατακεκοσμήκει*] A_2: **ἐκ τοῖς τῆς*. Casaubonus recte emendavit: *τοῖς ἐκ τῆς*.

III, 115, 6. *αἱ δὲ τῶν Ῥωμαίων σπεῖραι .. διέκοψαν ῥᾳδίως τὴν τῶν ὑπεναντίων τάξιν ἅτε δὴ*** μὲν Κελτῶν ἐπὶ λεπτὸν ἐκτεταγμένων*] A_2: *τῶν* in rasura.

III, 115, 10. *οἱ δ' ἀπὸ τῶν εὐωνύμων ἐπὶ δόρυ ποιούμενοι τὴν κλίσιν ἐξ ἀσπίδος ἐπειπαρενέβαλλον*] A_2: *ἐπιπαρενέβαλλον*.

III, 115, 12. *οὗτοι μὲν οὖνκέτι* (ut videtur) *φαλαγγηδὸν ἀλλὰ κατ' ἄνδρα ... ἐποιοῦντο τὴν μάχην*] A_2: **οὐκέτι*. Reiskii emendatio *οὖν οὐκέτι* videtur esse recipienda.

III, 117, 2. *ἑβδομήκοντα μὲν εἰς Οὐενουσίαν .. διέφυγον, περὶ τριακοσίους δὲ τῶν συμμάχων σποράδας εἰς τὰς πόλεις ἐσώθησαν*] A_2: *σποράδες*.

III, 118, 8 s. *ὁμολογουμένως γὰρ Ῥωμαίων ἡττηθέντων τότε καὶ παραχωρησάντων τοῖς ἐν τοῖς ὅπλοις ἀρετῆς ... οὐ μόνον ἀνεκτήσαντο τὴν τῆς Ἰταλίας δυναστείαν*] A_r: *τῆς*.

III, 118, 11. *ὅταν δὲ τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις τὰς κατὰ τὴν αὐτὴν ὀλυμπιάδα γενόμε|να διεξιόντες ἐπιστῶμεν τοῖς καιροῖς τούτοις ... ποιησόμεθα λόγον*] A_r: *γενομένας*.

Itaque quod ex antecedentibus concludi posse videtur, unam esse auctoritatem codicis Vaticani (A) ex uno fonte descripti coniecturisque correctorum pleni, id eo magis confirmatur ex iis, quae de lacunis statuenda esse videntur. [Nam ut lacunae illae, quae sunt in Vaticano.[1])

I, 2, 7. *οὐ τινὰ μέρη σχεδὸν δὲ*
πᾶσαν πεποιημένοι τὴν
οἰκουμένην ὑπήκοον αὐ
τοῖσ ... τὸν μὲν
τοῖσ ... σιναν
ὑπε ... τοῖσ
ἐπιγι ... οχὴν
κα ... δυ
ναστ ... μεντο
fol. 2. *λαδιατ*
φῆσ ἐξέσται σαφέστερον κα
τανοεῖν . ὁμοίως δὲ καὶ

1) V. Hultschii ed. I, p. 2 ss.

et I, 3. 3. ἐν μὲν οὖν τοῖς πρὸ τούτων
χρόνοις ὡσὰν εἰ σποράδας
εἶναι συνέβαινε τῆσ
οἰκουμένης πρα
το καὶ τὰσ ἐπιβουλὰσ
δε συντελείασ
αὐτ καὶ κα
τα τὸ ειν ἕ
καστα ενων
ἀπὸ δὲ τούτων τῶν καιρῶν

in ipso codice illo vetustissimo Mediceo[1]) (M) v. p. LXIX) sunt repetitae, atque etiam in ceteris codicibus ita comparent, ut nihil ad illas supplendas aut emendandas conferant, quod non vel hodie quivis possit conferre], ita omnibus locis, quibus Vaticanus depravatus fuit lacunis, ceteri codices aut eodem vitio laborant aut quae deerant scribae coniecturis explere studuerunt.

I, 28, 5. *οὐ μὴν ἀλλὰ τὸ κατὰ λόγον ἐν ἑκάστοις ἐπετελεῖτο περὶ τὴν μάχην, ὅπερ εἰκὸς ὅταν ᾖ παραπλήσια πάντα τὰ τῶν ἀγωνιζομένων. οἱ γὰρ πρῶτοι καὶ διεκρίθησαν*] Post *πρῶτοι* unum archetypi versum excidisse post Reiskium cum Hultschio est pro certo habendum; expleas lacunam his: *οἱ γὰρ πρῶτοι (κινδυνεύσαντες πρῶτοι) καὶ διεκρίθησαν.*

I, 38, 1. *οἱ δὲ Καρχηδόνιοι . . νομίσαντες κατὰ μὲν γῆν ἀξιόχρεως εἶναι . . . ὥρμησαν προθυμότερον ἐπί τε τὰς ναυτικὰς καὶ πεζικὰς παρασκευάς*] Cum Reiskio et Hultschio (Philol. XIV, 316) post *ἀξιόχρεως* aut *σφᾶς αὐτοὺς* aut *σφᾶς* sunt addenda. Cf. I, 53, 10 *οἱ δὲ νομίσαντες οὐκ ἀξιόχρεως σφᾶς αὐτοὺς εἶναι* . . IV, 3, 3 *νομίζοντες ἀξιόχρεως εἶναι σφᾶς* . . XI, 16, 7 *οὐκ ἀξιόχρεως δὲ νομίσαντες σφᾶς αὐτοὺς εἶναι.*

I, 42, 1. *τὴν μὲν οὖν σύμπασαν Σικελίαν τῇ θέσει τετάχθαι συμβαίνει πρὸς τὴν Ἰταλίαν καὶ τἀκείνης πέρατα παραπλησίως τῇ τῆς Πελοποννήσου θέσει πρὸς τὴν*

1) Hultschii quaest. Pol. I, p. 3 s.

λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ταύτης ἄκρα, τούτῳ δ' αὐτῷ διαφέρειν ἀλλήλων, ᾗ ἐκείνη μὲν χερρόνησος ἧς μὲν γὰρ ὁ μεταξὺ τόπος ἐστὶ πορευτός, ἧς δὲ πλωτός] Nonnulla post *χερρόνησος* deesse, indicavit Casaubonus; neque tamen vix erit cogitandum de uno versu supplendo sed cum Hultschio (item post Hultschium Cobetus Mnem. X, 198) addenda esse videntur *ἐστιν, αὕτη δὲ νῆσος*, quae facillime scriba omittere potuit, cum a *χερρόνησος* aberrasset ad *νῆσος*.

I, 43, 6. *διὸ καὶ μετὰ ταῦτα τῶν ἐκπηδησάντων πρὸς τὰ τείχη καὶ βουλομένων παρακαλεῖν καὶ λέγειν τι περὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐπαγγελίας, οὐχ οἷον προσεῖχον αὐτοῖς . .*] Lacunam indicavit et post *ἐκπηδησάντων* esse addendum aut *παραγενομένων* aut *ἐπανελθόντων* aut *προσμιγνύντων* suspicatus est Reiskins. Equidem unum versum adieci: *προσελθόντων προφανῶς*.

I, 87, 3. *διὸ καὶ τριάκοντα μὲν τῆς γερουσίας προχειρισάμενοι καὶ μετὰ τούτων τὸν πρότερον μὲν ἀπελθόντα στρατηγὸν Ἄννωνα, σὺν δὲ τούτοις τοὺς ὑπολοίπους . . καθοπλίσαντες . . ἐξαπέστελλον πρὸς τὸν Βάρκαν*] Post *Ἄννωνα* unum versum addidi *τότε δ' ἐπαναγαγόντα*, ut expleretur lacuna, quam Reiskius suo iure significaverat.

II, 30, 8. *οἱ μὲν οὖν θυρεοὶ πρὸς ἀσφάλειαν, αἱ δὲ μάχαιραι πρὸς πρᾶξιν μεγάλην διαφορὰν ἔχειν, τὴν δὲ Γαλατικὴν καταφορὰν ἔχειν μόνον*] Lacuna, quam post *διαφορὰν* esse nemo negabit, tanta esse videtur, quantam cum quadam verisimilitudinis specie explere non possis; itaque asteriscos apposui.

II, 32, 6. *συναθροίσαντες οὖν ἁπάσας ἐπὶ ταὐτὸν . . . ἀντεστρατοπέδευσαν τοῖς πολεμίοις*] Post *ἁπάσας* unum versum *τὰς ὑπαρχούσας δυνάμεις* addidi.

II, 34, 6. *ἀναλαβὼν τοὺς ἱππεῖς Μάρκος Κλαύδιος καὶ τῶν πεζικῶν ἠπείγετο σπεύδων βοηθῆσαι τοῖς πολιορκουμένοις*] Post *πεζικῶν* unum versum archetypi excidisse Hultschius suspicatus est; equidem cum Vossio ante *τῶν* addidi *τινας*, ut est II, 27, 6 *ἐξαπέστελλον τοὺς παρ' αὐτῶν ἱππεῖς καί τινας τῶν εὐζώνων*.

II, 35, 6. *ἵνα μὴ τελέως οἱ μεθ' ἡμᾶς ἀνεννόητοι*

τούτων ὑπάρχοντες ἐκπλήττωνται τὰς αἰφνιδίους καὶ παραλόγους τῶν βαρβάρων ἐφόδους, ἀλλ' ἐπὶ ποσὸν ἐν νῷ λαμβάνοντες ὡς ὀλιγοχρόνιόν ἐστι καὶ λίαν εὔφθαρτον| τοῖς τὸν φυλοναυτῶν ὑπο|μένουσι καὶ πάσας ἐξε|λέγχουσι τὰς σφετέρας πατρίδας πρότερον ἢ παραχωρῆσαί τινος τῶν ἀναγκαίων] Loco huic valde corrupto gravem quandam medicinam hac fere ratione esse afferendam, putavimus: *ὡς ὀλιγοχρόνιόν ἐστι καὶ λίαν εὔφθαρτον.*

(τὸ τῶν βαρβάρων πλῆθος
τοῖς σὺν νῷ κινδυνεύουσι,)
τὴν ἔφοδον αὐτῶν ὑπο-
μένωσι καὶ πάσας ἐξε-
λέγχωσι . . .

II, 45, 3. *δρῶντες γὰρ τὸν Ἀντίγονον . . . . πρόδηλον ἐχθρὸν ὄντα τῶν Ἀχαιῶν διὰ τὸ τὸν Ἀκροκόρινθον· πράξειν, ὑπέλαβον . . .*] Suspicor fuisse in codice archetypo haec:

διὰ τὸ τὸν
Ἀκροκόρινθον πραξει-
(κοπήσαντας καταλαβεῖν)

i. e. *διὰ τὸ τὸν Ἀκροκόρινθον πραξι(κοπήσαντας καταλαβεῖν).* Cf. I, 55, 6 *καταλαμβάνει πραξικοπήσας τὸν Ἔρυκα.* XXI, 40, 1 (XXII, 23, 1) *πραξικοπήσας νυκτὸς κατέλαβε τὸ μέρος τῆς ἀκροπόλεως.*

III, 4, 4. *ἐπεὶ δ' οὐκ αὐτοτελεῖς εἰσιν οὔτε περὶ τῶν κρατησάντων ἐλαττωμάτων αἱ ψιλῶς ἐξ αὐτῶν τῶν ἀγωνισμάτων διαλήψεις . .*] Cum Hultschio suppleas et corrigas: *οὔτε περὶ τῶν κρατησάντων (οὔτε περὶ τῶν) ἐλαττωθέντων.*

III, 21, 7. *ταύτης* (scil. *τῆς τῶν Ζακανθαίων πόλεως*) *δὲ παρεσπονδημένης ἢ τοὺς αἰτίους ἐκδοτέον εἶναι σφίσι . . . ἢ μὴ βουλομένους τοῦτο ποιεῖν ὁμολογοῦντας δὲ κοινωνεῖνουν κα|θολικώτερον . ἐχρήσαντο τοῖς λόγοις.*] Post *κοινωνεῖν* duos versus addidi hos: *τῆς ἀδικίας καὶ*[1]) *συναναδέχ|εσθαι τὸν πόλεμον· οἱ μὲν*|

---

1) *καὶ* scribitur compendio ϛ' (v. Hu. ad III, 97, 8).

III, 22, 6. *μὴ ἐξέστω αὐτῷ μηδὲν ἀγοράζειν μηδὲ λαμβάνειν πλὴν ὅσα πρὸς πλοίου ἐπισκευὴν ἢ πρὸς ἱερά*] Perottus e III, 24, 11 addidit 'intra diem quintum inde abito'. Cum Dindorfio adiicias *ἐν πέντε δ' ἡμέραις ἀποτρεχέτω*, quae locum unius versus in archetypo videntur tenuisse sic: *ἐν ε' δ' ἡμέραις ἀποτρεχέτω.*

III, 23, 4. *τὸ δίκαιον ὑπισχνοῦνται βεβαιώσειν οἱ Καρχηδόνιοι πίστει*] Ante *πίστει* auctore Perotto Casaubonus addidit *δημοσίᾳ.*

III, 24, 8. *ἂν ἔκ τινος χώρας ἧς Καρχηδόνιοι ἐπάρχουσιν, ὕδωρ ἢ ἐφόδια λάβῃ ὁ Ῥωμαῖος, μετὰ τούτων τῶν ἐφοδίων μὴ ἀδικείτω μηδένα πρὸς οὓς εἰρήνη καὶ φιλία ἐστὶ Καρχηδόνιος ποιείτω*] Lacunam, quae eadem ratione videtur orta esse, qua eo loco, quem supra attulimus (I, 42, 1), Hultschius explevit his: *εἰρήνη καὶ φιλία ἐστὶ (Καρχηδονίοις· ὡσαύτως δὲ μηδ' ὁ) Καρχηδόνιος ποιείτω.*

III, 24, 11. *μηδεὶς Ῥωμαίων μήτ' ἐπιπορευέσθω μήτε πόλιν κτιζέτω*] Post *κτιζέτω* addendum esse videtur *μήτ' ἀγοραζέτω μηδέν* ('nihil emunto' Perottus) vel simile quid. (Cf. Schweigh. V, 537.)

III, 39, 8. *ἀπὸ δὲ τούτου πάλιν εἰς Ἐμπόριον χίλιοι σὺν ἑξακοσίοις . .*] Post *ἑξακοσίοις* adiicit duos versus Schmidtius (de Pol. geogr. p. 10): *ἀπὸ δ' Ἐμπορίου πόλεως εἰς Νάρβωνα περὶ ἑξακοσίους.*

III, 71, 8. *παρήγγελλε δέκα τοὺς ἀνδρωδεστάτους ἕκαστον ἐπιλεξάμενον ἐκ τῶν ἰδίων τάξεων ἥκειν εἴς τινα τόπον ἠ**δη τῆς στρατοπεδείας*] Post *ἤδη* (ut solet scribi) deesse *γνώριμον* aut *προειρημένον* aut simile quid iam Reiskius animadvertit; latet sane vitium, sed non post *ἤδη* sed ante illud vocabulum omissum esse videtur *ὄν*, ita ut scribendum esse videatur: *εἴς τινα τόπον ὃν ᾔδει τῆς στρατοπεδείας.*

III,76,10. *παραλαβὼν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως πεζοὺς μὲν εἰς ὀκτακισχιλίους καὶ καταλαβὼν . .*] Ex iis, quae Livius XXI, 61, 1 de eadem re narrat, cum Hultschio post *ὀκτακισχιλίους* unum addas versum: *ἱππεῖς δὲ περὶ χιλίους.*

III, 88, 4. . . . *τὴν Ἰαπυγίαν ἧς διῃρημένης εἰς τρεῖς ὀνομασίας καὶ τῶν μὲν προσαγορευομένων Δαυνίων τῶν δὲ Μεσσαπίων, εἰς πρώτην ἐνέβαλε τὴν Δαυνίαν*] Post *Δαυνίων* Cluverus addidit: *τῶν δὲ Πευκετίων.*

III, 91, 9. *δι' ὧν εἰσβολαὶ τρεῖς ὑπάρχουσι . . μία μὲν ἀπὸ τῆς Σαυνίτιδος ἡ δὲ κατάλοιπος ἀπὸ τῶν κατὰ τοὺς Ἱρπίνους τόπων*] Post *Σαυνίτιδος* unus versus videtur excidisse: *δευτέρα δ' ἀπὸ τῆς Λατίνης* (v. p. LXII).

III, 95, 4. *Γνάιος . . τὸ μὲν πρῶτον ἐπεβάλετο κατὰ θάλατταν ἐκ τῆς παραχειμασίας ποιεῖσθαι τὴν ἀπάντησιν· ἀκούων δὲ τὸ πλῆθος τῶν δυνάμεων . . τὸ μὲν κατὰ γῆν ἀπαντᾶν ἀπεδοκίμασε . .*] Cum Casaubono et Dindorfio post *κατὰ* addenda sunt *γῆν καὶ κατὰ.*

Ut autem ea, quae in codice Vaticano (A) desunt, in omnibus aliis quoque codicibus desiderantur, ita etiam eadem glossemata, quae inveniuntur in Vaticano, in aliis libris extant. Interpretamenta vero ex margine potuisse in ipsum contextum Vaticani facillime irrepere, inde patet, quod scholia nonnulla margini ascripta etiamnunc supersunt. Ita adduntur in ora Vaticani I, 22, 7 ad *ὕπερον* „*σχοινίον ναυτικὸν*“ I, 22, 10 ad *ἴτυς* „*τὸ περιφερὲς τῆς ἀσπίδος*“ I, 32, 1 ad *ἀγωγῆς* „*παιδεύσεως*“ I, 48, 5 ad *τῆς δὲ τοῦ πνεύματος βίας φυσώσης κατ' αὐτῶν τῶν πύργων καὶ μηχανημάτων* „*διασαλευούσης τὰς βάσεις*“ II, 10, 1 ad *Παξοὺς* „*νησίδες εἰσὶ β'*“. Quae cum ita sint, puto tamen tenendum esse, et Polybium propensum esse ad verbositatem et ambages et eius dicendi genus tanta severitate iudicari non posse, quanta, ut exemplum afferam, solet aestimari Thucydides. Ita Polybius duobus locis (II, 21, 5. 23, 5) commemorat Ariminum urbem neque tamen ullum addit verbum, ut situm eius urbis legentes cognoscant, sed tertio tandem libro (III, 61, 10 sq.) de eadem urbe adiicit haec: *αὕτη δ' ἔστι πόλις παρὰ τὸν Ἀδρίαν ἐπὶ τῷ πέρατι κειμένη τῶν περὶ τὸν Πάδον πεδίων ὡς ἀπὸ μεσημβρίας*; de Placentia, Romanorum illa colonia, III, 40, 5 accuratius disputavit Polybius,

attamen III, 66, 9 ad nomen *Πλακεντίαν* addit *ἥτις ἦν ἀποικία Ῥωμαίων*. Cum igitur his ex exemplis concludi possit, a Polybio et rem iam narratam iterum explicari neque eo loco, quo cuiusvis verbi prima fiat mentio, a scriptore addi enarrationem, cave putes II, 31, 5 post *ταῖς μανιάκαις* addita verba *τοῦτο δ' ἔστι χρυσοῦν ψέλλιον ὃ φοροῦσι περὶ τὸν τράχηλον οἱ Γαλάται* ex margine irrepsisse, cum paullo ante II, 29, 8 eodem vocabulo usus Polybius non putaverit explicancandum lectoribus.

I, 32, 1. . . *καταπλεῖ τις εἰς τὴν Καρχηδόνα ξενολόγος τῶν ἀπεσταλμένων εἰς τὴν Ἑλλάδα πρότερον [εἰς τὴν Καρχηδονίων] ἄγων στρατιώτας πλείστους*] Verba *εἰς τὴν Καρχηδονίων* iam Gronovio fuerunt suspecta ex antecedentibus temere repetita; itaque cum Bekkero sunt delenda.

I, 50, 6. *Ἀτάρβας δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ὑπεράρας τὸ λαιὸν τῶν πολεμίων [Ῥωμαίων] . . . ὑπέστησε τὴν ἑαυτοῦ ναῦν ἀντίπρῳρον τοῖς πολεμίοις . .*] *Ῥωμαίων* cum Schweighaeusero e contextu eiicias.

I, 59, 8. *Τῷ δὲ τοιούτῳ τρόπῳ ταχέως ἑτοιμασθέντων διακοσίων πλοίων πεντηρικῶν, ὧν ἐποιήσαντο πρὸς [παράδειγμα] τὴν τοῦ Ῥοδίου ναῦν . . . Λυτάτιον ἐξέπεμψαν . .*] *παράδειγμα* ex I, 20, 15 hunc in locum irrepsit et cum Bothio delendum esse videtur.

I, 79, 1. . . *οἱ τὴν Σαρδόνα [τὴν νῆσον] παραφυλάττοντες τῶν μισθοφόρων . . . ἐπιτίθενται τοῖς ἐν τῇ νήσῳ Καρχηδονίοις*] Interpretamentum esse *τὴν νῆσον* cum iam perspexisset Schweighaeuserus, recte sustulit Bekkerus.

II, 24, 15. *ὥστ' εἶναι τὸ [κεφάλαιον τῶν μὲν προκαθημένων τῆς Ῥώμης δυνάμεων πεζοὶ μὲν ὑπὲρ πεντεκαίδεκα μυριάδες, ἱππεῖς δὲ πρὸς ἑξακισχιλίους, τὸ δὲ] σύμπαν πλῆθος τῶν δυνάμεων . . .*] Quae uncis inclusi, ea esse delenda Hultschius (l. c p. 303) demonstravit.

III, 32, 2. *ἀπὸ τῶν κατὰ Πύρρον [καὶ Τίμαιον συγγρα-*

φέων καὶ] καιρῶν [ἐξηγήσεως] ... Verba seclusa Polybii esse non posse, Bekkerus et Hultschius (Fleck. ann. 1857, 833. quaest. I, 5) demonstraverunt.

III, 39, 6. *ἐπὶ μὲν γὰρ Καινὴν πόλιν ἀπὸ στηλῶν εἶναι συμβαίνει τρισχιλίους, ὅθεν ἐποιεῖτο τὴν ὁρμὴν Ἀννίβας τὴν εἰς Ἰταλίαν [τὴν δὲ Καινὴν πόλιν ἔνιοι Νέαν Καρχηδόνα καλοῦσιν]*... Quibuscunque locis Polybius de Carthagine nova mentionem facit, aut *Καινὴν πόλιν* (II, 13, 1. III, 13, 7; 15, 3; 17, 1; 33, 5; 39, 11; 76, 11; 95, 2. V, 1, 3. X, 7, 5) aut *Καρχηδόνα* (II, 13, 1 *τήν τε παρὰ μέν τισι Καρχηδόνα, παρὰ δέ τισι Καινὴν πόλιν προσαγορευομένην* X, 6, 8 *τὴν ἐν Ἰβηρίᾳ Καρχηδόνα* X, 15, 11 *τῆς κατὰ τὴν Ἰβηρίαν Καρχηδόνος* X, 8, 1; 9, 3. XI, 31, 1) nominat; sed quamvis uno loco Strabo (III, 2, 10 p. 147) Polybii testimonium afferat hoc: *Πολύβιος δὲ τῶν περὶ Καρχηδόνα Νέαν ἀργυρείων μνησθείς* ..., tantum abest, ut putemus, haec Polybii esse verba, ut pateat, Strabonem suum dicendi genus sequentem Hispaniae illam urbem dixisse *Νέαν Καρχηδόνα*. Quae si recte se habebunt, negari vix poterit, a Polybio hanc urbem aut *Καινὴν πόλιν* aut *Καρχηδόνα* dici sed nomen n o v a e Carthaginis ab usu Polybii prorsus abhorrere. Itaque manifestum est, interpretamentum illud *τὴν δὲ Καινὴν πόλιν* ... *καλοῦσιν* e contextu esse eiiciendum.

III, 39, 8. *ταῦτα γὰρ νῦν βεβημάτισται καὶ σεσημείωται κατὰ σταδίους ὀκτὼ διὰ Ῥωμαίων ἐπιμελῶς]* Haec verba esse interpolata post Ukertum pluribus verbis exposuit Schmidtius (de Pol. geogr. p. 7 s.) et concessit Magdeburgius (de Pol. re geogr. p. 15 adn.).

III, 46, 4. *ποιήσαντες δὲ πρὸς δύο πλέθρα τῷ μήκει τὸ πᾶν ζεῦγμα τῆς προβολῆς, μετὰ ταῦτα δύο πεπηγυίας σχεδίας διαφερόντως [τὰς μεγίστας] προσέβαλον ταῖς ἐσχάταις]* Cum Nabero delenda esse videntur *τὰς μεγίστας*.

III, 48, 2. .. *οὔτε ποῦ πορεύεται τὸ παράπαν οὔτε πρὸς τίνας, ἐγίνωσκε, τὸ δὲ πέρας, οὐδ' εἰ καθόλου [τοὺ-*

ναντίον] δυνατοῖς ἐπιβάλλεται πράγμασιν] Cum Schweighaeusero eieci τοὐναντίον.[1])

III, 59, 7. ἐπειδὴ καὶ τὸ πλεῖον τούτου χάριν ὑπεδεξάμεθα τοὺς κινδύνους [καὶ τὰς κακοπαθείας] τοὺς συμβάντας ἡμῖν . . .] Cum in codice Mediceo (M) exstent (p. 17) haec: κινδύνους ἅμα δὲ (vel. ἔτι δὲ) κακοπαθείας, hanc ipsam varietatem glossema indicare propter verba sequentia ineptissimum, Hultschius rectissime docuit.

III, 64, 5. . . . ὅταν δὲ . . καὶ τῶν νῦν παρόντων ἀνδρῶν ἔχωμεν ἐπὶ ποσὸν πεῖραν ὅτι [μόνον] οὐ τολμῶσι κατὰ πρόσωπον ἰδεῖν ἡμᾶς, τίνα χρὴ διάληψιν ποιεῖσθαι περὶ τοῦ μέλλοντος ὀρθῶς λογιζομένους] Cum Bekkero illud μόνον, quod ex paragrapho quarta irrepsit, tollendum est.[2]) — Quae cum ita sint, [quicquid per omnes libros quinque primos in reliquis codicibus recentioribus] Bavarico (C) Augustano (D) Regio (E) [boni reperitur, id omne est eius modi, ut non ex integriori ductum esse appareat exemplari, sed a correctoribus excogitatum, interdum felicibus, sed saepissime non minus audacibus et temerariis, quam infelicibus et imperitis atque eo ipso etiam quae recte emendarunt redarguentibus, tanquam nullius certe fidei, etiamsi vera sint et vel sine libris reponenda. Etenim illud ipsum supplementum, quod unum omnium certissimum et videri possit et ab omnibus reapse habitum est argumentum nonnulla quae aut desunt Vaticano aut minus emendate in illo quam reliquis scripta sunt codicibus, ex antiquiori et integriori ducta esse exemplari, nullius est pretii certissimoque potius est documento solum hodie superesse fide dignum] codicum libros quinque primos continentium [codicem Vaticanum. Nam quae ex uno codice Monacensi (C) II, 23, 6 Ὁ

1) Similiter II, 24, 1 μετὰ δὲ ταῦτα cum Hultschio seclusi.

2) De III, 81, 11 v. p. XLI. III, 83, 6 v. p. LXII.

μὲν γὰρ ἕτερος τῶν ὑπάτων Γάιος Ἀτίλιος προεξεληλυθὼς ἔτυχεν εἰς Σαρδόνα μετὰ τῶν στρατοπέδων, οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ πάντες περιδεεῖς ἦσαν, μέγαν καὶ φοβερὸν αὑτοῖς ὑπολαμβάνοντες ἐπιφέρεσθαι κίνδυνον. ἔπασχον δὲ τοῦτ' εἰκότως, ἔτι περὶ Γαλατῶν ἐγκαθημένου ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν τοῦ παλαιοῦ φόβου. διὸ καὶ πρὸς ταύτην ἀναφέροντες τὴν ἔννοιαν τὰ μὲν συνήθροιζον, τὰ δὲ κατέγραφον στρατόπεδα, τοῖς δ' ἑτοίμοις εἶναι παρήγγελλον τῶν συμμάχων. καθόλου δὲ τοῖς ὑποτεταγμένοις ἀναφέρειν ἐπέταξαν ἀπογραφὰς τῶν ἐν ταῖς ἡλικίαις, σπουδάζοντες εἰδέναι τὸ σύμπαν πλῆθος τῆς ὑπαρχούσης αὑτοῖς δυνάμεως. [μετὰ μὲν δὴ τῶν ὑπάτων ἐξεληλυθέναι τὸ πλεῖστον ἐσπούδαζον καὶ ἄριστον τῆς δυνάμεως.] σίτου δὲ καὶ βελῶν καὶ τῆς ἄλλης ἐπιτηδειότητος πρὸς πόλεμον τηλικαύτην ἐποιήσαντο κατασκευὴν ἡλίκην οὐδείς πω μνημονεύει πρότερον. συνηργεῖτο δ' αὐτοῖς πάντα καὶ πανταχόθεν ἑτοίμως, recepta sunt verba hic seclusa *μετὰ — δυνάμεως*, ea minime propter praecedens *δυνάμεως* in ceteris omnibus intercidisse, sed novitii esse hominis additamentum, idque prorsus inane et supervacaneum, prodit vel absurdum illud *ἐξεληλυθέναι* pro *ἐξελθεῖν* positum. Nam ea fuit veterum illorum correctorum infelicitas, ut vix unum alterumque possent versum comminisci, quin aliquid iis excideret, quod fraudem serius ocius convinceret.] Itaque manifestum est, I, 80, 4 *ταῦτα δ' εἰπὼν [παρῄνει καὶ] συνεβούλευσε*, I, 87, 7 *ὥστε τοὺς περὶ τὸν Μάθω δυσχρηστουμένους ἐν τοῖς κατὰ μέρος κινδύνοις, πολλοὺς γὰρ ἐποιήσαντο [λόχους τε καὶ διωγμοὺς* (in ora cod. C. *ἑλιγμούς*)] *περί τε τὴν Λέπτιν προσαγορευομένην καί τινας τῶν ἄλλων πόλεων, τέλος ἐπὶ τὸ διὰ μάχης κρίνειν ὁρμῆσαι τὰ πράγματα*.. II, 52, 3 sq... *παρεδόθη τοῖς Ἀχαιοῖς ἀφορμὴ καὶ πρόφασις εὔλογος, ἧς ἐπιλαβόμενος Ἄρατος καὶ προτείνας Ἀντιγόνῳ τὸν Ἀκροκόρινθον ... [δοὺς] ἔλυσε μὲν τὸ γεγονὸς ἔγκλημα πρὸς τὴν οἰκίαν* .. II, 64, 1 .. *συναγαγὼν Κλεομένης ἅμα τῷ τὴν ἐαρινὴν ὥραν ἐνίστασθαι [τοὺς στρατιώτας] καὶ παρακαλέσας τὰ πρέποντα τοῖς καιροῖς ἐξαγαγὼν τὴν στρατιὰν ἐνέβαλεν*.. II, 68, 8

συνέβη δ', ὅπερ εἰκὸς ἦν, τοὐναντίον [*τοῖς πολεμίοις*]. III, 63, 9 *καθάπερ γὰρ ἐπ' ἐκείνων* [*τῶν συμπτωμάτων*] *τὸν μὲν νικήσαντα καὶ τεθνεῶτα πάντες ἐμακάριζον* ... III, 118, 2 *Καρχηδόνιοι μὲν* ... *τῆς μὲν λοιπῆς παραλίας σχεδὸν πάσης* [*καὶ μεγάλης καλουμένης Ἑλλάδος*] *ἦσαν ἐγκρατεῖς* ea verba, quae uncis inclusi, aut ex antecedentibus non apte esse repetita aut imperite et incommode excogitata. Denique quod III, 91, 9 *δι' ὧν εἰσβολαὶ τρεῖς ὑπάρχουσι μόνον ἐκ τῆς μεσογαίου στεναὶ καὶ δύσβατοι μία μὲν ἀπὸ τῆς Σαυνίτιδος,* [*δευτέρα δὲ ἡ ἀπὸ τοῦ Ἐριβανοῦ*], *ἡ δὲ κατάλοιπος ἀπὸ τῶν κατὰ τοὺς Ἱρπίνους τόπων* verba seclusa in contextum ante Hultschium erant recepta ex codicibus recentioribus, haec a librario quodam ex capite sequenti hunc in locum inepte esse allata et res docent et prodit hiatus. Nam cum post Benselerum et Hultschium constet inter criticos prudentes, a Polybio hiatum diligentissime saepeque artificiosissime esse vitatum, non dubium est, quin omnibus locis, quibus cuiuspiam codicis auctoritate hiatus Polybio obtrudatur, librarios inscite comminiscentes nos quasi in manifesto facinore deprehendamus. Ut vero appareat, quam saepe librarii codicum recentium Polybii contextum emendare conantes corruperint et adulteraverint, non habui quidquam antiquius, quam ut illos locos ex tribus primis libris colligerem atque adiicerem, quibus recentium librorum testimoniis Polybii verbis inculcaretur hiatus.

I, 5, 5. ..*οὐδὲ τῶν ἑξῆς οὐδὲν οἷόν τε παραδοχῆς ἀξιωθῆναι καὶ πίστεως* Vat. (A)]* *οἷόν τε οὐδέν.*

I, 15, 12. *Φιλῖνον μὲν οὖν παρ' ὅλην ἄν τις τὴν πραγματείαν εὕροι τοιοῦτον ὄντα* ..]* *παρ' ὅλην τὴν πραγματείαν εὕροι ἄν τις.*

I, 17, 6. ..*οἱ μὲν πρὸς τὸν Ἱέρωνα ποιησάμενοι στρατηγοὶ τὰς συνθήκας ἀνακεχωρήκεισαν*]* *τὰς συνθήκας ποιησάμενοι στρατηγοὶ ἀνακεχωρήκεισαν.*

I, 30, 5. *ἀφικόμενος δὲ πρὸς πόλιν Ἀδὺν* ...] **ἀφικόμενος δὲ εἰς.*

I, 41, 1. . . περιχαρεῖς ἦσαν οὐχ οὕτως ἐπὶ τῷ τοὺς πολεμίους ἡλαττῶσθαι τῶν θηρίων ἐστερημένους . .] *ἡλαττῶσθαι ὡς τῶν θηρίων . .

I, 43, 4. τὸν υἱὸν τὸν Ἀννίβου] *τοῦ Ἀννίβου.

I, 67, 9. περὶ ταὐτοῦ] *τοῦ αὐτοῦ.

I, 72, 2. διπλασίους δὲ ταῖς πόλεσι τοὺς φόρους . . ἐπιτάττοντες] *δὲ ἐν ταῖς.

I, 74, 4. στρατοπεδεύσας πρὸ τῆς πόλεως, ἐνεχείρησε προσβάλλειν πρὸς τὸν . . χάρακα] *πρὸς τῇ πόλει.

I, 79, 13. . . ὃν εἰκὸς ἐχθρὸν αὐτοῖς ἔσεσθαι φοβερώτατον] *αὐτοῖς ἔσεσθαι ἐχθρὸν . . .

I, 84, 12. προσανέχοντες δ' ἀεὶ ταῖς ἐκ τοῦ Τύνητος βοηθείαις . . πᾶν ὑπέμενον ποιεῖν] *δ' ἀεὶ ἐκ τοῦ Τύνητος.

I, 87, 1. ἄρτι γὰρ ἀναθαρροῦντες ταῖς ψυχαῖς . .] *δὲ.

II, 4, 2. τὸ τῶν Αἰτωλῶν δόγμα] *τὸ Αἰτωλῶν δόγμα.

II, 6, 6. παρὰ τὴν Ἀντιγόνειαν] *παρὰ Ἀντιγόνειαν.

II, 8, 11. πειρασόμεθα δὴ θεοῦ βουλομένου ἐφε***| ταχέως ἀναγκάσαι σε] *ἐφετῶς καί. Cogitavi de σφόδρα καὶ ταχέως, cf. Xen. Comm. III, 8, 4 Ἀκοντίῳ καλῷ πρὸς τὸ σφόδρα τε καὶ ταχὺ φέρεσθαι. Plat. Charmid. p. 160 C. τὸ ἡσυχῇ πράττειν ἢ τὸ σφόδρα τε καὶ ταχέως.

II, 12, 8. πρὸς Κορινθίους καὶ πρὸς Ἀθηναίους] *καὶ Ἀθηναίους.

II, 15, 3. διά τε τὰς εἰς τοὺς ἰδίους βίους . . . παραθέσεις] *διά τε εἰς . . .

II, 39, 10. σχεδὸν γὰρ ἐλαχίστ' ἦν (ἐλαχίστην correxit Schweighaeuserus) τότε δὴ (ita Hultschius pro γ' ἡ Vaticani) τῶν Ἑλλήνων εἶχον] *τότε ἐλαχίστη ἦν.

II, 41, 8. αὗται δ' εἰσὶ Πάτραι Δύμη Φαραὶ Τριταία Λεόντιον Αἴγειρα Πελλήνη Βοῦρα Καρύνεια] *Post Πελλήνη addit codex Bavaricus (C) ex § 14 Αἴγιον in omnibus aliis codicibus omissum, post Κεραυνία (sic) Ὤλενος καὶ Ἑλίκη.

II, 52, 8. εἰ δὲ μή, διότι κωλύσουσι μεθ' ὅπλων αὐτοῦ τὴν δίοδον] *ὅτι.

II, 59, 4. *εἰ καὶ μηδὲν εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς ἕτερον ἥμαρτεν . . .]* *ἥμαρτε ἕτερον.

III, 1, 2. *ἐν αὐτῇ κείνῃ] ἐν αὐτῇ ἐκείνῃ** pro *ἐν αὐτῇ 'κείνῃ.*

III, 5, 4. *ἀποκατέστησαν δὲ καὶ Ῥωμαῖοι τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν οἰκείαν . . .]* *καὶ οἱ Ῥωμαῖοι.

III, 11, 8. *αὐτὸν συνεργὸν ἕξειν νομίζοντες ἀληθινώτατον]* *νομίζοντα. Cum Benselero emendes: *νομίζοντ'.*

III, 15 3. . . *εἰς Καινὴν πόλιν, ἥ τε σωμανει πρόσχημα καὶ βασίλειον ἦν Καρχηδονίων]* *εἴ τε σῶμα ἢ πρόσχημα v. p. LVII.

III, 17, 6. *οὐδὲν'* (v. p. XXI.) *ἀπολιπὼν ὄπισθεν πολέμιον]* *οὐδένα ἀπολιπών.

III, 33, 9. *Ὀρῆτες Ἴβηρες]* *Ὀρεῖται Ἴβηρες.

III, 49, 11. *οὐ γὰρ μόνον σίτων* (v. p. XXIV) *καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιτηδείοις ἀφθόνως ἐχορήγησε τὸ στρατόπεδον, ἀλλὰ καὶ . . .]* *σῖτον . . ἐχορήγησε τῷ στρατοπέδῳ, ἀλλὰ . . .

III, 52, 5. *Καλῶς εἰδέναι . . . τὴν τῶν ἐγχειρησάν αὐτὸν* (v. p. XXIV) *ἀδικεῖν ἀπώλειαν . .]* *ἐγχειρησάντων κατ' αὐτοῦ ἀδικεῖν . .

III, 53, 9. *δύ' ἡμέρας]* *δύο.

III, 54, 1. *περὶ τοὺς ἄκρους]* *τὰ ἄκρα.

III, 55, 8. *καὶ τάδε συνέβαινε κακῶς ὑπὸ τοῦ λιμοῦ διατεθεῖσθαι]* *διατεθεῖσθαι ὑπὸ τοῦ λιμοῦ.

III, 71, 5. *τἀδελφῷ]* *τῷ ἀδελφῷ.

III, 74, 8. *πρὸς τὸ προειρημένον σύστημα]* *εἰρημένον.

III, 81, 11. *τὸν προεστῶτα πόλεμον]* *τὸν προεστῶτα ἐν πολέμῳ. [Delendum erat *πόλεμον* ex § 10, ubi *ὁ προεστὼς τῶν πολεμίων*, repetitum.]

III, 92, 3. *τοιούτω δὲ μᾶλλον ἐπὶ τῶν κεκριμένων ἔμενεν]* *καὶ οὕτω μᾶλλον. Cum Schweighaeusero correxi *τοσούτῳ.*

III, 93, 5. *ἐκέλευε προσελαύνειν τοὺς βοῦς ἐνεργῶς]* *ἐκέλευε ἐνεργῶς προσελαύνειν τοὺς βοῦς.

III, 106, 11. *ἐδόκουν ἕκαστα χειρίζειν*] **ἕκαστα ἐδόκουν*.

Sed unus est locus, quo codex Bavaricus (C) hiatum, qui est in vetustioribus libris, non incommode tollit hic: III, 76, 5 *πολλῶν μὲν χρημάτων ἐγένετο ἐγκρατής*] *πολλῶν μὲν ἐγένετο χρημάτων ἐγκρατής*. Sed cum innumerabilibus locis in eodem codice mutetur sine ulla caussa verborum collocatio, non sine verisimilitudinis specie suspicari possumus, hoc quoque loco librarium mutandi cupiditate adductum verba transposuisse et casu quodam fortuito hiatum esse sublatum. Itaque non cum codice Bavarico verborum seriem commutare, sed corrigere maluerim *ἐγένετ'*.

[Sublatis autem his novitiorum hominum appendicibus et correctionibus, etsi cetera omnia sua sponte concidunt, non inutile tamen videtur ita illa convincere, ut nemo sit dubitaturus, quin] eorum codicum, quibus quinque libri primi contineantur, [unus supersit fide dignus Vaticanus].

[Quod faciam sic ut omissis quae nihil sunt nisi peccata librariorum ea tantum attingam quae aut vera sunt aut speciosa vel certe non omnino improbabilia, atque haec ipsa, quatenus bona sunt ostendam omnia esse eiusmodi quae quivis vel hodie facile ex coniectura restituat, redarguam autem, quae in alteris manifesto sint falsa, exceptis quae iam in margine Vaticani correcta aut uni tantum alterique libro peculiaria sunt vitia, et asterisco notatis quae prava sunt et reiicienda.]

I, 3, 2. *Ἀννιβιακόν* Vat. (A)] **Ἀννιβαικόν*, item III, 95, 7.

I, 3, 6. *περαιοῦσθαι μετὰ δυνάμεως εἴς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς κατὰ τὴν Ἀσίαν τόπους*] **δυνάμεων*. Cf. I, 12, 5. II, 2, 1. III, 16, 7.

I, 4, 11. *μόνως ἂν τις ἐφίκοιτο καὶ δυνηθείη κατοπτεύσας ἅμα καὶ τὸ χρήσιμον καὶ τὸ τερπνὸν ἐκ τῆς ἱστορίας ἅμα λαβεῖν*] **ἐκ τῆς ἱστορίας λαβεῖν*. Melius

fortasse emendaveris: κατοπτεύσας ἅπαντα καὶ .. τερπνὸν ἐκ τῆς ἱστορίας ἅμα λαβεῖν.

I, 5, 1. αὕτη δ' ἔστι συνεχὴς μὲν τοῖς ἀφ' ὧν Τίμαιος ἀπέλειπεν] ἀπέλιπεν. Item I, 62, 4 οὐδὲν τῶν παραβόλων .. παρέλειπεν, ἀλλὰ .. ἐξήλεγξεν] παρέλιπεν. II, 25, 5. τοὺς μὲν ἱππεῖς ἀπέλειπον .. αὐτοὶ δὲ .. παρενέβαλον] ἀπέλιπον. III, 79, 4 τὸν ἀδελφὸν ἀπέλειπε] ἀπέλιπεν. III, 117, 8 s. ἐὰν μὲν .. ἐκτάξῃ .., ἐὰν δὲ .. ἀπολείπῃ] ἀπολίπῃ. Contra III, 84, 7 τὸ μὴ φεύγειν μηδὲ λιπειν τὰς τάξεις] λείπειν. Sed non recte aoristus est positus I, 14, 4 τὴν τοιαύτην ἐπιείκειαν ἴσως οὐκ ἄν τις ἐκβάλλοι] *ἐκβάλοι. I, 29, 9 Μάρκος ἔμενεν, ὑπολειπόμενος ναῦς τετταράκοντα] *ὑπολιπόμενος. I, 42, 12 Ἰμίλκων οὐδὲν παρέλειπε τῶν δυνατῶν, ἀλλὰ ... ἀπορίαν παρεῖχε τοῖς ὑπεναντίοις] *παρέλιπε. I, 83, 5 Ῥωμαῖοι τηροῦντες τὰ .. δίκαια προθυμίας οὐδὲν ἀπέλειπον] *ἀπέλιπον. II, 12, 2 Ποστούμιος ὑπολειπόμενος τετταράκοντα σκάφη ... παρεχείμαζε] *ὑπολιπόμενος. II, 56, 2. χρήσιμον ἂν εἴη .. μὴ παραλειπεῖν ἄσκεπτον τοῦτο τὸ μέρος, ἵνα μὴ τὸ ψεῦδος ... ἀπολείπωμεν] *παραλιπεῖν .. *ἀπολίπωμεν III, 57, 4. διὰ τοῦτο παρελείπομεν] *παρελίπομεν. Cf. § 6: ἐὰν .. παραλείπωμεν. III, 58, 3. παραλειπεῖν μὲν οὐδαμῶς καθήκει] *παραλιπεῖν. III, 73, 3. ἅτε δὴ .. τῶν .. καταλειπομένων βελῶν ἠχρειωμένων αὐτοῖς] *καταλιπομένων.

I, 7, 4. ἠκληροκότων] ἠκληρηκότων.

I, 8, 3. νέον μὲν ὄντα κομιδῇ, προσδέτι γένος εὐφυῆ βασιλικῆς καὶ πραγματικῆς οἰκονομίας] *προσέτι δέ.

I, 10, 5. θεωροῦντες . τοὺς Καρχηδονίους ... τῶν νήσων ἁπασῶν ἐγκρατεῖς ὑπαρχούσας τὰς κατὰ τὸ Σαρδόνιον καὶ Τυρρηνικὸν πέλαγος] ὑπάρχοντας τῶν.

I, 10, 7. ταχέως ὑπ' αὐτοὺς ποιήσονται τὴν Σικελίαν] ὑφ' αὐτούς.

I, 11, 2. οἱ δὲ πολλοὶ τετρυμμένοι .. ὑπὸ τῶν προγεγονότων πολέμων] *τετρυχωμένοι.

I, 12, 1. (v. p. VI) γνοὺς Ἄππιος τὴν ἀπόδοσιν

τῶν προειρημένων] *ἀπόδρασιν. Cum Gronovio videtur esse legendum ἀπόλυσιν.

I, 17, 11. καὶ τότε πολλάκις] καὶ τότε καὶ πολλάκις.

I, 18, 5. εἰς Σερβησόν] *Ἐρβησόν. Ἑρβησόν correxit Hultschius coll. Liv. XXIV, 30, 11. 35, 1 (cf. Fleckeisen. ann. 95, 309 s.).

I, 18, 7. συναγομένων δὲ τῷ λιμῷ τῶν Καρχηδονίων] *συνεχομένων vel *συνηγμένων.

I, 19, 4. τοὺς δὲ λοιποὺς ὡς εἰς τὸν χάρακα συνεδίωξαν] ἕως εἰς.

I, 19, 15. παντοδαπῆς ἐγένοντο κατασκευῆς ἐγκρατεῖς] *παρασκευῆς. Item II, 23, 10 σίτου .. καὶ βελῶν .. τηλικαύτην ἐποιήσαντο κατασκευὴν] *παρασκευὴν (superscripto tamen κατασκευὴν). Sed I, 47, 8 τῇ . τοῦ πληρώματος παρασκευῇ] *κατασκευῇ.

I, 20, 5. ἀκονητὶ] ἀκονιτί.

I, 22, 10. τὰς ἐκ τῶν πλαγίων ἠσφάλιζον πλευρὰς] *ἠσφαλίζοντο.

I, 23, 2. ἐπιπλεῖ στόλῳ παντί] *τῷ στόλῳ παντί. Cum et apud Diodorum, Polybii imitatorem XXVII, 4, 3 sit: ὥστε στόλῳ παντὶ ναυαγῆσαι τοῦτον et Polybius sine articulo soleat dicere μετὰ δυνάμεως, εἰς χάρακα, στόλῳ, κατὰ σκηνὰς al. ita ut adverbii locum teneant tales locutiones, cum Hultschio (qu. I, 18) Vaticani scriptura non est corrigenda.

I, 23, 7. τὰς πρώτας συμβαλλούσας ναῦς αὐτάνδρους ἀπέβαλον] συμβαλούσας; item I, 26, 2. πᾶς ὁ.. λαὸς εὐχείρωτος τοῖς ἅπαξ εἰς αὐτὴν ἐμβάλλουσιν] ἐμβαλοῦσιν. I, 48, 10 χάρακι περιλαβόντες . τὴν πόλιν, ἔτι δὲ .. τεῖχος προβαλλόμενοι] *περιβαλόμενοι (v. p. LXV). I, 87, 9 παραταξάμενοι συνέβαλλον ἀλλήλοις] συνέβαλον. II, 10, 1 ἀνταναχθέντες συνέβαλλον τοῖς .. σκάφεσι] συνέβαλον. II, 19, 10 ἀπαντήσαντες συνέβαλλον] συνέβαλον. II, 19, 2 τὴν ἔφοδον ποιησάμενοι .. καὶ περιβαλλόμενοι] περιβαλόμενοι. II, 37, 9 πολλῶν γὰρ ἐπιβαλλομένων .. οὐδενὸς δὲ καθικέσθαι δυνηθέντος] ἐπιβαλομένων.

II, 69, 7. *συναλαλάξασαι καὶ μεταβαλλοῦσαι τὰς σαρίσας*] *μεταβαλοῦσαι* III, 107, 7 *οἱ δ' ἐβουλεύσαντο μάχεσθαι καὶ συμβαλεῖν*] *συμβάλλειν* ut III, 111, 1.]

I, 26, 2. *διακινδυνεύειν καὶ ναυμαχεῖν ἔσπευδον*] **διαναυμαχεῖν*.

I, 28, 2. *ἀφέμενοι τὰ ῥύματα*] **ἀφελόμενοι*.

I, 29, 8. *δεῖ τὸν μὲν ἕνα τῶν στρατηγῶν μένειν*] **ἐμμένειν*.

I, 30, 11. *οἱ δὲ μισθοφόροι ... προθύμως ἐκβοηθήσοντες τὸ μὲν πρῶτον στρατόπεδον ἠνάγκασαν ἐκκλῖναι καὶ φυγεῖν*] *ἐκβοηθήσαντες* .. **ἐγκκλῖναι* (sic pro *ἐγκλῖναι*); item III, 116, 6 *ἐκκλίναντες ἀπεχώρουν*] **ἐγκλίναντες*, contra III, 65, 7 *ἐγκλίναντας*] **ἐκκλίναντας*.

I, 32, 5. *ἐνεχείρησαν*] *ἐνεχείρισαν*; item I, 82, 10 *τὴν* .. *πόλιν ἐνεχείρησαν τοῖς Λίβυσι*] *ἐνεχείρισαν*. II, 7, 5 *ἐγχειρῆσαι*] *ἐγχειρίσαι*. II, 7, 11 *ἐγχειρήσαντες*] *ἐγχειρίσαντες*. II, 57, 1 *ἐνεχείρησαν*] *ἐνεχείρισαν*. III, 13, 3 *ἐνεχείρησαν*]. *ἐνεχείρισαν* III, 99, 5 *ἐνεχείρησε*] *ἐνεχείρισε*. III, 99, 8. *ἐγκεχειρηκέναι*] *ἐγκεχειρικέναι*. Contra III, 18, 1 *ἐνεχείρισε*] **ἐνεχείρησε*.

I, 34, 1. *ἐφ' ἑκατέρου τοῦ κέρατος*] **μέρους*.

I, 36, 3. *ἃς οἱ μὲν ἐγχώριοι .. οἷοί τ' ἂν*| *ἀναφέρειν*] **οἷοί τ' ἀναφέρειν* v. p. LXXXIII.

I, 37, 1. *προσδείξαντες τῇ τῶν Καμαριναίων χώρᾳ*] *προσμίξαντες*.

I, 37, 4. *διὰ τὸ πλαγίαν εἶναι καὶ δυσπροσόρμιστον*] **πελαγίαν* v. p. LXXXIII.

I, 38, 5. *βαρέως μὲν ἤνεγκαν τὸ γεγονός, οὐ βουλόμενοι καθάπαξ εἴκειν αὖθις ἔγνωσαν* ...] *οὐ βουλόμενοι δὲ* ..

I, 40, 7. *πρὸ τείχους καὶ τοῦ τάφρου*] **τῆς τάφρου*. Ex iis quae Hultschius (qu. I, 16) disputavit de Polybii usu articuli hanc legem constituere nos possumus. Si ad duo substantiva diversi generis appositio additur, quae pertinet ad utrumque, Polybius articulum non solet geminare (II, 6, 7 *οὐ μικρὰν οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν κατάπληξιν καὶ φόβον* VI, 39, 8. X, 23, (25,) 1); ubi vero

ad duo substantiva diversi generis nihil est appositum, Polybius solet uti articulo geminato (II, 29, 7 *ταῖς ἀκμαῖς καὶ τοῖς εἴδεσι.* IV, 65, 4. IX, 39, 3). Ita Hultschius. Sed interdum Polybius, quem sibi non constare mihi persuasissimum est, etiamsi genere duo substantiva inter se differunt neque adiectivum neque substantivum apponitur, articulo alteri substantivo adiuncto ita solet uti, ut duae illae notiones quasi in unam coniungantur (cf. Winer 'Gramm. des neutest. Sprachidioms' p. 115 s.). Cuius rei, quamquam unum inveni exemplum hoc III, 81, 11 *ἐὰν τὸν προεστῶτα [πόλεμον] δυνάμεως χειρώσηταί τις κατὰ τὰς ἐπιβολὰς καὶ συλλογισμούς, αὐτανδρὶ γίνεται πολλάκις κρατεῖν τῶν ἀντιταττομένων,* tamen non dubito scribere et I, 40, 7 *πρὸ τοῦ τείχους καὶ τάφρου* et III, 48, 2 *οὔτε τὰς ὁδοὺς οὔτε τόπους.*

I, 40, 8. *εἰσακοντίζειν εἶτα προσπίπτοντα τῶν ζῴων] εἰς τὰ ..*

I, 40, 13. *κατὰ τῶν ἰδίων ἔφερε, τοὺς μὲν ἄνδρας καταπατοῦντα καὶ διαφθείροντα ..] ἐφέρετο.*

I, 41, 4. *ἀπαντηκότων] ἀπηντηκότων.*

I, 43, 6. *οὐδ' ἀκούσειν ἠξίουν] ἀκούειν.*

I, 47, 2. *δι' οὗ τρόπου μόνως ἐστὶ δυνατὸν ἐξ οὐρίας τοῦ κατὰ τὸν εἴσπλουν στόματος εὐστοχεῖν] ἐξ οὐρίας *πλέουσι ..*

I, 48, 7. *πλείων εὐχρηστίας] πλείων *εὐχρηστία; πλεῖον εὐχρηστίας* correxit Schweighaeuserus.

I, 49, 2. *κατέγραφον αὐτάς] ναύτας.*

I, 53, 6. *τοῦ δεινοῦ .. αὐτοὺς περιστάντος] *αὐτοῖς* ibid. *οὐκ εἰς μακρὰν .. ἦλθον διατροπήν] μικράν.*

I, 53, 9. *οἱ προσπλεῖν εἰθισμένοι] προπλεῖν.* Item III, 62, 1 *προσθέμενος τὰ πρέποντα τοῖς παροῦσι] προθέμενος.* III, 76, 3 *ἀσφαλισάμενος . τοὺς προκεχωρηκότας τῶν παραθαλαττίων] προσκεχωρηκότας.* Sed III, 51, 6 *παραβοηθήσων τοῖς τῇ πορείᾳ προσβάλλουσιν] *προβάλλουσιν,* Casaubonus emendavit *προλαβοῦσιν.* Contra I, 46, 11 *βραχὺ προπλεύσας] *προσπλεύσας.* III, 24, 2 *πρόκειται δὲ καὶ τῷ Καλῷ ἀκρωτηρίῳ Μαστία Ταρσήιον]*

προσκειται. III, 36, 2 ὑπολαμβάνοντες ἐν παντὶ πρόγνωσιν καὶ σαφήνειαν αὐτοτελὲς εἶναι τοῦτο τὸ μέρος] πρὸς γνῶσιν.

I, 55, 7. τῶν κατὰ τὴν Σικελίαν ὀρῶν πλὴν τῆς ἑ|κτης] Αἴτνης.

I, 56, 11. οὐχ οἷόντε .. τὸν κατὰ μέρος ἀποδοῦναι λόγον] *τῶν (III, 37, 11: τὸν κατὰ μέρος λόγον ἀποδώσομεν). Ibid. παραστρατοπεδεύσας τῶν (pro παραστρατοπεδευσάντων) αὐτῷ Ῥωμαίων] *αὐτῶν.

I, 58, 2. πρὸς τῆς ῥίζης] τῇ ῥίζῃ.

I, 60, 4. Αὐτάτιος] *Οὐτάτιος pro Λυτάτιος.

I, 62, 3. ἐπέτρεψαν ἐκείνῳ περὶ ὅλων] περὶ τῶν ὅλων. Item I, 79, 5 ποιησάμενοι πόλεις ὑφ' ἑαυτοὺς εἶχον .. τὴν νῆσον] τὰς πόλεις. II, 35, 3 διὰ τὸ μὴ πλεῖον] τὸ πλεῖον. III, 54, 1 διὰ τὸ συνάπτειν τῆς Πλειάδος δύσιν] τὴν τῆς Πλ. δύσιν. III, 93, 10 πρῶτα μὲν τὰ βαρέα τῶν ὅπλων, ἐπὶ δὲ τούτοις ἱππεῖς] τοὺς ἱππεῖς. III, 115, 7 διὰ τοὺς Κελτοὺς .. προπεπτωκέναι] τὸ τοὺς .. Sed inscite articuli formas inseruerunt librarii locis his: II, 11, 5 πρὸς τὴν Ἰλλυριῶν παρανομίαν] τὴν *τῶν Ἰλλυριῶν. II, 39, 7 Διονυσίου Συρακοσίου] τοῦ *Συρακοσίου. (I, 3, 2. II, 65, 3.) II, 39, 11 πρὸς αὔξησιν] πρὸς τὴν* αὔξησιν. cf. II, 45, 1. II, 53, 3 ὃ δὴ καὶ νομιστέον αἰτιώτατον γεγονέναι πραγμάτων κατορθώσεως] τῆς τῶν* πραγμάτων κατορθώσεως. V. Hultschii qu. I, 18. III, 26, 4 μηθ' ὑπάρχοντος παράπαν ἐγγράφου . μηδενός] τὸ *παράπαν. III, 46, 5 κατὰ ποταμοῦ] κατὰ τοῦ* ποταμοῦ. III, 60, 7 ἅμα καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνδρῶν, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἵππων] τὰ* τῶν ἵππων. III, 71, 6 δείπνῳ ποιήσασθαι (pro δειπνοποιήσασθαι v. pag. LXVI)] τὸ δεῖπνον ποιήσασθαι*. III, 96, 12 τὸ μὲν πρῶτον τῆς Σικελίας Λυβαίῳ (pro Λιλυβαίῳ) προσέσχε]* τῷ τῆς Σικελίας Λιλυβαίῳ.

I, 62, 4. ἀλλὰ πάσας τὰς τοῦ νικᾶν ἐν τῷ πολεμεῖν τὰς ἐλπίδας ... ἐξήλεγξεν] πολεμεῖν ἐλπίδας.

I, 64, 2. τοῖς ἀκούουσιν ἀργῶς προσεκτέον] ὀρθῶς*.

I, 65, 2. πόλεμος ὁ πρὸς τοὺς Φαλίσκους καλουμένους] *καλούμενος.

I, 66, 1. *Γε|σχών*] *Γέσκων* ex I, 68 13 correctum.

I, 66, 5. *οἱ δὲ Καρχηδόνιοι .. οὐκ ἀπορούμενοι χρημάτων*] *εὐπορούμενοι.*

I, 66, 10. *οἱ δὲ μισθοφόροι συναναχθέντες εἰς τὴν Σικ*αν*] *Σίκκαν* ex antecedentibus restitutum.

I, 68, 10. *καθόλου δὲ ἀεὶ ἐν|τινι καινῶν προσεξεύρισκον*] *ἔν τινι καινόν** vel *καινῶν**. Scribendum videtur *ἀεί τι νέον καὶ καινόν*, ut est V, 75, 4 *καινοί τινες ἀεὶ καὶ νέοι πρὸς .. ἀπάτας πεφύκαμεν.*

I, 69, 10. *τοῖς λίθοις ἀπέκτεννον*] *ἀπέκτεινον.*

I, 69, 13. *ὥστε μὴ δύνασθαι διαφυγεῖν τῶν ἅπαξ προσελθόντων*] *τὸν ἅπαξ προσελθόντα**. Cum Schweighaeusero *μηδένα δύνασθαι* revocavimus.

I, 71, 6. *οὐδὲ φίλων οὐδὲ συμμάχων τῶν βοηθησάντων ἔξωθεν ἐλπὶς οὐδ' ἡτισοῦν ὑπῆρχεν*] *βοηθησόντων.* Item II, 49, 7 *μὴ δεῖσθαι χρείαν τῶν βοηθησάντων*] *χρείας .. βοηθησόντων.* III, 2, 2 *μεγάλας δ' ἔσχον .. ἐλπίδας ὡς καὶ τῆς Ῥώμης .. κρατήσαντες*] *κρατήσοντες.*

I, 71, 8. *οὐχ ἥκιστα δ' αὐτοῖς σφίσι τῶν .. κακῶν ἐγεγόνεισαν αἴτιοι*] *αὐτοί.*

I, 72, 2. *ἀπείροις*] *ἀπόροις.*

I, 73, 4. *τὸ μὲν τῇ θαλάττῃ, τὸ δέ τι καὶ λίμνῃ*] *τι* θαλάττῃ.*

I, 73, 7. *τοὺς ἔνδον*] *τοὺς *ἄνδρας.*

I, 74, 10. *συνιδόντες*] *συνειδότες**.

I, 75, 2. *πολιτικοὺς ἱππεῖς*] *πολεμικοὺς**.

I, 75, 5. *τοῦ προσαγορευομένου Μάκαρα* (pro *Μακάρα*) *ποταμοῦ*] *Μάκαρος**.

I, 76, 8. *τοῖς κάτοπιν ἐπιφερομένοις περιπίπτοντες*] *ἐπιπίπτοντες**.

I, 78, 1. *πλήρης ὁρμῆς πολεμικῆς*]**βασιλικῆς.*

I, 78, 9. *Ναραύας*] **Ναραύασος*; ibid. § 11 *Ναραύα*] **Ναραυάσου* infeliciter emendatum ex paragrapho quinta.

I, 79, 5. *ἕως οὗ στασιάσαντες πρὸς τοὺς Σαρδονίους ἐξέπεσον*] **Σαρδωνίους.*

I, 79, 6. *Καρχηδόνος ὢν νῆσος*] **οὖσα. Καρχηδονίων* recte restituit Schweighaeuserus.

I, 80, 3. *τούτοις πιστεύειν, τούτοις ἀκούειν*] **τούτους*. Ibid. *οἵτινες ἀεί τι . . . εἰσαγγέλλωσι κατὰ Καρχηδονίων*] **εἰσαγγέλλουσι*. Cum Schweighaeusero ἂν solet addi, sed v. pag. LXXVII.

I, 80, 9. *καί τις ἐκ τῶν καθημένων εἶπε · Βάλλε*] *εἶπεν ὅτι** [quum etiam I, 69, 13 sit *ὅτε τις ἄρξαιτο βάλλε λέγειν*].

I, 80, 12. *ποιούμενοι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Γέσκωνος βραχεῖ χρόνῳ πρότερον .. ἀνέδειξαν μὲν εὐεργέτην αὐτῶν*] *ὃν βραχεῖ χρόνῳ*.

I, 81, 4. *αὖθις εἰς Καρχηδόνα ἀποπέμπειν*] *εἰς Καρχηδονίους** ex antecedentibus haustum, non excogitatum, ut tolleretur hiatus.

I, 82, 6 *Ἐμποριῶν*] *Ἐμπορίων*.

I, 82, 11. *Οἱ μὲν περὶ τὸν Μάθω καὶ Σπένδιον .. πολιορκεῖν ἐνεχείρησαν αὐτὴν τὴν Καρχηδόνα*] **ἐπεχείρησαν*.

I, 83, 1. *ἐπὶ τὰς Ἱέρων* (v. p. XIV.)] *ἐπὶ τὰς συμμαχίδας πόλεις ἐπὶ τάσδε**.

I, 84, 6. *στρατηγικὴ δύναμις*] *πρακτική**.

I, 84, 8. *μεθ' ἡμέραν*] **καθ' ἡμέραν*.

I, 84, 9. *ὑπὸ τῆς λιμοῦ*] **τοῦ*.

I, 85, 4. *ἐξεῖναι Καρχηδονίοις ἐκδέξασθαι τῶν πολεμίων, οὓς ἂν αὐτοὶ βούλωνται*] *ἐκλέξασθαι*.

I, 86, 1. *τοῖς .. Καρχηδονίοις . ἐλπίδα παρέστησε μεγάλην .. καίπερ ἀπεγνωκόσιν ἤδη τὴν σωτηρίαν*] **ἀπεγνωκότας*.

I, 86, 2, *τὸν Τύνητα*] *τὴν**.

I, 86, 8. *κατετάχει πρὸς τὴν βοήθειαν*] **κατέθει*, correctum, nisi fallor, ex *κατέχει*, quod in archetypo librorum recentium fuisse videtur.

I, 87, 1. *παραδόξου .. αὐτοῖς φανείσης*] **οὕτω*.

I, 88, 2. *ἔμενεν*] *ἔμενον*.

II, 1, 6. *τὰς Ἡρακλέους στήλας*] *Ἡρακλείους**. Item III, 39, 2. 57, 2.

II, 2, 2. *ἐπιστάσεως*] **ἐπιστασίας*; item II, 40, 3 *ἐπίστασιν*] **ἐπιστασίαν*. II, 56, 6 *ἐπίστασιν*] **ἔκστασιν*.

II, 2, 5. *Μειδιωνίοις* (pro *Μεδιωνίοις*)] **Μυδιωνίοις*.

II, 2, 6. *κατὰ κράτος ἔχειν αὐτούς*] *ἑλεῖν*.

II, 5, 2. *αἱ παραβοήθειαι*] *αἱ παρ' αὐτῶν βοήθειαι**.

II, 5, 6. *ἀπολαύοντες ἀναίδην*] *ἀνέδην*.

II, 5, 8. *ληφθῆναι*] *λειφθῆναι*; item III, 68, 4 *τῶν καταληφθέντων*] *καταλειφθέντων*. III, 105, 11 *καταληφθέντος*] *καταλειφθέντος**. Contra III, 69, 2 *παραλειφθέντας*] *παραληφθέντας*.

II, 6, 6. *Σκερδιλάιδον*] *Σχερδιλαΐδαν* ex IV, 16, 6 s.

II, 7, 1. *περιπεσεῖν τινῶν* (A_r *τινὶ* v. p. XV.) *τῶν δεινῶν*] **τισί*.

II, 8, 2. *πολλοὺς τῶν Ἰταλικῶν ἐμπόρων εὐθὺς μὲν ἐσύλησαν, οὓς δ' ἀπέσφαξαν*] *οὓς μὲν**. Scribendum videtur cum Hultschio (qu. II, 5): *ἔσθ' οὓς*.

II, 8, 8. *κωλύειν Ἰλλυριοῖς τὰς κατὰ θάλατταν ὠφελείας*] *Ἰλλυριοὺς τῆς . . ὠφελείας**.

II, 9, 9. *ἔπλεον ἐπὶ τὰς Κερκύρας*] *τὴν Κέρκυραν**. Schweighaeuserus recte restituit: *τῆς Κερκύρας*.

II, 10, 3. *ζεύξαντες τοὺς παρ' αὑτῶν* (pro *αὐτῶν*) *λέμβους*] **αὐτοῖς* v. p. XV.

II, 10, 6. *πιστεύοντες τὸ ταχυναυτεῖν*] *τῷ* v. tamen p. XIII.

II, 10, 8. *δυσελπιστήσαντες*] **δυσελπίσαντες*; ibid. *βραχὺν ὅτι χρόνον*] *ἔτι*.

II, 11, 3. *ὑστερήσας δὲ τὸν καιρόν*] *τῶν καιρῶν*; ibid. *ἐπιγνῶναι σαφῶς τὰ γεγονότα*] *τὰ γεγονότα σαφῶς**.

II, 11, 4. *Δημήτριος . . ἐπέμπετο πρὸς τοὺς Ῥωμαίους*] **ἔπεμπε*. Cum Bekkero scripsi: *διεπέμπετο*; ibid. *ἐπαγγελλόμενος*] **ἀπαγγελλόμενος*.

II, 11, 8. *προσέχειν*] **προσελθεῖν*.

II, 11, 13. *καὶ τῶν χιλιάρχων τινὰς καὶ τῶν ταμίαν*] *τὸν ταμίαν*.

II, 11, 17. *πλείστους*] **πλείους*; contra III, 78, 5 *πλεῖον*] **πλεῖστον*.

II, 12, 4. *παρανέγνωσαν ἃς ἐπεποίηντο*] *παρενέγνωσαν** *ἃς ἐποιήσαντο**.

II, 13, 1. *οὐ μικραν μεγάλα δὲ συνεβάλλετο*] *μικρά*.

II, 13, 4. *εὑρόντες δὲ σφᾶς ἐπικεκοιμημένους .. καὶ προϊμένους*] **προιεμένους*. Cum Gronovio restitui: *προειμένους*.

II, 14, 3. *ῥητέον ποία τίς ἐστι*] **ποία* falso omissum.

II, 14, 10. *Ἀπεννινον*] **Ἀπένινον* II, 16, 1. *τὸν δ' Ἀπεννινον*] *τὸ δ'* **Ἀπέννινον*. II, 16, 4 *Ἀπεννῖνος*] **Ἀπέννινος*. II, 24, 7 *Ἀπεννῖνον*] **Ἀπέννινον* et **Ἀπενίνον*.

II, 16, 1. *Λυγιστινοι* (pro *Λιγυστῖνοι*)] **Λιγιστινοί*.

II, 16, 2. *τὴν μεσόγαιον*] **μεσόγαιαν*.

II, 16, 4. *ὁ μὲν Ἀπεννῖνος .. διὰ μέσης τῆς λοιπῆς Ἰταλίας διῆκον*] *διήκων*.

II, 17, 2. *τὰς ἐκ τούτων τῶν τόπων τὰς ἀφορμάς*] *τόπων ἀφορμάς*.

II, 17, 5. *τῷ κόσμῳ βραχεῖ διαφέροντες*] *βραχύ*.

II, 17, 10. *κρεαφαγεῖν*] **κρεωφαγεῖν*.

II, 18, 7. *μετὰ μεγάλης στρατείας*] *στρατιᾶς*; item II, 64, 1 *τὴν στρατείαν*] *στρατιάν*. III, 110, 8 *στρατείαν*] *στρατιάν*. Contra III, 88, 8 *στρατιᾶς*] *στρατείας*.

II, 21, 8. *Φλαμωνίου*] *Φλαμινίου*.

II, 22, 2. *παραυτίκα μὲν — εἰς τὸ μέλλον*] *εἰς τὸ μέλλον δέ* (pro *δ'*); item III, 36, 2 *ῥητέον οὐκ αὐτὰς τὰς ὀνομασίας*] *ῥητέον δ' οὐκ*. III, 113, 2 *καὶ τοὺς μὲν .. διαβιβάζων τὸν ποταμὸν εὐθέως παρενέβαλε, τοὺς ἐκ θατέρου συνάπτων τούτοις ἐπὶ τὴν αὐτὴν εὐθεῖαν ἐξέταττε*] *τοὺς δ' ἐκ*. III, 114, 7 *τῶν δὲ Καρχηδονίων τὸ μὲν εὐώνυμον Ἀσδρούβας εἶχε, τὸ δεξιὸν Ἄννων*] *τὸ δὲ δεξιόν*. Contra II, 64, 3 *δεύτερον ἔτι*] *δεύτερον* **δὲ ἔτι*. [Quod *δὲ* et hic delendum et pluribus cum libris VI, 45, 4.]

II, 22, 9. *οὐκ ἐλάχιστα δὲ συνήργησε καὶ Καρχηδονίοις τοῦτο τὸ νίκημα*] *κίνημα*.

II, 22, 11. *ἐνεχείρησαν ... πρὸς τοὺς κατὰ τοὺς πολεμίους*] *πρὸς τὸ κατὰ**. Emendavi: *πρὸς τοὺς κατὰ τὴν Ἰταλίαν πολεμίους* (cf. II, 13, 7 ... *εὐθέως ἐξήνεγκαν τὸν πρὸς τοὺς κατὰ τὴν Ἰταλίαν Κελτοὺς πόλεμον*), nisi forte quispiam proposuerit *ἐνεχείρησαν .. τοῖς πρὸς τοὺς κατὰ* (*τὴν Ἰταλίαν Κελ*)*τοὺς πολέμοις*.

II, 23, 5. *ἐπαριμήνου*] *ἐπ' Ἀριμίνου*; item III, 61, 10. *Ἀριμήνῳ*] *Ἀριμίνῳ*.

II, 23, 5. *ἕνα . . τῶν πελέκεων*] **πελεκυφόρων*. Melius correxit Schweighaeuserus: *ἑξαπελέκεων*.

II, 23, 6. *Σαρδῶνα*] *Σαρδόνα*.

II, 24, 1. *ἐπὶ τοσοῦτο καθίκετο τῆς προθέσεως ὥστε . . περιβάλλει*] *περιβάλλειν*.

II, 24, 3. Librarius codicis Bavarici (C), cum glossematis (v. p. XXXVII s.) partem priorem ex II, 24, 3 deprompsisset, pro *μετὰ μὲν δὴ τῶν ὑπάτων* hoc loco posuit *ἅμα μὲν οὖν τοῖς ὑπάτοις*, ut interpretamenti origo obscuraretur.

II, 24, 3. *πεντάκις μὲν χιλίους καὶ διακοσίους πεζικούς*] *πεζούς*.*

II, 24, 8. *ἄν* (pro *ἵν'* v. p. LXV.) . . . *ἀντιπερισπῶσι*] *ὡς ἂν** . . . *ἀντιπερισπῶσι*.

II, 24, 13. *ἔτι δὲ μήν*] *ἔτι γε*.

II, 24, 16. *πεζῶν ὑπὲρ τὰς ἑβδομήκοντα μυριάδας*] *πεζῶν μέν** ex II, 24, 11.

II, 26, 4. *συνήδρευον*] **συνηγόρευον*.

II, 26, 7. *δόξαντες δὲ σφίσι . . .*] *δόξαντος*; ibid. *Ἀροέστου*] *Ἀνηροέστου* ex § 5.

II, 27, 1. *Πύσας*] *Πίσας*.

II, 27, 2. *ἐμπεσόντες εἰς τοὺς παρὰ τοῦ Γαίου προπορευσαμένους*] *προπορευομένους*.

II, 27, 3. *Λούκιον*] *Λεύκιον*.

II, 27, 4. *κατάπορίαν*] *κατὰ πορείαν*.

II, 27, 6. *περιπεπορευεσθαι*] *περιπεπορεῦσθαι*.

II, 29, 3. *τὴν ἐ|φἑκατέρων ἀσφάλειαν*] *ἀφ' ἑκατέρων*; ibid. *ἀποκεκλιμένης* (pro *ἀποκεκλειμένης*)] **ἀποκεκλεισμένης*.

II, 29, 8. *τὰς πρώτας κατέχοντες πειρας*] *σπείρας*.

II, 30, 6. *διακοπτόμενοι παρέμενον*] *καὶ *διακοπτόμενοι παρέμενον*. Cum Bekkero emendes: *γὰρ ἔμενον* pro *παρέμενον*.

II, 31, 5. *τὸ Καπετώλιον ἐκόσμησε ταῖς . σημείαις*] *σημαίαις*; item II, 32, 6 *τὰς χρυσᾶς σημείας*] *σημαίας*. III, 105, 6 *σημείας*] *σημαίας*. III, 113, 3 *σημείας*] *σημαίας*.

II, 31, 7. *οὕτω καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ*] *τούτῳ τῷ τρόπῳ*, falso deletis *οὕτω καὶ*.

II, 32, 1. *Φρούριος*] *Φούριος*.

II, 32, 5. *ἀμετάθετον οὖσαν τὴν ἐπιβουλὴν*] *ἐπιβολὴν*.

II, 33, 5. *συνδραμόντες*] **συνδιαλαβόντες*.

II, 33, 9. *πολλοὶ νικήσαντες*] **πολὺ*. Hultschius correxit (qu. I, 12) *πολλῷ*.

II, 34, 4. *παραγενόμενοι δὲ καὶ στρατοπεδεύσαντες πόλιν Ἀχέρρας*] **περὶ πόλιν*. Praefero *περιστρατοπεδεύσαντες*.

II, 34, 6. *τῶν πεζικῶν*] *τὸ πεζικόν**. v. pag. XXXI.

II, 35, 1. *ἐπέ|τρεψανοι Ῥωμαίους*] *ἐπέτρεψαν τοῖς Ῥωμαίοις*.

II, 35, 6. *ἐν νῷ λαμβάνοντες*] **λαβόντες*; ibid. *τοῖς τὸν φυλοναυτῶν*] *τοῖς τὸ φῦλον αὐτῶν**. v. p. XXXI s.

II, 37, 2. *τοῦ δευτέρου συστάντος μὲν Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις πολέμου, προσαγορευθέντος δὲ ... Ἀννιβιακοῦ*] *μὲν *συστάντος*.

II, 37, 5. *ἐπὶ βραχύ*] *ἐπὶ βραχεῖ**.

II, 37, 6. *περὶ μὲν οὖν τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν .. ἀρκούντως ἔχοι ποιεῖσθαι τὴν ἀνάμνησιν*] **ἔχει*. Cum Schweighaeusero est scribendum *ἂν ἔχοι*.

II, 40, 5. *ῥάστην ἐμοί τ' ἂν γενέσθαι τὴν διήγησιν ... ποιησαίμεθα*] *εἰ ποιησαίμεθα*.

II, 41, 7. *Ελικης*] *Ἑλίκης*.

II, 43, 2. *Μάρκος* (pro *Μάργος*) *ὁ Γερυνεύς*] *Καρυνεύς* ex antecedentibus.

II, 43, 3. *τετάρτῳ δ' ὕστερον ἔτει τοῦ προηγουμένου*] *προειρημήνου*.

II, 43, 9. *μέχρι μὲν οὖν Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς*] *μέχρι μὲν ἦν**. Recipiendum esse videtur *μέχρι μὲν οὖν ἦν* ex emendatione scribae codicis Reg. B.

II, 44, 3. *τιμὰς προτείνοντος, τοῖς δὲ μὴ προσέχουσιν ἔτι μείζους ἐπανατεινόμενος* (pro *ἐπανατεινομένου*) *φόβους*] *προτείνοντα** — **ἐπανατεινόμενον*.

II, 45, 3. *διὰ τὸ τὸν Ἀκροκόρινθον· πράξειν*] *διὰ τὴν κατὰ τὸν Ἀκρ. πρᾶξιν** v. pag. XXXII.

II, 45, 5. *ἐκ τῶν καταλόγων*] *κατὰ λόγον*. v. p. XII.

II, 46, 2. *Τεγαιαν*] *Τέγεαν*.

II, 47, 3. *τοῦ Κλεομένους .. καταλύσαντος .. χρωμένῳ δὲ*] *χρωμένου*.

II, 47, 5. *τοὺς . βασιλεῖς σαφῶς εἰδὼς φύσει μὲν οὐδένα νομίζοντας οὔτ' ἐχθρὸν οὔτε πολέμιον*] *οὔτ' ἐχθρὸν οὔτε *φίλον*. Ex sequentibus *ταῖς δὲ τοῦ συμφέροντος ψήφοις αἰεὶ μετροῦντας τὰς ἔχθρας καὶ τὰς φιλίας* luculenter apparet, Vaticani scripturam rectam esse non posse; itaque scripsi: *οὔτ' ἐχθρὸν οὔτε πολέμιον οὔτε φίλιον*. Cf. XVI, 19, 3 *τίς τῶν ὑποπιπτόντων φίλιος ἢ πολέμιός ἐστιν*. XXIX, 11, (27), 3 *πότερα φίλιος ἢ πολέμιός ἐστιν*. XV, 8, 12 *ὡς ἐχθροῖς ἡμῖν κέχρηνται καὶ πολεμίοις*.

II, 48, 2. *δει***** διότι ταχέως ἂν ... καταφύγοιεν*] *δεῖγμα ποιούμενος**. Cum et ex tota constructione sit manifestum, verbum finitum esse supplendum et *διότι* illud, quod usurpari soleat post vocales, quasi petat formam in vocalem excidentem, supplevi *διειλήφει*, quod item cum *διότι* vel *ὅτι* coniungi posse videtur atque *προδιαλαμβάνειν* (cf. XI, 1, 3 *προδιειληφὼς ὅτι δεῖ* ..).

II, 49, 4. *Τήν τε Κλεομένους φιλοξενίαν .. ἀνθέξεσθαι τῆς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίας*] *φιλοτιμίαν**. [Pro eo Polybius haud dubie hic quoque scripserat *φιλοδοξίαν*, quod habet III, 104, 1 (XXVI, 2, 8 [XXIV, 11, 8]) et pro illo ipso *φιλοξενία* a Valesio XXXII, 15, 12 est repositum.]

II, 51, 1. *μένειν ὑπὸ τῶν προκειμένων*] *ἐπί*.

II, 51, 3. *Λυδιάδας*] *Λυσιάδας** ex II, 44, 5.

II, 52, 7. *παρεῖναι τὸν Κλεομένη μετὰ τῆς δυνάμεως ὃς εἰς Θετταλίαν*] *ὃς εἰς Θετταλίαν ἔτ' ὢν**; recte eiecit Casaubonus illud *ὃς*. Ibidem *εὐσεβίας*] *Εὐβοίας*.

II, 54, 10. *τοὺς ἐξερχομένους στρατιώτας*] *ἐξ Ὀρχομενοῦ*. v. p. XIX.

II, 55, 1. *τῆς Μεγάλης πόλεως*] **Μεγαλοπόλεως*; sed II, 55, 3 *ἐν τῇ Μεγαλοπόλει*] *Μεγάλῃ πόλει*.

II, 56, 2. *ἐν τοῖς συγγράμμασι*] **γράμμασι*.

II, 56, 15. [*Καίτοι γε προφανῶς ὁ μὲν τὸν κλέπτην ἢ μοιχὸν ἀποκτείνας ἀθῷός ἐστιν, ὁ δὲ τὸν προδότην ἢ τύραννον τιμῶν καὶ προεδρείας τυγχάνει παρὰ πᾶσιν*, quod ex deterioribus quibusdam (CDE) *τιμωρῶν* receptum erat pro Vaticani scriptura *τιμῶν*, futile esse correctoris commentum, *τιμῶν* habentis pro participio, quum sit genetivus substantivi, ipsum ostendit activum, quod Polybium dicturum fuisse *τιμωρούμενος* satis probant quae de activo dixi ad Thesaurum Stephani v. *τιμωρῶ* p. 2207 A.]

II, 56, 16. *οὕτως ἐν παντὶ τὸ τέλος κεῖται τῆς διαλήψεως ὑπὲρ τ◡|τῶν οὐκ ἐν τοῖς τελουμένοις ἀλλ' ἐν ταῖς αἰτίαις καὶ προαιρέσεσι τῶν πραττόντων καὶ ταῖς τούτων διαφοραῖς*] *ὑπέρ τε τῶν** — *τῶν πραγμάτων**. Correxit Hultschius *ὑπὲρ τούτων*.

II, 58, 14. *ἡ τῶν πραττόντων ὠμότης*] *τῶν πραττομένων**.

II, 59, 1. *εἰς Κεγχρειας*] *Κεγχρεὰς* ex II, 60, 8.

II, 60, 6. *ἐπὶ μικρὸν ἐπικυδεστέρας ἔσχε τὰς ἐλπίδας*] *ἐπεὶ*.

II, 61, 1. *χωρίς τε τούτων*] *δέ**. Cf. II, 56, 13. III, 17, 7. Item III, 86, 9 *διανύσας τε*] *δὲ**.

II, 63, 1. *Πτολεμαῖος τῷ μὲν χορηγεῖν ἀπολέγει*] *τὸ*.

II, 64, 3. *ὁρῶν γὰρ τὸν Ἀντίγονον διαφεικότα τὰς δυνάμεις ἤδη σαφῶς πρῶτον μὲν τὴν εἰσβολὴν ἀκινδύνως ποιήσεται*] *ᾔδει σαφῶς ὅτι*; melius cum Hultschio (qu. I, 11) scribendum videtur: *ᾔδει σαφῶς ὡς*.

II, 65, 4. *χιλίους ἑξακοσίους ἀφῆς Δημήτριος*] *ἐφ' οἷς ἦν**. Emendavit Hultschius *ἐφ' ὧν ἦν*, cf. II, 65, 9. III, 9, 7.

II, 67, 3. *τῶν .. περὶ τὸν Ἐγκλειδᾶν*] *Εὐκλείδαν*.

II, 68, 4. *ἐκ πολλοῦ συναντῶντας προσπίπτοντας*] *συναντῶντας καὶ*. Facillime potuit omitti post *συναντῶντας* illud *καὶ* compendio ϛ scriptum.

II, 69, 6. *ἠναγκάζετο διασπῶν τὰ προτειχίσματα καὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν ἐξάγειν*] *διασπᾶν*.

II, 69, 9. *τῷ τῆς ἐπαλλήλους* | *φάλαγγος ἰδιώματι*] *ἐπαλλήλου.*

II, 69, 10. *ἀπεχώρησε*] **ἀνεχώρησε*; item III, 11, 1 *ἐξεχώρησε*] **ἀνεχώρησε.* III, 40, 13 *ἀποχώρησιν*] **ἀναχώρησιν.* III, 50, 9 *ἀποκεχωρηκότων*] **ἀνακεχωρηκότων.* Contra III, 69, 11 *πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἀσφάλειαν ἀπεχώρουν*] *ὑπεχώρουν.**

II, 71, 5. *παραπλήσιον γὰρ δή τι συνέβη τούτοις πρώτοις .. κατασχοῦσι τὰς ἀρχὰς ταύτας*] *τούτοις* **τοῖς πρώτοις.* Cum Bekkero recepi: *τούτοις καὶ* (coniungendum est cum *παραπλήσιον*) *τοῖς πρώτοις.*

III, 1, 6. *μάλιστα γὰρ οὕτως ὑπολαμβάνομεν .. παρασκευάσειν*] *μάλιστα γὰρ ἂν**.

III, 1, 7. *πολλὰ .. προλαμβανούσης τῆς τυχης*] *ψυχῆς.* Hultschius ad II, 69, 5: 'in A ψ saepius a τ discerni vix potest'.

III, 2, 6. .. *ὑποδείξομεν ὅτι μέγιστα συνεβάλετ' αὐτοῖς ἡ τοῦ πολιτεύματος ἰδιότης πρὸς τὸ μὴ μόνον ἀνακτήσασθαι τὴν Ἰταλιωτῶν καὶ Σικελιωτῶν δυναστείαν, ἔτι δὲ τὴν Ἰβήρων προσλαβεῖν καὶ Κελτῶν ἀρχήν, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον καὶ πρὸς τὸ κρατήσαντας τῷ πολέμῳ Καρχηδονίων ἔννοιαν ἔχειν τῆς τῶν ὅλων ἐπιβολῆς*] *σχεῖν.*

III, 3, 6. *Φάρνακαν*] **Φάρνακα* pro *Φαρνάκην.*

III, 5, 1. *ἤδη προειρημένη κίνησις*] *ἤδ' ἡ**. Melius emendat scriba cod. Reg. B *ἦν δ' ἡ.* Ibid. *Οὐακκαίους*] *Οὐακαίους**, item III, 14, 1; v. p. LXXIII.

III, 5, 2. *ὑπὸ Ῥοφέρνους*] *ὑπ' Ὀροφέρνους.*

III, 5, 6. *οἷς*] *αἷς**.

III, 6, 11. *οὐδὲ ἀξιόχρεων*] *οὐδὲν.*

III, 7, 2. *ὀλιγωρῆσθαι*] *ὀλιγωρεῖσθαι**.

III, 8, 10. *δόγματι μόνον τὴν ἐκδιήγησιν ποιησαμένους*] *ἐκδίκησιν.*

III, 9, 6. *πρῶτον μὲν αἰτίαν γεγονέναι τὸν Ἀμίλκου θυμὸν*] *πρώτην**. [Polybii videtur esse potius *αἴτιον.*]

III, 11, 3. *ὑποκυρουμένην*] *ὑποικουρουμένην.*

III, 11, 5. *ἔτη μὲν ἔσχεν ἐννέα*] *ἔχειν.*

III, 12, 7. *Αἰτίας μὲν τοῦ κατ' Ἀννίβαν πολέμου .. ἡγητέον*] *μὲν οὖν*.

III, 13, 7. *ἀργυρολογήσας . τὰς πόλεις*] *ἀργυροπωλήσας**. Est vocabulum novum et inauditum, a librario quodam fictum.

III, 14, 1. *Ελμαντικὴν*] *Ἐλμαντικὴν*; correxit Hultschius coll. Liv. XXI, 5, 6 *Ἑλμαντικὴν*.

III, 14, 10. *κατὰ τὰς Ἀμίλκου τοῦ πατρὸς ὑποθήκας καὶ παραινέσεις*] *ὑποθέσεις**.

III, 15, 3. *ἦτε σωμαν|ει προσχημα*] *ἥτις ὡσανεὶ πρόσχημα* v. p. XLI.

III, 15, 5. *κατὰ τὰς ἐπ' Ἀσδρούβαν γενομένας ὁμολογίας*] *Ἀσδρούβα**. *Ἀσδρούβου* correxit Schweighaeuserus.

III, 15, 9. *ἅπερ εἰώθασι ποιεῖν*] *ὅπερ**.

III, 16, 3. *ἔξω τοῦ Λισσου*] *Λισσοῦ**; *Λίσσου* revocavit Schweighaeuserus.

III, 17, 7. *εὐπορήσειν μὲν χορηγιῶν αὐτὸς ὑπελάμβανε ... προθυμίαν δ' ἐνεργάσασθαι ταῖς δυνάμεσι*] *ἐνεργάσεσθαι*, cf. pag. XXI.

III, 19, 1. *ἐξε*ύθησαν* (A_2 *ἐξελύθησαν*)] **ἐξεληλύθεσαν*. v. pag. XXI.

III, 20, 6. *ἀτυχήματος*] **ἀδικήματος* ex III, 8, 1.

III, 20, 8. *ἢ γὰρ τὸν στρατηγὸν Ἀννίβαν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ συνέδρους ἐκδότους διδόναι Ῥωμαίοις επαιτεον ἢ προήγγελλον τὸν πόλεμον*] **ἀπῄτουν*. Quae videntur fuisse in archetypo *ἢ γὰρ .. Ἀννίβαν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ συνέδρους Ῥωμαίοις ἐκδοτέον ἢ προήγγελλον τὸν πόλεμον*, cum *ἐκδοτέον* fuisset obscuratum, glossam *ἐκδότους διδόναι* margini adscriptam in contextum receperunt librarii, ut quadam ratione intellegi posset, quae voluisset Polybius.

III, 21, 1. *τὰς μὲν οὖν πρὸς Ἀσδρούβαν ὁμολογίας παρεσιώπων ὡς .. οὐδὲν οὔσας πρὸς αῦτου*] *αὐτοὺς*.

III, 21, 8. *ὁμολογοῦντας δὲ κοινωνεῖνουν κα|θολικώτερον*] *κοινωνεῖν οὐ**, v. pag. XXXII.

III, 22, 11. *ἀδικήτωσαν*] *ἀδικείτωσαν*.

III, 23, 3. *ταῦτα, πάρεξ δὲ μηδὲν οἷόν τε δεῖν λαμβάνειν*] *παρέξειν* μηδὲν δὲ* οἴονται* (falso omisso *δεῖν*).

III, 25, 1. *ἔτι|τοιγαροῦν τελευταίας ἔτι|συνθήκας ποιοῦνται*] *τελευταίας συνθήκας*.

III, 27, 2. *ἐκχωρεῖν . τῶν νήσων ἁπασῶν*] *ἐκχωρεῖν Σικελίας καὶ τῶν* . . . Hoc quoque loco putaverim totum versum *καὶ Σικελίας ἁπάσης καὶ* excidisse.

III, 27, 4. *οἰκοδομεῖν*] *ἐποικοδομεῖν**.

III, 28, 5. *λοιπὸν διευκρινῆσαι καὶ σκέψασθαι*] *λοιπὸν διευκρινῆσαι δεῖ**.

III, 30, 1. *ἐδεδώκεισαν αὐτοὺς εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων πίστιν*] *εἰς τὴν Ῥωμαίων πίστιν**.

III, 31, 3. *διὰ τοῦ .. εὐλόγως βεβαιώσασθαι μηδένα*] *τό*.

III, 32, 2. *ἀπὸ τῶν κατὰ Πύρρον καὶ Τίμαιον συγγραφέων καὶ καιρῶν ἐξηγήσεως*] *συγγραφέντων καιρῶν ἐξηγήσεως** v. p. XXXV s.

III, 32, 6. *τά τ' ἐπιγινωσκόμενα τοῖς ἔργοις*] *ἐπιγιγνόμενα* pro *ἐπιγινόμενα*.

III, 34, 9. *εὐθύμως δὲ τῶν ὄχλων αὐτῶν συνεξισταμένων*] *αὐτῷ*.

III, 36, 6. *ἡ τῆς τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς διαίρεσις*] *ἡ τοῦ περιέχοντος*.

III, 37, 6. *τὸν πρὸς τὴν μεσημβρίαν τόπον*] *τῇ μεσημβρίᾳ**.

III, 40, 4. *τοὺς δ' οἰκήτορας ἐν ἡμέραις τριάκοντα παρήγγειλαν ἐπιτόπους γίνεσθαι*] *ἐπὶ τοὺς τόπους παραγίγνεσθαι**. Cum Hultschio Vaticani scriptura tenenda esse videtur.

III, 40, 11. *Μάλλιος*] *Μάλιος* ex I, 26, 11. 39, 15. II, 31, 8, v. p. XVII.

III, 41, 8. *καὶ διενοεῖτο μετὰ τῶν χιλιάρχων*] *διενοεῖτο* in archetypo codicum recentium cum evanuisse videatur, *καὶ διὰ τῶν χιλιάρχων ὑπετίθετο** coniecit librarius.

III, 42, 8. *οὐδενὸς κωλύοντος*] *μηδενὸς**.

III, 43, 3. *τὸ πολὺ τῆς τοῦ ῥεύματος βίας ἀποδεχομένων*] *ὑποδεχομένων.**

III, 44, 7. *συντόμως ἅμα καὶ μετ' ἀσφαλείας ποιήσονται τὴν εἰς Ἰταλίαν*] *τὴν εἰς Ἰταλίαν πορείαν.*

III, 46, 6. *μετὰ δὲ ταῦτα χοῦν ἔφερον ἐπὶ πάσας πολύν*] *ἐπιπάσαντες.**

III, 46, 9. *κατὰ πᾶν | τόπον ὅρμα*] *κατὰ πάντα τόπον.*

III, 47, 2. *πρὸς τὰς* (*τὰς* delendum est cum Hultschio qu. I, 18) *δύσεις χειμερινὰς*] *πρὸς τὰς χειμερινὰς δύσεις**.

III, 48, 1. *πρῶτον μὲν γὰρ ἂν τίς φανείη στρατηγὸς ἀλογιστότερος Ἀννίβου | τε καὶ σκαιότερος ἡγεμών*] *Ἀννίβου καὶ σκαίοτερος**. Correxi: *τίς καὶ σκαιότερος,*

III, 48, 11. *τὴν τῶν ὄχλων ἀλλοτριότητα πρὸς Ῥωμαίους ἐξητάκει σαφῶς εἴς τε σαφῶς* (ex antecedentibus hoc vocabulo perperam repetito) *τὰς μεταξὺ δυσχωρίας ὁδηγοῖς .. ἐχρῆτο*] *καὶ τῆς μεταξὺ δυσχωρίας**.

III, 48, 12. *διὰ τὸ ... τῇ διὰ τῶν Ἄλπεων αὐτοῖς κεχρῆσθαι πορείᾳ*] *αὐτοὺς** vel *αὐτὸς** pro *αὐτοί*, quod est correctum in cod. Reg. C.

III, 49, 6. *ἡ μὲν — ἡ δὲ* (pro *ᾗ μὲν — ᾗ δὲ*)] *τῇ μὲν — τῇ δὲ**.

III, 50, 3. *συναθροίσαντες .. ἱκανὸν τὸ* (v. p. XXIV.) *πλῆθος*] *συναθροισθέντες** — *ἱκανὸν πλῆθος**. Hultschius emendavit (qu. I, 11): *ἱκανόν τι πλῆθος.*

III, 50, 6. *προέπεμψε δέ τινας πρὸ τῶν καθηγουμένων αὐτοῖς Γαλατῶν*] *τινας τῶν*; ibid. *κατασκέψασθαι .. τὴν ὅλην ἐπίθεσιν*] *ὑπόθεσιν.*

III, 51, 2. *ἐξεκλίθησαν ὑπὸ τοῦ συμβαίνοντος ἐξάπτεσθαι τῆς πορείας*] *ἐξεκλήθησαν.*

III, 51, 4. *ἐφέρετο κατὰ τῶν κρημνῶν ὁμόσε* (pro *ὁμόσε*) *τοῖς φορτίοις πολλὰ τῶν ὑποζυγίων*] *ὅμως σὺν τοῖς ὑποζυγίοις καὶ φορτίοις πολλὰ τῶν ἀχθοφόρων** vel *ὅμως σὺν τοῖς φορτίοις πολλὰ τῶν ὑποζυγίων**.

III, 51, 6. *οὐδὲ τοῖς διαφυγοῦσι τὸν κίνδυνον ἔτι σωτηρία*] *ἔστι.*

III, 51, 12. *ἔσχε μὲν καὶ σίτου καὶ θρεμμάτων ἐπὶ δυεῖν καὶ τρεῖς ἡμέραις εὐπορίαν*] *τρισὶν ἡμέραις.*

III, 52, 1. *ὁρμα*] *ὅρμα.*

III, 52, 3. *κηρύκιο͂ |] κηρύκειον.*

III, 52, 6. *συλλογιζόμενος | μὲν τὰ προτεινόμενα τάχ' ἂν ἴσως εὐλαβεστέρους .. ποιῆσαι τοὺς παραγεγονότας] συλλογιζόμενος μὲν ὡς εἰ λάβοι τὰ προτεινόμενα**. Totus versus excidisse videtur hic fere: *δ' Ἀννίβας ὡς δεξάμενος* propter similitudinem vocabulorum *συλλογιζόμενος* et *δεξάμενος* (quod optime supplevit Bekkerus).

III, 53, 3. *τούτους συγκυρήσαντες] τούτου συγκυρήσαντος.*

III, 53, 9. *προσδέξασθαι τοὺς ἀπολειπομένους] ὑπολειπομένους**.

III, 54, 2. *τὴν τῆς Ἰταλίας ἐνέργειαν] ἐνάργειαν*; item III, 111, 3 *ἐνέργειαν] ἐνάργειαν.*

III, 54, 7. *τῆς ἀπερρώγος* (pro *ἀπορρῶγος*)] *τῆς γῆς ἀπερρωγυίας**. v. p. XXIV.

III, 55, 1. *ἄρτι τῆς ἐπὶ τοὺς πεπτωκυίας] τῆς ἐπιετοῦς** [Vocabulum nusquam repertum, ut aliud quid latere videatur]. Fortasse scribendum est: *τῆς ἐπ' ἔτους.*

III,55,4. *κατα|φέρων* (pro *καταφερῶν*)] *κατωφερῶν**.

III, 56, 4. *ἐπιλακινείῳ] ἐπὶ Λακινίῳ.*

III, 57, 2. *περὶ τῆς ἔξω θαλάττης καὶ τῶν ἐν ταύταις συμβαινόντων ἰδιωμάτων] ταύτῃ.*

III, 57, 3. *τῶν ἀργυρίων καὶ χρυσίων] τῶν ἀργυρείων καὶ χρυσείων*; ibid. *τῶν κατ' αὐτὴν Ἰβηρίαν] τῶν κατὰ τὴν Ἰβηρίαν**.

III, 57, 4. *ἀλλότριον εἶναι τοῦτο μέρος τῆς ἱστορίας] τοῦτο τὸ μέρος.*

III, 59, 4. *τῆς περὶ τὰς πολεμικὰς καὶ πολιτικὰς πράξεις καὶ φιλοτιμίας] πράξεις φιλοτιμίας.*

III, 59, 6. *πειρασόμεθα ποιεῖν] παραστησόμεθα**.

III, 60, 1. *τὸ μὲν οὖν πλῆθος τῆς δυνάμεως ἔχων Ἀννίβας ἐνέβαλεν εἰς Ἰταλίαν] ὅπερ* ἔχων.* Cum Dindorfio praefero *ὅσον.*

III, 60, 5. *ἱππεῖς . πλείους ὀκτακισχιλίους] ὀκτακισχιλίων.*

III, 61, 10. *τὰς δὲ πεζικὰς δυνάμεις ἐξώρκισε διὰ τῶν χιλιάρχων] ἐξώρμισε** vel *ἐξώρμησε**.

III, 63, 6. *τοῖς . . διὰ τὴν πρὸς τὸ ζῆν ἐπιθυμίαν ὑπὸ μὲν οὓς* (v. p. XXV.) *φεύγειν*] *οἰομένοις* φεύγειν.*

III, 64, 1. *εἰς τὸ συμπροσθεν*] *εἰς τοὔμπροσθεν.*

III, 65, 7. *εἵλας*] *ἴλας.*

III, 67, 2. *κατακοιμισθέντων*] *κατακοιμηθέντων**; ibid. *καθωπλισάμενοι*] *καθοπλισάμενοι**; cum Schweighaeusero restituas *καθωπλισμένοι.*

III, 67, 9. *τοὺς τούτων συνάπτοντας γεωλόφους*] *τούτῳ.*

III, 68, 14. *καταστρατοπεδεύσας παρὰ ταῖς οἰκείαις δυνάμεσι*] *παραστρατοπεδεύσας**. Scripsi cum Schweighaeusero: *καταστρατοπεδεύσας παρ' αὐτοῖς.*

III, 69, 1. *Ἀννίβας πραξικοπήσας πόλιν Κλαστίδιον ἐνδόντος ἑαυτῶ . . ἀνδρὸς Βρεντεσίνου κατέσχε*] *αὐτῷ.*

III, 69, 3. *τὴν παραυτῶ σωτηρίαν*] *παρ' αὐτῶν** [Scribendum videtur *παρ' αὐτοῦ*].

III, 69, 4. *ἐτίμησε μεγαλείως*] *μεγάλως**.

III, 71, 2. *ὑπόπτους εἶχον*] *ὑπόπτως*, v. p. XXVI.

III, 72, 3. *τὸ μὲν πρῶτον ὁρμῇ καὶ προθυμίᾳ περὶ τὸ πλῆθος*] *ὁρμὴ καὶ προθυμία περὶ τὸ πλῆθος ἦν**; melius correxit Hultschius: *ὁρμῇ καὶ προθυμίᾳ περιῆν τὸ πλῆθος.*

III, 72, 4. *μασθῶν*] *μαστῶν**.

III, 73, 1. *συνεπλέκησαν*] *συνεπλάκησαν.*

III, 73, 3. *ατελη*] *ἅτε δή.*

III, 74, 2. *κέρατα τὸν* (A_r *τὰ* v. p. XXVI) *περὶ τὸν Τεβέριον πιεζούμενα*] *κέρατα τῶν.*

III, 74, 9. *τὸ στρατόπεδον . . κατεδίωξαν*] *καταδιῶξαν.*

III, 76, 1. *Ἐμπορίον* (pro *Ἐμπόριον*)] *Ἐμπορεῖον**.

III, 76, 9. *ἀπολελειμμένους*] *ἀπολελυμένως**.

III, 76, 10. *ἐσκευασμένους*] *ἐσκεδασμένους.*

III, 77, 1. *Ἀργητίνων*] *Ἀρητίνων** ut III, 80, 1 pro *Ἀρρητίνων* a Casaubono restituto; item *γ* cum *ρ* mutatur III, 79, 4 *Μάρωνα*] *Μάγωνα.*

III, 78, 6. *τῶν μάλιστα τῆς χώρας δοκούντων ἐμπειρειν*] *ἐμπειρεῖν.*

III, 80, 4. *τὴν ἐκείνων στρατοπεδείαν*] *ἐκείνου**.

III, 81, 7. *βλακία*] *βλακεία*.

III, 81, 9. *καινοδοξία καὶ τῦφος*] *κενοδοξία*; item III, 105, 9 *καινοδοξίας*] *κενοδοξίας*.

III, 83, 2. *τοὺς Ἴβηρας καὶ τοὺς Λίβυας*] *τοὺς Λίβυας καὶ τοὺς Ἴβηρας* ex III, 79, 1.

III, 83, 6. *ὁ δὲ Φλαμίνιος εἵπετο σπεύδων συνάψαι τῶν πολεμίων*] *τοῖς πολεμίοις**. Cum Hultschio glossema illud *τῶν πολεμίων*, quod ex sequenti paragrapho (*ἐξάπτεσθαι τῶν πολεμίων*) irrepsit, delevi.

III, 83, 7. *τῇ προτέ|ρᾳ*] *τῇ προτεραίᾳ*.

III, 85, 3. *λήξας δὲ τούτων . . . διώκειν εἰς φυλακὴν ἐπὶ τὰ τάγματα*] *ἔδωκεν**. Perbene Reiskius: *διέδωκεν*.

III, 87, 9. *Μινύκιον*] *Μινούκιον**.

III, 88, 3. *ποιούμενος τὴν πορείαν εἰς τὴν Ἰαπυγίαν*] *ὡς ἐπὶ**.

III, 88, 4. *Μεσσατίων*] *Μεσσαπίων*.

III, 89, 9. *ακατα|τριτταχορηγία*] *ἄφθονος χορηγία* *ex III, 90, 2. *ἀκάτατριπτα* est correctum in codicibus Reg. B. C. *χορήγια* Schweighaeuserus emendavit.

III, 90, 1. *τοὺς εὐκαίρους προκατελάμβανε τόπους κατὰ τὴν ἐμπειρίαν*] *διὰ*.

III, 90, 7. *ὥστε μὴ χρωμένους μήτε καταφθείροντας ἀνύειν δύνασθαι τὰς λείας*] *μήτε χρωμένους*.

III, 91, 4. *Νεαπολίται*] *Νεαπολῖται*.

III, 91, 8. *Σεννοὐεσάνοι* * * (*οι* A_2 vel A_r)] *Σενουεσάνοι* pro *Σενουεσανοὶ* v. p. XXVII, LXXIII.

III, 91, 9. *δι᾽ ὧν εἰσβολαὶ τρεῖς ὑπάρχουσι μία μὲν ἀπὸ τῆς Σαυνίτιδος, ἡ δὲ κατάλοιπος ἀπὸ τῶν κατὰ τοὺς Ἱρπίνους τόπων*] *μία μὲν ἀπὸ τῆς Σαυνίτιδος, δευτέρα δὲ ἡ ἀπὸ τοῦ Ἐριβανοῦ** (ex III, 92, 1 haustum) . . v. p. XXXIV.

III, 92, 1. *ὃς σχεδὸν διχὰ διαιρεῖται τὰ προειρημένα πεδία*] *δίχα διαιρεῖ*, cf. VII, 4, 2 *ὃς μάλιστά πως δίχα διαιρεῖ τὴν ὅλην Σικελίαν*.

III, 92, 6. *ὥστε μὴ δοκεῖν τοῖς αὐτοῖς συμμάχοις ἐκχωρεῖν τῶν ὑπαίθρων*] *αὐτῶν.*

III, 93, 2. *διαγενόμενος πῇ καὶ πῶς χρήσεται τοῖς τόποις*] *διανοούμενος.*

III, 95, 4. *κατὰ θάλατταν* (pro *κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν* v. pag. XXXIV.)] *κατὰ γῆν**.

III, 95, 6. *προαπέστειλε κατασκεψόμενος δύο ναῦς*] *κατασκεψομένας.* Ibid. *Μασσαλιητικάς*] *Μασσαλιωτικάς* v. pag. LXXIII.

III, 96, 1. *σημανόν|των*] *σημηνάντων.*

III, 97, 2. *ἐξαπέστελλον*] *ἐξαπέστειλαν** ex III, 97, 4.

III, 100, 1. *πυνθανόμενος παρὰ τῶν παρασκόπων*] *κατασκόπων.*

III, 101, 4. *προελθὼν κατὰ τῆς πόλεως*] *ἀπό.*

III, 101, 8. *Ὁ δ' Ἀννίβας ἕως μέν τινος διὰ μὲν τὴν ἀντιστρατοπεδείαν συνεῖχε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς δυνάμεως ἐφ' αὑτὸν*] *διὰ τήν.*

III, 103, 5. *τὸ παραλαβέσθαι* [*καὶ* addidit Scaliger] *κατατολμᾶν*] *τὸ παραβάλλεσθαι.*

III, 103, 7. *πλύνοντα πρὸς τῷ διακινδυνεύειν*] *πληθύνοντα πρὸς τὸ διακινδυνεύειν**. Cum Reiskio est corrigendum: *πολὺν ὄντα.*

III, 105, 1. *γαιο*λό|φῳ*] *γεωλόφῳ.*

III, 105, 2. *ἐπαποστέλλοντος τοὺς ἐν τῷ λόφῳ τοὺς βοηθήσοντας*] *τοῖς ἐν*; ibidem *ἑπομένου . κατὰ πόδας αὐτῶν μετὰ τῶν ἱππέων*] *κατὰ πόδας μετὰ τῶν ἱππέων αὐτοῦ**. Bekkerus correxit: *κατὰ πόδας αὐτοῦ μετὰ τῶν ἱππέων.*

III, 105, 8. *τοὺς μὲν οὖν παρ' αὐτὸν γενομένοις τὸν κίνδυνον ἦν ἐναργές*] *τοῖς μέν.*

III, 107, 1. *ἐπετίων*] *ἐπετείων* III, 114, 6 *τῷ πρότερον ἔτι στρατηγοῦντες*] *ἔτει.* Sed III, 107, 4 *ἔτι πρότερον*] *ἔτει πρότερον ἐνί**.

III, 107, 7. *Γάϊον*] *Γνάιον.*

III, 107, 10. *στρατόπεδα προχειρο .. | πεζους*] *προχειροῦσι τὸ δὲ στρατόπεδον πεζούς.* Cf. pag. XXVIII.

III, 109, 1. *πρῶτον γὰρ*] *πρῶτον μὲν* γάρ.* Cf.

Schweighaeuser. V, 436. Hultschium Fleckeis. ann. XCV, 305 s.

III, 109, 10. *τί γὰρ ἔτι προσθεῖσα τοῖς ὑποκειμένοις . . . περιγενήσεται τῶν ἐχθρῶν οὐκ ἔχει] περιγενέσθαι**.

III, 110, 10. *περὶ δέκα σταδίων ἀποσχών] σταδίους.*

III, 111, 4. *ἐν τοῖς ὑμετέροις προτερήμασιν] ἡμετέροις.*

III, 111, 9. *ἡγεμόνες ἅμα καὶ δεσπόται πάντων γενήσε|σθαι] γενήσεσθε.*

III, 113, 4. *προέστησε τοὺς εὐζώνους ἐν ἀποσπάσει] ἀποστάσει.*

III, 114, 1. *οὓς πάντας Ἀννίβας ἐκ τῆς* (A_2 *ἐκ τοῖς τῆς* v. p. XXVIII) *προγεγενημένης μάχης σκύλοις ἐκλέξας κατακεκοσμήκει] ἐν τοῖς τῆς**. Cum Casaubono restitui: *τοῖς ἐκ τῆς.*

III, 116, 2. *βουλομένου . καὶ θεωρῶν] βουλόμενος.*

III, 116, 7. *τοὺς μὲν φεύγοντας παραδέδωκε] παρέδωκε.*

III, 116, 8. *προσπεσὼν . . . τοῖς Ῥωμαϊκοῖς στρατοπέδοις . . καὶ ποιουμένοις . . ἐμβολάς] ποιούμενος*; ibid. *κατέπληξε ταῖς ψυχαῖς τοὺς Ῥωμαίους] τὰς ψυχὰς τῶν Ῥωμαίων**.

III, 116, 10. *κατὰ τὰς ἐπιφανει . ς] ἐπιφανείας.*

III, 117, 5. *πρὸς τοὺς τῶν πολεμίων καιροὺς] πολέμων.*

III, 117, 10. *ἐπολιόρκουν οἱ Ῥωμαῖοι προσβάλλοντες τοὺς ἀπολελειμμένους] τοῖς ἀπολελειμμένοις**.

III, 118, 2. *τῆς παλαιᾶς] παραλίας.*

Praeterea quod servatum habemus codicem Florentinum (B), de quo plura attulit Montfaucon in Pal. Gr. p. 76 s. et in Bibl. man. I, p. 45, a Iacobo Gronovio passim collatum, Vaticano liber ille est tam similis (ita eadem lacuna [I, 11, 15 — I, 13, 8] est in Florentino), ut in propatulo sit, ex ipso Vaticano Florentinum haud ita diligenter et accurate esse descriptum. Itaque quamvis per se intellegatur, non tam

multis interpretamentis et emendationibus Florentinum esse inquinatum, quam familiam, ut ita dicam, codicum recentium, tamen scribam eius libri propensiorem fuisse ad emendandum contextum manifestum est animadvertentibus Vaticani orthographiam, quam perbonam esse infra docebimus, in Florentino semper fere ita corrigi, ut pro insolito positum sit solitum. Iam ut supra de emendationibus codicum recentium iudicavimus, ita hoc loco perpauca illa, quae ex collatione Gronovii non ita accurata hauriri possunt, addamus, ut de discrepantiis Florentini codicis omnis dubitatio tollatur.

I, 15, 10. ἐν μέσῃ Vat.] μέσῳ *et μεση (pro μέσῃ) per dittographiam.

I, 46, 11. προπλεύσας] προπλεύσας et περιπλεύσας*.

I, 48, 10. περιλαβόντες . . τὴν πόλιν, ἔτι δὲ . . . τεῖχος προβαλλόμενοι] προβαλόμενοι; item I, 45, 12 ἐνέβαλλον] ἐνέβαλον*. I, 47, 1 συνεβάλλετο] συνεβάλετο*. III, 110, 1 ἐπιβαλλοντες] ἐπιβαλόντες. Contra I, 84, 8 παρέβαλε] παρέβαλλε. III, 69, 7 περιβαλομένων] περιβαλλομένων*. III, 72, 7 προβαλόμενος] προβαλλόμενος*.

I, 49, 4. διὰ τὴν γεγενημένην . . καταφθοράν] προγεγενημένην*.

I, 56, 4. πρὸς μὲν τὰς πελαγίους πνοιας (pro πνοιὰς) εὐφυῶς κείμενος] ἀντιπνοίας*.

I, 58, 2. πρὸς τῆς ῥίζης] πρὸ τῆς ῥίζης* v. p. XLVII.

I, 73, 2. περιλειπῆ] περιλιπῆ.

I, 85, 6. ἐπὶ . . ᾔσθοντο] ἐπεί.

I, 86, 8. τὴν ἀπόστασιν τῶν στρατοπέδων] ἀπόθεσιν*.

II, 11, 13. τῶν (pro τὸν v. p. L) ταμίαν] τῶν ταμιῶν*.

II, 15, 8. γαιώδεις] γεώδεις.

II, 18, 7. προαισθόμενοι καὶ συναγείροντες] συναγείραντες.

II, 24, 8. ἂν . . . ἀντιπερισπῶσι] ἵν'.

II, 26, 1. τε τῇ Ῥώμῃ] τῇ Ῥώμῃ.

II, 28, 10. ἐπανεχθῆναι] ἐπανενεχθῆναι.

II, 45, 5. πάσης εὐστοχεῖν περιστάσεως] εὐστοχεῖν πάσης περιστάσεως*.

II, 49, 6. *τὸ μέγιστον τὸ ἔθνος*] *τὸ μέγιστον ἔθνος.*

II, 50, 8. *εἰ . . . ἀλλ' ὕστεροντι βουλεύσοιτο*] *ὕστερόν τι**; cum Reiskio scribendum videtur *ἀλλοιότερόν τι.*

II, 63, 5. *ἀσκεψίας ἐστὶ σημεῖον*] *ἀσκεψίας σημεῖον ἐστί**.

III, 5, 8. *κατεγγυηθήσεσθαι*] *κατεγγυήσεσθαι**.

III, 10, 7. *συνελάβετο*] *συνεβάλετο.*

III, 13, 3. *Ἀννίβου* (A$_r$ *Ἀσδρούβα* v. p. XXI)] *Ἀσδρούβου.*

III, 17, 6. *οὐδὲν'* v. p. XXI] *οὐδὲν**.

III, 22, 1. *Ἰούνιον* „in A partim evanuit erasa macula quae supra aspersa erat"] in Florentino omissum.

III, 22, 8. *εστι κήρυκι*] *ἐστὶ κήρυκι**.

III, 23, 5. *ὥσπερ|ιδιας*] *ὡς περὶ ἰδίας* v. p. XXII.

III, 25, 6. *διὰ λίθων*] in margine '*δία* (pro *Δία*) *λίθον οἶμαι*'.

III, 33, 4. *δέχεσθαι φάσκοντες*] *φάσκοντες δέχεσθαι**.

III, 36, 2. *ῥητέον οὐκ αὐτὰς τὰς ὀνομασίας*] *καὶ** *ῥητέον.*

III, 36, 3. *οὐ μικρὰ μεγάλα δὲ συμβάλλεσθαι πεποίηκε*] *συμβάλλεσθαι ἃ* **πεποίηκε.*

III, 40, 1. *κατάφοβος ὢν τοὺς Κελτοὺς*] intra lineas *τοῖς Κελτοῖς**.

III, 43, 2. *εὐκινη|τάτων*] *εὐκινήτων**; melius est correctum in cod. Reg. B *εὐκινητοτάτων.*

III, 48, 3. *οὔτι*] *οὔτοι**. Correxit Bekkerus *οὐδ' εἰ.*

III, 48, 11. *ἐξητάκει σαφῶς. εἴς τε σαφῶς τὰς μεταξὺ δυσχωρίας*] *ἐξητάκει σαφῶς εἴς τε τὰς . . .* v. p. LIX.

III, 51, 11. *ἐκκληθῆναι*] *ἐκβληθῆναι**; ita confunduntur litterae *κ* et *β* I, 3, 10, ubi Vaticanus habet *βύβλων*, Florentinus *κύκλων**.

III, 54, 8. *καὶ ταύτης*] *καὶ ταύτην.*

III, 60, 1. *ἤδη δεδηλώκαμεν*] *ὡς** *ἤδη* v. pag. LX.

III, 66, 7. *ἅμα* (*γὰρ* addit A$_r$ v. p. XXV.) *τῷ γενέσθαι τὸ προτέρημα πάντες ἔσπευδον*] *πάντες οὖν**.

III, 71, 6. *δειπνῳ ποιήσασθαι*] *δειπνοποιήσασθαι.*

III, 74, 8. πρὸς τὸ προειρημένον σύστημα] εἰρημένον* (cum hiatu).

III, 76, 4. ἃς μὲν προσήγετο, τὰς δὲ κατεστρέφετο] τὰς μὲν*.

III, 78, 6. ἐμπειρειν] ἐμπείρων*. v. pag. LXI.

III, 80, 3. γέμειν] γέμουσαν*.

III, 82, 5. ἀνείχετο] ἠνείχετο*.

III, 83, 4. καὶ ταύτην τὴν εἴσοδον] κατὰ ταύτην τὴν εἴσοδον*; correxit Madvigius: κατ' αὐτὴν τὴν εἴσοδον.

III, 85, 2. κατηγορίαν] κατηγορίας*.

III, 87, 2. ἔτι δὲ | της μεταταῦτα διὰ τῶν ἑλῶν πορείας v. p. XXVII] ἔτι δὲ τῆς ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα*.

III, 88, 6. περὶ τὸ καλούμενον . .] ἐπί*.

III, 96, 14. αὐτὸς ἀνεκομίσθη] αὐτὸς μὲν* ἀνεκομίσθη.

III, 100, 6. γινόμενος] γενόμενος.

III, 101, 8. ἕως μέν τινος διὰ μὲν τὴν ἀντιστρατοπεδείαν συνεῖχε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς δυνάμεως ἐφ' αὑτὸν] διὰ τὴν . .

III, 105, 10. πάλιν εν άπαντες (v. pag. XXVIII)] πάλιν ἅπαντες* interiecto vacuo spatio.

III, 107, 12. τοῖς Ῥωμαίοις στρατοπέδοις] τοῖς Ῥωμαϊκοῖς στρ.

III, 107, 15. τότε μὲν] τότε δὲ*. Melius Hultschius proposuit: τότε γε μήν, ut est III, 108, 10 νῦν γε μήν.

III, 108, 4. πλείω δ' ἂν εὕροι τις αἰτίας] πλείους* . . αἰτίας; correxit Reiskius: πλείω . . αἴτια.

III, 111, 11. ἐπισημαινομένου] ἐπισημαιναμένου*.

[Hae igitur tot magis minusve gravium vitiorum correctiones modo bonae modo pravae etsi non mirandum est quod Schweighaeuserum aliosque post eum, quantumvis haud paucas reiicerent et infelicibus correctorum inventis meliores ipsi substituerent emendationes, tamen in hanc deduxerunt opinionem, ut rectas verasque ex meliori quam ipse Vaticanus et antiquiori, unde ille quoque fluxisset, exemplari ductas

e*

crederent, nihilo minus qui singulas quas supra enumeravi accuratius consideraverit, non dubitabit, ad unam omnes nihil esse nisi recentiorum Vaticano correctorum modo bonas modo pravas coniecturas, et ut nulla est fides reliquorum quibus libri quinque primi continentur codicum, ita pretium eorundem esse non maius, quam recentiorum editionum.] Nam quod exstant duo codices Parisini (Reg. B., Reg. C. Schweigh. I, 52, s. Hultsch. I, p. X cf. p. VII), in quibus scripturae optimae non raro inveniuntur, post Schweighaeuserum constat, eos libros descriptos ex editione principe emendatos esse a viro quodam ignoto, cuius sagacitas et inventio haud spernendae esse videntur.

Sed — ut transeamus ad eos codices, quibus excerpta continentur — superest omnium vetustissimus ille codex Vaticanus palimpsestus (M) saeculi decimi (Cod. Vat. 73), quo continentur Polybii historiarum excerpta gnomica. Quem Maii sollertia retectum quamquam mira cum diligentia Heysius excussit, tamen quod vir ille doctus pro miserrima illius libri conditione saepissime non codicis scripturam sed editionis Didotianae repraesentasse videtur (cf. Zimmermanni annal. 1847 n. 41. p. 327. Gött. gel. Anz. XXIV p. 116), de discrepantiis codicis illius iudicare non possumus nisi in annotationibus infra affixis ab Heysio accurate significatis. Deinde animo bene est tenendum, non integrum codicem esse Vaticanum (M) sed contineri eo libro excerpta, quorum fides non tam certa esse videatur. Ita et initio epitomarum librarii saepe mutaverunt et haud raro medio in contextu nonnulla omiserunt (I, 11, 1 *οἱ δὲ πολλοὶ τετρυμμένοι μὲν ὑπὸ τῶν . . πολέμων, . ἅμα δὲ τοῖς ἄρτι ῥηθεῖσι . .* A] *πολλοὶ τετρυμμένοι ὑπὸ* (cum hiatu), . . *ἅμα τοῖς ῥηθεῖσι* I, 13, 13 *τοῖς βουλομένοις καλῶς συνθεάσασθαι*] *τοῖς βουλομένοις θεάσασθαι.* I, 88, 2 *ἡ . . τῶν Ἱππακριτῶν καὶ τῶν Ἰτυκαίων πόλις*] *καὶ Ἰτυκαίων* (cum hiatu) cf. III, 7, 2. 31, 4. 31, 5. 81, 6. 81, 12) et verborum collocationem non solitam

saepenumero novarunt (I, 3, 3 *σποράδας εἶναι συνέβαινε τὰς τῆς οἰκουμένης πράξεις*] *σποράδας συνέβαινε τ. τ. οἰκ. πρ. εἶναι.* I, 3, 7 *εἰ μὲν οὖν ἡμῖν ἦν συνήθη καὶ γνώριμα*] . . *ἡμῖν συνήθη καὶ γνώριμα ἦν* (cum hiatu) I, 35, 2 al.). Praemissis his rebus adducentibus ad codicem Vaticanum (M) caute et considerate adhibendum quaestio de fonte illius libri ideo non erit difficillima, quod iam Hultschius (qu. I, 3) docuit e communi fonte derivatos esse codicem Vaticanum (A) et Medicum (M) iisdem lacunis (I, 2, 7. 3, 3) laborantes. Sed non modo iisdem lacunis corruptum esse Vaticanum (M) sed etiam iisdem glossematis, denique iisdem fere vitiis, ex ipsis iis locis, quos afferam, luculentissime apparebit.

I, 3, 2. *τῆς παρὰ τοῦ Σικυωνίου** AM] *τῆς παρ' Ἀράτου Σικυωνίου.*

I, 81, 4. *ἀποκόψαντα**] *ἀποκόψαντας.*

I, 86, 7. *ἀφορμῆς** A_1 *ἀφορμὴν** M. v. p. XIV.] *ἀφορμάς.*

III, 4, 1. *ἂν ἡμᾶς *δεῖ*] *ἔδει.*

III, 4, 4. *περὶ τῶν κρατησάντων ἐλαττωμάτων**] *περὶ τῶν κρατησάντων* (*οὔτε περὶ τῶν*) *ἐλαττωθέντων.*

III, 4, 9. *οὐ γὰρ δήπουτινὰς**] *οὐ γὰρ δὴ τοῦτ' εἶναι.*

III, 4, 10. *οὔτε πλεῖστα* τὰ πελάγη*] *πλεῖ.*

III, 6, 1. *πρῶτον**] *πρώτην.*

III, 20, 3. *τῶν ἀναγκαίων οὐδενὶ προσίεσθαι** . . *οὐδένων οὔτ'**] . . *προίεσθαι* . . *οὐδὲν· ὧν οὔτ'* . .

III, 31, 3. *διὰ τοῦ* . . *ἐλπίδα μηδένα τῶν νῦν* (*νῦν* pro *νοῦν* A_1 in marg. v. pag. V.) *ποτ' ἂν εὐλόγως βεβαιώσασθαι**] *διὰ τὸ* . . *μηδὲν ἂν ἐκ τῶν νῦν παρόντων εὐλόγως βεβαιώσασθαι* . .

III, 31, 9. *ἐξῶν** A *ἐξόν** M] *ἐξ ὧν.*

III, 32, 2. *ἀπὸ τῶν κατὰ Πύρρον* [*καὶ Τίμαιον συγγραφέων καὶ καιρῶν ἐξηγήσεως*]. v. p. XXXV.

III, 32, 5. *παραλειπεῖν**] *παραλείπειν.*

III, 57, 3. *ἀργυρίων καὶ χρυσίων**] *ἀργυρείων καὶ χρυσείων.*

III, 59, 1. *ἀλλὰ δυνατοῦ**] *ἀλλ' ἀδυνάτου* v. p. XXV. ibid. *παρέλειπον**] *παρέλιπον*.

III, 59, 4. *τῆς περὶ τὰς . . . πράξεις καὶ** *φιλοτιμίας*] *πράξεις φιλοτιμίας*.

III, 59, 5. *καὶ βέλτιον καὶ γινώσκειν ἀληθινώτερον**] *καὶ βέλτιον γινώσκειν κἀληθινώτερον*.

III, 59, 7. *καὶ τὰς κακοπαθείας* A *ἅμα δὲ* (vel *ἔτι δὲ*) *κακοπαθείας*] v. pag. XXXVII.

III, 81, 11. *αὐτανδρεὶ**] *αὐτανδρὶ*.

Perraro vero factum est, ut, cum codicis Vaticani (M) scriba diligentius ea repraesentaret, quae in archetypo invenisset, Vaticani (M) scriptura melior evaderet.

I, 1, 5. *οὐκ ὅλοις πεντήκοντα καὶ τρισὶν ἔτεσιν* A] *ἐν οὐχ* M.

I, 2, 1. *παραβάλλομεν** *καὶ συγκρίναιμεν*] *παραβάλοιμεν*.

I, 4, 1. *οὕτως καὶ διὰ τῆς ἱστορίας ὑπὸ μίαν σύνοψιν ἀγαγεῖν** . .] *οὕτως . . ὑπὸ μίαν δὲ** *σύνοψιν*. Palimpsestum non veram scripturam exhibere, tamen monstrare veram Campius docuit; *δὲ* enim illud ex *δεῖ* ortum esse videtur.

III, 7, 6. *οὔτε γὰρ ἐκεῖνον εἰκὸς οὐδέποτε δεόντως* **στήσασθαι τὰς τῶν σωμάτων θεραπείας*] Reiskius p. 197: 'vix satisfacit verbum simplex *στήσασθαι*, mallem aliquod compositum *καταστήσασθαι* aut *συστήσασθαι* aut *ἐνστήσασθαι*, quod etiam Casaubonus coniecit'. M recte praebet: *συστήσασθαι*.

III, 81, 6. *διὰ τὴν πρὸς τὰς τῶν ἀφροδισίων ἀφορμὰς**] *διὰ τὰς τῶν ἀφροδισίων ὁρμάς*.

Alter codex vetustissimus est Urbinas 102 (F) formae quadratae, foliis 286 membranaceis constans, exaratus circa saeculum duodecimum ex iudicio Spalettii (is hunc codicem non tam accurate excussit et cum editione Hervagiana contulit), quo continentur excerpta inde ab initio composita ab incerto quodam auctore. Primi vero libri excerpta non tam certae fidei esse videntur, quod codicis initio nonnulla folia

desunt suppleta a manu recentiore. (Schweigh. V, 322 s). Hunc librum autem ex ipso codice Vaticano (A) aut ex apographo eius codicis descriptum esse iis temporibus, quibus Vaticanus manibus recentioribus plerisque locis nondum erat emendatus, nemo erit quin concedat, si accurate perscrutatus erit, iisdem vitiis contaminatum esse Urbinatem, quibus laboret Vaticanus (A), quamvis dubium esse non possit, quin librarius non raro peccata corrigere studuerit.

I, 78, 1. *Ναραύασος ἦν** AF] *Ναραύας ὃς ἦν* correxit Gronovius.

II, 8, 11. *πειρασόμεθα δὴ θεοῦ βουλομένου ἐφε* * * * | *ταχέως ἀναγκάσαι σε* A] F ambiguum illud *ἐφε*.. (v. p. XL) haud cunctanter omisit.

II, 14, 11. *Σηνης* A] *Σηνῆς** F pro *Σήνης*.

II, 16, 1. *Αυγιστινοι* A] *Αυγιστινοι** F pro *Λιγυστῖνοι*.

II, 17, 1. *νωληνάδην* A] *νώλην ἄδην** F; correxit Reiskius: *Νώλην. ἃ δή*.

II, 17, 2. *τὰς ἐκ τούτων τῶν τόπων τὰς** *ἀφορμάς* AF] v. pag. LI.

II, 27, 1. *Πύσας** AF] v. pag. LII.

II, 27, 2. *προπορευσαμένους** AF] v. pag. LII.

II, 29, 3. *ἐ* | *φέκατέρων** A] *ἐφ ἑκατέρους** F v. pag. LII.

II, 67, 2. *εὔ*∗*ωνοι** A] *εὔτωνοι** F v. pag. XX.

II. 68, 2. *ποιήσα*** * A *ποιῆσαν** A_2] *ποιήσαν** F v. pag. XX.

III, 63, 6. *ὑπὸ μὲν οὖς** A_1 *ὑπομένουσι* A_r] *ὑπὸ μὲν οὗς** F.

III, 73, 3. *ατελη** A] *ἀτελῆ** F v. pag. LXI.

III, 81, 6. *διὰ τὴν πρὸς τὰς τῶν ἀφροδισίων ὁρμάς** AF] v. pag. LXX.

III, 93, 2. *διαγενόμενος** AF] v. pag. LXIII.

III, 105, 10. *ενάπαντες* A_1 *ἅπαντες* A_r] *ἐνάπαντες** F v. pag. XXVIII.

III, 109, 1. *ἐς τοὺς** AF] *ἔτους* emendavit Reiskius.

III, 116, 10. *ἐπιφανει * ς*] ἐπιφανεῖς** F v. p. LXIV.
III, 116, 13. *Οὐ * ενουσίαν*] *Οὐσενουσίαν** F.

Vaticani scripturae plerumque infeliciter sunt correctae locis his:

II, 15, 3. *διὰ τὸ** A] *διά τε*.
II, 28, 2. *κατὰ τὰς εἰθισμένας τάξεις*] *παρατάξεις**, cf. II, 3, 2 *χρησάμενοι τῇ παρ' αὐτοῖς εἰθισμένῃ τάξει*.
III, 36, 6. *ἡ τῆς τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς διαίρεσις*] *τοῦ τῆς**, v. pag. LVIII.
III, 114, 6. *τῷ πρότερον ἔτι**] *τὸ πρότερον ἔτι**, v. pag. LXIII.
III, 116, 2. *βουλομένου**] *βουλομένῳ**, v. p. LXIV.

Denique de codicibus Monacensibus 267 (N) 185 (O), quibus selecta *περὶ πρεσβειῶν* continentur, et de codice Peiresciano (P), cui insunt excerpta *περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας* in praefatione alterius voluminis mihi erit disserendum. —

Omnium igitur codicum — ut quaestionis summam comprehendamus — unus est fons: codex archetypus ante saeculum decimum conscriptus neque lacunarum neque glossematum expers, e quo descripti esse videntur vetustissimi illi libri Vaticani (AM). Ex Vaticano (A) denuo et Florentinus (B) et Urbinas (F) fluxit; recentissimi et multis emendationibus contaminati sunt codices Bavaricus (C) Augustanus (D) Regius A (E), de quorum origine tamen certum iudicium fieri non poterit, nisi Florentinus et Urbinas denuo erunt accurate excussi atque variae manus codicum illorum recentium diligenter distinctae. —

Ut autem demonstremus, quanta sit fides codicis Vaticani (A), non habemus locupletiores testes, quam inscriptiones, quas de formatione nominum propriorum quae ex lingua latina in graecam transierunt mire consentire cum Vaticano nuper accuratissime docuit Dittenbergerus (Herm. VI, p. 135ss.). Itaque secundum Vaticanum et inscriptiones omnibus locis *Λέπεδος*

Τεβέριος esse restituenda post Dittenbergerum nemo negabit. Sed ut nonnullis locis Vaticani (A) *Τιβέριος* forma non apta comparet, quam utique expellendam esse in propatulo est, ita codex inter formas *Μασσαλίωτης* (III, 41, 9. 95, 7 XXXIV, 10, 7) et *Μασσαλιήτης* (XXXIII, 4 (7), 1. 7 (10), 1. 7 (10) 2), *Μασσαλιωτικός* (III, 41, 5) et *Μασσαλιητικός* (III, 95, 6), *Σαρδόνιος* (I, 10, 5. 79, 5. 88, 10. III, 37, 8. 41, 7) et *Σαρδῷος* (I, 42, 6. 88, 9. II, 14, 6. 8. III, 47, 2) ita variat, ut dici vix possit, utra forma sit recipienda. Sed non ubique unam formam esse restituendam sed Polybium consulto et cogitate variasse formas (v. pag. LXXIX) luculenter apparet ex locis his: I, 88, 9 s. *τῶν δὲ Καρχηδονίων ἀγανακτούντων ὡς αὐτοῖς καθηκούσης μᾶλλον τῆς τῶν Σαρδῴων δυναστείας... οἱ Ῥωμαῖοι πόλεμον ἐψηφίσαντο πρὸς τοὺς Καρχηδονίους, φάσκοντες αὐτοὺς οὐκ ἐπὶ Σαρδονίους..ποιεῖσθαι τὴν παρασκευήν.* III, 95, 6 s. *προαπέστειλε..δύο ναῦς ταχυπλοούσας Μασσαλιητικάς· ... εὐγενῶς γὰρ .. κεκοινωνήκασι Ῥωμαίοις πραγμάτων καὶ Μασσαλιῶται.* Quae cum ita sint, Vaticani scripturae non videntur esse corrigendae. — Aliae autem Vaticani scripturae cum inscriptionum testimoniis optime consentiunt; ita *Κέρκυρα* nomen Corcyrae insulae (II, 9, 2 ss.) confirmatur inscriptione, quae exstat in C. I. A. II, 1, 49. Deinde quod codex Vaticanus IV, 53, 1. 2. 4. 55, 1 *Κνώσιοι* exhibet, unam esse hanc formam rectam Riemannius inscriptionum et numorum auctoritate nisus docuit (Bull. de corr. héll. III, 495). Parnassum autem montem in Vaticano IV, 57, 5 rectissime dici *Παρνασσόν* contra Cobetum marmor Parium testatur (C. I. G. 2374, 4 Riemann. l. c.). Denique Hispanorum illi genti fuisse nomen Vaccaeis (III, 5, 1. 14, 1: *Οὐακκαίους*, v. pag. LVI) latinae inscriptiones (C. I. L. II, 4233) demonstrant; ex iisdem autem latinis inscriptionibus (Wilmannsi exempl. inscr. lat. 2037 SENVISANIS) concludere possumus, *Σεννουεσάνοι* (III, 91, 4 v. p. XXVII)

in Vaticano corruptum esse corrigendum in *Σενουεσανοί*. Itaque sicut inscriptiones confirmant, quam diligenter librarius ex archetypo haud malo descripserit, ita non raro iis adiuti scripturas corruptas, quas etiam Vaticanum praebere per se patet, possumus corrigere. Ita quod exhibet III, 5, 1 Vaticanus *Μασσανασην* mihi persuasum est, ex testimonio tituli iamdudum noti (v. Stephani thes. V, 600 C), cui nuperrime alii simillimi accesserunt (Mus. Rhen. 34, 159. 35, 490. 36, 145. Herm. 13, 560), esse scribendum *Μασαννάσαν*. Quibus ratiocinationibus cum demonstratum esse videatur, plurimi esse aestimandam Vaticani fidem, perspicuum est, nobis, si inscriptionum testimonia praesto non sunt, tantummodo Vaticani scripturas esse perpendendas et perscrutandas. Itaque *Μεδιόλανον* duobus locis (II, 34, 10. 11) confirmatum tenemus, non *Μεδιολάνιον*, quod semel (II, 34, 15) occurrit; *Ἴνσομβρες* quod legitur II, 34, 5. 35, 1. III, 40, 8. 60, 8. *Ἴσομβρες* II, 22, 1. 23, 2. 28, 3. 28, 7. 30, 6. 32, 2. 4. 5. 34, 3. 10. III, 56, 3. *Ἴνσοβρες* II, 17, 4 dubitatio oriri non potest, quae forma sit praeferenda, quod et Strabo (I, p. 212. 213. 216. 218. II, 292) et Plutarchus (Marcell. 3. 4. 6) et Stephanus Byzant. illud *ν* constanter servant. [*Φρεντανῶν* ut II, 24, 12 scriberem cum Schweighaeusero ex III, 88, 3, pro *Φερεντάνων* persuasit *Καλούσιον* II, 25, 2 pro *Κλούσιον* illatum. *Φαίσολα* II, 25, 6 in *Φαισόλαν*, ut est III, 82, 1 *τὴν Φαισόλαν*, cum Benselero esse mutandum, etsi Niebuhrius Schol. histor. vol. 1 part. 2 p. 53. 54 negat hoc oppidum locum hic habere, ostendit sequens *αὐτοῦ παρενέβαλον*. Alioqui enim Polybius aut *ἐπὶ Φαίσολα πόλιν* pro *ἐπὶ πόλιν Φαίσολα* ad evitandum quem omni modo fugit hiatum aut *παρενέβαλον αὐτοῦ* fuisset scripturus.] Formam *Ἀλπεινῶν* in Vaticano II, 14, 8. III, 47, 9 comparentem praeferendam esse *Ἀλπινῶν*, quod semel (III, 34, 6) occurrit, eius rei testimonium est, quod invenitur apud Strabonem quoque IV p. 177 C: *τῶν Ἀλπει-*

νῶν ὀρῶν. IV p. 209 C. IV p. 202 C: *τὰ γὰρ Ἄλπεια καλεῖσθαι πρότερον Ἄλβια, καθάπερ καὶ Ἀλπεινά.* [Male Vaticanus II, 15, 8 *Τρανσάλπινοι* pro *Τρανσαλπῖνοι*, quum hoc necessario sit circumflectendum, ut *Ἀπεννῖνος* II, 16, 1 et alibi scripsi pro *Ἀπέννινος*, quod redarguit disertum Stephani Byz. testimonium *κτητικὸν* ponentis *Ἀπεννῖνος*], quod optime servatur in Vaticano II, 16, 4. 17, 7. 24, 7. II, 110, 9. *Σκερδιλαΐδας* quod omnibus locis (exceptis II, 5, 6: *Κερδίδελον*, II, 6, 6: *Σκερδιλάϊδον*) servavit Vaticanus, *Μάλιος* quod ter (I, 26, 11. 39, 15. II, 31, 8 v. pag. XVII.) *Μάλλιος* semel (III, 40, 11) in codice occurrit, formas veriores esse putavi eas, quae testimoniorum consensu confirmantur. Denique pro *Αρεντίνων* III, 22, 11 cum Hultschio (Fleck. ann. 95, 311) *Λαρεντίνων*, pro *Ἄνανες* (II, 17, 7) *Ἀναμάρων* (II, 32, 1), *Ανδρων* (II, 34, 5) cum Mommseno *Ἄναρες κτλ.* pro *Λουτάτιον* (I, 59, 8. *Αὐτάτιον* I, 60, 4. *Αὐτάτιος* I, 62, 7. *Αὐτατίου* III, 21, 2 (et in libro tertio sic semper): *Λουτατίου*) cum Dindorfio *Λυτάτιον* posui.

Atque eadem cernitur in libro Vaticano fides in omni orthographia et dialecto, de quibus nunc nos melius facere possumus iudicium, cum auctoritatem inscriptionum, quas excusserunt Weckleinius, Herwerdenus, Kaelkerus (quaest. de eloc. Pol. „Leipz. Stud. 3, 2." p. 299 s.) alii, sequi possimus.

Accusativum pluralis nominum in *-ευς* cadentium inde a quarto a. Ch. n. saeculo exitum habuisse in *-εις*, ex inscriptionibus (Wecklein p. 18 s. Herwerden p. 49. Kaelker p. 300. v. Bamberg, Ztschft. f. G.-W. 36, 200. Dindorf Diod. vol. I. p. 12 s.) apparet. Cum autem Polybii Plutarchi Iosephi libri ita varient, ut modo formam Atticorum modo nominativo parem praebeant, dubitari potest, utrum altera forma 'intempestivis correctoribus' possit concedi necne. Sed est *κοινῆς* formas ita miscere, ut sine ulla caussa modo scribatur *βασιλέας* modo *βασιλεῖς*, modo *νῆας* modo

ναῦς; quin etiam Polybius duas formas, quae erant in usu, ita adhibuit, ut altera succederet alteri III, 96, 4 s. *δύο μὲν αὐτάνδρους νῆας ἀποβαλόντες.. ἔφευγον.. ἐπικειμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων.. τὰς μὲν ναῦς ἐξέβαλον εἰς τὸν αἰγιαλόν* Cf. I, 51, 11 s. I, 53, 1. 2.

Αἰεί. Vaticanus codex cum formam *αἰεί* saepissime exhibeat pro *ἀεί*, Kaelkerus (p. 229) hanc varietatem Polybio tribui posse negat, sed censet auctoritate grammatici cuiusdam inde ab initio totius operis mutatum esse *αἰεί* in *ἀεί* sed interdum formam *αἰεί* eum fugisse itaque adhuc in contextu esse servatam. Cum autem inscriptionum testimoniis certe confirmetur, cum formam *ἀεί* Polybii temporibus fuisse usitatissimam (C. I. A. II, 1, 467, 17. 49 al.) tum *ἀεί* confundi cum *αἰεί* (C. I. A. II, 1, 564, 7. 12. 20), facere non possum, quin Polybio, quem studio cuidam formas variandi se dedisse mihi persuasissimum est (v. pag. LXXVII), formarum hanc varietatem libenter concedam.

Aoristi formas in Vaticano codice non semper in *-ον -ες -ε*, *-όμην -ου -ετο*, sed interdum in *-α -ες -ε*, *-άμην -ω -ατο* cadere, iam Schweighaeuserus (ad III, 27, 8) monuit. Itaque inveniuntur in Vaticano formae hae: I, 33, 11 *ἔθηκαν*. I, 59, 5 *ἐπέθηκαν*. I, 88, 12 *προσέθηκαν*. II, 58, 8 *ἀφῆκαν*. II, 61, 10 *προείλαντο*. III, 12, 4, *παρέδωκαν*. III, 13, 6 *ἐνέδωκαν*. III, 19, 5 *ἀντέπεσαν*. III, 27, 8 *προείπαμεν* al. (De aoristo vocabuli *φέρειν* videas ea quae Iacobyus (act. soc. phil. Lips. I, 299) collegit et addas I, 24, 12 *προσενέγκαντες* I, 62, 9 *κατενεγκεῖν*.) Eadem autem ratione, qua inde a quarto a. Ch. n. saeculo hae formae sunt in inscriptionibus (saec. IV: C. I. A. II, 1, 162, 4 *ἐνεγκασῶν* 610, 21 *εἰσεν-[έ]γκαντι* saec. III: l. c. 334, 30 *ἐπέδωκαν* 614, 17 *ἀνειπάτω* saec. II: l. c. 442, 5 *ἔδωκαν* 466, 16 *ἀπέδωκαν* 466, 27. 467, 29. 40. 468, 17. 470, 9. 12. 13. 471, 24 *ἀνέθηκαν* 470, 7 *ἀνήνεγκαν*), per se patet, tales formas sine ulla dubitatione Polybio quoque esse tribuendas. Attamen tantum abest, ut unam illam formam Polybii

esse putemus, alteram (I, 18, 9 παρείλετο I, 30, 1 εἵλοντο I, 31, 8 εἵλετο II, 60, 5 περιέθεσαν) deleamus, ut non dubitem utramque concedere Polybio considerate varianti II, 11, 5 τήν τε φρουρὰν παρέδοσαν ... αὐτοί τε σφᾶς ἔδωκαν.

Ἀθροίζειν ἀθρόος veram esse formam Atticam cum post Riemannium (l. c. III, 492. v. Bamberg l. c. p. 198) constet atque etiam in Vaticano codice (Hultsch. Fleck. ann. 95, 308 s.) forma illa videatur praevalere, non dubitavimus Atticorum formam restituere.

Ἄν. Quod in titulo circa medii saeculi secundi (C. I. A. II, 1, 624, 18 ἕως σ[ύμ]πασαι διέλθωσιν) ἕως cum coniunctivo coniungitur, planum est, non modo hunc usum Polybio posse concedi XXXV, 2, 4 κατασκηνοῦν .. ἕως βουλεύσωνται περὶ τῶν ὅλων, sed etiam μέχρι sine ἄν cum coniunctivo construi posse III, 93, 5 μέχρι συνάψωσι τοῖς ἄκροις fr. 95 (99) μέχρις ἀνακάμψαντες ἀνασπάσωσι XL, 10 (XXXIX, 16), 2 μέχρις οὗ συνήθειαν ἔχωσιν. Quae cum ita sint hoc quoque loco videmus, Polybium Atticorum morem sequi plerumque (Schweigh. ind. s. v. ἕως), interdum tamen generi dicendi suae aetatis indulgere.

Augmentum. Cum titulis qui testantur (III. saec. C. I. A. II, 1, 314 ἠβούλοντο 329. 331 ἠδύνατο II. saec.: 420, 12, 37 ἠδύνατο) inde a tertio saeculo vocabulorum δύνασθαι βούλεσθαι μέλλειν augmentum fieri modo per η modo per ε, prorsus consentiunt loci nonnulli codicis Vaticani (ἤμελλον I, 26, 5. II, 47, 7. 10. ἠβούλετο II, 50, 7. ἠδύνατο II, 63, 3. III, 51, 10), quos ut corrigam cum Dindorfio, a me impetrare non possum.

Βύβλος in Vaticano plurimis locis (Hultsch. l. c. 309) recte esse scriptum neque alteram formam βίβλος esse recipiendam, apparet ex usu recentiorum titulorum, in quibus sola illa forma invenitur. [Keil. Mus. Rhen. XVIII, 269 s. Riemann. l. c. III, 507. Herwerden p. 8. v. Bamberg l. c. p. 196 C. I. A. II, 1, 468, 25 (saec. II) 478, d, 1 (saec. alterius a. Ch.) 482, 50 (saec. ult.).]

Γίνομαι γινώσκω constanter esse restituenda et

omnes fere loci Vaticani (v. Hultsch. l. c.) et inscriptiones, quae inde ab Alexandri temporibus compositae sunt, diserte testantur (Wecklein. p. 56 Herwerden. p. 46).

Ἐγκλίνειν, ἐκκλίνειν. Ἔγγονος et ἔκγονος quod sine ullo discrimine in titulis adhibentur (Herwerden. p. 49), item puto ἐκκλίνειν cum ἐγκλίνειν commutari posse; itaque semper contra Casaubonum et eos, qui huic astipulati sunt, Vaticani scripturam praebentis ἐκκλίνειν notione fugiendi (Schweigh. ad I, 19, 2. I, 30, 11. III, 96, 4) tenui, praesertim quod Polybius has duas formas cogitate iuxta posuisse videtur III, 116, 6 s.

Καίειν. Negaverunt quidam critici, καίειν vocabulum esse ex Atticorum consuetudine, atque semper revocaverunt κάειν. Sed etiam hac data occasione Vaticani scripturae V, 108, 5 ἐξέκαιε quasi succurrunt titulorum testimonia, cum et in inscriptionibus vetustis καίειν reperiatur (C. I. A. I, 9, 10 al.) et in recentioribus semel quamvis mutilum illud καίειν exstet C. I. A. II, 1, 570, 39 (tit. IV. saec.): ποκαιοντι.

Μετακαθοπλίζειν Quae sunt III, 87, 3 in Vaticano μετακαθώπλισε τοὺς Λίβυας ea nequaquam Polybio tribui posse, sed ortum esse monstrum illud μετακαθοπλίζειν ex dittographia et Naberus et Dindorfius non recte censuerunt; nam simillimum invenitur compositum μετακατασκευάζειν in decreto de reficiendis quibusdam rebus sacris, quod pertinere videtur ad finem secundi fere a. Ch. n. saeculi (C. I. A. II, 1, 404, 14. 27. 32. 38).

Numeralia. Pro forma sollemni δυοῖν cum consensu titulorum recentium (C. I. A. II, 1, 281. 380, 27 (III. saec.)) praebeatur δυεῖν, pro dativo δυσί (l. c. 591, 4 (IV. saec.). 467, 27. 471, 48 (II. saec.)) Polybii temporibus hae formae videntur fuisse usitatissimae; itaque nostram exspectationem quasi vincunt vetusti codices, in quibus et δυεῖν omnibus fere locis (excepto III, 22, 2) est traditum (Hultsch. l. c. p. 300. Heysii adn. ad P. 6, 6. Z. f. Alt.-W. 1847. p. 327 s. Kaelker quaest. Pol. p. 332) et δυσί haud raro invenitur. Cum

autem genetivi forma *δυοῖν* in inscriptionibus recentibus nunquam occurrat, sed semper fere Vaticani *δυεῖν* praebeatur, denique Suidae auctoritate haec forma comprobetur, non modo fieri potest, ut una haec forma Polybio tribuatur, sed verisimillimum est Kaelkerum recte semper revocasse *δυεῖν*. — Interdum depravata esse in codice Vaticano numeralia a librariis e suo more scribentibus *δεκατέτταρας* (I, 36, 11) *δεκατεττάρων* (IV, 39, 5) *δεκατέτταρα* (V, 89, 3) *δεκαδύο* (I, 42, 5) Dindorfius cum exposuisset, pro his formis inauditis proposuit numeralia ex Atticorum usu cognita. Sed ut omittam, quae Hultschius (l. c.) enarravit, apud Pappum easdem formas occurrere (Pappi Alex. coll. V, 428, 3. 445, 10, 12 cet.: *δεκαπέντε*), inscriptiones quoque Vaticani auctoritatem adiuvant (Kaelker. p. 300 C. I. A. II, 1, 476, 31. (I. saec.): *δεκαδύο*).

Οὐθείς, μηθείς. Formas *οὐθείς* et *μηθείς* apud posteriores scriptores esse usitatissimas quamvis non negem, tamen cum Kaelkero facere non possum, qui solas has formas putat Polybii esse. Primum enim in codice Vaticano, cuius fidem etiam in rebus minutis servatam plurimi aestimamus, in sexcentis fere paginis Hultschii editionis septies, si Kaelkerum ipsum sequimur (*οὐθενί* I, 37, 5. *οὐθέν* I, 80, 8. IV, 30, 4. *μηθένα* I, 78, 15. *μηθέν* I, 47, 4. II, 58, 10. IV, 72, 6) invenitur forma illa posterior; deinde vestigia sunt nonnulla, Polybium eum dicendi usum, quem secutus est in prioribus libris, in posterioribus non semper servasse. Ita Carthaginem novam in illis semper dicit *Καινὴν πόλιν*, in his *Καρχηδόνα* (v. p. XXXVI), in illis fit sermo de *Κάννη*, in his de *Κάνναι*. Iam si concedemus, scriptorem quendam in priore operis parte urbem illam notissimam aliter nominare atque in posteriore, nonne suspicari poterimus, eum, quem constet in historia scribenda non tam disserendi subtilitati et elegantiae, quam veritati indulsisse, in illis libris saepius Atticorum formam, in his saepius recentiorem usurpasse? (v. p. LXXVI). Similiter videtur esse ex-

plicanda varietas illa formarum *αὖθις* et *αὖτις*, de qua Kaelkerus prorsus aliam sententiam protulit, cum non intellexisset, Polybium sibi ipsi in genere dicendi non constare.

Σιταρχία. Pro *σιταρχία* cum libri recentiores scribere solent (I, 70, 3) *σιταρκία*, tum Dindorfius negat, aliam formam rectam esse posse. Haec refelluntur inscriptionis cuiusdam testimonio: C. I. A. II, 1, 348, 12 *σιταρχίας* (III. saec.).

Σῴζειν. *Σῴζειν* cum iota adscripto, quod dicunt, apud Atticos in iis formis quae *ζ* habent esse scribendum Usenerus (Fleck. ann. 1865 p. 238. v. Bamberg Z. f. G. W. 1874 p. 26, 1882 p. 210) docuit et tituli comprobant. Sed inde a recentioribus temporibus illud iota modo scribi modo neglegi inscriptionum testimonia demonstrant quae post Weckleinium p. 45 collegit Riemannius (l. c. V. 619). Quod vero Vaticanus codex etiam in re tam minuta cum inscriptionibus facit, modo scribens iota modo omittens (Hultsch. l. c. 312), auctoritatem fidemque eius libri vel plurimi esse ducendam, planum et evidens est. Itaque hoc sine ulla dubitatione confirmaverim, omnino Vaticani scripturas si ullo modo fieri possit teneas neve codicum recentium discrepantiis, quae veri speciem simulent, a vero ad falsum aberres. —

Cum ex iis, quae Benselerus et Hultschius exposuerunt, dubitari non possit, quin Polybius tanta diligentia et opera vitaverit hiatum quantam vix exspectaverimus, quibuscumque locis librorum scripturis hiatus obtrudebatur Polybio, vitia illa ita delevi, ut secundum leges illas a Benselero inventas ab Hultschio paullo rectius definitas omnia essent recensita et emendata. Sed nonnulla videntur de hiatu vitando esse adiicienda.

I, 76, 9. *οἱ δὲ λοιποὶ διέφυγον, οἱ μὲν εἰς τὴν πρὸς τῇ γεφύρᾳ πόλιν οἱ δ' ἐπὶ τὴν πρὸς τῇ Ἰτύκῃ παρεμβολήν.* Sollemnis est Polybii usus articuli coniuncti cum nominibus propriis, quorum principia sunt vocalia; ita solet scribere *ἡ τῶν Ἰτυκαίων πόλις* (I, 73, 5. 82, 8. 88, 2), *τῆς Ἰτύκης* (I, 75, 3. 76, 1. XIV,

1, 2. 3, 4. 6, 7. 7, 1. XV, 2, 7. XXXVI, 4 (6), 1), *τὴν Ἰτύκην* (I, 70, 9. XIV, 2, 2. 4. 8, 1. 9, 7. 10, 6. uno excepto loco I, 74, 3 *εἰς Ἰτύκην*, qui tamen non est corrigendus), *Ἰτύκῃ* nullo articulo addito (XXXIX, 1 (XXXVIII, 1), 8). Quae cum ita sint *πρὸς Ἰτύκῃ* esse corrigendum, ita ut Polybii usui respondeat et tollatur hiatus, nemo non concedet. Item II, 6, 8 *ἐν τῇ Ἠπείρῳ* delendum esse articulum *τῇ* qui ex antecedentibus irrepsit, ipse Polybius testatur XVII (XVIII), 1, 14. 3, 9. XVIII, 6 (23), 4.

III, 79, 1. *τοὺς Λίβυας καὶ Ἴβηρας.* Quamvis manifestum sit, ubi uni substantivo articulum habenti particula *καὶ* alterum adiungatur, articulum non repeti, si duo substantiva in unam notionem coniuncta cogitentur, tamen fieri potest, ut separatim spectetur utrumque substantivum atque hac de caussa articulus repetatur. Itaque Polybius et *τοὺς Ἴβηρας καὶ Κελτοὺς* (III, 113, 7. 115, 2), *τῶν Ἰβήρων καὶ Κελτῶν* (III, 113, 8. 114, 2), *τοῖς Ἴβηρσι καὶ Κελτοῖς* (III, 113, 9) et *τῶν Ἰβήρων καὶ τῶν Κελτῶν* (III, 115, 5) scribit. Quae cum ita sint, *τοὺς Ἴβηρας καὶ τοὺς Λίβυας* (III, 83, 2) offensionis nihil habent, attamen vix puto Polybium scripsisse III, 79, 1 *τοὺς Λίβυας καὶ Ἴβηρας* cum hiatu facillime evitando, sed aut verborum series (v. III, 83, 2 p. LXII.) est mutanda *τοὺς Ἴβηρας καὶ Λίβυας* (III, 79, 5. 83, 2. 117, 6) aut — quod malim — articulus post *καὶ* in contextum recipiendus.

III, 89, 6. *ἀπεγνωκότας πάντα μίαν ἐλπίδα ἔχειν τῆς σωτηρίας τὴν ἐν τῷ νικᾶν.* Si quis accurate legerit ea quae supra de conditione codicis Vaticani exposui, in quo haud raro scribam verborum ordinem errore ductum mutasse sed archetypo denuo inspecto veram vocabulorum seriem plerumque restituisse cognitum habemus, facere non poterit, quin putet hic quoque librarium per errorem lapsum esse neque tamen veram scripturam revocasse. Itaque sicut Polybius II, 32, 10 scripsit *ἅμα δὲ μίαν ἑαυτοῖς ἀπολείποντες ἐλπίδα τῆς*

σωτηρίας ita hoc loco revocavi verum verborum tenorem, quem dicunt, hunc: *πάντα μίαν ἔχειν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας*. Ipsa vero membrorum concinnitas quasi poscere et flagitare videtur, ut eandem medicinam adhibeamus III, 91, 2 *διὰ τὸ πρὸς αὐτῇ κεῖσθαι τῇ θαλάττῃ, καὶ τούτοις τοῖς ἐμπορίοις χρῆσθαι εἰς ἃ . . . κατατρέχουσιν οἱ πλέοντες εἰς Ἰταλίαν* et reponamus membra eleganter respondentia haec: *διὰ τὸ πρὸς αὐτῇ κεῖσθαι τῇ θαλάττῃ καὶ τούτοις χρῆσθαι τοῖς ἐμπορίοις κτλ.* —

Denique quoniam praefatio finibus tam angustis est circumscripta, ut omnia quae praesto sint afferre non liceat, ea sola putavi esse commemoranda, quae quis in Hultschii editione non inveniat quaeque tamen dignissima videantur, de quibus accuratius disputetur.

I, 9, 8. *αὐτὸς δὲ παραγενόμενος εἰς τὰς Συρακούσας βασιλεὺς ὑπὸ πάντων προσηγορεύθη τῶν συμμάχων.* Hunc locum esse depravatum Campius (II, 9, sq.) recte quidem docuit, sed tamen eius emendationi astipulari non possumus sed unum versum omissum esse suspicamur hunc: (*καὶ τῶν Συρακοσίων καὶ*) *τῶν συμμάχων.*

[I, 22, 5. *οὗτος αὐτὸς μὲν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τροχιλίαν εἶχε, περιετίθετο δ' αὐτῷ κλῖμαξ ἐπικαρσίαις σανίσι καθηλωμένη.* Res ipsa requirit quod etiam Schweighaeuserus vertit in Lexico v. *περιτίθεσθαι*, plusquamperfectum *περιέτεθειτο*, ut sequitur *ἐπὶ δὲ τοῦ πέρατος αὐτοῦ προσήρμοστο σιδηροῦν οἷον ὕπερον* et paullo post *ἐνεδέδετο κάλως*. Sic peccatum infra I, 61, 3 ubi *ἐξετίθεντο* libri exhibent pro *ἐξετέθειντο* et II, 17, 6 ubi *διατίθενται* pro *διατέθειντται* II, 44, 5 *ἀπετίθετο* pro *ἀπετέθειτο*.]

[I, 22, 7. *ὡς τὸ ὅλον φαίνεσθαι παραπλήσιον ταῖς σιτοποιικαῖς μηχανήσεσιν.* Non solum rarissimum est vocabulum *μηχάνησις* sed etiam ab hoc loco prorsus alienum, ubi necessarium *μηχαναῖς*, abolito *εσιν*, quod ex sequenti repetitum *εἰς* peperit illud *μηχανήσεσιν*, non minus absonum, quam si latine dixeris 'pistoriis machinationibus'.]

I, 25, 3. *οὐ μὴν ἀλλ' αὕτη μὲν ταῖς ὑπηρεσίαις*

ἐξηρτυμένη καὶ ταχυναυτοῦσα διέφυγε παραδόξως τὸν κίνδυνον. Vitium inesse huic loco et anonymus vir doctus (Gothaische gelehrte Zeitungen auf das Jahr 1789 vol. I. p. 636) et Ernestus Schulzius (Mus. Rhen. XXIII, 427 s.) perbene demonstraverunt sed quae proposuerunt ad corrigendum hunc locum non ita placent; videtur simplicissime addendum esse *εὖ* post *μὲν*: *αὕτη μὲν εὖ ταῖς ὑπηρεσίαις ἐξηρτυμένη.* Cf. I, 47, 10 *ταύτης τῆς νεὼς εὖ κατεσκευασμένης.* II, 11, 16 *πολισμάτιον εὖ πρὸς ὀχυρότητα κατεσκευασμένον.* XIV, 10, 9 *τὰς καταφράκτους ναῦς . . πρὸς πολιορκίαν εὖ καὶ δεόντως ἐξηρτυμένας.*

I, 26, 9. *ἐφ' οἷς οὐχ οἷον ἄν τις παρὼν καὶ θεώμενος ὑπὸ τὴν ὄψιν ἀλλὰ κἂν ἀκούων καταπλαγείη . . .* Lobeckius (paralip. 512 adn. 11) annotat haec: 'Pol. I, 26, 9 *θεώμενος ὑπὸ τὴν ὄψιν* quod cum *θεᾶσθαι ὑπ' αὐγάς* (Pol. V, 35, 10. X, 3, 1) conferri nequit in *θέμενος* mutandum; *θεῖναι ὑπὸ τὴν ὄψιν* III, 3, 6. 98, 8. 99, 7'. Sed cuius est *θεωρεῖν ὑπὸ τὴν ὄψιν* (IV, 41, 9. X, 18, 13) ei libenter concedo *θεᾶσθαι ὑπὸ τὴν ὄψιν.*

I, 36, 3. *αἱ γὰρ ἐπιφανεῖς . . πράξεις . . ὀξείας . τὰς διαβολὰς γεννῶσιν ἃς οἱ μὲν ἐγχώριοι διά τε τὰς συγγενείας καὶ τὸ τῶν φίλων πλῆθος οἷοί τ' ἂν | ἀναφέρειν, οἱ δὲ ξένοι ταχέως ἐφ' ἑκατέρων τούτων ἡττῶνται καὶ κινδυνεύουσιν.* Post *οἷοί τ' ἂν* non *εἶεν* (ita cod. Reg. B) sed unus versus in archetypo omissus esse videtur hic fere: *εἶεν ἐπὶ πολὺν χρόνον.*

I, 37, 4. *μὴ πλεῖν παρὰ τὴν ἔξω πλευρὰν τῆς Σικελίας . . διὰ τὸ πλαγίαν εἶναι καὶ δυσπροσόρμιστον. Πλαγίαν* non cum recentiore quodam codice in *πελαγίαν* esse mutandum sed vitium gravius latere mihi persuasum est; correxi *τραχεῖαν* ut est V, 69, 1 *ῥάχει δυσβάτῳ καὶ τραχείᾳ.*

I, 53, 10. *οἱ δὲ . . καθώρμισαν πρός τι πολισμάτιον.* Cum apud Polybium semper occurrat vocabulum *καθορμίζεσθαι* (v. Schweigh. ind.) hoc quoque loco pro activo inaudito posui *καθωρμίσθησαν.*

[I, 55, 9. *ἡ δὲ πόλις* (Eryx Siciliae) *ὑπ' αὐτὴν τὴν*

κορυφὴν (montis Erycis) *τέτακται, πάνυ μακρὰν ἔχουσα καὶ προσάντη πανταχόθεν τὴν ἀνάβασιν*. De custodia potius dicitur *τάττεσθαι* quam de urbe, cui convenit *κεῖται*. Itaque scribendum videtur *τέταται*.]

[I, 57, 3. *τὰς μὲν γὰρ αἰτίας ἢ τοὺς τρόπους δι' ὧν ἀν' ἑκάστην ἡμέραν ἐποιοῦντο κατ' ἀλλήλων ἐνέδρας, ἀντενέδρας, ἐπιθέσεις, προσβολάς, οὔτ' ἂν ὁ γράφων ἐξαριθμούμενος ἐφίκοιτο τοῖς τ' ἀκούουσιν ἀπέραντος ἅμα δ' ἀνωφελὴς ἂν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως κρίνοιτο χρεία.* Non aptum huic loco verbum *κρίνοιτο*, cui substituendum *γίνοιτο*, quod verbum saepe cum *χρεία* iungit Polybius ut II, 69, 4: *Ὧν ποτὲ μὲν κατὰ μέρη, ποτὲ δ' ὁλοσχερῶς συμπιπτόντων διαφέρουσαν συνέβαινε γίνεσθαι τὴν ἐξ ἀμφοῖν χρείαν*. III, 73, 2: *Τούτου δὲ συμβάντος οἱ μὲν Ῥωμαῖοι κατὰ πολλοὺς τρόπους ἠλαττοῦντο, τοῖς δὲ Καρχηδονίοις ὑπερδέξιον γίνεσθαι συνέβαινε τὴν χρείαν*, ne memorem alios locos similes, ubi idem verbum *γίνεσθαι*, ut XV, 36, 2: *Οὐ μόνον ἀνωφελῆ γίνεσθαι τὴν . . θέαν αὐτῶν ἀλλὰ καὶ μετά τινος ὀχλήσεως ἐπιτελεῖσθαι τὴν ἐνέργειαν τῶν τοιούτων*.]

I, 58, 8. *ἕως ἂν αὐτομάτως ποτὲ περιπεσόντες αὐτοῖς καὶ ῥᾳδίως ἀλλήλων διαδράξωνται* . . Ingeniosissime pro *καὶ ῥᾳδίως* rectum revocavit Hauptius (Herm. VII, 372) *καιρίως*.

II, 10, 4. *ὅτε δὲ τρώσαντα καὶ δεθέντα κατὰ τὰς ἐμβολὰς δυσχρήστων τὰ τῶν ἀντιπάλων σκάφη*. Vaticani scriptura *δυσχρήστων* indicare videtur lacunam, quam explevi his: *δυσχρήστως (διέκειτο πρὸς τὸ παρόν)*. Item II, 32, 6 non *τὰς δυνάμεις* cum Ursino addidi, sed unum versum *τὰς ὑπαρχούσας δυνάμεις*.

[II, 55, 9. *μὴ φῦναι παρὰ σφίσι, γένος δὲ | ὑποβολιμαῖον ἐξ Ὀρχομενοῦ*. Quod post *ὑποβολιμαῖον* manifesto deest verbum, latet, opinor, in inutili et perverse praeposito *γένος* ut scribendum sit *γεγονέναι δ' ὑποβολιμαῖον* vel *γενέσθαι*] ut II, 59, 5: *οὐ μόνον αὐτόν φησι γεγονέναι τύραννον ἀλλὰ κἀκ τυράννων πεφυκέναι* [et Xen. Cyr. V, 1, 7 *ἔδοξε . . ἅπασι τοῖς ἰδοῦσι μήπω φῦναι μηδὲ γενέσθαι γυνὴ ἀπὸ θνητῶν τοιαύτη ἐν τῇ Ἀσίᾳ*.]

III, 21, 4. *περὶ μὲν Ἰβηρίας οὐκ ἔφασαν ὑπάρχειν ἔγγραφον οὐδὲν περὶ δὲ τοῦ τοῖς ἑκατέρων συμμάχοις τὴν παρ' αὐτῶν ἀσφάλειαν εἶναι ῥητῶς κατατετάχθαι.* Quicumque comparabit III, 27, 3 *τὴν ἀσφάλειαν ὑπάρχειν παρ' ἑκατέρων τοῖς ἑκατέρων συμμάχοις* et III, 29, 4 *ἐν ταῖς περὶ Σικελίας συνθήκαις ἦν ἔγγραπτον . . ὑπάρχειν τοῖς ἀμφοτέρων συμμάχοις τὴν παρ' ἑκατέρων ἀσφάλειαν* et III, 29, 6 *πᾶσι τοῖς ἑκατέρων συμμάχοις . . τὴν παρ' ἀμφοῖν ἀσφάλειαν ἀεὶ δέον ἦν ὑπάρχειν* et III, 69, 5 *τὴν παρ' ἀμφοῖν ἀσφάλειαν αὐτοῖς ὑπάρξειν*, mecum pro *αὐτῶν* non dubitabit restituere *ἀμφοῖν*.

[III, 31, 10 *ἅπερ ἔχει μεγίστας ἐπικουρίας καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὸν ἀνθρώπινον βίον*, quod legitur, etsi IV, 30, 5 quoque est *καὶ γὰρ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ στάσιμον ἔχουσί τι* tamen scribendum videri potest *καὶ κατ' ἰδίαν* quod tot aliis Polybius habet locis cum *καὶ κοινῇ* coniunctum, ut mirum foret, si hic praetulisset hiatum].

III, 32, 1. *δύσκτητον εἶναι καὶ δύσγνωστον τὴν ἡμετέραν πραγματείαν.* Apud Isocratem et p. 275 A pro vulgata scriptura *διαγνοὺς* recte codicis Urbinatis lectio nunc praefertur *διαναγνοὺς* et p. 283 A contra omnes libros coniectura receptum est *διαναγνωσθεὶς* pro *διαγνωσθείς*. Idem autem vitium quod apud Polybium eis duobus locis, quibus comparebat III, 32, 2 *ῥᾷόν ἐστι καὶ κτησάσθαι καὶ διαγνῶναι βύβλους*. XXI, 9, 3 *παραγενομένης δ' αὐτῷ ἐπιστολῆς κομισάμενος ταύτην καὶ διαγνούς* iamdudum rectissime est correctum, tanto maior me tenet admiratio, quod solus Campius (I, 10) loco quem supra attuli recte proposuit *δυσανάγνωστον*. Quod enim Reiskius delegat legentes ad Aelianum (V. H. XIV, 43) *λαβοῦσα τὸ βιβλίον παρὰ τοῦ παιδὸς εἶτα οὐκ εἴασε διαγνωσθῆναι τὸ πᾶν*, hoc quoque loco cum Perizonio Hercherus *διαναγνωσθῆναι* revocavit.

III, 47, 4. Non raro fit, ut in libris confundantur *ὡς* et *ἕως* propter litterarum similitudinem; ita et I, 19, 4 codicis recentis cuiusdam emendatione pro *ὡς εἰς τὸν χάρακα συνεδίωξαν* bene est correctum *ἕως εἰς*

τὸν χάρακα (v. p. XLIV.) et II, 14, 11 *τὸ δὲ μέγεθος τῆς βάσεώς ἐστιν ἀπὸ πόλεως Σήνης ὡς ἐπὶ τὸν μυχὸν ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους σταδίους καὶ πεντακοσίους* Hultschius id, quod loco aptissimum est, revocavit *ἕως ἐπὶ τὸν μυχόν* et III, 53, 5 . . *ἐφεδρεύοντα τούτοις ὡς ἐν ὅλῃ τῇ νυκτὶ ταῦτα μόλις ἐξεμηρύσατο τῆς χαράδρας* Reiskius *ὡς* recte commutavit in *ἕως*. Sed quartus accedit locus III, 47, 4 *ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν Ῥοδανὸν αὐλῶνος διαζευγνύουσιν αἱ τῶν προειρημένων ὀρῶν ἀκρώρειαι, λαμβάνουσαι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ Μασσαλίας ὡς ἐπὶ τὸν τοῦ παντὸς Ἀδρίου μυχόν*, quo iamdudum correxeram *ἕως* neque tamen in medium protuleram, cum incidi in libellum quendam diligentissime et accuratissime compositum qui inscribitur 'Die Präpositionen bei Polybius von Franz Krebs. Würzburg 1882'; quem cum perlegerem haud mediocrem cepi voluptatem quod eandem emendationem a Krebsio p. 20 inveni allatam.

III, 59, 4. *ἐκ δὲ τούτων τὰς μεγάλας ἀφορμὰς εἰληφότων εἰς τὸ πολυπραγμονεῖν* . . Non cum Reiskio scripsi *τὰς μεγίστας ἀφορμάς*, sed restitui *πολλὰς καὶ μεγάλας ἀφορμάς* quod non sine verisimilitudinis specie esse excogitatum *καὶ* illud docet, quod per errorem irrepsit in membrum antecedens: *πράξεις καὶ φιλοτιμίας*.

III, 70, 7. *ἔσπευδε κρῖναι δι' αὐτοῦ τὰ ὅλα καὶ . . μήτε τοὺς ἐπικαθισταμένους στρατηγοὺς φθάσαι παραλαβόντας τὴν ἀρχήν*. Condos (Bull. corr. héll. 1877 p. 64 s.) recte correxit: *τοὺς ἐπικαθεσταμένους στρατηγούς*. Cf. I, 24, 9 *τότε δὲ προσδεξάμενοι τοὺς ἐπικαθεσταμένους ἄρχοντας . . ὥρμησαν ἐπὶ τὸν Πάνορμον*. III, 75, 5. . . *οἵπερ ἔτυχον ὕπατοι τότε καθεσταμένοι*. C. I. A. II, 1. 471, 24: *τοῖς καθεσταμένοις*.

III, 117, 3. Cum Hesselbarthio (de pugna Cannensi Gott. 1874. p. 13 v. 'Philol. Anz.' 1875/76 p. 542) scripsi: *ἐκ δὲ τῶν πεζῶν μαχόμενοι μὲν ἑάλωσαν εἰς μυρίους, οὐ δ' ἐντὸς ὄντες τῆς μάχης, ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ κινδύνου τρισχίλιοι μόνον . . διέφυγον*.

DE VITA POLYBII

TESTIMONIA VETERUM ET POLYBII IPSIUS.[1])

I. Genus, patria et aetas.

Suidas in *Πολύβιος*. *Πολύβιος Λύκου υἱός, ἀπὸ Μεγάλης πόλεως τῆς Ἀρκαδίας, καθηγησάμενος Σκηπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ, ὅτε καὶ Παναίτιος ὁ φιλόσοφος, γεγονὼς κατὰ Πτολεμαῖον τὸν ἐπικληθέντα Εὐεργέτην.*[2])

Qui quemadmodum in historicis praesertim capitibus negligentius plerumque versatus est, sic in hoc maxime capite de Polybio. Lycortas, non Lycus, pater fuit Polybii, praetor Achaeorum post Aratum Philopoemenemque nobilissimus; cuius res pace belloque gestae et merita in Achaeorum rempublicam passim cum ab ipso Polybio tum ab aliis scriptoribus celebrantur. Polyb. II, 40, 2. XXIII, 1 (XXII, 3), 6. XXIV, 8b (XXIII, 12), 7 et 12 (16); Liv. XXVIII, 32. XXXIX, 35 sqq. Plutarch. in Philopoem. c. XXI. Pausan. VII, 9. Iustin. XXXII, 1.

Quod vero regnante Ptolemaeo Euergeta natum Polybium Suidas ait, id ex temporum ratione, quae aliunde satis constat, falsi utique arguitur. E vivis enim excessit Euergetes Ol. 139, circa annum Romae conditae 532. Vide Polyb. V, 34, 1, et 35, 1 sq, coll.

[1) Ex editione Schweighaeuseri vol. V, p. 3 seqq. Qui quae breviter disseruit, ea multo pluribus persecuti sunt qui peculiaribus nuper scriptis de Polybio eiusque historia egerunt. De quibus alio mihi loco erit dicendum.]

2) Reliqua, quae de Polybio Suidas habet, v. infra in Testimoniis.

cum II, 71, 3. Itaque si hoc regnante rege, adeoque circa A. U. 530, natum statuimus Polybium, consequens est ut Ol. 149, 4, id est A. U. 574, quo ei cum patre Lycorta legatio ad Ptolemaeum Epiphanem ab Achaeis decreta est (Polyb. XXV, 7 (XXIV, 6), 3), annum aetatis egisse dicamus quadragesimum quartum. Sed eodem tempore *νεώτερον* se fuisse *τῆς κατὰ τοὺς νόμους ἡλικίας* testatur ipse, id est, minorem annis quam cui per leges ceteroquin liceret publica legatione aut omnino munere in republica fungi; quod de eo viro dici potuisse, qui annos amplius quadraginta natus fuerit, nullo modo probabile est; praesertim quum cives omnes qui tricesimum implevissent annum, apud Achaeos consilii publici participes fuisse discamus ex Polyb. XXIX, 9 (24), 6. Porro, quem et in excidio Carthaginis A. U. 608 comitem ac socium adfuisse Scipioni, et deinde, eversa Corintho, A. U. 609 Achaiae civitates ex mandato legatorum Romanorum obeuntem, controversias popularium suorum diiudicasse novimus, eum consentaneum utique non est octogenarium senem per id ipsum tempus fuisse. Denique, quod omnem praecidit dubitationem, qui non solum res istas, annis etiam 608 et 609 gestas, memoriae prodidit, verum etiam Numantinum bellum, A. U. 620 a familiari suo Scipione gestum, peculiari libro descripsit; quem eundem non ultra octogesimum secundum annum produxisse aetatem novimus; is A. U. 530, id est nonagesimo ante id tempus anno natus esse non potuit. Ad verum propius accedente ratione aetatem Polybii definivit Casaubonus in synopsi chronologica, ineunte olympiade 144, id est circa A. U. 550 vel 551 natum statuens, regnante apud Aegyptios Ptolemaeo Epiphane. Fundamentum, quo nititur Casaubonus, illud ipsum est quod supra tetigimus: scilicet quod A. U. 573 (nobis 574) minor fuerit aetate legitima capessendi rempublicam (Polyb. XXV, 7 (XXIV, 6), 3), aetas autem legitima quum fuisse videatur annorum triginta (Polyb. XXIX, 9

(24), 6), fuerit igitur, inquit, annos tunc natus viginti quatuor aut paullo plures. Ex quo, quandoquidem alia certior ratio definiendi annum nativitatis Polybii inveniri nulla potest, satis intelligitur ipsum annum consulesque, quibus natus sit, examussim definiri non posse; contentos nos esse debere ut Ol. 144 vel initio Ol. 145 inter A. U. 550 et 556 in lucem editum nobilem hunc scriptorem dicamus.

II. Adolescentia Polybii.

1. Iuvenis Philopoemenem sectatur et eius disciplina formatur. Plutarchus An seni gerenda sit resp. p. 790 E (cap. XII): *Εἰ διὰ μηδὲν ἄλλο, τῷ γέροντι παιδείας ἕνεκα τῶν νέων καὶ διδασκαλίας πολιτευτέον ἐστίν. ὡς γὰρ οἱ γράμματα καὶ μουσικὴν διδάσκοντες αὐτοὶ προανακρούονται καὶ προαναγινώσκουσιν, ὑφηγούμενοι τοῖς μανθάνουσιν, οὕτως ὁ πολιτικὸς οὐ λέγων μόνον οὐδὲ ὑπαγορεύων ἔξωθεν, ἀλλὰ πράττων τὰ κοινὰ καὶ διοικῶν ἐπευθύνει τὸν νέον, ἔργοις ἅμα καὶ λόγοις πλαττόμενον ἐμψύχοις καὶ κατασχηματιζόμενον. ὁ γὰρ τοῦτον ἀσκηθεὶς τὸν τρόπον, οὐκ ἐν παλαίστραις καὶ κηρώμασιν ἀκινδύνοις εὐρύθμων σοφιστῶν, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς ἐν Ὀλυμπιακοῖς καὶ Πυθικοῖς ἀγῶσιν, ἄθηλος ἵππῳ πῶλος ὡς ἅμα τρέχει, κατὰ Σιμωνίδην, ὡς Ἀριστείδης Κλεισθένει καὶ Κίμων Ἀριστείδῃ καὶ Φωκίων Χαβρίᾳ καὶ Κάτων Μαξίμῳ Φαβίῳ καὶ Σύλλᾳ Πομπήιος καὶ Φιλοποίμενι Πολύβιος. νέοι γὰρ οὗτοι πρεσβυτέροις ἐπιβάλλοντες, εἶτα οἷον παραβλαστάνοντες καὶ συνεξανιστάμενοι ταῖς ἐκείνων πολιτείαις καὶ πράξεσιν, ἐμπειρίαν καὶ συνήθειαν ἐκτῶντο πρὸς τὰ κοινὰ μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως.*

2. In exsequiis Philopoemenis urnam defuncti portat. Plutarch. Philopoem. p. 368 (c. XXI): *Τὸ δὲ σῶμα καύσαντες αὐτοῦ* (scil. *τοῦ Φιλοποίμενος*) *καὶ τὰ λείψανα συνθέντες εἰς ὑδρίαν . . . αὐτὴν ἐκόμιζον ὁ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀχαιῶν παῖς Πολύβιος καὶ περὶ αὐτὸν οἱ πρῶτοι τῶν Ἀχαιῶν.*

3. Cum minor adhuc esset aetate legitima ad ca-

pessendam rempublicam, decernitur ei cum patre legatio ad Ptolemaeum Epiphanem, Aegypti regem. Polyb. XXV, 7 (XXIV, 6), 3. Conf. quae supra diximus de aetate Polybii.

III. Ingenium et doctrina.

Ingenium philosophicum satis elucet ex ratione qua historiam tractavit. Quo nomine laudatur a Strabone I, p. 2: *Ἐρατοσθένης τε καὶ Πολύβιος καὶ Ποσειδώνιος ἄνδρες φιλόσοφοι.* Et p. 14: *Οὐδὲ πρὸς ἅπαντας φιλοσοφεῖν ἄξιον· πρὸς Ἐρατοσθένη δὲ καὶ Ἵππαρχον καὶ Ποσειδώνιον καὶ Πολύβιον καὶ ἄλλους τοιούτους καλόν.* Meritoque Velleius Paterculus I, 13 praecellentem ingenio virum adpellat.[1])

2. *Ἀνὴρ πολυμαθὴς* vocatur Polybius ab Aeliano in Tacticis I, 2 [p. 242 Koechly], tam vere quam concinne designante multiplicem doctrinae copiam, qua exornatum fuit huius viri ingenium. Abunde enim vel reliquiae illae, quae de scriptis eius supersunt, declarant nullam fere esse artem paulo nobiliorem aut scientiam ad vitae usum cultumque pertinentem, qua non probe fuerit imbutus.

IV. Res gestae domi, priusquam Romam evocaretur.

A. U. 585 1. Bello Persico Polybius cum patre Lycorta, metu potentiae Romanorum, primum censuerat neque Perseum neque Romanos iuvandos ab Achaeis. Polyb. XXVIII, 3 et 6.

2. Praefectus deinde nominatur equitum Achaeorum, qui auxilio destinantur Romanis. Polyb. 28, 6, 9.

---

1) Suidas in *Παναίτιος*, Panaetius iunior, ait, Rhodius philosophus *καθηγήσατο τοῦ Σκιπίωνος τοῦ ἐπικληθέντος Ἀφρικανοῦ μετὰ Πολύβιον Μεγαλοπολίτην.* Idem in *Πολύβιος*, ut supra vidimus, dixit Polybium Scipionis praeceptorem fuisse simul cum Panaetio. Quorum alterum non admodum repugnat alteri.

3. Legatus Achaeorum ad Q. Marcium consulem, bellum gerentem cum Perseo. Polyb. XXVIII, 10 (12) sq.

4. Polybium pro praefecto equitum auxiliarium ab A. U. 586
Achaeis petunt Ptolemaei fratres, reges Aegypti. Polyb. XXIX, 8 (23) sq.

V. Vita Romae acta.

1. Cum mille ex nobilissimis Achaeis, a Callicrate A. U. 588
accusatis, quasi bello Persico parum Romanis favissent, Romam evocatur Polybius: moxque ceteris exsulibus per Italiae oppida divisis, ipse rogatu Fabii et Scipionis, Aemilii Paulli filiis, veniam a praetore impetrat Romae manendi. Polyb. XXXII, 9, 2 sq. Pausanias VII, 10, 2.

2. Inde arctiore consuetudine contracta cum Sci- A. U. 589
pione Aemiliano, annum decimum octavum tunc agente, in contubernium eius concessit, institutor bonarum artium et coniunctissimus per reliquam omnem vitam comes et amicus. Polyb. XXXII, 9 sqq.

De illa Polybii cum Scipione consuetudine haec habet Diodorus XXXI, 26, 5 (Exc. de virt. et vit. p. 329 ss. V. 585 ss. W.): (*Πόπλιος Σκιπίων*) .. *γεγονὼς ὀκτωκαίδεκα ἐτῶν, ἔδωκεν ἑαυτὸν πρὸς τοὺς ἐν φιλοσοφίᾳ λόγους, λαβὼν ἐπιστάτην Πολύβιον τὸν Μεγαλοπολίτην τὸν τὰς ἱστορίας συντεταγμένον· τούτῳ δὲ συμβιώσας καὶ πάσης ἀρετῆς ζηλωτὴς γενόμενος κ. τ. λ.*

Velleius Paterc. I, 13: Scipio tam elegans liberalium studiorum omnisque doctrinae et auctor et admirator fuit, ut Polybium Panaetiumque, praecellentes ingenio viros, domi militiaeque secum habuerit.

Plutarchus in Apophthegm. p. 199 F: (*Σκιπίων ὁ νεώτερος*) *τὸ* .. *Πολυβίου παράγγελμα διαφυλάττων, ἐπειρᾶτο μὴ πρότερον ἐξ ἀγορᾶς ἀπελθεῖν ἢ ποιήσασθαί τινα συνήθη καὶ φίλον ἁμωσγέπως τῶν ἐντυγχανόντων.* Idem Polybii praeceptum repetit Plutarchus initio libri quarti *Συμποσιακῶν* (p. 659 F).

Idem in Praeceptis polit. p. 814, C: *Καρπὸν ἐκ φιλίας ἡγεμονικῆς .... ἔλαβε Πολύβιος καὶ Παναίτιος,*

τῇ Σκιπίωνος εὐνοίᾳ πρὸς αὐτοὺς μεγάλα τὰς πατρίδας ὠφελήσαντες εἰς εὐδαιμονίαν. Vide quae de Polybii meritis in patriam mox deinde dicentur.

Pausanias in Arcadicis VIII, 30, 4: *Ὅσα μὲν δὴ Πολυβίῳ παραινοῦντι ὁ Ῥωμαῖος (Σκιπίων) ἐπείθετο, ἐς ὀρθὸν ἐχώρησεν αὐτῷ· ἃ δὲ οὐκ ἠκροᾶτο διδάσκοντος, γενέσθαι οἱ λέγουσιν ἁμαρτήματα.* Spectare potissimum videtur res ad Carthaginem gestas, de quibus proxime ante dixerat. Ceterum de Polybii coniunctione cum Scipione confer quae paulo inferius de peregrinationibus eiusdem et de militia cum Romanis adferentur.

A. U. 592 3. Demetrium, Seleuci Syriae regis filium, Roma profugientem, ubi pro obside custodiebatur, consiliis suis regit. Polyb. XXXI, 19, 4 sqq.

A. U. 594 4. Polybii potissimum et Stratii causa, Achaei per legatos deprecantur apud Senatum Rom. pro reditu evocatorum; nec tamen impetrant. Polyb. XXXII, 7, 14 sqq.

A. U. 597 5. Gratia sua apud principes Romanorum Polybius Locros levat onere et sumtu militiae adversus Dalmatas. Pol. XII, 5, 2 sqq.

A. U. 604 6. Exsulibus Achaeis, intercedente apud Catonem Scipione in gratiam Polybii, conceditur tandem, anno decimo septimo postquam evocati erant, reditus in patriam. Plutarch. in Cat. mai. c. 9, cuius verba inseruimus XXXV, 6.

VI. Peregrinationes Polybii et militia cum Romanis.

1. Visendi studio ac veritatis cognoscendae, ut iudicare posset ea quae de Hannibalis transitu per Alpes narrabantur, ipse Polybius iter per Alpes suscepit. Polyb. III, 48, 12.

2. In peragranda Africa, Hispania, Gallia, marique externo quod illas regiones adluit, multa pericula adiit, multosque labores exantlavit, hoc consilio, ut veterum ignorantiam circa illas partes corrigeret, et illos quoque tractus orbis terrarum Graecis hominibus notos faceret. Polyb. III, 59, 7 sq.

Utrum Scipionem, ante primum consulatum stipendia facientem, et nominatim in Hispania A. U. 603 sub Lucullo, tribuni militum munere fungentem, comitatus Polybius sit, an post 604 demum Galliam Hispaniamque peragraverit, non dixerim. Potuerat certe, priusquam etiam reditus in patriam concederetur, Scipionem in expeditionibus in alias terrarum partes comitari; nam liberrimam eius custodiam apud Romanos fuisse satis adparet. Et in pluribus bellis comitem sociumque Scipionis Polybium fuisse diserte ait Arrianus in Tacticis, loco inferius proferendo, ubi de Polybii commentariis Tacticis dicemus. Potuit vero etiam itinera illa suscipere Polybius, postquam plenam nactus A. 604 libertatem, turbata omnia domi in Achaia invenit et cives suos vidit consilia sua praefracte adspernantes. Conf. quae mox dicentur n. VII, 1. Quodsi integrae ad nos Polybii Historiae pervenissent, plura de eius vita sciremus. Conf. III, 5, 7 sq.

3. Consuli Scipioni, anno 607 et initio anni 608 A. U. 607 sq.
Carthaginem oppugnanti expugnantique, comes ac socius bellicorum laborum adfuit. V. Polyb. XXXIX, 3, ex Appiano et quae ex Plutarcho et Ammiano Marcell. adferimus XXXIX, 2. Eodem pertinere videtur id quod ex Pausan. VIII, 30, 4 paulo ante adtulimus, et quod in inscriptione statuae Megalopolitanae (Pausan. ibid.) Polybius *σύμμαχος Ῥωμαίων* dicitur. Sub idem tempus Africae oram lustravit, teste Plinio N. H. V, 1, 1, ubi Scipione Aemiliano, ait, res in Africa gerente Polybius Annalium conditor, ab eo accepta classe, scrutandi illius orbis gratia circumvectus etc. Conf. XXXIV, 15.

4. De peregrinatione Aegyptiaca v. inferius n. VIII, 2.

VII. Merita in patriam post reditum et honores eo nomine habiti Polybio.

1. Post concessum Achaeis exsulibus reditum in A. U. 604
patriam ipse etiam Polybius in Achaiam rediisse videtur, et popularibus suis de servanda inter se concordia et

de colenda maiestate populi Romani ea consilia dedisse quibus si paruissent, ut fert alia inscriptio apud Pausaniam VIII, 37, 1, calamitatem erant effugituri, in quam paulo post inciderunt.

A. U. 608 2. Ab excidio Carthaginis ex Africa in Peloponnesum advolavit, ut opem aliquam ruenti patriae adferret. Ac videtur expugnata demum Corintho advenisse, ut monuit Valesius ad XL, 10 (XXXIX, 16), 2. Conf. XL, 7 (XXXIX, 13). Ibi tum apud imperatorem Romanum et decem legatos honores Philopoemenis et Arati, virorum de Achaeis immortaliter meritorum, defendit, impetravitque ut eorum statuae, cum iam ablatae essent, suis locis reponerentur. Quo nomine ipsi Polybio ab Achaeis marmorea statua posita est. Polyb. XL, 8 (XXXIX, 14), 11. Mox abstinentiae nobile edidit specimen. XL, 9 (XXXIX, 15).

3. Post discessum legatorum Romanorum ex Achaia Polybius ex eorum mandato urbes Peloponnesi obiens controversias earum iudicavit, leges eis scripsit civitatesque ordinavit: in quo negotio ita se gessit ut summo beneficio ab illo adfectos omnes se profiterentur, et certatim statuis aliisque honoribus eum prosequerentur. Polyb. XL, 10 (XXXIX, 16).

Plutarchi locum ex Praec. polit. p. 814 iam supra retulimus ad n. V, 2.

Pausanias in Arcadicis VIII, 30, 4: *Ἑλλήνων. ὁπόσαι πόλεις ἐς τὸ Ἀχαϊκὸν συνετέλουν παρὰ Ῥωμαίων εὕραντο αὗται Πολύβιόν σφισι πολιτείας τε καταστήσασθαι καὶ νόμους θεῖναι.*

Idem ibid.: *Μεγαλοπολίταις. ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐστιν ὄπισθεν τοῦ περιβόλου τοῦ ἀνειμένου τῷ Λυκαίῳ Διὶ ἀνὴρ ἐπειργασμένος ἐπὶ στήλῃ Πολύβιος Λυκόρτα. γέγραπται δὲ καὶ ἐλεγεῖα ἐπ' αὐτῷ λέγοντα ὡς ἐπὶ γῆν καὶ θάλασσαν πᾶσαν πλανηθείη καὶ ὅτι σύμμαχος γένοιτο Ῥωμαίων καὶ παύσειεν αὐτοὺς ὀργῆς ἐς τὸ Ἑλληνικόν.*

Idem VIII, 37, 1: *Ἐπὶ δὲ τῷ τετάρτῳ (τύπῳ τῷ ἐν*

τῇ στοᾷ τοῦ Δεσποίνης ἱεροῦ εἰργασμένος ἐστὶ) Πολύβιος ὁ Λυκόρτα, καί οἱ ἐπίγραμμά ἐστιν, ἐξ ἀρχῆς τε μὴ ἂν σφαλῆναι τὴν Ἑλλάδα, εἰ Πολυβίῳ τὰ πάντα ἐπείθετο, καὶ ἁμαρτούσῃ δι' ἐκείνου βοήθειαν αὐτῇ γενέσθαι μόνον.

Idem VIII, 9, 1. *Ἔστι . Μαντινεῦσι ναός . . . ἐνταῦθα ἀνὴρ ἐπείργασται στήλῃ Πολύβιος ὁ Λυκόρτα.*

Idem VIII, 44, 5: *Ἐν . Παλλαντίῳ . . Κόρης τε τῆς Δήμητρός (ἐστιν) ἱερὸν καὶ οὐ πολὺ ἀπωτέρω Πολυβίου σφίσι (τοῖς Παλλαντίοις) ἀνδριάς ἐστι.*

Idem VIII, 48, 6: *(Ἐν Τεγέᾳ) πρὸς . τῷ ἱερῷ τῆς Εἰλειθυίας ἐστὶ Γῆς βωμός· ἔχεται δὲ τοῦ βωμοῦ λίθου λευκοῦ στήλη, ἐπὶ δὲ αὐτῆς Πολύβιος ὁ Λυκόρτα.*

VIII. Reliqua vitae momenta.

1. Post haec Historiarum spissum opus, iam multo ante partim praeparatum, partim etiam fortasse inchoatum, perfecit. Polyb. III, 1—5.

2. Peregrinationem suscepit in Aegyptum regnante A. U 611
Ptolemaeo Physcone (Polyb. ap. Strabonem, cuius verba retulimus XXXIV, 14): ergo post annum urbis 608, quo Physcon fratri Philometori in regnum successit. Crederes comitatum fuisse Scipionem suum in illa legatione, quam ad inspicienda sociorum regna obiit, nisi Panaetium unum omnino tunc Scipioni comitem fuisse Cicero doceret Acad. Quaest. II, (IV), 2, 5.[1])

3. Anno Urbis 620 Scipionem, iterum consulem, A. U 620
videtur in Hispaniam esse comitatus, indeque occasionem cepisse Belli Numantini historiam, perfecto iam reliquo perpetuarum Historiarum opere, memoriae prodendi. Conf. Ciceron. ad Famil. V, 12, cuius verba infra in Testimoniis de scriptis Polybii n. III adposuimus.

---

1) Fuerit ergo fortasse Polybius A. U. 611 in ordinandis Achaiae civitatibus adhuc occupatus. Ceterum de eadem tamen Scipionis legatione nescio qua parte historiarum suarum quave occasione verba fecisse Polybium discimus ex Athenaeo VI, p. 273 A.

IX. Obitus Polybii.

circa A. U. 634 [Lucianus] in Macrobiis c. 22: *Πολύβιος . ὁ Λυκόρτα Μεγαλοπολίτης ἀγρόθεν ἀνελθὼν ἀφ' ἵππου κατέπεσε, καὶ ἐκ τούτου νοσήσας ἀπέθανεν ἐτῶν δύο καὶ ὀγδοήκοντα.*

TESTIMONIA VETERUM
DE SCRIPTIS POLYBII.

I. Historiarum opus s. historia universalis.

1. *Librorum numerus.*

Stephanus Byz.: *Μεγάλη πόλις, πόλις Ἀρκαδίας . . . ἀφ' ἧς . . . καὶ Πολύβιος, τεσσαράκοντα βιβλία γράψας.*

Suidas in *Πολύβιος· Οὗτος ἔγραψε τὴν μακρὰν Ἱστορίαν Ῥωμαϊκὴν ἐν βιβλίοις μ'.* Conf. ipsum Polyb. III, 32, 2.

2. *Argumentum, sive universe, sive ex parte.*

Τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχαιολογίαν, id est Antiquitates Romanas vel vetustissimam populi Romani historiam, breviter attigisse Polybium testis est Dionysius A. R. I, 6 et 7. Conf. Polyb. VI, 2.

Pausanias in Arcadicis VIII, 30, 4: *Συνέγραψε δὲ ὁ Πολύβιος οὗτος καὶ ἄλλα ἔργα Ῥωμαίων καὶ ὡς Καρχηδονίοις κατέστησαν ἐς πόλεμον, αἰτία τε ἥτις ἐγένετο αὐτοῦ καὶ ὡς ὀψὲ οὐκ ἄνευ κινδύνων μεγάλων Ῥωμαῖοι *Σκιπίωνά τινα Καρχηδονιακὸν ὀνομάζουσι, τέλος τε ἐπιθέντα τῷ πολέμῳ καὶ τὴν Καρχηδόνα καταβαλόντα ἐς ἔδαφος.*

Zosimus Histor. I init.: *Πολυβίῳ τῷ Μεγαλοπολίτῃ, μνήμῃ παραδοῦναι τὰ καθ' αὑτὸν ἀξιόλογα τῶν ἔργων προελομένῳ, καλῶς ἔχειν ἐφάνη δι' αὐτῶν ἐπιδεῖξαι τῶν*

πράξεων ὅπως οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ τὸν τῆς πόλεως οἰκισμὸν ἑξακοσίοις (immo *πεντακοσίοις*, ut monuit Casaub. in Comment. ad Polyb. I, 1, 5) *ἔτεσι τοῖς περιοίκοις προσπολεμήσαντες μεγάλην ἀρχὴν οὐκ ἐκτήσαντο· μέρος δέ τι τῆς Ἰταλίας ὑφ' ἑαυτοὺς ποιησάμενοι, καὶ τούτου μετὰ τὴν Ἀννίβου διάβασιν καὶ τὴν ἐν Κάνναις ἧτταν ἐκπεπτωκότες, αὐτοῖς δὲ τοῖς τείχεσι τοὺς πολεμίους δρῶντες ἐπικειμένους εἰς τοσοῦτον μέγεθος ἤρθησαν τύχης ὥστε οὐδὲ ὅλοις τρισὶ καὶ πεντήκοντα ἔτεσι μὴ μόνον Ἰταλίαν, ἀλλὰ καὶ Λιβύην κατακτήσασθαι πᾶσαν, ἤδη δὲ καὶ τοὺς Ἴβηρας ὑφ' ἑαυτοὺς καταστῆσαι. ἐπεὶ δὲ τοῦ πλείονος ἐφιέμενοι τὸν Ἰόνιον ἐπεραιώθησαν κόλπον, Ἑλλήνων τε ἐκράτησαν καὶ Μακεδόνας παρέλυσαν τῆς ἀρχῆς, αὐτόν τε, ὃς τηνικαῦτα τούτων ἐβασίλευσε, ζωγρίᾳ ἑλόντες εἰς τὴν Ῥώμην ἀνήγαγον.*

Euagrius Histor. eccles. V, c. ult.: *Αἱ δὲ κατὰ Ῥωμαίους πράξεις, πᾶσαν κοσμικὴν ἱστορίαν ἐν αὐταῖς περιλαμβάνουσαι ἢ εἴ τι καὶ ἄλλο γέγονεν εἴτ' ἐς ἑαυτοὺς διαιρουμένων εἴτε καὶ καθ' ἑτέρων πραττόντων, πεπόνηται Διονυσίῳ μὲν τῷ Ἁλικαρνασσεῖ ἀπὸ τῶν λεγομένων Ἀβοριγίνων τὴν ἱστορίαν ἑλκύσαντι μέχρι τοῦ Ἠπειρώτου Πύρρου, ἐξ ἐκείνου δὲ Πολυβίῳ τῷ Μεγαλοπολίτῃ καταγαγόντι ἕως τῆς Καρχηδόνος ἁλώσεως.*

Photius Bibl. cod. LXXXIII, p. 116 ed. Hoeschel.: *Διέξεισι (Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς) ἐν πολλῇ λεπτολογίᾳ τήν τε τῆς Ῥώμης οἴκισιν καὶ τὴν Ῥέμου καὶ Ῥωμύλου γέννησιν, καὶ ἁπλῶς ἐφεξῆς ἅπαντα μέχρι ὅτου Ῥωμαίοις ὁ πρὸς Πύρρον τὸν Ἠπειρώτην πόλεμος συνέστη. διέρχεται δὲ καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον, καὶ τελευτᾷ εἰς τὴν ρ' καὶ κη' ὀλυμπιάδα, ἔτους ἐνεστηκότος αὐτῆς τρίτου· ἀφ' ἧς καί φησιν ἀπάρξασθαι τὸν Μεγαλοπολίτην Πολύβιον τῆς ἱστορίας.* Recte: namque sub finem Olymp. 128, A. U. 489, Mamertini Romanos in Siciliam advocarunt, unde Historiam suam incipit Polybius. Vide I, 7 coll. c. 10 seqq.

De argumento Historiarum Polybii Suidas haec habet: *Ἄρχεται δὲ ἀπὸ τῆς φυγῆς Κλεομένους τοῦ Σπαρ-*

τιάτου καὶ Φιλίππου τοῦ Περσέως πατρός[1]), *τῇ διαδοχῇ τῶν Μακεδόνων τὰ ἑξῆς ἐπισυνάπτων Ῥωμαίων.*

Alia testimonia v. in Fragmentis.

3. *Stilus Polybii.*

Stilum Polybii haud satis concinnum iudicavit Dionysius Hal. De compos. verb. c. 4, p. 28 et 29: *Μείζονα ἰσχὺν ἔχει τῆς ἐκλογῆς (τῶν ὀνομάτων) ἡ σύνθεσις . . . καὶ τούτῳ μάλιστα διαλλάττει ποιητής τε ποιητοῦ καὶ ῥήτωρ ῥήτορος, τῷ συντιθέναι δεξιῶς τὰ ὀνόματα. τοῖς μὲν οὖν ἀρχαίοις ὀλίγου δεῖν πᾶσι πολλὴ ἐπίδοσις ἦν αὐτοῦ, παρ' ὃ καὶ καλά ἐστιν αὐτῶν τὰ μέτρα καὶ τὰ μέλη καὶ οἱ λόγοι· τοῖς δὲ μεταγενεστέροις οὐκέτι πλὴν ὀλίγων. χρόνῳ δ' ὕστερον παντάπασιν ἠμελήθη, καὶ οὐδεὶς ᾤετο δεῖν ἀναγκαῖον αὐτὸ εἶναι οὐδὲ συμβάλλεσθαί τι τῷ κάλλει τῶν λόγων· τοιγάρτοι τοιαύτας συντάξεις κατέλιπον οἵας οὐδεὶς ὑπομένει μέχρι κορωνίδος διελθεῖν, Φύλαρχον λέγω καὶ Δοῦριν καὶ Πολύβιον καὶ Ψάωνα κ. τ. λ.* Haec Dionysius. Ac sane non nimis comptam nec molliter admodum cadentem esse Polybii orationem ne summus quidem scriptoris huius admirator iverit inficias. Caeterum ex omni numero eorum, qui quas habemus hodie historiarum Polybii reliquias perlegerint, quae multum abest ut dimidiam efficiant partem totius operis, paucos esse confido quin aegerrime ferant librorum qui periere iacturam.

---

1) Sic correxi cum legeretur *υἱοῦ*, quomodo Suidas vix errare potuit. Kusterus *καὶ μέχρις Περσέως τοῦ Φιλίππου υἱοῦ.* Ceterum quod a Cleomenis fuga et a Philippo Macedoniae rege historiam suam inchoasse Polybium Suidas ait, non ita male habet: inde nempe initium fecit Polybius uberioris et propriae ac principalis suae historiae, quae cum tertio libro incipit. Conf. II, 71, 7. Ac fortasse ex ipso hoc loco II, 70, 8 scripserat vel scribere Suidas voluerat *καὶ Φιλίππου τοῦ Δημητρίου υἱοῦ*, aut ex I, 3, 1 *καὶ Φιλίππου τοῦ Περσέως μὲν πατρός, Δημητρίου δὲ υἱοῦ.*

4. *Auctoritas et fides historica.*

Cicero De officiis III, 32, 113: Polybius, bonus auctor inprimis.

Livius XXX, 45, 5: Polybius haudquaquam spernendus auctor. (Optime vero Casaubonus ad fragmenta Polybii docuit esse figuratam orationem, qua utitur hoc loco Livius, quae *μείωσις* vocatur, et *haudquaquam spernendum* hic poni pro *maximae auctoritatis.* Conf. Duker. et Drakenborch. ad Livium l. c. [Polybium reapse a plerisque tum spretum fuisse, quod ipsum reprehendere Livium, opinatur Niebuhrius Hist. Rom. vol. I, p. 592].)

Idem Livius XXXIII, 10, 10: Nos Polybium secuti sumus, non incertum auctorem, cum omnium rerum Romanarum, tum praecipue in Graecia gestarum.

Xiphilinus in Augusto p. 41 ed. R. Stephani: *Τὰ μὲν οὖν πολλὰ τῶν σημείων τοῖς τερατολόγοις παρήσω, ἀμείνων δ' ἂν ἦν καὶ ὁ Δίων μὴ πέρα τοῦ δέοντος αὐτὰ τεθηπώς, ἀλλά τι καὶ τῷ Πολυβίῳ προσεσχηκώς, ὅστις ἅλωσιν γράψας τῆς Καρχηδόνος καὶ τῆς Ἑλλάδος δούλωσιν καὶ πρὸ τούτων τὴν μεγάλην τῶν Ῥωμαίων ἐκείνην ὑπὸ Ἀννίβου καὶ πολυχρόνιον κάκωσιν οὐδαμοῦ τερατολογῶν φαίνεται οὐδὲ σημεῖα ταῖς λοιπαῖς πόλεσι πρὸ τῶν συμφορῶν γενόμενα διηγούμενος, εἰ μὲν οὐδ' ἂν γενέσθαι νομίζων, μεμπτῶς, πλήρης γὰρ τῶν τοιούτων ἡ ἱστορία· εἰ δ' ὡς οὐχ ἱστορήσας γε αὐτός, συγγνωστῶς· συγγραφὴν γὰρ προκεχείριστο.*

5. *Continuatores, obtrectator, et epitomator historiarum Polybii.*

Suidas in *Πολύβιος· Ἰστέον ὅτι διαδέχεται τὴν Πολυβίου ἱστορίαν Ποσειδώνιος Ὀλβιοπολίτης σοφιστής.* Idem in *Ποσειδώνιος* istam continuationem Polybii 52 libris comprehensam, *Ἱστορίαν τὴν μετὰ Πολύβιον,* Posidonio Alexandrino philosopho Stoico tribuit, Zenonis Cittiei

discipulo: at mox tamen subiungit, *καὶ οἶμαι ταῦτα μᾶλλον Ποσειδωνίου σοφιστοῦ εἶναι τοῦ Ὀλβιοπολίτου.* Conf. Vossium de histor. Gr. I, 24, et Fabric. B. Gr. vol II, p. 409 sq.

Suidas in *Πολύβιος· Ἔγραψε δὲ καὶ Στράβων Ἀμασεὺς τὰ μετὰ Πολύβιον ἐν βιβλίοις μγ'.* Eiusdem operis ipse Strabo meminit II, p. 515 (XI, 9, 3) his verbis: *Εἰρηκότες δὲ πολλὰ περὶ τῶν Παρθικῶν νομίμων ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν ἱστορικῶν ὑπομνημάτων βίβλῳ, δευτέρᾳ δὲ τῶν μετὰ Πολύβιον, παραλείψομεν ἐνταῦθα.*

Suidas in *Σκύλαξ· Σκύλαξ Καρυανδεὺς (πόλις δέ ἐστι τῆς Καρίας πλησίον Ἁλικαρνασσοῦ τὰ Καρύανδα) μαθηματικὸς καὶ μουσικός. Περίπλουν τῶν Ἡρακλέους στηλῶν .... Γῆς περίοδον. Ἀντιγραφὴν πρὸς τὴν Πολυβίου ἱστορίαν.* Conf. Vossium de histor. Gr. I, 19, Fabric. B. Gr. vol. III, p. 32, et II, p. 761.

Suidas in *Βροῦτος· Βροῦτος, στρατηγὸς Ῥωμαίων, ἔγραψεν ἐπιστολὰς καὶ τῶν Πολυβίου τοῦ ἱστορικοῦ βίβλων Ἐπιτομήν.* Et Plutarchus Brut. c. 4: *Αὐτὸς (Μάρκος Βροῦτος) ἄχρι τῆς ἑσπέρας ἔγραφε, συντάττων Ἐπιτομὴν Πολυβίου.*

II. De vita Philopoemenis.

De vita et rebus gestis Philopoemenis tres libros separatim edidisse Polybium, priusquam universam historiam conscriberet, ex ipso discimus X, 24 (21), 5 sq.

III. Historia belli Numantini.

Cicero Ad Famil. V, 12, ad Lucceium: Deesse mihi nolui quin te admonerem ut cogitares coniunctene malles cum ceteris rebus nostra contexere, an, ut multi Graeci fecerunt, Callisthenes Troicum bellum, Timaeus Pyrrhi, Polybius Numantinum, qui omnes a perpetuis suis historiis ea quae dixi bella separaverunt, tu quoque item civilem coniurationem ab hostilibus externisque bellis seiungere.

IV. *Tactica.*

Commentariorum suorum *περὶ τὰς τάξεις*, id est Tacticorum, ipse mentionem fecit Polybius IX, 20, 4. Eorundem meminit Arrianus in Tacticis ipso initio [p. 240 ed. Koechly], quod quidem truncatum ad nos pervenit, tali fere ratione supplendum: [*Τακτικὰ ἔγραψε Πύρρος ὁ Ἠπειρώτης καὶ Ἀλέξανδρος*] *ὁ Πύρρου παῖς .... καὶ μὴν καὶ Πανσανίου ἐστὶ συγγράμματα ὑπὲρ τούτων· εὕροις δ' ἂν καὶ Εὐαγγέλου, ἀλλὰ καὶ Πολυβίου τοῦ Ἀρκάδος, ὃς καὶ Σκιπίωνι τῷ Ῥωμαίῳ ξυνεγένετο, πολλοὺς καὶ μεγάλους πολέμους διαπολεμοῦντι ἄλλους τε καὶ ἐν ᾧ καὶ Καρχηδόνα τὴν ἐν Λιβύῃ εἷλέν τε καὶ ἠνδραπόδισεν.*

Aelianus in Tacticis c. I, 2 [p. 240 Koechly] *Πύρρος τε ὁ Ἠπειρώτης Τακτικὰ συνέταξε καὶ Ἀλέξανδρος ὁ τούτου υἱὸς καὶ Κλέαρχος, ἔτι δὲ Πανσανίας Εὐάγγελός τε καὶ Πολύβιος ὁ Μεγαλοπολίτης, ἀνὴρ πολυμαθής, Σκιπίωνι συγγενόμενος.*

Idem Aelianus Tactic. III, 4 [p. 268 Koechly] *Ὅρον* (*τῆς Τακτικῆς*) *ἔθεντο Αἰνείας μὲν ἐπιστήμην εἶναι πολεμικῶν κινήσεων, Πολύβιος δέ, ἐάν τις πλῆθος ἄτακτον παραλαβὼν τοῦτο συγκρίνῃ καὶ καταλοχίσας συλλοχίσῃ, παιδεύσῃ τε χρησίμως τὰ πρὸς τὸν πόλεμον.*

Rursus Aelianus ib. XIX, 10 [p. 356 Koechly]: *Τούτῳ .. τῷ τάγματι τῆς εἴλης* (*ὥστε τοὺς ἐν ῥόμβῳ κατατεταγμένους ἱππέας μήτε στοιχεῖν μήτε ζυγεῖν κ. τ. λ.*) *κέχρηται Πολύβιος ἀνδρῶν ξδ'*, [*ἐν σχήματι τοῦ Λ στοιχείου*].

V. *De habitatione sub aequatore libellus.**)

Geminus in *Εἰσαγωγῇ εἰς τὰ Φαινόμενα* s. in Elementis astronomiae c. 13 in Petavii Uranologio p. 54,

1) Libellus ille fortasse nonnisi pars fuerit libri XXXIV historiarum, in quo geographica ex professo tractavit Polybius.

D, s. de doctrina temporum vol. III, p. 31 sq.: *Πολύβιος ὁ ἱστοριογράφος πεπραγμάτευται βιβλίον, ὃ ἐπιγραφὴν ἔχει Περὶ τῆς περὶ τὸν ἰσημερινὸν οἰκήσεως, αὕτη δέ ἐστιν ἐν μέσῃ τῇ διακεκαυμένῃ ζώνῃ, καί φησιν οἰκεῖσθαι τοὺς τόπους καὶ εὐκρατοτέραν ἔχειν τὴν οἴκησιν τῶν περὶ τὰ πέρατα τῆς διακεκαυμένης ζώνης οἰκούντων· καὶ ἃ μὲν ἱστορίας φέρει τῶν κατωπτευκότων τὰς οἰκήσεις καὶ ἐπιμαρτυρούντων τοῖς φαινομένοις, ἃ δὲ ἐπιλογίζεται ἐπὶ τῆς φυσικῆς περὶ τὸν ἥλιον ὑπαρχούσης κινήσεως. ὁ γὰρ ἥλιος περὶ μὲν τοὺς τροπικοὺς κύκλους πολὺν ἐπιμένει χρόνον κατὰ τὴν πάροδον* (al. *πρόσοδον*) *τὴν πρὸς αὐτοὺς καὶ τὴν ἀποχώρησιν· ὥστε σχεδὸν ἐφ' ἡμέρας μ' μένει πρὸς αἴσθησιν ἐπὶ τροπικῶν κύκλων· δι' ἣν αἰτίαν τὰ μεγέθη τῶν ἡμερῶν σχεδὸν ἐφ' ἡμέρας μ' ταὐτὰ διαμένει. ὅθεν ἐπιμονῆς γινομένης πρὸς τὰς οἰκήσεις τὰς κειμένας ὑπὸ τοὺς τροπικοὺς ἀνάγκη ἐκπυροῦσθαι τὴν οἴκησιν καὶ ἀοίκητον γίνεσθαι διὰ τὴν τοῦ καύματος ὑπερβολήν. ἀπὸ δὲ τοῦ ἰσημερινοῦ κύκλου ταχείας συμβαίνει τὰς ἀποχωρήσεις γίνεσθαι. ὅθεν καὶ τὰ μεγέθη τῶν ἡμερῶν περὶ τὰς ἰσημερίας μεγάλας λαμβάνει τὰς παραυξήσεις. εὔλογον οὖν καὶ τὰς ὑπὸ τὸν ἰσημερινὸν κειμένας οἰκήσεις εὐκρατοτέρας ὑπάρχειν, ἐπιτολῆς μὲν γινομένης ἐπὶ τοῦ κατὰ κορυφὴν σημείου, ταχέως δὲ ἀποχωροῦντος τοῦ ἡλίου. πάντες γὰρ μεταξὺ τῶν τροπικῶν κύκλων οἰκοῦντες παρὰ τὴν πάροδον ὁμοίως κεῖνται τοῦ ἡλίου· πλείονας δὲ χρόνους ἐπιμένει τοῖς περὶ τοὺς τροπικοὺς οἰκοῦσι. δι' ἣν αἰτίαν εὐκρατοτέρας εἶναι συμβέβηκε τὰς περὶ τὸν ἰσημερινὸν οἰκήσεις, αἵτινες κεῖνται ἐν μέσῃ τῇ διακεκαυμένῃ ζώνῃ, τῶν περὶ τὰ πέρατα τῆς διακεκαυμένης οἰκούντων, οἵτινες ὑπὸ τοὺς τροπικοὺς κύκλους κεῖνται.*

Strabo I, p. 96 (II, 3, 1): *Πολύβιος δὲ ποιεῖ ζώνας ἓξ, δύο μὲν τὰς τοῖς ἀρκτικοῖς ὑποπιπτούσας, δύο δὲ τὰς μεταξὺ τούτων τε καὶ τῶν τροπικῶν,* (*καὶ δύο τὰς μεταξὺ τούτων* addit Casaubonus) *καὶ τοῦ ἰσημερινοῦ.*

Et p. 97 (II, 3, 2): *Ὁ δὲ Πολύβιος τοῦτο μὲν οὐκ εὖ τὸ ποιεῖν τινας ζώνας τοῖς ἀρκτικοῖς διοριζομένας,*

δύο μὲν τὰς ὑποπιπτούσας αὐτοῖς, δύο δὲ τὰς μεταξὺ τούτων καὶ τῶν τροπικῶν.

Et ibidem: *Εἰ δ', ὥσπερ Ἐρατοσθένης φησίν, ἡ ὑποπίπτουσα τῷ ἰσημερινῷ ἐστιν εὔκρατος, καθάπερ καὶ Πολύβιος ὁμοδοξεῖ· προστίθησι δ' οὗτος καὶ διότι ὑψηλοτάτη ἐστί· διόπερ καὶ κατομβρεῖται, τῶν βορείων νεφῶν κατὰ τοὺς ἐτησίας ἐκεῖ τοῖς ἀναστήμασι προσπιπτόντων πλείστων· πολὺ κρεῖττον τρίτην εὔκρατον ταύτην ποιεῖν στενήν τινα ἢ τὰς ὑπὸ τοῖς τροπικοῖς εἰσάγειν.*

Et ibidem: *Ἐνίσταται δ' ὁ Ποσειδώνιος τῷ Πολυβίῳ διότι φησὶ τὴν ὑπὸ τῷ ἰσημερινῷ οἴκησιν ὑψηλοτάτην· οὐδὲν γὰρ εἶναι κατὰ τὴν σφαιρικὴν ἐπιφάνειαν ὕψος διὰ τὴν ὁμαλότητα κ. τ. λ.*

Achilles Tatius in Isagoge in Phaenomena c. XXXI, p. 157, C: *Περὶ δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ζωνῶν πολλὴ διαφωνία τοῖς μετ' αὐτὸν γέγονεν· οἱ μὲν γὰρ ἓξ αὐτὰς εἶπον, ὡς Πολύβιος καὶ Ποσειδώνιος, τὴν διακεκαυμένην εἰς δύο διαιροῦντες.*

His addidi quae Wyttenbachius de Polybio dixit praefat. ad Selecta principum historicorum p. XVI: „Polybius vere appellandus Graecorum ultimus. Natus enim et educatus in libera patria, in eadem tuenda regendaque versatus, eiusdem libertati superstes, servavit civilis spiritum libertatis: qui ubi abest, eloquentia inane quid et languidum sonat: ubi adest cum rerum scientia, etiam sine verborum et compositionis delectu, historiae munus explet. Huiusmodi erat Polybii ingenium. Profectus item a philosophia, non illa eloquentiae socia Socratica aut Academica aut Peripatetica, sed inope ad orationis ornatum Stoica: neque rhetorum scholis exercitatus neque sua voluntate aut ad veterum historicorum imitationem comparatus aut scriptionem ipse suam ad grammaticorum praecepta dirigens: adolescens ad rempublicam tractandam delatus, in rebus continuo civilibus ac bellicis versatus, verbis e medio

et vulgari consuetudine assumtis, orationis formam contraxit perspicuam quidem, sed minime elegantem. Huc accedebat scholam redolens loquacitas et repetitio eiusdem argumenti in laudanda ubique et inculcanda caussarum observatione. Et tamen illud assecutus est ut eius lectio posterorum studia teneret, ac dictiones passim frequentarentur. Quo magis intelligitur quanta in eo fuerit rerum ac scientiae praestantia, quae dictionis vilitatem non modo obrueret, sed ad imitandi adeo studium commendaret. Et profecto, si ab orationis dote discesseris, nulla est quin apud Polybium extet historiae virtus. Veri quaerendi et libere profitendi studium acerrimum: eiusdem a falso discernendi cum ex rerum usu, tum ex literarum scientia et omni doctrina, iudicium subtile: factorum eventorumque sagacissima explicatio, e caussis principiisque suis repetita, sive hae caussae continerentur in singulorum ingeniis hominum, sive in cuiusque reipublicae aut dynastiae constitutione et forma, sive in horum mutua ratione et coniunctione universaque orbis terrarum quasi civitate, sive in militari disciplina, sive in coeli natura, sive in locorum situ regionumque proventu et opportunitate, sive in hominum, pro varietate locorum et civitatum, diversitate, frequentia, animorum indole, corporum robore. In quibus omnibus describendis non solum diligentissimi enarratoris, sed gravissimi auctoris laudem habet. Adeo nullus est ab eo memoratus homo, locus, eventus, quin eius tam certam haberet scientiam, quam si sensibus ipse suis eum cognovisset: nulla vitae naturaeque humanae pars quin eam et experientia tractatam ac penitus perspectam habuisse videatur. Itaque effecit quod sibi proposuerat, historiae vitae magistram, nunciam veritatis, et futurorum ex praeteritis prudentissimam coniectricem."

Conferenda etiam quae Niebuhrius in Scholis historicis vol. 2, part. 3, p. 7, dixit de Polybio eiusque historiae consilio, Graecos monituri ne veteris gentium

Graecarum gloriae memores et tot excellentium ingenio virorum patriam Graeciam Romanis parere coactam indignati frustra necessitati reluctarentur et, quod accidit non audientibus, multo sibi graviora mala consciscerent.

[Ex editione Schweighaeuseri vol. V, p. 105.]

Quamquam de instituti ratione, quod in conscribenda hac Historia secutus est Polybius, satis diserte auctor cum in totius operis introitu, tum vero in tertii libri exordio praecepit; iuvabit tamen de universo scriptoris consilio et de argumento partitioneque Historiarum, quas his libris complexus est, nonnulla praelibasse. Igitur Historiae Polybianae non postrema haec laus est, quod in parte versetur rerum Romanarum longe nobilissima, sive virorum virtutem spectes sive publica instituta aut mores sive rerum gestarum magnitudinem. Quum autem inter excellentis Historiae conditiones doctissimi veterum hanc cumprimis ponant, ut certi intervallo temporis circumscribatur, et a notabili principio ad notabilem perducatur finem,' hanc Historiae legem, ut quidem illis placet, a Polybio mirifice esse observatam invenimus. Ille principio, cum ad scribendum adpulit animum, annorum quinquaginta trium res gestas suscepit explicandas, ab anno primo Olympiadis CXL, qui annus ab Urbe condita 535 est, ad Olymp. CLIII, 3, A. U. 587, id est ab initio belli Punici secundi (quo fere eodem tempore in tribus florentissimis illius aetatis regnis novi reges imperium susceperant, Philippus, Demetrii filius, in Macedonia, Antiochus Magnus in Syria, Ptolemaeus Philopator in Aegypto) usque ad finem belli Persici et regni Mace-

donici eversionem. Quo spatio LIII annorum adfirmat Polybius et incepisse modo et consummata esse imperii Romani incrementa; recte, si modo ita intelligatur, ut expositum a Casaubono est ad Polyb. I, 1, 5.

Gestae igitur sunt eo temporis intervallo a Romano populo tot tantaeque res quot et quantae nullo umquam seculo pari numero annorum. Ante omnia bellum occurrit Punicum secundum; bellum viribus partium, generositate ducum, magnitudine cladium, varietate casuum, eventorum consequentia, omnium bellorum, quae ubivis terrarum gesta umquam sunt, maximum. Finem huius excepit bellum Macedonicum cum Philippo, ob veterem Macedoniae regum famam et Magni Alexandri gloriam nobilissimum. Secuta sunt Antiochicum bellum et Aetolicum; illud, cum rege Asiae opulentissimo et terra marique vi copiarum ingente instructissimo; hoc cum populo omnium ferocissimo et qui bellandi decus sibi uni vindicabat, seque eo nomine impotentissime iactabat. His interiecta sunt minora iam alia bella, cum Insubribus, Boiis ceterisque Gallis trans Alpes Italiam incolentibus. Postremum fuit Macedonicum alterum, cum Perse, Philippi filio; in quo illa antiqua Macedonum regia familia, exemplo penitus miserando, est exstincta. Ac tum primum omnes et Orientis et Occidentis nationes attonitae, magnitudinis Romanae stupore coeptae sunt defigi, ac vim ineluctabilem fatorum coeperunt intelligere, quae populo Romano imperandi honorem deferebat, ipsis parendi necessitatem imponebat. Quae ipsa admirabilis rerum universi terrarum orbis conversio Polybium initio impulerat ut hoc tam memorabili fine Historiam suam terminaret; paucis tantum annis insecutae pacis adiectis, ut quam modis omnibus laudabilis esset forma regendi imperii, qua populus Romanus utebatur, et cunctis quidem omnium seculorum gentibus, sed praecipue Graecis suis, testatum faceret.

At non unius Romani populi res gestas peragere

Polybius constituerat, sed Romani quidem primario, deinde autem et ceterorum totius orbis populorum omnium, paullo saltem nobiliorum, quotquot per idem temporis spatium inclaruerunt; quum praesertim per ea tempora res omnium fere nationum cum principis terrarum orbis populi rebus partim implicitae ac commixtae essent, partim memorabili saltem aliquo vinculo copulari connectique coepissent. Neque vero eas modo res aliorum populorum expositas lectoribus suis voluit, quae proxime coniunctae Romanis rebus et connexae erant; sed simul universum statum declarandum sibi sumsit, quo fuerunt quoque tempore, in cuius descriptione versatur, res cuiusque populi illustrioris: atque adeo omnem omnium populorum historiam, quae in illud quinquaginta trium annorum et quod excurrit spatium incidit, accurate diligenterque persecutus est. Quo intuitu opus suum *Καθολικὴν ἱστορίαν*, quasi Universalem historiam dicas iure meritoque nominavit. I, 4. II, 37, 2 sqq. VIII, 4. Et hoc quidem primum fuerat scriptoris institutum. Quo absoluto, quum sub initium septimi post Romam conditam seculi novi rursus undique motus novaque rerum maximarum initia existerent, quae modico annorum spatio in memorabilem inprimis conversionem exierunt; his commotus Polybius, novo scribendi initio sumto, illarum pariter rerum historiam superiori Historiae subtexere, et continuo cum praecedentibus tenore eademque ratione, qua in priori parte usus erat, persequi instituit. Ad quas res perscribendas eo lubentior adiecit animum, quod hae fere erant, in quibus et Scipionis Aemiliani virtus, alumni sui coniunctissimique amici, maxime insignita est, et quarum maiori parti ipse Polybius non spectator solum, sed et actor ac nonnullarum etiam auctor administratorque interfuerat. Excurrit nempe haec pars Historiae Polybianae a Celtiberico bello in Hispania, in quo primum praeclara Scipionis indoles eluxit, usque ad eversam ab eodem Scipione bello Punico tertio

Carthaginem deletamque a Mummio bello Achaico Corinthum et Achaiam Romanorum potestati subiectam: complectiturque adeo res gestas ab Olymp. CLVI. et ab anno fere U. C. 601 usque ad Olymp. CLVIII. A. U. 609.

Duarum istarum partium, quibus adhuc vidimus constare Polybii Historiam, prior illa ac principalis, quae res gestas ab initio belli Hannibalici sive Punici secundi usque ad finem Persici belli, id est Macedonici primi, complectebatur, triginta libros, quoad quidem ex reliquiis iudicare licet, complebat; et ab eo libro, quem tertium deinde numeravit auctor, ad tricesimum secundum pertinebat; altera pars, huic subiecta, quae a bello Celtiberico ad eversam usque Carthaginem atque Corinthum, id est, ad finem belli Punici III. bellique Achaici excurrebat, octo libris sequentibus, a libro 33 usque ad quadragesimum, erat comprehensa.

In utraque vero istarum partium id ubique spectavit curavitque Polybius, ut non tam otiosam ex legendo voluptatem caperent lectores, quam ut ex rerum ante gestarum cognitione ad earum rerum rationem, quae nunc vel geruntur vel gerendae sunt, rite perspiciendam instituerentur. Quem finem ut consequeretur, praeclare intellexit vir prudentissimus in rebus exponendis non modo veritatem, quae prima lex est, religiose tenendam esse scriptori, verum et illud in primis spectandum, ut non res quaeque nude per se (qui fere mos est eorum, qui Annales conscribunt) narrentur, sed ut caussae atque antecedentia quaevis, quae ortum occasionemque cuique rei dederunt, consiliaque, quae secuti sunt ii, qui res gesserunt, tum adiuncta atque potiora momenta cuncta, quae ad rem penitius perspiciendam pertinent, denique ut, quae quamque rem consecuta sunt, quam fieri potest planissime pandantur diligentissimeque explicentur. Quam in sententiam perspecte III, 31, 11 praecipit, cum, Nec qui scribunt, inquit, nec qui legunt Historias, tantopere ad ea per se, quae gesta sunt, par

est attendere, quam ad ea, quae ante acciderunt, quae simul evenerunt, et quae res transactas sunt consecuta. Quippe si tollas ex Historia, qua causa, quo modo, quo consilio quidque fuerit gestum, denique an probabilem exitum res suscepta habuerit; quod superest illius, ludicrum spectaculum est, non autem opus ad erudiendum lectorem comparatum: et in praesens quidem delectationem, in posterum vero utilitatem omnino nullam potest adferre. Istam igitur legem quum sibi scripsisset Polybius, ab ipsa illa caussarum et consequentium demonstratione ac potiorum momentorum omnium uberiore expositione *'Αποδεικτικήν*, id est, demonstrativam, suam hanc adpellavit Historiam (II, 37, 2 s. III, 1, 3. IV, 40, 1).

Sed uberiori huic copiosiorique Historiae, ne caussae atque origines illarum rerum, a quibus erat orsurus, prorsus ignorarentur, veluti Introductionis loco praemittendam duxit breviorem quamdam expositionem eorum, quae ante Olympiadem CXL gesta sunt, quorum quidem cognitionem necessariam iudicavit ad planius intelligendum statum, quo fuerunt res Romani populi aliorumque populorum eo tempore, a quo propriam illam et demonstrativam, quam vocat, Historiam inchoavit (II, 37, 2 sq.). Eamque introductionem, quam *προκατασκευήν*, id est Praeparationem, nominavit, duobus prioribus libris universi operis est complexus. In hac igitur praeparatione eas res quae satis ex aliorum scriptorum Historiis notae esse poterant lectoribus, nec dubitationem ullam habebant, leviori stilo perstrinxit, aut etiam sicco fere pede transiit; veluti de Syriae et Aegypti rebus, in quibus nonnisi nomina indicavit regum, qui sub id ipsum tempus, a quo uberiorem Historiam suam orditur, in regnum successerunt (II, 37, 6, et II, 71, 4 sqq.). Quae res vero vel minus notae erant graecis lectoribus (I, 3, 8 sqq.) aut quae a superioribus scriptoribus ob diversa partium studia diversimode fuerant expositae, ita, ut videri possent dubitatio-

nem aliquam habere, et scriptoris a studio et ira alieni operam requirere, qui ea sub novum examen revocaret (I, 14, 1 s. II, 37, 2 s. II, 56, 1 s. coll. 40, 2 s.); has igitur, non ea quidem ubertate atque copia, qua deinde in sequentibus usus est, at paulo tamen enucleatius exponendas duxit; praesertim si ad intelligenda et iudicanda ea, quae deinde gesta sunt, necessarium esset, ut accurate haec, quae ante acciderunt, cognita et percepta haberet lector (I, 12, 5 sq. II, 14. 71, 1). Incipit igitur ista praeparatio proprie quidem ac potissimum a primo bello Romanorum Punico, quod in Sicilia geri cum Carthagiensibus coeptum est Olympiad. CXXIX, 1, A. U. 491. Vide I, 5 et 13. Sed priusquam ad hoc bellum exponendum accedit, occasionem eius caussamque explicaturus, paullo altius repetitis, sed brevissime perstrictis vetustioribus Romanorum rebus, ducente ipso historiae filo pergit ad res Mamertinorum in Sicilia; qui, occupata Messana, cum premerentur a Syracusanis, invocantes alii auxilia Romanorum, alii ad Poenorum tutamen confugientes, materiam occasionemque dederunt Romanis primum cum armis extra Italiam progrediendi, et mox bellum cum Poenis de Siciliae imperio suscipiendi.

[ARGUMENTUM LIBRI PRIMI.

Cap. I. Prooemium auctoris. Fructus historiae. Historiae Romanae praestantia.

Cap. II. Imperii Romani cum aliis comparatio. Historia pragmatica.

Cap. III. Princeps institutum Polybii. Historia eius velut unum corpus. In gratiam Graecorum scribit Polybius. Libro duo priores praemittuntur velut praeparatio.

Cap. IV. Res Romanae cum omnium gentium rebus conexae. Historia universalis. Ex disiectis membris non licet iudicare de toto.

Cap. V. Transitus ad ipsum argumentum. Initium paulo altius repetendum.

Cap. VI. Pars prior praeparationis. Res ante bellum Punicum primum. Romani Italiam subigunt.

Cap. VII. Mamertini Messanam occupant. Rhegium a praesidio Romano opprimitur (A. Urb. 474). Supplicio afficiuntur perfidi (A. Urb. 483).

Cap. VIII. Mamertini premuntur a Syracusanis. Hiero praetor Syracusanorum (A. Urb. 485).

Cap. IX. Hiero rex Syracusanorum (A. Urb. 486).

Cap. X. Mamertini alii Romanos advocant, alii Poenos. Deliberant Romani de Mamertinis.

Cap. XI. Auxilium ferendum decernunt (A. Urb. 490). Sunes oppidum. Hiero Poenis sese iungit. Chalcidicus mons. Appius Claudius Messanam traiicit. Fugat Hieronem.

Cap. XII. Appius Claudius pellit Poenos. Instituti ratio scriptoris.

Cap. XIII. Pars posterior praeparationis. Argumentum libri I et II, quibus haec pars continetur. Ratio tractandi res his libris comprehensas. Bellum Punicum I.

Cap. XIV. Philinus et Fabius historici. Officium historici. Veritas lumen historiae.

Cap. XV. Philini errores. Echetla oppidum.

Cap. XVI. Bellum magna vi suscipitur (A. Urb. 491). Legionum Romanarum ratio. Foedus Romanorum cum Hierone.

Cap. XVII. Apparatus Poenorum Agrigenti. L. Postumius, Q. Mamilius Cos. (A. Urb. 492). Obsident Agrigentum. Severa Romanorum disciplina.

Cap. XVIII. Obsidio Agrigenti. Heraclea opp. Hannibal praefectus Agrigenti. Hanno praetor Poenorum capit Herbesum. Romani obsidentes Agrigentum obsessi ab Hannone.

Cap. XIX. Proelio profligatur Hanno. Hannibal cum suis evadit ex urbe. Agrigentum captum a Romanis.

Cap. XX. Maiora consilia agitant Romani. L. Valerius. T. Otacilius Cos. (A. Urb. 493). De ingrediendo mari cogitant Romani. Classem parant audaces, qui nullam antea bellicam navem habuerant.

Cap. XXI. Ratio exercendi remiges. Exit prima classis Romana (A. Urb. 494). Cn. Cornelius Cos. captus ad Liparam a Boode Poeno. Plures naves amittit Hannibal praefectus classis Punicae.

Cap. XXII. Duilii pugna navalis. Corvi structura. Usus in pugna navali.

Cap. XXIII. Duilii victoria navalis. Mylaites ager.

Cap. XXIV. Segesta obsidione liberata. Macella capta. Hamilcar caedit auxilia Romanorum. Romani in Sardinia victores (A. Urb. 495 et seq.). Hannibal in crucem actus. A. Atilius, C. Sulpicius Cos. (A. Urb. 496). Plures Siciliae urbes capiunt.

Cap. XXV. C. Atilii anceps pugna navalis ad Tyndaridem (A. Urb. 497). Augentur utrinque classes (A. Urb. 498).

Cap. XXVI. M. Atilius Regulus, L. Manlius Africam petunt. Copiae navales. Triarii navales. CDXX viri in quaque navi. Acies navalis Romanorum triquetra.

Cap. XXVII. Acies Poenorum. Eorum duces. Proelium navale ad Ecnomum. Triplex proelium navale.

Cap. XXVIII. Victoria Romanorum.

Cap. XXIX. In Africam appellunt Cos. Capiunt Clupeam. Populantur Africam. M. Atilius Regulus in Africa manet.

Cap. XXX. Poeni duces suos convocant. Reguli successus in Africa. Adis oppidum. Imperite rem gerunt Poeni. Fugantur a Regulo. Capitur Tunes.

Cap. XXXI. Undique premuntur Poeni (A. Urb. 499). Dura eis imperat Regulus.

Cap. XXXII. Xanthippus dux Poenorum.

Cap. XXXIII. Xanthippus et Regulus.

Cap. XXXIV. Committitur proelium. Reguli clades. Capitur a Poenis.

Cap. XXXV. Monita Polybii. Fructus historiae.

Cap. XXXVI. Xanthippus domum redit. M. Aemilius, Ser. Fulvius Cos. Africam petunt. Capiunt Punicam classem.

Cap. XXXVII. Victricis classis infandum naufragium. Infesta navigationi signa. Pertinax audacia Romanorum.

Cap. XXXVIII. Novae Poenorum spes in Sicilia. Asdrubal Lilybaei (A. Urb. 500). Nova classis Romanorum. A. Atilius, Cn. Cornelius Cos. Panormum Poenis eripiunt.

Cap. XXXIX. (A. Urb. 501). Cos. cum classe haerent in syrti. Meninx. Lotophagorum ins. Alterum ingens naufragium. Poenis mari cedunt Romani. Cos. in Sicilia pedestribus copiis (A. Urb. 502). Pavent elephantos. Thermam et Liparam capiunt. C. Atilius, L. Manlius Cos. (A. Urb. 504).

Cap. XL. (A. Urb. 504). Caecilius et Asdrubal ad Panormum. Caeditur fugaturque Asdrubal.

Cap. XLI. Novam classem parant Romani (A. Urb. 504). Lilybaeum obsident.

Cap. XLII. Siciliae situs et figura. Pachynus, Pelorias. Lilybaeum obsident Romani. Himilcon praefectus Lilybaei.

Cap. XLIII. Lilybaeum prodere conantur mercenarii. Alexonis Achaei fides. Irrita Lilybaei proditio.

Cap. XLIV. Subsidium mittitur Lilybaeo. Hannibal cum subsidio intrat.

Cap. XLV. Erumpunt obsessi. Frustra tentant machinas Romanorum.

Cap. XLVI. Drepana Hannibal Rhodius. Securus Lilybaeum navi intrat, et fidenter exit. Idem saepe facit Rhodius et alii.

Cap. XLVII. Portum Lilybaei obstruunt Romani. Capitur Hannibal Rhodius.

Cap. XLVIII. Erumpunt obsessi ex Lilybaeo, et opera Romanorum incendunt. Circumvallant Lilybaeum Romani.

Cap. XLIX. (A. Urb. 505). P. Claudius Cos. Drepana tentat. Adherbal praefectus Drepanorum.

Cap. L. P. Claudius ab Adherbale male accipitur ad Drepana.

Cap. LI. Fugatus classem perdit P. Claudius.

Cap. LII. Adherbalis gloria. P. Claudii infamia. L. Iunius Cos. in Siciliam mittitur.

Cap. LIII. Classi Romanae ad Lilybaeum et Heracleam insidiatur Carthalo.

Cap. LIV. L. Iunius Cos. Lilybaeum navigat. Classem naufragio amittit.

Cap. LV. Mare omittunt Romani. L. Iunius Erycem occupat. Eryx mons et oppidum. Venus Erycina. Erycem tenet Iunius.

Cap. LVI. Amilcar Barca (A. Urb. 507 sqq.). Ercte castellum. Amilcar et Romani ad Panormum.

Cap. LVII. Aequus Mars inter utrosque.

Cap. LVIII. Amilcar et Romani ad Erycem (A. Urb. 510 sqq.). Gallorum gallinaceorum pugna.

Cap. LIX. Classem denuo parant Romani. (A. Urb. 511). Sumptibus privatorum paratur classis. C. Lutatius cum classe ad Drepana (A. Urb. 512).

Cap. LX. Hanno praefectus classis Poenorum. Hiera ins. Lutatius et Hanno ad Aegussam.

Cap. LXI. Proelium navale ad Aegussam (A. Urb. 513). C. Lutatius debellat classem Poenorum.

Cap. LXII. Pacem petunt Poeni per Amilcarem Barcam. Laus Amilcaris. Pacis conditiones.

Cap. LXIII. Pax concluditur cum Poenis. Belli gesti magnitudo. Mira classium commissarum moles. Consilio et virtute, non casu, parta potentia Romanorum.

Cap. LXIV. Promittitur liber de forma reipublicae Romanae. Poeni cum Romanis collati.

Cap. LXV. Bellum Romanorum cum Faliscis. Bellum Africum Poenorum cum suis mercenariis inexpiabile et alias memorabile.

Cap. LXVI. Origo belli Africi. Afri et mercenarii Poenorum ex Sicilia in Africam traiiciuntur. Carthagine mittuntur Siccam. Stipendii debiti rationes exaggerant.

Cap. LXVII. Seditio mercenariorum et periculosa turba. Hanno sedare tumultum nequit. Tunete seditiosi castra ponunt.

Cap. LXVIII. Omnia pollicentur Poeni. Maiora semper postulant mercenarii. Gesconi res committitur.

Cap. LXIX. Spendius et Mathos irritant commilitones. Saeviunt in nolentes secum facere. Duces rebellium Spendius et Mathos.

Cap. LXX. Gesconem comprehendunt. Bellum suscipiunt apertum (A. Urb. 514). Concitant Afros adversus Poenos. Uticam et Hipponem obsident.

Cap. LXXI. Poenorum res angustae.

Cap. LXXII. Durum imperium Poenorum in subditos. Feminae cum viris rebellioni favent.

Cap. LXXIII. Poenorum apparatus. Hippo et Utica obsessae a rebellibus. Carthaginis situs. Tunes.

Cap. LXXIV. Hanno imperite rem gerit ad Uticam. Rursus ad Gorzam.

Cap. LXXV. (A. Urb. 515) Amilcar Barca Uticam obsidione liberat. Bacara fluvium vado traiicit. Custodes pontis a tergo adoritur.

Cap. LXXVI. Profligat rebelles Amilcar.

Cap. LXXVII. Rursus Amilcarem premit Spendius. Autaritus Gallus et Afri Numidaeque cum Spendio.

Cap. LXXVIII. Narava Numida ad Amilcarem transit. Amilcar acie vincit rebelles.

Cap. LXXIX. Mercenarii in Sardinia deficiunt a Poenis. Omnis Sardinia deficit. In Africa rebelles commentis ducum suorum confirmantur. Spendius irritat rebelles.

Cap. LXXX. Autaritus Gallus saeva suadet. Saeviunt rebelles in humaniores. Gesconem misere trucidant.

Cap. LXXXI. Saeva alia consilia capiunt. Animorum ulcera insanabilia.

Cap. LXXXII. Poenorum duces Amilcar et Hanno discordes inter se. Commeatus Poenorum perit naufragio. Hippo et Utica deficiunt ad rebelles. Rebelles Carthaginem obsident.

Cap. LXXXIII. Hiero iuvat Poenos. Nec Romani desunt Poenis.

Cap. LXXXIV. Rebelles premit Amilcar (A. Urb. 516). Ars imperatoria quantum praestet rudi audaciae. Fame pressi rebelles se mutuo vorant.

Cap. LXXXV. Amilcari dedit se Spendius. Necatur multitudo rebellium. Prion locus prope Carthaginem.

Cap. LXXXVI. Matho rebellis obsidetur Tunete. Spendius in cruce suspenditur. Hannibal a Mathone capitur. In crucem agitur.

Cap. LXXXVII. Hanno et Amilcar in concordiam reducti. Premunt Mathonem. Leptis oppidum. Acie victus capitur Matho.

Cap. LXXXVIII. Pacata Africa. Hippo et Utica receptae. Finis belli Africi. Sardinia Romanis cedunt Poeni et novum tributum recipiunt (A. U. 516).

ARGUMENTUM LIBRI SECUNDI.

Cap. I. Nexus historiae. Amilcar in Hispania (A. Urb. 517—525). Asdrubal succedit Amilcari.

Cap. II. Res Illyricae (A. Urb. 523). Agron rex Illyriorum. Aetoli Medionem oppugnant. De titulo manubiarum litigant praetores Aetolorum.

Cap. III. Agron iuvat Medionios. Clades Aetolorum ad Medionem.

Cap. IV. Consilium Aetolorum in ipsos vertit fortuna. Moritur Agron. Teuta regina Illyriorum. Infestat maria (A. Urb. 524).

Cap. V. Phoenice proditur Illyriis a Gallis mercenariis. Scerdilaidas dux Illyriorum. Illyrii acie vincunt Epirotas.

Cap. VI. Aetoli et Achaei succurrunt Epirotis. Helicranum. Induciae Epirotarum cum Illyriis. Epirotae et Acarnanes foedus faciunt cum Illyriis. Imprudentia Epirotarum.

Cap. VII. Gallorum mercenariorum perfidia.

Cap. VIII. Mare infestat Teuta. Issam obsidet. C. et L. Coruncanii, legati ad Teutam. Occiditur unus ex legatis.

Cap. IX. Dyrrachium dolo capiunt Illyrii (A. Urb. 525). Mox rursus expelluntur. Corcyram obsident.

Cap. X. Classem auxiliarem Achaeorum profligant ad Paxos insulas. Margus Carynensis. Corcyra Illyriis se dedit. Demetrius Pharius, Corcyrae praefectus.

Cap. XI. Bellum Romanorum Illyricum. Cn. Fulvius, A. Postumius Cos. Demetrius Pharius et Corcyrenses Romanis se tradunt. Tum Apollonia et Dyrrachium. Ardiaei subacti. Parthini, Atintanes, Issaei, in fidem recepti. Damnum ad Nutriam acceptum. Arbon et Rhizon opp. et fl. Demetrius a Romanis Illyrico praeficitur.

Cap. XII. Pax Illyriis data (A. Urb. 526). Legatio Romana ad Graecos de rebus Illyricis. Romani Isthmicorum ludorum participes facti.

Cap. XIII. Res Hispanienses. Asdrubal Novam Carthaginem condit. Foedus Romanorum cum Asdrubale.

Cap. XIV. Res Gallicae. Gallia Cisalpina. Italiae figura triquetra. Figura et fines Galliae Cisalpinae.

Cap. XV. Ubertas Galliae Cisalpinae. Galli Alpini. Galli Transalpini.

Cap. XVI. Apenninus mons. Padus fluvius.

Cap. XVII. Etrusci superiore Italia pulsi a Gallis. Galli Transpadani. Cispadani. Vitae ratio Gallorum Cisalpinorum.

Cap. XVIII. Irruptiones Gallorum in ditionem Romanam (A. Urb. 364, 393, 404, 426).

Cap. XIX. (A. Urb. 455.) Galli in agro Camerte caedunt Romanos (A. Urb. 458 sqq.). Caeduntur a Romanis. L. Caecilius praetor cadit in pugna (A. Urb. 471). Delentur Senones Galli. Sena colonia.

Cap. XX. Caeduntur Boii cum Etruscis ad Vadimonem lacum. Rursus victi pacem petunt (A. Urb. 472). Bellis Gallicis durantur Romani ad alia.

Cap. XXI. (A. Urb. 517.) Novi motus Gallorum. Boii suos reges occidunt. Lex agraria C. Flaminii (A. Urb. 522). Gravis belli Gallici origo.

Cap. XXII. (A. Urb. 523 sqq.) Insubres et Boii concitant Gaesatas. Metuunt Romani.

Cap. XXIII. (A. Urb. 529.) Erumpit bellum Gallicum Cisalpinum. Veneti et Cenomani favent Romanis. (A. Urb. 529). Copiae hostium. L. Aemilius Cos. Ingentes apparatus Romanorum.

Cap. XXIV. Copiae Romanorum et sociorum. Legio Romana.

Cap. XXV. Galli Etruriam populantur. Caeduntur Romani ad Faesulam.

Cap. XXVI. Succurrit L. Aemilius et servat reliquos. Domum repetunt Galli.

Cap. XXVII. Abeuntibus occurrit C. Atilius Cos. ex Sardinia rediens. Galli inter duos hostes.

Cap. XXVIII. Acies bifrons Gallorum. Nudi pugnant Gaesatae. In certamine equitum cadit Atilius. Proelium ad Telamonem.

Cap. XXIX. Aciei bifrontis commoda et incommoda. Clamor Gallorum bellicus. Maniacae.

Cap. XXX. Profligantur Gaesatae ab iaculatoribus Romanis. Reliquus Gallorum exercitus armorum genere victus caeditur.

Cap. XXXI. Caesorum numerus. L. Aemilius persequitur victoriam. Novi Cos. Boios in deditionem accipiunt (A. Urb. 530).

Cap. XXXII. P. Furius C. Flaminius Insubribus inferunt bellum. Signa aurea Insubrium. Cenomanorum auxilia suspecta Romanis (A. Urb. 531).

Cap. XXXIII. Vincuntur Insubres consilio tribunorum. Gladii Gallorum inepti. Flaminii temeritas.

Cap. XXXIV. (A. Urb. 532.) Pax negatur Insubribus. Acerras obsident Cos. M. Claudius Marcellus proelio vincit ad Clastidium. Cn. Cornelius Scipio Acerras capit et Mediolanum.

Cap. XXXV. Deditione Insubrium finitur bellum Gallicum. Lusus fortunae memorabiles. In irruptionibus barbarorum non desperandum.

Cap. XXXVI. (A. Urb. 533.) In Hispania Annibal succedit Asdrubali.

Cap. XXXVII. Transitus ad reliquam partem praeparationis. Res Graecorum. Institutum auctoris. Res Achaeorum eorumque foedus.

Cap. XXXVIII. Nomen Achaeorum. Foedus Achaicum. Vetera instituta Achaeorum.

Cap. XXXIX. Graeci Italici asciscunt instituta Achaeorum. Lacedaemonii et Thebani arbitris utuntur Achaeis.

Cap. XL. Instaurati foederis Achaici auctores. Aratus, Philopoemen, Lycortas.

Cap. XLI. Instauratio foederis Achaici. Foedus pristinum.

Civitates foederatae duodecim. Foedus dissolutum a Macedonibus. Instaurationis initium (Olymp. 124, A. Urb. 470 sqq.)

Cap. XLII. Laus Achaeorum.

Cap. XLIII. Margus Carynensis praetor Achaeorum (Olymp. 131, A. Urb. 500). Aratus Achaeis Sicyonem attribuit (A. Urb. 503), Corinthum et Megara (Olymp. 134, A. Urb. 511). Aratus praetor opponit se Macedonibus et Aetolis. Antigonus Gonatas rex Macedoniae.

Cap. XLIV. Achaei socii Aetolorum adversus Demetrium. Tyranni posita tyrannide accedunt Achaeis (Olymp. 136, A. Urb. 521 sqq.). Lydiadas tyrannus Megalopolis.

Cap. XLV. Aetoli favent Antigono Dosoni et Cleomeni adversus Achaeos. Aetolorum consilia pervertit Aratus.

Cap. XLVI. Cleomenes rex Lacedaemoniorum plura oppida Achaeorum capit. Bellum Cleomenicum (Olymp. 138, A. Urb. 527).

Cap. XLVII. Aratus molitur societatem cum Antigono Dosone.

Cap. XLVIII. In eam rem utitur Megalopolitarum opera. Nicophanes et Cercidas Megalopolitae. Legati ad Antigonum.

Cap. XLIX. Mandata legatorum.

Cap. L. Promittit societatem Antigonus. Soli bellum suscipiunt Achaei, duce Arato.

Cap. LI. Cladibus afficiuntur Achaei ad Lycaeum, ad Ladocea, ad Hecatombaeum. Achaei et Aratus advocant Antigonum.

Cap. LII. Cleomenes plura Achaeorum oppida capit. Eidem Corinthii se dedunt. Acrocorinthum Antigono offert Aratus. Antigonus in Peloponneso.

Cap. LIII. Argos occupant Achaei. Recipere illam frustra tentat Cleomenes.

Cap. LIV. Antigonus occupat Acrocorinthum. Praesidia Cleomenis expellit. Plurima oppida Cleomeni eripit Antigonus (A. Urb. 532).

Cap. LV. Cleomenes in Megalopolin irruit. Saevit in Megalopolitanos. Thearces Clitorius.

Cap. LVI. Phylarchus historicus adversatur Arato. Exaggerat res tristes: velut in his quae de Mantinea narrat. Aliud est tragoedia, aliud historia. Diversae rei caussae variant rem.

Cap. LVII. Mantinea Cleomeni se tradiderat. Recepta fuerat ab Arato et benigne habita. Mantinenses grati agnoscunt humanitatem Achaeorum.

Cap. LVIII. Iterum ad Cleomenem deficiunt perfidi Mantinenses et praesidium Achaeorum interficiunt. Perfidia

Mantinensium gravissimam poenam merita. Phylarchi mendaces tragoediae de Mantinensibus.
Cap. LIX. De Aristomacho Argivo tragoedias movet Phylarchus.
Cap. LX. Merito occisus Aristomachus.
Cap. LXI. Non solum iniqua, sed et praeclare facta narrare debet historicus. Megalopolitae generose respuunt beneficia Cleomenis. Eorum virtutem tacet Phylarchus.
Cap. LXII. Exaggerat Phylarchus praedam ex Megalopoli. Tenues Peloponnesiorum opes.
Cap. LXIII. Pugnantia scribit Phylarchus.
Cap. LXIV. Cleomenes Argivum agrum populatur (Olymp. 139, A. Urb. 533).
Cap. LXV. Antigonus in Laconicam ducit. Cleomenis castra et acies ad Sellasiam. Euas, Olympus, Oenus. Perioeci Spartanorum.
Cap. LXVI. Castra Antigoni ad Gorgylum fluvium. Acies Antigoni et Cleomenis.
Cap. LXVII. Proelium. Philopoemenis prudens consilium.
Cap. LXVIII. Philopoemenem laudat Antigonus. Imperitia Euclidae fratris Cleomenis. Fugatur.
Cap. LXIX. Philopoemenis fortitudo. Proelium inter reges commissum. Funduntur Lacedaemonii. Cleomenes Alexandriam fugit.
Cap. LXX. Antigonus Sparta potitur. Mox domum redit. Honoribus cumulatus a Graecis. Obit.
Cap. LXXI. Consilium auctoris. Circa idem tempus obeunt plures reges. Conexio libri I et II cum sequentibus.

ARGUMENTUM LIBRI TERTII.

Cap. I. Incipit uberior et propria Polybii historia. Institutum auctoris.
Cap. II. Argumentum partis II et principalis Historiarum.
Cap. III. Idem.
Cap. IV. Argumentum appendicis partis II Historiarum.
Cap. V. Argumentum partis III Historiarum.
Cap. VI. Disputatur de caussis belli Punici II. Discrimen inter principium, caussam et praetextum. Ostenditur exemplo belli Alexandri cum Persis.
Cap. VII. Caussa, praetextus, et principium belli Romanorum cum Antiocho. Inter haec notandum discrimen.
Cap. VIII. Fabii sententia de caussis belli Punici secundi.

Cap. IX. De fide scriptoris recte aestimanda. Prima caussa belli Punici secundi.
Cap. X. Altera et maxima caussa. Tertia belli caussa.
Cap. XI. Hannibal iurat perpetuum odium in Romanos.
Cap. XII. In pace odium non posuerant Poeni. Monitum Polybii.
Cap. XIII. Initia belli Hannibalici (A. Urb. 533). Hannibal subigit Olcades.
Cap. XIV. Vaccaeos subigit (A. Urb. 534). A Carpetanis opprimitur. Mox ipsos opprimit. Hispania ulterior paene tota paret Poenis.
Cap. XV. Saguntinorum legationes ad Romanos. Romanorum legatio ad Hannibalem. Carthago Nova. Ferocia et malae artes Hannibalis. Carthaginem proficiscuntur legati Romani.
Cap. XVI. Res Illyricae. Demetrius Pharius deficit a Romanis. L. Aemilius Cos. Mittitur in Illyricum (Olymp. 140. A. Urb. 535).
Cap. XVII. Situs Sagunti. Saguntum oppugnat Hannibal. Expugnatur Saguntum.
Cap. XVIII. Bellum Illyricum cum Demetrio Phario. Aemilius Cos. Dimalum vi capit. Pharum aggreditur. Stratagema Aemilii.
Cap. XIX. Fugatur exercitus Demetri. Demetrius ad Philippum profugit. Messenae perit Demetrius. Pharus capta et Illyricum receptum. Triumphat Aemilius.
Cap. XX. Sagunto capto quid fecerint Romani. Fabula de pueris Romanis in senatum admissis. Chaereae et Sosyli nugae. Legatio Romana Carthaginem missa.
Cap. XXI. Poeni cum Romanis de iure disceptant. Romani verbis contendere nolunt.
Cap. XXII. Primum foedus Romanorum cum Poenis (A. Urb. 245). Vetusta lingua latina.
Cap. XXIII. Monita Polybii de hoc foedere.
Cap. XXIV. Alterum foedus (A. Urb. 406 vel 448). Monita Polybii.
Cap. XXV. Foedus proximum ante bellum Punicum I (A. Urb. 475). Iuramentum per Iovem lapidem.
Cap. XXVI. Foederum tabulae aeneae. Philini error circa illud foedus.
Cap. XXVII. Foedus post bellum Punicum I. Foedus post bellum Africum. Foedus cum Asdrubale.
Cap. XXVIII. Monita Polybii de iure Rom. bello Punico I.
Cap. XXIX. Iura Romanorum bello Punico II. Ratum esse debuit foedus cum Asdrubale. Ex superiori foedere novis etiam sociis cautum erat.

Cap. XXX. Saguntini ante tempora Hannibalis socii erant Romanorum. Alio respectu iniuste bellum Punicum II susceperunt Poeni. Alio respectu iure.

Cap. XXXI. Cur his immoratus sit Polybius. Rerum praeteritarum cognitio ad res nunc gerendas necessaria. In historia caussae et adiuncta et consequentia debent exponi.

Cap. XXXII. Molem operis sui excusat auctor. Fructus historiae universalis.

Cap. XXXIII. Optionem pacis et belli Poenis dant Romani. Hannibal parat expeditionem in Italiam (A. Urb. 535). Africam praesidio Hispanorum firmat. Hispaniae praesidia petit ex Africa. Tabulae aeneae Hannibalis in Lacinio.

Cap. XXXIV. Gallorum nuntios exspectat Hannibal (A. Urb. 536). Gallorum nuntii. Copias contrahit et hortatur Hannibal.

Cap. XXXV. Iberum transit et Hispaniam citeriorem subigit. Hannonem Hispaniae citeriori praeficit. Pyrenaeum superat.

Cap. XXXVI. Geographia cum historia iungenda. Quatuor mundi plagae.

Cap. XXXVII. Tres maiores terrae partes, Asia, Africa Europa. Narbo fl. Iberia.

Cap. XXXVIII. Ignotae terrae australes et boreales. Situm locorum animo complecti debet lector.

Cap. XXXIX. Longitudo ditionis Poenorum in Africa. Longitudo viae ab Hannibale confectae. Signa milliaria.

Cap. XL. (A. Urb. 536.) P. Cornelius Ti. Sempronius Cos. Placentia et Cremona. Rebellant Boii et Insubres. Mutinam obsident. L. Manlius praetor. Fugatur et obsidetur a Boiis.

Cap. XLI. P. Cornelius Scipio in Hispaniam navigat. Ti. Sempronius Carthaginem cogitat obsidere. Scipio Massiliae exponit copias. Hannibal ad Rhodanum.

Cap. XLII. Traiicere flumen parat. Alia parte praemittitur Hanno Bomilcaris filius.

Cap. XLIII. Rhodanum traiicit Hannibal.

Cap. XLIV. Numidae equites exploratum missi. Magilus regulus ex Gallia Circumpadana. Hannibal ad Rhodanum hortatur suos.

Cap. XLV. Speculatores Numidae fugati ab equitibus Scipionis. Scipio castra Hannibalis versus proficiscitur.

Cap. XLVI. Traiectio elephantorum.

Cap. XLVII. Iuxta Rhodanum progreditur Hannibal. Rhodanus. Ardyes Galli. Aliorum fabulae de itinere Hannibalis.

Cap. XLVIII. Fabulae de itinere Hannibalis. Prudenter iter instituit.

Cap. XLIX. Scipio redit in Italiam. Fratrem in Hispaniam mittit. Hannibal in insula inter Rhodanum et Isaram. Regulo huius regionis opem fert adversus fratrem.

Cap. L. Hannibal ascendens Alpes, infestatur ab Allobrogibus.

Cap. LI. Hos caedit ac reprimit.

Cap. LII. Alpes ascendere pergit. Specie pacis decipitur ab Alpinis.

Cap. LIII. Hannibal paene opprimitur ab Alpinis. Summa iuga Alpium conscendit.

Cap. LIV. Ex iugo Alpium suis ostentat Italiam. Descendere Alpes incipit. Via longo praecipitio interrupta.

Cap. LV. Nives in Alpibus insuperabiles. Viam per praerupta munit Hannibal.

Cap. LVI. Superatis Alpibus Italiam ingreditur. Residuarum copiarum numerus. P. Cornelius Scipio ad Padum accedit.

Cap. LVII. Rerum in natura memorabilium enarratio pertinet etiam ad historiam. Sed seörsum et ex professo ea tractaturus est Polybius. Catillones in legendis historiis.

Cap. LVIII. Multa fabulosa narrarunt veteres. Nec mirum ob difficultates olim oblatas.

Cap. LIX. Polybii aetate melius cognosci multa potuerunt. Polybii itinera eo consilio suscepta.

Cap. LX. Residuum exercitum reficit Hannibal. Taurinos subigit expugnata eorum urbe.

Cap. LXI. Hannibal et Scipio mirantur alter alterius adventum. Romae magna trepidatio. Advocatur Ti. Sempronius ex Sicilia.

Cap. LXII. Spectaculo captivorum suos hortatur Hannibal.

Cap. LXIII. Hannibalis oratio ad milites.

Cap. LXIV. P. Scipio inter Padum et Ticinum. Hortatur milites.

Cap. LXV. Proelium equestre ad Ticinum. Fugatur equitatus Scipionis.

Cap. LXVI. Scipio vulneratus cis Padum regreditur. Hannibal Padum superat. Galli se iungunt Hannibali. Scipio et Hannibal ad Placentiam.

Cap. LXVII. Galli auxiliares Romanorum transeunt ad Hannibalem. Boii cum eodem ineunt societatem. Scipio ad Trebiam se recipit.

Cap. LXVIII. Eum sequitur Hannibal. Trebiam traiicit Scipio. Ti. Sempronius coniungitur Scipioni.

Cap. LXIX. Clastidium proditione capit Hannibal. Galli ab Hannibale infestati opem poscunt Romanos. Pugna equestris. Dubia Sempronii victoria.

Cap. LXX. Sempronins invito Scipione pugnae avidus. Et Hannibal dimicare cupit.

Cap. LXXI. Insidias praeparat Hannibal. Loca varia insidiis apta. Magonem in insidiis collocat Hannibal. Ad pugnam elicit Sempronium.

Cap. LXXII. Aciem educit Sempronius brumali die. Trebiam aegre traiicit. Hannibalis acies. Numidarum pugnandi genus. Iuncti duo exercitus consulares.

Cap. LXXIII. Pugna ad Trebiam.

Cap. LXXIV. Caeduntur Romani. Pars Romanorum perrumpit per hostes et Placentiam fugit. Victores Poeni. Elephantos omnes uno excepto amittunt.

Cap. LXXV. Frustra cladem celat Sempronius. Romanorum novi apparatus. Cn. Servilius, C. Flaminius Cos. designati. Hiero rex auxilia mittit Romanis.

Cap. LXXVI. Cn. Cornelius Scipio Hispanium usque ad Iberum fluvium subigit. Hannonem et Indibilem capit. Asdrubal palantes Romanos caedit. Scipio Tarracone hibernat.

Cap. LXXVII. (A. Urb. 537.) C. Flaminius, Cn. Servilius Cos. Hannibal in Gallia Cisalpina hibernans. Sociorum Romanorum benevolentiam captat.

Cap. LXXVIII. Capillamenta Hannibalis. Diversi aditus ex Gallia Cisalpina in ditionem Romanorum. Viam per paludes eligit Hannibal.

Cap. LXXIX. Hannibal per paludes Etruriam petit. Molestum iter per paludes.

Cap. LXXX. Etruriam ingressus Hannibal, Flaminium ad pugnam elicere cogitat.

Cap. LXXXI. Explorare indolem adversarii summa virtus imperatoria. Qua parte peccat adversarius, ea aggrediendus est.

Cap. LXXXII. Faesulam praetergressus Hannibal vastat agros. Frustra monentibus aliis hostem sequitur Flaminius. Cortona. Trasimenus lacus.

Cap. LXXXIII. Situs locorum. Insidias disponit Hannibal. Convallem insidiis clausam intrat Flaminius.

Cap. LXXXIV. Pugna ad Tarsimennum lacum. Perit Flaminius Cos. Clades misera Romanorum. Sex millia perruptis hostibus evadunt. Maharbali se dedunt.

Cap. LXXXV. Captivis Romanis fidem non servat Hannibal. Socios Romanorum liberos dimittit. Romae consternatus populus. Senatus dignitatem servat.

Cap. LXXXVI. Servilius opem mittit Flaminio. Nova clades C. Centenii. Hannibal per Umbriam et Picenum petit mare Adriaticum.

Cap. LXXXVII. Equos et viros reficit. Limopsorus. Afri Romano more armati. Carthaginem nuntium mittit Han-

nibal. Q. Fabius Maximus dictator creatus. Insignia et iura dictatoris. M. Minucius magister equitum.

Cap. LXXXVIII. Veteribus vinis equos curat Hannibal. Tres partes Apuliae. Luceria. Vibonium. Fabius dictator Servilium Cos. classi praeficit. Fabius et Hannibal ad Aecas.

Cap. LXXXIX. Caute versatur Fabius. Merito cunctabatur.

Cap. XC. Fabii prudens consilium. Dictatori obtrectat magister equitum. Poeni in Samnium transeunt. Beneventum, Venusiam, Falernum et Campanos campos petit Hannibal. Nulla urbs Italiae defecit ad Poenos.

Cap. XCI. Situs et opulentia planitiei Campanae. Campi Phlegraei.

Cap. XCII. Hannibal ad Athurnum. Vastat Campaniam, parum impediente Fabio. Redeunti insidias struit Fabius.

Cap. XCIII. Insidias Fabii callide eludit Hannibal. Boum cornibus faces alligatae.

Cap. XCIV. Falluntur Romani. Nil proficit Fabius. Salvus per fauces elabitur Hannibal. Male audit Fabius. Romam proficiscens frustra monet Minucium.

Cap. XCV. Res Hispaniae (A. Urb. 537). Asdrubal. Amilcar classi praefectus. Cn. Scipio. Massilienses amici Romanorum.

Cap. XCVI. Cn. Scipio proelio navali vincit Poenos. Classis Poenorum circa Sardiniam. Servilius persequitur classem Punicam. Cercina. Cossyrus.

Cap. XCVII. P. Scipio cum nova classe mittitur in Hispaniam. Coniunctim agunt Cn. et P. Scipiones. Iberum transeunt.

Cap. XCVIII. Sagunti servantur obsides Poenorum. Abilyx, nobilis Hispanus. Bostar, dux Carthaginiensis sub Asdrubale. De obsidibus cum Bostare agit Abilyx.

Cap. XCIX. Abilyx cum Scipionibus agit de obsidibus. Obsides tradit eis. Obsides Romani remittunt ad suos.

Cap. C. Hannibalis castra ad Gerunium. Mons Liburnus. Gerunium capit Hannibal. Frumentum eo convehit.

Cap. CI. Minucius copias ducit absente Fabio. Calena arx. Hannibal ad Gerunium. Minucius velitatione superior.

Cap. CII. Caedit frumentatores Hannibalis. Castra sua aegre defendit Hannibal. Laetitia et spe exsultat Minucius.

Cap. CIII. Romae Minucium laudant omnes, Fabium vituperant. Res inaudita, duo simul dictatores. Fabius et Minucius inter se dividunt legiones.

Cap. CIV. Dissidium Romanorum commodum Hannibali. Minucio insidias parat Hannibal. Fraudem non sentit Minucius.

Cap. CV. Minucius premitur ab hoste. Servatur a Fabio. Dictatori reconciliatur magister equitum.

Cap. CVI. (A. Urb. 538) Novi Cos. L. Aemilius, C. Terentius. Cn. Servilius M. Regulus Procos. L. Postumius praetor mittitur in Galliam. Cn. Servilius bene rem administrat.

Cap. CVII. Hannibal arcem Cannae occupat. Romanis commeatum eripit. Proelio decernere constituunt Romani. Omnium spes in Aemilio. Octo legiones consulares. Legio Romana.

Cap. CVIII. CIX. Aemilius hortatur milites.

Cap. CX. Romani ad Cannam. Dissident inter se Cos. Aemilius et Terentius. Alternis diebus imperant consules. Levi proelio victores Romani. Duplicia castra Romanorum ad Aufidum.

Cap. CXI. Hannibal hortatur suos.

Cap. CXII. Pugnam detrectat Aemilius. Pugnandi studio ardet Varro. Romae omnes timent. Superstitiosi Romani.

Cap. CXIII. Terentius aciem instruit ad Aufidum prope Cannam. Lunata Hannibalis acies.

Cap. CXIV. Arma militum Hannibalis. Gladii Hispanorum et Gallorum. Duces utriusque aciei.

Cap. CXV. Pugna Cannensis.

Cap. CXVI. L. Aemilius cadit in proelio. Cadunt Regulus et Servilius. Vivus evadit Terentius.

Cap. CXVII. Clades Cannensis. Romanorum pereunt LXX millia. Capiuntur X millia.

Cap. CXVIII. Effectus pugnae Cannensis. Inferior Italia ad Hannibalem deficit. Romani de retinenda Italia desperant. Praetor Romanorum in Gallia Cisalpina cum exercitu perit. Brevi tamen se recipit Romanorum respublica.]

Corrigenda.

P. 5 lin. 9 l. *γέγονε, σὺν δὲ τούτῳ* . .
„ 36 „ 18 l. *πεζικοῖς* . .
„ 110 „ 24 l. *συντρίψαντες [τὰ σκέλη] ἔτι ζῶντας* . .
„ 156 „ 3 l. 134.
„ 275 „ 18 l. *μηδὲν δυσχερές.*

ΠΟΛΥΒΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΠΡΩΤΗ.

Hu. Be.

1\. *Εἰ μὲν τοῖς πρὸ ἡμῶν ἀναγράφουσι τὰς πρά-* 1 3.
ξεις παραλελεῖφθαι συνέβαινε τὸν ὑπὲρ αὐτῆς τῆς
ἱστορίας ἔπαινον, ἴσως ἀναγκαῖον ἦν τὸ προτρέ-
πεσθαι πάντας πρὸς τὴν αἵρεσιν καὶ παραδοχὴν
τῶν τοιούτων ὑπομνημάτων, διὰ τὸ μηδεμίαν ἑτοι-
μοτέραν εἶναι τοῖς ἀνθρώποις διόρθωσιν τῆς τῶν
προγεγενημένων πράξεων ἐπιστήμης. ἐπεὶ δ᾽ οὐ 2
τινὲς οὐδ᾽ ἐπὶ ποσόν, ἀλλὰ πάντες ὡς ἔπος εἰπεῖν
ἀρχῇ καὶ τέλει κέχρηνται τούτῳ, φάσκοντες ἀληθι-
νωτάτην μὲν εἶναι παιδείαν καὶ γυμνασίαν πρὸς
τὰς πολιτικὰς πράξεις τὴν ἐκ τῆς ἱστορίας μάθησιν,
ἐναργεστάτην δὲ καὶ μόνην διδάσκαλον τοῦ δύνα-
σθαι τὰς τῆς τύχης μεταβολὰς γενναίως ὑποφέρειν
τὴν τῶν ἀλλοτρίων περιπετειῶν ὑπόμνησιν, δῆλον 3
ὡς οὐδενὶ μὲν ἂν δόξαι καθήκειν περὶ τῶν καλῶς
καὶ πολλοῖς εἰρημένων ταυτολογεῖν, ἥκιστα δ᾽ ἡμῖν.
αὐτὸ γὰρ τὸ παράδοξον τῶν πράξεων, ὑπὲρ ὧν 4
προῃρήμεθα γράφειν, ἱκανόν ἐστι προκαλέσασθαι
καὶ παρορμῆσαι πάντα καὶ νέον καὶ πρεσβύτερον
πρὸς τὴν ἔντευξιν τῆς πραγματείας. τίς γὰρ οὕτως 5
ὑπάρχει φαῦλος ἢ ῥάθυμος ἀνθρώπων ὃς οὐκ ἂν

2. βούλοιτο γνῶναι πῶς καὶ τίνι γένει πολιτείας ἐπι-
κρατηθέντα σχεδὸν ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν οἰκουμένην
ἐν οὐχ ὅλοις πεντήκοντα καὶ τρισὶν ἔτεσιν ὑπὸ μίαν
ἀρχὴν ἔπεσε τὴν Ῥωμαίων, ὃ πρότερον οὐχ εὑρί-
6 σκεται γεγονός, τίς δὲ πάλιν οὕτως ἐκπαθὴς πρός
τι τῶν ἄλλων θεαμάτων ἢ μαθημάτων ὃς προυρ-
γιαίτερον ἄν τι ποιήσαιτο τῆσδε τῆς ἐμπειρίας;
2 Ὡς δ' ἔστι παράδοξον καὶ μέγα τὸ περὶ τὴν ἡμε- 4.
τέραν ὑπόθεσιν θεώρημα γένοιτ' ἂν οὕτως μάλιστ'
ἐμφανές, εἰ τὰς ἐλλογιμωτάτας τῶν προγεγενημένων
δυναστειῶν, περὶ ἃς οἱ συγγραφεῖς τοὺς πλείστους
διατέθεινται λόγους, παραβάλοιμεν καὶ συγκρίναι-
2 μεν πρὸς τὴν Ῥωμαίων ὑπεροχήν. εἰσὶ δ' αἱ τῆς
παραβολῆς ἄξιαι καὶ συγκρίσεως αὗται. Πέρσαι κατά
τινας καιροὺς μεγάλην ἀρχὴν κατεκτήσαντο καὶ δυ-
ναστείαν· ἀλλ' ὁσάκις ἐτόλμησαν ὑπερβῆναι τοὺς
τῆς Ἀσίας ὅρους, οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ
3 καὶ περὶ σφῶν ἐκινδύνευσαν. Λακεδαιμόνιοι πολ-
λοὺς ἀμφισβητήσαντες χρόνους ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλ-
λήνων ἡγεμονίας, ἐπειδή ποτ' ἐκράτησαν, μόλις ἔτη
4 δώδεκα κατεῖχον αὐτὴν ἀδήριτον. Μακεδόνες τῆς
μὲν Εὐρώπης ἦρξαν ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν Ἀδρίαν τό-
πων ἕως ἐπὶ τὸν Ἴστρον ποταμόν, ὃ βραχὺ παντε-
5 λῶς ἂν φανείη μέρος τῆς προειρημένης χώρας. μετὰ
δὲ ταῦτα προσέλαβον τὴν τῆς Ἀσίας ἀρχήν, κατα-
λύσαντες τὴν τῶν Περσῶν δυναστείαν. ἀλλ' ὅμως
οὗτοι, πλείστων δόξαντες καὶ τόπων καὶ πραγμάτων
γενέσθαι κύριοι, τὸ πολὺ μέρος ἀκμὴν ἀπέλιπον
6 τῆς οἰκουμένης ἀλλότριον. Σικελίας μὲν γὰρ καὶ
Σαρδοῦς καὶ Λιβύης οὐδ' ἐπεβάλοντο καθάπαξ ἀμ-
φισβητεῖν, τῆς δ' Εὐρώπης τὰ μαχιμώτατα γένη τῶν

προσεσπερίων ἐθνῶν σχεδὸν ὡς εἰπεῖν οὐδ' ἐγί-
νωσκον. Ῥωμαῖοί γε μὴν οὐ τινὰ μέρη, σχεδὸν δὲ 7
πᾶσαν πεποιημένοι τὴν οἰκουμένην ὑπήκοον αὐτοῖς,
(ἀνυπόστα)τον μὲν τοῖς (ὑπάρχουσι πᾶ)σιν, ἀν-
3. υπέ(ρβλητον δὲ καὶ) τοῖς ἐπιγι(νομένοις ὑπερ)οχὴν
κα(τέλιπον τῆς αὐτῶν) δυναστ(είας. περὶ δὲ τοῦ) 8
μεντο|λαδιατ . . . . (ἐκ τῆς γρα)φῆς ἐξέσται
σαφέστερον κατανοεῖν· ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τοῦ πόσα
καὶ πηλίκα συμβάλλεσθαι πέφυκε τοῖς φιλομαθοῦσιν
ὁ τῆς πραγματικῆς ἱστορίας τρόπος.

Ἄρξει δὲ τῆς πραγματείας ἡμῖν τῶν μὲν χρόνων 3 **5.**
ὀλυμπιὰς ἑκατοστὴ καὶ τετταρακοστή, τῶν δὲ πρά-
ξεων παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησιν ὁ προσαγορευθεὶς συμ-
μαχικὸς πόλεμος, ὃν πρῶτον ἐξήνεγκε μετ' Ἀχαιῶν
πρὸς Αἰτωλοὺς Φίλιππος, Δημητρίου μὲν υἱός, πατὴρ
δὲ Περσέως, παρὰ δὲ τοῖς τὴν Ἀσίαν κατοικοῦσιν
ὁ περὶ Κοίλης Συρίας, ὃν Ἀντίοχος καὶ Πτολεμαῖος
ὁ Φιλοπάτωρ ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους· ἐν δὲ 2
τοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Λιβύην τόποις ὁ συστὰς
Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις, ὃν οἱ πλεῖστοι προσ-
αγορεύουσιν Ἀννιβιακόν. ταῦτα δ' ἔστι συνεχῆ
τοῖς τελευταίοις τῆς παρ' Ἀράτου Σικυωνίου συν-
τάξεως. ἐν μὲν οὖν τοῖς πρὸ τούτων χρόνοις ὡς 3
ἂν εἰ σποράδας εἶναι συνέβαινε τὰς τῆς οἰκουμέ-
νης πράξεις, (διὰ) τὸ καὶ (κατὰ) τὰς ἐπιβολάς, (ἔτι)
4. δὲ (καὶ τὰς) συντελείας αὐτ(ῶν ὁμοίως δὲ) καὶ κατὰ
το(ὺς τόπους διαφέρ)ειν ἕκαστα (τῶν πεπραγμ)ένων.
ἀπὸ δὲ τούτων τῶν καιρῶν οἷον εἰ σωματοειδῆ συμ- 4
βαίνει γίνεσθαι τὴν ἱστορίαν, συμπλέκεσθαί τε τὰς
Ἰταλικὰς καὶ Λιβυκὰς πράξεις ταῖς τε κατὰ τὴν Ἀσίαν
καὶ ταῖς Ἑλληνικαῖς καὶ πρὸς ἓν γίνεσθαι τέλος

1*

5 τὴν ἀναφορὰν ἁπάντων. διὸ καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς
αὑτῶν πραγματείας ἀπὸ τούτων πεποιήμεθα τῶν
6 καιρῶν. τῷ γὰρ προειρημένῳ πολέμῳ κρατήσαντες
Ῥωμαῖοι Καρχηδονίων, καὶ νομίσαντες τὸ κυριώ-
τατον καὶ μέγιστον μέρος αὐτοῖς ἠνύσθαι πρὸς τὴν
τῶν ὅλων ἐπιβολήν, οὕτως καὶ τότε πρῶτον ἐθάρ-
ρησαν ἐπὶ τὰ λοιπὰ τὰς χεῖρας ἐκτείνειν καὶ περαι-
οῦσθαι μετὰ δυνάμεως εἴς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς
7 κατὰ τὴν Ἀσίαν τόπους. εἰ μὲν οὖν ἡμῖν ἦν συν-
ήθη καὶ γνώριμα τὰ πολιτεύματα τὰ περὶ τῆς τῶν
ὅλων ἀρχῆς ἀμφισβητήσαντα, ἴσως οὐδὲν ἂν ἡμᾶς
ἔδει περὶ τῶν πρὸ τοῦ γράφειν, ἀπὸ ποίας προθέ-
σεως ἢ δυνάμεως ὁρμηθέντες ἐνεχείρησαν τοῖς τοι-
8 ούτοις καὶ τηλικούτοις ἔργοις. ἐπεὶ δ' οὔτε τοῦ 6.
Ῥωμαίων οὔτε τοῦ Καρχηδονίων πολιτεύματος πρό-
χειρός ἐστι τοῖς πολλοῖς τῶν Ἑλλήνων ἡ προγεγε-
νημένη δύναμις οὐδ' αἱ πράξεις αὐτῶν, ἀναγκαῖον
ὑπελάβομεν εἶναι συντάξασθαι ταύτην καὶ τὴν ἑξῆς
9 βύβλον πρὸ τῆς ἱστορίας, ἵνα μηδεὶς ἐπιστὰς ἐπ'
αὐτὴν τὴν τῶν πραγμάτων ἐξήγησιν τότε διαπορῇ
καὶ ζητῇ ποίοις διαβουλίοις ἢ ποίαις δυνάμεσι καὶ
χορηγίαις χρησάμενοι Ῥωμαῖοι πρὸς ταύτας ὥρμη-
σαν τὰς ἐπιβολάς, δι' ὧν καὶ τῆς γῆς καὶ τῆς θα-
λάττης τῆς καθ' ἡμᾶς ἐγένοντο πάσης ἐγκρατεῖς,
10 ἀλλ' ἐκ τούτων τῶν βύβλων καὶ τῆς ἐν ταύταις
προκατασκευῆς δῆλον ᾖ τοῖς ἐντυγχάνουσιν ὅτι καὶ
λίαν εὐλόγοις ἀφορμαῖς χρησάμενοι πρός τε τὴν
5. ἐπίνοιαν ὥρμησαν καὶ πρὸς τὴν συντέλειαν ἐξ-
4 ίκοντο τῆς τῶν ὅλων ἀρχῆς καὶ δυναστείας. τὸ
γὰρ τῆς ἡμετέρας πραγματείας ἴδιον καὶ τὸ θαυ-
μάσιον τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν τοῦτ' ἔστιν ὅτι καθ-

ἅπερ ἡ τύχη σχεδὸν ἅπαντα τὰ τῆς οἰκουμένης
πράγματα πρὸς ἓν ἔκλινε μέρος καὶ πάντα νεύειν
ἠνάγκασε πρὸς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπόν, οὕτως
καὶ διὰ τῆς ἱστορίας ὑπὸ μίαν (δεῖ) σύνοψιν ἀγαγεῖν
τοῖς ἐντυγχάνουσι τὸν χειρισμὸν τῆς τύχης, ᾧ κέ-
χρηται πρὸς τὴν τῶν ὅλων πραγμάτων συντέλειαν.
καὶ γὰρ τὸ προκαλεσάμενον ἡμᾶς καὶ παρορμῆσαν 2
πρὸς τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἱστορίας μάλιστα τοῦτο
γέγονε· σὺν δὲ τούτῳ καὶ τὸ μηδένα τῶν καθ᾽ ἡμᾶς
ἐπιβεβλῆσθαι τῇ τῶν καθόλου πραγμάτων συντά-
ξει· πολὺ γὰρ ἂν ἧττον ἔγωγε πρὸς τοῦτο τὸ μέρος
ἐφιλοτιμήθην. νῦν δ᾽ ὁρῶν τοὺς μὲν κατὰ μέρος 3
πολέμους καί τινας τῶν ἅμα τούτοις πράξεων καὶ
πλείους πραγματευομένους, τὴν δὲ καθόλου καὶ
συλλήβδην οἰκονομίαν τῶν γεγονότων, πότε καὶ
πόθεν ὡρμήθη καὶ πῶς ἔσχε τὴν συντέλειαν, ταύ-
την οὐδ᾽ ἐπιβαλόμενον οὐδένα βασανίζειν, ὅσον γε
καὶ ἡμᾶς εἰδέναι, παντελῶς ὑπέλαβον ἀναγκαῖον 4
εἶναι τὸ μὴ παραλιπεῖν μηδ᾽ ἐᾶσαι παρελθεῖν ἀνεπι-
στάτως τὸ κάλλιστον ἅμα κὠφελιμώτατον ἐπιτή-
δευμα τῆς τύχης. πολλὰ γὰρ αὕτη καινοποιοῦσα 5
καὶ συνεχῶς ἐναγωνιζομένη τοῖς τῶν ἀνθρώπων 7.
βίοις οὐδέπω τοιόνδ᾽ ἁπλῶς οὔτ᾽ εἰργάσατ᾽ ἔργον
οὔτ᾽ ἠγωνίσατ᾽ ἀγώνισμα, οἷον τὸ καθ᾽ ἡμᾶς.
ὅπερ ἐκ μὲν τῶν κατὰ μέρος γραφόντων τὰς ἱστο- 6
ρίας οὐχ οἷόν τε συνιδεῖν, εἰ μὴ καὶ τὰς ἐπιφα-
νεστάτας πόλεις τις κατὰ μίαν ἑκάστην ἐπελθὼν ἢ
καὶ νὴ Δία γεγραμμένας χωρὶς ἀλλήλων θεασάμενος
εὐθέως ὑπολαμβάνει κατανενοηκέναι καὶ τὸ τῆς
ὅλης οἰκουμένης σχῆμα καὶ τὴν σύμπασαν αὐτῆς
θέσιν καὶ τάξιν· ὅπερ ἐστὶν οὐδαμῶς εἰκός. καθό- 7

λου μὲν γὰρ ἔμοιγε δοκοῦσιν οἱ πεπεισμένοι διὰ
τῆς κατὰ μέρος ἱστορίας μετρίως συνόψεσθαι τὰ
6. ὅλα παραπλήσιόν τι πάσχειν, ὡς ἂν εἴ τινες ἐμψύ-
χου καὶ καλοῦ σώματος γεγονότος διερριμμένα τὰ
μέρη θεώμενοι νομίζοιεν ἱκανῶς αὐτόπται γίνεσθαι
8 τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ τοῦ ζῴου καὶ καλλονῆς. εἰ
γάρ τις αὐτίκα μάλα συνθεὶς καὶ τέλειον αὖθις
ἀπεργασάμενος τὸ ζῷον τῷ τ' εἴδει καὶ τῇ τῆς
ψυχῆς εὐπρεπείᾳ, κἄπειτα πάλιν ἐπιδεικνύοι τοῖς
αὐτοῖς ἐκείνοις, ταχέως ἂν οἶμαι πάντας αὐτοὺς ὁμο-
λογήσειν διότι καὶ λίαν πολύ τι τῆς ἀληθείας ἀπ-
ελείποντο πρόσθεν καὶ παραπλήσιοι τοῖς ὀνειρώτ-
9 τουσιν ἦσαν. ἔννοιαν μὲν γὰρ λαβεῖν ἀπὸ μέρους
τῶν ὅλων δυνατόν, ἐπιστήμην δὲ καὶ γνώμην ἀτρε-
10 κῆ σχεῖν ἀδύνατον. διὸ παντελῶς βραχύ τι νομι-
στέον συμβάλλεσθαι τὴν κατὰ μέρος ἱστορίαν πρὸς
11 τὴν τῶν ὅλων ἐμπειρίαν καὶ πίστιν. ἐκ μέντοι γε
τῆς ἁπάντων πρὸς ἄλληλα συμπλοκῆς καὶ παραθέ-
σεως, ἔτι δ' ὁμοιότητος καὶ διαφορᾶς, μόνως ἄν
τις ἐφίκοιτο καὶ δυνηθείη κατοπτεύσας ἅπαντα καὶ
τὸ χρήσιμον καὶ τὸ τερπνὸν ἐκ τῆς ἱστορίας ἅμα
λαβεῖν.

5 Ὑποθησόμεθα δὲ ταύτης ἀρχὴν τῆς βύβλου τὴν
πρώτην διάβασιν ἐξ Ἰταλίας Ῥωμαίων. αὕτη δ'
ἔστι συνεχὴς μὲν τοῖς ἀφ' ὧν Τίμαιος ἀπέλιπε,
πίπτει δὲ κατὰ τὴν ἐνάτην καὶ εἰκοστὴν πρὸς ταῖς
2 ἑκατὸν ὀλυμπιάδα. διὸ καὶ ῥητέον ἂν εἴη πῶς καὶ
πότε συστησάμενοι τὰ κατὰ τὴν Ἰταλίαν, καὶ τίσιν 8.
ἀφορμαῖς μετὰ ταῦτα χρησάμενοι, διαβαίνειν ὥρ-
μησαν εἰς Σικελίαν· ταύτῃ γὰρ τῇ γῇ πρῶτον ἐπέ-
3 βησαν τῶν ἐκτὸς τόπων τῆς Ἰταλίας. καὶ ῥητέον

αὐτὴν τὴν τῆς διαβάσεως αἰτίαν ψιλῶς, ἵνα μὴ τῆς
αἰτίας αἰτίαν ἐπιζητούσης ἀνυπόστατος ἡ τῆς ὅλης
ὑποθέσεως ἀρχὴ γένηται καὶ θεωρία. ληπτέον δὲ 4
καὶ τοῖς καιροῖς ὁμολογουμένην καὶ γνωριζομένην
ἀρχὴν παρ' ἅπασι, καὶ τοῖς πράγμασι δυναμένην
αὐτὴν ἐξ αὐτῆς θεωρεῖσθαι, κἂν δέῃ τοῖς χρόνοις
7. βραχὺ προσαναδραμόντας κεφαλαιώδη τῶν μεταξὺ
πράξεων ποιήσασθαι τὴν ἀνάμνησιν. τῆς γὰρ ἀρ- 5
χῆς ἀγνοουμένης ἢ καὶ νὴ Δί' ἀμφισβητουμένης
οὐδὲ τῶν ἑξῆς οὐδὲν οἷόν τε παραδοχῆς ἀξιωθῆναι
καὶ πίστεως· ὅταν δ' ἡ περὶ ταύτης ὁμολογουμένη
παρασκευασθῇ δόξα, τότ' ἤδη καὶ πᾶς ὁ συνεχὴς
λόγος ἀποδοχῆς τυγχάνει παρὰ τοῖς ἀκούουσιν.

Ἔτος μὲν οὖν ἐνειστήκει μετὰ μὲν τὴν ἐν Αἰ- 6
γὸς ποταμοῖς ναυμαχίαν ἐννεακαιδέκατον, πρὸ δὲ
τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης ἑκκαιδέκατον, ἐν ᾧ Λα- 2
κεδαιμόνιοι μὲν τὴν ἐπ' Ἀνταλκίδου λεγομένην
εἰρήνην πρὸς βασιλέα τῶν Περσῶν ἐκύρωσαν καὶ
πρεσβύτερος Διονύσιος τῇ περὶ τὸν Ἐλλέπορον
ποταμὸν μάχῃ νενικηκὼς τοὺς κατὰ τὴν Ἰταλίαν
Ἕλληνας ἐπολιόρκει Ῥήγιον, Γαλάται δὲ κατὰ κρά-
τος ἑλόντες αὐτὴν τὴν Ῥώμην κατεῖχον πλὴν τοῦ
Καπετωλίου. πρὸς οὓς ποιησάμενοι Ῥωμαῖοι σπον- 3
δὰς καὶ διαλύσεις εὐδοκουμένας Γαλάταις, καὶ γε-
νόμενοι πάλιν ἀνελπίστως τῆς πατρίδος ἐγκρατεῖς,
καὶ λαβόντες οἷον ἀρχὴν τῆς συναυξήσεως, ἐπολέ-
μουν ἐν τοῖς ἑξῆς χρόνοις πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας.
γενόμενοι δ' ἐγκρατεῖς ἁπάντων τῶν Λατίνων διά 4
τε τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἐν ταῖς μάχαις ἐπιτυχίαν,
μετὰ ταῦτ' ἐπολέμουν Τυρρηνοῖς, ἔπειτα Κελτοῖς,
ἑξῆς δὲ Σαυνίταις, τοῖς πρός τε τὰς ἀνατολὰς καὶ

τὰς ἄρκτους συντερμονοῦσι τῇ τῶν Λατίνων χώρᾳ.
5 μετὰ δέ τινα χρόνον Ταραντίνων διὰ τὴν εἰς τοὺς
πρεσβευτὰς Ῥωμαίων ἀσέλγειαν καὶ τὸν διὰ ταῦτα
φόβον ἐπισπασαμένων Πύρρον τῷ πρότερον ἔτει τῆς 9.
τῶν Γαλατῶν ἐφόδου τῶν τε περὶ Δελφοὺς φθαρέν-
6 των καὶ περαιωθέντων εἰς τὴν Ἀσίαν, Ῥωμαῖοι
Τυρρηνοὺς μὲν καὶ Σαυνίτας ὑφ᾽ αὑτοὺς πεποι-
ημένοι, τοὺς δὲ κατὰ τὴν Ἰταλίαν Κελτοὺς πολλαῖς
μάχαις ἤδη νενικηκότες, τότε πρῶτον ἐπὶ τὰ λοιπὰ
μέρη τῆς Ἰταλίας ὥρμησαν, οὐχ ὡς ὑπὲρ ὀθνείων,
ἐπὶ δὲ τὸ πλεῖον ὡς ὑπὲρ ἰδίων ἤδη καὶ καθηκόν-
8. των σφίσι πολεμήσοντες, ἀθληταὶ γεγονότες ἀληθινοὶ
τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἔργων ἐκ τῶν πρὸς τοὺς
7 Σαυνίτας καὶ Κελτοὺς ἀγώνων. ὑποστάντες δὲ
γενναίως τὸν πόλεμον τοῦτον, καὶ τὸ τελευταῖον
τάς τε δυνάμεις καὶ Πύρρον ἐκβαλόντες ἐκ τῆς
Ἰταλίας, αὖθις ἐπολέμουν καὶ κατεστρέφοντο τοὺς
8 κοινωνήσαντας Πύρρῳ τῶν πραγμάτων. γενόμενοι
δὲ παραδόξως ἁπάντων ἐγκρατεῖς, καὶ ποιησάμενοι
τοὺς τὴν Ἰταλίαν οἰκοῦντας ὑφ᾽ αὑτοὺς πλὴν Κελτῶν,
μετὰ ταῦτα πολιορκεῖν ἐνεχείρησαν τοὺς τότε κατ-
έχοντας τὸ Ῥήγιον Ῥωμαίους.

7 Ἴδιον γάρ τι συνέβη καὶ παραπλήσιον ἑκατέραις
ταῖς περὶ τὸν πορθμὸν ἐκτισμέναις πόλεσιν· εἰσὶ δ᾽
2 αὗται Μεσσήνη καὶ Ῥήγιον. Μεσσήνην μὲν γὰρ
οὐ πολλοῖς ἀνώτερον χρόνοις τῶν νῦν λεγομένων
καιρῶν Καμπανοὶ παρ᾽ Ἀγαθοκλεῖ μισθοφοροῦντες,
καὶ πάλαι περὶ τὸ κάλλος καὶ τὴν λοιπὴν εὐδαι-
μονίαν τῆς πόλεως ὀφθαλμιῶντες, ἅμα τῷ λαβεῖν
3 καιρὸν εὐθὺς ἐπεχείρησαν παρασπονδεῖν· παρεισ-
ελθόντες δ᾽ ὡς φίλιοι, καὶ κατασχόντες τὴν πό-

λιν, οὓς μὲν ἐξέβαλον τῶν πολιτῶν, οὓς δ' ἀπ-
έσφαξαν. πράξαντες δὲ ταῦτα, τὰς μὲν γυναῖκας 4
καὶ τὰ τέκνα τῶν ἠκληρηκότων, ὥς ποθ' ἡ τύχη
διένειμε παρ' αὐτὸν τὸν τῆς παρανομίας καιρὸν
ἑκάστοις, οὕτως ἔσχον· τοὺς δὲ λοιποὺς βίους καὶ
τὴν χώραν μετὰ ταῦτα διελόμενοι κατεῖχον. ταχὺ 5
δὲ καὶ ῥᾳδίως καλῆς χώρας καὶ πόλεως ἐγκρατεῖς
γενόμενοι, παρὰ πόδας εὗρον μιμητὰς τῆς πράξεως.
Ῥηγῖνοι γάρ, καθ' ὃν καιρὸν Πύρρος εἰς Ἰταλίαν 6
ἐπεραιοῦτο, καταπλαγεῖς γενόμενοι τὴν ἔφοδον αὐ- **10.**
τοῦ, δεδιότες δὲ καὶ Καρχηδονίους θαλαττοκρα-
τοῦντας, ἐπεσπάσαντο φυλακὴν ἅμα καὶ βοήθειαν
παρὰ Ῥωμαίων. οἱ δ' εἰσελθόντες χρόνον μέν τινα 7
διετήρουν τὴν πόλιν καὶ τὴν ἑαυτῶν πίστιν, ὄντες
τετρακισχίλιοι τὸν ἀριθμόν, ὧν ἡγεῖτο Δέκιος Καμ-
πανός· τέλος δὲ ζηλώσαντες τοὺς Μαμερτίνους, ἅμα 8
δὲ καὶ συνεργοὺς λαβόντες αὐτούς, παρεσπόνδησαν
9. τοὺς Ῥηγίνους, ἐκπαθεῖς ὄντες ἐπί τε τῇ τῆς πόλεως
εὐκαιρίᾳ καὶ τῇ τῶν Ῥηγίνων περὶ τοὺς ἰδίους
βίους εὐδαιμονίᾳ· καὶ τοὺς μὲν ἐκβαλόντες, τοὺς
δ' ἀποσφάξαντες τῶν πολιτῶν, τὸν αὐτὸν τρόπον
τοῖς Καμπανοῖς κατέσχον τὴν πόλιν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι 9
βαρέως μὲν ἔφερον τὸ γεγονός· οὐ μὴν εἶχόν γε
ποιεῖν οὐδὲν διὰ τὸ συνέχεσθαι τοῖς προειρημένοις
πολέμοις. ἐπεὶ δ' ἀπὸ τούτων ἐγένοντο, συγκλεί- 10
σαντες αὐτοὺς ἐπολιόρκουν τὸ Ῥήγιον, καθάπερ
ἐπάνω προεῖπον. κρατήσαντες δὲ τοὺς μὲν πλείστους 11
ἐν αὐτῇ τῇ καταλήψει διέφθειραν, ἐκθύμως ἀμυνο-
μένους διὰ τὸ προορᾶσθαι τὸ μέλλον, ζωγρίᾳ δ'
ἐκυρίευσαν πλειόνων ἢ τριακοσίων. ὧν ἀναπεμ- 12
φθέντων εἰς τὴν Ῥώμην, οἱ στρατηγοὶ προαγαγόντες

*εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ μαστιγώσαντες ἅπαντας κατὰ
τὸ παρ' αὐτοῖς ἔθος ἐπελέκισαν, βουλόμενοι διὰ
τῆς εἰς ἐκείνους τιμωρίας, καθ' ὅσον οἷοί τ' ἦσαν,
διορθοῦσθαι παρὰ τοῖς συμμάχοις τὴν αὐτῶν πίστιν.
13 τὴν δὲ χώραν καὶ τὴν πόλιν παραχρῆμα τοῖς Ῥηγί-
νοις ἀπέδοσαν.*

8 *Οἱ δὲ Μαμερτῖνοι, τοῦτο γὰρ τοὔνομα κυριεύ-
σαντες οἱ Καμπανοὶ τῆς Μεσσήνης προσηγόρευσαν
σφᾶς αὐτούς, ἕως μὲν συνεχρῶντο τῇ τῶν Ῥω-
μαίων συμμαχίᾳ τῶν τὸ Ῥήγιον κατασχόντων, οὐ
μόνον τῆς ἑαυτῶν πόλεως καὶ χώρας ἀσφαλῶς κατ-
εκράτουν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς συνορούσης οὐχ ὡς
ἔτυχε παρηνώχλουν τοῖς τε Καρχηδονίοις καὶ τοῖς
Συρακοσίοις, καὶ πολλὰ μέρη τῆς Σικελίας ἐφο-
2 ρολόγουν. ἐπεὶ δ' ἐστερήθησαν τῆς προειρημένης
ἐπικουρίας, συγκλεισθέντων τῶν τὸ Ῥήγιον κατ-
εχόντων εἰς τὴν πολιορκίαν, παρὰ πόδας ὑπὸ τῶν* 11.
*Συρακοσίων αὐτοὶ πάλιν συνεδιώχθησαν εἰς τὴν
3 πόλιν διά τινας τοιαύτας αἰτίας. χρόνοις οὐ πολλοῖς
πρότερον αἱ δυνάμεις τῶν Συρακοσίων διενεχθεῖσαι
πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει, καὶ διατρίβουσαι περὶ τὴν
Μεργάνην, κατέστησαν ἐξ αὐτῶν ἄρχοντας, Ἀρτε-
μίδωρόν τε καὶ τὸν μετὰ ταῦτα βασιλεύσαντα τῶν
Συρακοσίων Ἱέρωνα, νέον μὲν ὄντα κομιδῇ, πρὸς*
10. *δέ τι γένος εὐφυῆ βασιλικῆς καὶ πραγματικῆς οἰκο-
4 νομίας. ὁ δὲ παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν καὶ παρεισελθὼν
εἰς τὴν πόλιν διά τινων οἰκείων καὶ κύριος γενό-
μενος τῶν ἀντιπολιτευομένων, οὕτως ἐχρήσατο πρᾴως
καὶ μεγαλοψύχως τοῖς πράγμασιν, ὥστε τοὺς Συρα-
κοσίους, καίπερ οὐδαμῶς εὐδοκουμένους ἐπὶ ταῖς
τῶν στρατιωτῶν ἀρχαιρεσίαις, τότε πάντας ὁμο-*

θυμαδὸν εὐδοκῆσαι στρατηγὸν αὐτῶν ὑπάρχειν
Ἱέρωνα. ὃς ἐκ τῶν πρώτων ἐπινοημάτων εὐθέως 5
δῆλος ἦν τοῖς ὀρθῶς σκοπουμένοις μειζόνων ὀρεγό-
μενος ἐλπίδων ἢ κατὰ τὴν στρατηγίαν. θεωρῶν 9
γὰρ τοὺς Συρακοσίους, ἐπειδὰν ἐκπέμψωσι τὰς δυνά-
μεις καὶ τοὺς ἄρχοντας μετὰ τῶν δυνάμεων, αὐτοὺς
ἐν αὑτοῖς στασιάζοντας καὶ καινοτομοῦντας αἰεί τι,
τὸν δὲ Λεπτίνην εἰδὼς καὶ τῇ προστασίᾳ καὶ τῇ 2
πίστει πολὺ διαφέροντα τῶν ἄλλων πολιτῶν, εὐδο-
κιμοῦντα δὲ καὶ παρὰ τῷ πλήθει διαφερόντως, συν-
άπτεται κηδείαν πρὸς αὐτόν, βουλόμενος οἷον ἐφε-
δρείαν ἀπολιπεῖν ἐν τῇ πόλει τοῦτον, ὅτ' αὐτὸν ἐξιέναι
δέοι μετὰ τῶν δυνάμεων ἐπὶ τὰς πράξεις. γήμας 3
δὲ τὴν θυγατέρα τοῦ προειρημένου, καὶ συνθεωρῶν
τοὺς ἀρχαίους μισθοφόρους καχέκτας ὄντας καὶ
κινητικούς, ἐξάγει στρατείαν ὡς ἐπὶ τοὺς βαρβάρους
τοὺς τὴν Μεσσήνην κατασχόντας. ἀντιστρατοπεδεύσας 4
δὲ περὶ Κεντόριπα, καὶ παραταξάμενος περὶ τὸν
Κυαμόσωρον ποταμόν, τοὺς μὲν πολιτικοὺς ἱππεῖς
καὶ πεζοὺς αὐτὸς ἐν ἀποστήματι συνεῖχεν, ὡς κατ'
ἄλλον τόπον τοῖς πολεμίοις συμμίξων, τοὺς δὲ ξένους
προβαλόμενος εἴασε πάντας ὑπὸ τῶν βαρβάρων δια-
φθαρῆναι· κατὰ δὲ τὸν τῆς ἐκείνων τροπῆς καιρὸν 5
ἀσφαλῶς αὐτὸς ἀπεχώρησε μετὰ τῶν πολιτῶν εἰς 12.
τὰς Συρακούσας. συντελεσάμενος δὲ τὸ προκεί- 6
μενον πραγματικῶς, καὶ παρῃρηκὼς πᾶν τὸ κινητικὸν
καὶ στασιῶδες τῆς δυνάμεως, ξενολογήσας δι' αὑ-
τοῦ πλῆθος ἱκανὸν μισθοφόρων, ἀσφαλῶς ἤδη τὰ
κατὰ τὴν ἀρχὴν διεξῆγε. θεωρῶν δὲ τοὺς βαρβά- 7
ρους ἐκ τοῦ προτερήματος θρασέως καὶ προπετῶς
ἀναστρεφομένους, καθοπλίσας καὶ γυμνάσας ἐνερ-

γῶς τὰς πολιτικὰς δυνάμεις ἐξῆγε, καὶ συμβάλλει
11. τοῖς πολεμίοις ἐν τῷ Μυλαίῳ πεδίῳ περὶ τὸν Λογ-
8 γανὸν καλούμενον ποταμόν. τροπὴν δὲ ποιήσας
αὐτῶν ἰσχυράν, καὶ τῶν ἡγεμόνων ἐγκρατὴς γενό-
μενος ζωγρίᾳ, τὴν μὲν τῶν βαρβάρων κατέπαυσε
τόλμαν, αὐτὸς δὲ παραγενόμενος εἰς τὰς Συρακούσας
βασιλεὺς ὑπὸ πάντων προσηγορεύθη (καὶ τῶν Συρα-
κοσίων καὶ) τῶν συμμάχων.

10 Οἱ δὲ Μαμερτῖνοι, πρότερον μὲν ἐστερημένοι
τῆς ἐπικουρίας τῆς ἐκ τοῦ Ῥηγίου, καθάπερ ἀνώ-
τερον εἶπον, τότε δὲ τοῖς ἰδίοις πράγμασιν ἐπται-
κότες ὁλοσχερῶς διὰ τὰς νῦν ῥηθείσας αἰτίας, οἱ
μὲν ἐπὶ Καρχηδονίους κατέφευγον, καὶ τούτοις ἐν-
2 εχείριζον σφᾶς αὐτοὺς καὶ τὴν ἄκραν, οἱ δὲ πρὸς
Ῥωμαίους ἐπρέσβευον, παραδιδόντες τὴν πόλιν καὶ
δεόμενοι βοηθήσειν σφίσιν αὐτοῖς ὁμοφύλοις ὑπάρ-
3 χουσι. Ῥωμαῖοι δὲ πολὺν μὲν χρόνον ἠπόρησαν
διὰ τὸ δοκεῖν ἐξόφθαλμον εἶναι τὴν ἀλογίαν τῆς
4 βοηθείας. τὸ γὰρ μικρῷ πρότερον τοὺς ἰδίους πο-
λίτας μετὰ τῆς μεγίστης ἀνῃρηκότας τιμωρίας, ὅτι
Ῥηγίνους παρεσπόνδησαν, παραχρῆμα Μαμερτίνοις
βοηθεῖν ζητεῖν τοῖς τὰ παραπλήσια πεποιηκόσιν οὐ
μόνον εἰς τὴν Μεσσηνίων, ἀλλὰ καὶ τὴν Ῥηγίνων
5 πόλιν, δυσαπολόγητον εἶχε τὴν ἁμαρτίαν. οὐ μὴν
ἀγνοοῦντές γε τούτων οὐδέν, θεωροῦντες δὲ τοὺς
Καρχηδονίους οὐ μόνον τὰ κατὰ τὴν Λιβύην, ἀλλὰ
καὶ τῆς Ἰβηρίας ὑπήκοα πολλὰ μέρη πεποιημένους,
ἔτι δὲ τῶν νήσων ἁπασῶν ἐγκρατεῖς ὑπάρχοντας
τῶν κατὰ τὸ Σαρδόνιον καὶ Τυρρηνικὸν πέλαγος,
6 ἠγωνίων, εἰ Σικελίας ἔτι κυριεύσαιεν, μὴ λίαν βα-
ρεῖς καὶ φοβεροὶ γείτονες αὐτοῖς ὑπάρχοιεν, κύκλῳ **13.**

σφᾶς περιέχοντες καὶ πᾶσι τοῖς τῆς Ἰταλίας μέρεσιν
ἐπικείμενοι. διότι δὲ ταχέως ὑφ' αὐτοὺς ποιήσον- 7
ται τὴν Σικελίαν, μὴ τυχόντων ἐπικουρίας τῶν
Μαμερτίνων, προφανὲς ἦν. κρατήσαντες γὰρ ἐγχειρι- 8
ζομένης αὐτοῖς τῆς Μεσσήνης ἔμελλον ἐν ὀλίγῳ
χρόνῳ τὰς Συρακούσας ἐπανελέσθαι διὰ τὸ πάσης
12. σχεδὸν δεσπόζειν τῆς ἄλλης Σικελίας. ὃ προορώμενοι 9
Ῥωμαῖοι, καὶ νομίζοντες ἀναγκαῖον εἶναι σφίσι τὸ μὴ
προέσθαι τὴν Μεσσήνην, μηδ' ἐᾶσαι Καρχηδονίους
οἷον εἰ γεφυρῶσαι τὴν εἰς Ἰταλίαν αὐτοῖς διάβασιν,
πολὺν μὲν χρόνον ἐβουλεύσαντο, καὶ τὸ μὲν συν- 11
έδριον οὐδ' εἰς τέλος ἐκύρωσε τὴν γνώμην διὰ τὰς
ἄρτι ῥηθείσας αἰτίας. ἐδόκει γὰρ τὰ περὶ τὴν ἀλο-
γίαν τῆς τοῖς Μαμερτίνοις ἐπικουρίας ἰσορροπεῖν
τοῖς ἐκ τῆς βοηθείας συμφέρουσιν. οἱ δὲ πολλοί, 2
τετρυμμένοι μὲν ὑπὸ τῶν προγεγονότων πολέμων
καὶ προσδεόμενοι παντοδαπῆς ἐπανορθώσεως, ἅμα
δὲ τοῖς ἄρτι ῥηθεῖσι περὶ τοῦ κοινῇ συμφέρειν τὸν
πόλεμον καὶ κατ' ἰδίαν ἑκάστοις ὠφελείας προδή-
λους καὶ μεγάλας ὑποδεικνυόντων τῶν στρατηγῶν,
ἔκριναν βοηθεῖν. κυρωθέντος δὲ τοῦ δόγματος ὑπὸ 3
τοῦ δήμου, προχειρισάμενοι τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων
στρατηγὸν Ἄππιον Κλαύδιον ἐξαπέστειλαν, κελεύ-
σαντες βοηθεῖν καὶ διαβαίνειν εἰς Μεσσήνην. οἱ 4
δὲ Μαμερτῖνοι τὸν μὲν τῶν Καρχηδονίων στρατη-
γόν, ἤδη κατέχοντα τὴν ἄκραν, ἐξέβαλον, τὰ μὲν
καταπληξάμενοι, τὰ δὲ παραλογισάμενοι· τὸν δ'
Ἄππιον ἐπεσπῶντο, καὶ τούτῳ τὴν πόλιν ἐνεχείρι-
ζον. Καρχηδόνιοι δὲ τὸν μὲν στρατηγὸν αὐτῶν 5
ἀνεσταύρωσαν, νομίσαντες αὐτὸν ἀβούλως, ἅμα δ'
ἀνάνδρως, προέσθαι τὴν ἀκρόπολιν· αὐτοὶ δὲ τῇ 6

μὲν ναυτικῇ δυνάμει περὶ Πελωριάδα στρατοπεδεύ-
σαντες, τῷ δὲ πεζῷ στρατεύματι περὶ τὰς Σύνεις
7 καλουμένας, ἐνεργῶς προσέκειντο τῇ Μεσσήνῃ. κατὰ
δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον Ἱέρων, νομίσας εὐφυῶς ἔχειν
τὰ παρόντα πρὸς τὸ τοὺς βαρβάρους τοὺς τὴν Μεσ-
σήνην κατέχοντας ὁλοσχερῶς ἐκβαλεῖν ἐκ τῆς Σικε-
λίας, τίθεται πρὸς τοὺς Καρχηδονίους συνθήκας.
8 καὶ μετὰ ταῦτ' ἀναζεύξας ἐκ τῶν Συρακουσῶν **14.**
ἐποιεῖτο τὴν πορείαν ἐπὶ τὴν προειρημένην πόλιν·
καταστρατοπεδεύσας δ' ἐκ θατέρου μέρους περὶ τὸ
Χαλκιδικὸν ὄρος καλούμενον ἀπέκλεισε καὶ ταύτης
9 τῆς ἐξόδου τοὺς ἐν τῇ πόλει. ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν
13. Ῥωμαίων Ἄππιος νυκτὸς καὶ παραβόλως περαιωθεὶς
10 τὸν πορθμὸν ἧκεν εἰς τὴν Μεσσήνην. ὁρῶν δὲ
πανταχόθεν ἐνεργῶς προσηρεικότας τοὺς πολεμίους,
καὶ συλλογισάμενος ἅμα μὲν αἰσχράν, ἅμα δ' ἐπι-
σφαλῆ γίνεσθαι τὴν πολιορκίαν αὑτῷ, τῆς τε γῆς
11 τῶν πολεμίων ἐπικρατούντων καὶ τῆς θαλάττης, τὸ
μὲν πρῶτον διεπρεσβεύετο πρὸς ἀμφοτέρους, βουλό-
μενος ἐξελέσθαι τοῦ πολέμου τοὺς Μαμερτίνους·
12 οὐδενὸς δὲ προσέχοντος αὐτῷ, τέλος ἐπαναγκαζόμε-
νος ἔκρινε διακινδυνεύειν καὶ πρῶτον ἐγχειρεῖν τοῖς
13 Συρακοσίοις. ἐξαγαγὼν δὲ τὴν δύναμιν παρέταξε
πρὸς μάχην, ἑτοίμως εἰς τὸν ἀγῶνα συγκαταβάντος
14 αὐτῷ καὶ τοῦ τῶν Συρακοσίων βασιλέως· ἐπὶ πολὺν
δὲ χρόνον διαγωνισάμενος ἐπεκράτησε τῶν πολε-
μίων, καὶ κατεδίωξε τοὺς ὑπεναντίους ἕως εἰς τὸν
15 χάρακα πάντας. Ἄππιος μὲν οὖν σκυλεύσας τοὺς
νεκροὺς ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν Μεσσήνην. ὁ δ'
Ἱέρων, ὀττευσάμενός τι περὶ τῶν ὅλων πραγμάτων,
ἐπιγενομένης τῆς νυκτὸς ἀνεχώρησε κατὰ σπουδὴν

εἰς τὰς Συρακούσας. τῇ δὲ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ 12
γνοὺς Ἄππιος τὴν ἀπόλυσιν τῶν προειρημένων, καὶ
γενόμενος εὐθαρσής, ἔκρινε μὴ μέλλειν, ἀλλ᾽ ἐγχει-
ρεῖν τοῖς Καρχηδονίοις. παραγγείλας οὖν τοῖς στρα- 2
τιώταις ἐν ὥρᾳ γίνεσθαι τὴν θεραπείαν, ἅμα τῷ
φωτὶ τὴν ἔξοδον ἐποιεῖτο. συμβαλὼν δὲ τοῖς ὑπ- 3
εναντίοις πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ λοι-
ποὺς ἠνάγκασε φυγεῖν προτροπάδην εἰς τὰς παρα-
κειμένας πόλεις. χρησάμενος δὲ τοῖς εὐτυχήμασι 4
τούτοις καὶ λύσας τὴν πολιορκίαν, λοιπὸν ἐπιπο-
ρευόμενος ἀδεῶς ἐπόρθει τήν τε τῶν Συρακοσίων
καὶ τὴν τῶν συμμαχούντων αὐτοῖς χώραν, οὐδενὸς
ἀντιποιουμένου τῶν ὑπαίθρων· τὸ δὲ τελευταῖον
προσκαθίσας αὐτὰς ἐπεβάλετο πολιορκεῖν τὰς Συρα-
κούσας.

Ἡ μὲν οὖν πρώτη Ῥωμαίων ἐκ τῆς Ἰταλίας 5 15.
14. διάβασις μετὰ δυνάμεως ἥδε καὶ διὰ ταῦτα καὶ κατὰ
τούτους ἐγένετο τοὺς καιρούς, ἣν οἰκειοτάτην κρί- 6
ναντες ἀρχὴν εἶναι τῆς ὅλης προθέσεως, ἀπὸ ταύτης
ἐποιησάμεθα τὴν ἐπίστασιν, ἀναδραμόντες ἔτι τοῖς
χρόνοις, τοῦ μηδὲν ἀπόρημα καταλιπεῖν ὑπὲρ τῶν
κατὰ τὰς αἰτίας ἀποδείξεων. τῷ γὰρ πῶς καὶ πότε 7
πταίσαντες αὐτῇ τῇ πατρίδι Ῥωμαῖοι τῆς ἐπὶ τὸ
βέλτιον ἤρξαντο προκοπῆς, καὶ πότε πάλιν καὶ πῶς
κρατήσαντες τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν τοῖς ἐκτὸς ἐπι-
χειρεῖν ἐπεβάλοντο πράγμασιν ἀναγκαῖον ὑπελάβο-
μεν εἶναι παρακολουθῆσαι τοῖς μέλλουσι καὶ τὸ
κεφάλαιον αὐτῶν τῆς νῦν ὑπεροχῆς δεόντως συν-
όψεσθαι. διόπερ οὐ χρὴ θαυμάζειν οὐδ᾽ ἐν τοῖς 8
ἑξῆς, ἐάν που προσανατρέχωμεν τοῖς χρόνοις περὶ
τῶν ἐπιφανεστάτων πολιτευμάτων. τοῦτο γὰρ ποιή- 9

σομεν χάριν τοῦ λαμβάνειν ἀρχὰς τοιαύτας, ἐξ ὧν
ἔσται σαφῶς κατανοεῖν ἐκ τίνων ἕκαστοι καὶ πότε
καὶ πῶς ὁρμηθέντες εἰς ταύτας παρεγένοντο τὰς
διαθέσεις, ἐν αἷς ὑπάρχουσι νῦν. ὃ δὴ καὶ περὶ
Ῥωμαίων ἄρτι πεποιήκαμεν.

13 Ἀφεμένους δὲ τούτων λέγειν ὥρα περὶ τῶν
προκειμένων, ἐπὶ βραχὺ καὶ κεφαλαιωδῶς προεκθε-
2 μένους τὰς ἐν τῇ προκατασκευῇ πράξεις. ὧν εἰσι
πρῶται κατὰ τὴν τάξιν αἱ γενόμεναι Ῥωμαίοις καὶ
3 Καρχηδονίοις ἐν τῷ περὶ Σικελίας πολέμῳ. ταύ-
ταις συνεχὴς ὁ Λιβυκὸς πόλεμος· ᾧ συνάπτει τὰ
κατ' Ἰβηρίαν Ἀμίλκᾳ, μετὰ δὲ τοῦτον Ἀσδρούβᾳ
4 πραχθέντα καὶ Καρχηδονίοις. οἷς ἐγένετο κατὰ τὸν
αὐτὸν καιρὸν ἡ πρώτη Ῥωμαίων διάβασις εἰς τὴν
Ἰλλυρίδα καὶ ταῦτα τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης, ἐπὶ δὲ
τοῖς προειρημένοις οἱ πρὸς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ Κελτοὺς
5 ἀγῶνες. τούτοις δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν παρὰ
τοῖς Ἕλλησιν ὁ Κλεομενικὸς καλούμενος ἐνηργεῖτο
πόλεμος, εἰς ὃν καὶ τὴν καταστροφὴν ἐποιησάμεθα
τῆς ὅλης κατασκευῆς καὶ τῆς δευτέρας βύβλου.

15. 6 Τὸ μὲν οὖν ἐξαριθμεῖσθαι τὰ κατὰ μέρος ὑπὲρ 16.
τῶν προειρημένων πράξεων οὐδὲν οὔθ' ἡμῖν ἀναγ-
7 καῖον οὔτε τοῖς ἀκούουσι χρήσιμον. οὐ γὰρ ἱστο-
ρεῖν ὑπὲρ αὐτῶν προτιθέμεθα, μνησθῆναι δὲ κε-
φαλαιωδῶς προαιρούμεθα χάριν τῆς προκατασκευῆς
τῶν μελλουσῶν ὑφ' ἡμῶν ἱστορεῖσθαι πράξεων.
8 διόπερ ἐπὶ κεφαλαίων ψαύοντες κατὰ τὸ συνεχὲς
τῶν προειρημένων πειρασόμεθα συνάψαι τὴν τε-
λευτὴν τῆς προκατασκευῆς τῇ τῆς ἡμετέρας ἱστορίας
9 ἀρχῇ καὶ προθέσει. τοῦτον γὰρ τὸν τρόπον συν-
εχοῦς γινομένης τῆς διηγήσεως, ἡμεῖς τε δόξομεν

εὐλόγως ἐφάπτεσθαι τῶν ἤδη προϊστορημένων ἑτέ-
ροις, τοῖς τε φιλομαθοῦσιν ἐκ τῆς τοιαύτης οἰκο-
νομίας εὐμαθῆ καὶ ῥᾳδίαν ἐπὶ τὰ μέλλοντα ῥηθή-
σεσθαι παρασκευάσομεν τὴν ἔφοδον. βραχὺ δ' ἐπι- 10
μελέστερον πειρασόμεθα διελθεῖν ὑπὲρ τοῦ πρώτου
συστάντος πολέμου Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις περὶ
Σικελίας. οὔτε γὰρ πολυχρονιώτερον τούτου πό- 11
λεμον εὑρεῖν ῥᾴδιον οὔτε παρασκευὰς ὁλοσχερεστέ-
ρας οὔτε συνεχεστέρας πράξεις οὔτε πλείους ἀγῶ-
νας οὔτε περιπετείας μείζους τῶν ἐν τῷ προειρη-
μένῳ πολέμῳ συμβάντων ἑκατέροις. αὐτά τε τὰ 12
πολιτεύματα κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς ἀκμὴν ἀκέ-
ραια μὲν ἦν τοῖς ἐθισμοῖς, μέτρια δὲ ταῖς τύχαις,
πάρισα δὲ ταῖς δυνάμεσι. διὸ καὶ τοῖς βουλομένοις 13
καλῶς συνθεάσασθαι τὴν ἑκατέρου τοῦ πολιτεύμα-
τος ἰδιότητα καὶ δύναμιν οὐχ οὕτως ἐκ τῶν ἐπι-
γενομένων πολέμων ὡς ἐκ τούτου ποιητέον τὴν
σύγκρισιν.

Οὐχ ἧττον δὲ τῶν προειρημένων παρωξύνθην 14
ἐπιστῆσαι τούτῳ τῷ πολέμῳ καὶ διὰ τὸ τοὺς ἐμπει-
ρότατα δοκοῦντας γράφειν ὑπὲρ αὐτοῦ, Φιλῖνον καὶ
Φάβιον, μὴ δεόντως ἡμῖν ἀπηγγελκέναι τὴν ἀλή-
θειαν. ἑκόντας μὲν οὖν ἐψεῦσθαι τοὺς ἄνδρας οὐχ 2
ὑπολαμβάνω, στοχαζόμενος ἐκ τοῦ βίου καὶ τῆς αἱ-
ρέσεως αὐτῶν· δοκοῦσι δέ μοι πεπονθέναι τι παρα-
πλήσιον τοῖς ἐρῶσι. διὰ γὰρ τὴν αἵρεσιν καὶ τὴν 3
ὅλην εὔνοιαν Φιλίνῳ μὲν πάντα δοκοῦσιν οἱ Καρ-
χηδόνιοι πεπρᾶχθαι φρονίμως, καλῶς, ἀνδρωδῶς,
16. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τἀναντία, Φαβίῳ δὲ τοὔμπαλιν τού- 17.
των. ἐν μὲν οὖν τῷ λοιπῷ βίῳ τὴν τοιαύτην ἐπι- 4
είκειαν ἴσως οὐκ ἄν τις ἐκβάλλοι· καὶ γὰρ φιλόφι-

λον εἶναι δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ φιλόπατριν καὶ
συμμισεῖν τοῖς φίλοις τοὺς ἐχθροὺς καὶ συναγαπᾶν
5 τοὺς φίλους· ὅταν δὲ τὸ τῆς ἱστορίας ἦθος ἀναλαμ-
βάνῃ τις, ἐπιλαθέσθαι χρὴ πάντων τῶν τοιούτων,
καὶ πολλάκις μὲν εὐλογεῖν καὶ κοσμεῖν τοῖς μεγί-
στοις ἐπαίνοις τοὺς ἐχθρούς, ὅταν αἱ πράξεις ἀπαι-
τῶσι τοῦτο, πολλάκις δ' ἐλέγχειν καὶ ψέγειν ἐπονει-
δίστως τοὺς ἀναγκαιοτάτους, ὅταν αἱ τῶν ἐπιτη-
6 δευμάτων ἁμαρτίαι τοῦθ' ὑποδεικνύωσιν. ὥσπερ
γὰρ ζῴου τῶν ὄψεων ἀφαιρεθεισῶν ἀχρειοῦται τὸ
ὅλον, οὕτως ἐξ ἱστορίας ἀναιρεθείσης τῆς ἀληθείας
τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς ἀνωφελὲς γίνεται δι-
7 ήγημα. διόπερ οὔτε τῶν φίλων κατηγορεῖν οὔτε τοὺς
ἐχθροὺς ἐπαινεῖν ὀκνητέον, οὔτε δὲ τοὺς αὐτοὺς
ψέγειν, ποτὲ δ' ἐγκωμιάζειν εὐλαβητέον, ἐπειδὴ τοὺς
ἐν πράγμασιν ἀναστρεφομένους οὔτ' εὐστοχεῖν αἰεὶ
8 δυνατὸν οὔθ' ἁμαρτάνειν συνεχῶς εἰκός. ἀποστάντας
οὖν τῶν πραττόντων αὐτοῖς τοῖς πραττομένοις ἐφαρ-
μοστέον τὰς πρεπούσας ἀποφάσεις καὶ διαλήψεις ἐν
9 τοῖς ὑπομνήμασιν. ὡς δ' ἔστιν ἀληθῆ τὰ νῦν ὑφ'
15 ἡμῶν εἰρημένα σκοπεῖν ἐκ τούτων πάρεστιν. ὁ γὰρ
Φιλῖνος ἀρχόμενος ἅμα τῶν πραγμάτων καὶ τῆς δευ-
τέρας βύβλου φησὶ προσκαθῆσθαι τῇ Μεσσήνῃ πο-
λεμοῦντας τούς τε Καρχηδονίους καὶ τοὺς Συρα-
2 κοσίους, παραγενομένους δὲ τοὺς Ῥωμαίους κατὰ
θάλατταν εἰς τὴν πόλιν εὐθὺς ἐξελθεῖν ἐπὶ τοὺς
Συρακοσίους· λαβόντας δὲ πολλὰς πληγὰς ἐπαν-
ελθεῖν εἰς τὴν Μεσσήνην· αὖθις δ' ἐπὶ τοὺς Καρχη-
δονίους ἐκπορευθέντας οὐ μόνον πληγὰς λαβεῖν,
ἀλλὰ καὶ ζωγρίᾳ τῶν στρατιωτῶν ἱκανοὺς ἀπο-
3 βαλεῖν. ταῦτα δ' εἰπὼν τὸν μὲν Ἱέρωνά φησι μετὰ

τὴν γενομένην συμπλοκὴν οὕτως ἔξω γενέσθαι τοῦ
17. φρονεῖν ὥστε μὴ μόνον παραχρῆμα τὸν χάρακα
καὶ τὰς σκηνὰς ἐμπρήσαντα φυγεῖν νυκτὸς εἰς τὰς
Συρακούσας, ἀλλὰ καὶ τὰ φρούρια πάντα κατα-
λιπεῖν τὰ κείμενα κατὰ τῆς τῶν Μεσσηνίων χώρας·
ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς Καρχηδονίους μετὰ τὴν μάχην 4 18.
εὐθέως ἐκλιπόντας τὸν χάρακα διελεῖν σφᾶς εἰς τὰς
πόλεις, τῶν δ᾽ ὑπαίθρων οὐδ᾽ ἀντιποιεῖσθαι τολ-
μᾶν ἔτι· διὸ καὶ συνθεωρήσαντας τοὺς ἡγουμένους
αὐτῶν ἀποδεδειλιακότας τοὺς ὄχλους βουλεύσασθαι
μὴ κρίνειν διὰ μάχης τὰ πράγματα· τοὺς δὲ Ῥω- 5
μαίους ἑπομένους αὐτοῖς οὐ μόνον τὴν χώραν πορ-
θεῖν τῶν Καρχηδονίων καὶ Συρακοσίων, ἀλλὰ καὶ
τὰς Συρακούσας αὐτὰς προσκαθίσαντας ἐπιβαλέσθαι
πολιορκεῖν. ταῦτα δ᾽, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τῆς πάσης 6
ἐστὶν ἀλογίας πλήρη, καὶ διαστολῆς οὐ προσδεῖται
τὸ παράπαν. οὓς μὲν γὰρ πολιορκοῦντας τὴν Μεσ- 7
σήνην καὶ νικῶντας ἐν ταῖς συμπλοκαῖς ὑπέθετο,
τούτους φεύγοντας καὶ τῶν ὑπαίθρων ἐκχωροῦντας
καὶ τέλος πολιορκουμένους καὶ ταῖς ψυχαῖς ἀποδε-
δειλιακότας ἀπέφηνεν· οὓς δ᾽ ἡττωμένους καὶ πο- 8
λιορκουμένους ὑπεστήσατο, τούτους διώκοντας καὶ
παραχρῆμα κρατοῦντας τῶν ὑπαίθρων καὶ τέλος
πολιορκοῦντας τὰς Συρακούσας ἀπέδειξε. ταῦτα δὲ 9
συνᾴδειν ἀλλήλοις οὐδαμῶς δύναται· πῶς γάρ; ἀλλ᾽
ἀναγκαῖον ἢ τὰς ὑποθέσεις εἶναι τὰς πρώτας ψευ-
δεῖς ἢ τὰς ὑπὲρ τῶν συμβαινόντων ἀποφάσεις. εἰσὶ 10
δ᾽ αὗται μὲν ἀληθεῖς· καὶ γὰρ ἐξεχώρησαν οἱ Καρ-
χηδόνιοι καὶ Συρακόσιοι τῶν ὑπαίθρων, καὶ τὰς
Συρακούσας ἐπολιόρκουν οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ πόδας,
ὡς δ᾽ οὗτός φησι, καὶ τὴν Ἐχέτλαν, ἐν μέσῃ κει-

μένην τῇ τῶν Συρακοσίων καὶ Καρχηδονίων ἐπαρ-
11 χίᾳ. λοιπὸν ἀνάγκη συγχωρεῖν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς
ὑποθέσεις εἶναι ψευδεῖς, καὶ νικώντων εὐθέως τῶν
Ῥωμαίων ἐν ταῖς περὶ τὴν Μεσσήνην συμπλοκαῖς
ἡττημένους αὐτοὺς ἡμῖν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἀπηγ-
γέλθαι.

12 Φιλῖνον μὲν οὖν παρ᾽ ὅλην ἄν τις τὴν πραγ-
ματείαν εὕροι τοιοῦτον ὄντα, παραπλησίως δὲ καὶ
18. Φάβιον, ὡς ἐπ᾽ αὐτῶν δειχθήσεται τῶν καιρῶν.
13 ἡμεῖς δ᾽ ἐπειδὴ τοὺς ἁρμόζοντας πεποιήμεθα λόγους
ὑπὲρ τῆς παρεκβάσεως, ἐπανελθόντες ἐπὶ τὰς πρά-
ξεις πειρασόμεθα προστιθέντες ἀεὶ τὸν ἑξῆς λόγον **19.**
εἰς ἀληθινὰς ἐννοίας ἄγειν διὰ βραχέων τοὺς ἐν-
τυγχάνοντας ὑπὲρ τοῦ προειρημένου πολέμου.

16 Προσπεσόντων γὰρ εἰς τὴν Ῥώμην ἐκ τῆς Σικε-
λίας τῶν περὶ τὸν Ἄππιον καὶ τὰ στρατόπεδα
προτερημάτων, καταστήσαντες ὑπάτους Μάνιον Ὀτα-
κίλιον καὶ Μάνιον Οὐαλέριον τάς τε δυνάμεις ἁπά-
σας ἐξαπέστελλον καὶ τοὺς στρατηγοὺς ἀμφοτέρους
2 εἰς τὴν Σικελίαν. ἔστι δὲ παρὰ Ῥωμαίοις τὰ πάντα
τέτταρα στρατόπεδα Ῥωμαϊκὰ χωρὶς τῶν συμμάχων,
ἃ κατ᾽ ἐνιαυτὸν προχειρίζονται· τούτων ἕκαστον
ἀνὰ τετρακισχιλίους πεζούς, ἱππεῖς δὲ τριακοσίους.
3 ὧν παραγενομένων ἀπό τε τῶν Καρχηδονίων αἱ
πλείους ἀφιστάμεναι πόλεις προσετίθεντο τοῖς Ῥω-
4 μαίοις ἀπό τε τῶν Συρακοσίων. ὁ δ᾽ Ἱέρων θεω-
ρῶν τὴν διατροπὴν καὶ κατάπληξιν τῶν Σικελιωτῶν,
ἅμα δὲ τὸ πλῆθος καὶ τὸ βάρος τῶν Ῥωμαϊκῶν
στρατοπέδων, ἐκ πάντων συνελογίζετο τούτων ἐπι-
κυδεστέρας εἶναι τὰς τῶν Ῥωμαίων ἢ τὰς τῶν
5 Καρχηδονίων ἐλπίδας. διόπερ ἐπὶ τοῦτο τὸ μέρος

ὁρμήσας τοῖς λογισμοῖς διεπέμπετο πρὸς τοὺς στρα-
τηγούς, ὑπὲρ εἰρήνης καὶ φιλίας ποιούμενος τοὺς
λόγους. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι προσεδέξαντο, καὶ μάλιστα 6
διὰ τὰς χορηγίας· θαλαττοκρατούντων γὰρ τῶν Καρ- 7
χηδονίων εὐλαβοῦντο μὴ πανταχόθεν ἀποκλεισθῶσι
τῶν ἀναγκαίων, διὰ τὸ καὶ περὶ τὰ πρὸ τοῦ δια-
βάντα στρατόπεδα πολλὴν ἔνδειαν γεγονέναι τῶν
ἐπιτηδείων. διόπερ ὑπολαβόντες τὸν Ἱέρωνα με- 8
γάλην εἰς τοῦτο τὸ μέρος αὐτοῖς παρέξεσθαι χρείαν
ἀσμένως προσεδέξαντο τὴν φιλίαν. ποιησάμενοι δὲ 9
συνθήκας ἐφ' ᾧ τὰ μὲν αἰχμάλωτα χωρὶς λύτρων
ἀποδοῦναι τὸν βασιλέα Ῥωμαίοις, ἀργυρίου δὲ προσ-
θεῖναι τάλαντα τούτοις ἑκατόν, λοιπὸν ἤδη Ῥωμαῖοι
μὲν ὡς φίλοις καὶ συμμάχοις ἐχρῶντο τοῖς Συρα-
19. κοσίοις. ὁ δὲ βασιλεὺς Ἱέρων ὑποστείλας ἑαυτὸν 10
ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων σκέπην, καὶ χορηγῶν ἀεὶ τούτοις
εἰς τὰ κατεπείγοντα τῶν πραγμάτων, ἀδεῶς ἐβασί-
λευε τῶν Συρακοσίων τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον, φι-
λοστεφανῶν καὶ φιλοδοξῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας. ἐπι- 11
φανέστατος γὰρ δὴ πάντων οὗτος δοκεῖ καὶ πλεῖ-
στον χρόνον ἀπολελαυκέναι τῆς ἰδίας εὐβουλίας ἔν 20.
τε τοῖς κατὰ μέρος καὶ τοῖς καθόλου πράγμασιν.

Ἐπανενεχθεισῶν δὲ τῶν συνθηκῶν εἰς τὴν Ῥώ- 17
μην, καὶ προσδεξαμένου τοῦ δήμου καὶ κυρώσαν-
τος τὰς πρὸς Ἱέρωνα διαλύσεις, λοιπὸν οὐκέτι πά-
σας ἔκρινον ἐξαποστέλλειν οἱ Ῥωμαῖοι τὰς δυνάμεις,
ἀλλὰ δύο μόνον στρατόπεδα, νομίζοντες ἅμα μὲν 2
κεκουφίσθαι τὸν πόλεμον αὐτοῖς προσκεχωρηκότος
τοῦ βασιλέως, ἅμα δὲ μᾶλλον ὑπολαμβάνοντες οὕ-
τως εὐπορήσειν τὰς δύναμεις τοῖς ἀναγκαίοις. οἱ 3
δὲ Καρχηδόνιοι, θεωροῦντες τὸν μὲν Ἱέρωνα πολέ-

μιον αὐτοῖς γεγονότα, τοὺς δὲ Ῥωμαίους ὁλοσχερέ-
στερον ἐμπλεκομένους εἰς τὰ κατὰ τὴν Σικελίαν,
ὑπέλαβον βαρυτέρας προσδεῖσθαι παρασκευῆς, δι'
ἧς ἀντοφθαλμεῖν δυνήσονται τοῖς πολεμίοις καὶ
4 συνέχειν τὰ κατὰ τὴν Σικελίαν. διὸ καὶ ξενολογή-
σαντες ἐκ τῆς ἀντιπέρας χώρας πολλοὺς μὲν Λιγυ-
στίνους καὶ Κελτούς, ἔτι δὲ πλείους τούτων Ἴβη-
5 ρας, ἅπαντας εἰς τὴν Σικελίαν ἀπέστειλαν. ὁρῶντες
δὲ τὴν τῶν Ἀκραγαντίνων πόλιν εὐφυεστάτην οὖσαν
πρὸς τὰς παρασκευὰς καὶ βαρυτάτην ἅμα τῆς αὐτῶν
ἐπαρχίας, εἰς ταύτην συνήθροισαν τά τε χορήγια
καὶ τὰς δυνάμεις, ὁρμητηρίῳ κρίνοντες χρῆσθαι
6 ταύτῃ τῇ πόλει πρὸς τὸν πόλεμον. τῶν δὲ Ῥω-
μαίων οἱ μὲν πρὸς τὸν Ἱέρωνα ποιησάμενοι στρα-
τηγοὶ τὰς συνθήκας ἀνακεχωρήκεισαν· οἱ δὲ μετὰ
τούτους κατασταθέντες Λεύκιος Ποστούμιος καὶ
Κόιντος Μαμίλιος ἧκον εἰς τὴν Σικελίαν μετὰ τῶν
7 στρατοπέδων. θεωροῦντες δὲ τὴν τῶν Καρχηδο-
νίων ἐπιβολὴν καὶ τὰς περὶ τὸν Ἀκράγαντα παρα-
20. σκευὰς ἔγνωσαν τολμηρότερον ἐγχειρεῖν τοῖς πράγ-
8 μασι· διὸ καὶ τὰ μὲν ἄλλα μέρη τοῦ πολέμου
παρῆκαν, φέροντες δὲ παντὶ τῷ στρατεύματι πρὸς
αὐτὸν Ἀκράγαντα προσήρεισαν· καὶ στρατοπεδεύ-
σαντες ἐν ὀκτὼ σταδίοις ἀπὸ τῆς πόλεως συνέκλει-
9 σαν ἐντὸς τειχῶν τοὺς Καρχηδονίους. ἀκμαζούσης
δὲ τῆς τοῦ σίτου συναγωγῆς, καὶ προφαινομένης
χρονίου πολιορκίας, ὥρμησαν ἐκθυμότερον τοῦ δέ-
10 οντος οἱ στρατιῶται πρὸς τὸ σιτολογεῖν. οἱ δὲ Καρ- **21.**
χηδόνιοι κατιδόντες τοὺς πολεμίους ἐσκεδασμένους
κατὰ τῆς χώρας, ἐξελθόντες ἐπέθεντο τοῖς σιτολο-
γοῦσι. τρεψάμενοι δὲ τούτους ῥαδίως οἱ μὲν ἐπὶ

τὴν τοῦ χάρακος ἁρπαγὴν ὥρμησαν, οἱ δ' ἐπὶ τὰς
ἐφεδρείας. ἀλλ' ἡ τῶν ἐθισμῶν διαφορὰ καὶ τότε 11
καὶ πολλάκις ἤδη σέσωκε τὰ Ῥωμαίων πράγματα.
τὸ γὰρ πρόστιμον παρ' αὐτοῖς θάνατός ἐστι τῷ προ-
εμένῳ τὸν τόπον καὶ φυγόντι τὸ παράπαν ἐξ ἐφ-
εδρείας. διὸ καὶ τότε πολλαπλασίους ὄντας τοὺς 12
ὑπεναντίους ὑποστάντες γενναίως πολλοὺς μὲν τῶν
ἰδίων ἀπέβαλον, ἔτι δὲ πλείους τῶν ἐχθρῶν ἀπ-
έκτειναν. τέλος δὲ κυκλώσαντες τοὺς πολεμίους ὅσον 13
οὔπω διασπῶντας τὸν χάρακα, τοὺς μὲν αὐτῶν δι-
έφθειραν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐπικείμενοι καὶ φονεύον-
τες συνεδίωξαν εἰς τὴν πόλιν.

Μετὰ δὲ ταῦτα συνέβη τοὺς μὲν Καρχηδονίους 18
εὐλαβέστερον διακεῖσθαι πρὸς τὰς ἐπιθέσεις, τοὺς
δὲ Ῥωμαίους φυλακτικώτερον χρῆσθαι ταῖς προνο-
μαῖς. ἐπεὶ δ' οὐκ ἀντεξῄεσαν οἱ Καρχηδόνιοι πλὴν 2
ἕως ἀκροβολισμοῦ, διελόντες οἱ στρατηγοὶ τῶν Ῥω-
μαίων εἰς δύο μέρη τὴν δύναμιν τῷ μὲν ἑνὶ περὶ
τὸ πρὸ τῆς πόλεως Ἀσκληπιεῖον ἔμενον, θατέρῳ δὲ
κατεστρατοπέδευσαν ἐν τοῖς πρὸς Ἡράκλειαν κεκλι-
μένοις μέρεσι τῆς πόλεως. τὰ δὲ μεταξὺ τῶν στρα- 3
τοπέδων ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους τῆς πόλεως ὠχυ-
ρώσαντο, καὶ τὴν μὲν ἐντὸς αὐτῶν τάφρον πρου-
βάλοντο χάριν τῆς πρὸς τοὺς ἐξιόντας ἐκ τῆς
πόλεως ἀσφαλείας, τὴν δ' ἐκτὸς αὐτῶν περιεβά-
λοντο, φυλακὴν ποιούμενοι τῶν ἔξωθεν ἐπιθέσεων
21. καὶ τῶν παρεισάγεσθαι καὶ παρεισπίπτειν εἰωθότων
εἰς τὰς πολιορκουμένας πόλεις. τὰ δὲ μεταξὺ τῶν 4
τάφρων καὶ τῶν στρατοπέδων διαστήματα φυλακαῖς
διέλαβον, ὀχυροποιησάμενοι τοὺς εὐκαίρους τῶν
τόπων ἐν διαστάσει. τὰ δὲ χορήγια καὶ τὴν ἄλλην 5

παρασκευὴν οἱ μὲν ἄλλοι σύμμαχοι πάντες ἤθροιζον
αὐτοῖς καὶ παρῆγον εἰς Ἑρβησόν, αὐτοὶ δ' ἐκ ταύ-
της τῆς πόλεως οὐ μακρὰν ὑπαρχούσης ἄγοντες καὶ
φέροντες συνεχῶς τὰς ἀγορὰς δαψιλῆ τἀναγκαῖα
6 σφίσι παρεσκεύαζον. πέντε μὲν οὖν ἴσως μῆνας ἐπὶ 22.
τῶν αὐτῶν διέμενον, οὐδὲν ὁλοσχερὲς προτέρημα
δυνάμενοι λαβεῖν κατ' ἀλλήλων πλὴν τῶν ἐν αὐ-
7 τοῖς τοῖς ἀκροβολισμοῖς συμβαινόντων. συναγομέ-
νων δὲ τῷ λιμῷ τῶν Καρχηδονίων διὰ τὸ πλῆθος
τῶν ἐν τῇ πόλει συγκεκλεισμένων ἀνδρῶν, οὐ γὰρ
ἐλάττους πέντε μυριάδων ὑπῆρχον, δυσχρηστούμε-
νος Ἀννίβας ἤδη τοῖς πράγμασιν, ὁ τεταγμένος ἐπὶ
τῶν πολιορκουμένων δυνάμεων, διεπέμπετο συν-
εχῶς εἰς τὴν Καρχηδόνα τήν τε περίστασιν διασα-
8 φῶν καὶ βοηθεῖν παρακαλῶν. οἱ δ' ἐν τῇ Καρχη-
δόνι τῶν ἐπισυνηγμένων στρατιωτῶν καὶ θηρίων
γεμίσαντες τὰς ναῦς ἐξέπεμψαν εἰς τὴν Σικελίαν
9 πρὸς Ἄννωνα τὸν ἕτερον στρατηγόν. ὃς συναγα-
γὼν τὰς παρασκευὰς καὶ δυνάμεις εἰς Ἡράκλειαν,
πρῶτον μὲν πραξικοπήσας κατέσχε τὴν τῶν Ἑρβη-
σέων πόλιν, καὶ παρείλετο τὰς ἀγορὰς καὶ τὴν τῶν
ἀναγκαίων χορηγίαν τοῖς τῶν ὑπεναντίων στρατο-
10 πέδοις. ἐξ οὗ συνέβη τοὺς Ῥωμαίους ἐπ' ἴσου πο-
λιορκεῖν καὶ πολιορκεῖσθαι τοῖς πράγμασιν. εἰς γὰρ
τοῦτο συνήγοντο τῇ σιτοδείᾳ καὶ σπάνει τῶν ἀναγ-
καίων ὥστε πολλάκις βουλεύεσθαι περὶ τοῦ λύειν
11 τὴν πολιορκίαν. ὃ δὴ καὶ τέλος ἂν ἐποίησαν, εἰ
μὴ πᾶσαν σπουδὴν καὶ μηχανὴν προσφερόμενος Ἱέ-
ρων τὰ μέτρια καὶ τἀναγκαῖα σφίσι παρεσκεύαζε
22.19 τῶν χορηγίων. μετὰ δὲ ταῦτα θεωρῶν ὁ προειρη-
μένος ἀνὴρ τοὺς μὲν Ῥωμαίους ὑπό τε τῆς νόσου

καὶ τῆς ἐνδείας ἀσθενῶς διακειμένους διὰ τὸ λοι-
μικὴν εἶναι παρ' αὐτοῖς κατάστασιν, τὰ δὲ σφέτερα
στρατόπεδα νομίζων ἀξιόχρεα πρὸς μάχην ὑπάρχειν,
ἀναλαβὼν τά τε θηρία περὶ πεντήκοντα τὸν ἀριθ- 2
μὸν ὄντα καὶ τὴν λοιπὴν δύναμιν ἅπασαν προῆγε
κατὰ σπουδὴν ἐκ τῆς Ἡρακλείας, παραγγείλας τοῖς
Νομαδικοῖς ἱππεῦσι προπορεύεσθαι, καὶ συνεγγί-
σασι τῷ χάρακι τῶν ἐναντίων ἐρεθίζειν καὶ πειρᾶ-
σθαι τοὺς ἱππεῖς αὐτῶν ἐκκαλεῖσθαι, κἄπειτα πά-
λιν ἐκκλίνασιν ἀποχωρεῖν, ἕως ἂν αὐτῷ συμμίξωσι.
πραξάντων δὲ τὸ συνταχθὲν τῶν Νομάδων καὶ 3 23.
προσμιξάντων θατέρῳ τῶν στρατοπέδων, εὐθὺς οἱ
τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς ἐξεχέοντο καὶ θρασέως ἐπ-
έκειντο τοῖς Νομάσιν. οἱ δὲ Λίβυες ὑπεχώρουν κατὰ 4
τὸ παράγγελμα, μέχρι συνέμιξαν τοῖς περὶ τὸν Ἄν-
νωνα· λοιπόν τ' ἐκ μεταβολῆς περιχυθέντες ἐπ-
έκειντο τοῖς πολεμίοις, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἀπ-
έκτειναν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἕως εἰς τὸν χάρακα
συνεδίωξαν. γενομένων δὲ τούτων ἐπεστρατοπέδευ- 5
σαν οἱ περὶ τὸν Ἄννωνα τοῖς Ῥωμαίοις, καταλαβό-
μενοι τὸν λόφον τὸν καλούμενον Τόρον, ὡς δέκα
σταδίους ἀπέχοντες τῶν ὑπεναντίων. καὶ δύο μὲν 6
μῆνας ἔμενον ἐπὶ τῶν ὑποκειμένων, οὐδὲν ὁλοσχε-
ρὲς πράττοντες πλὴν ἀκροβολιζόμενοι καθ' ἑκά-
στην ἡμέραν. τοῦ δ' Ἀννίβου διαπυρσευομένου καὶ 7
διαπεμπομένου συνεχῶς ἐκ τῆς πόλεως πρὸς τὸν
Ἄννωνα, καὶ δηλοῦντος ὅτι τὰ πλήθη τὸν λιμὸν
οὐχ ὑπομένει, πολλοὶ δὲ καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους
αὐτομολοῦσι διὰ τὴν ἔνδειαν, ἔγνω διακινδυνεύειν
ὁ τῶν Καρχηδονίων στρατηγός, οὐχ ἧττον ἐπὶ τοῦτο
φερομένων καὶ τῶν Ῥωμαίων διὰ τὰς προειρημένας

8 αἰτίας. διόπερ ἐξαγαγόντες ἀμφότεροι τὰς δυνά-
μεις εἰς τὸν μεταξὺ τόπον τῶν στρατοπέδων συν-
9 έβαλον ἀλλήλοις. ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον γενομένης
τῆς μάχης τέλος ἐτρέψαντο τοὺς προκινδυνεύσαντας
23. 10 μισθοφόρους τῶν Καρχηδονίων οἱ Ῥωμαῖοι. τού-
των δὲ πεσόντων εἰς τὰ θηρία καὶ τὰς λοιπὰς τάξεις
τὰς ἐφεστηκυίας συνέβη πᾶν συνταραχθῆναι τὸ
11 τῶν Φοινίκων στρατόπεδον. γενομένου δ' ἐγκλί-
ματος ὁλοσχεροῦς οἱ μὲν πλεῖστοι διεφθάρησαν αὐ-
τῶν, τινὲς δ' εἰς Ἡράκλειαν ἀπεχώρησαν· οἱ δὲ
Ῥωμαῖοι τῶν τε πλείστων ἐκυρίευσαν θηρίων καὶ
12 τῆς ἐπισκευῆς ἁπάσης. ἐπιγενομένης δὲ τῆς νυκτός,
καὶ διὰ τὴν ἐκ τῶν κατορθωμάτων χαρὰν καὶ διὰ
τὸν κόπον ῥαθυμότερον ταῖς φυλακαῖς αὐτῶν χρη-
σαμένων, ἀπελπίσας Ἀννίβας τὰ πράγματα, καὶ νο-
μίσας ἔχειν εὐφυῆ καιρὸν πρὸς σωτηρίαν διὰ τὰς
προειρημένας αἰτίας, ὥρμησε περὶ μέσας νύκτας ἐκ 24.
13 τῆς πόλεως, ἔχων τὰς ξενικὰς δυνάμεις. χώσας δὲ
φορμοῖς ἀχύρων σεσαγμένοις τὰς τάφρους ἔλαθε
τοὺς πολεμίους ἀπαγαγὼν ἀσφαλῶς τὴν δύναμιν.
14 οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τῆς ἡμέρας ἐπελθούσης συνέντες τὸ
γεγονός, καὶ τῆς οὐραγίας τῆς τῶν περὶ τὸν Ἀν-
νίβαν ἐπὶ βραχὺ καθαψάμενοι, μετὰ ταῦτα πάντες
15 ὥρμησαν πρὸς τὰς πύλας. οὐδενὸς δ' ἐμποδὼν
αὐτοῖς ἱσταμένου παρεισπεσόντες διήρπασαν τὴν
πόλιν, καὶ πολλῶν μὲν σωμάτων, πολλῆς δὲ καὶ
παντοδαπῆς ἐγένοντο κατασκευῆς ἐγκρατεῖς.

20 Τῆς δ' ἀγγελίας ἀφικομένης εἰς τὴν σύγκλητον
τῶν Ῥωμαίων ὑπὲρ τῶν κατὰ τὸν Ἀκράγαντα, πε-
ριχαρεῖς γενόμενοι καὶ ταῖς διανοίαις ἐπαρθέντες
οὐκ ἔμενον ἐπὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς λογισμῶν, οὐδ' ἠρ-

κοῦντο σεσωκέναι τοὺς Μαμερτίνους οὐδὲ ταῖς ἐξ
αὐτοῦ τοῦ πολέμου γενομέναις ὠφελείαις, ἐλπίσαν- 2
τες δὲ καθόλου δυνατὸν εἶναι τοὺς Καρχηδονίους ἐκβαλεῖν ἐκ τῆς νήσου, τούτου δὲ γενομένου μεγάλην ἐπίδοσιν αὐτῶν λήψεσθαι τὰ πράγματα, πρὸς τούτοις ἦσαν τοῖς λογισμοῖς καὶ ταῖς περὶ τοῦτο τὸ
μέρος ἐπινοίαις. τὰ μὲν οὖν περὶ τὰς πεζικὰς δυ- 3
νάμεις ἑώρων κατὰ λόγον σφίσι προχωροῦντα· μετὰ 4
γὰρ τοὺς τὸν Ἀκράγαντα πολιορκήσαντας οἱ κατασταθέντες στρατηγοὶ Λεύκιος Οὐαλέριος καὶ Τίτος
24. Ὀτακίλιος ἐδόκουν ἐνδεχομένως χειρίζειν τὰ κατὰ
τὴν Σικελίαν. τῆς δὲ θαλάττης ἀκονιτὶ τῶν Καρ- 5
χηδονίων ἐπικρατούντων ἐξυγοστατεῖτ' αὐτοῖς ὁ πό-
λεμος· ἐν γὰρ τοῖς ἑξῆς χρόνοις, κατεχόντων αὐ- 6
τῶν ἤδη τὸν Ἀκράγαντα, πολλαὶ μὲν πόλεις προσετίθεντο τῶν μεσογαίων τοῖς Ῥωμαίοις, ἀγωνιῶσαι τὰς πεζικὰς δυνάμεις, ἔτι δὲ πλείους ἀφίσταντο τῶν παραθαλαττίων, καταπεπληγμέναι τὸν τῶν Καρχη-
δονίων στόλον. ὅθεν δρῶντες αἰεὶ καὶ μᾶλλον εἰς 7
ἑκάτερα τὰ μέρη ῥοπὰς λαμβάνοντα τὸν πόλεμον διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας, ἔτι δὲ τὴν μὲν Ἰταλίαν πορθουμένην πολλάκις ὑπὸ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, τὴν δὲ Λιβύην εἰς τέλος ἀβλαβῆ διαμένουσαν, ὥρμησαν ἐπὶ τὸ συνεμβαίνειν τοῖς Καρχηδο-
νίοις εἰς τὴν θάλατταν. διὸ καὶ τοῦτο τὸ μέρος 8
οὐχ ἥκιστά με παρώρμησε ποιήσασθαι μνήμην ἐπὶ 25.
πλεῖον τοῦ προειρημένου πολέμου, χάριν τοῦ μηδὲ ταύτην ἀγνοεῖσθαι τὴν ἀρχήν, πῶς καὶ πότε καὶ δι' ἃς αἰτίας πρῶτον ἐνέβησαν εἰς θάλατταν Ῥωμαῖοι.
θεωροῦντες δὲ τὸν πόλεμον αὐτοῖς τριβὴν λαμβά- 9
νοντα, τότε πρῶτον ἐπεβάλοντο ναυπηγεῖσθαι σκάφη,

10 πεντηρικὰ μὲν ἑκατόν, εἴκοσι δὲ τριήρεις. τῶν δὲ
ναυπηγῶν εἰς τέλος ἀπείρων ὄντων τῆς περὶ τὰς
πεντήρεις ναυπηγίας διὰ τὸ μηδένα τότε τῶν κατὰ
τὴν Ἰταλίαν κεχρῆσθαι τοιούτοις σκάφεσι, πολλὴν
11 αὐτοῖς παρεῖχε τοῦτο τὸ μέρος δυσχέρειαν. ἐξ ὧν
καὶ μάλιστα συνίδοι τις ἂν τὸ μεγαλόψυχον καὶ
12 παράβολον τῆς Ῥωμαίων αἱρέσεως. οὐ γὰρ οἷον εὐ-
λόγους ἀφορμὰς ἔχοντες, ἀλλ' οὐδ' ἀφορμὰς καθ-
άπαξ, οὐδ' ἐπίνοιαν οὐδέποτε ποιησάμενοι τῆς θαλάτ-
της, τότε δὴ πρῶτον ἐν νῷ λαμβάνοντες οὕτως τολ-
μηρῶς ἐνεχείρησαν ὥστε πρὶν ἢ πειραθῆναι τοῦ
πράγματος, εὐθὺς ἐπιβαλέσθαι Καρχηδονίοις ναυ-
μαχεῖν τοῖς ἐκ προγόνων ἔχουσι τὴν κατὰ θάλατ-
13 ταν ἡγεμονίαν ἀδήριτον. μαρτυρίῳ δ' ἄν τις χρή-
σαιτο πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν νῦν ὑπ' ἐμοῦ λεγο-
μένων καὶ πρὸς τὸ παράδοξον αὐτῶν τῆς τόλμης·
ὅτε γὰρ τὸ πρῶτον ἐπεχείρησαν διαβιβάζειν εἰς τὴν
Μεσσήνην τὰς δυνάμεις, οὐχ οἷον κατάφρακτος αὐ-
25. τοῖς ὑπῆρχε ναῦς, ἀλλ' οὐδὲ καθόλου μακρὸν πλοῖον
14 οὐδὲ λέμβος οὐδ' εἷς, ἀλλὰ παρὰ Ταραντίνων καὶ
Λοκρῶν ἔτι δ' Ἐλεατῶν καὶ Νεαπολιτῶν συγχρη-
σάμενοι πεντηκοντόρους καὶ τριήρεις ἐπὶ τούτων
15 παραβόλως διεκόμισαν τοὺς ἄνδρας. ἐν ᾧ δὴ καιρῷ
τῶν Καρχηδονίων κατὰ τὸν πορθμὸν ἐπαναχθέντων
αὐτοῖς, καὶ μιᾶς νεὼς καταφράκτου διὰ τὴν προ-
θυμίαν προπεσούσης, ὥστ' ἐποκείλασαν γενέσθαι
τοῖς Ῥωμαίοις ὑποχείριον, ταύτῃ παραδείγματι χρώ-
μενοι τότε πρὸς ταύτην ἐποιοῦντο τὴν τοῦ παντὸς
16 στόλου ναυπηγίαν, ὡς εἰ μὴ τοῦτο συνέβη γενέ-
σθαι, δῆλον ὡς διὰ τὴν ἀπειρίαν εἰς τέλος ἂν ἐκωλύ-
21 θησαν τῆς ἐπιβολῆς. οὐ μὴν ἀλλ' οἷς μὲν ἐπιμελὲς

ἣν τῆς ναυπηγίας, ἐγίνοντο περὶ τὴν τῶν πλοίων
κατασκευήν, οἱ δὲ τὰ πληρώματα συναθροίσαντες
ἐδίδασκον ἐν τῇ γῇ κωπηλατεῖν τὸν τρόπον τοῦτον. 26.
καθίσαντες ἐπὶ τῶν εἰρεσιῶν ἐν τῇ χέρσῳ τοὺς ἄν- 2
δρας τὴν αὐτὴν ἔχοντας τάξιν ταῖς ἐπ' αὐτῶν τῶν
πλοίων καθέδραις, μέσον δ' ἐν αὐτοῖς στήσαντες
τὸν κελευστήν, ἅμα πάντας ἀναπίπτειν ἐφ' αὑτοὺς
ἄγοντας τὰς χεῖρας, καὶ πάλιν προνεύειν ἐξωθοῦν-
τας ταύτας συνείθιζον ἄρχεσθαί τε καὶ λήγειν τῶν
κινήσεων πρὸς τὰ τοῦ κελευστοῦ παραγγέλματα.
προκατασκευασθέντων δὲ τούτων ἅμα τῷ συντελε- 3
σθῆναι τὰς ναῦς καθελκύσαντες, καὶ βραχὺν χρό-
νον ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἐν θαλάττῃ πειραθέν-
τες, ἔπλεον παρὰ τὴν Ἰταλίαν κατὰ τὸ πρόσταγμα
τοῦ στρατηγοῦ. ὁ γὰρ ἐπὶ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως 4
τεταγμένος τοῖς Ῥωμαίοις Γνάιος Κορνήλιος, ὀλίγαις
ἡμέραις πρότερον, συντάξας τοῖς ναυάρχοις, ἐπειδὰν
καταρτίσωσι τὸν στόλον, πλεῖν ὡς ἐπὶ τὸν πορθμόν,
αὐτὸς ἀναχθεὶς μετὰ νεῶν ἑπτακαίδεκα προκατ-
έπλευσεν ἐπὶ τὴν Μεσσήνην, σπουδάζων τὰ κατ-
επείγοντα πρὸς τὴν χρείαν παρασκευάσαι τῷ στόλῳ.
προσπεσούσης δ' αὐτῷ πράξεως ἐκεῖ περὶ τῆς τῶν 5
Λιπαραίων πόλεως, δεξάμενος τὴν ἐλπίδα προχειρό-
τερον τοῦ δέοντος ἔπλει ταῖς προειρημέναις ναυσὶ
26. καὶ καθωρμίσθη πρὸς τὴν πόλιν. ὁ δὲ τῶν Καρ- 6
χηδονίων στρατηγὸς Ἀννίβας, ἀκούσας ἐν τῷ Πα-
νόρμῳ τὸ γεγονός, ἐξαποστέλλει Βοώδη τῆς γερου-
σίας ὑπάρχοντα, ναῦς εἴκοσι δούς. ὃς ἐπιπλεύσας νυ- 7
κτὸς ἐν τῷ λιμένι συνέκλεισε τοὺς περὶ τὸν Γνάιον.
ἡμέρας δ' ἐπιγενομένης τὰ μὲν πληρώματα πρὸς
φυγὴν ὥρμησεν εἰς τὴν γῆν, ὁ δὲ Γνάιος ἐκπλαγὴς

γενόμενος καὶ ποιεῖν ἔχων οὐδὲν τέλος παρέδωκεν
8 αὐτὸν τοῖς πολεμίοις. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τάς τε
ναῦς καὶ τὸν στρατηγὸν τῶν ὑπεναντίων ὑποχείριον
9 ἔχοντες παραχρῆμα πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἀπῆραν. μετ'
οὐ πολλὰς δ' ἡμέρας, οὕτως ἐναργοῦς ὄντος καὶ
προσφάτου τοῦ περὶ τὸν Γνάιον ἀτυχήματος, παρ'
ὀλίγον αὐτὸς Ἀννίβας εἰς τὸ παραπλήσιον ἁμάρ-
10 τημα προφανῶς ἐνέπεσεν. ἀκούσας γὰρ τὸν τῶν
Ῥωμαίων στόλον κομιζόμενον παρὰ τὴν Ἰταλίαν σύν-
εγγυς εἶναι, κατιδεῖν βουλόμενος τό τε πλῆθος καὶ 27.
τὴν ὅλην σύνταξιν τῶν ὑπεναντίων, λαβὼν πεν-
11 τήκοντα ναῦς ἐπιπλεῖ. κάμπτων δὲ περὶ τὸ τῆς Ἰτα-
λίας ἀκρωτήριον ἐμπίπτει τοῖς πολεμίοις ἐν κόσμῳ
καὶ τάξει ποιουμένοις τὸν πλοῦν, καὶ τὰς μὲν πλεί-
ους ἀπέβαλε τῶν νεῶν, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ὑπολει-
φθεισῶν ἀνελπίστως καὶ παραδόξως διέφυγεν.

22 Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι μετὰ ταῦτα συνεγγίσαντες τοῖς
κατὰ τὴν Σικελίαν τόποις, καὶ συνέντες τὸ γεγο-
νὸς σύμπτωμα περὶ τὸν Γνάιον, παραυτίκα μὲν δι-
επέμποντο πρὸς Γάιον Βίλιον τὸν ἡγούμενον τῆς
2 πεζῆς δυνάμεως, καὶ τοῦτον ἀνέμενον, ἅμα δ'
ἀκούοντες οὐ μακρὰν εἶναι τὸν τῶν πολεμίων στό-
λον, ἐγίνοντο πρὸς παρασκευὴν τοῦ ναυμαχεῖν.
3 ὄντων δὲ τῶν πλοίων φαύλων ταῖς κατασκευαῖς καὶ
δυσκινήτων, ὑποτίθεταί τις αὐτοῖς βοήθημα πρὸς
τὴν μάχην τοὺς ἐπικληθέντας μετὰ ταῦτα κόρακας
4 ὧν συνέβαινε τὴν κατασκευὴν εἶναι τοιαύτην. στῦ-
λος ἐν πρῴρᾳ στρογγύλος εἱστήκει, μῆκος μὲν ὀρ-
27. γυιῶν τεττάρων, κατὰ δὲ τὸ πλάτος τριῶν παλαι-
5 στῶν ἔχων τὴν διάμετρον. οὗτος αὐτὸς μὲν ἐπὶ
τῆς κορυφῆς τροχιλίαν εἶχε, περιετέθειτο δ' αὐτῷ

κλῖμαξ ἐπικαρσίαις σανίσι καθηλωμένη, πλάτος μὲν
ποδῶν τεττάρων, τὸ δὲ μῆκος ἓξ ὀργυιῶν. τὸ δὲ 6
τρῆμα τοῦ σανιδώματος ἦν παράμηκες καὶ περι-
έβαινε περὶ τὸν στῦλον μετὰ τὰς πρώτας εὐθέως τῆς
κλίμακος δύ' ὀργυιάς. εἶχε δὲ καὶ δρύφακτον αὕτη
παρ' ἑκατέραν τὴν ἐπιμήκη πλευρὰν εἰς γόνυ τὸ
βάθος. ἐπὶ δὲ τοῦ πέρατος αὐτοῦ προσήρμοστο 7
σιδηροῦν οἷον ὕπερον ἀπωξυσμένον, ἔχον δακτύ-
λιον ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὡς τὸ ὅλον φαίνεσθαι παρα-
πλήσιον ταῖς σιτοποιικαῖς μηχαναῖς. εἰς δὲ τοῦτον 8
τὸν δακτύλιον ἐνεδέδετο κάλως, ᾧ κατὰ τὰς ἐμβο-
λὰς τῶν πλοίων ἐξαίροντες τοὺς κόρακας διὰ τῆς
ἐν τῷ στύλῳ τροχιλίας ἀφίεσαν ἐπὶ τὸ κατάστρωμα
τῆς ἀλλοτρίας νεὼς ποτὲ μὲν κατὰ πρῶρραν, ποτὲ
δ' ἀντιπεριάγοντες τὰς ἐκ τῶν πλαγίων προσπι-
πτούσας ἐμβολάς. ὅτε δὲ ταῖς σανίσι τῶν καταστρω- 9
μάτων ἐμπαγέντες οἱ κόρακες ὁμοῦ συνδήσαιεν τὰς
ναῦς, εἰ μὲν πλάγιαι παραβάλοιεν ἀλλήλαις, παν- 28.
ταχόθεν ἐπεπήδων, εἰ δὲ κατὰ πρῶρραν, δι' αὐτοῦ
τοῦ κόρακος ἐπὶ δύο συνεχεῖς ἐποιοῦντο τὴν ἔφ-
οδον· ὧν οἱ μὲν ἡγούμενοι τὴν κατὰ πρόσωπον ἐπι- 10
φάνειαν ἐσκέπαζον ταῖς τῶν θυρεῶν προβολαῖς, οἱ
δ' ἑπόμενοι τὰς ἐκ τῶν πλαγίων ἠσφάλιζον πλευ-
ρὰς ὑπὲρ τὸν δρύφακτον ὑπερτιθέμενοι τὰς ἴτυς
τῶν ὅπλων. οὗτοι μὲν οὖν τοιαύτῃ κεχρημένοι πα- 11
ρασκευῇ καιρὸν ἐπετήρουν πρὸς ναυμαχίαν· ὁ δὲ 23
Γάιος Βίλιος ὡς θᾶττον ἔγνω τὴν περιπέτειαν τοῦ
τῆς ναυτικῆς δυνάμεως ἡγουμένου, παραδοὺς τὰ
πεζικὰ στρατόπεδα τοῖς χιλιάρχοις αὐτὸς διεκομίσθη
πρὸς τὸν στόλον. πυθόμενος δὲ τοὺς πολεμίους 2
πορθεῖν τὴν Μυλαΐτιν χώραν, ἐπιπλεῖ στόλῳ παντί.

28. 3 συνιδόντες δ' οἱ Καρχηδόνιοι μετὰ χαρᾶς καὶ σπου-
δῆς ἀνήγοντο ναυσὶν ἑκατὸν καὶ τριάκοντα, κατα-
φρονοῦντες τῆς ἀπειρίας τῶν Ῥωμαίων, καὶ πάντες
ἔπλεον ἀντίπρωρροι τοῖς πολεμίοις, οὐδὲ τάξεως
καταξιώσαντες τὸν κίνδυνον, ἀλλ' ὡς ἐπὶ λείαν τινὰ
4 πρόδηλον. ἡγεῖτο δ' Ἀννίβας αὐτῶν — οὗτος δ'
ἦν ὁ τὰς δυνάμεις ἐκκλέψας νυκτὸς ἐκ τῆς τῶν
Ἀκραγαντίνων πόλεως — ἔχων ἑπτήρη τὴν γενο-
5 μένην Πύρρου τοῦ βασιλέως. ἅμα δὲ τῷ πλησιά-
ζειν συνθεωροῦντες ἀνανενευκότας τοὺς κόρακας ἐν
ταῖς ἑκάστων πρῴραις, ἐπὶ ποσὸν μὲν ἠπόρουν οἱ
Καρχηδόνιοι, ξενιζόμενοι ταῖς τῶν ὀργάνων κατα-
σκευαῖς· οὐ μὴν ἀλλὰ τελέως κατεγνωκότες τῶν
ἐναντίων ἐνέβαλον οἱ πρῶτοι πλέοντες τετολμηκό-
6 τως. τῶν δὲ συμπλεκομένων σκαφῶν ἀεὶ δεδεμε-
νων τοῖς ὀργάνοις, καὶ τῶν ἀνδρῶν εὐθὺς ἐπιπο-
ρευομένων δι' αὐτοῦ τοῦ κόρακος καὶ συμπλεκο-
μένων ἐπὶ τοῖς καταστρώμασιν, οἱ μὲν ἐφονεύοντο
τῶν Καρχηδονίων, οἱ δὲ παρεδίδοσαν ἑαυτοὺς ἐκ-
πληττόμενοι τὸ γινόμενον· παραπλήσιον γὰρ πεζο-
7 μαχίας συνέβαινε τὸν κίνδυνον ἀποτελεῖσθαι. διὸ
καὶ τριάκοντα μὲν τὰς πρώτας συμβαλούσας ναῦς
αὐτάνδρους ἀπέβαλον, σὺν αἷς ἐγένετ' αἰχμάλωτον
καὶ τὸ τοῦ στρατηγοῦ πλοῖον· Ἀννίβας δ' ἀνελ-
πίστως καὶ παραβόλως αὐτὸς ἐν τῇ σκάφῃ διέφυγε.
8 τὸ δὲ λοιπὸν πλῆθος τῶν Καρχηδονίων ἐποιεῖτο 29.
μὲν τὸν ἐπίπλουν ὡς εἰς ἐμβολήν, ἐν δὲ τῷ συνεγ-
γίζειν θεωροῦντες τὸ συμβεβηκὸς περὶ τὰς προ-
πλεούσας ναῦς, ἐξέκλινον καὶ διένευον τὰς τῶν
9 ὀργάνων ἐπιβολάς. πιστεύοντες δὲ τῷ ταχυναυτεῖν,
οἱ μὲν ἐκ πλαγίων, οἱ δὲ κατὰ πρύμναν ἐκπερι-

πλέοντες ἀσφαλῶς ἤλπιζον ποιήσασθαι τὰς ἐμβολάς.
πάντη δὲ καὶ πάντως ἀντιπεριισταμένων καὶ συν- 10
διανευόντων τῶν ὀργάνων οὕτως ὥστε κατ' ἀνάγ-
κην τοὺς ἐγγίσαντας συνδεδέσθαι, τέλος ἐγκλίναν-
τες ἔφυγον οἱ Καρχηδόνιοι, καταπλαγέντες τὴν
καινοτομίαν τοῦ συμβαίνοντος, πεντήκοντα ναῦς
ἀποβαλόντες.

Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι παραδόξως ἀντιπεποιημένοι τῆς 24
29. κατὰ θάλατταν ἐλπίδος, διπλασίως ἐπερρώσθησαν
ταῖς ὁρμαῖς πρὸς τὸν πόλεμον. τότε μὲν οὖν προσ- 2
σχόντες τῇ Σικελίᾳ τήν τ' Αἰγεσταίων ἔλυσαν πο-
λιορκίαν, ἐσχάτως αὐτῶν ἤδη διακειμένων, κατά
τε τὴν ἐκ τῆς Αἰγέστης ἀναχώρησιν Μάκελλαν πό-
λιν κατὰ κράτος εἷλον. μετὰ δὲ τὴν ναυμαχίαν 3
Ἀμίλκας ὁ τῶν Καρχηδονίων στρατηγὸς ὁ τεταγ-
μένος ἐπὶ τῶν πεζικῶν δυνάμεων, διατρίβων περὶ
Πάνορμον, γνοὺς ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς στρατοπέδοις
στασιάζοντας τοὺς συμμάχους πρὸς τοὺς Ῥωμαίους
περὶ τῶν ἐν ταῖς μάχαις πρωτείων, καὶ πυνθανό- 4
μενος στρατοπεδεύειν αὐτοὺς καθ' ἑαυτοὺς τοὺς
συμμάχους μεταξὺ τοῦ Παρώπου καὶ τῶν Θερμῶν
τῶν Ἱμεραίων, ἐπιπεσὼν αὐτοῖς αἰφνιδίως ἀνα-
στρατοπεδεύουσι μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως σχεδὸν
εἰς τετρακισχιλίους ἀπέκτεινε. μετὰ δὲ ταύτην τὴν 5
πρᾶξιν ὁ μὲν Ἀννίβας ἔχων τὰς διασωθείσας ναῦς
ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Καρχηδόνα, μετ' οὐ πολὺ δ'
ἐκεῖθεν εἰς Σαρδόνα διῆρε, προσλαβὼν ναῦς καί
τινας τῶν ἐνδόξων τριηράρχων. χρόνοις δ' οὐ 6
πολλοῖς κατόπιν ἐν τῇ Σαρδόνι συγκλεισθεὶς ὑπὸ
Ῥωμαίων ἔν τινι λιμένι καὶ πολλὰς ἀποβαλὼν τῶν
νεῶν, παραυτίκα συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν διασωθέντων

7 Καρχηδονίων ἀνεσταυρώθη. Ῥωμαῖοι γὰρ ἅμα τῆς
θαλάττης ἥψαντο καὶ τῶν κατὰ Σαρδόνα πραγμά-
των εὐθέως ἀντείχοντο.

8 Τὰ δ' ἐν τῇ Σικελίᾳ στρατόπεδα τῶν Ῥωμαίων 30.
κατὰ μὲν τὸν ἑξῆς ἐνιαυτὸν οὐδὲν ἄξιον ἔπραξαν
9 λόγου, τότε δὲ προσδεξάμενοι τοὺς ἐπικαθεσταμέ-
νους ἄρχοντας Αὖλον Ἀτίλιον καὶ Γάιον Σουλπί-
κιον ὥρμησαν ἐπὶ τὸν Πάνορμον διὰ τὸ τὰς τῶν
10 Καρχηδονίων δυνάμεις ἐκεῖ παραχειμάζειν. οἱ δὲ
στρατηγοὶ συνεγγίσαντες τῇ πόλει μετὰ πάσης τῆς
δυνάμεως παρετάξαντο. τῶν δὲ πολεμίων οὐκ ἀντ-
εξιόντων, πάλιν ἐντεῦθεν ἐποιήσαντο τὴν ὁρμὴν ἐπὶ
11 πόλιν Ἱππάναν, καὶ ταύτην μὲν ἐξ ἐφόδου κατὰ
30. κράτος ἔλαβον, εἷλον δὲ καὶ τὸ Μυττίστρατον, πολ-
λοὺς χρόνους ὑπομεμενηκὸς τὴν πολιορκίαν διὰ τὴν
12 ὀχυρότητα τοῦ τόπου. τὴν δὲ Καμαριναίων πόλιν,
μικρῷ πρότερον ἀπ' αὐτῶν ἀποστᾶσαν, τότε προσ-
ενέγκαντες ἔργα καὶ καταβαλόντες τὰ τείχη κατ-
έσχον· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν Ἔνναν καὶ ἕτερα πλείω
13 πολισμάτια τῶν Καρχηδονίων. ἀπὸ δὲ τούτων γε-
νόμενοι Λιπαραίους ἐπεχείρησαν πολιορκεῖν.

25 Τῷ δ' ἑξῆς ἐνιαυτῷ Γάιος Ἀτίλιος ὁ στρατηγὸς
τῶν Ῥωμαίων πρὸς Τυνδαρίδα καθορμισθείς, καὶ
συνθεασάμενος ἀτάκτως παραπλέοντα τὸν τῶν Καρχη-
δονίων στόλον, παραγγείλας τοῖς ἰδίοις πληρώμα-
σιν ἕπεσθαι τοῖς ἡγουμένοις, αὐτὸς ὥρμησε πρὸ τῶν
2 ἄλλων, ἔχων δέκα ναῦς ὁμοπλοούσας. οἱ δὲ Καρχη-
δόνιοι, συνιδόντες τῶν ὑπεναντίων τοὺς μὲν ἀκμὴν
ἐμβαίνοντας, τοὺς δ' ἀναγομένους, τοὺς δὲ πρώ-
τους πολὺ προειληφότας τῶν ἄλλων, ἐπιστρέψαντες
3 αὐτοῖς ἀπήντων. καὶ κυκλώσαντες τὰς μὲν ἄλλας

διέφθειραν, τὴν δὲ τοῦ στρατηγοῦ ναῦν παρ' ὀλί-
γον αὔτανδρον ἔλαβον. οὐ μὴν ἀλλ' αὕτη μὲν (εὖ) ταῖς
ὑπηρεσίαις ἐξηρτυμένη καὶ ταχυναυτοῦσα διέφυγε
παραδόξως τὸν κίνδυνον, αἱ δὲ λοιπαὶ τῶν Ῥωμαίων 4
ἐπιπλέουσαι κατὰ βραχὺ συνηθροίζοντο. γενόμεναι
δ' ἐν μετώπῳ συνέβαλον τοῖς πολεμίοις, καὶ δέκα
μὲν αὐτάνδρους ναῦς ἔλαβον, ὀκτὼ δὲ κατέδυσαν.
αἱ δὲ λοιπαὶ τῶν Καρχηδονίων ἀπεχώρησαν εἰς τὰς
Λιπαραίας καλουμένας νήσους.

Ἐκ δὲ ταύτης τῆς ναυμαχίας ἀμφότεροι νομίζοντες 5
ἐφάμιλλον πεποιῆσθαι τὸν κίνδυνον, ὥρμησαν ὁλο- 31.
σχερέστερον ἐπὶ τὸ συνίστασθαι ναυτικὰς δυνάμεις
καὶ τῶν κατὰ θάλατταν ἀντέχεσθαι πραγμάτων. αἱ 6
δὲ πεζικαὶ δυνάμεις ἐν τοῖς κατὰ ταῦτα καιροῖς οὐδὲν
ἔπραξαν ἄξιον μνήμης, ἀλλὰ περὶ μικρὰς καὶ τὰς τυ-
χούσας πράξεις κατέτριψαν τοὺς χρόνους. διὸ παρα- 7
σκευασάμενοι, καθάπερ εἶπον, εἰς τὴν ἐπιφερομένην
θερείαν ἀνήχθησαν Ῥωμαῖοι μὲν τριάκοντα καὶ τρια-
κοσίαις μακραῖς ναυσὶ καταφράκτοις, καὶ κατέσχον
31. εἰς Μεσσήνην. ὅθεν ἀναχθέντες ἔπλεον δεξιὰν ἔχον- 8
τες τὴν Σικελίαν, κάμψαντες δὲ τὸν Πάχυνον ὑπερ-
ῆραν εἰς Ἔκνομον διὰ τὸ καὶ τὸ πεζὸν στράτευμα
περὶ τούτους αὐτοὺς εἶναι τοὺς τόπους. Καρχη- 9
δόνιοι δὲ πεντήκοντα καὶ τριακοσίαις ναυσὶ κατα-
φράκτοις ἀναπλεύσαντες Λιλυβαίῳ προσέσχον, ἐν-
τεῦθεν δὲ πρὸς Ἡράκλειαν τὴν Μινῴαν καθωρμί-
σθησαν. ἦν δὲ τῶν μὲν Ῥωμαίων πρόθεσις εἰς 26
τὴν Λιβύην πλεῖν καὶ τὸν πόλεμον ἐκεῖ περισπᾶν,
ἵνα τοῖς Καρχηδονίοις μὴ περὶ Σικελίας, ἀλλὰ περὶ
σφῶν αὐτῶν καὶ τῆς ἰδίας χώρας ὁ κίνδυνος γίνη-
ται. τοῖς δὲ Καρχηδονίοις τἀναντία τούτων ἐδόκει· 2

συνιδόντες γὰρ ὡς εὐέφοδός ἐστιν ἡ Λιβύη καὶ πᾶς
ὁ κατὰ τὴν χώραν λαὸς εὐχείρωτος τοῖς ἅπαξ εἰς
αὐτὴν ἐμβαλοῦσιν, οὐχ οἷοί τ᾽ ἦσαν ἐπιτρέπειν,
3 ἀλλὰ διακινδυνεύειν καὶ ναυμαχεῖν ἔσπευδον. ὄν-
των δὲ τῶν μὲν πρὸς τὸ κωλύειν, τῶν δὲ πρὸς τὸ
βιάζεσθαι, προφανὴς ἦν ὁ μέλλων ἀγὼν ἐκ τῆς ἑκα-
4 τέρων συνίστασθαι φιλοτιμίας. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι
πρὸς ἀμφότερα τὴν παρασκευὴν ἁρμόζουσαν ἐποι-
οῦντο, πρός τε τὴν κατὰ θάλατταν χρείαν καὶ πρὸς
5 τὴν ἀπόβασιν τὴν εἰς τὴν πολεμίαν. διόπερ ἐπιλέ-
ξαντες ἐκ τῶν πεζικῶν στρατοπέδων τὰς ἀρίστας χεῖ-
ρας διεῖλον τὴν πᾶσαν δύναμιν, ἣν ἤμελλον ἀνα-
6 λαμβάνειν, εἰς τέτταρα μέρη. τὸ δὲ μέρος ἕκαστον
διττὰς εἶχε προσηγορίας· πρῶτον μὲν γὰρ ἐκαλεῖτο
στρατόπεδον καὶ πρῶτος στόλος, καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ
λόγον. τὸ δὲ τέταρτον καὶ τρίτην ἐπωνυμίαν ἔτι 32.
προσειλήφει· τριάριοι γὰρ ὠνομάζοντο κατὰ τὴν ἐν
7 τοῖς πεζοῖς στρατοπέδοις συνήθειαν. καὶ τὸ μὲν
σύμπαν ἦν στράτευμα τούτων τῆς ναυτικῆς δυνά-
μεως περὶ τέτταρας καὶ δέκα μυριάδας, ὡς ἂν ἑκά-
στης νεὼς λαμβανούσης ἐρέτας μὲν τριακοσίους, ἐπι-
8 βάτας δ᾽ ἑκατὸν εἴκοσιν. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τὸ μὲν
πλεῖον καὶ τὸ πᾶν ἡρμόζοντο πρὸς τὸν κατὰ θάλατ-
32. ταν κίνδυνον· τό γε μὴν πλῆθος αὐτῶν ἦν ὑπὲρ
πεντεκαίδεκα μυριάδας κατὰ τὸν τῶν νεῶν λόγον.
9 ἐφ᾽ οἷς οὐχ οἷον ἄν τις παρὼν καὶ θεώμενος ὑπὸ
τὴν ὄψιν, ἀλλὰ κἂν ἀκούων καταπλαγείη τὸ τοῦ
κινδύνου μέγεθος καὶ τὴν τῶν πολιτευμάτων ἀμ-
φοτέρων μεγαλομερίαν καὶ δύναμιν, στοχαζόμενος
ἔκ τε τοῦ τῶν ἀνδρῶν καὶ τοῦ τῶν νεῶν πλήθους.
10 οἱ δὲ Ῥωμαῖοι συλλογιζόμενοι διότι τὸν μὲν πλοῦν

εἶναι συμβαίνει πελάγιον, τοὺς δὲ πολεμίους τα-
χυναυτεῖν, πανταχόθεν ἐπειρῶντο ποιεῖσθαι τὴν τάξιν
ἀσφαλῆ καὶ δυσπρόσοδον. τὰς μὲν οὖν ἑξήρεις δύ' 11
οὔσας, ἐφ' ὧν ἔπλεον οἱ στρατηγοὶ Μάρκος Ἀτίλιος
καὶ Λεύκιος Μάλιος, πρώτας ἐν μετώπῳ παραλλήλους
ἔταξαν. τούτων δ' ἑκατέρᾳ συνεχεῖς κατὰ μίαν ναῦν 12
ἐπιτάττοντες τῇ μὲν τὸν πρῶτον, τῇ δὲ τὸν δεύτε-
ρον στόλον ἐπέστησαν, ἀεὶ καθ' ἑκάστην ναῦν ἑκα-
τέρου τοῦ στόλου μεῖζον τὸ μεταξὺ ποιοῦντες διά-
στημα. ταῖς δὲ πρώρραις ἔξω νεύοντα τὰ σκάφη
τὴν ἐπίστασιν ἐπ' ἀλλήλοις εἶχεν. ἐπειδὴ δὲ τὸν 13
πρῶτον καὶ δεύτερον στόλον ἁπλῶς εἰς ἔμβολον ἔτα-
ξαν, ἐπέβαλον τούτοις ἐπὶ μίαν ναῦν ἐν μετώπῳ
τὸ τρίτον στρατόπεδον· ὧν ἐπιστάντων ἀπετελέσθη
τρίγωνον τὸ πᾶν εἶδος τῆς τάξεως. ἐπὶ δὲ τούτοις 14
ἐπέστησαν τὰς ἱππηγούς, ῥύματα δόντες ἐξ αὐτῶν
ταῖς τοῦ τρίτου στόλου ναυσί. ταύταις δὲ κατόπιν 15
ἐπέβαλον τὸν τέταρτον στόλον, τοὺς τριαρίους κλη-
θέντας, ἐπὶ μίαν παρεκτείναντες ναῦν, ὡς ὑπερτεί-
νειν ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους τοὺς πρὸ ἑαυτῶν. καὶ 16
συναρμοσθέντων πάντων κατὰ τὸν εἰρημένον τρό- 33.
πον, τὸ μὲν ὅλον ἀπετελέσθη σχῆμα τῆς τάξεως
ἔμβολον, οὗ τὸ μὲν ἐπὶ τὴν κορυφὴν μέρος ἦν κοῖ-
λον, τὸ δὲ πρὸς τῇ βάσει στερεόν, τὸ δὲ σύμπαν
ἐνεργὸν καὶ πρακτικόν, ἅμα δὲ καὶ δυσδιάλυτον.
οἱ δὲ τῶν Καρχηδονίων στρατηγοὶ κατὰ τὸν αὐτὸν 27
καιρὸν παρακαλέσαντες τὰ πλήθη διὰ βραχέων, καὶ
συνυποδείξαντες αὐτοῖς ὅτι νικήσαντες μὲν τῇ ναυ-
μαχίᾳ περὶ Σικελίας ποιήσονται τὸν πόλεμον, ἡτ-
33. τηθέντες δὲ περὶ τῆς σφετέρας πατρίδος κινδυνεύ-
σουσι καὶ τῶν ἀναγκαίων, οὕτως αὐτοῖς παρήγγει-

2 λαν ἐμβαίνειν εἰς τὰς ναῦς. προθύμως δὲ πάντων
ποιούντων τὸ παραγγελλόμενον διὰ τὸ προορᾶσθαι
τὸ μέλλον ἐκ τῶν εἰρημένων, εὐθαρσῶς ἀνήγοντο
3 καὶ καταπληκτικῶς. θεωροῦντες δὲ τὴν τῶν πολε-
μίων τάξιν οἱ στρατηγοί, καὶ πρὸς ταύτην ἁρμοζόμε-
νοι, τὰ μὲν τρία μέρη τῆς αὑτῶν δυνάμεως ἐπὶ μίαν
ἔταττον ναῦν, πρὸς τὸ πέλαγος ἀνατείναντες τὸ δε-
ξιὸν κέρας, ὡς κυκλώσοντες τοὺς ὑπεναντίους, πά-
σας ἱστάντες ἀντιπρώρρους τὰς ναῦς τοῖς πολεμίοις.
4 τὸ δὲ τέταρτον εὐώνυμον τῆς ὅλης τάξεως ἐποίουν,
5 ἐν ἐπικαμπίῳ νεῦον πρὸς τὴν γῆν. ἡγοῦντο δὲ τῶν
Καρχηδονίων, τοῦ μὲν δεξιοῦ κέρως, ἔχων ἐπίπλους
καὶ πεντήρεις τὰς μάλιστα ταχυναυτούσας πρὸς τὴν
ὑπερκέρασιν, Ἄννων ὁ περὶ τὸν Ἀκράγαντα λειφθεὶς
6 τῇ παρατάξει· τῶν δ' εὐωνύμων εἶχε τὴν ἐπιμέλειαν
Ἀμίλκας ὁ περὶ τὴν Τυνδαρίδα ναυμαχήσας· ὃς τότε
κατὰ μέσην τὴν τάξιν ποιούμενος τὸν κίνδυνον ἐχρή-
7 σατό τινι στρατηγήματι κατὰ τὸν ἀγῶνα τοιῷδε. τῶν
γὰρ Ῥωμαίων συνθεασαμένων ἐπὶ λεπτὸν ἐκτεταμέ-
νους τοὺς Καρχηδονίους, καὶ ποιησαμένων τὴν ὁρ-
μὴν ἐπὶ μέσους, τὴν μὲν ἀρχὴν ὁ κίνδυνος ἔλαβε
8 τοιαύτην. ταχὺ δὲ τῶν περὶ τὰ μέσα Καρχηδονίων
ἐκ παραγγέλματος κλινάντων πρὸς φυγὴν χάριν τοῦ
διασπάσαι τὴν τῶν Ῥωμαίων τάξιν, οὗτοι μὲν ὑπ-
εχώρουν μετὰ σπουδῆς, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κατόπιν ἠκο-
9 λούθουν ἐκθύμως. ὁ μὲν οὖν πρῶτος καὶ δεύτερος
στόλος ἐπέκειτο τοῖς φεύγουσι, τὸ δὲ τρίτον καὶ τὸ
τέταρτον στρατόπεδον ἀπεσπᾶτο, τῶν μὲν ῥυμουλ-
κούντων τὰς ἱππηγοὺς ναῦς, τῶν δὲ τριαρίων συμ- **34.**
10 μενόντων καὶ συνεφεδρευόντων τούτοις. ἐπεὶ δὲ
τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον στόλον ἱκανὸν τῶν ἄλλων

ἐδόκουν ἀπεσπακέναι τόπον οἱ Καρχηδόνιοι, συνθή-
ματος ἀρθέντος ἐκ τῆς Ἀμίλκου νεὼς μετεβάλοντο
πάντες ἅμα καὶ συνέβαλον τοῖς ἐπικειμένοις. ἀγῶ- 11
34. νος δὲ συστάντος καρτεροῦ, τῷ μὲν ταχυναυτεῖν ἐκ-
περιπλέοντες καὶ ῥᾳδίως μὲν προσιόντες, ὀξέως δ'
ἀποχωροῦντες, πολὺ περιῆσαν οἱ Καρχηδόνιοι, τῷ 12
δὲ βιαιομαχεῖν κατὰ τὰς συμπλοκὰς καὶ συνδεῖν τοῖς
κόραξι τοὺς ἅπαξ ἐγγίσαντας, ἅμα δὲ καὶ τῷ συν-
αγωνιζομένων ἀμφοτέρων τῶν στρατηγῶν ἐν ὄψει
τῶν ἡγουμένων ποιεῖσθαι τὸν κίνδυνον, οὐχ ἧττον
ἐπικυδεστέρας εἶχον οἱ Ῥωμαῖοι τῶν Καρχηδονίων
τὰς ἐλπίδας. ἡ μὲν οὖν κατὰ τούτους μάχη τοιαύ- 13
την εἶχε διάθεσιν. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν τὸ 28
μὲν δεξιὸν κέρας ἔχων Ἄννων, τὸ μεῖναν ἐν ἀπο-
στάσει κατὰ τὴν πρώτην συμβολήν, τό τε πέλαγος
ὑπεράρας ἐνέβαλε ταῖς τῶν τριαρίων ναυσὶ καὶ πολ-
λὴν ἀπορίαν παρεῖχε καὶ δυσχρηστίαν αὐτοῖς. οἱ 2
δὲ παρὰ τὴν γῆν τεταγμένοι τῶν Καρχηδονίων,
παραγεγονότες εἰς μέτωπον ἐκ τῆς προϋπαρχούσης
τάξεως, καὶ ποιήσαντες ἀντιπρώρρους τὰς ναῦς, ἐν-
έβαλον τοῖς ῥυμουλκοῦσι τὰς ἱππηγούς· οἱ δ' ἀφ-
έμενοι τὰ ῥύματα συνεπλέκοντο καὶ διηγωνίζοντο
τοῖς πολεμίοις. ἦν δὲ τρία μέρη τῆς ὅλης συμπλο- 3
κῆς καὶ τρεῖς ναυμαχίαι συνέστησαν πολὺ κεχωρι-
σμέναι τοῖς τόποις ἀλλήλων· τῷ δ' ἑκατέρων πάρ- 4
ισα τὰ μέρη γενέσθαι κατὰ τὸν ἐξ ἀρχῆς χειρισμὸν
ἐφάμιλλον εἶναι συνέβαινε καὶ τὸν κίνδυνον. οὐ 5
μὴν ἀλλὰ τὸ κατὰ λόγον ἐν ἑκάστοις ἐπετελεῖτο
περὶ τὴν μάχην, ὅπερ εἰκὸς ὅταν ᾖ παραπλήσια
πάντα τὰ τῶν ἀγωνιζομένων. οἱ γὰρ πρῶτοι (κιν- 6
δυνεύσαντες πρῶτοι) καὶ διεκρίθησαν· τέλος γὰρ ἐκ-

βιασθέντες οἱ περὶ τὸν Ἀμίλκαν εἰς φυγὴν ὥρμη-
7 σαν. ὁ μὲν οὖν Λεύκιος ἀνεδεῖτο τὰς αἰχμαλώτους
ναῦς· ὁ δὲ Μάρκος, συνορῶν τὸν περὶ τοὺς τριαρί-
ους καὶ τὰς ἱππηγοὺς ἀγῶνα, κατὰ σπουδὴν ἐβοήθει
τούτοις, ἔχων τοῦ δευτέρου στόλου τὰς ἀκεραίους
8 ναῦς. συνάψαντος δὲ καὶ προσμίξαντος αὐτοῦ τοῖς **35.**
περὶ τὸν Ἄννωνα, ταχέως ἀναθαρρήσαντες οἱ τριά-
ριοι, καίπερ ἤδη κακῶς ἀπαλλάττοντες, πάλιν ἐπερ-
35. 9 ρώσθησαν πρὸς τὸν κίνδυνον. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι,
τῶν μὲν κατὰ πρόσωπον αὐτοῖς προσμαχομένων,
τῶν δὲ κατὰ νώτου προσπιπτόντων, δυσχρηστού-
μενοι, καὶ παραδόξως ὑπὸ τῶν βοηθησάντων κυ-
κλούμενοι, κλίναντες πελαγίαν ἐποιοῦντο τὴν ὑπο-
10 χώρησιν. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν ὅ τε Λεύκιος,
ἐπαναπλέων ἤδη καὶ θεωρῶν συγκεκλεισμένον πρὸς
τῇ γῇ τὸν τρίτον στόλον ὑπὸ τοῦ τῶν Καρχηδονίων
εὐωνύμου κέρατος, ὅ τε Μάρκος, ἐν ἀσφαλεῖ κα-
ταλιπὼν τὰς ἱππηγοὺς καὶ τοὺς τριαρίους, ὥρμη-
11 σαν ἀμφότεροι βοηθεῖν τοῖς κινδυνεύουσι. παρα-
πλήσιον γὰρ ἦν ἤδη τὸ γινόμενον πολιορκίᾳ· καὶ
πάντες ἂν ἀπολώλεισαν οὗτοί γε προφανῶς, εἰ μὴ
δεδιότες τοὺς κόρακας οἱ Καρχηδόνιοι περιφράξαντες
μὲν αὐτοὺς πρὸς τῇ γῇ συνεῖχον, πρὸς δὲ τὰς ἐμ-
βολὰς διὰ τὴν συμπλοκὴν εὐλαβῶς ἔχοντες οὐ προσ-
12 ήεσαν. ταχέως δ' ἐπιγενόμενοι καὶ κυκλώσαντες οἱ
στρατηγοὶ τοὺς Καρχηδονίους αὐτάνδρους μὲν ἔλα-
βον πεντήκοντα ναῦς τῶν πολεμίων, ὀλίγαι δέ τι-
13 νες παρὰ τὴν γῆν ἐξελίξασαι διέφυγον. ὁ μὲν οὖν
κατὰ μέρος κίνδυνος τοιαύτην ἔσχε τὴν διάθεσιν,
τὸ δὲ τέλος τῆς συμπάσης ναυμαχίας ἐγένετο κατὰ
14 τοὺς Ῥωμαίους. διεφθάρη δὲ τούτων μὲν εἴκοσι

καὶ τέτταρα σκάφη, τῶν δὲ Καρχηδονίων ὑπὲρ τριά-
κοντα. ναῦς δὲ τῶν μὲν Ῥωμαίων αὔτανδρος οὐ-
δεμία τοῖς πολεμίοις ἐγένεθ᾽ ὑποχείριος, τῶν δὲ
Καρχηδονίων ἑξήκοντα καὶ τέτταρες.

Μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν οἱ Ῥωμαῖοι προσεπισιτι- 29
σάμενοι καὶ τὰς αἰχμαλώτους ναῦς καταρτίσαντες,
ἔτι δὲ τὴν ἁρμόζουσαν τοῖς προτερήμασιν ἐπιμέλειαν
ποιησάμενοι τῶν πληρωμάτων, ἀνήγοντο ποιούμε-
νοι τὸν πλοῦν ὡς ἐπὶ τὴν Λιβύην. προσσχόντες 2
δὲ ταῖς πρώταις πλεούσαις ναυσὶν ὑπὸ τὴν ἄκραν
τὴν Ἑρμαίαν ἐπονομαζομένην, ἣ πρὸ παντὸς τοῦ
περὶ τὴν Καρχηδόνα κόλπου κειμένη προτείνει πε-
λάγιος ὡς πρὸς τὴν Σικελίαν, καὶ προσδεξάμενοι
τὰς ἐπιπλεούσας ἐνταῦθα ναῦς, καὶ πάντα συν- 36.
αθροίσαντες τὸν στόλον, ἔπλεον παρὰ τὴν χώραν,
ἕως ἐπὶ τὴν Ἀσπίδα καλουμένην πόλιν ἀφίκοντο.
36. ποιησάμενοι δὲ τὴν ἀπόβασιν ἐνταῦθα καὶ νεωλκή- 3
σαντες, ἔτι δὲ τάφρῳ καὶ χάρακι περιλαβόντες τὰς
ναῦς, ἐγίνοντο πρὸς τὸ πολιορκεῖν αὐτήν, οὐ βου-
λομένων ἑκουσίως σφίσι προσχωρῆσαι τῶν κατ-
εχόντων τὴν πόλιν. οἱ δὲ διαφυγόντες ἐκ τοῦ κατὰ 4
τὴν ναυμαχίαν κινδύνου τῶν Καρχηδονίων κατα-
πλεύσαντες, καὶ πεπεισμένοι τοὺς ὑπεναντίους ἐκ
τοῦ γεγονότος προτερήματος ἐπαρθέντας εὐθέως
ποιήσεσθαι τὸν ἐπίπλουν ἐπ᾽ αὐτὴν τὴν Καρχη-
δόνα, παρετήρουν ταῖς πεζικαῖς καὶ ναυτικαῖς δυνά-
μεσι τοὺς προκειμένους τῆς πόλεως τόπους. ἐπι- 5
γνόντες δὲ τοὺς Ῥωμαίους ἀσφαλῶς ἀποβεβηκότας
καὶ πολιορκοῦντας τὴν Ἀσπίδα, τοῦ μὲν παραφυ-
λάττειν τὸν ἐπίπλουν ἀπέγνωσαν, συνήθροιζον δὲ
τὰς δυνάμεις καὶ περὶ φυλακὴν ἐγίνοντο τῆς τε

6 πόλεως καὶ τῆς χώρας. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κυριεύσαντες
τῆς Ἀσπίδος καὶ φυλακὴν ἀπολιπόντες τῆς πόλεως
καὶ χώρας, ἔτι δὲ πρεσβευτὰς εἰς τὴν Ῥώμην πέμ-
ψαντες τοὺς ἀπαγγελοῦντας μὲν περὶ τῶν γεγονό-
των, ἐρησομένους δὲ περὶ τῶν μελλόντων, τί δεῖ
ποιεῖν καὶ πῶς χρῆσθαι τοῖς πράγμασι, μετὰ δὲ
ταῦτα πάσῃ τῇ δυνάμει κατὰ σπουδὴν ἀναζεύξαντες,
7 ὥρμησαν ἐπὶ τὸ πορθεῖν τὴν χώραν. οὐδενὸς δ᾽
ἐμποδὼν ἱσταμένου, πολλὰς μὲν οἰκήσεις περιττῶς
κατεσκευασμένας διέφθειραν, πολὺ δὲ πλῆθος τῆς
τετραπόδου λείας περιεβάλοντο· σώματα δὲ πλείω
8 τῶν δισμυρίων ἐπὶ τὰς ναῦς ἀνήγαγον. ἐν δὲ
τούτῳ τῷ καιρῷ παρῆσαν ἐκ τῆς Ῥώμης οἱ διασα-
φοῦντες ὅτι δεῖ τὸν μὲν ἕνα τῶν στρατηγῶν μένειν
ἔχοντα δυνάμεις τὰς ἀρκούσας, τὸν δ᾽ ἕτερον ἀπο-
9 κομίζειν εἰς τὴν Ῥώμην τὸν στόλον. ὁ μὲν οὖν
Μάρκος ἔμενεν, ὑπολειπόμενος ναῦς τετταράκοντα
καὶ πεζοὺς μυρίους καὶ πεντακισχιλίους, ἱππεῖς δὲ
10 πεντακοσίους· ὁ δὲ Λεύκιος ἀναλαβὼν τὰ πληρώ-
ματα καὶ τὸ τῶν αἰχμαλώτων πλῆθος, καὶ κομι-
σθεὶς παρὰ τὴν Σικελίαν ἀσφαλῶς, ἧκεν εἰς τὴν
Ῥώμην.

30 Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι θεωροῦντες τὴν τῶν πολε- 37.
37. μίων παρασκευὴν χρονιωτέραν οὖσαν, πρῶτον μὲν
στρατηγοὺς ἑαυτῶν εἵλοντο δύο, τόν τ᾽ Ἄννωνος
Ἀσδρούβαν καὶ Βώσταρον, μετὰ δὲ ταῦτα πρὸς τὸν
Ἀμίλκαν ἔπεμπον εἰς τὴν Ἡράκλειαν, καλοῦντες
2 κατὰ τάχος αὐτόν. ὁ δ᾽ ἀναλαβὼν ἱππεῖς πεντα-
κοσίους καὶ πεζοὺς πεντακισχιλίους παρῆν εἰς τὴν
Καρχηδόνα· καὶ κατασταθεὶς στρατηγὸς τρίτος,
ἐβουλεύετο μετὰ τῶν περὶ τὸν Ἀσδρούβαν πῶς δεῖ

χρῆσθαι τοῖς παροῦσιν. ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς βοηθεῖν 3
τῇ χώρᾳ καὶ μὴ περιορᾶν αὐτὴν ἀδεῶς πορθουμέ-
νην. ὁ δὲ Μάρκος μετά τινας ἡμέρας ἐπεπορεύετο, 4
τὰ μὲν ἀτείχιστα τῶν ἐρυμάτων ἐξ ἐφόδου διαρ-
πάζων, τὰ δὲ τετειχισμένα πολιορκῶν. ἀφικόμενος 5
δὲ πρὸς πόλιν Ἀδὺν ἀξιόχρεω, περιστρατοπεδεύσας
ταύτην συνίστατο μετὰ σπουδῆς ἔργα καὶ πολιορ-
κίαν. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τῇ τε πόλει σπουδάζον- 6
τες βοηθῆσαι καὶ τῶν ὑπαίθρων ἀντιποιεῖσθαι κρί-
νοντες ἐξῆγον τὴν δύναμιν. καὶ καταλαβόμενοι 7
λόφον ὑπερδέξιον μὲν τῶν πολεμίων, ἀφυῆ δὲ ταῖς
ἑαυτῶν δυνάμεσιν, ἐν τούτῳ κατεστρατοπέδευσαν.
λοιπὸν ἔχοντες μὲν τὰς πλείστας ἐλπίδας ἐν τοῖς 8
ἱππεῦσι καὶ τοῖς θηρίοις, ἀφέμενοι δὲ τῶν ἐπιπέ-
δων χωρίων καὶ συγκλείσαντες σφᾶς αὐτοὺς εἰς
τόπους ἐρυμνοὺς καὶ δυσβάτους, ἔμελλον διδάξειν
τοὺς πολεμίους ὃ δέον ἦν πράττειν κατ' αὐτῶν. ὃ
δὴ καὶ συνέβη γενέσθαι. συννοήσαντες γὰρ οἱ τῶν 9
Ῥωμαίων ἡγεμόνες ἐμπείρως ὅτι τὸ πρακτικώτατον
καὶ φοβερώτατον τῆς τῶν ὑπεναντίων δυνάμεως
ἠχρείωται διὰ τοὺς τόπους, οὐκ ἀνέμειναν ἕως ἐκεῖ-
νοι καταβάντες εἰς τὰ πεδία παρετάξαντο, χρώμενοι 10
δὲ τοῖς ἰδίοις καιροῖς ἅμα τῷ φωτὶ προσέβαινον ἐξ
ἑκατέρου τοῦ μέρους πρὸς τὸν λόφον. οἱ μὲν οὖν 11
ἱππεῖς καὶ τὰ θηρία τοῖς Καρχηδονίοις ἦν ἄχρηστα
τελέως· οἱ δὲ μισθοφόροι πάνυ γενναίως καὶ προ-
θύμως ἐκβοηθήσαντες τὸ μὲν πρῶτον στρατόπεδον
ἠνάγκασαν ἐκκλῖναι καὶ φυγεῖν· ἐπεὶ δὲ προπεσόν- 12
38. τες καὶ κυκλωθέντες ὑπὸ τῶν ἐκ θατέρου μέρους
προσβαινόντων ἐτράπησαν, μετὰ ταῦτα πάντες εὐ-
θὺς ἐκ τῆς στρατοπεδείας ἐξέπεσον. τὰ μὲν οὖν 13 38.

θηρία μετὰ τῶν ἱππέων, ἐπεὶ τάχιστα τῶν ὁμαλῶν
ἥψατο, μετ' ἀσφαλείας ἐποιοῦντο τὴν ἀποχώρησιν·
14 οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τοὺς πεζοὺς βραχὺν ἐπιδιώξαντες
τόπον καὶ τὸν χάρακα διαρπάσαντες, μετὰ δὲ ταῦτα
πᾶσαν ἐπιπορευόμενοι τὴν χώραν καὶ τὰς πόλεις
15 ἀδεῶς ἐπόρθουν. γενόμενοι δὲ τῆς προσαγορευο-
μένης πόλεως Τύνητος ἐγκρατεῖς, εὐφυοῦς ὑπαρ-
χούσης πρὸς τὰς προκειμένας ἐπιβολάς, ἔτι δὲ κει-
μένης εὐκαίρως κατά τε τῆς πόλεως καὶ τῆς σύνεγ-
γυς ταύτῃ χώρας, κατεστρατοπέδευσαν εἰς αὐτήν.
31 Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι μικρῷ μὲν πρότερον κατὰ
θάλατταν, τότε δὲ κατὰ γῆν ἐπταικότες, οὐ διὰ τὴν
τῶν πολλῶν ἀνανδρίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν ἡγουμέ-
νων ἀβουλίαν κατὰ πάντα τρόπον ἐνεπεπτώκεισαν
2 εἰς δυσχερῆ διάθεσιν. ἅμα γὰρ τοῖς προειρημένοις
καὶ τὸ τῶν Νομάδων ἔθνος συνεπιτιθέμενον αὐτοῖς
οὐκ ἐλάττω, πλείω δὲ τῶν Ῥωμαίων εἰργάζετο κακὰ
3 τὴν χώραν. ἐξ ὧν διὰ τὸν φόβον συμφευγόντων
εἰς τὴν πόλιν τῶν ἀπὸ τῆς χώρας δυσθυμία καὶ
λιμὸς ἦν ὁλοσχερής, τὰ μὲν διὰ τὸ πλῆθος, τὰ δὲ
4 διὰ τὴν προσδοκίαν τῆς πολιορκίας. ὁ δὲ Μάρκος
ὁρῶν τοὺς Καρχηδονίους καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ
θάλατταν ἐσφαλμένους, καὶ νομίζων ὅσον οὔπω
κρατήσειν τῆς πόλεως, ἀγωνιῶν δὲ μὴ συμβῇ τὸν
ἐπιπαραγινόμενον στρατηγὸν ἐκ τῆς Ῥώμης φθά-
σαντα τὴν ἐπιγραφὴν τῶν πραγμάτων λαβεῖν, πρου-
5 καλεῖτο τοὺς Καρχηδονίους εἰς διαλύσεις. οἱ δ'
ἀσμένως ἀκούσαντες ἐξέπεμψαν αὐτῶν τοὺς πρώ-
τους ἄνδρας· οἳ καὶ συμμίξαντες αὐτῷ τοσοῦτον
ἀπέσχον τοῦ ῥέπειν ταῖς γνώμαις ἐπὶ τὸ ποιεῖν τι
τῶν λεγομένων ὥστ' οὐδ' ἀκούοντες ὑπομένειν ἐδύ-

ναντο τὸ βάρος τῶν ἐπιταγμάτων. ὁ μὲν γὰρ Μάρ- 6
κος, ὡς ἤδη κεκρατηκὼς τῶν ὅλων, ὅ,τι ποτὲ συν-
εχώρει, πᾶν ᾤετο δεῖν αὐτοὺς ἐν χάριτι καὶ δωρεᾷ
39. λαμβάνειν· οἱ δὲ Καρχηδόνιοι θεωροῦντες ὅτι καὶ 7
γενομένοις αὐτοῖς ὑποχειρίοις οὐδὲν ἂν συνεξακο-
λουθῆσαι βαρύτερον τῶν τότε προσταγμάτων, οὐ
μόνον δυσαρεστήσαντες τοῖς προτεινομένοις ἐπανῆλ- 39.
θον, ἀλλὰ καὶ προσκόψαντες τῇ βαρύτητι τοῦ Μάρ-
κου. τὸ δὲ συνέδριον τῶν Καρχηδονίων διακοῦσαν 8
τὰ προτεινόμενα παρὰ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ῥωμαίων,
καίπερ σχεδὸν ἀπεγνωκὸς τὰς τῆς σωτηρίας ἐλπί-
δας, ὅμως οὕτως ἀνδρωδῶς ἔστη καὶ γενναίως ὥστε
πᾶν ὑπομένειν εἵλετο καὶ παντὸς ἔργου καὶ καιροῦ
πεῖραν λαμβάνειν, ἐφ' ᾧ μηδὲν ἀγεννὲς μηδ' ἀν-
άξιον τῶν πρὸ τοῦ πράξεων ὑπομεῖναι.

Περὶ δὲ τοὺς καιροὺς τούτους καταπλεῖ τις εἰς 32
τὴν Καρχηδόνα ξενολόγος τῶν ἀπεσταλμένων εἰς
τὴν Ἑλλάδα πρότερον [εἰς τὴν Καρχηδονίων], ἄγων
στρατιώτας πλείστους, ἐν οἷς καὶ Ξάνθιππόν τινα
Λακεδαιμόνιον, ἄνδρα τῆς Λακωνικῆς ἀγωγῆς μετ-
εσχηκότα καὶ τριβὴν ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἔχοντα
σύμμετρον. ὃς διακούσας τὸ γεγονὸς ἐλάττωμα καὶ 2
πῶς καὶ τίνι τρόπῳ γέγονε, καὶ συνθεωρήσας τάς
τε λοιπὰς παρασκευὰς τῶν Καρχηδονίων καὶ τὸ
πλῆθος τῶν ἱππέων καὶ τῶν ἐλεφάντων, παραυτίκα
συνελογίσατο καὶ πρὸς τοὺς φίλους ἐνεφάνισε διότι
συμβαίνει τοὺς Καρχηδονίους οὐχ ὑπὸ Ῥωμαίων,
αὐτοὺς δ' ὑφ' αὑτῶν ἡττᾶσθαι διὰ τὴν ἀπειρίαν
τῶν ἡγουμένων. ταχὺ δὲ διὰ τὴν περίστασιν τῶν 3
τοῦ Ξανθίππου λόγων διαδοθέντων εἰς τὰ πλήθη
καὶ τοὺς στρατηγούς, ἔγνωσαν οἱ προεστῶτες ἀνα-

4 καλεῖσθαι καὶ πεῖραν αὐτοῦ λαμβάνειν. ὁ δὲ παρα-
γενόμενος εἰς τὰς χεῖρας ἔφερε τοῖς ἄρχουσι τοὺς
ἀπολογισμοὺς καὶ παρὰ τί νῦν σφαλείησαν, καὶ
διότι πεισθέντες αὐτῷ καὶ χρησάμενοι τοῖς ἐπιπέ-
δοις τῶν τόπων ἔν τε ταῖς πορείαις καὶ στρατοπε-
δείαις καὶ παρατάξεσιν εὐχερῶς ἑαυτοῖς τε τὴν
ἀσφάλειαν δυνήσονται παρασκευάζειν καὶ τοὺς ὑπ-
5 εναντίους νικᾶν. οἱ δὲ στρατηγοὶ δεξάμενοι τὰ
40. λεγόμενα καὶ πεισθέντες αὐτῷ παραχρῆμα τὰς δυ-
6 νάμεις ἐνεχείρισαν. ἦν μὲν οὖν καὶ κατὰ ταύτην
τὴν παρὰ τοῦ Ξανθίππου διαδιδομένην φωνὴν [ὁ]
θροῦς καὶ λαλιά τις εὔελπις παρὰ τοῖς πολλοῖς·
7 ὡς δ' ἐξαγαγὼν πρὸ τῆς πόλεως τὴν δύναμιν ἐν
κόσμῳ παρενέβαλε καί τι καὶ κινεῖν τῶν μερῶν ἐν
τάξει καὶ παραγγέλλειν κατὰ νόμους ἤρξατο, τηλι- **40.**
καύτην ἐποίει διαφορὰν παρὰ τὴν τῶν πρότερον
στρατηγῶν ἀπειρίαν ὥστε μετὰ κραυγῆς ἐπισημαί-
νεσθαι τοὺς πολλοὺς καὶ σπεύδειν ὡς τάχιστα συμ-
βαλεῖν τοῖς πολεμίοις, πεπεισμένους μηδὲν ἂν πα-
8 θεῖν δεινὸν ἡγουμένου Ξανθίππου. τούτων δὲ
γινομένων οἱ στρατηγοὶ συνιδόντες τοὺς ὄχλους
ἀνατεθαρρηκότας παραδόξως ταῖς ψυχαῖς, παρακα-
λέσαντες αὐτοὺς τὰ πρέποντα τῷ καιρῷ, μετ' ὀλίγας
9 ἡμέρας ὥρμησαν ἀναλαβόντες τὴν δύναμιν. αὕτη
δ' ἦν πεζοὶ μὲν εἰς μυρίους καὶ δισχιλίους, ἱππεῖς
δὲ τετρακισχίλιοι, τὸ δὲ τῶν ἐλεφάντων πλῆθος
ἔγγιστά που τῶν ἑκατόν.

33 Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι θεωροῦντες τοὺς Καρχηδονίους
τάς τε πορείας ποιουμένους διὰ τῶν ὁμαλῶν τόπων
καὶ τὰς στρατοπεδείας τιθέντας ἐν τοῖς ἐπιπέδοις
τῶν χωρίων, κατ' αὐτὸ μὲν τοῦτο ξενιζόμενοι δι-

ἐτρέποντο, τοῖς γε μὴν ὅλοις ἔσπευδον ἐγγίσαι τοῖς
πολεμίοις. συνάψαντες δὲ τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν 2
κατεστρατοπέδευσαν ὡς δέκα σταδίους ἀποσχόντες
τῶν ὑπεναντίων. τῇ δὲ κατὰ πόδας οἱ μὲν προ- 3
εστῶτες τῶν Καρχηδονίων ἐβουλεύοντο πῶς καὶ τί
πρακτέον εἴη κατὰ τὸ παρόν· οἱ δὲ πολλοὶ προ- 4
θύμως ἔχοντες πρὸς τὸν κίνδυνον, συστρεφόμενοι
κατὰ μέρη καὶ κατ' ὄνομα τὸν Ξάνθιππον ἀναβοῶν-
τες ἐξάγειν σφᾶς ᾤοντο δεῖν τὴν ταχίστην. οἱ δὲ 5
στρατηγοὶ τήν τε τῶν ὄχλων ὁρμὴν καὶ προθυμίαν
θεωροῦντες, ἅμα δὲ καὶ τοῦ Ξανθίππου διαμαρτυ-
ρομένου μὴ παριέναι τὸν καιρόν, παρήγγειλαν τῷ
μὲν πλήθει διασκευάζεσθαι, τῷ δὲ Ξανθίππῳ χρῆ-
σθαι τοῖς πράγμασιν ἐπέτρεψαν ὥς ποτ' αὐτῷ δοκεῖ
41. συμφέρειν. ὁ δὲ λαβὼν τὴν ἐξουσίαν, τοὺς μὲν 6
ἐλέφαντας ἐξαγαγὼν ἐφ' ἕνα πρὸ πάσης τῆς δυνά-
μεως ἐν μετώπῳ κατέστησε, τὴν δὲ φάλαγγα τῶν
Καρχηδονίων ἐν ἀποστήματι συμμέτρῳ τούτοις κατ-
όπιν ἐπέστησε. τῶν δὲ μισθοφόρων τοὺς μὲν ἐπὶ 7
τὸ δεξιὸν κέρας παρενέβαλε, τοὺς δ' εὐκινητοτάτους
ὁμοῦ τοῖς ἱππεῦσιν ἑκατέρου τοῦ κέρατος προέστη-
σεν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι συνιδόντες παρατατομένους 8
τοὺς ὑπεναντίους ἀντεξῄεσαν ἑτοίμως. καταπληττό- 9 **41.**
μενοι δὲ καὶ προορώμενοι τὴν τῶν ἐλεφάντων ἔφ-
οδον, προθέμενοι τοὺς γροσφομάχους πολλὰς ἐπ'
ἀλλήλαις κατόπιν ἵστασαν σημαίας, τοὺς δ' ἱππεῖς
ἐμέρισαν ἐφ' ἑκάτερον τὸ κέρας. τὴν δὲ σύμπασαν 10
τάξιν βραχυτέραν μὲν ἢ πρόσθεν, βαθυτέραν δὲ
ποιήσαντες, τῆς μὲν πρὸς τὰ θηρία μάχης δεόντως
ἦσαν ἐστοχασμένοι, τῆς δὲ πρὸς τοὺς ἱππεῖς, πολ-
λαπλασίους ὄντας τῶν παρ' αὐτοῖς, ὁλοσχερῶς ἠστό-

11 χησαν. ἐπεὶ δ' ἀμφότεροι κατὰ τὰς ἑαυτῶν προ-
αιρέσεις καὶ καθόλου καὶ κατὰ μέρος ἑκάστους ἔθη-
καν εἰς τὰς ἁρμοζούσας τάξεις, ἔμενον ἐν κόσμῳ,
καραδοκοῦντες τὸν καιρὸν τῆς ἀλλήλων ἐπιθέσεως.
34 ἅμα δὲ τῷ τὸν Ξάνθιππον τοῖς μὲν ἐπὶ τῶν θη-
ρίων παραγγεῖλαι προάγειν καὶ διασπᾶν τὰς τῶν
ὑπεναντίων τάξεις, τοῖς δ' ἱππεῦσιν ἐφ' ἑκατέρου
τοῦ κέρατος κυκλοῦν καὶ προσβάλλειν τοῖς πολεμί-
2 οις, τότε δὴ καὶ τὸ τῶν Ῥωμαίων στρατόπεδον κατὰ
τὰ παρ' αὐτοῖς ἔθη συνεψόφησαν τοῖς ὅπλοις καὶ
3 συναλαλάξαντες ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. οἱ μὲν
οὖν ἱππεῖς τῶν Ῥωμαίων ταχέως ἀφ' ἑκατέρων τῶν
κεράτων ἔφυγον, διὰ τὸ πολλαπλασίους εἶναι τοὺς
4 Καρχηδονίους. τῶν δὲ πεζῶν οἱ ταχθέντες ἐπὶ τοῦ
λαιοῦ κέρως, ἅμα μὲν ἐκκλίνοντες τὴν τῶν θηρίων
ἔφοδον, ἅμα δὲ καταφρονοῦντες τῶν μισθοφόρων,
ὥρμησαν ἐπὶ τὸ δεξιὸν κέρας τῶν Καρχηδονίων·
τρεψάμενοι δὲ τούτους ἐπέκειντο καὶ κατεδίωκον
5 αὐτοὺς ἕως εἰς τὸν χάρακα. τῶν δὲ κατὰ τοὺς
ἐλέφαντας ταχθέντων οἱ μὲν πρῶτοι συμπεσόντες
ὑπὸ τῆς βίας τῶν ζῴων ἐξωθούμενοι καὶ καταπα-
42. τούμενοι σωρηδὸν ἐν χειρῶν νόμῳ διεφθείροντο,
τῆς γε μὴν ὅλης τάξεως τὸ σύστημα διὰ τὸ βάθος
τῶν ἐφεστώτων ἕως τινὸς ἀδιάσπαστον ἔμεινεν.
6 ἐπεὶ δ' οἱ μὲν τὰς ἐσχάτας ἔχοντες τάξεις κυκλού-
μενοι πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ἱππέων ἠναγκάζοντο
πρὸς τούτους στρεφόμενοι κινδυνεύειν, οἱ δὲ διὰ
μέσων τῶν ἐλεφάντων εἰς τὸ πρόσθεν ἐκβιαζόμενοι
καὶ κατὰ νώτου παριστάμενοι τῶν θηρίων εἰς ἀκέ-
ραιον καὶ συντεταγμένην ἐμπίπτοντες τὴν τῶν Καρ-
7 χηδονίων φάλαγγα διεφθείροντο, τότε δὴ πανταχό- 42.

θεν πονοῦντες, οἱ μὲν πλεῖστοι τῶν Ῥωμαίων συν-
επατήθησαν ὑπὸ τῆς ὑπερφυοῦς βίας τῶν ζῴων, οἱ
δὲ λοιποὶ συνηκοντίσθησαν ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν
ἱππέων ἐν αὐτῷ τῷ τῆς παρατάξεως τόπῳ, τελέως
δέ τινες ὀλίγοι πρὸς φυγὴν ὥρμησαν. οὐσῶν δὲ 8
πεδινῶν τῶν ὑποχωρήσεων, καὶ τούτων οἱ μὲν ὑπὸ
τῶν θηρίων καὶ τῶν ἱππέων ἀπώλλυντο, πεντακό-
σιοι δ' ἴσως οἱ μετὰ Μάρκου τοῦ στρατηγοῦ φυ-
γόντες μετ' ὀλίγον ὑποχείριοι γενόμενοι σὺν αὐτῷ
'κείνῳ πάντες ἐζωγρήθησαν. τῶν μὲν οὖν παρὰ 9
τοῖς Καρχηδονίοις μισθοφόρων ἔπεσον εἰς ὀκτακο-
σίους οἱ κατὰ τὸ λαιὸν τῶν Ῥωμαίων ταχθέντες,
τῶν δὲ Ῥωμαίων ἐσώθησαν μὲν εἰς δισχιλίους οἱ
κατὰ τὸ δίωγμα τῶν προειρημένων ἐκτὸς γενόμενοι
τοῦ κινδύνου, τὸ δὲ λοιπὸν πλῆθος διεφθάρη πλὴν 10
Μάρκου τοῦ στρατηγοῦ καὶ τῶν ἅμα τούτῳ φυγόν-
των. αἱ μὲν οὖν σημαῖαι τῶν Ῥωμαίων αἱ σωθεῖ- 11
σαι διέπεσον εἰς τὴν Ἀσπίδα παραδόξως· οἱ δὲ 12
Καρχηδόνιοι τοὺς νεκροὺς σκυλεύσαντες καὶ τὸν
στρατηγὸν ἅμα μετὰ τῶν αἰχμαλώτων ἄγοντες ἐπαν-
ῆλθον περιχαρεῖς τοῖς παροῦσιν εἰς τὴν πόλιν.

Ἐν ᾧ καιρῷ πολλά τις ἂν ὀρθῶς ἐπισημαινό- 35
μενος εὕροι πρὸς ἐπανόρθωσιν τοῦ τῶν ἀνθρώπων
βίου συντελεσθέντα. καὶ γὰρ τὸ διαπιστεῖν τῇ τύχῃ, 2
καὶ μάλιστα κατὰ τὰς εὐπραγίας, ἐναργέστατον
ἐφάνη πᾶσι τότε διὰ τῶν Μάρκου συμπτωμάτων·
ὁ γὰρ μικρῷ πρότερον οὐ διδοὺς ἔλεον οὐδὲ συγ- 3
γνώμην τοῖς πταίουσι παρὰ πόδας αὐτὸς ἤγετο δεη-
43. σόμενος τούτων περὶ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας. καὶ 4
μὴν τὸ παρ' Εὐριπίδῃ πάλαι καλῶς εἰρῆσθαι δο-
κοῦν ὡς ἓν σοφὸν βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας

νικᾷ τότε δι᾽ αὐτῶν τῶν ἔργων ἔλαβε τὴν πίστιν.
5 εἷς γὰρ ἄνθρωπος καὶ μία γνώμη τὰ μὲν ἀήττητα
πλήθη καὶ πραγματικὰ δοκοῦντ᾽ εἶναι καθεῖλε, τὸ
δὲ προφανῶς πεπτωκὸς ἄρδην πολίτευμα καὶ τὰς
ἀπηλγηκυίας ψυχὰς τῶν δυνάμεων ἐπὶ τὸ κρεῖττον
6 ἤγαγεν. ἐγὼ δὲ τούτων ἐπεμνήσθην χάριν τῆς τῶν
7 ἐντυγχανόντων τοῖς ὑπομνήμασι διορθώσεως. δυεῖν
γὰρ ὄντων τρόπων πᾶσιν ἀνθρώποις τῆς ἐπὶ τὸ
βέλτιον μεταθέσεως, τοῦ τε διὰ τῶν ἰδίων συμπτω- **43.**
μάτων καὶ τοῦ διὰ τῶν ἀλλοτρίων, ἐναργέστερον
μὲν εἶναι συμβαίνει τὸν διὰ τῶν οἰκείων περιπε-
τειῶν, ἀβλαβέστερον δὲ τὸν διὰ τῶν ἀλλοτρίων.
8 διὸ τὸν μὲν οὐδέποθ᾽ ἑκουσίως αἱρετέον, ἐπεὶ μετὰ
μεγάλων πόνων καὶ κινδύνων ποιεῖ τὴν διόρθωσιν,
τὸν δ᾽ ἀεὶ θηρευτέον, ἐπεὶ χωρὶς βλάβης ἔστι συν-
9 ιδεῖν ἐν αὐτῷ τὸ βέλτιον. ἐξ ὧν συνιδόντι καλλί-
στην παιδείαν ἡγητέον πρὸς ἀληθινὸν βίον τὴν ἐκ
τῆς πραγματικῆς ἱστορίας περιγινομένην ἐμπειρίαν·
10 μόνη γὰρ αὕτη χωρὶς βλάβης ἐπὶ παντὸς καιροῦ
καὶ περιστάσεως κριτὰς ἀληθινοὺς ἀποτελεῖ τοῦ βελ-
τίονος. ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω.

36 Καρχηδόνιοι δέ, κατὰ νοῦν ἁπάντων σφίσι κε-
χωρηκότων, ὑπερβολὴν χαρᾶς οὐκ ἀπέλιπον διά τε
τῆς πρὸς τὸν θεὸν εὐχαριστίας καὶ διὰ τῆς μετ᾽
2 ἀλλήλων φιλοφροσύνης. Ξάνθιππος δὲ τηλικαύτην
ἐπίδοσιν καὶ ῥοπὴν ποιήσας τοῖς Καρχηδονίων πράγ-
μασι μετ᾽ οὐ πολὺν χρόνον ἀπέπλευσε πάλιν, φρο-
3 νίμως καὶ συνετῶς βουλευσάμενος. αἱ γὰρ ἐπιφα-
νεῖς καὶ παράδοξοι πράξεις βαρεῖς μὲν τοὺς φθό-
νους, ὀξείας δὲ τὰς διαβολὰς γεννῶσιν· ἃς οἱ μὲν
ἐγχώριοι διά τε τὰς συγγενείας καὶ τὸ τῶν φίλων

44. πλῆθος οἷοί τ' ἂν (εἶεν ἐπὶ πολὺν χρόνον) ἀναφέ-
ρειν, οἱ δὲ ξένοι ταχέως ὑφ' ἑκατέρων τούτων ἡτ-
τῶνται καὶ κινδυνεύουσι. λέγεται δὲ καὶ ἕτερος 4
ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς Ξανθίππου λόγος, ὃν πει-
ρασόμεθα διασαφεῖν οἰκειότερον λαβόντες τοῦ παρ-
όντος καιρόν.

Ῥωμαῖοι δὲ, προσπεσόντων σφίσι παρ' ἐλπίδα 5
τῶν ἐν Λιβύῃ συμβεβηκότων, εὐθέως ἐγίνοντο πρὸς
τὸ καταρτίζειν τὸν στόλον καὶ τοὺς ἄνδρας ἐξαι-
ρεῖσθαι τοὺς ἐν τῇ Λιβύῃ διασεσωσμένους. οἱ δὲ 6
Καρχηδόνιοι μετὰ ταῦτα στρατοπεδεύσαντες ἐπο-
λιόρκουν τὴν Ἀσπίδα, σπουδάζοντες ἐγκρατεῖς γε-
νέσθαι τῶν ἐκ τῆς μάχης διαφυγόντων. διὰ δὲ 7
τὴν γενναιότητα καὶ τόλμαν τῶν ἀνδρῶν οὐδαμῶς
ἑλεῖν δυνάμενοι τέλος ἀπέστησαν τῆς πολιορκίας.
προσπεσόντος δ' αὐτοῖς ἐξαρτύειν τὸν στόλον τοὺς 8
Ῥωμαίους, καὶ μέλλειν αὖθις ἐπὶ τὴν Λιβύην ποι- 44.
εῖσθαι τὸν πλοῦν, τὰ μὲν ἐπεσκεύαζον σκάφη, τὰ
δ' ἐκ καταβολῆς ἐναυπηγοῦντο. ταχὺ δὲ συμπλη- 9
ρώσαντες ναῦς διακοσίας ἀνήχθησαν καὶ παρεφύ-
λαττον τὸν ἐπίπλουν τῶν ὑπεναντίων. οἱ δὲ Ῥω- 10
μαῖοι τῆς θερείας ἀρχομένης καθελκύσαντες τρια-
κόσια καὶ πεντήκοντα σκάφη, καὶ στρατηγοὺς ἐπι-
στήσαντες Μάρκον Αἰμίλιον καὶ Σερούιον Φολούιον
ἐξαπέστελλον. οἱ δ' ἀναχθέντες ἔπλεον παρὰ τὴν
Σικελίαν ὡς ἐπὶ τῆς Λιβύης. συμμίξαντες δὲ περὶ 11
τὴν Ἑρμαίαν τῷ τῶν Καρχηδονίων στόλῳ, τούτους
μὲν ἐξ ἐφόδου καὶ ῥᾳδίως τρεψάμενοι ναῦς ἔλαβον
αὐτάνδρους ἑκατὸν δεκατέτταρας· τοὺς δ' ἐν Λιβύῃ 12
διαμείναντας νεανίσκους ἀναλαβόντες ἐκ τῆς Ἀσπί-
δος ἔπλεον αὖθις ἐπὶ τῆς Σικελίας. διάραντες δὲ 37

τὸν πόρον ἀσφαλῶς καὶ προσμίξαντες τῇ τῶν Καμα-
ριναίων χώρᾳ, τηλικούτῳ περιέπεσον χειμῶνι καὶ
τηλικαύταις συμφοραῖς ὥστε μηδ' ἂν εἰπεῖν ἀξίως
2 δύνασθαι διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ συμβάντος. τῶν
γὰρ ἑξήκοντα καὶ τεττάρων πρὸς ταῖς τριακοσίαις
ναυσὶν ὀγδοήκοντα μόνον συνέβη περιλειφθῆναι
σκάφη, τῶν δὲ λοιπῶν τὰ μὲν ὑποβρύχια γενέσθαι,
τὰ δ' ὑπὸ τῆς ῥαχίας πρὸς ταῖς σπιλάσι καὶ τοῖς
45. ἀκρωτηρίοις καταγνύμενα πλήρη ποιῆσαι σωμάτων
3 τὴν παραλίαν καὶ ναυαγίων. ταύτης δὲ μείζω περι-
πέτειαν ἐν ἑνὶ καιρῷ κατὰ θάλατταν οὐδ' ἱστορῆ-
σθαι συμβέβηκεν. ἧς τὴν αἰτίαν οὐχ οὕτως εἰς τὴν
4 τύχην ὡς εἰς τοὺς ἡγεμόνας ἐπανοιστέον· πολλὰ
γὰρ τῶν κυβερνητῶν διαμαρτυραμένων μὴ πλεῖν
παρὰ τὴν ἔξω πλευρὰν τῆς Σικελίας τὴν πρὸς τὸ
Λιβυκὸν πέλαγος ἐστραμμένην, διὰ τὸ τραχεῖαν
εἶναι καὶ δυσπροσόρμιστον, ἅμα δὲ καὶ τὴν μὲν
οὐδέπω καταλήγειν ἐπισημασίαν, τὴν δ' ἐπιφέρε-
σθαι· μεταξὺ γὰρ ἐποιοῦντο τὸν πλοῦν τῆς Ὠρίωνος
5 καὶ κυνὸς ἐπιτολῆς· οὐθενὶ προσσχόντες τῶν λεγο-
μένων ἔπλεον ἔξω πελάγιοι, σπουδάζοντές τινας τῶν
ἐν τῷ παράπλῳ πόλεις τῇ τοῦ γεγονότος εὐτυχήμα-
6 τος φαντασίᾳ καταπληξάμενοι προσλαβέσθαι. πλὴν
οὗτοι μὲν μικρῶν ἐλπίδων ἕνεκα μεγάλοις περιτυ- 45.
χόντες ἀτυχήμασι τότε τὴν αὑτῶν ἀβουλίαν ἔγνω-
7 σαν. καθόλου δὲ Ῥωμαῖοι πρὸς πάντα χρώμενοι
τῇ βίᾳ, καὶ τὸ προτεθὲν οἰόμενοι δεῖν κατ' ἀνάγκην
ἐπιτελεῖν καὶ μηδὲν ἀδύνατον εἶναι σφίσι τῶν ἅπαξ
δοξάντων, ἐν πολλοῖς μὲν κατορθοῦσι διὰ τὴν τοι-
αύτην ὁρμήν, ἐν τισὶ δὲ προφανῶς σφάλλονται, καὶ
8 μάλιστ' ἐν τοῖς κατὰ θάλατταν. ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς

γῆς πρὸς ἀνθρώπους καὶ τὰ τούτων ἔργα ποιούμε-
νοι τὰς ἐπιβολὰς τὰ μὲν πολλὰ κατορθοῦσι διὰ τὸ
πρὸς παραπλησίους δυνάμεις χρῆσθαι τῇ βίᾳ, ποτὲ
δὲ καὶ σπανίως ἀποτυγχάνουσι· πρὸς δὲ τὴν θά- 9
λατταν καὶ πρὸς τὸ περιέχον ὅταν παραβάλλωνται
καὶ βιαιομαχῶσι, μεγάλοις ἐλαττώμασι περιπίπτου-
σιν. ὃ καὶ τότε καὶ πλεονάκις αὐτοῖς ἤδη συνέβη 10
καὶ συμβήσεται πάσχειν, ἕως ἄν ποτε διορθώσωνται
τὴν τοιαύτην τόλμαν καὶ βίαν, καθ' ἣν οἴονται δεῖν
αὐτοῖς πάντα καιρὸν εἶναι πλωτὸν καὶ πορευτόν.

Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, συνέντες τὸν γεγονότα φθό- 38
ρον τοῦ τῶν Ῥωμαίων στόλου, καὶ νομίσαντες κατὰ
μὲν γῆν ἀξιόχρεως σφᾶς εἶναι διὰ τὸ προγεγονὸς
46. εὐτύχημα, κατὰ δὲ θάλατταν διὰ τὴν εἰρημένην τῶν
Ῥωμαίων περιπέτειαν, ὥρμησαν προθυμότερον ἐπί
τε τὰς ναυτικὰς καὶ πεζικὰς παρασκευάς. καὶ τὸν 2
μὲν Ἀσδρούβαν εὐθὺς ἐξαπέστελλον εἰς τὴν Σικελίαν,
δόντες αὐτῷ τούς τε προϋπάρχοντας καὶ τοὺς ἐκ
τῆς Ἡρακλείας παραγεγονότας στρατιώτας, ἅμα δὲ
τούτοις ἐλέφαντας ἑκατὸν καὶ τετταράκοντα. τοῦτον 3
δ' ἐκπέμψαντες διακοσίας κατεσκευάζοντο ναῦς καὶ
τἄλλα τὰ πρὸς τὸν πλοῦν ἡτοίμαζον. ὁ δ' Ἀσδρούβας 4
διακομισθεὶς εἰς τὸ Λιλύβαιον ἀσφαλῶς τά τε θηρία
καὶ τὰς δυνάμεις ἐγύμναζε, καὶ δῆλος ἦν ἀντιποιη-
σόμενος τῶν ὑπαίθρων. Ῥωμαῖοι δὲ τῶν ἐκ τῆς 5
ναυαγίας ἀνακομισθέντων διακούσαντες τὸ κατὰ μέ-
ρος, βαρέως μὲν ἤνεγκαν τὸ γεγονός· οὐ βουλόμε-
νοι δὲ καθάπαξ εἴκειν, αὖθις ἔγνωσαν ἐκ δρυόχων
εἴκοσι καὶ διακόσια ναυπηγεῖσθαι σκάφη. τούτων 6
δὲ τὴν συντέλειαν ἐν τριμήνῳ λαβόντων, ὅπερ οὐδὲ 46.
πιστεῦσαι ῥᾴδιον, εὐθέως οἱ κατασταθέντες ἄρχον-

τες Αὖλος Ἀτίλιος καὶ Γνάιος Κορνήλιος καταρτί-
7 σαντες τὸν στόλον ἀνήχθησαν, καὶ πλεύσαντες διὰ
πορθμοῦ προσέλαβον ἐκ τῆς Μεσσήνης τὰ διασω-
θέντα τῶν πλοίων ἐκ τῆς ναυαγίας, καὶ κατάραν-
τες εἰς Πάνορμον τῆς Σικελίας τριακοσίαις ναυσίν,
ἥπερ ἦν βαρυτάτη πόλις τῆς Καρχηδονίων ἐπαρχίας,
8 ἐνεχείρησαν αὐτὴν πολιορκεῖν. συστησάμενοι δὲ
κατὰ διττοὺς τόπους ἔργα καὶ τἄλλα παρασκευασά-
9 μενοι, προσήγαγον τὰς μηχανάς. ῥᾳδίως δὲ τοῦ
παρὰ θάλατταν πύργου πεσόντος, καὶ βιασαμένων
ταύτῃ τῶν στρατιωτῶν, ἡ μὲν καλουμένη Νέα πό-
λις ἑαλώκει κατὰ κράτος· ἡ δὲ Παλαιὰ προσαγορευ-
ομένη τούτου συμβάντος ἐκινδύνευσε. διὸ καὶ τα-
10 χέως ἐνέδωκαν αὐτὴν οἱ κατοικοῦντες. γενόμενοι
δ' ἐγκρατεῖς οὗτοι μὲν ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Ῥώμην,
39 ἀπολιπόντες φυλακὴν τῆς πόλεως. μετὰ δὲ ταῦτα
τῆς θερείας ἐπιγενομένης οἱ κατασταθέντες ἄρχοντες
Γνάιος Σερουίλιος καὶ Γάιος Σεμπρώνιος ἀνέπλευ-
47. σαν παντὶ τῷ στόλῳ, καὶ διάραντες εἰς τὴν Σικε-
2 λίαν ἀφώρμησαν ἐντεῦθεν εἰς τὴν Λιβύην. κομι-
ζόμενοι δὲ παρὰ τὴν χώραν ἐποιοῦντο καὶ πλείστας
ἀποβάσεις. ἐν αἷς οὐδὲν ἀξιόλογον πράττοντες παρ-
εγίνοντο πρὸς τὴν τῶν Λωτοφάγων νῆσον, ἣ κα-
λεῖται μὲν Μῆνιγξ, οὐ μακρὰν δ' ἀπέχει τῆς μικρᾶς
3 Σύρτεως. ἐν ᾗ προσπεσόντες εἴς τινα βραχέα διὰ
τὴν ἀπειρίαν, γενομένης ἀμπώτεως καὶ καθισάντων
4 τῶν πλοίων εἰς πᾶσαν ἦλθον ἀπορίαν. οὐ μὴν
ἀλλὰ πάλιν ἀνελπίστως μετά τινα χρόνον ἐπενε-
χθείσης τῆς θαλάττης, ἐκρίψαντες ἐκ τῶν πλοίων
5 πάντα τὰ βάρη μόλις ἐκούφισαν τὰς ναῦς. οὗ γε-
νομένου φυγῇ παραπλήσιον ἐποιήσαντο τὸν ἀπό-

πλουν. ἁψάμενοι δὲ τῆς Σικελίας καὶ κάμψαντες
τὸ Λιλύβαιον καθωρμίσθησαν εἰς Πάνορμον. ἐν- 6
τεῦθεν δὲ ποιούμενοι παραβόλως καὶ διὰ πόρου τὸν
πλοῦν εἰς τὴν Ῥώμην πάλιν περιέπεσον χειμῶνι τη-
λικούτῳ τὸ μέγεθος ὥστε πλείω τῶν ἑκατὸν καὶ 47.
πεντήκοντα πλοίων ἀποβαλεῖν.

Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τούτων συμβάντων, καίπερ ὄν- 7
τες ἐν παντὶ φιλότιμοι διαφερόντως, ὅμως τότε διὰ
τὸ μέγεθος καὶ τὸ πλῆθος τῶν συμπτωμάτων τοῦ
μὲν ἔτι στόλον ἀθροίζειν ἀναγκασθέντες ὑπὸ τῶν
πραγμάτων ἀπέστησαν, ἐν δὲ ταῖς πεζικαῖς δυνάμεσι 8
τὰς ὑπολοίπους ἔχοντες ἐλπίδας, τοὺς μὲν στρατη-
γοὺς ἀπέστελλον Λεύκιον Καικέλιον καὶ Γάιον Φού-
ριον καὶ στρατόπεδα μετὰ τούτων εἰς τὴν Σικελίαν,
ἑξήκοντα δὲ μόνον ἐπλήρωσαν ναῦς χάριν τοῦ τὰς
ἀγορὰς κομίζειν τοῖς στρατοπέδοις. ἐκ δὲ τῶν εἰρη- 9
μένων περιπετειῶν συνέβη πάλιν ἐπικυδέστερα γενέ-
σθαι τὰ τῶν Καρχηδονίων πράγματα. τῆς μὲν γὰρ 10
θαλάττης ἀδεῶς ἐπεκράτουν ἐκκεχωρηκότων τῶν
Ῥωμαίων, ἐν δὲ ταῖς πεζικαῖς δυνάμεσι μεγάλας
εἶχον ἐλπίδας. καὶ τοῦτ' ἔπασχον οὐκ ἀλόγως· οἱ 11
γὰρ Ῥωμαῖοι, διαδοθείσης φήμης περὶ τῆς ἐν τῇ
Λιβύῃ μάχης ὅτι τὰ θηρία τάς τε τάξεις αὐτῶν
διασπάσαι καὶ τοὺς πλείστους διαφθεῖραι τῶν ἀν-
δρῶν, οὕτως ἦσαν κατάφοβοι τοὺς ἐλέφαντας ὡς 12
48. ἐπὶ δύ' ἐνιαυτοὺς τοὺς ἑξῆς τῶν προειρημένων και-
ρῶν πολλάκις μὲν ἐν τῇ Λιλυβαιίτιδι χώρᾳ, πολλάκις
δ' ἐν τῇ Σελινουντίᾳ παραταττόμενοι τοῖς πολεμίοις
ἐν ἓξ καὶ πέντε σταδίοις οὐκ ἐθάρρησαν οὐδέποτε
κατάρξαι τῆς μάχης οὐδ' εἰς τοὺς ὁμαλοὺς καθόλου
συγκαταβῆναι τόπους, δεδιότες τὴν τῶν ἐλεφάντων

13 ἔφοδον. Θέρμαν δὲ μόνον καὶ Λιπάραν ἐξεπολιόρ-
κησαν ἐν τούτοις τοῖς καιροῖς, ἀντεχόμενοι τῶν
14 ὀρεινῶν καὶ δυσδιαβάτων τόπων. διὸ καὶ θεωροῦν-
τες οἱ Ῥωμαῖοι τὴν ἐν τοῖς πεζικοῖς στρατοπέδοις
πτοίαν καὶ δυσελπιστίαν, αὖθις ἔγνωσαν ἐκ μετα-
15 μελείας ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς θαλάττης. καὶ κατα-
στήσαντες στρατηγοὺς Γάιον Ἀτίλιον καὶ Λεύκιον
Μάλιον ναυπηγοῦνται πεντήκοντα σκάφη, καὶ κατ-
έγραφον καὶ συνήθροιζον στόλον ἐνεργῶς.

40 Ὁ δὲ προεστὼς τῶν Καρχηδονίων Ἀσδρούβας,
ὁρῶν ἀποδειλιῶντας τοὺς Ῥωμαίους ἐν ταῖς προγε-
γενημέναις παρατάξεσι, πυθόμενος τὸν μὲν ἕνα τῶν
στρατηγῶν μετὰ τῆς ἡμισείας δυνάμεως εἰς τὴν Ἰτα- 48.
λίαν ἀπηλλάχθαι, τὸν δὲ Καικέλιον ἐν τῷ Πανόρμῳ
διατρίβειν τὸ λοιπὸν μέρος ἔχοντα τῆς στρατιᾶς,
βουλόμενον ἐφεδρεῦσαι τοῖς τῶν συμμάχων καρ-
2 ποῖς, ἀκμαζούσης τῆς συγκομιδῆς, ἀναλαβὼν ἐκ τοῦ
Λιλυβαίου τὴν δύναμιν ὥρμησε καὶ κατεστρατοπέ-
δευσε πρὸς τοῖς ὅροις τῆς χώρας τῆς Πανορμίτιδος.
3 ὁ δὲ Καικέλιος, θεωρῶν αὐτὸν κατατεθαρρηκότα,
καὶ σπουδάζων ἐκκαλεῖσθαι τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ, συν-
4 εῖχε τοὺς στρατιώτας ἐντὸς τῶν πυλῶν. οἷς ἐπαι-
ρόμενος Ἀσδρούβας, ὡς οὐ τολμῶντος ἀντεξιέναι
τοῦ Καικελίου, θρασέως ὁρμήσας παντὶ τῷ στρα-
τεύματι κατῆρε διὰ τῶν στενῶν εἰς τὴν Πανορ-
5 μῖτιν. φθείροντος δὲ τοὺς καρποὺς αὐτοῦ μέχρι
τῆς πόλεως, ἔμενεν ἐπὶ τῆς ὑποκειμένης γνώμης ὁ
Καικέλιος, ἕως αὐτὸν ἐξεκαλέσατο διαβῆναι τὸν πρὸ
6 τῆς πόλεως ποταμόν. ἐπεὶ δὲ τὰ θηρία διεβίβασαν
οἱ Καρχηδόνιοι καὶ τὴν δύναμιν, τὸ τηνικαῦτα δὲ
49. τοὺς εὐζώνους ἐξαποστέλλων ἠρέθιζε, μέχρι πᾶν

αὐτοὺς ἐκτάξαι τὸ στρατόπεδον ἠνάγκασε. συνθεα- 7
σάμενος δὲ γινόμενον ὃ προὔθετο, τινὰς μὲν τῶν
εὐκινήτων πρὸ τοῦ τείχους καὶ τάφρου παρεν-
έβαλε, προστάξας, ἂν ἐγγίζῃ τὰ θηρία πρὸς αὐτούς,
χρῆσθαι τοῖς βέλεσιν ἀφθόνως, ὅταν δ' ἐκπιέζων- 8
ται, καταφεύγειν εἰς τὴν τάφρον, καὶ πάλιν ἐκ ταύ-
της ὁρμωμένους εἰσακοντίζειν εἰς τὰ προσπίπτοντα
τῶν ζῴων· τοῖς δ' ἐκ τῆς ἀγορᾶς βαναύσοις φέ- 9
ρειν προσέταξε τὰ βέλη, καὶ παραβάλλειν ἔξω παρὰ
τὸν θεμέλιον τοῦ τείχους. αὐτὸς δὲ τὰς σημαίας 10
ἔχων ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ λαιὸν κέρας τῶν ὑπεναντίων
κειμένης πύλης ἐφεστήκει, πλείους ἀεὶ καὶ πλείους
ἐπαποστέλλων τοῖς ἀκροβολιζομένοις. ἅμα δὲ τῷ 11
τούτων ὁλοσχερεστέραν γενέσθαι τὴν συμπλοκὴν
ἀντιφιλοδοξοῦντες οἱ τῶν ἐλεφάντων ἐπιστάται πρὸς
τὸν Ἀσδρούβαν, καὶ βουλόμενοι δι' αὑτῶν ποιῆσαι
τὸ προτέρημα, πάντες ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς προκινδυ-
νεύοντας· τρεψάμενοι δὲ τούτους ῥᾳδίως συνεδίω-
ξαν εἰς τὴν τάφρον. προσπεσόντων δὲ τῶν θη- 12
ρίων, καὶ τιτρωσκομένων μὲν ὑπὸ τῶν ἐκ τοῦ τεί-
χους τοξευόντων, συνακοντιζομένων δ' ἐνεργοῖς καὶ 49.
πυκνοῖς τοῖς ὑσσοῖς καὶ τοῖς γρόσφοις ὑπ' ἀκεραίων
τῶν πρὸ τῆς τάφρου διατεταγμένων, συμβελῆ γινό- 13
μενα καὶ κατατραυματιζόμενα ταχέως διεταράχθη,
καὶ στραφέντα κατὰ τῶν ἰδίων ἐφέρετο, τοὺς μὲν
ἄνδρας καταπατοῦντα καὶ διαφθείροντα, τὰς δὲ τά-
ξεις συγχέοντα καὶ κατασπῶντα τὰς αὑτῶν. ἃ καὶ 14
κατιδὼν ὁ Καικέλιος ἐξῆγε τὴν δύναμιν ἐνεργῶς·
καὶ συμπεσὼν ἐκ πλαγίου κατὰ κέρας τεταραγμέ-
νοις τοῖς πολεμίοις, ἀκεραίους ἔχων καὶ συντεταγ-
μένους, τροπὴν ἐποίει τῶν ὑπεναντίων ἰσχυράν,

καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ λοιποὺς
15 ἠνάγκασε φεύγειν προτροπάδην. θηρία δὲ σὺν αὐ-
τοῖς μὲν Ἰνδοῖς ἔλαβε δέκα, τῶν δὲ λοιπῶν τοὺς
Ἰνδοὺς ἀπερριφότων, μετὰ τὴν μάχην περιελασάμε-
16 νος ἐκυρίευσε πάντων. ταῦτα δ' ἐπιτελεσάμενος
50. ὁμολογουμένως αἴτιος ἐδόκει γεγονέναι τοῖς Ῥω-
μαίων πράγμασι τοῦ πάλιν ἀναθαρρῆσαι τὰς πεζικὰς
δυνάμεις καὶ κρατῆσαι τῶν ὑπαίθρων.

41 Τοῦ δὲ προτερήματος τούτου προσπεσόντος εἰς
τὴν Ῥώμην, περιχαρεῖς ἦσαν οὐχ οὕτως ἐπὶ τῷ τοὺς
πολεμίους ἡλαττῶσθαι τῶν θηρίων ἐστερημένους,
ὡς ἐπὶ τῷ τοὺς ἰδίους τεθαρρηκέναι τῶν ἐλεφάν-
2 των κεκρατηκότας. διὸ καὶ πάλιν ἐπερρώσθησαν
διὰ ταῦτα κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν εἰς τὸ μετὰ
στόλου καὶ ναυτικῆς δυνάμεως τοὺς στρατηγοὺς ἐπὶ
τὰς πράξεις ἐκπέμπειν, σπουδάζοντες εἰς δύναμιν
3 πέρας ἐπιθεῖναι τῷ πολέμῳ. παρασκευασθέντων δὲ
τῶν ἐπιτηδείων πρὸς τὴν ἐξαποστολὴν ἔπλεον οἱ
στρατηγοὶ διακοσίαις ναυσὶν ὡς ἐπὶ τῆς Σικελίας.
4 ἔτος δ' ἦν τῷ πολέμῳ τετταρεσκαιδέκατον. καθορ-
μισθέντες δὲ πρὸς τὸ Λιλύβαιον, ἅμα καὶ τῶν πε-
ζικῶν ἐκεῖ στρατοπέδων αὐτοῖς ἀπηντηκότων, ἐνεχεί-
ρουν πολιορκεῖν, ὅτι κρατήσαντες ταύτης ῥᾳδίως
5 μεταβιβάσουσι τὸν πόλεμον εἰς τὴν Λιβύην. σχε-
δὸν δὲ περί γε τούτου τοῦ μέρους καὶ τῶν Καρ-
χηδονίων οἱ προεστῶτες ὡμοδόξουν καὶ τοὺς αὐ-
6 τοὺς εἶχον λογισμοὺς τοῖς Ῥωμαίοις. διὸ καὶ τἄλλα
πάρεργα ποιησάμενοι περὶ τὸ βοηθεῖν ἐγίνοντο καὶ
παραβάλλεσθαι καὶ πᾶν ὑπομένειν ὑπὲρ τῆς προ- 50.
ειρημένης πόλεως διὰ τὸ μηδεμίαν ἀφορμὴν κατα-
λείπεσθαι σφίσι, πάσης δὲ τῆς ἄλλης Σικελίας ἐπι-

κρατεῖν Ῥωμαίους πλὴν Δρεπάνων. ἵνα δὲ μὴ τοῖς 7
ἀγνοοῦσι τοὺς τόπους ἀσαφῆ τὰ λεγόμενα γίνηται,
πειρασόμεθα διὰ βραχέων ἀγαγεῖν εἰς ἔννοιαν τῆς
εὐκαιρίας καὶ θέσεως αὐτῶν τοὺς ἐντυγχάνοντας.
τὴν μὲν οὖν σύμπασαν Σικελίαν τῇ θέσει τετάχθαι 42
συμβαίνει πρὸς τὴν Ἰταλίαν καὶ τἀκείνης πέρατα
παραπλησίως τῇ τῆς Πελοποννήσου θέσει πρὸς τὴν
λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ταύτης ἄκρα, τούτῳ δ' αὐτῷ 2
διαφέρειν ἀλλήλων, ᾗ 'κείνη μὲν χερρόνησός (ἐστιν,
αὕτη δὲ νῆσος)· ἧς μὲν γὰρ ὁ μεταξὺ τόπος ἐστὶ
πορευτός, ἧς δὲ πλωτός. τὸ δὲ σχῆμα τῆς Σικελίας 3
51. *ἐστὶ μὲν τρίγωνον, αἱ δὲ κορυφαὶ τῶν γωνιῶν*
ἑκάστης ἀκρωτηρίων λαμβάνουσι τάξεις, ὧν τὸ μὲν 4
πρὸς μεσημβρίαν νεῦον, εἰς δὲ τὸ Σικελικὸν πέλαγος
ἀνατεῖνον, Πάχυνος καλεῖται, τὸ δ' εἰς τὰς ἄρκτους 5
κεκλιμένον ὁρίζει μὲν τοῦ πορθμοῦ τὸ πρὸς δύσεις
μέρος, ἀπέχει δὲ τῆς Ἰταλίας ὡς δεκαδύο στάδια,
προσαγορεύεται δὲ Πελωριάς. τὸ δὲ τρίτον τέτρα- 6
πται μὲν εἰς αὐτὴν τὴν Λιβύην, ἐπίκειται δὲ τοῖς
προκειμένοις τῆς Καρχηδόνος ἀκρωτηρίοις εὐκαί-
ρως, διέχον ὡς χιλίους σταδίους, νεύει δ' εἰς χει-
μερινὰς δύσεις, διαιρεῖ δὲ τὸ Λιβυκὸν καὶ τὸ Σαρ-
δῷον πέλαγος, προσαγορεύεται δὲ Λιλύβαιον. ἐπὶ 7
δὲ τούτῳ πόλις ὁμώνυμος κεῖται τῷ τόπῳ, περὶ ἣν
τότε συνέβαινε τοὺς Ῥωμαίους συνίστασθαι τὴν πο-
λιορκίαν, τείχεσί τε διαφερόντως ἠσφαλισμένην καὶ
πέριξ τάφρῳ βαθείᾳ καὶ τενάγεσιν ἐκ θαλάττης, δι'
ὧν ἐστιν εἰς τοὺς λιμένας εἴσπλους πολλῆς δεό-
μενος ἐμπειρίας καὶ συνηθείας. ταύτῃ δὲ προσ- 8
στρατοπεδεύσαντες ἐξ ἑκατέρου μέρους οἱ Ῥωμαῖοι,
καὶ τὰ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων τάφρῳ καὶ χάρακι

καὶ τείχει διαλαβόντες, ἤρξαντο προσάγειν ἔργα
κατὰ τὸν ἔγγιστα κείμενον τῆς θαλάττης πύργον
9 ὡς πρὸς τὸ Λιβυκὸν πέλαγος. προσκατασκευάζον-
τες δ' ἀεὶ τοῖς ὑποκειμένοις καὶ παρεκτείνοντες τῶν
ἔργων τὰς κατασκευάς, τέλος ἓξ πύργους τοὺς συν- 51.
εχεῖς τῷ προειρημένῳ κατέβαλον, τοὺς δὲ λοιποὺς
10 πάντας ἅμα κριοκοπεῖν ἐνεχείρησαν. γινομένης δ'
ἐνεργοῦ καὶ καταπληκτικῆς τῆς πολιορκίας, καὶ τῶν
πύργων τῶν μὲν πονούντων ἀν' ἑκάστην ἡμέραν,
τῶν δ' ἐρειπομένων, ἅμα δὲ καὶ τῶν ἔργων ἐπι-
11 βαινόντων ἀεὶ καὶ μᾶλλον ἐντὸς τῆς πόλεως, ἦν
ἰσχυρὰ διατροπὴ καὶ κατάπληξις παρὰ τοῖς πολιορ-
κουμένοις, καίπερ ὄντων ἐν τῇ πόλει χωρὶς τοῦ πο-
λιτικοῦ πλήθους αὐτῶν τῶν μισθοφόρων εἰς μυ-
12 ρίους. οὐ μὴν ἀλλ' ὅ γε στρατηγὸς αὐτῶν Ἰμίλ-
κων οὐδὲν παρέλειπε τῶν δυνατῶν, ἀλλὰ τὰ μὲν
52. ἀντοικοδομῶν, τὰ δ' ἀντιμεταλλεύων οὐ τὴν τυχοῦ-
13 σαν ἀπορίαν παρεῖχε τοῖς ὑπεναντίοις. ἔτι δὲ καθ'
ἑκάστην ἡμέραν ἐπιπορευόμενος καὶ τοῖς ἔργοις ἐγ-
χειρῶν, εἴ πως δύναιτο πῦρ ἐμβαλεῖν, πολλοὺς
ὑπὲρ τούτου τοῦ μέρους καὶ παραβόλους ἀγῶνας
διασυνίστατο καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ, ὥστε
πλείους ἐνίοτε γίνεσθαι νεκροὺς ἐν ταῖς τοιαύταις
συμπλοκαῖς τῶν εἰωθότων πίπτειν ἐν ταῖς παρα-
τάξεσι.

43 Κατὰ δὲ τοὺς καιροὺς τούτους τῶν ἡγεμόνων
τινὲς τῶν τὰς μεγίστας χώρας ἐχόντων ἐν τοῖς μι-
σθοφόροις, συλλαλήσαντες ἑαυτοῖς ὑπὲρ τοῦ τὴν
πόλιν ἐνδοῦναι τοῖς Ῥωμαίοις καὶ πεπεισμένοι πειθ-
αρχήσειν σφίσι τοὺς ὑποτεταγμένους, ἐξεπήδησαν
νυκτὸς ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, καὶ

διελέγοντο τῷ τῶν Ῥωμαίων στρατηγῷ περὶ τού-
των. ὁ δ' Ἀχαιὸς Ἀλέξων, ὁ καὶ τοῖς Ἀκραγαντί- 2
νοις κατὰ τοὺς ἐπάνω χρόνους αἴτιος γενόμενος τῆς
σωτηρίας, καθ' ὃν καιρὸν ἐπεβάλοντο παρασπον-
δεῖν αὐτοὺς οἱ τῶν Συρακοσίων μισθοφόροι, καὶ
τότε πρῶτος συνεὶς τὴν πρᾶξιν ἀνήγγειλε τῷ στρα-
τηγῷ τῶν Καρχηδονίων. ὁ δὲ διακούσας παρα- 3
χρῆμα συνῆγε τοὺς καταλειπομένους τῶν ἡγεμόνων,
καὶ παρεκάλει μετὰ δεήσεως, μεγάλας δωρεὰς καὶ
χάριτας ὑπισχνούμενος, ἐὰν ἐμμείνωσι τῇ πρὸς αὐ-
τὸν πίστει καὶ μὴ κοινωνήσωσι τοῖς ἐξεληλυθόσι
τῆς ἐπιβολῆς. δεχομένων δὲ προθύμως τοὺς λό- 4
γους, εὐθέως μετ' αὐτῶν ἀπέστειλε πρὸς μὲν τοὺς 52.
Κελτοὺς Ἀννίβαν τὸν υἱὸν τὸν Ἀννίβου τοῦ μεταλ-
λάξαντος ἐν Σαρδόνι διὰ τὴν προγεγενημένην ἐν
τῇ στρατείᾳ πρὸς αὐτοὺς συνήθειαν, ἐπὶ δὲ τοὺς
ἄλλους μισθοφόρους Ἀλέξωνα διὰ τὴν παρ' ἐκεί-
νοις ἀποδοχὴν αὐτοῦ καὶ πίστιν· οἳ καὶ συναγα- 5
γόντες τὰ πλήθη καὶ παρακαλέσαντες, ἔτι δὲ πι-
στωσάμενοι τὰς προτεινομένας ἑκάστοις δωρεὰς ὑπὸ
τοῦ στρατηγοῦ, ῥᾳδίως ἔπεισαν αὐτοὺς μένειν ἐπὶ
τῶν ὑποκειμένων. διὸ καὶ μετὰ ταῦτα, τῶν ἐκπη- 6
δησάντων (ἐκ τοῦ προφανοῦς ἐρχομένων) πρὸς τὰ
53. τείχη, καὶ βουλομένων παρακαλεῖν καὶ λέγειν τι περὶ
τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐπαγγελίας, οὐχ οἷον προσεῖχον
αὐτοῖς, ἀλλ' ἁπλῶς οὐδ' ἀκούειν ἠξίουν, βάλλοντες
δὲ τοῖς λίθοις καὶ συνακοντίζοντες ἀπεδίωξαν ἀπὸ
τοῦ τείχους. Καρχηδόνιοι μὲν οὖν διὰ τὰς προειρη- 7
μένας αἰτίας παρὰ μικρὸν ἦλθον ἀπολέσαι τὰ πράγ-
ματα, παρασπονδηθέντες ὑπὸ τῶν μισθοφόρων· Ἀλέ- 8
ξων δὲ πρότερον Ἀκραγαντίνοις ἔσωσε διὰ τὴν

πίστιν οὐ μόνον τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν, ἀλλὰ καὶ τοὺς νόμους καὶ τὴν ἐλευθερίαν, τότε δὲ Καρχηδονίοις αἴτιος ἐγένετο τοῦ μὴ σφαλῆναι τοῖς ὅλοις.

44 *Οἱ δ' ἐν τῇ Καρχηδόνι τούτων μὲν οὐδὲν εἰ-
δότες, συλλογιζόμενοι δὲ τὰς ἐν ταῖς πολιορκίαις
χρείας, πληρώσαντες στρατιωτῶν πεντήκοντα ναῦς,
καὶ παρακαλέσαντες τοῖς ἁρμόζουσι λόγοις τῆς πρά-
ξεως τὸν ἐπὶ τούτοις τεταγμένον Ἀννίβαν, ὃς ἦν
Ἀμίλκου μὲν υἱός, τριήραρχος δὲ καὶ φίλος Ἀτάρ-
βου πρῶτος, ἐξαπέστειλαν κατὰ σπουδήν, ἐντειλά-
μενοι μὴ καταμελλῆσαι, χρησάμενον δὲ σὺν καιρῷ*
2 *τῇ τόλμῃ βοηθῆσαι τοῖς πολιορκουμένοις. ὁ δ' ἀνα-
χθεὶς μετὰ μυρίων στρατιωτῶν, καὶ καθορμισθεὶς
ἐν ταῖς καλουμέναις Αἰγούσσαις, μεταξὺ δὲ κειμέ-
ναις Λιλυβαίου καὶ Καρχηδόνος, ἐπετήρει τὸν πλοῦν.*
3 *λαβὼν δ' οὔριον καὶ λαμπρὸν ἄνεμον, ἐκπετάσας
πᾶσι τοῖς ἀρμένοις καὶ κατουρώσας ἐπ' αὐτὸ τὸ
στόμα τοῦ λιμένος ἐποιεῖτο τὸν πλοῦν, ἔχων καθ-
ωπλισμένους καὶ πρὸς μάχην ἑτοίμους τοὺς ἄνδρας* **53.**
4 *ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, τὰ μὲν
αἰφνιδίου γενομένης τῆς ἐπιφανείας, τὰ δὲ φοβού-
μενοι μὴ σὺν τοῖς πολεμίοις ὑπὸ τῆς βίας τοῦ πνεύ-
ματος συγκατενεχθῶσιν εἰς τὸν λιμένα τῶν ὑπ-
εναντίων, τὸ μὲν διακωλύειν τὸν ἐπίπλουν τῆς βοη-
θείας ἀπέγνωσαν, ἐπὶ δὲ τῆς θαλάττης ἔστησαν*
5 *καταπεπληγμένοι τὴν τῶν πολεμίων τόλμαν. τὸ δ'
ἐκ τῆς πόλεως πλῆθος ἠθροισμένον ἐπὶ τὰ τείχη*
54. *πᾶν ἅμα μὲν ἠγωνία τὸ συμβησόμενον, ἅμα δ' ἐπὶ
τῷ παραδόξῳ τῆς ἐλπίδος ὑπερχαρὲς ὑπάρχον μετὰ
κρότου καὶ κραυγῆς παρεκάλει τοὺς εἰσπλέοντας.*

Ἀννίβας δὲ παραβόλως καὶ τεθαρρηκότως εἰσδρα- 6
μὼν καὶ καθορμισθεὶς εἰς τὸν λιμένα μετ' ἀσφα-
λείας ἀπεβίβασε τοὺς στρατιώτας. οἱ δ' ἐν τῇ πό- 7
λει πάντες οὐχ οὕτως ἦσαν ἐπὶ τῇ τῆς βοηθείας
παρουσίᾳ περιχαρεῖς, καίπερ μεγάλην ἐλπίδα καὶ
χεῖρα προσειληφότες, ὡς ἐπὶ τῷ μὴ τετολμηκέναι
τοὺς Ῥωμαίους κωλῦσαι τὸν ἐπίπλουν τῶν Καρχηδο-
νίων. Ἰμίλκων δ' ὁ τεταγμένος ἐπὶ τῆς πόλεως στρα- 45
τηγός, θεωρῶν τὴν ὁρμὴν καὶ προθυμίαν τῶν μὲν
ἐν τῇ πόλει διὰ τὴν παρουσίαν τῆς βοηθείας, τῶν
δὲ παραγεγονότων διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν περιεστώ-
των κακῶν, βουλόμενος ἀκεραίοις ἀποχρήσασθαι 2
ταῖς ἑκατέρων ὁρμαῖς πρὸς τὴν διὰ τοῦ πυρὸς ἐπί-
θεσιν τοῖς ἔργοις, συνῆγε πάντας εἰς ἐκκλησίαν·
παρακαλέσας δὲ τῷ καιρῷ τὰ πρέποντα διὰ πλειό- 3
νων, καὶ παραστήσας ὁρμὴν ὑπερβάλλουσαν διά τε
τὸ μέγεθος τῶν ἐπαγγελιῶν τοῖς κατ' ἰδίαν ἀνδρ-
αγαθήσασι καὶ τὰς κατὰ κοινὸν ἐσομένας χάριτας
αὐτοῖς καὶ δωρεὰς παρὰ Καρχηδονίων, ὁμοθυμα- 4
δὸν ἐπισημαινομένων καὶ βοώντων μὴ μέλλειν, ἀλλ'
ἄγειν αὐτούς, τότε μὲν ἐπαινέσας καὶ δεξάμενος
τὴν προθυμίαν ἀφῆκε, παραγγείλας ἀναπαύεσθαι
καθ' ὥραν καὶ πειθαρχεῖν τοῖς ἡγουμένοις· μετ' 5
οὐ πολὺ δὲ συγκαλέσας τοὺς προεστῶτας αὐτῶν
διένειμε τοὺς ἁρμόζοντας πρὸς τὴν ἐπίθεσιν ἑκά-
στοις τόπους, καὶ τὸ σύνθημα καὶ τὸν καιρὸν τῆς
ἐπιθέσεως ἐδήλωσε, καὶ παρήγγειλε τοῖς ἡγεμόσι
μετὰ πάντων τῶν ὑποτεταγμένων ἐπὶ τοῖς τόποις 54.
ἑωθινῆς εἶναι φυλακῆς. τῶν δὲ πειθαρχησάντων, 6
ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν ἅμα τῷ φωτὶ κατὰ πλείους
τόπους ἐνεχείρει τοῖς ἔργοις. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι διὰ 7

τὸ προορᾶσθαι τὸ μέλλον οὐκ ἀργῶς οὐδ' ἀπαρα-
σκεύως εἶχον, ἀλλ' ἑτοίμως ἐβοήθουν πρὸς τὸ δε-
όμενον καὶ διεμάχοντο τοῖς πολεμίοις ἐρρωμένως.
8 πάντων δ' ἐν βραχεῖ χρόνῳ συμπεσόντων ἀλλήλοις
ἦν ἀγὼν παράβολος πέριξ τοῦ τείχους· οἱ μὲν γὰρ
55. ἐκ τῆς πόλεως ἦσαν οὐκ ἐλάττους δισμυρίων, οἱ
9 δ' ἔξωθεν ἔτι πλείους τούτων. ὅσῳ δὲ συνέβαινε
τοὺς ἄνδρας ἐκτὸς τάξεως ποιεῖσθαι τὴν μάχην ἀνα-
μὶξ κατὰ τὰς αὑτῶν προαιρέσεις, τοσούτῳ λαμπρό-
τερος ἦν ὁ κίνδυνος, ὡς ἂν ἐκ τοσούτου πλήθους
κατ' ἄνδρα καὶ κατὰ ζυγὸν οἷον εἰ μονομαχικῆς συν-
εστώσης περὶ τοὺς ἀγωνιζομένους τῆς φιλοτιμίας.
10 οὐ μὴν ἀλλ' ἥ τε κραυγὴ καὶ τὸ σύστρεμμα διαφέ-
11 ρον ἦν πρὸς αὐτοῖς τοῖς ἔργοις. οἱ γὰρ ἀρχῆθεν
ἐπ' αὐτῷ τούτῳ παρ' ἀμφοῖν ταχθέντες, οἱ μὲν ἐπὶ
τῷ τρέψασθαι τοὺς ἐπὶ τῶν ἔργων, οἱ δ' ἐπὶ τῷ μὴ
προέσθαι ταῦτα, τηλικαύτην ἐποιοῦντο φιλοτιμίαν
καὶ σπουδήν, οἱ μὲν ἐξῶσαι σπεύδοντες, οἱ δ' οὐδαμῶς
εἶξαι τούτοις τολμῶντες, ὥστε διὰ τὴν προθυμίαν
τέλος ἐν αὐταῖς μένοντες ταῖς ἐξ ἀρχῆς χώραις ἀπ-
12 έθνησκον. οἵ γε μὴν ἅμα τούτοις ἀναμεμιγμένοι,
δᾷδα καὶ στυππίον καὶ πῦρ ἔχοντες, οὕτω τολμηρῶς
καὶ πανταχόθεν ἅμα προσπίπτοντες ἐνέβαλλον ταῖς
μηχαναῖς ὥστε τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὸν ἔσχατον παρα-
γενέσθαι κίνδυνον, μὴ δυναμένους κατακρατῆσαι
13 τῆς τῶν ἐναντίων ἐπιβολῆς. ὁ δὲ τῶν Καρχηδονίων
στρατηγός, θεωρῶν ἐν μὲν τῷ κινδύνῳ πολλοὺς
ἀποθνήσκοντας, οὗ δ' ἕνεκα ταῦτ' ἔπραττεν, οὐ
δυναμένους κρατῆσαι τῶν ἔργων, ἀνακαλεῖσθαι τοὺς
14 ἑαυτοῦ παρήγγειλε τοῖς σαλπισταῖς. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι
παρ' οὐδὲν ἐλθόντες τοῦ πάσας ἀποβαλεῖν τὰς παρα-

*σκευάς, τέλος ἐκράτησαν τῶν ἔργων καὶ πάντα δι-
ετήρησαν ἀσφαλῶς.*

Ὁ μὲν οὖν Ἀννίβας μετὰ τὴν χρείαν ταύτην ἐξ- 46
έπλευσε νύκτωρ ἔτι μετὰ τῶν νεῶν λαθὼν τοὺς πο- 55.
*λεμίους εἰς τὰ Δρέπανα πρὸς Ἀτάρβαν τὸν τῶν
Καρχηδονίων στρατηγόν. διὰ γὰρ τὴν εὐκαιρίαν* 2
*τοῦ τόπου καὶ τὸ κάλλος τοῦ περὶ τὰ Δρέπανα λι-
μένος ἀεὶ μεγάλην ἐποιοῦντο σπουδὴν οἱ Καρχηδό-
νιοι περὶ τὴν φυλακὴν αὐτοῦ. συμβαίνει δὲ τοῦ* 3
*Λιλυβαίου τοῦτον ἀπέχειν τὸν τόπον ὡς ἂν ἑκατὸν
καὶ εἴκοσι στάδια. τοῖς δ' ἐν τῇ Καρχηδόνι βου-* 4
56. *λομένοις μὲν εἰδέναι τὰ περὶ τὸ Λιλύβαιον, οὐ δυ-
ναμένοις δὲ διὰ τὸ τοὺς μὲν συγκεκλεῖσθαι, τοὺς
δὲ παραφυλάττεσθαι φιλοτίμως, ἐπηγγείλατό τις ἀνὴρ
τῶν ἐνδόξων, Ἀννίβας ἐπικαλούμενος Ῥόδιος, εἰσ-
πλεύσας εἰς τὸ Λιλύβαιον καὶ γενόμενος αὐτόπτης
ἅπαντα διασαφήσειν. οἱ δὲ τῆς ἐπαγγελίας μὲν ἀσμέ-* 5
*νως ἤκουσαν, οὐ μὴν ἐπίστευόν γε διὰ τὸ τῷ στόλῳ
τοὺς Ῥωμαίους ἐπὶ τοῦ κατὰ τὸν εἴσπλουν στόμα-
τος ἐφορμεῖν. ὁ δὲ καταρτίσας τὴν ἰδίαν ναῦν ἀν-* 6
*ήχθη· καὶ διάρας εἴς τινα τῶν πρὸ τοῦ Λιλυβαίου
κειμένων νήσων, τῇ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ λαβὼν εὐ-
καίρως ἄνεμον οὔριον περὶ τετάρτην ὥραν ἁπάν-
των τῶν πολεμίων ὁρώντων καὶ καταπεπληγμένων
τὴν τόλμαν εἰσέπλευσε. καὶ τὴν κατόπιν εὐθέως* 7
ἐγίνετο περὶ ἀναγωγήν. ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων στρα- 8
*τηγὸς βουλόμενος ἐπιμελέστερον τὸν κατὰ τὸν εἴσ-
πλουν τόπον τηρεῖν, ἐξηρτυκὼς ἐν τῇ νυκτὶ δέκα
ναῦς τὰς ἄριστα πλεούσας, αὐτὸς μὲν ἐπὶ τοῦ λι-
μένος ἑστὼς ἐθεώρει τὸ συμβαῖνον, ὁμοίως δὲ καὶ
πᾶν τὸ στρατόπεδον· αἱ δὲ νῆες τοῦ στόματος ἐξ* 9

ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν, ἐφ' ὅσον ἦν δυνατὸν ἔγγιστα
τοῖς τενάγεσι προσάγειν, ἐπεῖχον, ἐπτερωκυῖαι πρὸς
τὴν ἐμβολὴν καὶ σύλληψιν τῆς ἐκπλεῖν μελλούσης
10 νεώς. ὁ δὲ Ῥόδιος ἐκ τοῦ προφανοῦς τὴν ἀναγω-
γὴν ποιησάμενος οὕτως κατανέστη τῶν πολεμίων
τῇ τε τόλμῃ καὶ τῷ ταχυναυτεῖν ὥστ' οὐ μόνον
ἄτρωτον ἐξέπλευσε τὴν ναῦν ἔχων καὶ τοὺς ἄνδρας,
οἷον ἑστῶτα παραδραμὼν τὰ σκάφη τῶν ὑπεναν-
11 τίων, ἀλλὰ καὶ βραχὺ προπλεύσας ἐπέστη πτερώ-
σας τὴν ναῦν, ὡς ἂν εἰ προκαλούμενος τοὺς πο- 56.
12 λεμίους. οὐδενὸς δὲ τολμῶντος ἐπ' αὐτὸν ἀντανάγε-
σθαι διὰ τὸ τάχος τῆς εἰρεσίας, ἀπέπλευσε κατ-
αναστὰς μιᾷ νηὶ παντὸς τοῦ τῶν ἐναντίων στόλου.
13 καὶ τὸ λοιπὸν ἤδη πλεονάκις ποιῶν ταὐτὸ τοῦτο
μεγάλην χρείαν παρείχετο, τοῖς μὲν Καρχηδονίοις
ἀεὶ τὰ κατεπείγοντα διασαφῶν, τοὺς δὲ πολιορκου-
μένους εὐθαρσεῖς παρασκευάζων, τοὺς δὲ Ῥωμαίους
57. 47 καταπληττόμενος τῷ παραβόλῳ. μέγιστα δὲ συν-
εβάλλετο πρὸς τὴν τόλμαν αὐτοῦ τὸ διὰ τῶν προβρα-
χέων ἐκ τῆς ἐμπειρίας ἀκριβῶς σεσημειῶσθαι τὸν
2 εἴσπλουν· ὑπεράρας γὰρ καὶ φαινόμενος ἔπειτ' ἂν ἀπὸ
τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν μερῶν ἐλάμβανε τὸν ἐπὶ τῆς
θαλάττης πύργον κατὰ πρῶρραν οὕτως ὥστε τοῖς
πρὸς τὴν Λιβύην τετραμμένοις πύργοις τῆς πό-
λεως ἐπιπροσθεῖν ἅπασι· δι' οὗ τρόπου μόνως ἐστὶ
δυνατὸν ἐξ οὐρίας τοῦ κατὰ τὸν εἴσπλουν στόματος
3 εὐστοχεῖν. τῇ δὲ τοῦ Ῥοδίου τόλμῃ πιστεύσαντες
καὶ πλείους ἀπεθάρρησαν τῶν εἰδότων τοὺς τόπους
τὸ παραπλήσιον ποιεῖν· ἐξ ὧν οἱ Ῥωμαῖοι δυσχρη-
στούμενοι τῷ συμβαίνοντι χωννύειν τὸ στόμα τοῦ
4 λιμένος ἐπεχείρησαν. κατὰ μὲν οὖν τὸ πλεῖστον

μέρος τῆς ἐπιβολῆς οὐδὲν ἧνυον διὰ τὸ βάθος τῆς
θαλάττης καὶ διὰ τὸ μηθὲν δύνασθαι τῶν ἐμβαλλο-
μένων στῆναι μηδὲ συμμεῖναι τὸ παράπαν, ἀλλ'
ὑπό τε τοῦ κλύδωνος καὶ τῆς τοῦ ῥοῦ βίας τὸ
ῥιπτούμενον εὐθέως ἐν τῇ καταφορᾷ παρωθεῖσθαι
καὶ διασκορπίζεσθαι, κατὰ δέ τινα τόπον ἔχοντα 5
βραχέα συνέστη χῶμα μετὰ πολλῆς ταλαιπωρίας,
ἐφ' ᾧ τετρήρης ἐκτρέχουσα νυκτὸς ἐκάθισε καὶ τοῖς
πολεμίοις ὑποχείριος ἐγένετο, διαφέρουσα τῇ κατα-
σκευῇ τῆς ναυπηγίας. ἧς οἱ Ῥωμαῖοι κρατήσαντες 6
καὶ πληρώματι καταρτίσαντες ἐπιλέκτῳ, πάντας τοὺς
εἰσπλέοντας, μάλιστα δὲ τὸν Ῥόδιον, ἐπετήρουν. ὁ 7
δὲ κατὰ τύχην εἰσπλεύσας νυκτὸς μετὰ ταῦτα πάλιν
ἀνήγετο φανερῶς. θεωρῶν δ' ἐκ καταβολῆς αὐτῷ
τὴν τετρήρη συνεξορμήσασαν, γνοὺς τὴν ναῦν δι-
ετράπη. τὸ μὲν οὖν πρῶτον ὥρμησεν ὡς καταταχή- 8
σων· τῇ δὲ τοῦ πληρώματος παρασκευῇ καταλαμβα- 57.
νόμενος, τέλος ἐπιστρέψας ἠναγκάσθη συμβαλεῖν
τοῖς πολεμίοις. καταπροτερούμενος δὲ τοῖς ἐπιβατι- 9
κοῖς διά τε τὸ πλῆθος καὶ διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν
ἀνδρῶν, ἐγένετο τοῖς ἐχθροῖς ὑποχείριος. οἱ δὲ 10
58. Ῥωμαῖοι, κυριεύσαντες καὶ ταύτης τῆς νεὼς εὖ κατ-
εσκευασμένης, καὶ καταρτίσαντες αὐτὴν τοῖς πρὸς
τὴν χρείαν, οὕτως ἐκώλυσαν τοὺς κατατολμῶντας
καὶ πλέοντας εἰς τὸ Λιλύβαιον.

Τῶν δὲ πολιορκουμένων ταῖς μὲν ἀντοικοδομί- 48
αις ἐνεργῶς χρωμένων, τοῦ δὲ λυμαίνεσθαι καὶ δια-
φθείρειν τὰς τῶν ὑπεναντίων παρασκευὰς ἀπεγνω-
κότων, γίνεταί τις ἀνέμου στάσις ἔχουσα τηλικαύτην 2
βίαν καὶ φορὰν εἰς αὐτὰς τὰς τῶν μηχανημάτων
προσαγωγὰς ὥστε καὶ τὰς στοὰς διασαλεύειν καὶ

τοὺς προκειμένους τούτων πύργους τῇ βίᾳ βαστά-
3 ζειν. ἐν ᾧ καιρῷ συννοήσαντές τινες τῶν Ἑλλη-
νικῶν μισθοφόρων τὴν ἐπιτηδειότητα τῆς περιστά-
σεως πρὸς τὴν τῶν ἔργων διαφθορὰν προσφέρουσι
4 τῷ στρατηγῷ τὴν ἐπίνοιαν. τοῦ δὲ δεξαμένου καὶ
ταχέως ἑτοιμάσαντος πᾶν τὸ πρὸς τὴν χρείαν ἁρμό-
ζον, συστραφέντες οἱ νεανίσκοι κατὰ τριττοὺς τό-
5 πους ἐνέβαλον πῦρ τοῖς ἔργοις. ὡς δ' ἂν τῶν μὲν
κατασκευασμάτων διὰ τὸν χρόνον εὖ παρεσκευα-
σμένων πρὸς τὸ ῥᾳδίως ἐμπρησθῆναι, τῆς δὲ τοῦ
πνεύματος βίας φυσώσης κατ' αὐτῶν τῶν πύργων
καὶ μηχανημάτων, τὴν μὲν νομὴν τοῦ πυρὸς ἐνερ-
γὸν συνέβαινε γίνεσθαι καὶ πρακτικήν, τὴν δ' ἐπάρ-
κειαν καὶ βοήθειαν τοῖς Ῥωμαίοις εἰς τέλος ἄπρα-
6 κτον καὶ δυσχερῆ. τοιαύτην γὰρ ἔκπληξιν παρίστα
τὸ συμβαῖνον τοῖς βοηθοῦσιν ὥστε μήτε συννοῆσαι
μήτε συνιδεῖν δύνασθαι τὸ γινόμενον, ἀλλ' ἀπο-
σκοτουμένους ὑπὸ τῆς εἰς αὐτοὺς φερομένης λιγνύος
καὶ τῶν φεψαλύγων, ἔτι δὲ τῆς τοῦ καπνοῦ πολυ-
πληθίας, οὐκ ὀλίγους ἀπόλλυσθαι καὶ πίπτειν, μὴ
δυναμένους ἐγγίσαι πρὸς αὐτὴν τὴν τοῦ πυρὸς βοή-
7 θειαν. ὅσῳ δὲ μείζω συνέβαινε γίνεσθαι τὴν δυσ-
χρηστίαν περὶ τοὺς ὑπεναντίους διὰ τὰς προειρη-
μένας αἰτίας, τοσούτῳ πλείων εὐχρηστία περὶ τοὺς
8 ἐνιέντας ἦν τὸ πῦρ. τὸ μὲν γὰρ ἐπισκοτοῦν καὶ
59. βλάπτειν δυνάμενον πᾶν ἐξεφυσᾶτο καὶ προωθεῖτο 58.
κατὰ τῶν ὑπεναντίων, τὸ δὲ βαλλόμενον ἢ ῥιπτού-
μενον ἐπί τε τοὺς βοηθοῦντας καὶ τὴν τῶν ἔργων
διαφθορὰν εὔστοχον μὲν ἐπεγίνετο διὰ τὸ συνορᾶν
τοὺς ἀφιέντας τὸν πρὸ αὐτῶν τόπον, πρακτικὸν δὲ
διὰ τὸ γίνεσθαι σφοδρὰν τὴν πληγήν, συνεργούσης

τοῖς βάλλουσι τῆς τοῦ πνεύματος βίας. τὸ δὲ πέρας 9
τοιαύτην συνέβη γενέσθαι τὴν παντέλειαν τῆς κα-
ταφθορᾶς ὥστε καὶ τὰς βάσεις τῶν πύργων καὶ τὰ
στύπη τῶν κριῶν ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἀχρειωθῆναι. τού- 10
των δὲ συμβάντων, τὸ μὲν ἔτι διὰ τῶν ἔργων πο-
λιορκεῖν ἀπέγνωσαν οἱ Ῥωμαῖοι· περιταφρεύσαντες
δὲ καὶ χάρακι περιλαβόντες κύκλῳ τὴν πόλιν, ἔτι
δὲ τῆς ἰδίας στρατοπεδείας τεῖχος προβαλόμενοι, τῷ
χρόνῳ παρέδοσαν τὴν πρᾶξιν. οἱ δ' ἐν τῷ Λιλυ- 11
βαίῳ τὸ πεπτωκὸς ἐξοικοδομησάμενοι τεῖχος εὐθαρ-
σῶς ὑπέμενον ἤδη τὴν πολιορκίαν.

Εἰς δὲ τὴν Ῥώμην προσπεσόντων τούτων, καὶ 49
μετὰ ταῦτα πλειόνων ἀναγγελλόντων διότι συμβαί-
νει τῶν ἀπὸ τοῦ στόλου πληρωμάτων τὸ πλεῖστον
μέρος ἔν τε τοῖς ἔργοις καὶ τῇ καθόλου πολιορκίᾳ
διεφθάρθαι, σπουδῇ κατέγραφον ναύτας, καὶ συνα- 2
θροίσαντες εἰς μυρίους ἐξέπεμψαν εἰς τὴν Σικελίαν.
ὧν διὰ τοῦ πορθμοῦ περαιωθέντων καὶ πεζῇ πα- 3
ραγενομένων εἰς τὸ στρατόπεδον, συναγαγὼν τοὺς
χιλιάρχους ὁ στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων Πόπλιος
Κλαύδιος ἔφη καιρὸν εἶναι πλεῖν ἐπὶ τὰ Δρέπανα
παντὶ τῷ στόλῳ. τὸν γὰρ στρατηγὸν τῶν Καρχη- 4
δονίων Ἀτάρβαν τὸν τεταγμένον ἐπ' αὐτῶν ἀπα-
ράσκευον εἶναι πρὸς τὸ μέλλον, ἀγνοοῦντα μὲν τὴν
παρουσίαν τῶν πληρωμάτων, πεπεισμένον δὲ μὴ
δύνασθαι πλεῖν τὸν αὐτῶν στόλον διὰ τὴν γεγενη-
μένην ἐν τῇ πολιορκίᾳ καταφθορὰν τῶν ἀνδρῶν.
προχείρως δ' αὐτῶν συγκατατιθεμένων, εὐθέως ἐν- 5
εβίβαζε τά τε προϋπάρχοντα καὶ τὰ προσφάτως πα-
ραγεγονότα πληρώματα, τοὺς δ' ἐπιβάτας ἐκ παντὸς 59.
60. ἐπέλεξε τοῦ στρατεύματος ἐθελοντὴν τοὺς ἀρίστους,

ἅτε δὴ τοῦ μὲν πλοῦ σύνεγγυς ὄντος, τῆς δ' ὠφε-
6 λείας ἑτοίμου προφαινομένης. ταῦτα δὲ παρασκευ-
ασάμενος ἀνήχθη περὶ μέσας νύκτας, λαθὼν τοὺς
πολεμίους. καὶ τὰς μὲν ἀρχὰς ἄθρους ἔπλει, δεξιὰν
7 ἔχων τὴν γῆν. ἅμα δὲ τῷ φωτὶ τῶν πρώτων ἐπὶ
τὰ Δρέπανα νεῶν ἐπιφαινομένων, κατιδὼν Ἀτάρ-
βας, τὸ μὲν πρῶτον ἐξενίσθη διὰ τὸ παράδοξον·
8 ταχὺ δ' ἐν αὑτῷ γενόμενος, καὶ νοήσας τὸν ἐπί-
πλουν τῶν ὑπεναντίων, ἔκρινε παντὸς ἔργου πεῖ-
ραν λαμβάνειν καὶ πᾶν ὑπομένειν χάριν τοῦ μὴ
περιιδεῖν σφᾶς εἰς πρόδηλον συγκλεισθέντας πο-
9 λιορκίαν. διόπερ εὐθέως τὰ μὲν πληρώματα συν-
ῆγε πρὸς τὸν αἰγιαλόν, τοὺς δ' ἐκ τῆς πόλεως
10 μισθοφόρους ἤθροιζε μετὰ κηρύγματος. τῶν δὲ
συλλεχθέντων, ἐπεβάλετο διὰ βραχέων εἰς ἔννοιαν
αὐτοὺς ἄγειν τῆς τε τοῦ νικᾶν ἐλπίδος, ἐὰν τολμή-
σωσι ναυμαχεῖν, καὶ τῆς ἐν τῇ πολιορκίᾳ δυσχρη-
στίας, ἐὰν καταμελλήσωσι προϊδόμενοι τὸν κίνδυ-
11 νον. ἑτοίμως δ' αὐτῶν παρορμηθέντων πρὸς τὴν
ναυμαχίαν, καὶ βοώντων ἄγειν καὶ μὴ μέλλειν,
ἐπαινέσας καὶ δεξάμενος τὴν ὁρμὴν παρήγγειλε κατὰ
τάχος ἐμβαίνειν, καὶ βλέποντας πρὸς τὴν αὑτοῦ
12 ναῦν ἕπεσθαι ταύτῃ κατὰ πρύμναν. διασαφήσας
δὲ τὰ προειρημένα κατὰ σπουδὴν πρῶτος ἐποιεῖτο
τὸν ἀνάπλουν, ὑπ' αὐτὰς τὰς πέτρας ἐπὶ θάτερα
μέρη τοῦ λιμένος ἐξάγων τοῦ τῶν πολεμίων εἴσ-
50 πλου. Πόπλιος δ' ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγός, θεω-
ρῶν τοὺς μὲν πολεμίους παρὰ τὴν αὑτοῦ δόξαν οὔτ'
εἴκοντας οὔτε καταπεπληγμένους τὸν ἐπίπλουν, ἀλλὰ
2 πρὸς τῷ ναυμαχεῖν ὄντας, τῶν δὲ σφετέρων νεῶν
τὰς μὲν ἐντὸς ἤδη τοῦ λιμένος οὔσας, τὰς δ' ἐν

*αὐτῷ τῷ στόματι, τὰς δὲ φερομένας ἐπὶ τὸν εἴσ-
πλουν, πάσαις ἀναστρέφειν παρήγγειλε καὶ ποιεῖ-
σθαι τὸν πλοῦν ἔξω πάλιν. ἔνθα δὴ τῶν μὲν ἐν* 3
*τῷ λιμένι, τῶν δὲ κατὰ τὸν εἴσπλουν ἐκ τῆς με-
ταβολῆς συμπιπτουσῶν, οὐ μόνον θόρυβος ἦν ἐκ*
61.*τῶν ἀνδρῶν ἄπλετος, ἀλλὰ καὶ τοὺς ταρσοὺς ἐθραύ-* 60.
ονθ' αἱ νῆες ἀλλήλαις συγκρούουσαι. ὅμως δ' οὖν 4
*ἀεὶ τοὺς ἀνατρέχοντας ἐκτάττοντες οἱ τριήραρχοι
παρ' αὐτὴν τὴν γῆν ταχέως ἐποίουν ἀντιπρώρρους
τοῖς πολεμίοις. ὁ δὲ Πόπλιος αὐτὸς ἐπέπλει μὲν* 5
*ἀρχῆθεν κατόπιν ἐπὶ παντὶ τῷ στόλῳ, τότε δ' ἐπι-
στρέψας κατ' αὐτὸν τὸν πλοῦν πρὸς τὸ πέλαγος
ἔλαβε τὴν εὐώνυμον τῆς ὅλης δυνάμεως τάξιν.
'Ατάρβας δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ὑπεράρας τὸ* 6
*λαιὸν τῶν πολεμίων [Ῥωμαίων], ἔχων πέντε ναῦς
ἐπίπλους, ὑπέστησε τὴν ἑαυτοῦ ναῦν ἀντίπρωρρον
τοῖς πολεμίοις ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸ πέλαγος μέρους·
ἅμα δὲ καὶ τῶν ἐπιπλεόντων ἀεὶ τοῖς συνάπτουσι* 7
*προσεπιταττομένοις ταὐτὸ ποιεῖν παραγγείλας διὰ
τῶν ὑπηρετῶν, καταστάντων δὲ πάντων εἰς μέτω-* 8
*πον σημήνας διὰ τῶν συνθημάτων, τὰς μὲν ἀρχὰς
ἐποιεῖτο τὸν ἐπίπλουν ἐν τάξει, μενόντων πρὸς τῇ
γῇ τῶν Ῥωμαίων διὰ τὸ προσδέχεσθαι τὰς ἐκ τοῦ
λιμένος ἀνατρεχούσας ναῦς. ἐξ οὗ συνέβαινε με-* 9
*γάλα τοὺς Ῥωμαίους ἐλαττωθῆναι πρὸς αὐτῇ τῇ γῇ
ποιησαμένους τὴν συμπλοκήν. ἐπειδὴ δὲ σύνεγγυς* 51
*αὐτῶν ἦσαν, ἀρθέντων τῶν συνθημάτων ἐφ' ἑκα-
τέρας τῆς ναυαρχίδος, συνέβαλλον ἀλλήλοις. τὸ* 2
*μὲν οὖν πρῶτον ἰσόρροπος ἦν ὁ κίνδυνος, ὡς ἂν
ἀμφοτέρων τοῖς ἀρίστοις ἐκ τῆς πεζικῆς δυνάμεως
ἐπιβάταις χρωμένων· ἀεὶ δὲ μᾶλλον ὑπερεῖχον οἱ* 3

Καρχηδόνιοι διὰ τὸ πολλὰ προτερήματα παρ' ὅλον
4 *ἔχειν τὸν ἀγῶνα. τῷ τε γὰρ ταχυναυτεῖν πολὺ*
περιῆσαν διὰ τὴν διαφορὰν τῆς ναυπηγίας καὶ τὴν
τῶν πληρωμάτων ἕξιν, ἥ τε χώρα μεγάλα συνεβάλ-
λετ' αὐτοῖς, ἅτε πεποιημένων τὴν ἔκταξιν ἀπὸ τῶν
5 *κατὰ τὸ πέλαγος τόπων. εἴτε γὰρ πιέζοιντό τινες*
ὑπὸ τῶν πολεμίων, κατόπιν ἀνεχώρουν ἀσφαλῶς
62. *διὰ τὸ ταχυναυτεῖν εἰς τὸν ἀναπεπταμένον τόπον·*
6 *κἄπειτ' ἐκ μεταβολῆς τοῖς προπίπτουσι τῶν διω-*
κόντων, τοτὲ μὲν περιπλέοντες, τοτὲ δὲ πλάγιοι
προσπίπτοντες στρεφομένοις καὶ δυσχρηστοῦσι διὰ
τὸ βάρος τῶν πλοίων καὶ διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν
πληρωμάτων ἐμβολάς τε συνεχεῖς ἐδίδοσαν καὶ
7 *πολλὰ τῶν σκαφῶν ἐβάπτιζον· εἴτε κινδυνεύοι τις*
τῶν συμμάχων, ἑτοίμως παρεβοήθουν ἔξω τοῦ δει-
νοῦ καὶ μετ' ἀσφαλείας, παρὰ τὰς πρύμνας κατὰ
8 *τὸ πέλαγος ποιούμενοι τὸν πλοῦν. τοῖς γε μὴν*
Ῥωμαίοις τἀναντία τούτων συνέβαινε· τοῖς τε γὰρ
πιεζομένοις οὐκ ἦν εἰς τοὔπισθεν δυνατὸν ἀποχω-
ρεῖν, πρὸς τῇ γῇ ποιουμένοις τὸν κίνδυνον, ἀεὶ δὲ
τὸ θλιβόμενον ὑπὸ τῶν κατὰ πρόσωπον σκάφος ἢ
τοῖς βραχέσι περιπῖπτον ἐκάθιζε κατὰ πρύμναν ἢ
9 *πρὸς τὴν γῆν φερόμενον ἐπώκελλε. διεκπλεῖν μὲν*
οὖν διὰ τῶν πολεμίων νεῶν καὶ κατόπιν ἐπιφαί-
νεσθαι τοῖς ἤδη πρὸς ἑτέρους διαμαχομένοις, ὅπερ
ἐν τῷ ναυμαχεῖν ἐστι πρακτικώτατον, ἀδυνάτως
εἶχον, διά τε τὴν βαρύτητα τῶν πλοίων, προσέτι
10 *δὲ καὶ τὴν ἀπειρίαν τῶν πληρωμάτων. οὐδὲ μὴν* 61.
ἐπιβοηθεῖν τοῖς δεομένοις κατὰ πρύμναν ἐδύναντο
διὰ τὸ συγκεκλεῖσθαι πρὸς τῇ γῇ καὶ μηδὲ μικρὸν
ἀπολείπεσθαι τόπον τοῖς βουλομένοις ἐπαρκεῖν τῷ

δεομένῳ. τοιαύτης δὲ δυσχρηστίας ὑπαρχούσης περὶ 11
τὸν ὅλον ἀγῶνα, καὶ τῶν μὲν καθιζόντων ἐν τοῖς
βραχέσι, τῶν δ' ἐκπιπτόντων σκαφῶν, κατιδὼν ὁ
στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων τὸ συμβαῖνον, ὥρμησε
πρὸς φυγήν, ἀπὸ τῶν εὐωνύμων παρὰ τὴν γῆν ἐξ-
ελίξας, καὶ σὺν αὐτῷ περὶ τριάκοντα νῆας, αἵπερ
ἔτυχον ἐγγὺς οὖσαι. τῶν δὲ λοιπῶν σκαφῶν, ὄν- 12
των ἐνενήκοντα καὶ τριῶν, ἐκυρίευσαν οἱ Καρχη-
δόνιοι, καὶ τῶν πληρωμάτων, ὅσοι μὴ τῶν ἀνδρῶν
τὰς ναῦς εἰς τὴν γῆν ἐκβαλόντες ἀπεχώρησαν.

Γενομένης δὲ τῆς ναυμαχίας τοιαύτης, Ἀτάρβας 52
μὲν εὐδοκίμει παρὰ τοῖς Καρχηδονίοις, ὡς δι' αὐτὸν
καὶ διὰ τὴν ἰδίαν πρόνοιαν καὶ τόλμαν κατωρθω-
63. κώς, Πόπλιος δὲ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἠδόξει καὶ 2
διεβέβλητο μεγάλως, ὡς εἰκῇ κἀλογίστως τοῖς πράγ-
μασι κεχρημένος, καὶ τὸ καθ' αὑτὸν οὐ μικροῖς
ἐλαττώμασι περιβεβληκὼς τὴν Ῥώμην· διὸ καὶ μετὰ 3
ταῦτα μεγάλαις ζημίαις καὶ κινδύνοις κριθεὶς πε-
ριέπεσεν. οὐ μὴν οἵ γε Ῥωμαῖοι, καίπερ τοιούτων 4
συμβεβηκότων, διὰ τὴν ὑπὲρ τῶν ὅλων φιλοτιμίαν 62.
οὐδὲν ἀπέλειπον τῶν ἐνδεχομένων, ἀλλ' εἴχοντο
τῶν ἑξῆς πραγμάτων. διὸ καὶ συνάψαντος τοῦ κατὰ 5
τὰς ἀρχαιρεσίας χρόνου, στρατηγοὺς ὑπάτους κα-
ταστήσαντες παραυτίκα τὸν ἕτερον αὐτῶν ἐξέπεμ-
πον Λεύκιον Ἰούνιον, τάς τε σιταρχίας παρακομί-
ζοντα τοῖς τὸ Λιλύβαιον πολιορκοῦσι καὶ τὰς ἄλλας
ἀγορὰς καὶ χορηγίας τῷ στρατοπέδῳ· πρὸς δὲ καὶ
παραπομποὺς τούτοις ἐπλήρωσαν ἑξήκοντα ναῦς.
ὁ δ' Ἰούνιος ἀφικόμενος εἰς τὴν Μεσσήνην, καὶ 6
προσλαβὼν τὰ συνηντηκότα τῶν πλοίων ἀπό τε τοῦ
στρατοπέδου καὶ τῆς ἄλλης Σικελίας, παρεκομίσθη

κατὰ σπουδὴν εἰς τὰς Συρακούσας, ἔχων ἑκατὸν
εἴκοσι σκάφη καὶ τὴν ἀγορὰν σχεδὸν ἐν ὀκτακοσί-
7 αις ναυσὶ φορτηγοῖς. ἐντεῦθεν δὲ παραδοὺς τοῖς
ταμίαις τὰς ἡμισείας φορτηγοὺς καί τινα τῶν μα-
κρῶν πλοίων ἐξαπέστειλε, διακομισθῆναι σπουδά-
8 ζων τῷ στρατοπέδῳ τὰ πρὸς τὴν χρείαν. αὐτὸς
δ' ἐν ταῖς Συρακούσαις ὑπέμενε, τούς τε κατὰ
πλοῦν ἀφυστεροῦντας ἐκ τῆς Μεσσήνης ἀναδεχό-
μενος καὶ παρὰ τῶν ἐκ τῆς μεσογαίου συμμάχων
σῖτον προσαναλαμβάνων.

53 Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς Ἀτάρβας μὲν ἄν-
δρας τοὺς ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ληφθέντας καὶ τὰς αἰχ-
μαλώτους νῆας ἐξαπέστειλεν εἰς τὴν Καρχηδόνα,
2 Καρθάλωνα δὲ τὸν συνάρχοντα δοὺς τριάκοντα ναῦς
ἐξέπεμψε πρὸς αἷς ἔχων αὐτὸς ἑβδομήκοντα κατ-
3 έπλευσε, προστάξας ἄφνω προσπεσόντα ταῖς ὁρμού-
σαις παρὰ τὸ Λιλύβαιον τῶν πολεμίων ναυσίν, ὧν
μὲν ἂν δυνατὸς ᾖ κυριεῦσαι, ταῖς δὲ λοιπαῖς πῦρ
4 ἐμβαλεῖν. πεισθέντος δὲ τοῦ Καρθάλωνος καὶ ποι-
64. ησαμένου τὸν ἐπίπλουν ὑπὸ τὴν ἑωθινήν, καὶ τὰ
μὲν ἐμπιπρῶντος, τὰ δ' ἀποσπῶντος τῶν πλοίων,
μεγάλην συνέπεσε γενέσθαι ταραχὴν περὶ τὸ τῶν
5 Ῥωμαίων στρατόπεδον. προσβοηθούντων γὰρ αὐ-
τῶν ἐπὶ τὰς ναῦς καὶ γινομένης κραυγῆς, συννο-
ήσας Ἰμίλκων ὁ τὸ Λιλύβαιον τηρῶν, καὶ θεωρῶν
ἤδη τῆς ἡμέρας ὑποφαινούσης τὸ συμβαῖνον, ἐπ-
6 αποστέλλει τοὺς ἐκ τῆς πόλεως μισθοφόρους. οἱ δὲ
Ῥωμαῖοι, τοῦ δεινοῦ πανταχόθεν αὐτοὺς περιστάν- 63.
τος, οὐκ εἰς μικρὰν οὐδ' εἰς τὴν τυχοῦσαν ἦλθον
7 διατροπήν. ὁ δὲ τῶν Καρχηδονίων ναύαρχος, ὀλίγα
τῶν σκαφῶν τὰ μὲν ἀποσπάσας, τὰ δὲ συντρίψας,

*μετὰ ταῦτα μικρὸν ἀπὸ τοῦ Λιλυβαίου παρακομι-
σθεὶς ὡς ἐφ' Ἡρακλείας ἐτήρει, βουλόμενος διακω-
λύειν τοὺς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον πλέοντας. προσαγ-* 8
*γειλάντων δὲ τῶν σκοπῶν πλῆθος ἱκανὸν πλοίων
προσφέρεσθαι παντοδαπῶν καὶ συνεγγίζειν, ἀν-
αχθεὶς ἔπλει, συμμῖξαι σπεύδων διὰ τὸ καταφρονεῖν
τῶν Ῥωμαίων ἐκ τοῦ προγεγενημένου προτερήμα-
τος. ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς ἐκ τῶν Συρακουσῶν προ-* 9
*απεσταλμένοις ταμίαις ἀνήγγειλαν οἱ προπλεῖν εἰ-
θισμένοι λέμβοι τὸν ἐπίπλουν τῶν ὑπεναντίων. οἱ* 10
*δὲ νομίσαντες οὐκ ἀξιόχρεως σφᾶς αὐτοὺς εἶναι
πρὸς ναυμαχίαν, καθωρμίσθησαν πρός τι πολισμάτιον
τῶν ὑπ' αὐτοὺς ταττομένων, ἀλίμενον μέν, σάλους
δ' ἔχον καὶ προβολὰς περικλειούσας ἐκ τῆς γῆς
εὐφυεῖς. οὗ ποιησάμενοι τὴν ἀπόβασιν, καὶ τούς* 11
*τε καταπέλτας καὶ τοὺς πετροβόλους τοὺς ἐκ τῆς
πόλεως ἐπιστήσαντες, προσεδόκων τὸν ἐπίπλουν
τῶν ὑπεναντίων. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι συνεγγίσαν-* 12
*τες τὸ μὲν πρῶτον ἐπεβάλοντο πολιορκεῖν τούτους,
ὑπολαβόντες τοὺς μὲν ἄνδρας καταπλαγέντας εἰς τὸ
πολισμάτιον ἀποχωρήσειν, τῶν δὲ πλοίων ἀσφαλῶς
κυριεύσειν· οὐ προχωρούσης δὲ τῆς ἐλπίδος, ἀλλὰ* 13
*τοὐναντίον ἀμυνομένων γενναίως, καὶ τοῦ τόπου
πολλὰς ἔχοντος καὶ παντοδαπὰς δυσχρηστίας, ὀλίγα*
65. *τῶν τὰς ἀγορὰς ἐχόντων πλοίων ἀποσπάσαντες ἀπ-
έπλευσαν πρός τινα ποταμόν, ἐν ᾧ καθορμισθέντες
ἐπετήρουν τὸν ἀνάπλουν αὐτῶν.*

Ὁ δ' ἐν ταῖς Συρακούσαις ὑπολειφθεὶς στρατη- 54
*γός, ἐπεὶ τὰ κατὰ τὴν πρόθεσιν ἐπετέλεσε, κάμψας
τὸν Πάχυνον ἐποιεῖτο τὸν πλοῦν ὡς ἐπὶ τὸ Λιλύ-
βαιον, οὐδὲν εἰδὼς τῶν περὶ τοὺς προπλέοντας συμ-*

2 βεβηκότων. ὁ δὲ τῶν Καρχηδονίων ναύαρχος, ση-
μηνάντων τῶν σκοπῶν αὐτῷ πάλιν τὴν ἐπιφάνειαν
τῶν ὑπεναντίων, ἀναχθεὶς ἔπλει μετὰ σπουδῆς,
βουλόμενος αὐτοῖς ὡς πλεῖστον ἀπέχουσι τῶν οἰ-
3 κείων νεῶν συμβαλεῖν. ὁ δ' Ἰούνιος κατιδὼν ἐκ **64.**
πολλοῦ τὸν στόλον τὸν τῶν Καρχηδονίων καὶ τὸ
πλῆθος τῶν σκαφῶν, οὔτε συμβαλεῖν τολμῶν οὔτ'
ἐκφυγεῖν ἔτι δυνατὸς ὢν διὰ τὸ σύνεγγυς εἶναι τοὺς
πολεμίους, ἐγκλίνας εἰς τόπους τραχεῖς καὶ κατὰ
4 πάντα τρόπον ἐπισφαλεῖς καθωρμίσθη, κρίνων αἱ-
ρετώτερον ὑπάρχειν ὅ,τι δέοι παθεῖν μᾶλλον ἢ τοῖς
πολεμίοις αὔτανδρον τὸ σφέτερον στρατόπεδον ὑπο-
5 χείριον ποιῆσαι. συνιδὼν δὲ καὶ τὸ περὶ τούτου
γεγονὸς ὁ τῶν Καρχηδονίων ναύαρχος, τὸ μὲν παρα-
βάλλεσθαι καὶ προσάγειν τοιούτοις τόποις ἀπεδο-
κίμασε, λαβὼν δ' ἄκραν τινὰ καὶ προσορμισθεὶς
ταύτῃ, μεταξὺ τῶν στόλων ἐτήρει καὶ προσεῖχε τὸν
6 νοῦν ἀμφοτέροις. ἐπιγενομένου δὲ χειμῶνος καὶ
περιστάσεως προφαινομένης ἐκ τοῦ πελάγους ὁλο-
σχερεστέρας, οἱ μὲν τῶν Καρχηδονίων κυβερνῆται
διά τε τὴν τῶν τόπων καὶ τὴν τοῦ πράγματος ἐμ-
πειρίαν προορώμενοι τὸ μέλλον καὶ προλέγοντες
τὸ συμβησόμενον, ἔπεισαν τὸν Καρθάλωνα φυ-
γεῖν τὸν χειμῶνα καὶ κάμψαι τὴν ἄκραν τοῦ Πα-
7 χύνου. πεισθέντος δὲ νουνεχῶς, οὗτοι μὲν πολλὰ
μοχθήσαντες καὶ μόλις ὑπεράραντες τὴν ἄκραν ἐν
8 ἀσφαλεῖ καθωρμίσθησαν, οἱ δὲ τῶν Ῥωμαίων στό-
λοι, τοῦ χειμῶνος ἐπιγενομένου καὶ τῶν τόπων εἰς
τέλος ὑπαρχόντων ἀλιμένων, οὕτως διεφθάρησαν ὥστε
μηδὲ τῶν ναυαγίων μηδὲν γενέσθαι χρήσιμον, ἀλλ' ἀμ-
φοτέρους αὐτοῖς ἄρδην καὶ παραλόγως ἀχρειωθῆναι.

66. Τούτου δὲ συμβάντος, τὰ μὲν τῶν Καρχηδο- 55
νίων αὖθις ἀνέκυψε καὶ πάλιν ἐπιρρεπεστέρας εἶχε
τὰς ἐλπίδας, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, πρότερον μὲν ἐπὶ πο- 2
σὸν ἠτυχηκότες, τότε δ' ὁλοσχερῶς, ἐκ μὲν τῆς θα-
λάττης ἐξέβησαν, τῶν δ' ὑπαίθρων ἐπεκράτουν·
Καρχηδόνιοι δὲ τῆς μὲν θαλάττης ἐκυρίευον, τῆς δὲ
γῆς οὐχ ὅλως ἀπήλπιζον. μετὰ δὲ ταῦτα πάντες 3
ἐπὶ μὲν τοῖς ὅλοις ἐσχετλίαζον, οἵ τ' ἐν τῇ Ῥώμῃ
καὶ τὰ περὶ τὸ Λιλύβαιον στρατόπεδα, διὰ τὰ προ-
ειρημένα συμπτώματα· τῆς γε μὴν προθέσεως οὐκ 4 65.
ἀφίσταντο τῆς κατὰ τὴν πολιορκίαν, ἀλλ' οἱ μὲν
ἐχορήγουν κατὰ γῆν ἀπροφασίστως, οἱ δὲ προσ-
εκαρτέρουν ταύτῃ κατὰ τὸ δυνατόν. ὁ δ' Ἰούνιος, 5
ἀνακομισθεὶς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐκ τῆς ναυαγίας
καὶ περιπαθὴς ὤν, ἐγένετο πρὸς τὸ καινοτομῆσαί
τι καὶ πρᾶξαι τῶν δεόντων, σπουδάζων ἀναμαχέ-
σασθαι τὴν γεγενημένην περιπέτειαν. διὸ καὶ βρα- 6
χείας αὐτῷ παραπεσούσης ἀφορμῆς, καταλαμβάνει
πραξικοπήσας τὸν Ἔρυκα, καὶ γίνεται τοῦ τε τῆς
Ἀφροδίτης ἱεροῦ καὶ τῆς πόλεως ἐγκρατής. ὁ δ' 7
Ἔρυξ ἔστι μὲν ὄρος παρὰ θάλατταν τῆς Σικελίας
ἐν τῇ παρὰ τὴν Ἰταλίαν κειμένῃ πλευρᾷ μεταξὺ
Δρεπάνων καὶ Πανόρμου, μᾶλλον δ' ὅμορον καὶ
συνάπτον πρὸς τὰ Δρέπανα, μεγέθει δὲ παρὰ πολὺ
διαφέρον τῶν κατὰ τὴν Σικελίαν ὀρῶν πλὴν τῆς
Αἴτνης. τούτου δ' ἐπ' αὐτῆς μὲν τῆς κορυφῆς, οὔ- 8
σης ἐπιπέδου, κεῖται τὸ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Ἐρυ-
κίνης ἱερόν, ὅπερ ὁμολογουμένως ἐπιφανέστατόν ἐστι
τῷ τε πλούτῳ καὶ τῇ λοιπῇ προστασίᾳ τῶν κατὰ
τὴν Σικελίαν ἱερῶν· ἡ δὲ πόλις ὑπ' αὐτὴν τὴν κο- 9
ρυφὴν τέταται, πάνυ μακρὰν ἔχουσα καὶ προσάντη

10 πανταχόθεν τὴν ἀνάβασιν. ἐπί τε δὴ τὴν κορυφὴν
ἐπιστήσας φυλακήν, ὁμοίως δὲ κἀπὶ τὴν ἀπὸ Δρεπά-
νων πρόσβασιν, ἐτήρει φιλοτίμως ἀμφοτέρους τοὺς
τόπους, καὶ μᾶλλον ἔτι τὸν τῆς ἀναβολῆς, πεπει-
σμένος οὕτως καὶ τὴν πόλιν ἀσφαλῶς καὶ τὸ σύμ-
παν ὄρος ὑφ' αὑτὸν ἕξειν.

67.56 Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι μετὰ ταῦτα στρατηγὸν κατα-
στήσαντες αὑτῶν Ἀμίλκαν τὸν Βάρκαν ἐπικαλού-
2 μενον, τούτῳ τὰ κατὰ τὸν στόλον ἐνεχείρισαν· ὃς
παραλαβὼν τὰς ναυτικὰς δυνάμεις ὥρμησε πορθή-
σων τὴν Ἰταλίαν. ἔτος δ' ἦν ὀκτωκαιδέκατον τῷ
3 πολέμῳ. κατασύρας δὲ τὴν Λοκρίδα καὶ τὴν Βρετ-
τιανὴν χώραν, ἀποπλέων ἐντεῦθεν κατῆρε παντὶ τῷ
στόλῳ πρὸς τὴν Πανορμῖτιν, καὶ καταλαμβάνει τὸν
ἐπὶ ταῖς Εἱρκταῖς λεγόμενον τόπον, ὃς κεῖται μὲν
Ἔρυκος καὶ Πανόρμου μεταξὺ πρὸς θαλάττῃ, πολὺ 66.
δέ τι τῶν ἄλλων δοκεῖ διαφέρειν τόπων ἐπιτηδειό-
τητι πρὸς ἀσφάλειαν στρατοπέδων καὶ χρονισμόν.
4 ἔστι γὰρ ὄρος περίτομον ἐξανεστηκὸς ἐκ τῆς περι-
κειμένης χώρας εἰς ὕψος ἱκανόν. τούτου δ' ἡ περί-
μετρος τῆς ἄνω στεφάνης οὐ λείπει τῶν ἑκατὸν
σταδίων, ὑφ' ἧς ὁ περιεχόμενος τόπος εὔβοτος
ὑπάρχει καὶ γεωργήσιμος, πρὸς μὲν τὰς πελαγίους
πνοιὰς εὐφυῶς κείμενος, θανασίμων δὲ θηρίων
5 εἰς τέλος ἄμοιρος. περιέχεται δὲ κρημνοῖς ἀπροσ-
ίτοις ἔκ τε τοῦ κατὰ θάλατταν μέρους καὶ τοῦ παρὰ
τὴν μεσόγαιαν παρήκοντος, τὰ δὲ μεταξὺ τούτων
6 ἐστὶν ὀλίγης καὶ βραχείας δεόμενα κατασκευῆς. ἔχει
δ' ἐν αὑτῷ καὶ μαστόν, ὃς ἅμα μὲν ἀκροπόλεως,
ἅμα δὲ σκοπῆς εὐφυοῦς λαμβάνει τάξιν κατὰ τῆς
7 ὑποκειμένης χώρας. κρατεῖ δὲ καὶ λιμένος εὐκαί-

ρου πρὸς τὸν ἀπὸ Δρεπάνων καὶ Λιλυβαίου δρόμον
ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν, ἐν ᾧ πλῆθος ὕδατος ἄφθονον ὑπ-
άρχει. προσόδους δὲ τὰς πάσας ἔχει τριττὰς δυσχερεῖς, 8
δύο μὲν ἀπὸ τῆς χώρας, μίαν δ' ἀπὸ τῆς θαλάττης.
ἐν ᾧ καταστρατοπεδεύσας παραβόλως Ἀμίλκας, ὡς 9
ἂν μήτε πόλεως οἰκείας μήτ' ἄλλης ἐλπίδος μηδε-
μιᾶς ἀντεχόμενος, εἰς μέσους δὲ τοὺς πολεμίους
ἑαυτὸν δεδωκώς, ὅμως οὐ μικροὺς οὐδὲ τοὺς τυχόν-
68. τας Ῥωμαίοις ἀγῶνας καὶ κινδύνους παρεσκεύασε.
πρῶτον μὲν γὰρ ἐντεῦθεν ὁρμώμενος κατὰ θάλατ- 10
ταν τὴν παραλίαν τῆς Ἰταλίας ἐπόρθει μέχρι τῆς
Κυμαίων χώρας, δεύτερον δὲ κατὰ γῆν παραστρα- 11
τοπεδευσάντων αὐτῷ Ῥωμαίων πρὸ τῆς Πανορμι-
τῶν πόλεως ἐν ἴσως πέντε σταδίοις πολλοὺς καὶ
ποικίλους ἀγῶνας συνεστήσατο κατὰ γῆν σχεδὸν ἐπὶ
τρεῖς ἐνιαυτούς. περὶ ὧν οὐχ οἷόν τε διὰ τῆς γρα-
φῆς τὸν κατὰ μέρος ἀποδοῦναι λόγον· καθάπερ 57
γὰρ ἐπὶ τῶν διαφερόντων πυκτῶν καὶ ταῖς γενναι-
ότησι καὶ ταῖς εὐεξίαις, ὅταν εἰς τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ
τοῦ στεφάνου συγκαταστάντες καιρὸν διαμάχωνται 67.
πληγὴν ἐπὶ πληγῇ τιθέντες ἀδιαπαύστως, λόγον μὲν
ἢ πρόνοιαν ἔχειν ὑπὲρ ἑκάστης ἐπιβολῆς καὶ πλη-
γῆς οὔτε τοῖς ἀγωνιζομένοις οὔτε τοῖς θεωμένοις
ἐστὶ δυνατόν, ἐκ δὲ τῆς καθόλου τῶν ἀνδρῶν ἐνερ- 2
γείας καὶ τῆς ἑκατέρου φιλοτιμίας ἔστι καὶ τῆς ἐμ-
πειρίας αὐτῶν καὶ τῆς δυνάμεως, πρὸς δὲ καὶ τῆς
εὐψυχίας, ἱκανὴν ἔννοιαν λαβεῖν, οὕτως καὶ περὶ
τῶν νῦν λεγομένων στρατηγῶν. τὰς μὲν γὰρ αἰ- 3
τίας ἢ τοὺς τρόπους, δι' ὧν ἀν' ἑκάστην ἡμέραν
ἐποιοῦντο κατ' ἀλλήλων ἐνέδρας, ἀντενέδρας, ἐπι-
θέσεις, προσβολάς, οὔτ' ἂν ὁ γράφων ἐξαριθμού-

μενος ἐφίκοιτο, τοῖς τ' ἀκούουσιν ἀπέραντος, ἅμα
δ' ἀνωφελὴς ἂν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως γίνοιτο χρεία·
4 ἐκ δὲ τῆς καθολικῆς ἀποφάσεως περὶ αὐτῶν καὶ τοῦ
τέλους τῆς φιλοτιμίας μᾶλλον ἄν τις εἰς ἔννοιαν ἔλ-
5 θοι τῶν προειρημένων. οὔτε γὰρ τῶν ἐξ ἱστορίας
στρατηγημάτων οὔτε τῶν ἐκ τοῦ καιροῦ καὶ τῆς ὑπο-
κειμένης περιστάσεως ἐπινοημάτων οὔτε τῶν εἰς
παράβολον καὶ βίαιον ἀνηκόντων τόλμαν οὐδὲν παρ-
6 ελείφθη. κρίσιν γε μὴν ὁλοσχερῆ γενέσθαι διὰ πλεί-
ους αἰτίας οὐχ οἷόν τ' ἦν· αἵ τε γὰρ δυνάμεις ἀμ-
φοτέρων ἦσαν ἐφάμιλλοι, τά τε κατὰ τοὺς χάρακας
69. ὁμοίως ἀπρόσιτα διὰ τὴν ὀχυρότητα, τό τε διάστημα
7 τῶν στρατοπέδων βραχὺ παντελῶς. ὅπερ αἴτιον ἦν
μάλιστα τοῦ τὰς μὲν κατὰ μέρος συμπτώσεις ἀπαύ-
στους γίνεσθαι καθ' ἡμέραν, ὁλοσχερὲς δὲ συντε-
8 λεῖσθαι μηδέν. τούτους γὰρ αὐτοὺς ἀεὶ συνέβαινε
διαφθείρεσθαι κατὰ τὰς συμπλοκάς, τοὺς ἐν χειρῶν
νόμῳ περιπεσόντας· οἱ δ' ἅπαξ ἐγκλίναντες εὐθέως
ἐκτὸς τοῦ δεινοῦ πάντες ἦσαν ὑπὸ ταῖς αὐτῶν
ἀσφαλείαις, καὶ πάλιν ἐκ μεταβολῆς ἐκινδύνευον.
58 Οὐ μὴν ἀλλ' ὥσπερ ἀγαθὸς βραβευτὴς ἡ τύχη
μεταβιβάσασα παραβόλως αὐτοὺς ἐκ τοῦ προειρη-
μένου τόπου καὶ τοῦ προϋπάρχοντος ἀθλήματος εἰς
παραβολώτερον ἀγώνισμα καὶ τόπον ἐλάττω συν-
2 έκλεισεν. ὁ γὰρ Ἀμίλκας, τῶν Ῥωμαίων τὸν Ἔρυκα
τηρούντων ἐπί τε τῆς κορυφῆς καὶ παρὰ τὴν ῥίζαν, 68.
καθάπερ εἴπομεν, κατελάβετο τὴν πόλιν τῶν Ἐρυ-
κίνων, ἥτις ἦν μεταξὺ τῆς τε κορυφῆς καὶ τῶν πρὸς
3 τῇ ῥίζῃ στρατοπεδευσάντων. ἐξ οὗ συνέβαινε παρα-
βόλως μὲν ὑπομένειν καὶ διακινδυνεύειν πολιορ-
κουμένους τοὺς τὴν κορυφὴν κατέχοντας τῶν Ῥω-

μαίων, ἀπίστως δὲ τοὺς Καρχηδονίους ἀντέχειν, τῶν
τε πολεμίων πανταχόθεν προσκειμένων καὶ τῶν χο-
ρηγιῶν οὐ ῥᾳδίως αὐτοῖς παρακομιζομένων, ὡς ἂν
τῆς θαλάττης καθ' ἕνα τόπον καὶ μίαν πρόσοδον
ἀντεχομένοις. οὐ μὴν ἀλλὰ πάλιν ἐνταῦθα πάσαις 4
μὲν ἀμφότεροι ταῖς πολιορκητικαῖς ἐπινοίαις καὶ βί-
αις χρησάμενοι κατ' ἀλλήλων, πᾶν δὲ γένος ἐνδείας
ἀνασχόμενοι, πάσης δ' ἐπιθέσεως καὶ μάχης πεῖραν
λαβόντες, τέλος οὐχ, ὡς Φάβιός φησιν, ἐξαδυνα- 5
τοῦντες καὶ περικακοῦντες, ἀλλ' ὡς ἂν ἀπαθεῖς
κἀήττητοί τινες ἄνδρες, ἱερὸν ἐποίησαν τὸν στέφα-
νον. πρότερον γὰρ ἢ 'κείνους ἀλλήλων ἐπικρατῆ- 6
σαι, καίπερ δύ' ἔτη πάλιν ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ δι-
αγωνισαμένους, δι' ἄλλου τρόπου συνέβη λαβεῖν τὸν
πόλεμον τὴν κρίσιν.

Τὰ μὲν οὖν περὶ τὸν Ἔρυκα καὶ τὰς πεζικὰς 7
δυνάμεις τοιαύτην ἔσχε διάθεσιν. τὰ δὲ πολιτεύ-
70. ματ' ἦν ἀμφοτέρων παραπλήσια τοῖς ψυχομαχοῦσι
τῶν εὐγενῶν ὀρνίθων. ἐκεῖνοί τε γὰρ πολλάκις 8
ἀπολωλεκότες τὰς πτέρυγας διὰ τὴν ἀδυναμίαν,
αὐτῇ δὲ τῇ ψυχῇ μένοντες ἐκβάλλουσι τὰς πληγάς,
ἕως ἂν αὐτομάτως ποτὲ περιπεσόντες αὐτοῖς και-
ρίως ἀλλήλων διαδράξωνται, κἄπειτα τούτου γενο-
μένου συμβῇ τὸν ἕτερον αὐτῶν προπεσεῖν· οἵ τε 9
Ῥωμαῖοι καὶ Καρχηδόνιοι κάμνοντες ἤδη τοῖς πό-
νοις διὰ τὴν συνέχειαν τῶν κινδύνων εἰς τέλος
ἀπήλγουν, τήν τε δύναμιν παρελέλυντο καὶ παρεῖντο
διὰ τὰς πολυχρονίους εἰσφορὰς καὶ δαπάνας. ὁμοίως 59
δὲ Ῥωμαῖοι ψυχομαχοῦντες, καίπερ ἔτη σχεδὸν ἤδη
πέντε τῶν κατὰ θάλατταν πραγμάτων ὁλοσχερῶς
ἀφεστηκότες διά τε τὰς περιπετείας καὶ διὰ τὸ πε-

πεῖσθαι δι' αὐτῶν τῶν πεζικῶν δυνάμεων κρινεῖν 69.
2 τὸν πόλεμον, τότε συνορῶντες οὐ προχωροῦν αὐτοῖς
τοὔργον κατὰ τοὺς ἐκλογισμοὺς καὶ μάλιστα διὰ τὴν
τόλμαν τοῦ τῶν Καρχηδονίων ἡγεμόνος, ἔκριναν τὸ
τρίτον ἀντιποιήσασθαι τῶν ἐν ταῖς ναυτικαῖς δυνά-
3 μεσιν ἐλπίδων, ὑπολαμβάνοντες διὰ τῆς ἐπινοίας
ταύτης, εἰ καιρίως ἅψαιντο τῆς ἐπιβολῆς, μόνως ἂν
οὕτως πέρας ἐπιθεῖναι τῷ πολέμῳ συμφέρον. ὃ
4 καὶ τέλος ἐποίησαν. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ἐξεχώρη-
σαν τῆς θαλάττης εἴξαντες τοῖς ἐκ τῆς τύχης συμ-
πτώμασι, τὸ δὲ δεύτερον ἐλαττωθέντες τῇ περὶ τὰ
5 Δρέπανα ναυμαχίᾳ· τότε δὲ τρίτην ἐποιοῦντο ταύ-
την τὴν ἐπιβολήν, δι' ἧς νικήσαντες καὶ τὰ περὶ
τὸν Ἔρυκα στρατόπεδα τῶν Καρχηδονίων ἀποκλεί-
σαντες τῆς κατὰ θάλατταν χορηγίας τέλος ἐπέθηκαν
6 τοῖς ὅλοις. ἦν δὲ τῆς ἐπιβολῆς τὸ πλεῖον ψυχο-
μαχία. χορηγία μὲν γὰρ οὐχ ὑπῆρχε πρὸς τὴν πρό-
θεσιν ἐν τοῖς κοινοῖς· οὐ μὴν ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν
προεστώτων ἀνδρῶν εἰς τὰ κοινὰ φιλοτιμίαν καὶ
7 γενναιότητα προσευρέθη πρὸς τὴν συντέλειαν. κατὰ
γὰρ τὰς τῶν βίων εὐκαιρίας καθ' ἕνα καὶ δύο καὶ
τρεῖς ὑφίσταντο παρέξειν πεντήρη κατηρτισμένην,
71. ἐφ' ᾧ τὴν δαπάνην κομιοῦνται, κατὰ λόγον τῶν
8 πραγμάτων προχωρησάντων. τῷ δὲ τοιούτῳ τρόπῳ
ταχέως ἑτοιμασθέντων διακοσίων πλοίων πεντηρι-
κῶν, ὧν ἐποιήσαντο τὴν ναυπηγίαν πρὸς [παρά-
δειγμα] τὴν τοῦ Ῥοδίου ναῦν, μετὰ ταῦτα στρατη-
γὸν καταστήσαντες Γάϊον Λυτάτιον ἐξέπεμψαν ἀρ-
9 χομένης τῆς θερείας. ὃς καὶ παραδόξως ἐπιφανεὶς
τοῖς κατὰ τὴν Σικελίαν τόποις τόν τε περὶ τὰ Δρέ-
πανα λιμένα κατέσχε καὶ τοὺς περὶ τὸ Λιλύβαιον

ὅρμους, παντὸς ἀνακεχωρηκότος εἰς τὴν οἰκείαν τοῦ
τῶν Καρχηδονίων ναυτικοῦ. συστησάμενος δὲ περὶ 10
τὴν ἐν τοῖς Δρεπάνοις πόλιν ἔργα καὶ τἄλλα πρὸς
τὴν πολιορκίαν παρασκευασάμενος, ἅμα μὲν ταύτῃ
προσεκαρτέρει τὰ δυνατὰ ποιῶν, ἅμα δὲ προορώ- 11
μενος τὴν παρουσίαν τοῦ Καρχηδονίων στόλου, καὶ
μνημονεύων τῆς ἐξ ἀρχῆς προθέσεως ὅτι μόνως 70.
δύναται διὰ τοῦ κατὰ θάλατταν κινδύνου κρίσεως
τὰ ὅλα τυχεῖν, οὐκ ἀχρεῖον οὐδ' ἀργὸν εἴα γίνε-
σθαι τὸν χρόνον, ἀλλ' ἀν' ἑκάστην ἡμέραν ἀναπείρας 12
καὶ μελέτας ποιῶν τοῖς πληρώμασιν οἰκείως τῆς
ἐπιβολῆς, τῇ τε λοιπῇ τῇ κατὰ τὴν δίαιταν ἐπιμε-
λείᾳ προσκαρτερῶν, ἀθλητὰς ἀπετέλεσε πρὸς τὸ
προκείμενον ἐν πάνυ βραχεῖ χρόνῳ τοὺς ναύτας.
Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, παρὰ τὴν ὑπόνοιαν προσ- 60
πεσόντος αὐτοῖς τοῦ πεπλευκέναι στόλῳ τοὺς Ῥω-
μαίους καὶ πάλιν ἀντιποιεῖσθαι τῆς θαλάττης, παρ-
αυτίκα κατήρτιζον τὰς ναῦς, καὶ πληρώσαντες σί- 2
του καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων, ἐξέπεμπον τὸν στό-
λον, βουλόμενοι μηδὲν ἐλλείπειν τὰ περὶ τὸν Ἔρυκα
στρατόπεδα τῶν ἀναγκαίων. κατέστησαν δὲ καὶ 3
στρατηγὸν ἐπὶ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως Ἄννωνα· ὃς
ἀναχθεὶς καὶ κατάρας ἐπὶ τὴν Ἱερὰν καλουμένην
νῆσον ἔσπευδε τοὺς πολεμίους λαθὼν διακομισθῆ-
ναι πρὸς τὸν Ἔρυκα, καὶ τὰς μὲν ἀγορὰς ἀποθέ-
σθαι καὶ κουφίσαι τὰς ναῦς, προσλαβὼν δ' ἐπιβά-
τας ἐκ τῶν μισθοφόρων τοὺς ἐπιτηδείους καὶ Βάρ-
72. καν μετ' αὐτῶν, οὕτως συμμίσγειν τοῖς ὑπεναντίοις.
ὁ δὲ Λυτάτιος συνεὶς τὴν παρουσίαν τῶν περὶ τὸν 4
Ἄννωνα, καὶ συλλογισάμενος τὴν ἐπίνοιαν αὐτῶν,
ἀναλαβὼν ἀπὸ τοῦ πεζοῦ στρατεύματος τοὺς ἀρί-

στους ἄνδρας ἔπλευσε πρὸς τὴν Αἰγοῦσσαν νῆσον
5 τὴν πρὸ τοῦ Λιλυβαίου κειμένην. κἀνταῦθα παρα-
καλέσας τὰ πρέποντα τῷ καιρῷ τὰς δυνάμεις δι-
εσάφει τοῖς κυβερνήταις ὡς ἐσομένης εἰς τὴν αὔριον
6 ναυμαχίας. ὑπὸ δὲ τὴν ἑωθινήν, ἤδη τῆς ἡμέρας
ὑποφαινούσης, ὁρῶν τοῖς μὲν ἐναντίοις φορὸν ἄνε-
μον καταρρέοντα καὶ λαμπρόν, σφίσι δὲ δυσχερῆ
γινόμενον τὸν ἀνάπλουν πρὸς ἀντίον τὸ πνεῦμα,
κοίλης καὶ τραχείας οὔσης τῆς θαλάττης, τὸ μὲν
7 πρῶτον διηπόρει τί δεῖ χρῆσθαι τοῖς παροῦσι. συλ-
λογιζόμενος δ' ὡς ἐὰν μὲν παραβάλληται χειμῶνος
ὄντος, πρὸς Ἄννωνα ποιήσεται τὸν ἀγῶνα καὶ πρὸς
αὐτὰς τὰς ναυτικὰς δυνάμεις καὶ πρὸς ἔτι γέμοντα
8 τὰ σκάφη, ἐὰν δὲ τηρῶν εὐδίαν καὶ καταμέλλων
ἐάσῃ διᾶραι καὶ συμμῖξαι τοῖς στρατοπέδοις τοὺς 71.
πολεμίους, πρός τε τὰς ναῦς εὐκινήτους καὶ κεκου-
φισμένας ἀγωνιεῖται πρός τε τοὺς ἀρίστους ἄνδρας
τῶν ἐκ τοῦ πεζοῦ στρατευμάτων, τὸ δὲ μέγιστον
πρὸς τὴν Ἀμίλκου τόλμαν, ἧς οὐδὲν ἦν τότε φο-
9 βερώτερον· διόπερ ἔκρινε μὴ παρεῖναι τὸν ἐνεστῶτα
καιρόν· συνιδὼν δὲ τὰς τῶν πολεμίων ναῦς ἱστιο-
δρομούσας, ἀνήγετο μετὰ σπουδῆς. τῶν δὲ πληρω-
μάτων εὐχερῶς ἀναφερόντων τὸν κλύδωνα ταῖς
εὐεξίαις, ταχέως ἐπὶ μίαν ἐκτείνας ναῦν ἀντίπρωρ-
61 ρον κατέστησε τοῖς πολεμίοις τὸν στόλον. οἱ δὲ
Καρχηδόνιοι κατιδόντες τὸν διάπλουν αὐτῶν προ-
κατέχοντας τοὺς Ῥωμαίους, καθελόμενοι τοὺς ἱστοὺς
καὶ παρακαλέσαντες κατὰ ναῦν σφᾶς αὐτούς, συν-
2 έβαλον τοῖς ὑπεναντίοις. τῆς δ' ἑκατέρων παρα-
σκευῆς τὴν ἐναντίαν ἐχούσης διάθεσιν τῇ περὶ τὰ
Δρέπανα γενομένῃ ναυμαχίᾳ, καὶ τὸ τέλος ἑκατέροις

τῆς μάχης εἰκότως ἐναντίον ἀπέβη. Ῥωμαῖοι μὲν 3
γὰρ τήν τε ναυπηγίαν μετειλήφεσαν, καὶ τὰ βάρη
73. πάντα χωρὶς τῶν πρὸς τὴν ναυμαχίαν ἐπιτηδείων
ἐξετέθειντο· τά τε πληρώματα συγκεκροτημένα δια-
φέρουσαν αὐτοῖς τὴν χρείαν παρείχετο, τούς τ'
ἐπιβάτας κατ' ἐκλογὴν ἄνδρας ἀπαραχωρήτους ἐκ
τῶν πεζικῶν στρατοπέδων εἶχον. περὶ δὲ τοὺς 4
Καρχηδονίους τἀναντία τούτοις ὑπῆρχεν. αἱ μὲν
γὰρ νῆες γέμουσαι δυσχρήστως διέκειντο πρὸς τὸν
κίνδυνον, τὰ δὲ πληρώματα τελέως ἦν ἀνάσκητα
καὶ πρὸς καιρὸν ἐμβεβλημένα, τὰ δ' ἐπιβατικὰ νεο-
σύλλογα καὶ πρωτόπειρα πάσης κακοπαθείας καὶ
παντὸς δεινοῦ. διὰ γὰρ τὸ μηδέποτ' ἂν ἔτι τοὺς 5
Ῥωμαίους ἐλπίσαι τῆς θαλάττης ἀντιποιήσασθαι
καταφρονήσαντες ὠλιγώρουν τῶν ναυτικῶν δυνά-
μεων. τοιγαροῦν ἅμα τῷ συμβαλεῖν κατὰ πολλὰ 6
μέρη τῆς μάχης ἐλαττούμενοι ταχέως ἐλείφθησαν,
καὶ πεντήκοντα μὲν αὐτῶν ναῦς κατέδυσαν, ἑβδο-
μήκοντα δ' ἑάλωσαν αὔτανδροι· τὸ δὲ λοιπὸν πλῆ- 7
θος ἐπαράμενον τοὺς ἱστοὺς καὶ κατουρῶσαν αὖθις
ἀπεχώρει πρὸς τὴν Ἱερὰν νῆσον, εὐτυχῶς καὶ πα-
ραδόξως ἐκ μεταβολῆς αὐτοῖς πρὸς τὸν δέοντα και- 72.
ρὸν τοῦ πνεύματος συνεργήσαντος.

Ὁ μὲν οὖν τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς ἀποπλεύ- 8
σας πρὸς τὸ Λιλύβαιον καὶ τὰ στρατόπεδα περὶ τὴν
τῶν αἰχμαλώτων πλοίων καὶ τῶν σωμάτων οἰκονο-
μίαν ἐγίνετο, μεγάλην οὖσαν· οὐ γὰρ πολὺ τῶν
μυρίων ἔλειπε σωμάτων τὰ ληφθέντα ζωγρίᾳ κατὰ
τὸν κίνδυνον.

Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, προσπεσούσης αὐτοῖς ἀπροσ- 62
δοκήτως τῆς ἥττης, ταῖς μὲν ὁρμαῖς καὶ ταῖς φιλο-

τιμίαις ἀκμὴν ἕτοιμοι πολεμεῖν ἦσαν, τοῖς δὲ λογι-
2 σμοῖς ἐξηπόρουν. οὔτε γὰρ χορηγεῖν ἔτι ταῖς ἐν τῇ
Σικελίᾳ δυνάμεσιν οἷοί τ' ἦσαν, κρατούντων τῆς
θαλάττης τῶν ὑπεναντίων· ἀπογνόντες δὲ ταύτας,
καὶ προδόται τρόπον τινὰ γενόμενοι, ποίαις χερσὶν
3 ἢ ποίοις ἡγεμόσι πολεμήσειαν οὐκ εἶχον. διόπερ
ὀξέως διαπεμψάμενοι πρὸς τὸν Βάρκαν ἐπέτρεψαν
ἐκείνῳ περὶ τῶν ὅλων. ὁ δὲ καὶ λίαν ἐποίησεν
74. 4 ἔργον ἡγεμόνος ἀγαθοῦ καὶ φρονίμου. μέχρι μὲν
γὰρ ἐκ τῶν κατὰ λόγον ἦν τις ἐλπὶς ἐν τοῖς ὑποκει-
μένοις, οὐδὲν τῶν παραβόλων ἢ δεινῶν δοκούντων
εἶναι παρέλιπεν, ἀλλὰ πάσας τὰς τοῦ νικᾶν ἐν τῷ
πολεμεῖν ἐλπίδας, εἰ καί τις ἄλλος ἡγεμόνων, ἐξ-
5 ήλεγξεν. ἐπειδὴ δὲ περιέστη τὰ πράγματα, καὶ τῶν
κατὰ λόγον οὐδὲν ἔτι κατελείπετο πρὸς τὸ σῴζειν
τοὺς ὑποταττομένους, πάνυ νουνεχῶς καὶ πραγματι-
κῶς εἴξας τοῖς παροῦσιν ὑπὲρ σπονδῶν καὶ διαλύσεων
6 ἐξαπέστελλε πρεσβευτάς. τοῦ γὰρ αὐτοῦ νομιστέον
ἡγεμόνος εἶναι τὸ δύνασθαι βλέπειν τόν τε τοῦ νι-
7 κᾶν, ὁμοίως δὲ καὶ τὸν τοῦ λείπεσθαι καιρόν. τοῦ
δὲ Λυτατίου προθύμως δεξαμένου τὰ παρακαλού-
μενα διὰ τὸ συνειδέναι τοῖς σφετέροις πράγμασι τε-
τρυμμένοις καὶ κάμνουσιν ἤδη τῷ πολέμῳ, συνέβη
τέλος ἐπιθεῖναι τῇ διαφορᾷ τοιούτων τινῶν συνθη-
8 κῶν διαγραφεισῶν· „ἐπὶ τοῖσδε φιλίαν εἶναι Καρ-
„χηδονίοις καὶ Ῥωμαίοις, ἐὰν καὶ τῷ δήμῳ τῶν
„Ῥωμαίων συνδοκῇ. ἐκχωρεῖν Σικελίας ἁπάσης
„Καρχηδονίους καὶ μὴ πολεμεῖν Ἱέρωνι μηδ' ἐπι-
„φέρειν ὅπλα Συρακοσίοις μηδὲ τῶν Συρακοσίων 73.
9 „συμμάχοις. ἀποδοῦναι Καρχηδονίους Ῥωμαίοις
„χωρὶς λύτρων ἅπαντας τοὺς αἰχμαλώτους. ἀργυ-

„ρίου κατενεγκεῖν Καρχηδονίους Ῥωμαίοις ἐν ἔτεσιν
„εἴκοσι δισχίλια καὶ διακόσια τάλαντ' Εὐβοϊκά."
τούτων δ' ἐπανενεχθέντων εἰς τὴν Ῥώμην, οὐ 63
προσεδέξατο τὰς συνθήκας ὁ δῆμος, ἀλλ' ἐξαπ-
έστειλεν ἄνδρας δέκα τοὺς ἐπισκεψομένους ὑπὲρ
τῶν πραγμάτων. οἳ καὶ παραγενόμενοι τῶν μὲν 2
ὅλων οὐδὲν ἔτι μετέθηκαν, βραχέα δὲ προσεπέτειναν
τοὺς Καρχηδονίους. τόν τε γὰρ χρόνον τῶν φόρων 3
ἐποίησαν ἥμισυν, χίλια τάλαντα προσθέντες, τῶν
τε νήσων ἐκχωρεῖν Καρχηδονίους προσεπέταξαν,
ὅσαι μεταξὺ τῆς Ἰταλίας κεῖνται καὶ τῆς Σικελίας.
Ὁ μὲν οὖν Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις συστὰς 4
75. περὶ Σικελίας πόλεμος ἐπὶ τοιούτοις καὶ τοιοῦτον
ἔσχε τὸ τέλος, ἔτη πολεμηθεὶς εἴκοσι καὶ τέτταρα
συνεχῶς, πόλεμος ὧν ἡμεῖς ἴσμεν ἀκοῇ μαθόντες
πολυχρονιώτατος καὶ συνεχέστατος καὶ μέγιστος. ἐν 5
ᾧ χωρὶς τῶν λοιπῶν ἀγώνων καὶ παρασκευῶν, κα-
θάπερ εἴπομεν ἀνώτερον, ἅπαξ μὲν οἱ συνάμφω
πλείοσιν ἢ πεντακοσίοις, πάλιν δὲ μικρῷ λείπουσιν
ἑπτακοσίοις σκάφεσι πεντηρικοῖς ἐναυμάχησαν πρὸς
ἀλλήλους. ἀπέβαλόν γε μὴν Ῥωμαῖοι μὲν ἐν τῷ 6
πολέμῳ τούτῳ πεντήρεις μετὰ τῶν ἐν ταῖς ναυα-
γίαις διαφθαρεισῶν εἰς ἑπτακοσίας, Καρχηδόνιοι δ'
εἰς πεντακοσίας. ὥστε τοὺς θαυμάζοντας τὰς Ἀν- 7
τιγόνου καὶ Πτολεμαίου καὶ Δημητρίου ναυμαχίας
καὶ τοὺς στόλους εἰκότως ἂν περὶ τούτων ἱστορή-
σαντας ἐκπεπλῆχθαι τὴν ὑπερβολὴν τῶν πράξεων.
εἰ δέ τις βουληθείη συλλογίσασθαι τὴν διαφορὰν 8
τῶν πεντηρικῶν πλοίων πρὸς τὰς τριήρεις, αἷς οἵ
τε Πέρσαι πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ πάλιν Ἀθηναῖοι
καὶ Λακεδαιμόνιοι πρὸς ἀλλήλους ἐναυμάχουν, οὐδ'

ἂν καθόλου δυνηθείη τηλικαύτας δυνάμεις εὑρεῖν
9 ἐν θαλάττῃ διηγωνισμένας. ἐξ ὧν δῆλον τὸ προ-
τεθὲν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς ὡς οὐ τύχῃ Ῥωμαῖοι, καθάπερ
ἔνιοι δοκοῦσι τῶν Ἑλλήνων, οὐδ᾽ αὐτομάτως, ἀλλὰ
καὶ λίαν εἰκότως ἐν τοιούτοις καὶ τηλικούτοις πράγ-
μασιν ἐνασκήσαντες οὐ μόνον ἐπεβάλοντο τῇ τῶν 74.
ὅλων ἡγεμονίᾳ καὶ δυναστείᾳ τολμηρῶς, ἀλλὰ καὶ
64 καθίκοντο τῆς προθέσεως. καὶ τί δήποτ᾽ ἔστι τὸ
αἴτιον, ἀπορήσαι τις ἄν, ὅτι κεκρατηκότες τῶν ὅλων
καὶ πολλαπλασίαν ἔχοντες ὑπεροχὴν νῦν ἢ πρόσθεν
οὔτ᾽ ἂν πληρῶσαι τοσαύτας ναῦς οὔτ᾽ ἀναπλεῦσαι
2 τηλικούτοις στόλοις δυνηθεῖεν; οὐ μὴν ἀλλὰ περὶ
μὲν ταύτης τῆς ἀπορίας σαφῶς ἐξέσται τὰς αἰτίας
κατανοεῖν, ὅταν ἐπὶ τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν τῆς πολι-
τείας ἔλθωμεν· ὑπὲρ ἧς οὔθ᾽ ἡμῖν ἐν παρέργῳ ῥη-
3 τέον οὔτε τοῖς ἀκούουσιν ἀργῶς προσεκτέον. τὸ
μὲν γὰρ θέαμα καλόν, σχεδὸν δ᾽ ὡς ἔπος εἰπεῖν
ἄγνωστον ἕως τοῦ νῦν, χάριν τῶν περὶ αὐτῆς συγ-
4 γεγραφότων. οἱ μὲν γὰρ ἠγνοήκασιν, οἱ δ᾽ ἀσαφῆ
76. 5 καὶ τελέως ἀνωφελῆ πεποίηνται τὴν ἐξήγησιν. πλὴν
ἔν γε τῷ προειρημένῳ πολέμῳ τὰς μὲν τῶν πολι-
τευμάτων ἀμφοτέρων προαιρέσεις ἐφαμίλλους εὕροι
τις ἂν γεγενημένας, οὐ μόνον ταῖς ἐπιβολαῖς, ἀλλὰ
καὶ ταῖς μεγαλοψυχίαις, μάλιστα δὲ τῇ περὶ τῶν
6 πρωτείων φιλοτιμίᾳ, τούς γε μὴν ἄνδρας οὐ μικρῷ,
πολλῷ δὲ γενναιοτέρους ἐν παντὶ Ῥωμαίους· ἡγεμόνα
δὲ καὶ γνώμῃ καὶ τόλμῃ θετέον ἄριστον Ἀμίλκαν
τῶν τότε γεγονέναι τὸν Βάρκαν ἐπικαλούμενον, πα-
τέρα δὲ κατὰ φύσιν Ἀννίβου τοῦ μετὰ ταῦτα πο-
λεμήσαντος Ῥωμαίοις.

65 Μετὰ δὲ τὰς διαλύσεις ταύτας ἴδιόν τι καὶ πα-

ραπλήσιον ἀμφοτέροις συνέβη παθεῖν. ἐξεδέξατο 2
γὰρ πόλεμος ἐμφύλιος Ῥωμαίους μὲν ὁ πρὸς τοὺς
Φαλίσκους καλουμένους, ὃν ταχέως καὶ συμφερόντως
ἐπετέλεσαν, ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἐγκρατεῖς γενόμενοι
τῆς πόλεως αὐτῶν, Καρχηδονίους δὲ κατὰ τὸν αὐ- 3
τὸν καιρὸν οὐ μικρὸς οὐδ᾽ εὐκαταφρόνητος ὁ πρὸς
τοὺς ξένους καὶ τοὺς Νομάδας καὶ τοὺς ἅμα τού-
τοις ἀποστάντας Λίβυας, ἐν ᾧ πολλοὺς καὶ μεγά- 4
λους ὑπομείναντες φόβους τέλος οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς
χώρας ἐκινδύνευσαν, ἀλλὰ καὶ περὶ σφῶν αὐτῶν
καὶ τοῦ τῆς πατρίδος ἐδάφους. ἐπὶ δὲ τὸν πόλεμον 5
τοῦτον ἐπιστῆσαι μὲν ἄξιον διὰ πλείους αἰτίας, ἐπὶ
κεφαλαίου δὲ καὶ διὰ βραχέων αὐτοῦ ποιήσασθαι 75.
τὴν ἐξήγησιν κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν. τόν τε 6
γὰρ παρὰ τοῖς πολλοῖς λεγόμενον ἄσπονδον πόλε-
μον, τίνα φύσιν ἔχει καὶ διάθεσιν, μάλιστ᾽ ἄν τις
ἐκ τῶν τότε γεγονότων ἐπιγνοίη, τούς τε χρωμέ- 7
νους μισθοφορικαῖς δυνάμεσι τίνα δεῖ προορᾶσθαι
καὶ φυλάττεσθαι μακρόθεν ἐναργέστατ᾽ ἂν ἐκ τῆς
τότε περιστάσεως συνθεωρήσειε, πρὸς δὲ τούτοις
τί διαφέρει καὶ κατὰ πόσον ἤθη σύμμικτα καὶ βάρ-
βαρα τῶν ἐν παιδείαις καὶ νόμοις καὶ πολιτικοῖς
ἔθεσιν ἐκτεθραμμένων· τὸ δὲ μέγιστον τὰς αἰτίας 8
ἐκ τῶν ἐν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς πεπραγμένων κατα-
77. νοήσειε, δι᾽ ἃς ὁ κατ᾽ Ἀννίβαν συνέστη Ῥωμαίοις
καὶ Καρχηδονίοις πόλεμος. ὑπὲρ οὗ διὰ τὸ μὴ μό- 9
νον παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς
πεπολεμηκόσιν ἔτι νῦν ἀμφισβητεῖσθαι τὰς αἰτίας,
χρήσιμόν ἐστι τὴν ἀληθινωτάτην παραστῆσαι διά-
ληψιν τοῖς φιλομαθοῦσιν.

Ὡς γὰρ θᾶττον ἐπιτελεσθεισῶν τῶν προειρημέ- 66

νων διαλύσεων ἀποκατέστησε τὰς περὶ τὸν Ἔρυκα
δυνάμεις εἰς τὸ Λιλύβαιον ὁ Βάρκας, εὐθέως αὐ-
τὸς μὲν ἀπέθετο τὴν ἀρχήν, ὁ δ' ἐπὶ τῆς πόλεως
στρατηγὸς Γέσκων ἐγίνετο περὶ τὸ περαιοῦν τοὺς
2 στρατιώτας εἰς τὴν Λιβύην. προϊδόμενος δὲ τὸ
μέλλον ἐμφρόνως ἐνεβίβαζε κατὰ μέρη διαιρῶν αὐ-
3 τοὺς καὶ διαλείμματα ποιῶν τῆς ἐξαποστολῆς, βου-
λόμενος ἀναστροφὴν διδόναι τοῖς Καρχηδονίοις εἰς
τὸ τοὺς καταπλεύσαντας καὶ μισθοδοτηθέντας τὰ
προσοφειλόμενα τῶν ὀψωνίων φθάνειν ἀπαλλαττο-
μένους ἐκ τῆς Καρχηδόνος εἰς τὴν οἰκείαν πρὶν ἢ
4 τοὺς ἑξῆς περαιουμένους ἐπικαταλαβεῖν. ὁ μὲν οὖν
Γέσκων ἐχόμενος ταύτης τῆς ἐννοίας οὕτως ἐχείριζε
5 τὰ κατὰ τὴν ἐξαποστολήν. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τὰ
μὲν οὐκ εὐπορούμενοι χρημάτων διὰ τὰς προγεγε-
νημένας δαπάνας, τὰ δὲ καὶ πεπεισμένοι παραιτή-
σεσθαι τοὺς μισθοφόρους μέρος τι τῶν προσοφειλο-
μένων ὀψωνίων, ἐὰν καὶ συναθροίσωσι καὶ δέξων-
ται πάντας εἰς τὴν Καρχηδόνα, παρακατεῖχον ἐκεῖ
τοὺς καταπλέοντας διὰ ταύτην τὴν ἐλπίδα καὶ συν- 76.
6 εῖχον ἐν τῇ πόλει. γινομένων δὲ πλειόνων ἀδικη-
μάτων καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, τὸ μὲν πρῶτον
ὑπιδόμενοι τὸν ὄχλον καὶ τὴν συμβαίνουσαν ἀκρα-
σίαν ἠξίωσαν τοὺς ἡγεμόνας, ἕως ἂν ἑτοιμασθῇ
μὲν τὰ κατὰ τὰς σιταρχίας αὐτοῖς, προσδέξωνται
δὲ τοὺς ἀπολειπομένους, ἀναχωρῆσαι πάντας εἴς
τινα πόλιν τὴν προσαγορευομένην Σίκκαν, λαβόν-
7 τας εἰς τὰ κατεπείγοντα χρυσοῦν ἕκαστον. προθύ-
μως δὲ συνυπακουσάντων πρὸς τὴν ἔξοδον, καὶ
78. βουλομένων αὐτοῦ καταλιπεῖν τὰς ἀποσκευάς, κα-
θάπερ καὶ τὸν πρὸ τοῦ χρόνον ὑπῆρχον, ὡς θᾶττον

ἐσομένης τῆς ἐπανόδου πρὸς τοὺς ὀψωνιασμούς,
ἀγωνιῶντες οἱ Καρχηδόνιοι μήποτε διὰ χρόνου πα- 8
ραγεγονότες, καὶ τινὲς μὲν τέκνων, ἔνιοι δὲ καὶ
γυναικῶν ἱμείροντες, οἱ μὲν οὐκ ἐκπορευθῶσι τὸ
παράπαν, οἱ δ' ἐκπορευθέντες αὖθις ἀνακάμπτωσι
πρὸς ταῦτα, καὶ τῷ τοιούτῳ τρόπῳ μηδὲν ἧττον
ἀδίκημα γίνηται κατὰ τὴν πόλιν, ταῦτα προορώμε- 9
νοι μετὰ πολλῆς ἀπεχθείας οὐδαμῶς βουλομένους
τοὺς ἀνθρώπους ἠνάγκασαν τὰς ἀποσκευὰς μεθ'
ἑαυτῶν ἀπαγαγεῖν. οἱ δὲ μισθοφόροι συναναχθέν- 10
τες εἰς τὴν Σίκκαν, καὶ διὰ πολλοῦ χρόνου τετευ-
χότες ἀνέσεως καὶ σχολῆς, ὅπερ ἀφυέστατον ὑπάρ-
χει ξενικαῖς δυνάμεσι, καὶ σχεδὸν ὡς εἰπεῖν ἀρχη-
γὸν καὶ μόνον αἴτιον γίνεται στάσεως, διῆγον
ἀδεῶς. ἅμα δὲ ῥαθυμοῦντες, τινὲς μὲν αὐτῶν ἐξε- 11
λογίζοντο τὰ προσοφειλόμενα σφίσι τῶν ὀψωνίων
ἐπὶ τὸ πλεῖον, καὶ συγκεφαλαιούμενοι πολλαπλάσια
τῶν καθηκόντων, ταῦτ' ἔφασαν δεῖν ἀπαιτεῖν τοὺς
Καρχηδονίους· πάντες δ' ἀναμιμνησκόμενοι τῶν 12
ἐπαγγελιῶν, ὧν οἱ στρατηγοὶ κατὰ τοὺς ἐπισφαλεῖς
τῶν καιρῶν παρακαλοῦντες σφᾶς ἐπεποίηντο, μεγά-
λας εἶχον ἐλπίδας καὶ μεγάλην προσδοκίαν τῆς ἐσο-
μένης περὶ αὐτοὺς ἐπανορθώσεως. διόπερ ἅμα τῷ 67
συλλεχθῆναι πάντας εἰς τὴν Σίκκαν, καὶ παραγενό-
μενον Ἄννωνα τὸν ὑπάρχοντα στρατηγὸν ἐν τῇ
Λιβύῃ τότε τῶν Καρχηδονίων μὴ οἷον τὰς ἐλπίδας
καὶ τὰς ἐπαγγελίας ἐκπληροῦν, ἀλλὰ τοὐναντίον
λέγοντα τὸ βάρος τῶν φόρων καὶ τὴν καθόλου 77.
στενοχωρίαν τῆς πόλεως ἐγχειρεῖν παραιτεῖσθαι
μέρος τι τῶν ἐξ ὁμολόγου προσοφειλομένων ὀψω-
νίων, εὐθέως διαφορὰ καὶ στάσις ἐγεννᾶτο καὶ συν- 2

δρομαὶ συνεχεῖς ἐγίνοντο, ποτὲ μὲν κατὰ γένη, ποτὲ
3 δ' ὁμοῦ πάντων. ὡς δ' ἂν μήθ' ὁμοεθνῶν μήθ'
ὁμογλώττων ὑπαρχόντων, ἦν ἀμιξίας καὶ θορύβου
καὶ τῆς λεγομένης τύρβης πλῆρες τὸ στρατόπεδον.
79. 4 Καρχηδόνιοι γὰρ ἀεὶ χρώμενοι ποικίλαις καὶ μι-
σθοφορικαῖς δυνάμεσι, πρὸς μὲν τὸ μὴ ταχέως συμ-
φρονήσαντας ἀπειθεῖν μηδὲ δυσκαταπλήκτους εἶναι
τοῖς ἡγουμένοις ὀρθῶς στοχάζονται, ποιοῦντες ἐκ
5 πολλῶν γενῶν τὴν δύναμιν, πρὸς δὲ τὸ γενομένης
ὀργῆς ἢ διαβολῆς ἢ στάσεως διδάξαι καὶ πραΰναι
καὶ μεταθεῖναι τοὺς ἠγνοηκότας ὁλοσχερῶς ἀστο-
6 χοῦσιν. οὐ γὰρ οἷον ἀνθρωπίνῃ χρῆσθαι κακίᾳ
συμβαίνει τὰς τοιαύτας δυνάμεις, ὅταν ἅπαξ εἰς
ὀργὴν καὶ διαβολὴν ἐμπέσωσι πρός τινας, ἀλλ' ἀπο-
θηριοῦσθαι τὸ τελευταῖον καὶ παραστατικὴν λαμ-
7 βάνειν διάθεσιν. ὃ καὶ τότε συνέβη γενέσθαι περὶ
αὐτούς· ἦσαν γὰρ οἱ μὲν Ἴβηρες, οἱ δὲ Κελτοί,
τινὲς δὲ Λιγυστῖνοι καὶ Βαλιαρεῖς, οὐκ ὀλίγοι δὲ
μιξέλληνες, ὧν οἱ πλείους αὐτόμολοι καὶ δοῦλοι·
8 τὸ δὲ μέγιστον μέρος αὐτῶν ἦν Λίβυες. διόπερ
οὔτ' ἐκκλησιάσαι συναθροίσαντα πάντας ὁμοῦ δυ-
νατὸν ἦν οὔτ' ἄλλην οὐδεμίαν εὑρέσθαι πρὸς τοῦτο
9 μηχανήν. πῶς γὰρ οἷόν τε; τὸν μὲν γὰρ στρατηγὸν
εἰδέναι τὰς ἑκάστων διαλέκτους ἀδύνατον· διὰ
πλειόνων δ' ἑρμηνέων ἐκκλησιάζειν, ἅμα τετράκις
καὶ πεντάκις περὶ ταὐτοῦ λέγοντα πράγματος, σχε-
10 δὸν ὡς εἰπεῖν ἔτι τοῦ πρόσθεν ἀδυνατώτερον. λοι-
πὸν ἦν διὰ τῶν ἡγεμόνων ποιεῖσθαι τὰς ἀξιώσεις
καὶ παρακλήσεις· ὅπερ ἐπειρᾶτο τότε συνεχῶς ποιεῖν
11 ὁ Ἄννων. ἀκμὴν δὲ καὶ τούτους συνέβαινεν ἃ μὲν
οὐκ αἰσθάνεσθαι τῶν λεγομένων, ἃ δὲ καὶ συναι-

νέσαντας ἐνίοτε τῷ στρατηγῷ τἀναντία πρὸς τοὺς
πολλοὺς ἀναγγέλλειν, τοὺς μὲν δι' ἄγνοιαν, τοὺς
δὲ διὰ κακίαν· ἐξ ὧν ἦν ἀσαφείας, ἀπιστίας, ἀμι-
ξίας, ἅπαντα πλήρη. πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις ᾤοντο 12
καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἐπίτηδες τοὺς μὲν εἰδότας 78.
στρατηγοὺς τὰς γεγενημένας χρείας κατὰ Σικελίαν
ἐξ αὐτῶν, καὶ πεποιημένους σφίσι τὰς ἐπαγγελίας,
οὐκ ἐξαποστέλλειν ὡς αὐτούς, τὸν δὲ μηδενὶ τού-
των παρηκολουθηκότα τοῦτον ἐκπεπομφέναι. τέλος 13
δ' οὖν ἀπαξιώσαντες μὲν τὸν Ἄννωνα, διαπιστή-
80. σαντες δὲ τοῖς κατὰ μέρος ἡγεμόσιν, ἐξοργισθέντες
δὲ πρὸς τοὺς Καρχηδονίους, ὥρμησαν πρὸς τὴν
πόλιν· καὶ κατεστρατοπέδευσαν ἀπέχοντες ὡς ἂν
ἑκατὸν καὶ εἴκοσι στάδια τῆς Καρχηδόνος ἐπὶ τῷ
καλουμένῳ Τύνητι, πλείους ὄντες τῶν δισμυρίων.

Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τότε πρὸ ὀφθαλμῶν ἐλάμβα- 68
νον τὴν αὑτῶν ἄγνοιαν, ὅτ' ἦν οὐδὲν ὄφελος. με- 2
γάλα μὲν γὰρ ἥμαρτον, εἰς ἕνα τόπον ἀθροίσαντες
τοσοῦτο πλῆθος μισθοφόρων, ἔχοντες οὐδεμίαν
ἐλπίδα πολεμικῆς χρείας ἐν ταῖς πολιτικαῖς δυνά-
μεσι, τούτου δὲ μεῖζον ἔτι, προέμενοι τὰ τέκνα καὶ 3
τὰς γυναῖκας καὶ σὺν τούτοις τὰς ἀποσκευάς· οἷς
ἐξῆν ὁμήροις χρησαμένους ἀσφαλέστερον μὲν αὐ-
τοὺς βουλεύσασθαι περὶ τῶν ὑποπιπτόντων, εὐπει-
θεστέροις δ' ἐκείνοις χρῆσθαι πρὸς τὸ παρακαλού-
μενον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ καταπλαγέντες τὴν στρα- 4
τοπεδείαν πᾶν ὑπέμενον, σπουδάζοντες ἐξιλάσασθαι
τὴν ὀργὴν αὐτῶν, καὶ τάς τε τῶν ἐπιτηδείων ἀγο- 5
ρὰς ἐκπέμποντες δαψιλεῖς ἐπώλουν, καθὼς ἐκεῖνοι
βούλοιντο καὶ τάττοιεν τὰς τιμάς, τῶν τε τῆς γε-
ρουσίας ἀεί τινας ἐξαπέστελλον πρέσβεις, ὑπισχνού-

μενοι ποιήσειν πᾶν ὅ,τι ποτ' ἂν αὐτοὺς ἀξιώσαιεν
6 εἰ κατὰ δύναμιν. ἦν δὲ πολὺ τὸ καθ' ἑκάστην
ἡμέραν παρὰ τοῖς μισθοφόροις ἐπινοούμενον, ἅτε
δὴ κατατεθαρρηκότων μὲν καὶ συντεθεωρηκότων
7 τὴν κατάπληξιν καὶ πτοίαν τῶν Καρχηδονίων, πε-
φρονηματισμένων δὲ καὶ πεπεισμένων διὰ τοὺς
προγεγονότας αὐτοῖς ἐν Σικελίᾳ πρὸς τὰ Ῥωμαϊκὰ
στρατόπεδα κινδύνους μὴ οἷον Καρχηδονίους ἀντο-
φθαλμῆσαί ποτ' ἂν πρὸς αὐτοὺς ἐν τοῖς ὅπλοις, ἀλλὰ
8 μηδὲ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων μηδένα ῥᾳδίως. διό-
περ ἅμα τῷ συγχωρῆσαι τὰ περὶ τῶν ὀψωνίων αὐ-
τοῖς τοὺς Καρχηδονίους εὐθέως ἐπέβαινον καὶ τῶν
9 τεθνεώτων ἵππων ἀπῄτουν τὰς ἀξίας. προσδεξα-
μένων δὲ καὶ τοῦτο, πάλιν τῆς προσοφειλομένης 79.
σιτομετρίας ἐκ πλείονος χρόνου τὴν μεγίστην γε-
γονυῖαν ἐν τῷ πολέμῳ τιμὴν ἔφασκον αὐτοὺς δεῖν
10 κομίζεσθαι. καθόλου δ' ἀεί τι νέον καὶ καινὸν
81. προσεξεύρισκον, εἰς ἀδύνατον ἐκβάλλοντες τὴν διά-
λυσιν, διὰ τὸ πολλοὺς καχέκτας καὶ στασιώδεις ἐν
11 αὐτοῖς ὑπάρχειν. οὐ μὴν ἀλλὰ πᾶν τὸ δυνατὸν
ὑπισχνουμένων τῶν Καρχηδονίων, κατένευσαν ἐπι-
τρέψειν περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων ἑνὶ τῶν ἐν
12 Σικελίᾳ γεγονότων στρατηγῶν. πρὸς μὲν οὖν
Ἀμίλκαν τὸν Βάρκαν, μεθ' οὗ συγκεκινδυνεύκεσαν
ἐν τῇ Σικελίᾳ, δυσχερῶς εἶχον, δοκοῦντες οὐχ
ἥκιστα δι' ἐκεῖνον ὀλιγωρεῖσθαι, τῷ μήτε πρε-
σβεύειν πρὸς αὐτοὺς τήν τε στρατηγίαν ἑκουσίως
13 δοκεῖν ἀποτεθεῖσθαι· πρὸς δὲ Γέσκωνα πάνυ δι-
έκειντο φιλανθρώπως, ὃς ἐγεγόνει μὲν ἐν Σικελίᾳ
στρατηγός, ἐπεποίητο δ' αὐτῶν πρόνοιαν τὴν ἐνδε-
χομένην ἔν τε τοῖς ἄλλοις καὶ μάλιστα περὶ τὴν

ἀνακομιδήν. διόπερ ἐπέτρεψαν τούτῳ περὶ τῶν
ἀμφισβητουμένων. ὃς παραγενόμενος κατὰ θάλατ- 69
ταν μετὰ τῶν χρημάτων, καὶ προσπλεύσας πρὸς
τὸν Τύνητα, τὸ μὲν πρῶτον λαμβάνων τοὺς ἡγε-
μόνας, μετὰ δὲ ταῦτα συναθροίζων κατὰ γένη τοὺς
πολλούς, ἃ μὲν ἐπετίμα περὶ τῶν γεγονότων, ἃ δὲ 2
διδάσκειν ἐπειρᾶτο περὶ τῶν παρόντων· τὸ δὲ πλεῖον
παρεκάλει πρὸς τὸ μέλλον, ἀξιῶν αὐτοὺς εὔνους
ὑπάρχειν τοῖς ἐξ ἀρχῆς μισθοδόταις. τέλος δ' ὥρ- 3
μησε πρὸς τὸ διαλύειν τὰ προσοφειλόμενα τῶν
ὀψωνίων, κατὰ γένη ποιούμενος τὴν μισθοδοσίαν.
ἦν δέ τις Καμπανὸς ηὐτομοληκὼς παρὰ τῶν Ῥω- 4
μαίων δοῦλος, ἔχων σωματικὴν δύναμιν καὶ τόλμαν
ἐν τοῖς πολεμικοῖς παράβολον, ὄνομα Σπένδιος.
οὗτος εὐλαβούμενος μὴ παραγενόμενος αὐτὸν ὁ 5
δεσπότης κομίσηται, καὶ κατὰ τοὺς Ῥωμαίων νόμους
αἰκισθεὶς διαφθαρῇ, πᾶν ἐτόλμα καὶ λέγειν καὶ
πράττειν, σπουδάζων διακόψαι τὰς διαλύσεις τὰς
πρὸς Καρχηδονίους. ἅμα δὲ τούτῳ καὶ Λίβυς τις 6
Μάθως, ὃς ἦν μὲν ἐλεύθερος καὶ τῶν συνεστρατευ-
μένων, πλεῖστα δὲ κεκινηκὼς κατὰ τὰς προειρημένας
ταραχάς. ἀγωνιῶν οὖν μὴ τίσῃ καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν
λοιπῶν δίκην, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐγένετο γνώμης τοῖς 80.
περὶ τὸν Σπένδιον. καὶ λαμβάνων τοὺς Λίβυας 7
ὑπεδείκνυε διότι μετὰ τὸν ὀψωνιασμὸν χωρισθέντων
82. τῶν ἄλλων γενῶν εἰς τὰς πατρίδας ἀπερείσονται
καὶ τὴν ὑπὲρ ἐκείνων ὀργὴν εἰς αὐτοὺς οἱ Καρχη-
δόνιοι, καὶ βουλήσονται διὰ τῆς εἰς σφᾶς τιμωρίας
ἅπαντας καταπλήξασθαι τοὺς ἐν τῇ Λιβύῃ. ταχὺ 8
δὲ προσανασεισθέντες οἱ πολλοὶ τοῖς τοιούτοις λό-
γοις, καὶ λαμβανόμενοι βραχείας ἀφορμῆς ἐκ τοῦ

τὸν Γέσκωνα τὰ μὲν ὀψώνια διαλύειν, τὰς δὲ τιμὰς
τοῦ τε σίτου καὶ τῶν ἵππων ὑπερτίθεσθαι, συν-
9 έτρεχον εὐθέως εἰς ἐκκλησίαν. καὶ τοῦ μὲν Σπεν-
δίου καὶ τοῦ Μάθω διαβαλλόντων καὶ κατηγορούν-
των τοῦ τε Γέσκωνος καὶ τῶν Καρχηδονίων ἤκουον,
καὶ προσεῖχον ἐπιμελῶς τὸν νοῦν τοῖς λεγομένοις.
10 εἰ δέ τις ἕτερος προπορευθείη συμβουλεύσων, οὐδ'
αὐτὸ τοῦτο περιμείναντες ἕως τοῦ γνῶναι πότερον
ἀντερῶν ἢ συνηγορήσων πάρεστι τοῖς περὶ τὸν
Σπένδιον, παραχρῆμα βάλλοντες τοῖς λίθοις ἀπ-
11 έκτεινον. καὶ πολλοὺς δὴ τῷ τοιούτῳ τρόπῳ κατὰ
τὰς συνδρομὰς καὶ τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ἰδιωτῶν
12 διέφθειρον. καὶ μόνον τὸ ῥῆμα τοῦτο κοινῇ συν-
ίεσαν τὸ βάλλε διὰ τὸ συνεχῶς αὐτὸ πράττειν. μά-
λιστα δὲ τοῦτ' ἐποίουν, ὁπότε μεθυσθέντες ἀπὸ
13 τῶν ἀρίστων συνδράμοιεν. διόπερ ὅτε τις ἄρξαιτο
βάλλε λέγειν, οὕτως ἐγίνετο πανταχόθεν ἅμα καὶ
ταχέως ὥστε μηδένα δύνασθαι διαφυγεῖν τῶν ἅπαξ
14 προελθόντων. πλὴν οὐδενὸς ἔτι τολμῶντος συμ-
βουλεύειν διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, κατέστησαν αὑτῶν
70 στρατηγοὺς Μάθω καὶ Σπένδιον. ὁ δὲ Γέσκων
ἑώρα μὲν τὴν ὅλην ἀκαταστασίαν καὶ ταραχήν, περὶ
πλείστου δὲ ποιούμενος τὸ τῇ πατρίδι συμφέρον,
καὶ θεωρῶν ὅτι τούτων ἀποθηριωθέντων κινδυ-
νεύουσι προφανῶς οἱ Καρχηδόνιοι τοῖς ὅλοις πράγ-
2 μασι, παρεβάλλετο καὶ προσεκαρτέρει, ποτὲ μὲν τοὺς
προεστῶτας αὐτῶν εἰς τὰς χεῖρας λαμβάνων, ποτὲ
3 δὲ κατὰ γένη συναθροίζων καὶ παρακαλῶν. οὐ
μὴν ἀλλὰ τῶν Λιβύων οὐδέπω κεκομισμένων τὰς
83. σιταρχίας, οἰομένων δὲ δεῖν ἀποδεδόσθαι σφίσι,
καὶ προσιόντων θρασέως, βουλόμενος ὁ Γέσκων

ἐπιπλῆξαι τὴν προπέτειαν αὐτῶν, Μάθω τὸν στρα- 81.
τηγὸν ἀπαιτεῖν ἐκέλευεν. οἱ δ' ἐπὶ τοσοῦτον διωρ-
γίσθησαν ὥστ' οὐδὲ τὸν τυχόντα χρόνον ἀναστρο- 4
φὴν δόντες ὥρμησαν τὸ μὲν πρῶτον ἐπὶ τὸ διαρ-
πάζειν τὰ πρόχειρα τῶν χρημάτων, μετὰ δὲ ταῦτα
συλλαμβάνειν τόν τε Γέσκωνα καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ
Καρχηδονίους. οἱ δὲ περὶ τὸν Μάθω καὶ τὸν 5
Σπένδιον ὑπολαμβάνοντες τάχιστ' ἂν οὕτως ἐκκαυ-
θῆναι τὸν πόλεμον, εἰ παράνομόν τι πράξειαν καὶ
παράσπονδον, συνήργουν ταῖς τῶν ὄχλων ἀπονοίαις,
καὶ τὴν μὲν ἀποσκευὴν τῶν Καρχηδονίων ἅμα τοῖς
χρήμασι διήρπαζον, τὸν δὲ Γέσκωνα καὶ τοὺς σὺν
αὐτῷ δήσαντες ὑβριστικῶς εἰς φυλακὴν παρεδίδο-
σαν. καὶ τὸ λοιπὸν ἐπολέμουν ἤδη φανερῶς πρὸς 6
τοὺς Καρχηδονίους, συνωμοσίας ἀσεβεῖς καὶ παρὰ
τὰ κοινὰ τῶν ἀνθρώπων ἔθη ποιησάμενοι.

Ὁ μὲν οὖν πρὸς τοὺς ξένους καὶ Λιβυκὸς ἐπι- 7
κληθεὶς πόλεμος διὰ ταῦτα καὶ τοιαύτην ἔλαβε τὴν
ἀρχήν. οἱ δὲ περὶ τὸν Μάθω συντελεσάμενοι τὰ 8
προειρημένα παραυτίκα μὲν ἐξαπέστελλον πρέσβεις
ἐπὶ τὰς κατὰ τὴν Λιβύην πόλεις, παρακαλοῦντες
ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ δεόμενοι σφίσι βοηθεῖν καὶ
συνεπιλαμβάνεσθαι τῶν πραγμάτων. μετὰ δὲ ταῦτα 9
πάντων σχεδὸν τῶν κατὰ τὴν Λιβύην ἑτοίμως συν-
υπακουσάντων αὐτοῖς πρὸς τὴν ἀπὸ τῶν Καρχη-
δονίων ἀπόστασιν, καὶ τάς τε χορηγίας καὶ τὰς βοη-
θείας προθύμως ἐξαποστελλόντων, διελόντες σφᾶς
πολιορκεῖν ἐνεχείρησαν οἱ μὲν τὴν Ἰτύκην, οἱ δὲ
τοὺς Ἱππακρίτας, διὰ τὸ ταύτας τὰς πόλεις μὴ βού-
λεσθαι μετασχεῖν αὐτοῖς τῆς ἀποστάσεως. Καρχη- 71
δόνιοι δὲ τοὺς μὲν κατ' ἰδίαν βίους ἀεὶ διεξαγα-

γόντες ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς χώρας γεννημάτων, τὰς δὲ κοινὰς παρασκευὰς καὶ χορηγίας ἀθροίζοντες ἐκ τῶν κατὰ τὴν Λιβύην προσόδων, ἔτι δὲ πολεμεῖν εἰθι-
2 σμένοι ξενικαῖς δυνάμεσι, τότε πάντων ἅμα τούτων οὐ μόνον ἐστερημένοι παραλόγως, ἀλλὰ καὶ καθ' αὑτῶν ὁρῶντες ἕκαστα τῶν προειρημένων ἐπιστρέ-
84. φοντα, τελέως ἐν μεγάλῃ δυσθυμίᾳ καὶ δυσελπιστίᾳ καθέστασαν, ἅτε παρὰ τὴν προσδοκίαν αὐτοῖς τῶν
3 πραγμάτων ἀποβεβηκότων. τετρυμμένοι γὰρ ἐν τῷ περὶ Σικελίας πολέμῳ συνεχῶς, ἤλπιζον ἐπιτελεσθει- 82.
σῶν τῶν διαλύσεων ἀναπνοῆς τινος τεύξεσθαι καὶ
4 καταστάσεως εὐδοκουμένης. συνέβαινε δ' αὐτοῖς τἀναντία· μείζονος γὰρ ἐνίστατο πολέμου καταρχὴ
5 καὶ φοβερωτέρου. πρόσθεν μὲν γὰρ ὑπὲρ Σικελίας ἠμφισβήτουν Ῥωμαίοις, τότε δὲ περὶ σφῶν αὐτῶν καὶ τῆς πατρίδος ἔμελλον κινδυνεύσειν, πόλεμον
6 ἀναλαμβάνοντες ἐμφύλιον. πρὸς δὲ τούτοις οὐχ ὅπλων πλῆθος, οὐ ναυτικὴ δύναμις, οὐ πλοίων κατασκευὴ παρ' αὐτοῖς ἦν, ὡς ἂν τοσαύταις ναυμαχίαις περιπεπτωκότων· καὶ μὴν οὐδὲ χορηγιῶν διάθεσις οὐδὲ φίλων οὐδὲ συμμάχων τῶν βοηθησόντων
7 ἔξωθεν ἐλπὶς οὐδ' ἡτισοῦν ὑπῆρχε. διὸ καὶ τότε σαφῶς ἔγνωσαν ἡλίκην ἔχει διαφορὰν ξενικὸς καὶ διαπόντιος πόλεμος ἐμφυλίου στάσεως καὶ ταραχῆς.
8 οὐχ ἥκιστα δ' αὐτοὶ σφίσι τῶν τοιούτων καὶ τηλι-
72 κούτων κακῶν ἐγεγόνεισαν αἴτιοι. κατὰ γὰρ τὸν προγεγονότα πόλεμον εὐλόγους ἀφορμὰς ἔχειν ὑπολαμβάνοντες, πικρῶς ἐπεστάτησαν τῶν κατὰ τὴν
2 Λιβύην ἀνθρώπων, παραιρούμενοι μὲν τῶν ἄλλων πάντων τῶν καρπῶν τοὺς ἡμίσεις, διπλασίους δὲ ταῖς πόλεσι τοὺς φόρους ἢ πρὶν ἐπιτάττοντες, συγ-

*γνώμην δὲ τοῖς ἀπόροις ἢ συμπεριφορὰν οὐδ' ἥν-
τινοῦν ἐπ' οὐδενὶ τῶν πραττομένων διδόντες, θαυ-* 3
*μάζοντες δὲ καὶ τιμῶντες τῶν ἀεὶ στρατηγῶν οὐ
τοὺς πρᾴως καὶ φιλανθρώπως τῷ πλήθει χρωμένους,
ἀλλὰ τοὺς αὑτοῖς μὲν ἑτοιμάζοντας πλείστας χορη-
γίας κἀπισκευάς, τοῖς δὲ κατὰ τὴν χώραν πικρό-
τατα χρωμένους, ὧν εἷς ἦν Ἄννων. τοιγαροῦν οἱ* 4
*μὲν ἄνδρες οὐχ οἷον παρακλήσεως πρὸς τὴν ἀπό-
στασιν, ἀλλ' ἀγγέλου μόνον ἐδεήθησαν· αἱ δὲ γυ-* 5
*ναῖκες αἳ τὸν πρὸ τοῦ χρόνον ἀπαγομένους περι-
ορῶσαι τοὺς σφετέρους ἄνδρας καὶ γονεῖς πρὸς τὰς
εἰσφοράς, τότε συνομνύουσαι κατὰ πόλεις ἐφ' ᾧ*
85. *μηδὲν κρύψειν τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς, ἀφαιρού-
μεναι τὸν κόσμον εἰσέφερον ἀπροφασίστως εἰς τοὺς
ὀψωνιασμούς. καὶ τοιαύτην παρεσκεύασαν εὐπορίαν* 6
τοῖς περὶ τὸν Μάθω καὶ Σπένδιον ὥστε μὴ μόνον 83.
*διαλῦσαι τὰ προσοφειλόμενα τῶν ὀψωνίων τοῖς μι-
σθοφόροις κατὰ τὰς ἐπαγγελίας, ἃς ἐποιήσαντο πρὸς
τὴν ἀπόστασιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ συνεχὲς εὐπορῆ-
σαι χορηγίας. οὕτως οὐδέποτε δεῖ πρὸς τὸ παρὸν* 7
*μόνον, ἔτι δὲ μᾶλλον πρὸς τὸ μέλλον ἀποβλέπειν
ἀεὶ τοὺς ὀρθῶς βουλευομένους.*

Οὐ μὴν ἀλλὰ καίπερ ἐν τοιούτοις κακοῖς ὄντες 73
*οἱ Καρχηδόνιοι, προστησάμενοι τὸν Ἄννωνα στρατη-
γὸν διὰ τὸ δοκεῖν τοῦτον καὶ πρότερον αὐτοῖς τὰ
κατὰ τὴν Ἑκατοντάπυλον τῆς Λιβύης καταστρέψα-
σθαι, συνήθροιζον μὲν μισθοφόρους, καθώπλιζον δὲ
τοὺς ἐν ταῖς ἡλικίαις τῶν πολιτῶν· ἐγύμναζον δὲ* 2
*καὶ συνέταττον τοὺς πολιτικοὺς ἱππεῖς· παρεσκεύαζον
δὲ καὶ τὰ περιλιπῆ τῶν πλοίων, τριήρεις καὶ πεντη-
κοντόρους καὶ τὰ μέγιστα τῶν ἀκατίων. οἱ δὲ περὶ* 3

7*

τὸν Μάθω, παραγενομένων αὐτοῖς εἰς ἑπτὰ μυριάδας
Λιβύων, ἐπιδιελόντες τούτους ἀσφαλῶς ἐπολιόρ-
κουν τοὺς Ἰτυκαίους καὶ τοὺς Ἱππακρίτας, βεβαίως
δὲ τὴν ἐν τῷ Τύνητι στρατοπεδείαν κατεῖχον, ἀπο-
κεκλείκεσαν δὲ τοὺς Καρχηδονίους ἁπάσης τῆς
4 ἐκτὸς Λιβύης. ἡ γὰρ Καρχηδὼν αὐτὴ μὲν ἐν κόλπῳ
κεῖται, προτείνουσα καὶ χερρονησίζουσα τῇ θέσει, τὸ
μὲν τῇ θαλάττῃ, τὸ δέ τι καὶ λίμνῃ περιεχομένη
5 κατὰ τὸ πλεῖστον· ὁ δὲ συνάπτων ἰσθμὸς αὐτὴν τῇ
Λιβύῃ τὸ πλάτος ὡς εἴκοσι καὶ πέντε σταδίων ἐστί.
τούτου δ' ἐπὶ μὲν τοῦ πρὸς τὸ πέλαγος νεύοντος
μέρους οὐ μακρὰν ἡ τῶν Ἰτυκαίων κεῖται πόλις,
6 ἐπὶ δὲ θατέρου παρὰ τὴν λίμνην ὁ Τύνης. ἐφ' ὧν
ἑκατέρων τότε στρατοπεδεύσαντες οἱ μισθοφόροι,
καὶ διακλείσαντες ἀπὸ τῆς χώρας τοὺς Καρχηδο-
7 νίους, λοιπὸν ἐπεβούλευον αὐτῇ τῇ πόλει, καὶ ποτὲ
μὲν ἡμέρας, ποτὲ δὲ καὶ νύκτωρ παραγινόμενοι
86. πρὸς τὸ τεῖχος, εἰς φόβους καὶ θορύβους ὁλοσχε-
74 ρεῖς ἐνέβαλλον τοὺς ἔνδον. Ἄννων δὲ περὶ μὲν τὰς
παρασκευὰς ἐνδεχομένως ἐγίνετο· καὶ γὰρ ἦν πρὸς
2 τοῦτο τὸ μέρος εὐφυής· ἐξορμήσας δὲ μετὰ τῆς δυ-
νάμεως ἕτερος ἦν· καὶ γὰρ τοῖς καιροῖς ἀστόχως 84.
ἐχρῆτο καὶ τοῖς ὅλοις πράγμασιν ἀπείρως καὶ νω-
3 θρῶς. διὸ καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἰς Ἰτύκην παρα-
βοηθήσας τοῖς πολιορκουμένοις καὶ καταπληξάμενος
τοὺς ὑπεναντίους τῷ πλήθει τῶν θηρίων· εἶχε γὰρ
οὐκ ἐλάττους ἑκατὸν ἐλεφάντων· καὶ μετὰ ταῦτα
λαβὼν προτερήματος ἀρχὴν ὁλοσχεροῦς οὕτως ἐχρή-
σατο κακῶς ὥστε κινδυνεῦσαι προσαπολέσαι καὶ
4 τοὺς πολιορκουμένους. κομίσας γὰρ ἐκ τῆς πόλεως
τοὺς καταπέλτας καὶ τὰ βέλη καὶ συλλήβδην ἁπά-

σας τὰς πρὸς τὴν πολιορκίαν παρασκευάς, καὶ στρα-
τοπεδεύσας πρὸ τῆς πόλεως, ἐνεχείρησε προσβάλ-
λειν πρὸς τὸν τῶν ὑπεναντίων χάρακα. τῶν δὲ 5
θηρίων βιασαμένων εἰς τὴν παρεμβολήν, οὐ δυνά-
μενοι τὸ βάρος οὐδὲ τὴν ἔφοδον οἱ πολέμιοι μεῖναι,
πάντες ἐξέπεσον ἐκ τῆς στρατοπεδείας. καὶ πολλοὶ 6
μὲν αὐτῶν ἀπέθανον τρωθέντες ὑπὸ τῶν θηρίων,
τὸ δὲ διασῳζόμενον μέρος πρός τινα λόφον ἐρυ-
μνὸν καὶ σύμφυτον ἔμενε, πιστεῦον ταῖς ἐξ αὐτῶν
τῶν τόπων ἀσφαλείαις. ὁ δ' Ἄννων, εἰθισμένος 7
Νομάσι καὶ Λίβυσι πολεμεῖν, οἵτινες ὅταν ἅπαξ ἐγ-
κλίνωσι, ποιοῦνται τὴν φυγὴν ἐπὶ δύ' ἡμέρας καὶ
τρεῖς ἐκτοπίζοντες αὐτούς, ὑπολαβὼν καὶ τότε πέ-
ρας ἔχειν τοῦ πολέμου καὶ νενικηκέναι τοῖς ὅλοις,
τῶν μὲν στρατιωτῶν ὠλιγώρησε καὶ καθόλου τῆς 8
παρεμβολῆς, αὐτὸς δ' εἰσελθὼν εἰς τὴν πόλιν ἐγί-
νετο περὶ τὴν τοῦ σώματος θεραπείαν. οἱ δὲ συμ- 9
πεφευγότες τῶν μισθοφόρων εἰς τὸν λόφον, σύν-
τροφοι μὲν γεγονότες τῆς Βάρκα τόλμης, συνήθεις
δ' ἐκ τῶν κατὰ Σικελίαν ἀγώνων πολλάκις τῆς αὐ-
τῆς ἡμέρας ποτὲ μὲν ὑποχωρεῖν, ποτὲ δὲ πάλιν ἐκ
μεταβολῆς ἐγχειρεῖν τοῖς πολεμίοις, καὶ τότε συν- 10
87. ιδόντες τὸν μὲν στρατηγὸν ἀπηλλαγμένον εἰς τὴν
πόλιν, τοὺς δὲ πολλοὺς διὰ τὸ προτέρημα ῥαθυ-
μοῦντας καὶ διαρρέοντας ἐκ τῆς στρατοπεδείας, συ- 11
στραφέντες ἐπιτίθενται τῷ χάρακι, καὶ πολλοὺς μὲν
αὐτῶν ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἠνάγκασαν φυ-
γεῖν αἰσχρῶς ὑπὸ τὰ τείχη καὶ τὰς πύλας· ἐκυρί- 12
ευσαν δὲ τῆς ἀποσκευῆς ἁπάσης καὶ τῆς τῶν πο-
λιορκουμένων παρασκευῆς· ἣν Ἄννων πρὸς τοῖς ἄλ- 85.
λοις ἐκκομίσας ἐκ τῆς πόλεως ἐποίησε τοῖς ἐχθροῖς

13 ὑποχείριον. οὐ μόνον δὲ περὶ τοῦτον τὸν καιρὸν
οὕτως ἀνεστράφη νωθρῶς, ἀλλὰ καὶ μετ' ὀλίγας
ἡμέρας περὶ τὴν καλουμένην Γόρζαν ἀντιστρατοπε-
δευσάντων αὐτῷ τῶν πολεμίων, λαβὼν καιροὺς
δὶς μὲν ἐκ παρατάξεως εἰς τὸ νικᾶν, δὶς δ' ἐξ ἐπι-
14 θέσεως, ἅτε καὶ στρατοπεδευόντων σύνεγγυς αὐτῷ
τῶν ὑπεναντίων, ἀμφοτέρους δοκεῖ τούτους εἰκῇ
καὶ παραλόγως προέσθαι.

75 Διόπερ οἱ Καρχηδόνιοι, θεωροῦντες αὐτὸν κα-
κῶς χειρίζοντα τὰς πράξεις, Ἀμίλκαν τὸν ἐπικαλού-
2 μενον Βάρκαν αὖθις προεστήσαντο, καὶ τοῦτον ἐξ-
έπεμπον εἰς τὸν ἐνεστῶτα πόλεμον στρατηγόν, δόν-
τες ἑβδομήκοντα μὲν ἐλέφαντας καὶ τοὺς ἐπισυν-
ηγμένους τῶν μισθοφόρων καὶ τοὺς ηὐτομοληκότας
ἀπὸ τῶν πολεμίων, ἅμα δὲ τούτοις πολιτικοὺς ἱπ-
πεῖς καὶ πεζούς, ὥστε τοὺς σύμπαντας εἰς μυρίους
3 ὑπάρχειν. ὃς κατὰ τὴν πρώτην εὐθέως ἔξοδον κα-
ταπληξάμενος τῷ παραδόξῳ τῆς ἐπιβολῆς ἥττησε
μὲν τὰς ψυχὰς τῶν ὑπεναντίων, ἔλυσε δὲ τὴν τῆς
Ἰτύκης πολιορκίαν, ἐφάνη δ' ἄξιος τῶν προγεγονό-
των ἔργων καὶ τῆς παρὰ τῷ πλήθει προσδοκίας.
4 τὸ δὲ πραχθὲν ἦν ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὴν χρείαν ταύ-
την τοιοῦτον. τῶν γεωλόφων τῶν ἐπιζευγνύντων
τὸν αὐχένα τὸν συνάπτοντα τὴν Καρχηδόνα πρὸς
τὴν Λιβύην ὄντων δυσβάτων, καὶ χειροποιήτους
ἐχόντων διεκβολὰς ἐπὶ τὴν χώραν, συνέβαινε τοὺς
περὶ τὸν Μάθω πάντας τοὺς διὰ τῶν προειρημέ-
νων λόφων εὐκαίρως κειμένους τόπους φυλακαῖς δι-
88. 5 ειληφέναι, πρὸς δὲ τούτοις τοῦ προσαγορευομένου
Μακάρα ποταμοῦ διείργοντος κατά τινας τόπους πα-
ραπλησίως τὴν ἐπὶ τὴν χώραν τοῖς ἐκ τῆς πόλεως

ἔξοδον, καὶ διὰ τὸ πλῆθος τοῦ ῥεύματος ἀβάτου
κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπάρχοντος, μιᾶς δ' οὔσης ἐπ'
αὐτῷ γεφύρας, καὶ ταύτην τηρεῖν τὴν δίοδον ἀσφα-
λῶς, πόλιν ἐπ' αὐτῆς ᾠκοδομηκότας. ἐξ ὧν συν- 6
έβαινε τοὺς Καρχηδονίους μὴ οἷον στρατοπέδῳ τῆς
χώρας ἐπιβαίνειν, ἀλλὰ μηδὲ τοὺς κατ' ἰδίαν θέ-
λοντας διαπεσεῖν ῥᾳδίως ἂν δύνασθαι λαθεῖν τοὺς
ὑπεναντίους. εἰς ἃ βλέπων Ἀμίλκας, καὶ παντὸς 7 86.
πράγματος καὶ καιροῦ πεῖραν λαμβάνων διὰ τὸ δυσ-
χρηστεῖν περὶ τὴν ἔξοδον, διενοήθη τι τοιοῦτον.
τοῦ προειρημένου ποταμοῦ κατὰ τὴν εἰς θάλατταν 8
ἐκβολὴν συνθεωρήσας κατά τινας ἀνέμων στάσεις
ἀποθινούμενον τὸ στόμα καὶ τεναγώδη γινομένην
τὴν παρ' αὐτὸ τὸ στόμα πάροδον, ποιήσας εὐ-
τρεπῆ τῷ στρατοπέδῳ τὰ πρὸς τὴν ἔξοδον, καὶ κρύ-
πτων ἐν αὐτῷ τὴν ἐπιβολήν, ἐτήρει τὸ προειρημέ-
νον σύμπτωμα. παραπεσόντος δὲ τοῦ καιροῦ, νυ- 9
κτὸς ἐξορμήσας ἔλαθε πάντας ἅμα τῷ φωτὶ τὸν
προειρημένον τόπον διαβιβάσας τὴν δύναμιν. πα- 10
ραδόξου δὲ τοῦ πράγματος φανέντος καὶ τοῖς ἐν τῇ
πόλει καὶ τοῖς ὑπεναντίοις, ὁ μὲν Ἀμίλκας προῆγε
διὰ τοῦ πεδίου, ποιούμενος τὴν πορείαν ἐπὶ τοὺς
τὴν γέφυραν φυλάττοντας. οἱ δὲ περὶ τὸν Σπέν- 76
διον συνέντες τὸ γεγονὸς ἀπήντων εἰς τὸ πεδίον
καὶ παρεβοήθουν ἀλλήλοις, οἱ μὲν ἐκ τῆς περὶ τὴν
γέφυραν πόλεως ὄντες οὐκ ἐλάττους μυρίων, οἱ δ'
ἀπὸ τῆς Ἰτύκης ὑπὲρ τοὺς μυρίους καὶ πεντακισχι-
λίους. ἐπεὶ δ' εἰς συνάπτον ἧκον ἀλλήλοις, νομί- 2
σαντες ἐν μέσῳ τοὺς Καρχηδονίους ἀπειληφέναι,
σπουδῇ παρηγγύων ἅμα παρακαλοῦντες σφᾶς αὐτοὺς
καὶ συνῆπτον τοῖς πολεμίοις. ὁ δ' Ἀμίλκας ἦγε 3

μὲν τὴν πορείαν πρώτους ἔχων τοὺς ἐλέφαντας, ἐπὶ
δὲ τούτοις τοὺς ἱππεῖς καὶ τοὺς εὐζώνους, τελευ-
4 ταῖα δὲ τὰ βαρέα τῶν ὅπλων. κατιδὼν δὲ προχει-
89. ρότερον ἐπιφερομένους τοὺς ὑπεναντίους, ἀναστρέ-
5 φειν παρήγγειλε πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ. καὶ τοὺς μὲν
ἀπὸ τῆς πρωτοπορείας ἀναστρέψαντας σπουδῇ ποι-
εῖσθαι τὴν ἀποχώρησιν ἐκέλευσε· τοὺς δ' ἐπὶ τῆς
οὐραγίας ἐξ ἀρχῆς ὑπάρχοντας ἐξ ἐπιστροφῆς περι-
σπῶν ἐξέταττε πρὸς τὴν τῶν πολεμίων ἐπιφάνειαν.
6 οἱ δὲ Λίβυες καὶ μισθοφόροι, νομίσαντες αὐτοὺς
καταπεπληγμένους φυγεῖν, λύσαντες τὴν τάξιν ἐπ-
έκειντο καὶ συνῆπτον εἰς τὰς χεῖρας ἐρρωμένως.
7 ἅμα δὲ τῷ τοὺς ἱππεῖς συνεγγίσαντας τοῖς παρατε-
ταγμένοις ἐκ μεταβολῆς ὑποστῆναι, τὴν δὲ λοιπὴν
δύναμιν ἐπάγειν, ἐκπλαγεῖς γινόμενοι διὰ τὸ παρά- 87.
δοξον οἱ Λίβυες ἐγκλίναντες εὐθέως ἔφευγον, ὡς
8 ἂν εἰκῇ καὶ σποράδην ἐπικείμενοι. λοιπὸν οἱ μὲν
τοῖς κατόπιν ἐπιφερομένοις περιπίπτοντες ἐσφάλ-
λοντο, καὶ διέφθειρον αὑτούς τε καὶ τοὺς οἰκείους·
οἱ δὲ πλείους συνεπατήθησαν, ἐκ χειρὸς τῶν ἱπ-
9 πέων ἐπικειμένων αὐτοῖς καὶ τῶν θηρίων. ἀπώ-
λοντο μὲν οὖν εἰς ἑξακισχιλίους τῶν Λιβύων καὶ
τῶν ξένων, ἑάλωσαν δὲ περὶ δισχιλίους· οἱ δὲ λοι-
ποὶ διέφυγον, οἱ μὲν εἰς τὴν πρὸς τῇ γεφύρᾳ πό-
10 λιν, οἱ δ' ἐπὶ τὴν πρὸς Ἰτύκῃ παρεμβολήν. Ἀμίλκας
δὲ ποιήσας τὸ προτέρημα τὸν προειρημένον τρόπον,
εἵπετο κατὰ πόδας τοῖς πολεμίοις, καὶ τὴν μὲν ἐπὶ
τῆς γεφύρας πόλιν ἐξ ἐφόδου κατέσχε, προεμένων
καὶ φευγόντων εἰς τὸν Τύνητα τῶν ἐν αὐτῇ πολε-
μίων, τὴν δὲ λοιπὴν χώραν ἐπιπορευόμενος τὰς μὲν
11 προσήγετο, πλείστας δὲ κατὰ κράτος ἐξῄρει. τοῖς

δὲ Καρχηδονίοις βραχύ τι θάρσους ἐνειργάσατο καὶ
τόλμης, ἐπὶ ποσὸν αὐτοὺς ἀπαλλάξας τῆς προγεγενη-
μένης δυσελπιστίας.
Ὁ δὲ Μάθως αὐτὸς μὲν ἐπὶ τῆς τῶν Ἱππακρι- 77
τῶν πολιορκίας ἐπέμενε, τοῖς δὲ περὶ τὸν Αὐτάρι-
τον τὸν τῶν Γαλατῶν ἡγεμόνα καὶ Σπένδιον ἔχε-
σθαι τῶν ὑπεναντίων συνεβούλευε, τὰ μὲν πεδία 2
φεύγοντας διὰ τὸ πλῆθος τῶν παρὰ τοῖς ὑπεναν-
τίοις ἱππέων καὶ θηρίων, ταῖς δ' ὑπωρείαις ἀντι-
90. παράγοντας καὶ συνεπιτιθεμένους κατὰ τὰς ὑποπι-
πτούσας ἀεὶ δυσχερείας. ἅμα δὲ ταῖς ἐπινοίαις 3
ταύταις καὶ πρὸς τοὺς Νομάδας καὶ τοὺς Λίβυας
ἐξέπεμπε, δεόμενος βοηθεῖν σφίσι καὶ μὴ κατα-
προΐεσθαι τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καιρούς. ὁ δὲ 4
Σπένδιος, προσλαβὼν ἐκ τοῦ Τύνητος ἀφ' ἑκάστου
τῶν γενῶν τοὺς πάντας εἰς ἑξακισχιλίους, προῆγε,
ταῖς ὑπωρείαις ἀντιπαράγων τοῖς Καρχηδονίοις,
ἔχων ἅμα τοῖς προειρημένοις καὶ τοὺς μετ' Αὐτα-
ρίτου Γαλάτας, ὄντας εἰς δισχιλίους. τὸ γὰρ λοιπὸν 5
μέρος αὐτῶν τοῦ κατ' ἀρχὰς συστήματος ηὐτομο-
λήκει πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐν ταῖς περὶ τὸν Ἔρυκα
στρατοπεδείαις. τοῦ δ' Ἀμίλκου παρεμβεβληκότος 6
ἔν τινι πεδίῳ πανταχόθεν ὄρεσι περιεχομένῳ, συν- 88.
έβη τὰς παρὰ τῶν Νομάδων καὶ Λιβύων βοηθείας
εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον συνάψαι τοῖς περὶ τὸν Σπέν-
διον. γενομένης δὲ τοῖς Καρχηδονίοις τῆς μὲν τῶν 7
Λιβύων ἐπιστρατοπεδείας αἰφνιδίου καὶ κατὰ πρόσ-
ωπον, τῆς δὲ τῶν Νομάδων ἀπ' οὐρᾶς, τῆς δὲ περὶ
τὸν Σπένδιον ἐκ πλαγίου, μεγάλην αὐτοῖς ἀπορίαν
συνέβη περιστῆναι καὶ δυσέκφευκτον. κατὰ δὲ τὸν 78
καιρὸν τοῦτον Ναραύας, ὃς ἦν μὲν Νομὰς τῶν ἐν-

δοξοτάτων εἷς, ἦν δὲ καὶ πλήρης ὁρμῆς πολεμικῆς,
οὗτος ἀεὶ μὲν οἰκείως διέκειτο πρὸς τοὺς Καρχη-
δονίους, πατρικὴν ἔχων σύστασιν, τότε δὲ μᾶλλον
παρωρμήθη διὰ τὴν Ἀμίλκου τοῦ στρατηγοῦ κατ-
2 αξίωσιν. διὸ καὶ νομίσας ἔχειν εὐφυῆ καιρὸν πρὸς
ἔντευξιν αὐτῷ καὶ σύστασιν, ἧκεν εἰς τὴν στρατο-
3 πεδείαν, ἔχων περὶ αὐτὸν Νομάδας εἰς ἑκατόν. καὶ
συνεγγίσας τῷ χάρακι τολμηρῶς ἔμενε, κατασείων
4 τῇ χειρί. τοῦ δ' Ἀμίλκου θαυμάσαντος τὴν ἐπι-
βολήν, καὶ προπέμψαντός τινα τῶν ἱππέων, εἰς
λόγους ἔφη βούλεσθαι συνελθεῖν τῷ στρατηγῷ.
5 διαποροῦντος δ' ἀκμὴν καὶ διαπιστοῦντος τοῦ τῶν
Καρχηδονίων ἡγεμόνος, παραδοὺς ὁ Ναραύας τὸν
ἵππον καὶ τὰς λόγχας τοῖς μεθ' αὑτοῦ, παρῆν ἄν-
6 οπλος εὐθαρσῶς εἰς τὴν παρεμβολήν. οἱ δὲ τὰ μὲν
91. ἐθαύμαζον, τὰ δὲ κατεπλήττοντο τὴν τόλμαν· ὅμως
7 δὲ προσεδέξαντο καὶ συνῆλθον εἰς τὰς χεῖρας. ὁ
δὲ παραγενόμενος εἰς λόγους ἔφη πᾶσι μὲν Καρ-
χηδονίοις εὐνοεῖν, μάλιστα δ' ἐπιθυμεῖν Βάρκᾳ γε-
νέσθαι φίλος· διὸ καὶ νῦν παρεῖναι συσταθησόμε-
νος αὐτῷ καὶ κοινωνήσων ἀδόλως παντὸς ἔργου
8 καὶ πάσης ἐπιβολῆς. Ἀμίλκας δὲ ταῦτ' ἀκούσας
οὕτως ἥσθη μεγάλως ἐπί τε τῷ κατὰ τὴν παρου-
σίαν θάρσει καὶ τῇ κατὰ τὴν ἔντευξιν ἁπλότητι τοῦ
νεανίσκου, ὡς οὐ μόνον εὐδόκησε κοινωνὸν αὐτὸν
προσλαβέσθαι τῶν πράξεων, ἀλλὰ καὶ τὴν θυγα-
τέρα δώσειν ἐπηγγείλατο μεθ' ὅρκου, διαφυλάξαν-
9 τος αὐτοῦ τὴν πρὸς Καρχηδονίους πίστιν. γενομέ-
νων δὲ τῶν ὁμολογιῶν, ὁ μὲν Ναραύας ἧκε τοὺς
ὑφ' αὑτὸν τεταγμένους ἔχων Νομάδας, ὄντας εἰς
10 δισχιλίους, ὁ δ' Ἀμίλκας, προσγενομένης αὐτῷ τῆς

χειρὸς ταύτης, παρετάξατο τοῖς πολεμίοις. οἱ δὲ 89.
περὶ τὸν Σπένδιον συνάψαντες ἐπὶ ταὐτὸ τοῖς Λί-
βυσι καὶ καταβάντες εἰς τὸ πεδίον συνέβαλον τοῖς
Καρχηδονίοις. γενομένης δὲ μάχης ἰσχυρᾶς, ἐνίκων 11
οἱ περὶ τὸν Ἀμίλκαν, καλῶς μὲν τῶν θηρίων ἀγω-
νισαμένων, ἐπιφανεστάτην δὲ τοῦ Ναραύα παρα-
σχομένου χρείαν. ὁ μὲν οὖν Αὐτάριτος καὶ Σπέν- 12
διος διέφυγον, τῶν δὲ λοιπῶν ἔπεσον μὲν εἰς μυ-
ρίους, ἑάλωσαν δ' εἰς τετρακισχιλίους. ἐπιτελε- 13
σθέντος δὲ τοῦ κατορθώματος, Ἀμίλκας τοῖς μὲν
βουλομένοις τῶν αἰχμαλώτων μεθ' ἑαυτοῦ συστρα-
τεύειν ἐξουσίαν ἔδωκε καὶ καθώπλιζε τοῖς ἀπὸ τῶν
πολεμίων σκύλοις, τοὺς δὲ μὴ βουλομένους ἀθροί- 14
σας παρεκάλει, φάσκων, ἕως μὲν τοῦ νῦν συγγνώ-
μην αὐτοῖς ἔχειν τῶν ἡμαρτημένων· διὸ καὶ συγ-
χωρεῖν τρέπεσθαι κατὰ τὰς ἰδίας ὁρμὰς οὗ ποτ'
ἂν ἕκαστος αὐτῶν προαιρῆται. μετὰ δὲ ταῦτα δι- 15
ηπειλήσατο μηθένα φέρειν ὅπλον πολέμιον κατ'
αὐτῶν, ὡς, ἐὰν ἁλῷ τις, ἀπαραιτήτου τευξόμενον
τιμωρίας.

Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς οἱ τὴν Σαρδόνα 79
[τὴν νῆσον] παραφυλάττοντες τῶν μισθοφόρων, ζηλώ-
92. σαντες τοὺς περὶ τὸν Μάθω καὶ Σπένδιον, ἐπιτί-
θενται τοῖς ἐν τῇ νήσῳ Καρχηδονίοις. καὶ τὸν 2
μὲν τότε παρ' αὐτοῖς ὄντα βοήθαρχον Βώσταρον
συγκλείσαντες εἰς τὴν ἀκρόπολιν μετὰ τῶν ἑαυτοῦ
πολιτῶν ἀπέκτειναν. αὖθις δὲ τῶν Καρχηδονίων 3
στρατηγὸν ἐξαποστειλάντων μετὰ δυνάμεως Ἄννωνα,
κἄπειτα καὶ τούτων τῶν δυνάμεων ἐγκαταλιπουσῶν
τὸν Ἄννωνα, καὶ μεταθεμένων πρὸς σφᾶς, γενό- 4
μενοι ζωγρίᾳ κύριοι τοῦ προειρημένου, παραυτίκα

τοῦτον μὲν ἀνεσταύρωσαν, μετὰ δὲ ταῦτα παρηλ-
λαγμένας ἐπινοοῦντες τιμωρίας, πάντας τοὺς ἐν τῇ
5 νήσῳ Καρχηδονίους στρεβλοῦντες ἀπέκτειναν· καὶ
τὸ λοιπὸν ἤδη ποιησάμενοι τὰς πόλεις ὑφ' ἑαυτοὺς
εἶχον ἐγκρατῶς τὴν νῆσον, ἕως οὗ στασιάσαντες
πρὸς τοὺς Σαρδονίους ἐξέπεσον ὑπ' ἐκείνων εἰς
τὴν Ἰταλίαν.
6 Ἡ μὲν οὖν Σαρδὼ τοῦτον τὸν τρόπον ἀπηλ- **90.**
λοτριώθη Καρχηδονίων, νῆσος καὶ τῷ μεγέθει καὶ
τῇ πολυανθρωπίᾳ καὶ τοῖς γεννήμασι διαφέρουσα.
7 τῷ δὲ πολλοὺς καὶ πολὺν ὑπὲρ αὐτῆς πεποιῆσθαι
λόγον οὐκ ἀναγκαῖον ἡγούμεθ' εἶναι ταυτολογεῖν
8 ὑπὲρ τῶν ὁμολογουμένων. Μάθως δὲ καὶ Σπέν-
διος, ἅμα δὲ τούτοις Αὐτάριτος ὁ Γαλάτης, ὑπιδό-
μενοι τὴν Ἀμίλκου φιλανθρωπίαν εἰς τοὺς αἰχμα-
λώτους, καὶ φοβηθέντες μὴ τῷ τοιούτῳ τρόπῳ
ψυχαγωγηθέντες ὁρμήσωσι πρὸς τὴν ὑποδεικνυμέ-
νην ἀσφάλειαν οἵ τε Λίβυες καὶ τὸ τῶν μισθοφό-
ρων πλῆθος, ἐβουλεύοντο πῶς ἂν καινοτομήσαντές
τι τῶν πρὸς ἀσέβειαν εἰς τέλος ἀποθηριώσειαν τὰ
9 πλήθη πρὸς τοὺς Καρχηδονίους. ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς
συναθροῖσαι τοὺς πολλούς. γενομένου δὲ τούτου
γραμματοφόρον εἰσήγαγον, ὡς ἀπεσταλμένον ὑπὸ
10 τῶν ἐκ τῆς Σαρδόνος αἱρετιστῶν. ἡ δ' ἐπιστολὴ
διεσάφει τόν τε Γέσκωνα καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ πάν-
τας, οὓς παρεσπόνδησαν ἐν τῷ Τύνητι, καθάπερ
ἐπάνω προεῖπον, φυλάττειν ἐπιμελῶς, ὡς πραττόν-
93. των τινῶν ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῖς Καρχηδονίοις
11 ὑπὲρ τῆς τούτων σωτηρίας. λαβόμενος δὲ τῆς ἀφορ-
μῆς ταύτης ὁ Σπένδιος, πρῶτον μὲν παρεκάλει μὴ
πιστεύειν τὴν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ τῶν Καρχη-

δονίων γεγενημένην φιλανθρωπίαν πρὸς τοὺς αἰχ-
μαλώτους· οὐ γὰρ σῶσαι προαιρούμενον αὐτὸν 12
ταῦτα βεβουλεῦσθαι περὶ τῶν ἁλόντων, ἀλλὰ διὰ
τῆς ἐκείνων ἀφέσεως ἡμῶν ἐγκρατῆ γενέσθαι σπου-
δάζοντα, πρὸς τὸ μὴ τινάς, ἀλλὰ πάντας ἡμᾶς ἅμα
τιμωρήσασθαι πιστεύσαντας αὐτῷ. πρὸς δὲ τούτοις 13
φυλάττεσθαι παρῄνει μὴ προέμενοι τοὺς περὶ τὸν
Γέσκωνα καταφρονηθῶσι μὲν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, με-
γάλα δὲ βλάψωσι τὰς ἰδίας πράξεις, ἄνδρα τοιοῦ-
τον καὶ στρατηγὸν ἀγαθὸν ἐάσαντες διαφυγεῖν, ὃν
εἰκὸς ἐχθρὸν αὐτοῖς ἔσεσθαι φοβερώτατον. ἔτι δὲ 14
ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ παρῆν ἄλλος γραμματοφόρος,
ὡς ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ Τύνητος ἀπεσταλμένος, παρα-
πλήσια τοῖς ἐκ τῆς Σαρδόνος διασαφῶν. ἐφ' ὃν 80 91.
Αὐτάριτος ὁ Γαλάτης ἐπιβαλὼν μίαν ἔφη σωτηρίαν
εἶναι τοῖς ἑαυτῶν πράγμασι τὸ πάσας ἀπογνῶναι
τὰς ἐν Καρχηδονίοις ἐλπίδας· ἕως δ' ἂν ἀντέχηταί 2
τις τῆς ἐκείνων φιλανθρωπίας, οὐ δυνατὸν αὐτοῖς
ἀληθινὸν γενέσθαι τὸν τοιοῦτον σύμμαχον. διόπερ 3
ἠξίου τούτοις πιστεύειν, τούτοις ἀκούειν, τοῖς τοι-
ούτοις προσέχειν τὸν νοῦν, οἵτινες ἂν ἀεί τι τῶν
ἀπεχθεστάτων καὶ πικροτάτων εἰσαγγέλλωσι κατὰ
Καρχηδονίων· τοὺς δ' ἐναντία τούτοις λέγοντας
προδότας καὶ πολεμίους ἡγεῖσθαι παρῄνει. ταῦτα 4
δ' εἰπὼν συνεβούλευε τόν τε Γέσκωνα καὶ τοὺς
μετ' αὐτοῦ συλληφθέντας καὶ τοὺς ὕστερον γενο-
μένους αἰχμαλώτους τῶν Καρχηδονίων αἰκισαμέ-
νους ἀποκτεῖναι. πρακτικώτατος δ' ἦν οὗτος ἐν 5
ταῖς συμβουλίαις διὰ τὸ πολλοὺς τὴν φωνὴν αὐτοῦ
συνιέναι. πάλαι γὰρ στρατευόμενος ᾔδει διαλέγε- 6
σθαι φοινικιστί· ταύτῃ δέ πως οἱ πλεῖστοι συν-

εσαίνοντο τῇ διαλέκτῳ διὰ τὸ μῆκος τῆς προγεγενη-
94.7 μένης στρατείας. διόπερ ἐπαινέσαντος αὐτὸν ὁμο-
θυμαδὸν τοῦ πλήθους, οὗτος μὲν εὐδοκιμῶν ἀν-
8 εχώρησε. πολλῶν δὲ προπορευομένων ἀφ' ἑκάστου
γένους ἅμα, καὶ βουλομένων αὐτὴν παραιτεῖσθαι
τὴν αἰκίαν διὰ τὰς γεγενημένας ἐκ τοῦ Γέσκωνος
εἰς αὐτοὺς εὐεργεσίας, οὔτε μὴν τῶν λεγομένων
οὐθὲν ἦν συνετόν, ὡς ἂν ἅμα πολλῶν, ἑκάστου
9 δὲ κατὰ τὴν ἰδίαν διάλεκτον συμβουλεύοντος· ἐπεὶ
δὲ καὶ παρεγυμνώθη διότι τὴν τιμωρίαν παραι-
τοῦνται, καί τις ἐκ τῶν καθημένων εἶπε Βάλλε,
10 πάντας ἅμα κατέλευσαν τοὺς προπορευθέντας. καὶ
τούτους μέν, ὥσπερ ὑπὸ θηρίων διεφθαρμένους,
11 ἐξέφερον οἱ προσήκοντες. τοὺς δὲ περὶ τὸν Γέ-
σκωνα λαβόντες, ὄντας εἰς ἑπτακοσίους, ἦγον ἐκ
τοῦ χάρακος οἱ περὶ τὸν Σπένδιον· καὶ προαγα-
γόντες βραχὺ πρὸ τῆς στρατοπεδείας πρῶτον μὲν
12 ἀπέκοπτον τὰς χεῖρας, ποιούμενοι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ
τοῦ Γέσκωνος, ὃν βραχεῖ χρόνῳ πρότερον ἐκ πάν-
των Καρχηδονίων προκρίναντες ἀνέδειξαν μὲν
εὐεργέτην αὐτῶν, ἐπέτρεψαν δὲ περὶ τῶν ἀμφισβη- 92.
13 τουμένων. ἐπειδὴ δὲ τὰς χεῖρας ἀπέκοψαν, ἠκρω-
τηρίαζον τοὺς ταλαιπώρους· κολοβώσαντες δὲ καὶ
συντρίψαντες τὼ σκέλε' ἔτι ζῶντας ἔρριψαν εἴς
τινα τάφρον.

81 Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, τοῦ δυστυχήματος αὐτοῖς
ἀναγγελθέντος, ποιεῖν μὲν οὐδὲν εἶχον, ἐσχετλία-
ζον δέ, καὶ περιπαθεῖς γινόμενοι τῇ συμφορᾷ πρὸς
μὲν Ἀμίλκαν καὶ τὸν ἕτερον τῶν στρατηγῶν Ἄν-
νωνα πρεσβευτὰς ἐξέπεμπον, δεόμενοι βοηθεῖν καὶ
2 τιμωρεῖν τοῖς ἠτυχηκόσι. πρὸς δὲ τοὺς ἠσεβηκότας

κήρυκας ἐξαπέστελλον περὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναι-
ρέσεως. οἱ δ' οὔτ' ἔδοσαν, προεῖπόν τε τοῖς παρ- 3
οῦσι μήτε κήρυκα πέμπειν πρὸς σφᾶς μήτε πρε-
σβευτήν, ὡς τῆς αὐτῆς κολάσεως ὑπομενούσης τοὺς
παραγενομένους ἧς νῦν Γέσκων τέτευχε. πρὸς δὲ 4
τὸ λοιπὸν ἐδογματοποίησαν καὶ παρῄνεσαν αὑτοῖς,
95. ὃν μὲν ἂν λάβωσι Καρχηδονίων, τιμωρησαμένους
ἀποκτείνειν· ὃν δ' ἂν τῶν συμμαχούντων αὐτοῖς,
ἀποκόψαντας τὰς χεῖρας αὖθις εἰς Καρχηδόν' ἀπο-
πέμπειν. ὃ δὴ καὶ διετέλεσαν ἐπιμελῶς ποιοῦντες.
διόπερ εἰς ταῦτα βλέπων οὐκ ἄν τις εἰπεῖν ὀκνή- 5
σειεν ὡς οὐ μόνον τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καί
τινα τῶν ἐν αὐτοῖς γεννωμένων ἑλκῶν καὶ φυμά-
των ἀποθηριοῦσθαι συμβαίνει καὶ τελέως ἀβοήθητα
γίνεσθαι, πολὺ δὲ μάλιστα τὰς ψυχάς. ἐπί τε γὰρ 6
τῶν ἑλκῶν, ἐὰν μὲν θεραπείαν τοῖς τοιούτοις προσ-
άγῃ τις, ὑπ' αὐτῆς ἐνίοτε ταύτης ἐρεθιζόμενα θᾶτ-
τον ποιεῖται τὴν νομήν· ἐὰν δὲ πάλιν ἀφῇ, κατὰ
τὴν ἐξ αὑτῶν φύσιν φθείροντα τὸ συνεχὲς οὐκ ἴσχει
παῦλαν, ἕως ἂν ἀφανίσῃ τὸ ὑποκείμενον· ταῖς τε 7
ψυχαῖς παραπλησίως τοιαῦται πολλάκις ἐπιφύονται
μελανίαι καὶ σηπεδόνες ὥστε μηδὲν ἀσεβέστερον
ἀνθρώπου μηδ' ὠμότερον ἀποτελεῖσθαι τῶν ζῴων.
οἷς ἐὰν μὲν συγγνώμην τινὰ προσάγῃς καὶ φιλαν- 8
θρωπίαν, ἐπιβουλὴν καὶ παραλογισμὸν ἡγούμενοι
τὸ συμβαῖνον ἀπιστότεροι καὶ δυσμενέστεροι γίνον-
ται πρὸς τοὺς φιλανθρωποῦντας· ἐὰν δ' ἀντιτι- 9
μωρῇ, διαμιλλώμενοι τοῖς θυμοῖς οὐκ ἔστι τι τῶν 93.
ἀπειρημένων ἢ δεινῶν ὁποῖον οὐκ ἀναδέχονται, σὺν
καλῷ τιθέμενοι τὴν τοιαύτην τόλμαν· τέλος δ' ἀπο-
θηριωθέντες ἐξέστησαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

10 τῆς δὲ διαθέσεως ἀρχηγὸν μὲν καὶ μεγίστην μερίδα
νομιστέον ἔθη μοχθηρὰ καὶ τροφὴν ἐκ παίδων κα-
κήν, συνεργὰ δὲ καὶ πλείω, μέγιστα δὲ τῶν συν-
εργῶν, τὰς ἀεὶ τῶν προεστώτων ὕβρεις καὶ πλεο-
11 νεξίας. ἃ δὴ τότε συνέβαινε καὶ περὶ μὲν τὸ σύ-
στημα τῶν μισθοφόρων, ἔτι δὲ μᾶλλον περὶ τοὺς
ἡγεμόνας αὐτῶν ὑπάρχειν.

82 Ἀμίλκας δέ, δυσχρηστούμενος τῇ τῶν πολεμίων
96. ἀπονοίᾳ, τὸν μὲν Ἄννωνα πρὸς ἑαυτὸν ἐκάλει, πε-
πεισμένος ἀθροισθέντων ὁμοῦ τῶν στρατοπέδων
2 θᾶττον ἐπιθήσειν τέλος τοῖς ὅλοις. τῶν δὲ πολε-
μίων οὓς ποτε κρατήσειε, τοὺς μὲν ἐν χειρῶν νόμῳ
διέφθειρε, τοὺς δὲ ζωγρίᾳ πρὸς αὐτὸν εἰσαναχθέν-
τας ὑπέβαλλε τοῖς θηρίοις, μίαν ὁρῶν λύσιν ταύ-
την, εἰ δυνηθείη τοὺς ἐχθροὺς ἄρδην ἀφανίσαι.
3 δοκούντων δὲ τῶν Καρχηδονίων ἐπικυδεστέρας ἐλ-
πίδας ἔχειν ἤδη κατὰ τὸν πόλεμον, γίνεταί τις
ὁλοσχερὴς καὶ παράδοξος περὶ αὐτοὺς παλίρροια τῶν
4 πραγμάτων. οἵ τε γὰρ στρατηγοὶ συνελθόντες ἐπὶ
ταὐτὸ διεστασίασαν πρὸς σφᾶς ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε
μὴ μόνον τοὺς κατὰ τῶν ἐχθρῶν παραλιπεῖν και-
ρούς, ἀλλὰ καὶ κατὰ σφῶν αὐτῶν πολλὰς ἀφορμὰς
διδόναι τοῖς ὑπεναντίοις διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους φι-
5 λονεικίαν. ἃ δὴ καὶ συνέντες οἱ Καρχηδόνιοι τῷ
μὲν ἑνὶ τῶν στρατηγῶν ἀπαλλάττεσθαι προσέταξαν,
τῷ δ' ἑτέρῳ μένειν, ὃν ἂν αἱ δυνάμεις προκρίνω-
6 σιν. ἅμα δὲ τούτοις καὶ τὰς παρακομιζομένας ἀγο-
ρὰς ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς καλουμένων Ἐμπορίων, ἐφ'
αἷς εἶχον τὰς μεγίστας ἐλπίδας περί τε τῆς τροφῆς
καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων, διαφθαρῆναι συνέβη
7 κατὰ θάλατταν ὁλοσχερῶς ὑπὸ χειμῶνος. τὰ δὲ

κατὰ τὴν Σαρδόνα, καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, ἐτύγ-
χανεν ἀπηλλοτριωμένα, μεγάλας αὐτοῖς αἰεί ποτε
χρείας παρεχομένης τῆς νήσου ταύτης κατὰ τὰς πε-
ριστάσεις. τὸ δὲ μέγιστον ἡ τῶν Ἱππακριτῶν καὶ 8
τῶν Ἰτυκαίων ἀπέστη πόλις, αἵτινες ἐτύγχανον μό- 94.
ναι τῶν κατὰ τὴν Λιβύην οὐ μόνον τὸν ἐνεστῶτα
πόλεμον ἀναδεδεγμέναι γενναίως, ἀλλὰ καὶ τοὺς
κατ᾽ Ἀγαθοκλέα καιροὺς καὶ τὴν Ῥωμαίων ἔφοδον
εὐγενῶς ὑπομεμενηκυῖαι, καὶ συλλήβδην οὐδέποτε
βεβουλευμέναι Καρχηδονίοις οὐδὲν ὑπεναντίον. τότε 9
δὲ χωρὶς τῆς ἀλόγου πρὸς τοὺς Λίβυας ἀποστάσεως
καὶ διὰ τῆς μεταθέσεως εὐθέως τούτοις μὲν τὴν
μεγίστην οἰκειότητα καὶ πίστιν ἐναπεδείξαντο, πρὸς
δὲ τοὺς Καρχηδονίους ἀπαραίτητον ὀργὴν ἐνεστή-
97. σαντο καὶ μῖσος. τοὺς μὲν γὰρ παραβεβοηθηκότας 10
αὐτοῖς παρ᾽ ἐκείνων, ὄντας εἰς πεντακοσίους, καὶ
τὸν ἡγεμόνα τούτων ἀποκτείναντες ἅπαντας ἔρρι-
ψαν κατὰ τοῦ τείχους, τὴν δὲ πόλιν ἐνεχείρισαν τοῖς
Λίβυσι· τοῖς γε μὴν Καρχηδονίοις οὐδὲ θάψαι συν-
εχώρησαν τοὺς ἠτυχηκότας αἰτουμένοις. τούτων δὲ 11
συμβαινόντων, οἱ μὲν περὶ τὸν Μάθω καὶ Σπέν-
διον, ἐπαρθέντες τοῖς συμβεβηκόσι, πολιορκεῖν ἐν-
εχείρησαν αὐτὴν τὴν Καρχηδόνα. Βάρκας δὲ παρα- 12
λαβὼν Ἀννίβαν τὸν στρατηγόν· τοῦτον γὰρ ἐξαπ-
έστειλαν οἱ πολῖται πρὸς τὰς δυνάμεις, ἐπεὶ τὸν Ἄν-
νωνα τὸ στρατόπεδον ἔκρινε δεῖν ἀπαλλάττεσθαι,
κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων αὐτοῖς δοθεῖσαν
ἐπιτροπὴν περὶ τὰς γενομένας τῶν στρατηγῶν στά-
σεις πρὸς ἀλλήλους· διόπερ Ἀμίλκας, ἔχων τοῦτόν 13
τε καὶ Ναραύαν, ἐπῄει τὴν χώραν, διακλείων τὰς
χορηγίας τοῖς περὶ τὸν Μάθω καὶ Σπένδιον, μεγί-

στην αὐτῷ παρεχομένου χρείαν περί τε ταῦτα καὶ
τἄλλα Ναραύα τοῦ Νομάδος.
14 Τὰ μὲν οὖν περὶ τὰς ὑπαίθρους δυνάμεις ἐν
83 τούτοις ἦν. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι περικλειόμενοι παν-
ταχόθεν ἠναγκάζοντο καταφεύγειν ἐπὶ τὰς συμμα-
2 χίδων πόλεων ἐλπίδας. Ἱέρων δ' ἀεὶ μέν ποτε κατὰ
τὸν ἐνεστῶτα πόλεμον μεγάλην ἐποιεῖτο σπουδὴν
3 εἰς πᾶν τὸ παρακαλούμενον ὑπ' αὐτῶν, τότε δὲ καὶ
μᾶλλον ἐφιλοτιμεῖτο, πεπεισμένος συμφέρειν ἑαυτῷ
καὶ πρὸς τὴν ἐν Σικελίᾳ δυναστείαν καὶ πρὸς τὴν
Ῥωμαίων φιλίαν τὸ σῴζεσθαι Καρχηδονίους, ἵνα μὴ
παντάπασιν ἐξῇ τὸ προτεθὲν ἀκονιτὶ συντελεῖσθαι
τοῖς ἰσχύουσι, πάνυ φρονίμως καὶ νουνεχῶς λογι- 95.
4 ζόμενος. οὐδέποτε γὰρ χρὴ τὰ τοιαῦτα παρορᾶν,
οὐδὲ τηλικαύτην οὐδενὶ συγκατασκευάζειν δυνα-
98. στείαν, πρὸς ἣν οὐδὲ περὶ τῶν ὁμολογουμένων ἐξ-
5 έσται δικαίων ἀμφισβητεῖν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ῥω-
μαῖοι τηροῦντες τὰ κατὰ τὰς συνθήκας δίκαια προ-
6 θυμίας οὐδὲν ἀπέλειπον. ἐν ἀρχαῖς μὲν γὰρ ἐγέ-
νετό τις ἀμφισβήτησις ἐξ ἀμφοῖν διά τινας τοιαύ-
7 τας αἰτίας. τῶν Καρχηδονίων τοὺς πλέοντας ἐξ
Ἰταλίας εἰς Λιβύην καὶ χορηγοῦντας τοῖς πολεμίοις
καταγόντων ὡς αὐτούς, καὶ σχεδὸν ἀθροισθέντων
τούτων εἰς τὴν φυλακὴν εἰς τοὺς πεντακοσίους,
8 ἠγανάκτησαν οἱ Ῥωμαῖοι. μετὰ δὲ ταῦτα διαπρε-
σβευσάμενοι, καὶ κομισάμενοι διὰ λόγου πάντας, ἐπὶ
τοσοῦτον εὐδόκησαν ὥστε παραχρῆμα τοῖς Καρχηδο-
νίοις ἀντιδωρήσασθαι τοὺς ὑπολειπομένους παρ'
αὐτοῖς αἰχμαλώτους ἐκ τοῦ περὶ Σικελίαν πολέμου.
9 ἀπὸ δὲ τούτου τοῦ καιροῦ πρὸς ἕκαστα τῶν παρα-
καλουμένων ἑτοίμως καὶ φιλανθρώπως ὑπήκουον.

διὸ καὶ πρὸς μὲν τοὺς Καρχηδονίους ἐπέτρεψαν τοῖς 10
ἐμπόροις ἐξαγαγεῖν αἰεὶ τὸ κατεπεῖγον, πρὸς δὲ τοὺς
πολεμίους ἐκώλυσαν. μετὰ δὲ ταῦτα τῶν μὲν ἐν τῇ 11
Σαρδόνι μισθοφόρων, καθ' ὃν καιρὸν ἀπὸ τῶν Καρ-
χηδονίων ἀπέστησαν, ἐπισπωμένων αὐτοὺς ἐπὶ τὴν
νῆσον οὐχ ὑπήκουσαν· τῶν δ' Ἰτυκαίων ἐγχειρι-
ζόντων σφᾶς, οὐ προσεδέξαντο, τηροῦντες τὰ κατὰ
τὰς συνθήκας δίκαια.

Καρχηδόνιοι μὲν οὖν τῆς παρὰ τῶν προειρημέ- 12
νων φίλων τυγχάνοντες ἐπικουρίας ὑπέμενον τὴν
πολιορκίαν. τοῖς δὲ περὶ τὸν Μάθω καὶ Σπένδιον 84
οὐχ ἧττον πολιορκεῖσθαι συνέβαινεν ἢ πολιορκεῖν.
εἰς τοιαύτην γὰρ αὐτοὺς οἱ περὶ τὸν Ἀμίλκαν ἔν- 2
δειαν καθίστασαν τῶν ἐπιτηδείων, ὥστ' ἀναγκα-
σθῆναι τέλος αὐτοὺς διαλῦσαι τὴν πολιορκίαν. μετὰ 3
δέ τινα χρόνον ἀθροίσαντες τῶν τε μισθοφόρων
τοὺς ἀρίστους καὶ Λιβύων, τοὺς ἅπαντας εἰς πεν-
τακισμυρίους, μεθ' ὧν ἦν καὶ Ζάρζας ὁ Λίβυς ἔχων
τοὺς ὑφ' αὐτὸν ταττομένους, ὥρμησαν αὖθις ἀντι-
παράγειν ἐν τοῖς ὑπαίθροις καὶ τηρεῖν τοὺς περὶ 96.
99. τὸν Ἀμίλκαν. τῶν μὲν οὖν πεδινῶν τόπων ἀπεί- 4
χοντο, καταπεπληγμένοι τὰ θηρία καὶ τοὺς περὶ
τὸν Ναραύαν ἱππεῖς, τοὺς δ' ὀρεινοὺς καὶ στενοὺς
ἐπειρῶντο προκαταλαμβάνειν. ἐν οἷς καιροῖς συνέβη 5
ταῖς μὲν ἐπιβολαῖς καὶ τόλμαις μηδὲν αὐτοὺς λεί-
πεσθαι τῶν ὑπεναντίων, διὰ δὲ τὴν ἀπειρίαν πολ-
λάκις ἐλαττοῦσθαι. τότε γὰρ ἦν, ὡς ἔοικε, συν- 6
ιδεῖν ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας πηλίκην ἔχει διαφορὰν
ἐμπειρία μεθοδικὴ καὶ στρατηγικὴ δύναμις ἀπειρίας
καὶ τριβῆς ἀλόγου στρατιωτικῆς. πολλοὺς μὲν γὰρ 7
αὐτῶν ἐν ταῖς κατὰ μέρος χρείαις ἀποτεμνόμενος καὶ

συγκλείων ὥσπερ ἀγαθὸς πεττευτής, ἀμαχεὶ δι-
8 *έφθειρε, πολλοὺς δ' ἐν τοῖς ὁλοσχερέσι κινδύνοις*
τοὺς μὲν εἰς ἐνέδρας ἀνυπονοήτους ἐπαγόμενος
ἀνῄρει, τοῖς δ' ἀνελπίστως καὶ παραδόξως ποτὲ μὲν
μεθ' ἡμέραν, ποτὲ δὲ νύκτωρ, ἐπιφαινόμενος ἐξ-
έπληττεν· ὧν ὅσους λάβοι ζωγρίᾳ, πάντας παρέβαλλε
9 *τοῖς θηρίοις. τέλος δ' ἐπιστρατοπεδεύσας αὐτοῖς*
ἀνυπονοήτως ἐν τόποις ἀφυέσι μὲν πρὸς τὴν ἐκεί-
νων χρείαν, εὐφυέσι δὲ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν,
εἰς τοῦτ' ἤγαγε περιστάσεως ὥστε μήτε διακινδυ-
νεύειν τολμῶντας μήτ' ἀποδρᾶναι δυναμένους διὰ
τὸ τάφρῳ καὶ χάρακι περιειλῆφθαι πανταχόθεν τέ-
λος ὑπὸ τῆς λιμοῦ συναγομένους ἐσθίειν ἀλλήλων
10 *ἀναγκασθῆναι, τοῦ δαιμονίου τὴν οἰκείαν ἀμοιβὴν*
αὐτοῖς ἐπιφέροντος τῇ πρὸς τοὺς πέλας ἀσεβείᾳ καὶ
11 *παρανομίᾳ. πρὸς μὲν γὰρ τὸν κίνδυνον οὐκ ἐτόλ-*
μων ἐξιέναι, προδήλου τῆς ἥττης καὶ τῆς τιμωρίας
τοῖς ἁλισκομένοις ὑπαρχούσης, περὶ δὲ διαλύσεως
οὐδ' ὑπενόουν ποιεῖσθαι μνήμην, συνειδότες σφίσι
12 *τὰ πεπραγμένα. προσανέχοντες δ' ἀεὶ ταῖς ἐκ τοῦ*
Τύνητος βοηθείαις διὰ τὰς τῶν ἡγουμένων ἐπαγ-
γελίας πᾶν ὑπέμενον ποιεῖν κατὰ σφῶν αὐτῶν.
85 *ἐπεὶ δὲ κατεχρήσαντο μὲν ἀσεβῶς τοὺς αἰχμαλώτους,*
τροφῇ ταύτῃ χρώμενοι, κατεχρήσαντο δὲ τὰ δου-
λικὰ τῶν σωμάτων, ἐβοήθει δ' ἐκ τοῦ Τύνητος οὐ-
100. 2 *δείς, τότε προδήλου τῆς αἰκίας διὰ τὴν περικάκη-* 97.
σιν ἐκ τῶν πολλῶν τοῖς ἡγεμόσιν ὑπαρχούσης, ἔκρι-
ναν οἱ περὶ τὸν Αὐτάριτον καὶ Ζάρξαν καὶ Σπέν-
διον ἐγχειρίζειν ἑαυτοὺς τοῖς πολεμίοις καὶ δια-
3 *λαλεῖν περὶ διαλύσεως Ἀμίλκᾳ. πέμψαντες οὖν*
κήρυκα καὶ λαβόντες συγχώρημα περὶ πρεσβείας,

ἧκον ὄντες δέκα πρὸς τοὺς Καρχηδονίους. πρὸς 4
οὓς Ἀμίλκας ὁμολογίας ἐποιήσατο τοιαύτας· ἐξεῖ-
ναι Καρχηδονίοις ἐκλέξασθαι τῶν πολεμίων οὓς
ἂν αὐτοὶ βούλωνται δέκα· τοὺς δὲ λοιποὺς ἀφιέ-
ναι μετὰ χιτῶνος. γενομένων δὲ τούτων, εὐθέως 5
Ἀμίλκας ἔφη τοὺς παρόντας ἐκλέγεσθαι κατὰ τὰς
ὁμολογίας. τῶν μὲν οὖν περὶ τὸν Αὐτάριτον καὶ
Σπένδιον καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐπιφανεστάτων ἡγε-
μόνων τοῦτον τὸν τρόπον ἐκυρίευσαν οἱ Καρχηδό-
νιοι. τῶν δὲ Λιβύων, ἐπεὶ τὴν σύλληψιν ᾔσθοντο 6
τῶν ἡγεμόνων, νομισάντων, αὑτοὺς παρεσπονδῆσθαι
διὰ τὸ τὰς συνθήκας ἀγνοεῖν, καὶ διὰ ταύτην τὴν
αἰτίαν ὁρμησάντων ἐπὶ τὰ ὅπλα, περιστήσας αὐτοῖς 7
Ἀμίλκας τά τε θηρία καὶ τὴν λοιπὴν δύναμιν ἅπαν-
τας διέφθειρε πλείους ὄντας τῶν τετρακισμυρίων
περὶ τὸν τόπον τὸν Πρίονα καλούμενον· ὃν συμ-
βαίνει διὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ σχήματος πρὸς τὸ νῦν
εἰρημένον ὄργανον ταύτης τετευχέναι τῆς προση-
γορίας.

Πράξας δὲ τὰ προδεδηλωμένα τοῖς μὲν Καρχη- 86
δονίοις αὖθις ἐλπίδα παρέστησε μεγάλην πρὸς τὸ
βέλτιον, καίπερ ἀπεγνωκόσιν ἤδη τὴν σωτηρίαν·
αὐτὸς δὲ μετὰ Ναραύα καὶ μετ' Ἀννίβου τὴν χώ-
ραν ἐπῄει καὶ τὰς πόλεις. προσχωρούντων δὲ καὶ 2
μετατιθεμένων πρὸς αὐτοὺς τῶν Λιβύων διὰ τὸ
γεγονὸς εὐτύχημα, ποιησάμενοι τὰς πλείστας πόλεις
ὑφ' ἑαυτοὺς ἧκον ἐπὶ τὸν Τύνητα, καὶ πολιορκεῖν
ἐνεχείρησαν τοὺς περὶ τὸν Μάθω. κατὰ μὲν οὖν 3
τὴν ἀπὸ Καρχηδόνος πλευρὰν προσεστρατοπέδευσεν
101. Ἀννίβας, κατὰ δὲ τὴν ἀπέναντι ταύτης Ἀμίλκας.
μετὰ δὲ ταῦτα προσαγαγόντες πρὸς τὰ τείχη τοὺς 4 **98.**

περὶ τὸν Σπένδιον αἰχμαλώτους ἐσταύρωσαν ἐπι-
5 *φανῶς. οἱ δὲ περὶ τὸν Μάθω, κατανοήσαντες τὸν*
Ἀννίβαν ῥᾳθύμως καὶ κατατεθαρρηκότως ἀναστρε-
φόμενον, ἐπιθέμενοι τῷ χάρακι πολλοὺς μὲν τῶν
Καρχηδονίων ἀπέκτειναν, πάντας δ' ἐξέβαλον ἐκ
τῆς στρατοπεδείας, ἐκυρίευσαν δὲ καὶ τῆς ἀποσκευῆς
ἁπάσης, ἔλαβον δὲ καὶ τὸν στρατηγὸν Ἀννίβαν ζω-
6 *γρίᾳ. τοῦτον μὲν οὖν παραχρῆμα πρὸς τὸν τοῦ*
Σπενδίου σταυρὸν ἀγαγόντες καὶ τιμωρησάμενοι
πικρῶς, ἐκεῖνον μὲν καθεῖλον, τοῦτον δ' ἀνέθεσαν
ζῶντα καὶ περικατέσφαξαν τριάκοντα τῶν Καρχηδο-
νίων τοὺς ἐπιφανεστάτους περὶ τὸ τοῦ Σπενδίου
7 *σῶμα, τῆς τύχης ὥσπερ ἐπίτηδες ἐκ παραθέσεως*
ἀμφοτέροις ἐναλλὰξ διδούσης ἀφορμὰς εἰς ὑπερβο-
8 *λὴν τῆς κατ' ἀλλήλων τιμωρίας. ὁ δὲ Βάρκας ὀψὲ*
μὲν συνῆκε τὴν ἐπίθεσιν τῶν ἐκ τῆς πόλεως διὰ
τὴν ἀπόστασιν τῶν στρατοπέδων· οὐδὲ μὴν συνεὶς
οὐδ' οὕτως κατετάχει πρὸς τὴν βοήθειαν διὰ τὰς
9 *μεταξὺ δυσχωρίας. διόπερ ἀναζεύξας ἀπὸ τοῦ Τύ-*
νητος, καὶ παρελθὼν ἐπὶ τὸν Μακάραν ποταμόν,
κατεστρατοπέδευσε πρὸς τῷ στόματι τοῦ ποταμοῦ
καὶ τῇ θαλάττῃ.

87 *Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, παραδόξου τῆς περιπετείας*
αὐτοῖς φανείσης δυσθύμως καὶ δυσελπίστως εἶχον
πάλιν· ἄρτι γὰρ ἀναθαρροῦντες ταῖς ψυχαῖς παρὰ
2 *πόδας ἔπιπτον αὖθις ταῖς ἐλπίσιν. οὐ μὴν ἀφ-*
3 *ίσταντο τοῦ ποιεῖν τὰ πρὸς τὴν σωτηρίαν. διὸ καὶ*
τριάκοντα μὲν τῆς γερουσίας προχειρισάμενοι, καὶ
μετὰ τούτων τὸν πρότερον μὲν ἀπελθόντα στρατη-
γὸν Ἄννωνα, (τότε δ' ἐπαναγαγόντα) σὺν δὲ τού-
τοις τοὺς ὑπολοίπους τῶν ἐν ταῖς ἡλικίαις καθ-

οπλίσαντες, οἷον ἐσχάτην τρέχοντες ταύτην, ἐξαπ-
102. έστελλον πρὸς τὸν Βάρκαν, ἐντειλάμενοι πολλὰ τοῖς 4
τῆς γερουσίας κατὰ πάντα τρόπον διαλῦσαι τοὺς
στρατηγοὺς ἐκ τῆς προγεγενημένης διαφορᾶς καὶ
συμφρονεῖν σφᾶς ἀναγκάσαι, βλέψαντας εἰς τὰ παρ-
όντα τῶν πραγμάτων. ὧν πολλοὺς καὶ ποικίλους 5
διαθεμένων λόγους, ἐπειδὴ συνήγαγον ὁμόσε τοὺς
στρατηγούς, ἠναγκάσθησαν συγχωρεῖν καὶ πείθε-
σθαι τοῖς λεγομένοις οἱ περὶ τὸν Ἄννωνα καὶ τὸν 99.
Βάρκαν, καὶ τὸ λοιπὸν ἤδη συμφρονήσαντες μιᾷ 6
γνώμῃ πάντα κατὰ νοῦν ἔπραττον τοῖς Καρχηδο-
νίοις, ὥστε τοὺς περὶ τὸν Μάθω, δυσχρηστουμένους 7
ἐν τοῖς κατὰ μέρος κινδύνοις, πολλοὺς γὰρ ἐποιή-
σαντο περί τε τὴν Λέπτιν προσαγορευομένην καί
τινας τῶν ἄλλων πόλεων, τέλος ἐπὶ τὸ διὰ μάχης
κρίνειν ὁρμῆσαι τὰ πράγματα, προθύμως ἐχόντων
πρὸς τοῦτο τὸ μέρος καὶ τῶν Καρχηδονίων. διόπερ 8
ἀμφότεροι τοῦτο προθέμενοι παρεκάλουν μὲν πάν-
τας τοὺς συμμάχους πρὸς τὸν κίνδυνον, συνῆγον
δὲ τὰς φρουρὰς ἐκ τῶν πόλεων, ὡς ἂν μέλλοντες
ἐκκυβεύειν ὑπὲρ τῶν ὅλων. ἐπειδὴ δ' ἑκατέροις ἦν 9
τὰ πρὸς τὴν ἐπιβολὴν ἕτοιμα, παραταξάμενοι συνέ-
βαλον ἀλλήλοις ἐξ ὁμολόγου. γενομένου δὲ τοῦ 10
νικήματος κατὰ τοὺς Καρχηδονίους, οἱ μὲν πλεῖστοι
τῶν Λιβύων ἐν αὐτῷ τῷ κινδύνῳ διεφθάρησαν, οἱ
δὲ πρός τινα πόλιν συμφυγόντες μετ' οὐ πολὺ παρ-
έδοσαν ἑαυτούς, ὁ δὲ Μάθως ὑποχείριος ἐγένετο
τοῖς ἐχθροῖς ζωγρίᾳ.

Τὰ μὲν οὖν ἄλλα μέρη τῆς Λιβύης μετὰ τὴν 88
μάχην εὐθέως ὑπήκουσε τοῖς Καρχηδονίοις· ἡ δὲ 2
τῶν Ἱππακριτῶν καὶ τῶν Ἰτυκαίων πόλις ἔμενον,

οὐδεμίαν ἀφορμὴν ἔχουσαι πρὸς διάλυσιν διὰ τὸ
μὴ καταλείπεσθαι σφίσι τόπον ἐλέους μηδὲ συγγνώ-
3 μης κατὰ τὰς πρώτας ἐπιβολάς. οὕτως καὶ κατὰ
ταύτας τὰς ἁμαρτίας μεγάλην ἔχει διαφορὰν ἡ με-
τριότης καὶ τὸ μηδὲν ἀνήκεστον ἐπιτηδεύειν ἑκου-
103. 4 σίως. οὐ μὴν ἀλλὰ παραστρατοπεδεύσαντες ᾗ μὲν
Ἄννων, ᾗ δὲ Βάρκας, ταχέως ἠνάγκασαν αὐτοὺς
ὁμολογίας ποιήσασθαι καὶ διαλύσεις εὐδοκουμένας
Καρχηδονίοις.

5 Ὁ μὲν οὖν Λιβυκὸς πόλεμος εἰς τοιαύτην ἀγα-
γὼν περίστασιν Καρχηδονίους τοιοῦτον ἔσχε τὸ
τέλος, ὥστε μὴ μόνον κυριεῦσαι πάλιν τῆς Λιβύης
τοὺς Καρχηδονίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς αἰτίους τῆς ἀπο-
6 στάσεως τιμωρήσασθαι καταξίως· τὸ γὰρ πέρας ἀγα-
γόντες οἱ νέοι τὸν θρίαμβον διὰ τῆς πόλεως πᾶσαν
7 αἰκίαν ἐναπεδείξαντο τοῖς περὶ τὸν Μάθω. τρία 100.
μὲν οὖν ἔτη καὶ τέτταράς που μῆνας ἐπολέμησαν
οἱ μισθοφόροι πρὸς τοὺς Καρχηδονίους πόλεμον
ὧν ἡμεῖς ἴσμεν ἀκοῇ μαθόντες πολύ τι τοὺς ἄλλους
8 ὠμότητι καὶ παρανομίᾳ διενηνοχότα. Ῥωμαῖοι δὲ
κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς Σαρδόνος
αὐτομολησάντων μισθοφόρων πρὸς σφᾶς ἐκκληθέν-
τες ἐπεβάλοντο πλεῖν ἐπὶ τὴν προειρημένην νῆσον.
9 τῶν δὲ Καρχηδονίων ἀγανακτούντων, ὡς αὐτοῖς
καθηκούσης μᾶλλον τῆς τῶν Σαρδῴων δυναστείας,
καὶ παρασκευαζομένων μεταπορεύεσθαι τοὺς ἀπο-
10 στήσαντας αὐτῶν τὴν νῆσον, λαβόμενοι τῆς ἀφορ-
μῆς ταύτης οἱ Ῥωμαῖοι πόλεμον ἐψηφίσαντο πρὸς
τοὺς Καρχηδονίους, φάσκοντες αὐτοὺς οὐκ ἐπὶ
Σαρδονίους, ἀλλ' ἐπὶ σφᾶς ποιεῖσθαι τὴν παρα-
11 σκευήν. οἱ δὲ παραδόξως διαπεφευγότες τὸν προ-

ειρημένον πόλεμον, κατὰ πάντα τρόπον ἀφυῶς δια-
κείμενοι κατὰ τὸ παρὸν πρὸς τὸ πάλιν ἀναλαμβά-
νειν τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἀπέχθειαν, εἴξαντες τοῖς 12
καιροῖς οὐ μόνον ἀπέστησαν τῆς Σαρδόνος, ἀλλὰ
καὶ χίλια τάλαντα καὶ διακόσια προσέθηκαν τοῖς
Ῥωμαίοις, ἐφ᾽ ᾧ μὴ κατὰ τὸ παρὸν ἀναδέξασθαι
τὸν πόλεμον. ταῦτα μὲν οὕτως ἐπράχθη.

ΠΟΛΥΒΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΔΕΥΤΕΡΑ.

---

104. 1 *Ἐν μὲν τῇ πρὸ ταύτης βύβλῳ διεσαφήσαμεν
πότε Ῥωμαῖοι συστησάμενοι τὰ κατὰ τὴν Ἰταλίαν
τοῖς ἐκτὸς ἐγχειρεῖν ἤρξαντο πράγμασιν, ἐπὶ δὲ τού-
τοις πῶς εἰς Σικελίαν διέβησαν καὶ δι' ἃς αἰτίας
τὸν περὶ τῆς προειρημένης νήσου συνεστήσαντο
2 πόλεμον πρὸς Καρχηδονίους, μετὰ δὲ ταῦτα πότε
πρῶτον συνίστασθαι ναυτικὰς ἤρξαντο δυνάμεις,
καὶ τὰ συμβάντα κατὰ τὸν πόλεμον ἑκατέροις ἕως
τοῦ τέλους, ἐν ᾧ Καρχηδόνιοι μὲν ἐξεχώρησαν πά-
σης Σικελίας, Ῥωμαῖοι δ' ἐπεκράτησαν τῆς ὅλης
νήσου πλὴν τῶν ὑφ' Ἱέρωνα ταττομένων μερῶν.
3 ἑξῆς δὲ τούτοις ἐπεβαλόμεθα λέγειν πῶς στασιά- 101.
σαντες οἱ μισθοφόροι πρὸς τοὺς Καρχηδονίους τὸν
προσαγορευθέντα Λιβυκὸν πόλεμον ἐξέκαυσαν, καὶ
τὰ συμβάντα κατὰ τοῦτον ἀσεβήματα μέχρι τίνος
προύβη καὶ τίνα διέξοδον ἔλαβε τὰ παράλογα τῶν
ἔργων, ἕως τοῦ τέλους καὶ τῆς Καρχηδονίων ἐπι-
4 κρατείας. νυνὶ δὲ τὰ συνεχῆ τούτοις πειρασόμεθα
δηλοῦν κεφαλαιωδῶς ἑκάστων ἐπιψαύοντες κατὰ τὴν
ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν.*

5 *Καρχηδόνιοι γὰρ ὡς θᾶττον κατεστήσαντο τὰ*

κατὰ τὴν Λιβύην, εὐθέως Ἀμίλκαν ἐξαπέστελλον
δυνάμεις συστήσαντες εἰς τοὺς κατὰ τὴν Ἰβηρίαν
105. *τόπους. ὁ δ' ἀναλαβὼν τὰ στρατόπεδα καὶ τὸν υἱὸν* 6
Ἀννίβαν, ὄντα τότε κατὰ τὴν ἡλικίαν ἐτῶν ἐννέα,
καὶ διαβὰς κατὰ τὰς Ἡρακλέους στήλας ἀνεκτᾶτο
τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν πράγματα τοῖς Καρχηδονίοις.
διατρίψας δ' ἐν τοῖς τόποις τούτοις ἔτη σχεδὸν ἐν- 7
νέα, καὶ πολλοὺς μὲν πολέμῳ, πολλοὺς δὲ πειθοῖ
ποιήσας Ἰβήρων ὑπηκόους Καρχηδόνι, κατέστρεψε
τὸν βίον ἀξίως τῶν προγεγενημένων πράξεων. πρὸς 8
γὰρ τοὺς ἀνδρωδεστάτους καὶ μεγίστην δύναμιν
ἔχοντας παραταττόμενος, καὶ χρώμενος τολμηρῶς
καὶ παραβόλως ἑαυτῷ κατὰ τὸν τοῦ κινδύνου και-
ρόν, ἐρρωμένως τὸν βίον μετήλλαξε. τὴν δὲ στρα- 9
τηγίαν οἱ Καρχηδόνιοι παρέδοσαν Ἀσδρούβᾳ, τῷ
'κείνου κηδεστῇ καὶ τριηράρχῳ.

Κατὰ δὲ τοὺς καιροὺς τούτους Ῥωμαῖοι τὴν πρώ- 2
την διάβασιν εἰς τὴν Ἰλλυρίδα καὶ ταῦτα τὰ μέρη
τῆς Εὐρώπης ἐπεβάλοντο ποιεῖσθαι μετὰ δυνάμεως.
ἅπερ οὐ παρέργως, ἀλλὰ μετ' ἐπιστάσεως θεωρη- 2
τέον τοῖς βουλομένοις ἀληθινῶς τήν τε πρόθεσιν
τὴν ἡμετέραν συνθεάσασθαι καὶ τὴν αὔξησιν καὶ
κατασκευὴν τῆς Ῥωμαίων δυναστείας. ἔγνωσαν δὲ 3
διαβαίνειν διά τινας τοιαύτας αἰτίας. Ἄγρων ὁ τῶν 4
Ἰλλυριῶν βασιλεὺς ἦν μὲν υἱὸς Πλευράτου, δύνα-
μιν δὲ πεζὴν καὶ ναυτικὴν μεγίστην ἔσχε τῶν πρὸ
αὐτοῦ βεβασιλευκότων ἐν Ἰλλυριοῖς. οὗτος ὑπὸ Δη- 5
μητρίου τοῦ Φιλίππου πατρὸς πεισθεὶς χρήμασιν
ὑπέσχετο βοηθήσειν Μεδιωνίοις ὑπ' Αἰτωλῶν πο-
λιορκουμένοις. Αἰτωλοὶ γὰρ οὐδαμῶς δυνάμενοι 6 102.
πεῖσαι Μεδιωνίους μετέχειν σφίσι τῆς αὐτῆς πολι-

7 τείας, ἐπεβάλοντο κατὰ κράτος ἑλεῖν αὐτούς. στρα-
τεύσαντες οὖν πανδημεί, καὶ περιστρατοπεδεύσαν-
τες αὐτῶν τὴν πόλιν, κατὰ τὸ συνεχὲς ἐπολιόρκουν,
8 πᾶσαν βίαν προσφέροντες καὶ μηχανήν. συνάψαν-
τος δὲ τοῦ χρόνου τῶν ἀρχαιρεσίων, καὶ δέον στρα-
τηγὸν ἕτερον αἱρεῖσθαι, καὶ τῶν πολιορκουμένων
106. ἤδη κακῶς διακειμένων, καὶ δοκούντων ἀν' ἑκάστην
ἡμέραν ἐνδώσειν ἑαυτούς, ὁ προϋπάρχων στρατη-
9 γὸς προσφέρει λόγον τοῖς Αἰτωλοῖς, φάσκων, ἐπειδὴ
τὰς κακοπαθείας καὶ τοὺς κινδύνους αὐτὸς ἀναδέ-
δεκται τοὺς κατὰ τὴν πολιορκίαν, δίκαιον εἶναι καὶ
τὴν οἰκονομίαν τῶν λαφύρων, ἐπὰν κρατήσωσι, καὶ
τὴν ἐπιγραφὴν τῶν ὅπλων ἑαυτῷ συγχωρεῖσθαι.
10 τινῶν δέ, καὶ μάλιστα τῶν προϊόντων πρὸς τὴν ἀρ-
χήν, ἀμφισβητούντων πρὸς τὰ λεγόμενα καὶ παρα-
καλούντων τὰ πλήθη μὴ προδιαλαμβάνειν, ἀλλ'
ἀκέραιον ἐᾶν, ᾧ ποτ' ἂν ἡ τύχη βουληθῇ περιθεῖ-
11 ναι τοῦτον τὸν στέφανον, ἔδοξε τοῖς Αἰτωλοῖς, ὃς
ἂν ἐπικατασταθεὶς στρατηγὸς κρατήσῃ τῆς πόλεως,
κοινὴν ποιεῖν τῷ προϋπάρχοντι καὶ τὴν οἰκονομίαν
3 τῶν λαφύρων καὶ τὴν ἐπιγραφὴν τῶν ὅπλων. δε-
δογμένων δὲ τούτων, καὶ δέον τῇ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ
γενέσθαι τὴν αἵρεσιν καὶ τὴν παράληψιν τῆς ἀρ-
χῆς, καθάπερ ἔθος ἐστὶν Αἰτωλοῖς, προσπλέουσι
τῆς νυκτὸς ἑκατὸν λέμβοι πρὸς τὴν Μεδιωνίαν, κατὰ
τοὺς ἔγγιστα τόπους τῆς πόλεως, ἐφ' ὧν ἦσαν Ἰλ-
2 λυριοὶ πεντακισχίλιοι. καθορμισθέντες δέ, καὶ τῆς
ἡμέρας ἐπιγενομένης ἐνεργὸν καὶ λαθραίαν ποιησά-
μενοι τὴν ἀπόβασιν, καὶ χρησάμενοι τῇ παρ' αὐ-
τοῖς εἰθισμένῃ τάξει, προῆγον κατὰ σπείρας ἐπὶ τὴν
3 τῶν Αἰτωλῶν στρατοπεδείαν. οἱ δ' Αἰτωλοί, συν-

*έντες τὸ γινόμενον, ἐπὶ μὲν τῷ παραδόξῳ καὶ τῇ
τόλμῃ τῶν Ἰλλυριῶν ἦσαν ἐκπλαγεῖς· πεφρονηματισμένοι δ' ἐκ πολλοῦ χρόνου, καὶ καταπιστεύσαν-
τες ταῖς ἰδίαις δυνάμεσι, κατὰ ποσὸν εὐθαρσῶς εἶ-
χον. τὸ μὲν οὖν πολὺ μέρος τῶν ὁπλιτῶν καὶ τῶν* 4 103.
*ἱππέων αὐτοῦ πρὸ τῆς στρατοπεδείας ἐν τοῖς ἐπι-
πέδοις παρενέβαλλον, μέρει δέ τινι τῆς ἵππου καὶ
τοῖς εὐζώνοις τοὺς ὑπερδεξίους καὶ πρὸ τοῦ χάρα-
κος εὐφυῶς κειμένους τόπους προκατελάμβανον.
οἱ δ' Ἰλλυριοὶ τοὺς μὲν ἐλαφροὺς ἐξ ἐφόδου προσ-* 5
107. *πεσόντες τῷ τε πλήθει καὶ τῷ βάρει τῆς συντάξεως
ἐξέωσαν, τοὺς δὲ μετὰ τούτων ἱππεῖς συγκινδυνεύ-
οντας ἠνάγκασαν ἀποχωρῆσαι πρὸς τὰ βαρέα τῶν
ὅπλων. λοιπὸν ἐξ ὑπερδεξίου ποιούμενοι τὴν ἔφ-* 6
*οδον ἐπὶ τοὺς ἐν τῷ πεδίῳ τεταγμένους, ταχέως ἐτρέ-
ψαντο, συνεπιθεμένων τοῖς Αἰτωλοῖς ἅμα καὶ τῶν
Μεδιωνίων ἐκ τῆς πόλεως. καὶ πολλοὺς μὲν αὐ-* 7
*τῶν ἀπέκτειναν, ἔτι δὲ πλείους αἰχμαλώτους ἔλα-
βον· τῶν δ' ὅπλων καὶ τῆς ἀποσκευῆς ἐγένοντο
πάσης ἐγκρατεῖς. οἱ μὲν οὖν Ἰλλυριοὶ πράξαντες* 8
*τὸ συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ διακομίσαν-
τες τὴν ἀποσκευὴν καὶ τὴν ἄλλην ὠφέλειαν ἐπὶ
τοὺς λέμβους εὐθέως ἀνήγοντο, ποιούμενοι τὸν
πλοῦν εἰς τὴν οἰκείαν. οἱ δὲ Μεδιώνιοι τετευχότες* 4
*ἀνελπίστου σωτηρίας, ἀθροισθέντες εἰς τὴν ἐκκλη-
σίαν ἐβουλεύοντο περί τε τῶν ἄλλων καὶ περὶ τῆς
τῶν ὅπλων ἐπιγραφῆς. ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς κοινὴν* 2
*ποιήσειν τὴν ἐπιγραφὴν ἀπό τε τοῦ τὴν ἀρχὴν τῶν
Αἰτωλῶν ἔχοντος καὶ τῶν εἰς τὸ μέλλον προπορευ-
ομένων κατὰ τὸ τῶν Αἰτωλῶν δόγμα, τῆς τύχης* 3
ὥσπερ ἐπίτηδες καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἐπὶ τῶν

ἐκείνοις συμβαινόντων ἐνδεικνυμένης τὴν αὑτῆς δύ-
4 ναμιν. ἃ γὰρ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοὶ προσεδόκων
ὅσον ἤδη πείσεσθαι, ταῦτα πράττειν αὐτοῖς ἐκεί-
νοις παρέδωκεν ἐν πάνυ βραχεῖ χρόνῳ κατὰ τῶν
5 πολεμίων. Αἰτωλοὶ δὲ τῇ παραδόξῳ χρησάμενοι
συμφορᾷ πάντας ἐδίδαξαν μηδέποτε βουλεύεσθαι
περὶ τοῦ μέλλοντος ὡς ἤδη γεγονότος, μηδὲ προ-
κατελπίζειν βεβαιουμένους ὑπὲρ ὧν ἀκμὴν ἐνδεχό-
μενόν ἐστιν ἄλλως γενέσθαι, νέμειν δὲ μερίδα τῷ
παραδόξῳ πανταχῇ μὲν ἀνθρώπους ὄντας, μάλιστα
δ' ἐν τοῖς πολεμικοῖς.
6 Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἄγρων, ἐπεὶ κατέπλευσαν οἱ λέμ-
βοι, διακούσας τῶν ἡγεμόνων τὰ κατὰ τὸν κίνδυ-
νον, καὶ περιχαρὴς γενόμενος ἐπὶ τῷ δοκεῖν Αἰτω- 104.
λοὺς τοὺς μέγιστον ἔχοντας τὸ φρόνημα νενικηκέ-
ναι, πρὸς μέθας καί τινας τοιαύτας ἄλλας εὐωχίας
τραπεὶς ἐνέπεσεν εἰς πλευρῖτιν· ἐκ δὲ ταύτης ἐν
108. 7 ὀλίγαις ἡμέραις μετήλλαξε τὸν βίον. τὴν δὲ βασι-
λείαν ἡ γυνὴ Τεύτα διαδεξαμένη τὸν κατὰ μέρος
χειρισμὸν τῶν πραγμάτων ἐποιεῖτο διὰ τῆς τῶν φί-
8 λων πίστεως. χρωμένη δὲ λογισμοῖς γυναικείοις,
καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ γεγονὸς εὐτύχημα μόνον ἀποβλέ-
πουσα, τῶν δ' ἐκτὸς οὐδὲν περισκεπτομένη, πρῶ-
τον μὲν συνεχώρησε τοῖς κατ' ἰδίαν πλέουσι λῄζε-
9 σθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας, δεύτερον δ' ἀθροίσασα
στόλον καὶ δύναμιν οὐκ ἐλάττω τῆς πρότερον ἐξ-
έπεμψε, πᾶσαν γῆν ἀποδείξασα πολεμίαν τοῖς ἡγου-
5 μένοις. οἱ δ' ἐξαποσταλέντες τὴν μὲν πρώτην ἐπι-
βολὴν ἔσχον ἐπὶ τὴν Ἠλείαν καὶ τὴν Μεσσηνίαν·
ταύτας γὰρ ἀεὶ τὰς χώρας Ἰλλυριοὶ πορθοῦντες δι-
2 ετέλουν. διὰ γὰρ τὸ μῆκος τῆς παραλίας καὶ διὰ τὸ

μεσογαίους εἶναι τὰς δυναστευούσας ἐν αὐταῖς πό-
λεις μακραὶ καὶ βραδεῖαι λίαν ἐγίνοντο τοῖς προ-
ειρημένοις αἱ παραβοήθειαι πρὸς τὰς ἀποβάσεις τῶν
Ἰλλυριῶν· ὅθεν ἀδεῶς ἐπέτρεχον καὶ κατέσυρον ἀεὶ
ταύτας τὰς χώρας. οὐ μὴν ἀλλὰ τότε γενόμενοι 3
τῆς Ἠπείρου κατὰ Φοινίκην προσέσχον ἐπισιτισμοῦ
χάριν. συμμίξαντες δὲ τῶν Γαλατῶν τισιν, οἳ μι- 4
σθοφοροῦντες παρὰ τοῖς Ἠπειρώταις διέτριβον ἐν
τῇ Φοινίκῃ, τὸ πλῆθος ὄντες εἰς ὀκτακοσίους, καὶ
κοινολογηθέντες τούτοις περὶ προδοσίας τῆς πόλεως
ἐξέβησαν, συγκαταθεμένων σφίσι τῶν προειρημέ-
νων, καὶ τῆς πόλεως ἐξ ἐφόδου καὶ τῶν ἐν αὐτῇ
κύριοι κατέστησαν, συνεργησάντων ἔσωθεν αὐτοῖς
τῶν Γαλατῶν. οἱ δ' Ἠπειρῶται πυθόμενοι τὸ γε- 5
γονὸς ἐβοήθουν πανδημεὶ μετὰ σπουδῆς. παραγε-
νόμενοι δὲ πρὸς τὴν Φοινίκην, καὶ προβαλόμενοι
τὸν παρὰ τὴν πόλιν ῥέοντα ποταμόν, ἐστρατοπέδευ-
σαν, τῆς ἐπ' αὐτῷ γεφύρας ἀνασπάσαντες τὰς σα-
νίδας ἀσφαλείας χάριν. προσαγγελθέντος δ' αὐτοῖς 6
Σκερδιλαΐδαν ἔχοντα πεντακισχιλίους Ἰλλυριοὺς πα- 105.
ραγίνεσθαι κατὰ γῆν διὰ τῶν παρ' Ἀντιγόνειαν
109. στενῶν, μερίσαντες αὐτῶν τινας ἐξαπέστειλαν πα-
ραφυλάξοντας τὴν Ἀντιγόνειαν· αὐτοὶ δὲ τά τε λοιπὰ
ῥᾳθύμως διῆγον, ἀπολαύοντες τῶν ἐκ τῆς χώρας
ἀνέδην, τῶν τε κατὰ τὰς φυλακὰς καὶ προκοιτίας
ὠλιγώρουν. οἱ δ' Ἰλλυριοὶ συνέντες τὸν μερισμὸν 7
αὐτῶν καὶ τὴν λοιπὴν ῥᾳθυμίαν, ἐκπορεύονται νυ-
κτός· καὶ τῇ γεφύρᾳ σανίδας ἐπιβαλόντες τόν τε
ποταμὸν ἀσφαλῶς διέβησαν καὶ λαβόντες ὀχυρὸν
τόπον ἔμειναν τὸ λοιπὸν μέρος τῆς νυκτός. ἐπι- 8
γενομένης δὲ τῆς ἡμέρας καὶ παραταξαμένων ἀμφο-

*τέρων πρὸ τῆς πόλεως, συνέβη λειφθῆναι τοὺς Ἠπει-
ρώτας, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν πεσεῖν, ἔτι δὲ πλείους
ἁλῶναι, τοὺς δὲ λοιποὺς διαφυγεῖν ὡς ἐπ' Ἀτιντάνων.
6 Οὗτοι μὲν οὖν τοιούτοις περιπεσόντες ἀτυχή-
μασι, καὶ πάσας ἀπολέσαντες τὰς ἐν αὑτοῖς ἐλπί-
δας, ἐπρέσβευον πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ τὸ τῶν
Ἀχαιῶν ἔθνος, δεόμενοι μεθ' ἱκετηρίας σφίσι βοη-
2 θεῖν. οἱ δὲ κατελεήσαντες τὰς συμφορὰς αὐτῶν
ὑπήκουσαν, καὶ μετὰ ταῦτα παραβοηθοῦντες ἧκον
3 εἰς Ἑλίκρανον. οἱ δὲ τὴν Φοινίκην κατασχόντες,
τὸ μὲν πρῶτον παραγενόμενοι μετὰ Σκερδιλαΐδου
πρὸς τὸ χωρίον παρεστρατοπέδευσαν τοῖς βεβοηθη-
4 κόσι, βουλόμενοι συμβαλεῖν. δυσχρηστούμενοι δὲ
διὰ τὰς δυσχωρίας τῶν τόπων, ἅμα δὲ καὶ προσπε-
σόντων παρὰ τῆς Τεύτας γραμμάτων, δι' ὧν ᾤετο
δεῖν αὐτοὺς τὴν ταχίστην εἰς οἶκον ἀναχωρεῖν διὰ
τὸ τινὰς τῶν Ἰλλυριῶν ἀφεστηκέναι πρὸς τοὺς Δαρ-
5 δανεῖς, οὕτω λεηλατήσαντες τὴν Ἤπειρον ἀνοχὰς
6 ἐποιήσαντο πρὸς τοὺς Ἠπειρώτας. ἐν αἷς τὰ μὲν
ἐλεύθερα σώματα καὶ τὴν πόλιν ἀπολυτρώσαντες
αὐτοῖς, τὰ δὲ δουλικὰ καὶ τὴν λοιπὴν σκευὴν ἀνα-
λαβόντες εἰς τοὺς λέμβους, οἱ μὲν ἀπέπλευσαν, οἱ
δὲ περὶ τὸν Σκερδιλαΐδαν πεζῇ πάλιν ἀνεχώρησαν
7 διὰ τῶν παρὰ τὴν Ἀντιγόνειαν στενῶν, οὐ μικρὰν
οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν κατάπληξιν καὶ φόβον ἐνεργασά-
110. μενοι τοῖς τὰς παραλίας οἰκοῦσι τῶν Ἑλλήνων. **106.**
8 ἕκαστοι γὰρ θεωροῦντες τὴν ὀχυρωτάτην ἅμα καὶ
δυνατωτάτην πόλιν τῶν ἐν Ἠπείρῳ παραλόγως
οὕτως ἐξηνδραποδισμένην, οὐκέτι περὶ τῶν ἀπὸ τῆς
χώρας ἠγωνίων, καθάπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρό-
νοις, ἀλλὰ περὶ σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν πόλεων.*

Οἱ δ' Ἠπειρῶται παραδόξως διασεσωσμένοι, το- 9
σοῦτον ἀπεῖχον τοῦ πειράζειν ἀμύνεσθαι τοὺς ἠδι-
κηκότας ἢ χάριν ἀποδιδόναι τοῖς βοηθήσασιν, ὥστε
τοὐναντίον διαπρεσβευσάμενοι πρὸς τὴν Τεύταν
συμμαχίαν ἔθεντο μετ' Ἀκαρνάνων πρὸς τοὺς Ἰλ-
λυριούς, καθ' ἣν ἐκείνοις μὲν κατὰ τοὺς ἑξῆς και- 10
ροὺς συνήργουν, τοῖς δ' Ἀχαιοῖς καὶ τοῖς Αἰτωλοῖς
ἀντέπραττον. ἐξ ὧν ἐγένοντο καταφανεῖς ἀκρίτως 11
μὲν κεχρημένοι τότε τοῖς εὐεργέταις, ἀφρόνως δ'
ἐξ ἀρχῆς βεβουλευμένοι περὶ τῶν καθ' αὑτοὺς πραγ-
μάτων. τὸ μὲν γὰρ ἀνθρώπους ὄντας παραλόγως 7
περιπεσεῖν τινι τῶν δεινῶν οὐ τῶν παθόντων, τῆς
τύχης δὲ καὶ τῶν πραξάντων ἐστὶν ἔγκλημα, τὸ δ' 2
ἀκρίτως καὶ προφανῶς περιβαλεῖν αὑτοὺς ταῖς με-
γίσταις συμφοραῖς ὁμολογούμενόν ἐστι τῶν πασχόν-
των ἁμάρτημα. διὸ καὶ τοῖς μὲν ἐκ τύχης πταίου- 3
σιν ἔλεος ἕπεται μετὰ συγγνώμης κἀπικουρία, τοῖς
δὲ διὰ τὴν αὑτῶν ἀβουλίαν ὄνειδος κἀπιτίμησις
συνεξακολουθεῖ παρὰ τοῖς εὖ φρονοῦσιν. ἃ δὴ 4
καὶ τότε παρὰ τῶν Ἑλλήνων εἰκότως ἂν τοῖς
Ἠπειρώταις ἀπηντήθη. πρῶτον γάρ τίς οὐκ ἂν 5
τὴν κοινὴν περὶ Γαλατῶν φήμην ὑπιδόμενος εὐλα-
βηθείη τούτοις ἐγχειρίσαι πόλιν εὐδαίμονα καὶ πολ-
λὰς ἀφορμὰς ἔχουσαν εἰς παρασπόνδησιν; δεύτερον 6
τίς οὐκ ἂν ἐφυλάξατο τὴν αὐτοῦ τοῦ συστήματος
ἐκείνου προαίρεσιν; οἵ γε τὴν μὲν ἀρχὴν ἐξέπεσον
ἐκ τῆς ἰδίας, συνδραμόντων ἐπ' αὐτοὺς τῶν ὁμο-
εθνῶν, διὰ τὸ παρασπονδῆσαι τοὺς αὑτῶν οἰκείους
καὶ συγγενεῖς· ὑποδεξαμένων γε μὴν αὐτοὺς Καρχη- 7
δονίων διὰ τὸ κατεπείγεσθαι πολέμῳ, τὸ μὲν πρῶτον
γενομένης τινὸς ἀντιρρήσεως τοῖς στρατιώταις πρὸς

111. τοὺς στρατηγοὺς ὑπὲρ ὀψωνίων ἐξ αὐτῆς ἐπεβάλοντο διαρπάζειν τὴν τῶν Ἀκραγαντίνων πόλιν, 107.
φυλακῆς χάριν εἰσαχθέντες εἰς αὐτήν, ὄντες τότε
8 πλείους τῶν τρισχιλίων· μετὰ δὲ ταῦτα παρεισαγαγόντων αὐτοὺς πάλιν εἰς Ἔρυκα τῆς αὐτῆς χρείας ἕνεκεν, πολιορκούντων τὴν πόλιν Ῥωμαίων, ἐπεχείρησαν μὲν καὶ τὴν πόλιν καὶ τοὺς συμπολιορ-
9 κουμένους προδοῦναι· τῆς δὲ πράξεως ταύτης ἀποτυχόντες ηὐτομόλησαν πρὸς τοὺς πολεμίους· παρ' οἷς πιστευθέντες πάλιν ἐσύλησαν τὸ τῆς Ἀφροδί-
10 της τῆς Ἐρυκίνης ἱερόν. διὸ σαφῶς ἐπεγνωκότες Ῥωμαῖοι τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν, ἅμα τῷ διαλύσασθαι τὸν πρὸς Καρχηδονίους πόλεμον οὐδὲν ἐποιήσαντο προυργιαίτερον τοῦ παροπλίσαντας αὐτοὺς ἐμβαλεῖν εἰς πλοῖα καὶ τῆς Ἰταλίας πάσης ἐξορίστους κατα-
11 στῆσαι. οὓς Ἠπειρῶται τῆς δημοκρατίας καὶ τῶν νόμων φύλακας ποιησάμενοι, καὶ τὴν εὐδαιμονεστάτην πόλιν ἐγχειρίσαντες, πῶς οὐκ ἂν εἰκότως φανείησαν αὐτοὶ τῶν συμπτωμάτων αὐτοῖς αἴτιοι γεγονότες;

12 Περὶ μὲν οὖν τῆς Ἠπειρωτῶν ἀγνοίας, καὶ περὶ τοῦ μηδέποτε δεῖν τοὺς εὖ φρονοῦντας ἰσχυροτέραν εἰσάγεσθαι φυλακὴν ἄλλως τε καὶ βαρβάρων, ἐπὶ
8 τοσοῦτον ἔκρινον ποιήσασθαι μνήμην. οἱ δ' Ἰλλυριοὶ καὶ κατὰ τοὺς ἀνωτέρω μὲν χρόνους συνεχῶς
2 ἠδίκουν τοὺς πλοΐζομένους ἀπ' Ἰταλίας· καθ' οὓς δὲ καιροὺς περὶ τὴν Φοινίκην διέτριβον, καὶ πλείους ἀπὸ τοῦ στόλου χωριζόμενοι πολλοὺς τῶν Ἰταλικῶν ἐμπόρων ἔσθ' οὓς μὲν ἐσύλησαν, οὓς δ' ἀπέσφαξαν, οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ ζωγρίᾳ τῶν ἁλισκο-
3 μένων ἀνῆγον. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, παρακούοντες τὸν

πρὸ τοῦ χρόνου τῶν ἐγκαλούντων τοῖς Ἰλλυριοῖς,
τότε καὶ πλειόνων ἐπελθόντων ἐπὶ τὴν σύγκλητον,
κατέστησαν πρεσβευτὰς εἰς τὴν Ἰλλυρίδα τοὺς ἐπί-
σκεψιν ποιησομένους περὶ τῶν προειρημένων Γάϊον
καὶ Λεύκιον Κορογκανίους. ἡ δὲ Τεύτα, καταπλευ- 4
σάντων πρὸς αὐτὴν τῶν ἐκ τῆς Ἠπείρου λέμβων,
112. καταπλαγεῖσα τὸ πλῆθος καὶ τὸ κάλλος τῆς ἀγομέ-
νης κατασκευῆς· πολὺ γὰρ ἡ Φοινίκη διέφερε τότε
τῶν κατὰ τὴν Ἤπειρον πόλεων εὐδαιμονίᾳ· διπλα- 108.
σίως ἐπερρώσθη πρὸς τὴν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀδι-
κίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ τότε μὲν ἐπέσχε διὰ τὰς ἐγχω- 5
ρίους ταραχάς, καταστησαμένη δὲ ταχέως τὰ κατὰ
τοὺς ἀποστάντας Ἰλλυριοὺς ἐπολιόρκει τὴν Ἴσσαν
διὰ τὸ ταύτην ἔτι μόνον ἀπειθεῖν αὐτῇ. κατὰ δὲ 6
τὸν καιρὸν τοῦτον κατέπλευσαν οἱ τῶν Ῥωμαίων
πρέσβεις· καὶ δοθέντος αὐτοῖς καιροῦ πρὸς ἔντευ-
ξιν διελέγοντο περὶ τῶν εἰς αὐτοὺς γεγονότων ἀδι-
κημάτων. ἡ δὲ Τεύτα καθόλου μὲν παρ' ὅλην τὴν 7
κοινολογίαν ἀγερώχως καὶ λίαν ὑπερηφάνως αὐτῶν
διήκουε. καταπαυσάντων δὲ τὸν λόγον, κοινῇ μὲν 8
ἔφη πειρᾶσθαι φροντίζειν ἵνα μηδὲν ἀδίκημα γίνη-
ται Ῥωμαίοις ἐξ Ἰλλυριῶν· ἰδίᾳ γε μὴν οὐ νόμιμον
εἶναι τοῖς βασιλεῦσι κωλύειν Ἰλλυριοῖς τὰς κατὰ
θάλατταν ὠφελείας. ὁ δὲ νεώτερος τῶν πρεσβευ- 9
τῶν, δυσχεράνας ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, ἐχρήσατο παρ-
ρησίᾳ καθηκούσῃ μέν, οὐδαμῶς δὲ πρὸς καιρόν.
εἶπε γὰρ ὅτι Ῥωμαίοις μέν, ὦ Τεύτα, κάλλιστον 10
ἔθος ἐστὶ τὰ κατ' ἰδίαν ἀδικήματα κοινῇ μεταπο-
ρεύεσθαι καὶ βοηθεῖν τοῖς ἀδικουμένοις· πειρασό- 11
μεθα δὴ θεοῦ βουλομένου σφόδρα καὶ ταχέως ἀναγ-
κάσαι σε τὰ βασιλικὰ νόμιμα διορθώσασθαι πρὸς

12 Ἰλλυριούς. ἡ δὲ γυναικοθύμως κἀλογίστως δεξα-
μένη τὴν παρρησίαν, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξωργίσθη πρὸς
τὸ ῥηθὲν ὡς ὀλιγωρήσασα τῶν παρ' ἀνθρώποις
ὡρισμένων δικαίων ἀποπλέουσιν αὐτοῖς ἐπαποστεῖ-
λαί τινας τὸν παρρησιασάμενον τῶν πρέσβεων ἀπο-
13 κτεῖναι. προσπεσόντος δὲ τοῦ γεγονότος εἰς τὴν
Ῥώμην, διοργισθέντες ἐπὶ τῇ παρανομίᾳ τῆς γυναι-
κὸς εὐθέως περὶ παρασκευὴν ἐγίνοντο, καὶ στρατό-
πεδα κατέγραφον καὶ στόλον συνήθροιζον.

113. 9 Ἡ δὲ Τεύτα, τῆς ὥρας ἐπιγενομένης, ἐπισκευά-
σασα λέμβους πλείους τῶν πρότερον ἐξαπέστειλε
2 πάλιν εἰς τοὺς κατὰ τὴν Ἑλλάδα τόπους. ὧν οἱ
μὲν διὰ πόρου τὸν πλοῦν ἐπὶ τὴν Κέρκυραν ἐποι-
οῦντο, μέρος δέ τι προσέσχε τὸν τῶν Ἐπιδαμνίων
λιμένα, λόγῳ μὲν ὑδρείας κἀπισιτισμοῦ χάριν, ἔργῳ
3 δ' ἐπιβουλῆς καὶ πράξεως ἐπὶ τὴν πόλιν. τῶν δ' **109.**
Ἐπιδαμνίων ἀκάκως ἅμα καὶ ῥᾳθύμως αὐτοὺς πα-
ραδεξαμένων, εἰσελθόντες ἐν αὐτοῖς τοῖς περιζώ-
μασιν ὡς ὑδρευσόμενοι, μαχαίρας ἔχοντες ἐν τοῖς
κεραμίοις, οὕτως κατασφάξαντες τοὺς φυλάττοντας
τὴν πύλην ταχέως ἐγκρατεῖς ἐγένοντο τοῦ πυλῶνος.
4 ἐπιγενομένης δὲ κατὰ τὸ συντεταγμένον ἐνεργῶς
τῆς ἀπὸ τῶν πλοίων βοηθείας, παραδεξάμενοι τού-
5 τους ῥᾳδίως κατεῖχον τὰ πλεῖστα τῶν τειχῶν. τῶν
δ' ἐκ τῆς πόλεως ἀπαρασκεύως μὲν διὰ τὸ παρά-
δοξον, ἐκθύμως δὲ βοηθούντων καὶ διαγωνιζομένων,
συνέβη τοὺς Ἰλλυριοὺς ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀντιποιη-
6 σαμένους τέλος ἐκπεσεῖν ἐκ τῆς πόλεως. Ἐπιδά-
μνιοι μὲν οὖν ἐν ταύτῃ τῇ πράξει διὰ μὲν τὴν ὀλι-
γωρίαν ἐκινδύνευσαν ἀποβαλεῖν τὴν πατρίδα, διὰ
δὲ τὴν εὐψυχίαν ἀβλαβῶς ἐπαιδεύθησαν πρὸς τὸ

μέλλον. τῶν δ' Ἰλλυριῶν οἱ προεστῶτες κατὰ σπου- 7
δὴν ἀναχθέντες, καὶ συνάψαντες τοῖς προπλέουσι,
κατῆραν εἰς τὴν Κέρκυραν· καὶ ποιησάμενοι κατα-
πληκτικὴν τὴν ἀπόβασιν ἐνεχείρησαν πολιορκεῖν τὴν
πόλιν. ὧν συμβαινόντων οἱ Κερκυραῖοι, δυσχρη- 8
στούμενοι καὶ δυσελπίστως διακείμενοι τοῖς ὅλοις,
ἐπρεσβεύοντο πρός τε τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τοὺς Αἰτω-
λούς, ἅμα δὲ τούτοις Ἀπολλωνιᾶται καὶ Ἐπιδά-
μνιοι, δεόμενοι σφίσι βοηθεῖν κατὰ σπουδὴν καὶ μὴ
περιιδεῖν σφᾶς αὐτοὺς ἀναστάτους γενομένους ὑπὸ
τῶν Ἰλλυριῶν. οἱ δὲ διακούσαντες τῶν πρέσβεων, 9
καὶ προσδεξάμενοι τοὺς λόγους, ἐπλήρωσαν κοινῇ
τὰς τῶν Ἀχαιῶν δέκα ναῦς καταφράκτους, καταρτί-
114. σαντες δ' ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἔπλεον ἐπὶ τῆς Κερ-
κύρας, ἐλπίζοντες λύσειν τὴν πολιορκίαν. οἱ δ' 10
Ἰλλυριοί, συμπαραλαβόντες Ἀκαρνάνων ναῦς κατὰ
τὴν συμμαχίαν οὔσας ἑπτὰ καταφράκτους, ἀνταν-
αχθέντες συνέβαλον τοῖς τῶν Ἀχαιῶν σκάφεσι περὶ
τοὺς καλουμένους Παξούς. οἱ μὲν οὖν Ἀκαρνᾶνες 2
καὶ τῶν Ἀχαϊκῶν νεῶν αἱ κατὰ τούτους ταχθεῖσαι
πάρισον ἐποίουν τὸν ἀγῶνα καὶ διέμενον ἀκέραιοι
κατὰ τὰς συμπλοκὰς πλὴν τῶν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἄν- 110.
δρας γινομένων τραυμάτων. οἱ δ' Ἰλλυριοὶ ζεύ- 3
ξαντες τοὺς παρ' αὐτῶν λέμβους ἀνὰ τέτταρας συν-
επλέκοντο τοῖς πολεμίοις. καὶ τῶν μὲν ἰδίων ὠλι-
γώρουν, καὶ παραβάλλοντες πλαγίους συνήργουν
ταῖς ἐμβολαῖς τῶν ὑπεναντίων. ὅτε δὲ τρώσαντα 4
καὶ δεθέντα κατὰ τὰς ἐμβολὰς δυσχρήστως (διέκειτο
πρὸς τὸ παρὸν) τὰ τῶν ἀντιπάλων σκάφη, προσκρε-
μαμένων αὐτοῖς περὶ τοὺς ἐμβόλους τῶν ἐξευγμέ-
νων λέμβων, τότ' ἐπιπηδῶντες ἐπὶ τὰ καταστρώ-

ματα τῶν Ἀχαϊκῶν νεῶν κατεκράτουν διὰ τὸ πλῆ-
5 θος τῶν ἐπιβατῶν. καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ τεττάρων
μὲν πλοίων ἐκυρίευσαν τετρηρικῶν, μίαν δὲ πεν-
τήρη σὺν αὐτοῖς τοῖς ἀνδράσιν ἐβύθισαν, ἐφ' ἧς
ἔπλει Μάργος ὁ Καρυνεύς, ἀνὴρ πάντα τὰ δίκαια
τῷ κοινῷ τῶν Ἀχαιῶν πολιτεύματι πεποιηκὼς μέχρι
6 τῆς καταστροφῆς. οἱ δὲ πρὸς τοὺς Ἀκαρνᾶνας δια-
γωνιζόμενοι, συνιδόντες τὸ κατὰ τοὺς Ἰλλυριοὺς
προτέρημα, καὶ πιστεύοντες τῷ ταχυναυτεῖν, ἐπου-
ρώσαντες ἀσφαλῶς τὴν ἀποχώρησιν εἰς τὴν οἰκείαν
7 ἐποιήσαντο. τὸ δὲ τῶν Ἰλλυριῶν πλῆθος, φρονη-
ματισθὲν ἐπὶ τῷ προτερήματι, λοιπὸν ἤδη ῥᾳδίως
8 ἐχρήσατο τῇ πολιορκίᾳ καὶ τεθαρρηκότως. οἱ δὲ
Κερκυραῖοι, δυσελπιστήσαντες τοῖς ὅλοις ἐκ τῶν
συμβεβηκότων, βραχὺν ἔτι χρόνον ὑπομείναντες τὴν
115. πολιορκίαν, συνέθεντο τοῖς Ἰλλυριοῖς, καὶ παρεδέ-
ξαντο φρουρὰν καὶ μετὰ τῆς φρουρᾶς Δημήτριον
9 τὸν Φάριον. τούτων δὲ πραχθέντων εὐθέως οἱ
τῶν Ἰλλυριῶν προεστῶτες ἀνήγοντο· καὶ κατάραν-
τες εἰς τὴν Ἐπίδαμνον ταύτην πάλιν ἐπεβάλοντο
πολιορκεῖν τὴν πόλιν.

11 Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς τῶν τὰς ὑπάτους
ἀρχὰς ἐχόντων Γνάιος μὲν Φουλούιος ἐξέπλει ναυσὶ
διακοσίαις ἐκ τῆς Ῥώμης, Αὖλος δὲ Ποστούμιος τὰς
2 πεζικὰς ἔχων δυνάμεις ἐξώρμα. τὴν μὲν οὖν πρώ-
την ἐπιβολὴν ἔσχε πλεῖν ὁ Γνάιος ἐπὶ τῆς Κερκύ-
ρας, ὑπολαμβάνων ἔτι καταλήψεσθαι τὴν πολιορ-
3 κίαν ἄκριτον· ὑστερήσας δὲ τῶν καιρῶν ὅμως ἐπὶ 111.
τὴν νῆσον ἔπλει, βουλόμενος ἅμα μὲν ἐπιγνῶναι
σαφῶς τὰ γεγονότα περὶ τὴν πόλιν, ἅμα δὲ πεῖραν
λαβεῖν τῶν παρὰ τοῦ Δημητρίου προσαγγελλομέ-

νων. ὁ γὰρ Δημήτριος ἐν διαβολαῖς ὢν καὶ φο- 4
βούμενος τὴν Τεύταν διεπέμπετο πρὸς τοὺς Ῥω-
μαίους, ἐπαγγελλόμενος τήν τε πόλιν ἐγχειριεῖν καὶ
τὰ λοιπὰ πράγματα παραδώσειν, ὧν ἦν αὐτὸς κύ-
ριος. οἱ δὲ Κερκυραῖοι τὴν παρουσίαν τῶν Ῥω- 5
μαίων ἀσμένως ἰδόντες, τήν τε φρουρὰν παρέδοσαν
τῶν Ἰλλυριῶν μετὰ τῆς τοῦ Δημητρίου γνώμης,
αὐτοί τε σφᾶς ὁμοθυμαδὸν ἔδωκαν παρακληθέντες
εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων πίστιν, μίαν ταύτην ὑπολα-
βόντες ἀσφάλειαν αὑτοῖς ὑπάρχειν εἰς τὸν μέλλοντα
χρόνον πρὸς τὴν Ἰλλυριῶν παρανομίαν. Ῥωμαῖοι 6
δὲ προσδεξάμενοι τοὺς Κερκυραίους εἰς τὴν φιλίαν
ἔπλεον ἐπὶ τῆς Ἀπολλωνίας, ἔχοντες εἰς τὰ κατά-
λοιπα τῶν πραγμάτων ἡγεμόνα τὸν Δημήτριον.
κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ Ποστούμιος τὰς πε- 7
ζικὰς διεβίβαζε δυνάμεις ἐκ τοῦ Βρεντεσίου, πεζοὺς
μὲν εἰς δισμυρίους, ἱππεῖς δὲ περὶ δισχιλίους. ἅμα 8
δὲ τῷ προσέχειν ἑκατέρας ὁμοῦ τὰς δυνάμεις πρὸς
τὴν Ἀπολλωνίαν ὁμοίως καὶ τούτων ἀποδεξαμένων
καὶ δόντων ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἐπιτροπὴν παραχρῆμα
πάλιν ἀνήχθησαν, ἀκούοντες πολιορκεῖσθαι τὴν
116. Ἐπίδαμνον. οἱ δ' Ἰλλυριοὶ συνέντες τὴν ἔφοδον 9
τῶν Ῥωμαίων, οὐδενὶ κόσμῳ λύσαντες τὴν πολιορ-
κίαν ἔφυγον. Ῥωμαῖοι δὲ καὶ τοὺς Ἐπιδαμνίους 10
παραλαβόντες εἰς τὴν πίστιν, προῆγον εἰς τοὺς εἴσω
τόπους τῆς Ἰλλυρίδος, ἅμα καταστρεφόμενοι τοὺς
Ἀρδιαίους. συμμιξάντων δὲ πρεσβευτῶν αὐτοῖς καὶ 11
πλειόνων, ὧν οἱ παρὰ τῶν Παρθίνων ἧκον ἐπιτρέ-
ποντες τὰ καθ' αὑτούς, δεξάμενοι τούτους εἰς τὴν
φιλίαν, παραπλησίως δὲ καὶ τοὺς παρὰ τῶν Ἀτιν-
τάνων προσεληλυθότας προῆγον ὡς ἐπὶ τὴν Ἴσσαν,

διὰ τὸ καὶ ταύτην ὑπὸ τῶν Ἰλλυριῶν πολιορκεῖ-
12 σθαι τὴν πόλιν. ἀφικόμενοι δὲ καὶ λύσαντες τὴν
πολιορκίαν, προσεδέξαντο καὶ τοὺς Ἰσσαίους εἰς τὴν 112.
13 ἑαυτῶν πίστιν. εἷλον δὲ καὶ πόλεις τινὰς Ἰλλυρί-
δας ἐν τῷ παράπλῳ κατὰ κράτος· ἐν αἷς περὶ Νου-
τρίαν οὐ μόνον τῶν στρατιωτῶν ἀπέβαλον πολλούς,
14 ἀλλὰ καὶ τῶν χιλιάρχων τινὰς καὶ τὸν ταμίαν. ἐκυ-
ρίευσαν δὲ καὶ λέμβων εἴκοσι τῶν ἀποκομιζόντων
15 τὴν ἐκ τῆς χώρας ὠφέλειαν. τῶν δὲ πολιορκούν-
των τὴν Ἴσσαν οἱ μὲν ἐν τῇ Φάρῳ διὰ τὸν Δημή-
τριον ἀβλαβεῖς ἔμειναν, οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἔφυγον
16 εἰς τὸν Ἄρβωνα σκεδασθέντες. ἡ δὲ Τεύτα πάνυ
μετ' ὀλίγων εἰς τὸν Ῥίζονα διεσώθη, πολισμάτιον
εὖ πρὸς ὀχυρότητα κατεσκευασμένον, ἀνακεχωρηκὸς
μὲν ἀπὸ τῆς θαλάττης, ἐπ' αὐτῷ δὲ κείμενον τῷ
17 Ῥίζονι ποταμῷ. ταῦτα δὲ πράξαντες, καὶ τῷ Δη-
μητρίῳ τοὺς πλείστους ὑποτάξαντες τῶν Ἰλλυριῶν,
καὶ μεγάλην αὐτῷ περιθέντες δυναστείαν ἀνεχώρη-
σαν εἰς τὴν Ἐπίδαμνον ἅμα τῷ στόλῳ καὶ τῇ πε-
ζικῇ δυνάμει.

12 Γνάιος μὲν οὖν Φουλούιος εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέ-
πλευσε, τὸ πλεῖον ἔχων μέρος τῆς τε ναυτικῆς καὶ
2 πεζικῆς στρατιᾶς. ὁ δὲ Ποστούμιος, ὑπολειπόμενος
τετταράκοντα σκάφη, καὶ στρατόπεδον ἐκ τῶν περι-
117. κειμένων πόλεων ἀθροίσας, παρεχείμαζε, συνεφε-
δρεύων τῷ τε τῶν Ἀρδιαίων ἔθνει καὶ τοῖς ἄλλοις
3 τοῖς δεδωκόσιν ἑαυτοὺς εἰς τὴν πίστιν. ὑπὸ δὲ
τὴν ἐαρινὴν ὥραν ἡ Τεύτα διαπρεσβευσαμένη πρὸς
τοὺς Ῥωμαίους ποιεῖται συνθήκας, ἐν αἷς εὐδόκησε
φόρους τε τοὺς διαταχθέντας οἴσειν πάσης τ' ἀνα-
χωρήσειν τῆς Ἰλλυρίδος πλὴν ὀλίγων τόπων, καὶ

τὸ συνέχον ὃ μάλιστα πρὸς τοὺς Ἕλληνας διέτεινε,
μὴ πλεύσειν πλέον ἢ δυσὶ λέμβοις ἔξω τοῦ Λίσσου,
καὶ τούτοις ἀνόπλοις. ὧν συντελεσθέντων ὁ Πο- 4
στούμιος μετὰ ταῦτα πρεσβευτὰς ἐξαπέστειλε πρός
τε τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ τὸ τῶν Ἀχαιῶν ἔθνος· οἳ
καὶ παραγενόμενοι πρῶτον μὲν ἀπελογίσαντο τὰς
αἰτίας τοῦ πολέμου καὶ τῆς διαβάσεως, ἑξῆς δὲ τού-
τοις τὰ πεπραγμένα διεξῆλθον, καὶ τὰς συνθήκας
παρανέγνωσαν, ἃς ἐπεποίηντο πρὸς τοὺς Ἰλλυριούς. 113.
τυχόντες δὲ παρ' ἑκατέρου τῶν ἐθνῶν τῆς καθ- 5
ηκούσης φιλανθρωπίας αὖθις ἀπέπλευσαν εἰς τὴν
Κέρκυραν, ἱκανοῦ τινος ἀπολελυκότες φόβου τοὺς
Ἕλληνας διὰ τὰς προειρημένας συνθήκας. οὐ γὰρ 6
τισὶν, ἀλλὰ πᾶσι, τότε κοινοὺς ἐχθροὺς εἶναι συν-
έβαινε τοὺς Ἰλλυριούς.

Ἡ μὲν οὖν πρώτη διάβασις Ῥωμαίων μετὰ δυ- 7
νάμεως εἰς τὴν Ἰλλυρίδα καὶ ταῦτα τὰ μέρη τῆς
Εὐρώπης, ἔτι δ' ἐπιπλοκὴ μετὰ πρεσβείας εἰς τοὺς
κατὰ τὴν Ἑλλάδα τόπους, τοιάδε καὶ διὰ ταύτας
ἐγένετο τὰς αἰτίας. ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς καταρχῆς 8
Ῥωμαῖοι μὲν εὐθέως ἄλλους πρεσβευτὰς ἐξαπέστει-
λαν πρὸς Κορινθίους καὶ πρὸς Ἀθηναίους, ὅτε δὴ
καὶ Κορίνθιοι πρῶτον ἀπεδέξαντο μετέχειν Ῥωμαί-
ους τοῦ τῶν Ἰσθμίων ἀγῶνος.

Ἀσδρούβας δὲ κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, ἐν 13
γὰρ τούτοις ἀπελίπομεν τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, νουν-
εχῶς καὶ πραγματικῶς χειρίζων τὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν
ἔν τε τοῖς ὅλοις μεγάλην ἐποιεῖτο προκοπὴν τήν τε
παρὰ μὲν τισὶ Καρχηδόνα, παρὰ δὲ τισὶ Καινὴν
18. πόλιν προσαγορευομένην κατασκευάσας, οὐ μικρά,
μεγάλα δὲ συνεβάλλετο Καρχηδονίοις εἰς πραγμά-

2 των λόγον, καὶ μάλιστα διὰ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ τό-
που πρός τε τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν πράγματα καὶ
πρὸς τὰ κατὰ τὴν Λιβύην, περὶ ἧς ἡμεῖς εὐφυέ-
στερον καιρὸν λαβόντες ὑποδείξομεν τὴν θέσιν αὐ-
τῆς καὶ τὴν χρείαν, ἣν ἀμφοτέραις δύναται παρ-
3 έχεσθαι ταῖς εἰρημέναις χώραις. ὃν καὶ θεωροῦντες
Ῥωμαῖοι μείζω καὶ φοβερωτέραν ἤδη συνιστάμενον
δυναστείαν, ὥρμησαν ἐπὶ τὸ πολυπραγμονεῖν τὰ
4 κατὰ τὴν Ἰβηρίαν. εὑρόντες δὲ σφᾶς ἐπικεκοιμη-
μένους ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις καὶ προειμένους
εἰς τὸ μεγάλην χεῖρα κατασκευάσασθαι Καρχηδονί-
5 ους, ἀνατρέχειν ἐπειρῶντο κατὰ δύναμιν. αὐτόθεν
μὲν οὖν ἐπιτάττειν ἢ πολεμεῖν οὐ κατετόλμων τοῖς
Καρχηδονίοις διὰ τὸ τὸν ἀπὸ τῶν Κελτῶν φόβον
ἐπικρέμασθαι τοῖς σφετέροις πράγμασι καὶ μόνον
οὐ καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσδοκᾶν τὴν ἔφοδον
6 αὐτῶν. καταψήσαντες δὲ καὶ πραΰναντες τὸν Ἀσ- 114.
δρούβαν οὕτως ἔκριναν ἐγχειρεῖν τοῖς Κελτοῖς καὶ
διακινδυνεύειν πρὸς αὐτούς, οὐδέποτ' ἂν ὑπολαμ-
βάνοντες οὐχ οἷον δυναστεῦσαι τῶν κατὰ τὴν Ἰτα-
λίαν, ἀλλ' οὐδ' ἀσφαλῶς οἰκῆσαι τὴν ἑαυτῶν πα-
7 τρίδα τούτους ἔχοντες ἐφέδρους τοὺς ἄνδρας. διό-
περ ἅμα τῷ διαπρεσβευσάμενοι πρὸς τὸν Ἀσδρού-
βαν ποιήσασθαι συνθήκας, ἐν αἷς τὴν μὲν ἄλλην
Ἰβηρίαν παρεσιώπων, τὸν δὲ καλούμενον Ἴβηρα
ποταμὸν οὐκ ἔδει Καρχηδονίους ἐπὶ πολέμῳ δια-
βαίνειν, εὐθέως ἐξήνεγκαν τὸν πρὸς τοὺς κατὰ τὴν
14 Ἰταλίαν Κελτοὺς πόλεμον. ὑπὲρ ὧν δοκεῖ μοι χρή-
σιμον εἶναι κεφαλαιώδη μὲν ποιήσασθαι τὴν ἐξή-
γησιν, ἵνα τὸ τῆς προκατασκευῆς οἰκεῖον συσσώ-
σωμεν κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν, ἀναδραμεῖν δὲ

τοῖς χρόνοις ἐπὶ τὴν ἀρχήν, ἐξ ὅτου κατέσχον οἱ
προειρημένοι τὴν χώραν· ἡγοῦμαι γὰρ τὴν περὶ 2
αὐτῶν ἱστορίαν οὐ μόνον ἀξίαν εἶναι γνώσεως καὶ
119. μνήμης, ἀλλὰ καὶ τελέως ἀναγκαίαν, χάριν τοῦ μα-
θεῖν τίσι μετὰ ταῦτα πιστεύσας ἀνδράσι καὶ τόποις
Ἀννίβας ἐπεβάλετο καταλύειν τὴν Ῥωμαίων δυνα-
στείαν. πρῶτον δὲ περὶ τῆς χώρας ῥητέον ποία 3
τίς ἐστι καὶ πῶς κεῖται πρὸς τὴν ἄλλην Ἰταλίαν.
οὕτως γὰρ ἔσται καὶ τὰ περὶ τὰς πράξεις διαφέ-
ροντα κατανοεῖν βέλτιον, ὑπογραφέντων τῶν περί
τε τοὺς τόπους καὶ τὴν χώραν ἰδιωμάτων.

Τῆς δὴ συμπάσης Ἰταλίας τῷ σχήματι τριγωνο- 4
ειδοῦς ὑπαρχούσης, τὴν μὲν μίαν ὁρίζει πλευρὰν
αὐτῆς τὴν πρὸς τὰς ἀνατολὰς κεκλιμένην ὅ τ' Ἰόνιος
πόρος καὶ κατὰ τὸ συνεχὲς ὁ κατὰ τὸν Ἀδρίαν κόλ-
πος, τὴν δὲ πρὸς μεσημβρίαν καὶ δυσμὰς τετραμ-
μένην τὸ Σικελικὸν καὶ Τυρρηνικὸν πέλαγος. αὗται 5
δ' αἱ πλευραὶ συμπίπτουσαι πρὸς ἀλλήλας κορυφὴν
ποιοῦσι τοῦ τριγώνου τὸ προκείμενον ἀκρωτήριον
τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν μεσημβρίαν, ὃ προσαγορεύεται
μὲν Κόκυνθος, διαιρεῖ δὲ τὸν Ἰόνιον πόρον καὶ τὸ
Σικελικὸν πέλαγος. τὴν δὲ λοιπὴν τὴν παρά τε 6
τὰς ἄρκτους καὶ τὴν μεσόγαιαν παρατείνουσαν ὁρί- 115.
ζει κατὰ τὸ συνεχὲς ἡ τῶν Ἄλπεων παρώρεια, λαμ-
βάνουσα τὴν μὲν ἀρχὴν ἀπὸ Μασσαλίας καὶ τῶν
ὑπὲρ τὸ Σαρδῷον πέλαγος τόπων, παρήκουσα δὲ
συνεχῶς μέχρι πρὸς τὸν τοῦ παντὸς Ἀδρίου μυχόν,
πλὴν βραχέος, ὃ προκαταλήγουσα λείπει τοῦ μὴ
συνάπτειν αὐτῷ. παρὰ δὲ τὴν προειρημένην παρ- 7
ώρειαν, ἣν δεῖ νοεῖν ὡς ἂν εἰ βάσιν τοῦ τριγώ-
νου, παρὰ ταύτην ἀπὸ μεσημβρίας ὑπόκειται πεδία

τῆς συμπάσης Ἰταλίας τελευταῖα πρὸς τὰς ἄρκτους,
ὑπὲρ ὧν ὁ νῦν δὴ λόγος, ἀρετῇ καὶ μεγέθει δια-
φέροντα τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην, ὅσα πέπτωκεν
8 ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ἱστορίαν. ἔστι δὲ τὸ μὲν ὅλον
εἶδος καὶ τῆς ταῦτα τὰ πεδία περιγραφούσης γραμ-
μῆς τριγωνοειδές. τούτου δὲ τοῦ σχήματος τὴν μὲν
κορυφὴν ἥ τε τῶν Ἀπεννίνων καλουμένων ὀρῶν
120. καὶ τῶν Ἀλπεινῶν σύμπτωσις οὐ μακρὰν ἀπὸ τοῦ
9 Σαρδῴου πελάγους ὑπὲρ Μασσαλίας ἀποτελεῖ. τῶν
δὲ πλευρῶν παρὰ μὲν τὴν ἀπὸ τῶν ἄρκτων, ὡς
ἐπάνω προεῖπον, τὰς Ἄλπεις αὐτὰς ἐπὶ δισχιλίους
10 καὶ διακοσίους σταδίους παρήκειν συμβαίνει, παρὰ
δὲ τὴν ἀπὸ μεσημβρίας τὸν Ἀπεννῖνον ἐπὶ τρισχι-
11 λίους ἑξακοσίους. βάσεώς γε μὴν τάξιν λαμβάνει
τοῦ παντὸς σχήματος ἡ παραλία τοῦ κατὰ τὸν Ἀδρίαν
κόλπου· τὸ δὲ μέγεθος τῆς βάσεώς ἐστιν ἀπὸ πόλεως
Σήνης ἕως ἐπὶ τὸν μυχὸν ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους
12 σταδίους καὶ πεντακοσίους, ὥστε τὴν πᾶσαν περί-
μετρον τῶν προειρημένων πεδίων μὴ πολὺ λείπειν
15 τῶν μυρίων σταδίων. περί γε μὴν τῆς ἀρετῆς οὐδ'
εἰπεῖν ῥᾴδιον. σίτου τε γὰρ τοσαύτην ἀφθονίαν
ὑπάρχειν συμβαίνει κατὰ τοὺς τόπους, ὥστ' ἐν τοῖς
καθ' ἡμᾶς καιροῖς πολλάκις τεττάρων ὀβολῶν εἶναι
τῶν πυρῶν τὸν Σικελικὸν μέδιμνον, τῶν δὲ κρι-
θῶν δυεῖν, τοῦ δ' οἴνου τὸν μετρητὴν ἰσόκριθον.
2 ἐλύμου γε μὴν καὶ κέγχρου τελέως ὑπερβάλλουσα
δαψίλεια γίνεται παρ' αὐτοῖς. τὸ δὲ τῶν βαλά-
νων πλῆθος τὸ γινόμενον ἐκ τῶν κατὰ διάστημα
δρυμῶν ἐν τοῖς πεδίοις ἐκ τούτων ἄν τις μάλιστα
3 τεκμήραιτο· πλείστων γὰρ ὑϊκῶν ἱερείων κοπτομέ-
νων ἐν Ἰταλίᾳ διά τε τὰς εἰς τοὺς ἰδίους βίους καὶ **116.**

τὰς εἰς τὰ στρατόπεδα παραθέσεις, τὴν ὁλοσχερε-
στάτην χορηγίαν ἐκ τούτων συμβαίνει τῶν πεδίων
αὐτοῖς ὑπάρχειν. περὶ δὲ τῆς κατὰ μέρος εὐωνίας 4
καὶ δαψιλείας τῶν πρὸς τὴν τροφὴν ἀνηκόντων οὕ-
τως ἄν τις ἀκριβέστατα κατανοήσειε· ποιοῦνται γὰρ 5
τὰς καταλύσεις οἱ διοδεύοντες τὴν χώραν ἐν τοῖς
πανδοκείοις, οὐ συμφωνοῦντες περὶ τῶν κατὰ μέ-
ρος ἐπιτηδείων, ἀλλ' ἐρωτῶντες πόσου τὸν ἄνδρα
δέχεται. ὡς μὲν οὖν ἐπὶ τὸ πολὺ παρίενται τοὺς 6
καταλύτας οἱ πανδοκεῖς, ὡς ἱκανὰ πάντ' ἔχειν τὰ
121. πρὸς τὴν χρείαν, ἡμιασσαρίου· τοῦτο δ' ἔστι τέταρ-
τον μέρος ὀβολοῦ· σπανίως δὲ τοῦθ' ὑπερβαίνουσι.
τό γε μὴν πλῆθος τῶν ἀνδρῶν, καὶ τὸ μέγεθος καὶ 7
κάλλος τῶν σωμάτων, ἔτι δὲ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις
τόλμαν, ἐξ αὐτῶν τῶν πράξεων σαφῶς ἔσται κα-
ταμαθεῖν.

Τῶν δ' Ἄλπεων ἑκατέρας τῆς πλευρᾶς, τῆς ἐπὶ 8
τὸν Ῥοδανὸν ποταμὸν καὶ τῆς ἐπὶ τὰ προειρημένα
πεδία νευούσης, τοὺς βουνώδεις καὶ γεώδεις τόπους
κατοικοῦσι, τοὺς μὲν ἐπὶ τὸν Ῥοδανὸν καὶ τὰς ἄρ-
κτους ἐστραμμένους Γαλάται Τρανσαλπῖνοι προσ-
αγορευόμενοι, τοὺς δ' ἐπὶ τὰ πεδία Ταυρίσκοι καὶ
Ἄγωνες καὶ πλείω γένη βαρβάρων ἕτερα. Τρανσ- 9
αλπῖνοί γε μὴν οὐ διὰ τὴν τοῦ γένους, ἀλλὰ διὰ
τὴν τοῦ τόπου διαφορὰν προσαγορεύονται, τὸ γὰρ
τρὰνς ἐξερμηνευόμενόν ἐστι πέραν· διὸ τοὺς ἐπέ-
κεινα τῶν Ἄλπεων Τρανσαλπίνους καλοῦσι. τὰ δ' 10
ἄκρα διά τε τὴν τραχύτητα καὶ τὸ πλῆθος τῆς ἐπι-
μενούσης ἀεὶ χιόνος ἀοίκητα τελέως ἐστί. τὸν δ' 16
Ἀπεννῖνον ἀπὸ μὲν τῆς ἀρχῆς τῆς ὑπὲρ Μασσα-
λίαν καὶ τῆς πρὸς τὰς Ἄλπεις συμπτώσεως Λιγυ-

στῖνοι κατοικοῦσι, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ Τυρρηνικὸν πέ-
λαγος αὐτοῦ πλευρὰν κεκλιμένην καὶ τὴν ἐπὶ τὰ
2 πεδία, παρὰ θάλατταν μὲν μέχρι πόλεως Πίσης,
ἣ πρώτη κεῖται τῆς Τυρρηνίας ὡς πρὸς τὰς δυ-
σμάς, κατὰ δὲ τὴν μεσόγαιαν ἕως τῆς Ἀρρητίνων
3 χώρας. ἑξῆς δὲ Τυρρηνοί· τούτοις δὲ συνεχεῖς ἑκά- 117.
τερον τὸ κλῖμα νέμονται τῶν προειρημένων ὀρῶν
4 Ὄμβροι. λοιπὸν ὁ μὲν Ἀπεννῖνος, ἀπέχων τῆς κατὰ
τὸν Ἀδρίαν θαλάττης σταδίους ὡς ἂν εἰ πεντακοσί-
ους, ἀπολείπει τὰ πεδία, δεξιὸς ἀπονεύων, καὶ διὰ
μέσης τῆς λοιπῆς Ἰταλίας διήκων εἰς τὸ Σικελικὸν
122. 5 κατατείνει πέλαγος. τὸ δ' ἀπολειπόμενον μέρος πε-
δινὸν τῆς πλευρᾶς ἐπὶ θάλατταν καὶ πόλιν καθήκει
6 Σήνην. ὁ δὲ Πάδος ποταμός, ὑπὸ δὲ τῶν ποιητῶν
Ἠριδανὸς θρυλούμενος, ἔχει μὲν τὰς πηγὰς ἀπὸ
τῶν Ἄλπεων ὡς πρὸς τὴν κορυφὴν μᾶλλον τοῦ
προειρημένου σχήματος, καταφέρεται δ' εἰς τὰ πεδία,
7 ποιούμενος τὴν ῥύσιν ὡς ἐπὶ μεσημβρίαν. ἀφικό-
μενος δ' εἰς τοὺς ἐπιπέδους τόπους, ἐκκλίνας τῷ
ῥεύματι πρὸς ἕω φέρεται δι' αὐτῶν· ποιεῖ δὲ τὴν
ἐκβολὴν δυσὶ στόμασιν εἰς τοὺς κατὰ τὸν Ἀδρίαν
τόπους· τὸ δὲ πλεῖον ἀποτέμνεται μέρος τῆς πε-
διάδος χώρας εἰς τὰς Ἄλπεις καὶ τὸν Ἀδριατικὸν
8 μυχόν. ἄγει δὲ πλῆθος ὕδατος οὐδενὸς ἔλαττον
τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν ποταμῶν, διὰ τὸ τὰς ῥύσεις
τὰς ἐπὶ τὰ πεδία νευούσας ἀπό τε τῶν Ἄλπεων καὶ
τῶν Ἀπεννίνων ὀρῶν εἰς τοῦτον ἐμπίπτειν ἁπάσας
9 καὶ πανταχόθεν. μεγίστῳ δὲ καὶ καλλίστῳ ῥεύ-
ματι φέρεται περὶ κυνὸς ἐπιτολήν, αὐξόμενος ὑπὸ
τοῦ πλήθους τῶν ἀνατηκομένων χιόνων ἐν τοῖς
10 προειρημένοις ὄρεσιν. ἀναπλεῖται δ' ἐκ θαλάττης

κατὰ τὸ στόμα τὸ καλούμενον Ὄλανα σχεδὸν ἐπὶ
δισχιλίους σταδίους. τὴν μὲν γὰρ πρώτην ἐκ τῶν 11
πηγῶν ἔχει ῥύσιν ἁπλῆν, σχίζεται δ' εἰς δύο μέρη
κατὰ τοὺς προσαγορευομένους Τριγαβόλους· τού-
των δὲ τὸ μὲν ἕτερον στόμα προσονομάζεται Πα-
δόα, τὸ δ' ἕτερον Ὄλανα. κεῖται δ' ἐπὶ τούτῳ λι- 12
μήν, οὐδενὸς τῶν κατὰ τὸν Ἀδρίαν ἧττω παρεχό-
μενος ἀσφάλειαν τοῖς ἐν αὐτῷ καθορμιζομένοις.
παρά γε μὴν τοῖς ἐγχωρίοις ὁ ποταμὸς προσαγορεύ-
εται Βόδεγκος. τἄλλα δὲ τὰ περὶ τὸν ποταμὸν τοῦ- 13
τον ἱστορούμενα παρὰ τοῖς Ἕλλησι, λέγω δὴ τὰ
περὶ Φαέθοντα καὶ τὴν ἐκείνου πτῶσιν, ἔτι δὲ τὰ
δάκρυα τῶν αἰγείρων καὶ τοὺς μελανείμονας τοὺς 118.
περὶ τὸν ποταμὸν οἰκοῦντας, οὕς φασι τὰς ἐσθῆ-
τας εἰσέτι νῦν φορεῖν τοιαύτας ἀπὸ τοῦ κατὰ Φαέ-
θοντα πένθους, καὶ πᾶσαν δὴ τὴν τραγικὴν καὶ 14
123. ταύτῃ προσεοικυῖαν ὕλην, ἐπὶ μὲν τοῦ παρόντος
ὑπερθησόμεθα, διὰ τὸ μὴ λίαν καθήκειν τῷ τῆς
προκατασκευῆς γένει τὴν περὶ τῶν τοιούτων ἀκρι-
βολογίαν. μεταλαβόντες δὲ καιρὸν ἁρμόττοντα ποι- 15
ησόμεθα τὴν καθήκουσαν μνήμην, καὶ μάλιστα
διὰ τὴν Τιμαίου περὶ τοὺς προειρημένους τόπους
ἄγνοιαν.

Πλὴν ταῦτά γε τὰ πεδία τὸ παλαιὸν ἐνέμοντο 17
Τυρρηνοί, καθ' οὓς χρόνους καὶ τὰ Φλεγραῖά ποτε
καλούμενα τὰ περὶ Καπύην καὶ Νώλην· ἃ δὴ καὶ
διὰ τὸ πολλοῖς ἐμποδὼν εἶναι καὶ γνωρίζεσθαι με-
γάλην ἐπ' ἀρετῇ δόξαν εἴληφε. διὸ καὶ τοὺς ἱστο- 2
ροῦντας τὰς Τυρρηνῶν δυναστείας οὐ χρὴ ποιεῖ-
σθαι τὴν ἀναφορὰν ἐπὶ τὴν νῦν κατεχομένην ὑπ'
αὐτῶν χώραν, ἀλλ' ἐπὶ τὰ προειρημένα πεδία καὶ

3 τὰς ἐκ τούτων τῶν τόπων ἀφορμάς. οἷς ἐπιμιγνύ-
μενοι κατὰ τὴν παράθεσιν Κελτοὶ καὶ περὶ τὸ κάλ-
λος τῆς χώρας ὀφθαλμιάσαντες, ἐκ μικρᾶς προφά-
σεως μεγάλῃ στρατιᾷ παραδόξως ἐπελθόντες ἐξέβα-
λον ἐκ τῆς περὶ τὸν Πάδον χώρας Τυρρηνοὺς καὶ
4 κατέσχον αὐτοὶ τὰ πεδία. τὰ μὲν οὖν πρῶτα καὶ
περὶ τὰς ἀνατολὰς τοῦ Πάδου κείμενα Λάοι καὶ
Λεβέκιοι, μετὰ δὲ τούτους Ἴνσομβρες κατῴκησαν, ὃ
μέγιστον ἔθνος ἦν αὐτῶν· ἑξῆς δὲ τούτοις παρὰ
5 τὸν ποταμὸν Γονομάνοι. τὰ δὲ πρὸς τὸν Ἀδρίαν
ἤδη προσήκοντα γένος ἄλλο πάνυ παλαιὸν διακατ-
έσχε· προσαγορεύονται δ' Οὐένετοι, τοῖς μὲν ἔθεσι
καὶ τῷ κόσμῳ βραχὺ διαφέροντες Κελτῶν, γλώττῃ
6 δ' ἀλλοίᾳ χρώμενοι. περὶ ὧν οἱ τραγῳδιογράφοι
πολύν τινα πεποίηνται λόγον καὶ πολλὴν διατέθειν-
7 ται τερατείαν. τὰ δὲ πέραν τοῦ Πάδου τὰ περὶ
τὸν Ἀπεννῖνον πρῶτοι μὲν Ἄναρες, μετὰ δὲ τού-
τους Βοῖοι κατῴκησαν· ἑξῆς δὲ τούτων ὡς πρὸς
τὸν Ἀδρίαν Λίγγονες, τὰ δὲ τελευταῖα πρὸς θα-
8 λάττῃ Σήνωνες. τὰ μὲν οὖν ἐπιφανέστατα τῶν κα- 119
124. τασχόντων τοὺς προειρημένους τόπους ἐθνῶν ταῦθ'
9 ὑπῆρχεν. ᾤκουν δὲ κατὰ κώμας ἀτειχίστους, τῆς
10 λοιπῆς κατασκευῆς ἄμοιροι καθεστῶτες. διὰ γὰρ τὸ
στιβαδοκοιτεῖν καὶ κρεαφαγεῖν, ἔτι δὲ μηδὲν ἄλλο
πλὴν τὰ πολεμικὰ καὶ τὰ κατὰ γεωργίαν ἀσκεῖν,
ἁπλοῦς εἶχον τοὺς βίους, οὔτ' ἐπιστήμης ἄλλης
οὔτε τέχνης παρ' αὐτοῖς τὸ παράπαν γινωσκομέ-
11 νης. ὕπαρξίς γε μὴν ἑκάστοις ἦν θρέμματα καὶ χρυ-
σὸς διὰ τὸ μόνα ταῦτα κατὰ τὰς περιστάσεις ῥᾳ-
δίως δύνασθαι πανταχῇ περιαγαγεῖν καὶ μεθιστάναι
12 κατὰ τὰς αὑτῶν προαιρέσεις. περὶ δὲ τὰς ἑταιρείας

μεγίστην σπουδὴν ἐποιοῦντο διὰ τὸ καὶ φοβερώτα-
τον καὶ δυνατώτατον εἶναι παρ' αὐτοῖς τοῦτον ὃς
ἂν πλείστους ἔχειν δοκῇ τοὺς θεραπεύοντας καὶ
συμπεριφερομένους αὐτῷ.

Τὰς μὲν οὖν ἀρχὰς οὐ μόνον τῆς χώρας ἐπεκρά- 18
τουν, ἀλλὰ καὶ τῶν σύνεγγυς πολλοὺς ὑπηκόους
ἐπεποίηντο, τῇ τόλμῃ καταπεπληγμένοι. μετὰ δέ 2
τινα χρόνον μάχῃ νικήσαντες Ῥωμαίους καὶ τοὺς
μετὰ τούτων παραταξαμένους, ἑπόμενοι τοῖς φεύγου-
σι τρισὶ τῆς μάχης ἡμέραις ὕστερον κατέσχον αὐτὴν
τὴν Ῥώμην πλὴν τοῦ Καπετωλίου. γενομένου δ' 3
ἀντισπάσματος, καὶ τῶν Οὐενέτων ἐμβαλόντων εἰς
τὴν χώραν αὐτῶν, τότε μὲν ποιησάμενοι συνθήκας
πρὸς Ῥωμαίους καὶ τὴν πόλιν ἀποδόντες, ἐπανῆλ-
θον εἰς τὴν οἰκείαν. μετὰ δὲ ταῦτα τοῖς ἐμφυλίοις 4
συνείχοντο πολέμοις, ἔνιοι δὲ καὶ τῶν τὰς Ἄλπεις
κατοικούντων ὁρμὰς ἐποιοῦντο, καὶ συνηθροίζοντο
πολλάκις ἐπ' αὐτούς, θεωροῦντες ἐκ παραθέσεως
τὴν παραγεγενημένην αὐτοῖς εὐδαιμονίαν. ἐν ᾧ 5
καιρῷ Ῥωμαῖοι τήν τε σφετέραν δύναμιν ἀνέλαβον
καὶ τὰ κατὰ τοὺς Λατίνους αὖθις πράγματα συν-
εστήσαντο. παραγενομένων δὲ πάλιν τῶν Κελτῶν 6
εἰς Ἄλβαν στρατεύματι μεγάλῳ μετὰ τὴν τῆς πό-
λεως κατάληψιν ἔτει τριακοστῷ, τότε μὲν οὐκ ἐτόλ-
μησαν ἀντεξαγαγεῖν Ῥωμαῖοι τὰ στρατόπεδα, διὰ τὸ
παραδόξου γενομένης τῆς ἐφόδου προκαταληφθῆναι
καὶ μὴ καταταχῆσαι τὰς τῶν συμμάχων ἀθροίσαν- **120.**
τας δυνάμεις. αὖθις δ' ἐξ ἐπιβολῆς ἑτέρας ἔτει δω- 7
125. δεκάτῳ μετὰ μεγάλης στρατιᾶς ἐπιπορευομένων, προ-
αισθόμενοι καὶ συναγείραντες τοὺς συμμάχους, μετὰ
πολλῆς προθυμίας ἀπήντων, σπεύδοντες συμβαλεῖν

8 καὶ διακινδυνεῦσαι περὶ τῶν ὅλων. οἱ δὲ Γαλάται
καταπλαγέντες τὴν ἔφοδον αὐτῶν καὶ διαστασιά-
σαντες πρὸς σφᾶς, νυκτὸς ἐπιγενομένης φυγῇ πα-
ραπλησίαν ἐποιήσαντο τὴν ἀποχώρησιν εἰς τὴν οἰ-
9 κείαν. ἀπὸ δὲ τούτου τοῦ φόβου τριακαίδεκα μὲν
ἔτη τὴν ἡσυχίαν ἔσχον, μετὰ δὲ ταῦτα συνορῶντες
αὐξανομένην τὴν Ῥωμαίων δύναμιν, εἰρήνην ἐποι-
19 ήσαντο καὶ συνθήκας. ἐν αἷς ἔτη τριάκοντα μεί-
ναντες ἐμπεδῶς, αὖθις γενομένου κινήματος ἐκ τῶν
Τρανσαλπίνων, δείσαντες μὴ πόλεμος αὐτοῖς ἐγερθῇ
βαρύς, ἀπὸ μὲν αὐτῶν ἔτρεψαν τὰς ὁρμὰς τῶν ἐξ-
ανισταμένων, δωροφοροῦντες καὶ προτιθέμενοι τὴν
συγγένειαν, ἐπὶ δὲ Ῥωμαίους παρώξυναν καὶ μετ-
2 έσχον αὐτοῖς τῆς στρατείας. ἐν ᾗ τὴν ἔφοδον ποι-
ησάμενοι διὰ Τυρρηνίας, ὁμοῦ συστρατευσαμένων
σφίσι Τυρρηνῶν, καὶ περιβαλόμενοι λείας πλῆθος,
ἐκ μὲν τῆς Ῥωμαίων ἐπαρχίας ἀσφαλῶς ἐπανῆλθον.
3 εἰς δὲ τὴν οἰκείαν ἀφικόμενοι, καὶ στασιάσαντες
περὶ τὴν τῶν εἰλημμένων πλεονεξίαν, τῆς τε λείας
καὶ τῆς αὐτῶν δυνάμεως τὸ πλεῖστον μέρος δι-
4 έφθειραν. τοῦτο δὲ σύνηθές ἐστι Γαλάταις πράτ-
τειν, ἐπειδὰν σφετερίσωνταί τι τῶν πέλας, καὶ μά-
λιστα διὰ τὰς ἀλόγους οἰνοφλυγίας καὶ πλησμονάς.
5 μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν ἔτει τετάρτῳ συμφρονήσαν-
τες ἅμα Σαυνῖται καὶ Γαλάται παρετάξαντο Ῥω-
μαίοις ἐν τῇ Καμερτίων χώρᾳ καὶ πολλοὺς αὐτῶν
6 ἐν τῷ κινδύνῳ διέφθειραν. ἐν ᾧ καιρῷ προσφι-
λονεικήσαντες πρὸς τὸ γεγονὸς ἐλάττωμ᾽ αὐτοῖς Ῥω-
μαῖοι μετ᾽ ὀλίγας ἡμέρας ἐξῆλθον, καὶ συμβαλόν-
τες πᾶσι τοῖς στρατοπέδοις ἐν τῇ τῶν Σεντινατῶν
χώρᾳ πρὸς τοὺς προειρημένους τοὺς μὲν πλείστους

ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἠνάγκασαν προτροπά-
126. δην ἑκάστους εἰς τὴν οἰκείαν φυγεῖν. διαγενο- 7
μένων δὲ πάλιν ἐτῶν δέκα παρεγένοντο Γαλάται
μετὰ μεγάλης στρατιᾶς, πολιορκήσοντες τὴν Ἀρρη- 121.
τίνων πόλιν. Ῥωμαῖοι δὲ παραβοηθήσαντες, καὶ 8
συμβαλόντες πρὸ τῆς πόλεως, ἡττήθησαν. ἐν δὲ
τῇ μάχῃ ταύτῃ Λευκίου τοῦ στρατηγοῦ τελευτήσαν-
τος Μάνιον ἐπικατέστησαν τὸν Κόριον. οὗ πρε- 9
σβευτὰς ἐκπέμψαντος εἰς Γαλατίαν ὑπὲρ τῶν αἰχμα-
λώτων, παρασπονδήσαντες ἐπανείλοντο τοὺς πρέ-
σβεις. τῶν δὲ Ῥωμαίων ὑπὸ τὸν θυμὸν ἐκ χειρὸς 10
ἐπιστρατευσαμένων, ἀπαντήσαντες συνέβαλον οἱ Σή-
νωνες καλούμενοι Γαλάται. Ῥωμαῖοι δ' ἐκ παρα- 11
τάξεως κρατήσαντες αὐτῶν τοὺς μὲν πλείστους ἀπ-
έκτειναν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐξέβαλον, τῆς δὲ χώρας
ἐγένοντο πάσης ἐγκρατεῖς. εἰς ἣν καὶ πρώτην τῆς 12
Γαλατίας ἀποικίαν ἔστειλαν τὴν Σήνην προσαγο-
ρευομένην πόλιν, ὁμώνυμον οὖσαν τοῖς πρότερον
αὐτὴν κατοικοῦσι Γαλάταις, ὑπὲρ ἧς ἀρτίως διεσα- 13
φήσαμεν, φάσκοντες αὐτὴν παρὰ τὸν Ἀδρίαν ἐπὶ
τῷ πέρατι κεῖσθαι τῶν περὶ τὸν Πάδον πεδίων.
οἱ δὲ Βοῖοι, θεωροῦντες ἐκπεπτωκότας τοὺς Σή- 20
νωνας, καὶ δείσαντες περὶ σφῶν καὶ τῆς χώρας,
μὴ πάθωσι τὸ παραπλήσιον, ἐξεστράτευσαν πανδη-
μεὶ παρακαλέσαντες Τυρρηνούς. ἀθροισθέντες δὲ 2
περὶ τὴν Ὀάδμονα προσαγορευομένην λίμνην παρ-
ετάξαντο Ῥωμαίοις. ἐν δὲ τῇ μάχῃ ταύτῃ Τυρρη- 3
νῶν μὲν οἱ πλεῖστοι κατεκόπησαν, τῶν δὲ Βοίων
τελέως ὀλίγοι διέφυγον. οὐ μὴν ἀλλὰ τῷ κατὰ πό- 4
δας ἐνιαυτῷ συμφρονήσαντες αὖθις οἱ προειρημέ-
νοι καὶ τοὺς ἄρτι τῶν νέων ἡβῶντας καθοπλίσαν-

5 τες παρετάξαντο πρὸς Ῥωμαίους. ἡττηθέντες δ'
ὁλοσχερῶς τῇ μάχῃ μόλις εἶξαν ταῖς ψυχαῖς, καὶ δια-
πρεσβευσάμενοι περὶ σπονδῶν καὶ διαλύσεων, συν-
6 θήκας ἔθεντο πρὸς Ῥωμαίους. ταῦτα δὲ συνέβαινε
γίνεσθαι τῷ τρίτῳ πρότερον ἔτει τῆς Πύρρου δια-
βάσεως εἰς τὴν Ἰταλίαν, πέμπτῳ δὲ τῆς Γαλατῶν περὶ
7 Δελφοὺς διαφθορᾶς. ἐν γὰρ τούτοις ἡ τύχη τοῖς
καιροῖς ὡς ἂν εἰ λοιμικήν τινα πολέμου διάθεσιν ἐπ-
127. 8 έστησε πᾶσι Γαλάταις. ἐκ δὲ τῶν προειρημένων
ἀγώνων δύο τὰ κάλλιστα συνεκύρησε Ῥωμαίοις· τοῦ
γὰρ κατακόπτεσθαι συνήθειαν ἐσχηκότες ὑπὸ Γα-
λατῶν οὐδὲν ἠδύναντο δεινότερον ἰδεῖν οὐδὲ προσ- 122.
9 δοκῆσαι τῶν αὐτοῖς ἤδη πεπραγμένων· ἐξ ὧν πρός
τε Πύρρον ἀθληταὶ τέλειοι γεγονότες τῶν κατὰ πό-
10 λεμον ἔργων συγκατέστησαν τήν τε Γαλατῶν τόλ-
μαν ἐν καιρῷ καταπληξάμενοι λοιπὸν ἀπερισπάστως
τὸ μὲν πρῶτον πρὸς Πύρρον περὶ τῆς Ἰταλίας ἐπο-
λέμουν, μετὰ δὲ ταῦτα πρὸς Καρχηδονίους ὑπὲρ τῆς
Σικελιωτῶν ἀρχῆς διηγωνίζοντο.

21 Γαλάται δ' ἐκ τῶν προειρημένων ἐλαττωμάτων
ἔτη μὲν πέντε καὶ τετταράκοντα τὴν ἡσυχίαν ἔσχον,
2 εἰρήνην ἄγοντες πρὸς Ῥωμαίους. ἐπεὶ δ' οἱ μὲν
αὐτόπται γεγονότες τῶν δεινῶν ἐκ τοῦ ζῆν ἐξεχώ-
ρησαν διὰ τὸν χρόνον, ἐπεγένοντο δὲ νέοι, θυμοῦ
μὲν ἀλογίστου πλήρεις, ἄπειροι δὲ κἀόρατοι παν-
3 τὸς κακοῦ καὶ πάσης περιστάσεως, αὖθις ἤρξαντο
τὰ καθεστῶτα κινεῖν· ὃ φύσιν ἔχει γίνεσθαι, καὶ
τραχύνεσθαι μὲν ἐκ τῶν τυχόντων πρὸς Ῥωμαίους,
4 ἐπισπᾶσθαι δὲ τοὺς ἐκ τῶν Ἄλπεων Γαλάτας. τὸ
μὲν οὖν πρῶτον χωρὶς τοῦ πλήθους δι' αὐτῶν τῶν
ἡγουμένων ἐν ἀπορρήτοις ἐπράττετο τὰ προειρη-

μένα. διὸ καὶ παραγενομένων τῶν Τρανσαλπίνων 5
ἕως Ἀριμίνου μετὰ δυνάμεως, διαπιστήσαντα τὰ
πλήθη τῶν Βοίων καὶ στασιάσαντα πρός τε τοὺς
ἑαυτῶν προεστῶτας καὶ πρὸς τοὺς παραγεγονότας,
ἀνεῖλον μὲν τοὺς ἰδίους βασιλεῖς Ἄτιν καὶ Γάλα-
τον, κατέκοψαν δ' ἀλλήλους, συμβαλόντες ἐκ πα-
ρατάξεων. ὅτε δὴ καὶ Ῥωμαῖοι κατάφοβοι γενόμε- 6
νοι τὴν ἔφοδον, ἐξῆλθον μετὰ στρατοπέδου· συνέν-
τες δὲ τὴν αὐθαίρετον καταφθορὰν τῶν Γαλατῶν,
αὖθις ἀνεχώρησαν εἰς τὴν οἰκείαν. μετὰ δὲ τοῦ- 7
τον τὸν φόβον ἔτει πέμπτῳ, Μάρκου Λεπέδου στρα-
τηγοῦντος, κατεκληρούχησαν ἐν Γαλατίᾳ Ῥωμαῖοι
τὴν Πικεντίνην προσαγορευομένην χώραν, ἐξ ἧς
128. νικήσαντες ἐξέβαλον τοὺς Σήνωνας προσαγορευομέ-
νους Γαλάτας, Γαΐου Φλαμινίου ταύτην τὴν δημα- 8
γωγίαν εἰσηγησαμένου καὶ πολιτείαν, ἣν δὴ καὶ
Ῥωμαίοις ὡς ἔπος εἰπεῖν φατέον ἀρχηγὸν μὲν γε-
νέσθαι τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον τοῦ δήμου διαστροφῆς,
αἰτίαν δὲ καὶ τοῦ μετὰ ταῦτα πολέμου συστάντος 123.
αὐτοῖς πρὸς τοὺς προειρημένους. πολλοὶ μὲν γὰρ 9
τῶν Γαλατῶν ὑπεδύοντο τὴν πρᾶξιν, μάλιστα δ'
οἱ Βοῖοι, διὰ τὸ συντερμονεῖν τῇ τῶν Ῥωμαίων
χώρᾳ, νομίσαντες οὐχ ὑπὲρ ἡγεμονίας ἔτι καὶ δυ-
ναστείας Ῥωμαίους τὸν πρὸς αὐτοὺς ποιήσασθαι
πόλεμον, ἀλλ' ὑπὲρ ὁλοσχεροῦς ἐξαναστάσεως καὶ
καταφθορᾶς.

Διόπερ εὐθέως τὰ μέγιστα τῶν ἐθνῶν, τό τε 22
τῶν Ἰνσόμβρων καὶ Βοίων, συμφρονήσαντα διεπέμ-
ποντο πρὸς τοὺς κατὰ τὰς Ἄλπεις καὶ περὶ τὸν
Ῥοδανὸν ποταμὸν κατοικοῦντας Γαλάτας, προσαγο-
ρευομένους δὲ διὰ τὸ μισθοῦ στρατεύειν Γαισάτους·

2 ἡ γὰρ λέξις αὕτη τοῦτο σημαίνει κυρίως. ὧν τοῖς
βασιλεῦσι Κογκολιτάνῳ καὶ Ἀνηροέστῳ παραυτίκα
μὲν χρυσίου προτείναντες πλῆθος, εἰς τὸ μέλλον
δ' ὑποδεικνύντες τὸ μέγεθος τῆς Ῥωμαίων εὐδαι-
μονίας καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὑπαρξόντων αὐτοῖς ἀγα-
θῶν, ἐὰν κρατήσωσι, προυτρέποντο καὶ παρώξυνον
3 πρὸς τὴν ἐπὶ Ῥωμαίους στρατείαν. ῥᾳδίως δ' ἔπει-
σαν, ἅμα τοῖς προειρημένοις διδόντες μὲν τὰ πιστὰ
περὶ τῆς αὐτῶν συμμαχίας, ἀναμιμνήσκοντες δὲ τῆς
4 τῶν ἰδίων προγόνων πράξεως αὐτούς· ἐν ᾗ 'κεῖνοι
στρατεύσαντες οὐ μόνον ἐνίκησαν μαχόμενοι Ῥω-
μαίους, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν μάχην ἐξ ἐφόδου κατ-
5 έσχον αὐτὴν τὴν Ῥώμην· γενόμενοι δὲ καὶ τῶν
ὑπαρχόντων ἁπάντων ἐγκρατεῖς, καὶ τῆς πόλεως
αὐτῆς ἑπτὰ μῆνας κυριεύσαντες, τέλος ἐθελοντὶ καὶ
μετὰ χάριτος παραδόντες τὴν πόλιν, ἄθραυστοι κά-
σινεῖς ἔχοντες τὴν ὠφέλειαν εἰς τὴν οἰκείαν ἐπ-
6 ανῆλθον. ὧν ἀκούοντες οἱ περὶ αὐτοὺς ἡγεμόνες
129. οὕτω παρωρμήθησαν ἐπὶ τὴν στρατείαν ὥστε μηδέ-
ποτε μήτε πλείους μήτ' ἐνδοξοτέρους μήτε μαχιμω-
τέρους ἄνδρας ἐξελθεῖν ἐκ τούτων τῶν τόπων τῆς
7 Γαλατίας. κατὰ δὲ τοὺς καιροὺς τούτους Ῥωμαῖοι
τὰ μὲν ἀκούοντες, τὰ δὲ καταμαντευόμενοι τὸ μέλ-
λον, εἰς φόβους ἐνέπιπτον συνεχεῖς καὶ ταραχὰς
8 ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ποτὲ μὲν στρατόπεδα καταγρά-
φειν καὶ σίτου καὶ τῶν ἐπιτηδείων ποιεῖσθαι παρα-
σκευάς, ποτὲ δὲ καὶ τὰς δυνάμεις ἐξάγειν ἐπὶ τοὺς **124.**
ὅρους, ὡς ἤδη παρόντων εἰς τὴν χώραν τῶν πολε-
μίων, οὐδέπω κεκινηκότων ἐκ τῆς οἰκείας τῶν Κελ-
9 τῶν. οὐκ ἐλάχιστα δὲ συνήργησε καὶ Καρχηδο-
νίοις τοῦτο τὸ κίνημα πρὸς τὸ κατασκευάσασθαι τὰ

κατὰ τὴν Ἰβηρίαν ἀσφαλῶς. Ῥωμαῖοι γάρ, ὡς καὶ 10
πρόσθεν ἡμῖν εἴρηται, κρίνοντες ἀναγκαιότερα ταῦτα
διὰ τὸ πρὸς ταῖς πλευραῖς αὐτῶν ὑπάρχειν παρορᾶν
ἠναγκάζοντο τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, σπουδάζοντες
πρότερον ἐν καλῷ θέσθαι τὰ κατὰ τοὺς Κελτούς.
διόπερ ἀσφαλισάμενοι τὰ πρὸς τοὺς Καρχηδονίους 11
διὰ τῶν πρὸς τὸν Ἀσδρούβαν ὁμολογιῶν, ὑπὲρ ὧν
ἄρτι δεδηλώκαμεν, ἐνεχείρησαν ὁμοθυμαδὸν ἐν τού-
τοις τοῖς καιροῖς πρὸς τοὺς κατὰ τὴν Ἰταλίαν πολε-
μίους, νομίζοντες συμφέρειν σφίσι τὸ διακριθῆναι
πρὸς τούτους.

Οἱ δὲ Γαισάται Γαλάται συστησάμενοι δύναμιν 23
πολυτελῆ καὶ βαρεῖαν, ἧκον ὑπεράραντες τὰς Ἄλ-
πεις εἰς τὸν Πάδον ποταμὸν ἔτει μετὰ τὴν τῆς χώ-
ρας διάδοσιν ὀγδόῳ. τὸ μὲν οὖν τῶν Ἰνσόμβρων 2
καὶ Βοίων γένος ἔμεινε γενναίως ἐν ταῖς ἐξ ἀρχῆς
ἐπιβολαῖς, οἱ δ' Οὐένετοι καὶ Γονομάνοι, διαπρε-
σβευσαμένων Ῥωμαίων, τούτοις εἵλοντο συμμαχεῖν.
διὸ καὶ μέρος τι τῆς δυνάμεως καταλιπεῖν ἠναγκά- 3
σθησαν οἱ βασιλεῖς τῶν Κελτῶν φυλακῆς χάριν τῆς
χώρας πρὸς τὸν ἀπὸ τούτων φόβον. αὐτοὶ δ' ἐξά- 4
ραντες παντὶ τῷ στρατεύματι κατατεθαρρηκότως
ὥρμησαν, ποιούμενοι τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ Τυρρη-
180. *νίας, ἔχοντες πεζοὺς μὲν εἰς πεντακισμυρίους, ἱπ-*
πεῖς δὲ καὶ συνωρίδας εἰς δισμυρίους. Ῥωμαῖοι δ' 5
ὡς θᾶττον ἤκουσαν τοὺς Κελτοὺς ὑπερβεβληκέναι
τὰς Ἄλπεις, Λεύκιον μὲν Αἰμίλιον ὕπατον μετὰ
δυνάμεως ἐξαπέστειλαν ὡς ἐπ' Ἀριμίνου, τηρήσοντα
ταύτῃ τῶν ἐναντίων τὴν ἔφοδον, ἕνα δὲ τῶν ἑξα-
πελέκεων εἰς Τυρρηνίαν. ὁ μὲν γὰρ ἕτερος τῶν 6
ὑπάτων Γάιος Ἀτίλιος προεξεληλυθὼς ἔτυχεν εἰς

7 *Σαρδόνα μετὰ τῶν στρατοπέδων, οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ
πάντες περιδεεῖς ἦσαν, μέγαν καὶ φοβερὸν αὐτοῖς* 125.
*ὑπολαμβάνοντες ἐπιφέρεσθαι κίνδυνον. ἔπασχον δὲ
τοῦτ' εἰκότως, ἔτι περὶ Γαλατῶν ἐγκαθημένου ταῖς*
8 *ψυχαῖς αὐτῶν τοῦ παλαιοῦ φόβου. διὸ καὶ πρὸς
ταύτην ἀναφέροντες τὴν ἔννοιαν τὰ μὲν συνήθροι-
ζον, τὰ δὲ κατέγραφον στρατόπεδα, τοῖς δ' ἑτοίμοις*
9 *εἶναι παρήγγελλον τῶν συμμάχων. καθόλου δὲ τοῖς
ὑποτεταγμένοις ἀναφέρειν ἐπέταξαν ἀπογραφὰς τῶν
ἐν ταῖς ἡλικίαις, σπουδάζοντες εἰδέναι τὸ σύμπαν*
10 *πλῆθος τῆς ὑπαρχούσης αὐτοῖς δυνάμεως. σίτου
δὲ καὶ βελῶν καὶ τῆς ἄλλης ἐπιτηδειότητος πρὸς
πόλεμον τηλικαύτην ἐποιήσαντο κατασκευὴν ἡλίκην*
11 *οὐδείς πω μνημονεύει πρότερον. συνηργεῖτο δ'*
12 *αὐτοῖς πάντα καὶ πανταχόθεν ἑτοίμως. καταπε-
πληγμένοι γὰρ οἱ τὴν Ἰταλίαν οἰκοῦντες τὴν τῶν
Γαλατῶν ἔφοδον, οὐκέτι Ῥωμαίοις ἡγοῦντο συμμα-
χεῖν οὐδὲ περὶ τῆς τούτων ἡγεμονίας γίνεσθαι τὸν
πόλεμον, ἀλλὰ περὶ σφῶν ἐνόμιζον ἕκαστοι καὶ τῆς
ἰδίας πόλεως καὶ χώρας ἐπιφέρεσθαι τὸν κίνδυνον.*
13 *διόπερ ἑτοίμως τοῖς παραγγελλομένοις ὑπήκουον.*
24 *Ἵνα δὲ συμφανὲς ἐπ' αὐτῶν γένηται τῶν ἔργων
ἡλίκοις Ἀννίβας ἐτόλμησε πράγμασιν ἐπιθέσθαι*
131. *[μετὰ δὲ ταῦτα] καὶ πρὸς ἡλίκην δυναστείαν παρα-
βόλως ἀντοφθαλμήσας ἐπὶ τοσοῦτο καθίκετο τῆς
προθέσεως ὥστε τοῖς μεγίστοις συμπτώμασι περι-*
2 *βάλλειν Ῥωμαίους, ῥητέον ἂν εἴη τὴν παρασκευὴν
καὶ τὸ πλῆθος τῆς ὑπαρχούσης αὐτοῖς τότε δυνά-*
3 *μεως. μετὰ μὲν δὴ τῶν ὑπάτων ἐξεληλύθει τέτταρα
στρατόπεδα Ῥωμαϊκά, πεντάκις μὲν χιλίους καὶ
διακοσίους πεζικούς, ἱππεῖς δὲ τριακοσίους ἔχον*

ἕκαστον. σύμμαχοι δὲ μεθ' ἑκατέρων ἦσαν οἱ συν- 4
άμφω πεζοὶ μὲν τρισμύριοι, δισχίλιοι δ' ἱππεῖς.
τῶν δ' ἐκ τοῦ καιροῦ προσβοηθησάντων εἰς τὴν 5
Ῥώμην Σαβίνων καὶ Τυρρηνῶν ἱππεῖς μὲν ἦσαν
εἰς τετρακισχιλίους, πεζοὶ δὲ πλείους τῶν πεντακισ-
μυρίων. τούτους μὲν ἀθροίσαντες ὡς ἐπὶ Τυρρη- 6 126.
νίας προεκάθισαν, ἐξαπέλεκυν αὐτοῖς ἡγεμόνα συ-
στήσαντες. οἱ δὲ τὸν Ἀπεννῖνον κατοικοῦντες Ὄμ- 7
βροι καὶ Σαρσινάτοι συνήχθησαν εἰς δισμυρίους,
μετὰ δὲ τούτων Οὐένετοι καὶ Γονομάνοι δισμύριοι.
τούτους δ' ἔταξαν ἐπὶ τῶν ὅρων τῆς Γαλατίας, ἵν' 8
ἐμβαλόντες εἰς τὴν τῶν Βοίων χώραν ἀντιπερι-
σπῶσι τοὺς ἐξεληλυθότας. τὰ μὲν οὖν προκαθ-
ήμενα στρατόπεδα τῆς χώρας ταῦτ' ἦν. ἐν δὲ τῇ 9
Ῥώμῃ διέτριβον ἡτοιμασμένοι χάριν τῶν συμβαι-
νόντων ἐν τοῖς πολέμοις, ἐφεδρείας ἔχοντες τάξιν,
Ῥωμαίων μὲν αὐτῶν πεζοὶ δισμύριοι, μετὰ δὲ τού-
των ἱππεῖς χίλιοι καὶ πεντακόσιοι, τῶν δὲ συμμά-
χων πεζοὶ μὲν τρισμύριοι, δισχίλιοι δ' ἱππεῖς. κα- 10
ταγραφαὶ δ' ἀνηνέχθησαν Λατίνων μὲν ὀκτακισ-
μύριοι πεζοί, πεντακισχίλιοι δ' ἱππεῖς, Σαυνιτῶν
δὲ πεζοὶ μὲν ἑπτακισμύριοι, μετὰ δὲ τούτων ἱππεῖς
ἑπτακισχίλιοι, καὶ μὴν Ἰαπύγων καὶ Μεσσαπίων 11
συνάμφω πεζῶν μὲν πέντε μυριάδες, ἱππεῖς δὲ μύ-
ριοι σὺν ἑξακισχιλίοις, Λευκανῶν δὲ πεζοὶ μὲν τρισ- 12
132. μύριοι, τρισχίλιοι δ' ἱππεῖς, Μαρσῶν δὲ καὶ Μαρ-
ρουκίνων καὶ Φρεντανῶν, ἔτι δ' Οὐεστίνων, πεζοὶ
μὲν δισμύριοι, τετρακισχίλιοι δ' ἱππεῖς. ἔτι γε 13
μὴν κἀν Σικελίᾳ καὶ Τάραντι στρατόπεδα δύο παρ-
εφήδρευεν, ὧν ἑκάτερον ἦν ἀνὰ τετρακισχιλίους
καὶ διακοσίους πεζούς, ἱππεῖς δὲ διακοσίους. Ῥω- 14

μαίων δὲ καὶ Καμπανῶν ἡ πληθὺς πεζῶν μὲν εἰς
εἴκοσι καὶ πέντε κατελέχθησαν μυριάδες, ἱππέων
δ' ἐπὶ ταῖς δύο μυριάσιν ἐπῆσαν ἔτι τρεῖς χιλιάδες.
15 ὥστ' εἶναι τὸ [κεφάλαιον τῶν μὲν προκαθημένων
τῆς Ῥώμης δυνάμεων πεζοὶ μὲν ὑπὲρ πεντεκαίδεκα
16 μυριάδες, ἱππεῖς δὲ πρὸς ἑξακισχιλίους, τὸ δὲ] σύμ-
παν πλῆθος τῶν δυναμένων ὅπλα βαστάζειν αὐτῶν
τε Ῥωμαίων καὶ τῶν συμμάχων πεζῶν ὑπὲρ τὰς
ἑβδομήκοντα μυριάδας, ἱππέων δ' εἰς ἑπτὰ μυριά-
17 δας. ἐφ' οὓς Ἀννίβας ἐλάττους ἔχων δισμυρίων
ἐπέβαλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. περὶ μὲν οὖν τούτων 127
ἐν τοῖς ἑξῆς σαφέστερον ἐκποιήσει κατανοεῖν.

25 Οἱ δὲ Κελτοὶ κατάραντες εἰς τὴν Τυρρηνίαν ἐπ-
επορεύοντο τὴν χώραν, πορθοῦντες ἀδεῶς· οὐδενὸς
δ' αὐτοῖς ἀντιταττομένου, τέλος ἐπ' αὐτὴν ὥρμησαν
2 τὴν Ῥώμην. ἤδη δ' αὐτῶν περὶ πόλιν ὄντων ἣ
καλεῖται μὲν Κλούσιον, ἀπέχει δ' ἡμερῶν τριῶν
ὁδὸν ἀπὸ τῆς Ῥώμης, προσαγγέλλεται διότι κατόπιν
αὐτοῖς ἕπονται καὶ συνάπτουσιν αἱ προκαθήμεναι
3 τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ Τυρρηνίᾳ δυνάμεις. οἱ δ' ἀκού-
σαντες ἐξ ὑποστροφῆς ἀπήντων, σπεύδοντες τούτοις
4 συμβαλεῖν. ἐγγίσαντες δ' ἀλλήλοις ἤδη περὶ δυ-
σμὰς ἡλίου, τότε μὲν ἐν συμμέτρῳ διαστήματι κατα-
5 στρατοπεδεύσαντες ηὐλίσθησαν ἀμφότεροι. τῆς δὲ
νυκτὸς ἐπιγενομένης πῦρ ἀνακαύσαντες οἱ Κελτοὶ
τοὺς μὲν ἱππεῖς ἀπέλιπον, συντάξαντες ἅμα τῷ φωτὶ
133. συμφανεῖς γενομένους τοῖς πολεμίοις ὑποχωρεῖν κατὰ
6 τὸν αὐτὸν στίβον. αὐτοὶ δὲ λαθραίαν ποιησάμενοι
τὴν ἀποχώρησιν ὡς ἐπὶ πόλιν Φαισόλαν, αὐτοῦ παρ-
ενέβαλον, πρόθεσιν ἔχοντες ἅμα μὲν ἐκδέχεσθαι
τοὺς ἑαυτῶν ἱππεῖς, ἅμα δὲ παραδόξως ἐνοχλῆσαι

τὴν τῶν ὑπεναντίων ἔφοδον. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τῆς 7
ἡμέρας ἐπιγενομένης συνιδόντες τοὺς ἱππεῖς αὐτούς,
καὶ νομίσαντες τοὺς Κελτοὺς ἀποδεδρακέναι, κατὰ
σπουδὴν ἠκολούθουν τοῖς ἱππεῦσι κατὰ τὴν ἐκείνων
ἀποχώρησιν. ἅμα δὲ τῷ συνεγγίζειν τοῖς πολεμίοις 8
διαναστάντων τῶν Κελτῶν, καὶ συμπεσόντων αὐτοῖς,
ἦν ἀγὼν τὰς ἀρχὰς ἐξ ἀμφοῖν βίαιος. τέλος δὲ καθ- 9
υπερεχόντων τῶν Κελτῶν τῇ τόλμῃ καὶ τῷ πλήθει,
συνέβη διαφθαρῆναι μὲν τῶν Ῥωμαίων οὐκ ἐλάτ-
τους ἑξακισχιλίων, τοὺς δὲ λοιποὺς φεύγειν· ὧν οἱ
πλείους πρός τινα τόπον ἐρυμνὸν ἀποχωρήσαντες
ἔμενον. οὓς τὸ μὲν πρῶτον οἱ Κελτοὶ πολιορκεῖν 10
ἐπεβάλοντο· κακῶς δ' ἀπαλλάττοντες ἐκ τῆς προγε-
γενημένης ἐν τῇ νυκτὶ πορείας καὶ κακοπαθείας καὶ
ταλαιπωρίας, ὥρμησαν πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ θερα-
πείαν, φυλακὴν ἀπολιπόντες τῶν ἰδίων ἱππέων περὶ
τὸν λόφον, πρόθεσιν ἔχοντες κατὰ τὴν ἐπιοῦσαν 11
πολιορκεῖν τοὺς συμπεφευγότας, ἐὰν μὴ παραδῶσιν **128.**
ἑαυτοὺς ἑκουσίως.

Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον Λεύκιος Αἰμίλιος ὁ 26
προκαθήμενος ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν Ἀδρίαν τόπων
ἀκούσας τοὺς Κελτοὺς διὰ Τυρρηνίας ἐμβεβληκότας
συνεγγίζειν τῇ Ῥώμῃ, παρῆν βοηθῶν κατὰ σπου-
δὴν εὐτυχῶς εἰς δέοντα καιρόν. καταστρατοπεδεύ- 2
σαντος δ' αὐτοῦ σύνεγγυς τῶν πολεμίων, κατιδόν-
τες τὰ πυρὰ καὶ νοήσαντες τὸ γεγονὸς οἱ συμπεφευ-
γότες ἐπὶ τὸν λόφον, ταχέως ἀναθαρρήσαντες ἐξ-
απέστειλαν αὐτῶν τινας τῆς νυκτὸς ἀνόπλους διὰ
τῆς ὕλης ἀναγγελοῦντας τῷ στρατηγῷ τὸ συμβεβη-
κός. ὁ δὲ διακούσας, καὶ θεωρῶν οὐδὲ διαβούλιον 3
αὐτῷ καταλειπόμενον ὑπὲρ τῶν ἐνεστώτων, τοῖς

μὲν χιλιάρχοις ἅμα τῷ φωτὶ παρήγγειλε τοὺς πεζοὺς
ἐξάγειν, αὐτὸς δὲ τοὺς ἱππεῖς ἀναλαβὼν καθηγεῖτο
133. τῆς δυνάμεως, ποιούμενος τὴν πορείαν ἐπὶ τὸν
4 προειρημένον βουνόν. οἱ δὲ τῶν Γαλατῶν ἡγε-
μόνες, ἀφορῶντες τὰ πυρὰ τῆς νυκτὸς καὶ συλλογι-
ζόμενοι τὴν παρουσίαν τῶν πολεμίων συνήδρευον.
5 οἷς Ἀνηροέστης ὁ βασιλεὺς γνώμην εἰσέφερε λέγων
ὅτι δεῖ τοσαύτης λείας ἐγκρατεῖς γεγονότας, ἦν γάρ,
ὡς ἔοικε, καὶ τὸ τῶν σωμάτων καὶ θρεμμάτων
πλῆθος, ἔτι δὲ τῆς ἀποσκευῆς ἧς εἶχον, ἀμύθητον·
6 διόπερ ἔφη δεῖν μὴ κινδυνεύειν ἔτι μηδὲ παραβάλλε-
σθαι τοῖς ὅλοις, ἀλλ' εἰς τὴν οἰκείαν ἀδεῶς ἐπανάγειν·
ταῦτα δ' ἀποσκευασαμένους καὶ γενομένους εὐζώνους
αὖθις ἐγχειρεῖν ὁλοσχερῶς, ἐὰν δοκῇ, τοῖς Ῥωμαίων
7 πράγμασι. δόξαντος δὲ σφίσι κατὰ τὴν Ἀνηροέστου
γνώμην χρήσασθαι τοῖς παροῦσιν, οὗτοι μὲν τῆς
νυκτὸς ταῦτα βουλευσάμενοι, πρὸ φωτὸς ἀναζεύ-
ξαντες προῆγον παρὰ θάλατταν διὰ τῆς Τυρρηνῶν
8 χώρας. ὁ δὲ Λεύκιος, ἀναλαβὼν ἐκ τοῦ βουνοῦ
τὸ διασῳζόμενον τοῦ στρατοπέδου μέρος ἅμα ταῖς
ἰδίαις δυνάμεσι, τὸ μὲν διακινδυνεύειν ἐκ παρα-
τάξεως οὐδαμῶς ἔκρινε συμφέρειν, ἐπιτηρεῖν δὲ
μᾶλλον καιροὺς καὶ τόπους εὐφυεῖς, ἑπόμενος, ἐάν 129.
πού τι βλάψαι τοὺς πολεμίους ἢ τῆς λείας ἀποσπά-
σαι δυνηθῇ.

27 Κατὰ δὲ τοὺς καιροὺς τούτους ἐκ Σαρδόνος
μετὰ τῶν στρατοπέδων Γάιος Ἀτίλιος ὕπατος εἰς
Πίσας καταπεπλευκὼς προῆγε μετὰ τῆς δυνάμεως
εἰς Ῥώμην, ἐναντίαν ποιούμενος τοῖς πολεμίοις τὴν
2 πορείαν. ἤδη δὲ περὶ Τελαμῶνα τῆς Τυρρηνίας
τῶν Κελτῶν ὑπαρχόντων, οἱ προνομεύοντες ἐξ αὐτῶν

ἐμπεσόντες εἰς τοὺς παρὰ τοῦ Γαΐου προπορευο-
μένους ἑάλωσαν· καὶ τά τε προγεγονότα διεσάφουν 3
ἀνακρινόμενοι τῷ στρατηγῷ καὶ τὴν παρουσίαν
ἀμφοτέρων τῶν στρατοπέδων ἀνήγγελλον, σημαί-
νοντες διότι τελείως σύνεγγύς εἰσιν οἱ Κελτοὶ καὶ
135. τούτων κατόπιν οἱ περὶ τὸν Λεύκιον. ὁ δὲ τὰ μὲν 4
ξενισθεὶς ἐπὶ τοῖς προσπίπτουσι, τὰ δ' εὔελπις γενό-
μενος ἐπὶ τῷ δοκεῖν μέσους κατὰ πορείαν ἀπειλη-
φέναι τοὺς Κελτούς, τοῖς μὲν χιλιάρχοις παρήγγειλε
τάττειν τὰ στρατόπεδα, καὶ βάδην εἰς τοὔμπροσθεν
προάγειν, καθ' ὅσον ἂν οἱ τόποι προσδέχωνται τὴν
μετωπηδὸν ἔφοδον. αὐτὸς δὲ συνθεωρήσας εὐκαίρως 5
λόφον κείμενον ὑπὲρ τὴν ὁδόν, ὑφ' ὃν ἔδει παρα-
πορευθῆναι τοὺς Κελτούς, ἀναλαβὼν τοὺς ἱππεῖς,
ὥρμησε σπεύδων προκαταλαβέσθαι τὴν ἀκρολοφίαν
καὶ πρῶτος κατάρξαι τοῦ κινδύνου, πεπεισμένος τῆς
ἐπιγραφῆς τῶν ἐκβαινόντων πλεῖστον οὕτω κληρονο-
μήσειν. οἱ δὲ Κελτοὶ τὸ μὲν πρῶτον τὴν παρουσίαν 6
τῶν περὶ τὸν Ἀτίλιον ἀγνοοῦντες, ἐκ δὲ τοῦ συμ-
βαίνοντος ὑπολαμβάνοντες τοὺς περὶ τὸν Αἰμίλιον
περιπεπορεῦσθαι τὴν νύκτα τοῖς ἱππεῦσι καὶ προ-
καταλαμβάνεσθαι τοὺς τόπους, εὐθέως ἐξαπέστελλον
τοὺς παρ' αὐτῶν ἱππεῖς καί τινας τῶν εὐζώνων,
ἀντιποιησομένους τῶν κατὰ τὸν βουνὸν τόπων. ταχὺ 7
δὲ συνέντες τὴν τοῦ Γαΐου παρουσίαν ἔκ τινος τῶν
ἀχθέντων αἰχμαλώτων, σπουδῇ παρενέβαλον τοὺς
πεζούς, ποιούμενοι τὴν ἔκταξιν ἅμα πρὸς ἑκατέραν
τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ τὴν ἀπ' οὐρᾶς καὶ τὴν κατὰ
πρόσωπον· οὓς μὲν γὰρ ᾔδεσαν ἑπομένους αὐτοῖς, 8 130.
οὓς δὲ κατὰ τὸ στόμα προσεδόκων ἀπαντήσειν, ἔκ
τε τῶν προσαγγελλομένων τεκμαιρόμενοι καὶ τῶν

28 κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν συμβαινόντων. οἱ δὲ περὶ
τὸν Αἰμίλιον ἀκηκοότες μὲν τὸν εἰς τὰς Πίσας
κατάπλουν τῶν στρατοπέδων, οὔπω δὲ προσδοκῶν-
τες αὐτὰ συνεγγίζειν, τότε σαφῶς ἐκ τοῦ περὶ τὸν
λόφον ἀγῶνος ἔγνωσαν διότι τελέως ἐγγὺς εἶναι
2 συμβαίνει τὰς οἰκείας αὐτῶν δυνάμεις. διὸ καὶ
τοὺς μὲν ἱππεῖς παραυτίκα βοηθήσοντας ἐξαπ-
έστελλον τοῖς ἐν τῷ λόφῳ διαγωνιζομένοις, αὐτοὶ
δὲ κατὰ τὰς εἰθισμένας τάξεις διακοσμήσαντες τοὺς
186. 3 πεζοὺς προῆγον ἐπὶ τοὺς ὑπεναντίους. οἱ δὲ Κελ-
τοὶ τοὺς μὲν ἐκ τῶν Ἄλπεων Γαισάτους προσ-
αγορευομένους ἔταξαν πρὸς τὴν ἀπ' οὐρᾶς ἐπιφάνειαν,
ᾗ προσεδόκων τοὺς περὶ τὸν Αἰμίλιον, ἐπὶ δὲ τού-
4 τοις τοὺς Ἴνσομβρας· πρὸς δὲ τὴν κατὰ πρόσωπον
τοὺς Ταυρίσκους καὶ τοὺς ἐπὶ τάδε τοῦ Πάδου
κατοικοῦντας Βοίους παρενέβαλον, τὴν ἐναντίαν
μὲν στάσιν ἔχοντας τοῖς προειρημένοις, βλέποντας
δὲ πρὸς τὴν τῶν τοῦ Γαΐου στρατοπέδων ἔφοδον.
5 τὰς δ' ἁμάξας καὶ συνωρίδας ἐκτὸς ἑκατέρου τοῦ
κέρατος παρέστησαν, τὴν δὲ λείαν εἴς τι τῶν παρα-
κειμένων ὀρῶν φυλακὴν περιστήσαντες ἤθροιζον.
6 γενομένης δ' ἀμφιστόμου τῆς τῶν Κελτῶν δυνά-
μεως, οὐ μόνον καταπληκτικήν, ἀλλὰ καὶ πρακτικὴν
7 εἶναι συνέβαινε τὴν τάξιν. οἱ μὲν οὖν Ἴνσομβρες
καὶ Βοῖοι τὰς ἀναξυρίδας ἔχοντες καὶ τοὺς εὐπετεῖς
8 τῶν σάγων περὶ αὑτοὺς ἐξέταξαν. οἱ δὲ Γαισάται
διά τε τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὸ θάρσος ταῦτ' ἀπορρί-
ψαντες γυμνοὶ μετ' αὐτῶν τῶν ὅπλων πρῶτοι τῆς
δυνάμεως κατέστησαν, ὑπολαβόντες οὕτως ἔσεσθαι
πρακτικώτατοι, διὰ τό τινας τῶν τόπων βατώδεις
ὄντας ἐμπλέκεσθαι τοῖς ἐφάμμασι καὶ παραποδίζειν

τὴν τῶν ὅπλων χρείαν. τὸ μὲν οὖν πρῶτον αὐτὸς 9
ὁ κατὰ τὸν λόφον ἐνειστήκει κίνδυνος, ἅπασιν ὢν
σύνοπτος, ὡς ἂν ἅμα τοσούτου πλήθους ἱππέων
ἀφ' ἑκάστου τῶν στρατοπέδων ἀναμὶξ ἀλλήλοις 131.
συμπεπτωκότος. ἐν δὲ τούτῳ τῷ καιρῷ συνέβη 10
Γάιον μὲν τὸν ὕπατον παραβόλως ἀγωνιζόμενον ἐν
χειρῶν νόμῳ τελευτῆσαι τὸν βίον, τὴν δὲ κεφαλὴν
αὐτοῦ πρὸς τοὺς βασιλέας ἐπανενεχθῆναι τῶν Κελ-
τῶν· τοὺς δὲ τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς, κινδυνεύσαντας
ἐρρωμένως τέλος ἐπικρατῆσαι τοῦ τόπου καὶ τῶν
ὑπεναντίων. μετὰ δὲ ταῦτα τῶν πεζικῶν στρατοπέ- 11
δων ἤδη σύνεγγυς ὄντων ἀλλήλοις ἴδιον ἦν καὶ
137. θαυμαστὸν τὸ συμβαῖνον οὐ μόνον τοῖς ἐν αὐτῷ
τῷ καιρῷ τότε παροῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ποτε μετὰ
ταῦτα δυναμένοις ὑπὸ τὴν ὄψιν λαμβάνειν ἐκ τῶν
λεγομένων τὸ γεγονός. πρῶτον μὲν γὰρ ἐκ τριῶν 29
στρατοπέδων τῆς μάχης συνισταμένης, δῆλον ὡς
ξένην καὶ παρηλλαγμένην εἰκὸς καὶ τὴν ἐπιφάνειαν
καὶ τὴν χρείαν φαίνεσθαι τοῦ συντεταγμένου. δεύ- 2
τερον δὲ πῶς οὐκ ἂν ἀπορήσαι τις καὶ νῦν καὶ
τότε παρ' αὐτὸν ὢν τὸν καιρὸν πότερον οἱ Κελτοὶ
τὴν ἐπισφαλεστάτην εἶχον χώραν, ἐξ ἀμφοῖν τοῖν
μεροῖν ἅμα τῶν πολεμίων ἐπαγόντων αὐτοῖς, ἢ 3
τοὐναντίον τὴν ἐπιτευκτικωτάτην, ἅμα μὲν ἀγωνι-
ζόμενοι πρὸς ἀμφοτέρους, ἅμα δὲ τὴν ἀφ' ἑκατέρων
ἀσφάλειαν ἐκ τῶν ὄπισθεν αὑτοῖς παρασκευάζοντες,
τὸ δὲ μέγιστον ἀποκεκλειμένης πάσης τῆς εἰς τοὔ-
πισθεν ἀναχωρήσεως καὶ τῆς ἐν τῷ λείπεσθαι
σωτηρίας; ἡ γὰρ τῆς ἀμφιστόμου τάξεως ἰδιότης 4
τοιαύτην ἔχει τὴν χρείαν. τούς γε μὴν Ῥωμαίους 5
τὰ μὲν εὐθαρσεῖς ἐποίει τὸ μέσους καὶ πάντοθεν

περιειληφέναι τοὺς πολεμίους, τὰ δὲ πάλιν ὁ κόσμος
αὐτοὺς καὶ θόρυβος ἐξέπληττε τῆς τῶν Κελτῶν
6 δυνάμεως. ἀναρίθμητον μὲν γὰρ ἦν τὸ τῶν βυ-
κανητῶν καὶ σαλπιγκτῶν πλῆθος. οἷς ἅμα τοῦ
παντὸς στρατοπέδου συμπαιανίζοντος τηλικαύτην
καὶ τοιαύτην συνέβαινε γίνεσθαι κραυγὴν ὥστε μὴ
μόνον τὰς σάλπιγγας καὶ τὰς δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ
τοὺς παρακειμένους τόπους συνηχοῦντας ἐξ αὑτῶν
7 δοκεῖν προΐεσθαι φωνήν. ἐκπληκτικὴ δ' ἦν καὶ
τῶν γυμνῶν προεστώτων ἀνδρῶν ἥ τ' ἐπιφάνεια 132.
καὶ κίνησις, ὡς ἂν διαφερόντων ταῖς ἀκμαῖς καὶ
8 τοῖς εἴδεσι. πάντες δ' οἱ τὰς πρώτας κατέχοντες
σπείρας χρυσοῖς μανιάκαις καὶ περιχείροις ἦσαν
9 κατακεκοσμημένοι. πρὸς ἃ βλέποντες οἱ Ῥωμαῖοι
τὰ μὲν ἐξεπλήττοντο, τὰ δ' ὑπὸ τῆς τοῦ λυσιτελοῦς
ἐλπίδος ἀγόμενοι διπλασίως παρωξύνοντο πρὸς τὸν
30 κίνδυνον. πλὴν ἅμα τῷ τοὺς ἀκοντιστὰς προελ-
138. θόντας ἐκ τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων κατὰ τὸν
ἐθισμὸν εἰσακοντίζειν ἐνεργοῖς καὶ πυκνοῖς τοῖς
βέλεσι, τοῖς μὲν ὀπίσω τῶν Κελτῶν πολλὴν εὐχρη-
2 στίαν οἱ σάγοι μετὰ τῶν ἀναξυρίδων παρεῖχον· τοῖς
δὲ γυμνοῖς προεστῶσι παρὰ τὴν προσδοκίαν τοῦ
πράγματος συμβαίνοντος τἀναντία πολλὴν ἀπορίαν
3 καὶ δυσχρηστίαν παρεῖχε τὸ γινόμενον. οὐ γὰρ
δυναμένου τοῦ Γαλατικοῦ θυρεοῦ τὸν ἄνδρα περι-
σκέπειν, ὅσῳ γυμνὰ καὶ μείζω τὰ σώματ' ἦν, τοσούτῳ
4 συνέβαινε μᾶλλον τὰ βέλη πίπτειν ἔνδον. τέλος δ'
οὐ δυνάμενοι μὲν ἀμύνασθαι τοὺς εἰσακοντίζοντας
διὰ τὴν ἀπόστασιν καὶ τὸ πλῆθος τῶν πιπτόντων
βελῶν, περικακοῦντες δὲ καὶ δυσχρηστούμενοι τοῖς
παροῦσιν, οἱ μὲν εἰς τοὺς πολεμίους ὑπὸ τοῦ θυμοῦ

καὶ τῆς ἀλογιστίας εἰκῇ προπίπτοντες καὶ διδόντες
σφᾶς αὐτοὺς ἑκουσίως ἀπέθνησκον, οἱ δ' εἰς τοὺς
φίλους ἀναχωροῦντες ἐπὶ πόδα καὶ προδήλως ἀπο-
δειλιῶντες διέστρεφον τοὺς κατόπιν. τὸ μὲν οὖν 5
τῶν Γαισατῶν φρόνημα παρὰ τοῖς ἀκοντισταῖς τούτῳ
τῷ τρόπῳ κατελύθη, τὸ δὲ τῶν Ἰνσόμβρων καὶ Βοίων 6
ἔτι δὲ Ταυρίσκων πλῆθος ἅμα τῷ τοὺς Ῥωμαίους
δεξαμένους τοὺς ἑαυτῶν ἀκοντιστὰς προσβάλλειν
σφίσι τὰς σπείρας συμπεσὸν τοῖς πολεμίοις ἐκ χειρὸς
ἐποίει μάχην ἐχυράν. διακοπτόμενοι γὰρ ἔμενον 7
ἐπ' ἴσον ταῖς ψυχαῖς, αὐτῷ τούτῳ καὶ καθόλου καὶ
κατ' ἄνδρα λειπόμενοι, ταῖς τῶν ὅπλων κατα-
σκευαῖς. οἱ μὲν οὖν θυρεοὶ πρὸς ἀσφάλειαν, αἱ δὲ 8
μάχαιραι πρὸς πρᾶξιν μεγάλην διαφορὰν **** ἔχειν,
τὴν δὲ Γαλατικὴν καταφορὰν ἔχειν μόνον. ἐπεὶ δ' 9 **133.**
ἐξ ὑπερδεξίων καὶ κατὰ κέρας οἱ τῶν Ῥωμαίων ἱπ-
πεῖς ἐμβαλόντες ἀπὸ τοῦ λόφου προσέφερον τὰς
139. χεῖρας ἐρρωμένως, τόθ' οἱ μὲν πεζοὶ τῶν Κελτῶν
ἐν αὐτῷ τῷ τῆς παρατάξεως τόπῳ κατεκόπησαν, οἱ
δ' ἱππεῖς πρὸς φυγὴν ὥρμησαν.

Ἀπέθανον μὲν οὖν τῶν Κελτῶν εἰς τετρακισμυ- 31
ρίους, ἑάλωσαν δ' οὐκ ἐλάττους μυρίων, ἐν οἷς καὶ
τῶν βασιλέων Κογκολιτάνος. ὁ δ' ἕτερος αὐτῶν 2
Ἀνηρόεστος εἴς τινα τόπον συμφυγὼν μετ' ὀλίγων
προσήνεγκε τὰς χεῖρας αὑτῷ καὶ τοῖς ἀναγκαίοις.
ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων τὰ μὲν σκῦλα συν- 3
αθροίσας εἰς τὴν Ῥώμην ἀπέστειλε, τὴν δὲ λείαν
ἀπέδωκε τοῖς προσήκουσιν. αὐτὸς δ' ἀναλαβὼν τὰ 4
στρατόπεδα καὶ διελθὼν παρ' αὐτὴν τὴν Λιγυστι-
κὴν εἰς τὴν τῶν Βοίων ἐνέβαλε χώραν. πληρώσας
δὲ τὰς ὁρμὰς τῶν στρατοπέδων τῆς ὠφελείας ἐν

ὀλίγαις ἡμέραις ἧκε μετὰ τῶν δυνάμεων εἰς τὴν
5 Ῥώμην. καὶ τὸ μὲν Καπετώλιον ἐκόσμησε ταῖς τε
σημαίαις καὶ τοῖς μανιάκαις· τοῦτο δ' ἔστι χρυσοῦν
ψέλιον, ὃ φοροῦσι περὶ τὸν τράχηλον οἱ Γαλάται·
6 τοῖς δὲ λοιποῖς σκύλοις καὶ τοῖς αἰχμαλώτοις πρὸς
τὴν εἴσοδον ἐχρήσατο τὴν ἑαυτοῦ καὶ πρὸς τὴν τοῦ
θριάμβου διακόσμησιν.

7 Ἡ μὲν οὖν βαρυτάτη τῶν Κελτῶν ἔφοδος οὕτω
καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ διεφθάρη, πᾶσι μὲν Ἰταλι-
ώταις, μάλιστα δὲ Ῥωμαίοις, μέγαν καὶ φοβερὸν
8 ἐπικρεμάσασα κίνδυνον. ἀπὸ δὲ τοῦ κατορθώματος
τούτου κατελπίσαντες Ῥωμαῖοι δυνήσεσθαι τοὺς
Κελτοὺς ἐκ τῶν τόπων τῶν περὶ τὸν Πάδον ὁλο-
σχερῶς ἐκβαλεῖν, τούς τε μετὰ ταῦτα κατασταθέντας
ὑπάτους Κόϊντον Φουλούϊον καὶ Τίτον Μάλιον
ἀμφοτέρους καὶ τὰς δυνάμεις μετὰ παρασκευῆς με-
9 γάλης ἐξαπέστειλαν ἐπὶ τοὺς Κελτούς. οὗτοι δὲ
τοὺς μὲν Βοίους ἐξ ἐφόδου καταπληξάμενοι συν-
ηνάγκασαν εἰς τὴν Ῥωμαίων ἑαυτοὺς δοῦναι πίστιν,
10 τὸν δὲ λοιπὸν χρόνον τῆς στρατείας, ἐπιγενομένων
ὄμβρων ἐξαισίων, ἔτι δὲ λοιμικῆς διαθέσεως ἐμπε-
140. 32 σούσης αὐτοῖς, εἰς τέλος ἄπρακτον εἶχον. μετὰ δὲ
τούτους κατασταθέντες Πόπλιος Φούριος καὶ Γάιος
Φλαμίνιος αὖθις ἐνέβαλον εἰς τὴν Κελτικὴν διὰ 134.
τῆς τῶν Ἀνάρων χώρας, οἷς συμβαίνει μὴ μακρὰν
2 ἀπὸ Μασσαλίας* ἔχειν τὴν οἴκησιν. οὓς εἰς τὴν
φιλίαν προσαγαγόμενοι διέβησαν εἰς τὴν τῶν Ἰν-
σόμβρων γῆν κατὰ τὰς συρροίας τοῦ τ' Ἀδόα καὶ
3 Πάδου ποταμοῦ. λαβόντες δὲ πληγὰς περί τε τὴν
διάβασιν καὶ περὶ τὴν στρατοπεδείαν, παραυτίκα
μὲν ἔμειναν, μετὰ δὲ ταῦτα σπεισάμενοι καθ' ὁμο-

λογίαν ἀνέλυσαν ἐκ τῶν τόπων. περιελθόντες δὲ 4
πλείους ἡμέρας, καὶ διελθόντες τὸν Κλούσιον πο-
ταμόν, ἦλθον εἰς τὴν τῶν Γονομάνων χώραν, καὶ
προσλαβόντες τούτους, ὄντας συμμάχους, ἐνέβαλον
πάλιν ἀπὸ τῶν κατὰ τὰς Ἄλπεις τόπων εἰς τὰ τῶν
Ἰνσόμβρων πεδία καὶ τήν τε γῆν ἐδῄουν καὶ τὰς
κατοικίας αὐτῶν ἐξεπόρθουν. οἱ δὲ τῶν Ἰνσόμβρων 5
προεστῶτες, θεωροῦντες ἀμετάθετον οὖσαν τὴν ἐπι-
βολὴν τῶν Ῥωμαίων, ἔκριναν τῆς τύχης λαβεῖν
πεῖραν καὶ διακινδυνεῦσαι πρὸς αὐτοὺς ὁλοσχερῶς.
συναθροίσαντες οὖν ἁπάσας (τὰς ὑπαρχούσας δυνά- 6
μεις) ἐπὶ ταὐτόν, καὶ τὰς χρυσᾶς σημαίας τὰς ἀκι-
νήτους λεγομένας καθελόντες ἐκ τοῦ τῆς Ἀθηνᾶς
ἱεροῦ, καὶ τἄλλα παρασκευασάμενοι δεόντως, μετὰ
ταῦτα τεθαρρηκότως καὶ καταπληκτικῶς ἀντεστρα-
τοπέδευσαν τοῖς πολεμίοις, ὄντες τὸ πλῆθος εἰς
πέντε μυριάδας. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, τὰ μὲν ὁρῶντες 7
σφᾶς ἐλάττους ὄντας παρὰ πολὺ τῶν ἐναντίων,
ἐβούλοντο συγχρῆσθαι ταῖς τῶν συμμαχούντων αὐ-
τοῖς Κελτῶν δυνάμεσι· τὰ δὲ συλλογισάμενοι τήν 8
τε Γαλατικὴν ἀθεσίαν καὶ διότι πρὸς ὁμοφύλους
τῶν προσλαμβανομένων μέλλουσι ποιεῖσθαι τὸν
κίνδυνον, εὐλαβοῦντο τοιούτοις ἀνδράσι τοιούτου
καιροῦ καὶ πράγματος κοινωνεῖν. τέλος δ' οὖν 9
αὐτοὶ μὲν ὑπέμειναν ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ, τοὺς
141. δὲ τῶν Κελτῶν σφίσι συνόντας διαβιβάσαντες
εἰς τὸ πέραν ἀνέσπασαν τὰς ἐπὶ τοῦ ῥείθρου γε-
φύρας, ἅμα μὲν ἀσφαλιζόμενοι τὰ πρὸς ἐκείνους, 10
ἅμα δὲ μίαν ἑαυτοῖς ἀπολείποντες ἐλπίδα τῆς σω-
τηρίας τὴν ἐν τῷ νικᾶν, διὰ τὸ κατόπιν αὐτοῖς
ἄβατον ὄντα παρακεῖσθαι τὸν προειρημένον ποτα- **135.**

11 μόν. πράξαντες δὲ ταῦτα πρὸς τῷ διακινδυνεύειν
ἦσαν.

33 Δοκοῦσι δ' ἐμφρόνως κεχρῆσθαι τῇ μάχῃ ταύτῃ
Ῥωμαῖοι, τῶν χιλιάρχων ὑποδειξάντων ὡς δεῖ ποι-
εῖσθαι τὸν ἀγῶνα κοινῇ καὶ κατ' ἰδίαν ἑκάστους.
2 συνεωρακότες γὰρ ἐκ τῶν προγεγονότων κινδύνων
ὅτι τοῖς τε θυμοῖς κατὰ τὴν πρώτην ἔφοδον, ἕως
ἂν ἀκέραιον ᾖ, φοβερώτατόν ἐστι πᾶν τὸ Γαλατικὸν
3 φῦλον, αἵ τε μάχαιραι ταῖς κατασκευαῖς, καθάπερ
εἴρηται πρότερον, μίαν ἔχουσι τὴν πρώτην κατα-
φορὰν καιρίαν, ἀπὸ δὲ ταύτης εὐθέως ἀποξυστροῦν-
ται, καμπτόμεναι κατὰ μῆκος καὶ κατὰ πλάτος ἐπὶ
τοσοῦτον ὥστ' ἐὰν μὴ δῷ τις ἀναστροφὴν τοῖς χρω-
μένοις, ἐρείσαντας πρὸς τὴν γῆν ἀπευθῦναι τῷ
ποδί, τελέως ἄπρακτον εἶναι τὴν δευτέραν πληγὴν
4 αὐτῶν· ἀναδόντες οὖν οἱ χιλίαρχοι τὰ τῶν τριαρίων
δόρατα τῶν κατόπιν ἐφεστώτων ταῖς πρώταις σπεί-
ραις, καὶ παραγγείλαντες ἐκ μεταλήψεως τοῖς ξί-
φεσι χρῆσθαι, συνέβαλον ἐκ παρατάξεως κατὰ πρόσ-
5 ωπον τοῖς Κελτοῖς. ἅμα δὲ τῷ πρὸς τὰ δόρατα
ταῖς πρώταις καταφοραῖς χρωμένων τῶν Γαλατῶν
ἀχρειωθῆναι τὰς μαχαίρας συνδραμόντες εἰς τὰς
χεῖρας τοὺς μὲν Κελτοὺς ἀπράκτους ἐποίησαν, ἀφ-
ελόμενοι τὴν ἐκ διάρσεως αὐτῶν μάχην, ὅπερ ἴδιόν
ἐστι Γαλατικῆς χρείας, διὰ τὸ μηδαμῶς κέντημα τὸ
6 ξίφος ἔχειν· αὐτοὶ δ' οὐκ ἐκ καταφορᾶς, ἀλλ' ἐκ
διαλήψεως ὀρθαῖς χρώμενοι ταῖς μαχαίραις, πρα-
κτικοῦ τοῦ κεντήματος περὶ αὐτὰς ὑπάρχοντος, τύ-
πτοντες εἰς τὰ στέρνα καὶ τὰ πρόσωπα καὶ πληγὴν
ἐπὶ πληγῇ φέροντες, διέφθειραν τοὺς πλείστους τῶν
142. παραταξαμένων διὰ τὴν τῶν χιλιάρχων πρόνοιαν.

ὁ μὲν γὰρ στρατηγὸς Φλαμίνιος οὐκ ὀρθῶς δοκεῖ 7
κεχρῆσθαι τῷ προειρημένῳ κινδύνῳ. παρ᾽ αὐτὴν
γὰρ τὴν ὀφρὺν τοῦ ποταμοῦ ποιησάμενος τὴν ἔκτα-
ξιν διέφθειρε τὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς μάχης ἴδιον, οὐχ
ὑπολιπόμενος τόπον πρὸς τὴν ἐπὶ πόδα ταῖς σπεί-
ραις ἀναχώρησιν. εἰ γὰρ συνέβη βραχὺ μόνον πιε- 8
σθῆναι τῇ χώρᾳ τοὺς ἄνδρας κατὰ τὴν μάχην, ῥί- 136.
πτειν ἂν εἰς τὸν ποταμὸν αὐτοὺς ἔδει διὰ τὴν ἀστο-
χίαν τοῦ προεστῶτος. οὐ μὴν ἀλλά γε πολλῷ νική- 9
σαντες ταῖς σφετέραις ἀρεταῖς, καθάπερ εἶπον, καὶ
παμπληθοῦς μὲν λείας, οὐκ ὀλίγων δὲ σκύλων κρα-
τήσαντες, ἐπανῆλθον εἰς τὴν Ῥώμην.

Τῷ δ᾽ ἑξῆς ἔτει, διαπρεσβευσαμένων τῶν Κελ- 34
τῶν ὑπὲρ εἰρήνης καὶ πᾶν ποιήσειν ὑπισχνουμέ-
νων, ἔσπευσαν οἱ κατασταθέντες ὕπατοι Μάρκος
Κλαύδιος καὶ Γνάιος Κορνήλιος τοῦ μὴ συγχωρη-
θῆναι τὴν εἰρήνην αὐτοῖς. οἱ δ᾽ ἀποτυχόντες, καὶ 2
κρίναντες ἐξελέγξαι τὰς τελευταίας ἐλπίδας, αὖθις
ὥρμησαν ἐπὶ τὸ μισθοῦσθαι τῶν περὶ τὸν Ῥοδανὸν
Γαισατῶν Γαλατῶν εἰς τρισμυρίους· οὓς παραλα-
βόντες εἶχον ἐν ἑτοίμῳ καὶ προσεδόκων τὴν τῶν
πολεμίων ἔφοδον. οἱ δὲ τῶν Ῥωμαίων στρατηγοί, 3
τῆς ὥρας ἐπιγενομένης, ἀναλαβόντες τὰς δυνάμεις
ἦγον εἰς τὴν τῶν Ἰνσόμβρων χώραν. παραγενόμε- 4
νοι δὲ καὶ περιστρατοπεδεύσαντες πόλιν Ἀχέρρας,
ἣ μεταξὺ κεῖται τοῦ Πάδου καὶ τῶν Ἀλπεινῶν
ὀρῶν, ἐπολιόρκουν ταύτην. οἱ δ᾽ Ἴνσομβρες, βοη- 5
θεῖν μὲν οὐ δυνάμενοι, διὰ τὸ προκαταληφθῆναι
τοὺς εὐφυεῖς τόπους, σπεύδοντες δὲ λῦσαι τὴν
πολιορκίαν τῶν Ἀχερρῶν, μέρος τι τῆς δυνάμεως
διαβιβάσαντες τὸν Πάδον εἰς τὴν τῶν Ἀνάρων χώ-

ραν ἐπολιόρκουν τὸ προσαγορευόμενον Κλαστίδιον.
6 προσπεσόντος δὲ τοῦ συμβαίνοντος τοῖς στρατηγοῖς,
143. ἀναλαβὼν τοὺς ἱππεῖς Μάρκος Κλαύδιος καί τινας
τῶν πεζικῶν ἠπείγετο, σπεύδων βοηθῆσαι τοῖς πο-
7 λιορκουμένοις. οἱ δὲ Κελτοί, πυθόμενοι τὴν παρ-
ουσίαν τῶν ὑπεναντίων, λύσαντες τὴν πολιορκίαν
8 ὑπήντων καὶ παρετάξαντο. τῶν δὲ Ῥωμαίων αὐ-
τοῖς τοῖς ἱππεῦσιν ἐξ ἐφόδου τολμηρῶς σφίσι προσ-
πεσόντων, τὰς μὲν ἀρχὰς ἀντεῖχον· μετὰ δὲ ταῦτα
περιισταμένων καὶ κατὰ νώτου καὶ κατὰ κέρας,
δυσχρηστούμενοι τῇ μάχῃ, τέλος ἐτράπησαν ὑπ'
9 αὐτῶν τῶν ἱππέων. καὶ πολλοὶ μὲν εἰς τὸν ποτα-
μὸν ἐμπεσόντες ὑπὸ τοῦ ῥεύματος διεφθάρησαν, οἱ 137.
10 δὲ πλείους ὑπὸ τῶν πολεμίων κατεκόπησαν. ἔλα-
βον δὲ καὶ τὰς Ἀχέρρας οἱ Ῥωμαῖοι σίτου γεμού-
σας, ἐκχωρησάντων εἰς τὸ Μεδιόλανον τῶν Γαλα-
τῶν, ὅσπερ ἐστὶ κυριώτατος τόπος τῆς τῶν Ἰνσόμ-
11 βρων χώρας. οἷς ἐκ ποδὸς ἐπακολουθήσαντος τοῦ
Γναΐου, καὶ προσβαλόντος ἄφνω πρὸς τὸ Μεδιό-
12 λανον, τὸ μὲν πρῶτον ἡσυχίαν εἶχον· ἀπολυομένου
δ' αὐτοῦ πάλιν εἰς τὰς Ἀχέρρας, ἐπεξελθόντες καὶ
τῆς οὐραγίας ἁψάμενοι θρασέως πολλοὺς μὲν νε-
κροὺς ἐποίησαν, μέρος δέ τι καὶ φυγεῖν αὐτῶν
13 ἠνάγκασαν, ἕως ὁ Γνάιος ἀνακαλεσάμενος τοὺς ἐκ τῆς
πρωτοπορείας παρώρμησε στῆναι καὶ συμβαλεῖν τοῖς
14 πολεμίοις. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι, πειθαρχήσαντες τῷ
στρατηγῷ, διεμάχοντο πρὸς τοὺς ἐπικειμένους εὐ-
15 ρώστως. οἱ δὲ Κελτοί, διὰ τὸ παρὸν εὐτύχημα
μείναντες ἐπὶ ποσὸν εὐθαρσῶς, μετ' οὐ πολὺ τρα-
πέντες ἔφευγον εἰς τὰς παρωρείας. ὁ δὲ Γνάιος
ἐπακολουθήσας τήν τε χώραν ἐπόρθει καὶ τὸ Με-

διόλανον εἷλε κατὰ κράτος. οὗ συμβαίνοντος οἱ 35
προεστῶτες τῶν Ἰνσόμβρων, ἀπογνόντες τὰς τῆς
σωτηρίας ἐλπίδας, πάντα τὰ καθ' αὑτοὺς ἐπέτρεψαν
τοῖς Ῥωμαίοις.

Ὁ μὲν οὖν πρὸς τοὺς Κελτοὺς πόλεμος τοιοῦτον 2
144. ἔσχε τὸ τέλος, κατὰ μὲν τὴν ἀπόνοιαν καὶ τόλμαν
τῶν ἀγωνιζομένων ἀνδρῶν, ἔτι δὲ κατὰ τὰς μάχας
καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐταῖς ἀπολλυμένων καὶ
παραταττομένων, οὐδενὸς καταδεέστερος τῶν ἱστο-
ρημένων, κατὰ δὲ τὰς ἐπιβολὰς καὶ τὴν ἀκρισίαν 3
τοῦ κατὰ μέρος χειρισμοῦ τελέως εὐκαταφρόνητος,
διὰ τὸ μὴ τὸ πλεῖον, ἀλλὰ συλλήβδην ἅπαν τὸ γινό-
μενον ὑπὸ τῶν Γαλατῶν θυμῷ μᾶλλον ἢ λογισμῷ
βραβεύεσθαι. περὶ ὧν ἡμεῖς συνθεωρήσαντες μετ' 4
ὀλίγον χρόνον αὐτοὺς ἐκ τῶν περὶ τὸν Πάδον πε-
δίων ἐξωσθέντας, πλὴν ὀλίγων τόπων τῶν ὑπ' αὐ-
τὰς τὰς Ἄλπεις κειμένων, οὐκ ᾠήθημεν δεῖν οὔτε
τὴν ἐξ ἀρχῆς ἔφοδον αὐτῶν ἀμνημόνευτον παραλι-
πεῖν οὔτε τὰς μετὰ ταῦτα πράξεις οὔτε τὴν τελευ-
ταίαν ἐξανάστασιν, ὑπολαμβάνοντες οἰκεῖον ἱστορίας 5
ὑπάρχειν τὰ τοιαῦτ' ἐπεισόδια τῆς τύχης εἰς μνή- 138.
μην ἄγειν καὶ παράδοσιν τοῖς ἐπιγινομένοις, ἵνα μὴ 6
τελέως οἱ μεθ' ἡμᾶς ἀνεννόητοι τούτων ὑπάρχοντες
ἐκπλήττωνται τὰς αἰφνιδίους καὶ παραλόγους τῶν
βαρβάρων ἐφόδους, ἀλλ' ἐπὶ ποσὸν ἐν νῷ λαμβά-
νοντες ὡς ὀλιγοχρόνιόν ἐστι καὶ λίαν εὔφθαρτον
(τὸ τῶν βαρβάρων πλῆθος τοῖς σὺν νῷ κινδυνεύουσι)
τὴν ἔφοδον αὐτῶν ὑπομένωσι καὶ πάσας ἐξελέγχωσι
τὰς σφετέρας ἐλπίδας πρότερον ἢ παραχωρῆσαί τι-
νος τῶν ἀναγκαίων. καὶ γὰρ τοὺς τὴν Περσῶν 7
ἔφοδον ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ Γαλατῶν ἐπὶ Δελφοὺς

εἰς μνήμην καὶ παράδοσιν ἡμῖν ἀγαγόντας οὐ μικρά,
μεγάλα δ' οἴομαι συμβεβλῆσθαι πρὸς τοὺς ὑπὲρ
8 τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας ἀγῶνας. οὔτε
γὰρ χορηγιῶν οὔθ' ὅπλων οὔτ' ἀνδρῶν πλῆθος
καταπλαγεὶς ἄν τις ἀποσταίη τῆς τελευταίας ἐλπί-
δος, τοῦ διαγωνίζεσθαι περὶ τῆς σφετέρας χώρας
καὶ πατρίδος, λαμβάνων πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ παρά-
145. δοξον τῶν τότε γενομένων, καὶ μνημονεύσας ὅσας
μυριάδας καὶ τίνας τόλμας καὶ πηλίκας παρασκευὰς
ἡ τῶν σὺν νῷ καὶ μετὰ λογισμοῦ κινδυνευόντων
9 αἵρεσις καὶ δύναμις καθεῖλεν. ὁ δ' ἀπὸ Γαλατῶν
φόβος οὐ μόνον τὸ παλαιόν, ἀλλὰ καὶ καθ' ἡμᾶς
10 ἤδη πλεονάκις ἐξέπληξε τοὺς Ἕλληνας. διὸ καὶ
μᾶλλον ἔγωγε παρωρμήθην ἐπὶ τὸ κεφαλαιώδη μέν,
ἀνέκαθεν δὲ ποιήσασθαι τὴν ὑπὲρ τούτων ἐξήγησιν.
36 Ἀσδρούβας δ' ὁ τῶν Καρχηδονίων στρατηγός,
ἀπὸ γὰρ τούτων παρεξέβημεν τῆς ἐξηγήσεως, ἔτη
χειρίσας ὀκτὼ τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, ἐτελεύτησε δο-
λοφονηθεὶς ἐν τοῖς ἑαυτοῦ καταλύμασι νυκτὸς ὑπό
τινος Κελτοῦ τὸ γένος ἰδίων ἕνεκεν ἀδικημάτων,
2 οὐ μικράν, ἀλλὰ μεγάλην ποιήσας ἐπίδοσιν τοῖς
Καρχηδονίοις πράγμασιν, οὐχ οὕτω διὰ τῶν πολεμίων
3 ἔργων ὡς διὰ τῆς πρὸς τοὺς δυνάστας ὁμιλίας. τὴν
δὲ στρατηγίαν οἱ Καρχηδόνιοι τῶν κατὰ τὴν Ἰβη-
ρίαν Ἀννίβᾳ περιέθεσαν, ὄντι νέῳ, διὰ τὴν ὑπο-
φαινομένην ἐκ τῶν πράξεων ἀγχίνοιαν αὐτοῦ καὶ
4 τόλμαν. ὃς παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν εὐθέως δῆλος 139.
ἦν ἐκ τῶν ἐπινοημάτων πόλεμον ἐξοίσων Ῥωμαίοις.
ὃ δὴ καὶ τέλος ἐποίησε, πάνυ βραχὺν ἐπισχὼν χρό-
5 νον. τὰ μὲν οὖν κατὰ Καρχηδονίους καὶ Ῥωμαίους
ἀπὸ τούτων ἤδη τῶν καιρῶν ἐν ὑποψίαις ἦν πρὸς

ἀλλήλους καὶ παρατριβαῖς. οἱ μὲν γὰρ ἐπεβούλευον, 6
ἀμύνασθαι σπεύδοντες διὰ τὰς περὶ Σικελίαν ἐλατ-
τώσεις, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι διηπίστουν, θεωροῦντες αὐ-
τῶν τὰς ἐπιβολάς. ἐξ ὧν δῆλον ἦν τοῖς ὀρθῶς 7
σκοπουμένοις ὅτι μέλλουσι πολεμεῖν ἀλλήλοις οὐ
μετὰ πολὺν χρόνον.

Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς Ἀχαιοὶ καὶ Φί- 37
λιππος ὁ βασιλεὺς ἅμα τοῖς ἄλλοις συμμάχοις συν-
ίσταντο τὸν πρὸς Αἰτωλοὺς πόλεμον τὸν προσαγο-
ρευθέντα συμμαχικόν. ἡμεῖς δ' ἐπειδὴ τάς τε περὶ 2
Σικελίαν καὶ Λιβύην καὶ τὰς ἑξῆς πράξεις διεξιόν-
τες κατὰ τὸ συνεχὲς τῆς προκατασκευῆς ἥκομεν ἐπὶ
τὴν ἀρχὴν τοῦ τε συμμαχικοῦ καὶ τοῦ δευτέρου
146. συστάντος μὲν Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις πολέμου,
προσαγορευθέντος δὲ παρὰ τοῖς πλείστοις Ἀννιβια-
κοῦ, κατὰ δὲ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν ἀπὸ τούτων
τῶν καιρῶν ἐπηγγειλάμεθα ποιήσασθαι τὴν ἀρχὴν
τῆς ἑαυτῶν συντάξεως, πρέπον ἂν εἴη τούτων ἀφ- 3
εμένους ἐπὶ τὰς κατὰ τὴν Ἑλλάδα μεταβαίνειν πρά-
ξεις, ἵνα πανταχόθεν ὁμοίαν ποιησάμενοι τὴν προ-
κατασκευὴν καὶ τὴν ἔφοδον ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς και-
ροὺς οὕτως ἤδη [τῆς Ἰταλίας καὶ] τῆς ἀποδεικτικῆς
ἱστορίας ἀρχώμεθα. ἐπεὶ γὰρ οὐ τινὰς πράξεις, 4
καθάπερ οἱ πρὸ ἡμῶν, οἷον τὰς Ἑλληνικὰς ἢ Περ-
σικάς, ὁμοῦ δὲ τὰς ἐν τοῖς γνωριζομένοις μέρεσι
τῆς οἰκουμένης ἀναγράφειν ἐπικεχειρήκαμεν, διὰ τὸ
πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τῆς ὑποθέσεως ἴδιόν τι συμ-
βεβλῆσθαι τοὺς καθ' ἡμᾶς καιρούς, ὑπὲρ ὧν σα-
φέστερον ἐν ἑτέροις δηλώσομεν, δέον ἂν εἴη καὶ 5
πρὸ τῆς κατασκευῆς ἐπὶ βραχὺ τῶν ἐπιφανεστάτων
καὶ γνωριζομένων ἐθνῶν καὶ τόπων ἐφάψασθαι τῆς

6 οἰκουμένης. περὶ μὲν οὖν τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἀρκούντως ἂν ἔχοι ποιεῖσθαι τὴν ἀνάμνησιν ἀπὸ τῶν νῦν ῥηθέντων καιρῶν, διὰ τὸ τὴν μὲν ὑπὲρ τῶν προγεγονότων παρ' αὐτοῖς ἱστορίαν ὑπὸ πλειόνων ἐκδεδόσθαι καὶ γνώ- 140.
ριμον ὑπάρχειν ἅπασιν, ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς μηδὲν αὐτοῖς ἐξηλλαγμένον ἀπηντῆσθαι μηδὲ παράλογον ὑπὸ τῆς τύχης, ὥστε προσδεῖσθαι τῆς
7 τῶν προγεγονότων ὑπομνήσεως. περὶ δὲ τοῦ τῶν Ἀχαιῶν ἔθνους καὶ περὶ τῆς Μακεδόνων οἰκίας ἁρμόσει διὰ βραχέων ἀναδραμεῖν τοῖς χρόνοις,
8 ἐπειδὴ περὶ μὲν ταύτην ὁλοσχερὴς ἐπαναίρεσις, περὶ δὲ τοὺς Ἀχαιούς, καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, παράδοξος αὔξησις καὶ συμφρόνησις ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς
9 καιροῖς γέγονε. πολλῶν γὰρ ἐπιβαλομένων ἐν τοῖς
147. παρεληλυθόσι χρόνοις ἐπὶ ταὐτὸ συμφέρον ἀγαγεῖν Πελοποννησίους, οὐδενὸς δὲ καθικέσθαι δυνηθέντος, διὰ τὸ μὴ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας ἕνεκεν, ἀλλὰ τῆς σφετέρας δυναστείας χάριν ἑκάστους ποιεῖσθαι
10 τὴν σπουδήν, τοιαύτην καὶ τηλικαύτην ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς ἔσχε προκοπὴν καὶ συντέλειαν τοῦτο τὸ μέρος ὥστε μὴ μόνον συμμαχικὴν καὶ φιλικὴν κοινωνίαν γεγονέναι πραγμάτων περὶ αὐτούς, ἀλλὰ καὶ νόμοις χρῆσθαι τοῖς αὐτοῖς καὶ σταθμοῖς καὶ μέτροις καὶ νομίσμασι, πρὸς δὲ τούτοις ἄρχουσι,
11 βουλευταῖς, δικασταῖς, τοῖς αὐτοῖς καθόλου δὲ τούτῳ μόνῳ διαλλάττειν τοῦ μὴ μιᾶς πόλεως διάθεσιν ἔχειν σχεδὸν τὴν σύμπασαν Πελοπόννησον τῷ μὴ τὸν αὐτὸν περίβολον ὑπάρχειν τοῖς κατοικοῦσιν αὐτήν, τἄλλα δ' εἶναι καὶ κοινῇ καὶ κατὰ πόλεις ἑκάστοις ταὐτὰ καὶ παραπλήσια.

Πρῶτον δὲ πῶς ἐπεκράτησε καὶ τίνι τρόπῳ τὸ 38
τῶν Ἀχαιῶν ὄνομα κατὰ πάντων Πελοποννησίων
οὐκ ἄχρηστον μαθεῖν. οὔτε γὰρ χώρας καὶ πόλεων 2
πλήθει διαφέρουσιν οἱ πάτριον ἐξ ἀρχῆς ἔχοντες τὴν
προσηγορίαν ταύτην οὔτε πλούτοις οὔτε ταῖς τῶν
ἀνδρῶν ἀρεταῖς. τό τε γὰρ τῶν Ἀρκάδων ἔθνος, 3
ὁμοίως δὲ καὶ τὸ τῶν Λακώνων, πλήθει μὲν ἀνδρῶν
καὶ χώρας οὐδὲ παρὰ μικρὸν ὑπερέχει· καὶ μὴν
οὐδὲ τῶν τῆς ἀνδραγαθίας πρωτείων οὐδενὶ τῶν
Ἑλλήνων οἷοί τ' εἰσὶν οὐδέποτε παραχωρεῖν οἱ
προειρημένοι. πῶς οὖν καὶ διὰ τί νῦν εὐδοκοῦσιν 4
οὗτοί τε καὶ τὸ λοιπὸν πλῆθος τῶν Πελοποννησίων, **141.**
ἅμα τὴν πολιτείαν τῶν Ἀχαιῶν καὶ τὴν προσηγορίαν
μετειληφότες; δῆλον ὡς τύχην μὲν λέγειν οὐδαμῶς 5
ἂν εἴη πρέπον· φαῦλον γάρ· αἰτίαν δὲ μᾶλλον
ζητεῖν. χωρὶς γὰρ ταύτης οὔτε τῶν κατὰ λόγον
οὔτε τῶν παρὰ λόγον εἶναι δοκούντων οὐδὲν οἷόν
τε συντελεσθῆναι. ἔστι δ' οὖν, ὡς ἐμὴ δόξα, τοι-
αύτη τις. ἰσηγορίας καὶ παρρησίας καὶ καθόλου 6
δημοκρατίας ἀληθινῆς σύστημα καὶ προαίρεσιν εἰλι-
κρινεστέραν οὐκ ἂν εὕροι τις τῆς παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς
148. ὑπαρχούσης. αὕτη τινὰς μὲν ἐθελοντὴν αἱρετιστὰς 7
εὗρε Πελοποννησίων, πολλοὺς δὲ πειθοῖ καὶ λόγῳ
προσηγάγετο· τινὰς δὲ βιασαμένη σὺν καιρῷ παρα-
χρῆμα πάλιν εὐδοκεῖν ἐποίησεν αὐτῇ τοὺς ἀναγκα-
σθέντας. οὐδενὶ γὰρ οὐδὲν ὑπολειπομένη πλεονέ- 8
κτημα τῶν ἐξ ἀρχῆς, ἴσα δὲ πάντα ποιοῦσα τοῖς ἀεὶ
προσλαμβανομένοις, ταχέως καθικνεῖτο τῆς προκει-
μένης ἐπιβολῆς, δύο συνεργοῖς χρωμένη τοῖς ἰσχυ-
ροτάτοις, ἰσότητι καὶ φιλανθρωπίᾳ. διὸ ταύτην 9
ἀρχηγὸν καὶ αἰτίαν ἡγητέον τοῦ συμφρονήσαντας

Πελοποννησίους τὴν ὑπάρχουσαν αὐτοῖς εὐδαιμονίαν
καταστήσασθαι.

10 Τὰ μὲν οὖν τῆς προαιρέσεως καὶ τὸ τῆς πο-
λιτείας ἰδίωμα τὸ νῦν εἰρημένον καὶ πρότερον
11 ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς. δῆλον δὲ τοῦτο καὶ δι'
ἑτέρων μὲν πλειόνων, πρὸς δὲ τὸ παρὸν ἀρκέσει
πίστεως χάριν ἓν ἢ καὶ δεύτερον ληφθὲν μαρτύριον.
39 καθ' οὓς γὰρ καιροὺς ἐν τοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν
τόποις κατὰ τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα τότε προσαγο-
ρευομένην ἐνεπρήσθη τὰ συνέδρια τῶν Πυθαγορείων,
2 μετὰ ταῦτα γενομένου κινήματος ὁλοσχεροῦς περὶ
τὰς πολιτείας, ὅπερ εἰκός, ὡς ἂν τῶν πρώτων ἀν-
δρῶν ἐξ ἑκάστης πόλεως οὕτω παραλόγως διαφθα-
3 ρέντων, συνέβη τὰς κατ' ἐκείνους τοὺς τόπους
Ἑλληνικὰς πόλεις ἀναπλησθῆναι φόνου καὶ στάσεως
4 καὶ παντοδαπῆς ταραχῆς. ἐν οἷς καιροῖς ἀπὸ τῶν
πλείστων μερῶν τῆς Ἑλλάδος πρεσβευόντων ἐπὶ
τὰς διαλύσεις, Ἀχαιοῖς καὶ τῇ τούτων πίστει συν- 142.
εχρήσαντο πρὸς τὴν τῶν παρόντων κακῶν ἐξ-
5 αγωγήν. οὐ μόνον δὲ κατὰ τούτους τοὺς καιροὺς
ἀπεδέξαντο τὴν αἵρεσιν τῶν Ἀχαιῶν, ἀλλὰ καὶ μετά
τινας χρόνους ὁλοσχερῶς ὥρμησαν ἐπὶ τὸ μιμηταὶ
6 γενέσθαι τῆς πολιτείας αὐτῶν. παρακαλέσαντες γὰρ
σφᾶς καὶ συμφρονήσαντες Κροτωνιᾶται, Συβαρῖται,
149. Καυλωνιᾶται, πρῶτον μὲν ἀπέδειξαν Διὸς Ὁμαρίου
κοινὸν ἱερὸν καὶ τόπον, ἐν ᾧ τάς τε συνόδους καὶ
τὰ διαβούλια συνετέλουν, δεύτερον τοὺς ἐθισμοὺς
καὶ νόμους ἐκλαβόντες τοὺς τῶν Ἀχαιῶν ἐπεβάλοντο
χρῆσθαι καὶ διοικεῖν κατὰ τούτους τὴν πολιτείαν.
7 ὑπὸ δὲ τῆς Διονυσίου Συρακοσίου δυναστείας, ἔτι
δὲ τῆς τῶν περιοικούντων βαρβάρων ἐπικρατείας

ἐμποδισθέντες, οὐχ ἑκουσίως, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην
αὐτῶν ἀπέστησαν. μετὰ δὲ ταῦτα Λακεδαιμονίων 8
μὲν παραδόξως πταισάντων περὶ τὴν ἐν Λεύκτροις
μάχην, Θηβαίων δ' ἀνελπίστως ἀντιποιησαμένων
τῆς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίας, ἣν ἀκρισία περὶ πάν-
τας μὲν τοὺς Ἕλληνας, μάλιστα δὲ περὶ τοὺς προ-
ειρημένους, ὡς ἂν τῶν μὲν μὴ συγχωρούντων
ἡττῆσθαι, τῶν δὲ μὴ πιστευόντων ὅτι νενικήκασιν.
οὐ μὴν ἀλλά γε περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων ἐπέτρε- 9
ψαν Θηβαῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι μόνοις τῶν Ἑλλή-
νων Ἀχαιοῖς, οὐ πρὸς τὴν δύναμιν ἀποβλέψαντες· 10
σχεδὸν γὰρ ἐλαχίστην τότε δὴ τῶν Ἑλλήνων εἶχον·
τὸ δὲ πλεῖον εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ὅλην καλοκά-
γαθίαν. ὁμολογουμένως γὰρ δὴ τότε ταύτην περὶ
αὐτῶν πάντες εἶχον τὴν δόξαν.

Τότε μὲν οὖν ψιλῶς αὐτὰ τὰ κατὰ τὴν προαί- 11
ρεσιν ὑπῆρχε παρ' αὐτοῖς· ἀποτέλεσμα δ' ἢ πρᾶ-
ξις ἀξιόλογος πρὸς αὔξησιν τῶν ἰδίων ἀνήκουσα
πραγμάτων οὐκ ἐγίνετο, τῷ μὴ δύνασθαι φῦναι 12
προστάτην ἄξιον τῆς προαιρέσεως, ἀεὶ δὲ τὸν ὑπο-
δείξαντα ποτὲ μὲν ὑπὸ τῆς Λακεδαιμονίων ἀρχῆς
ἐπισκοτεῖσθαι καὶ κωλύεσθαι, ποτὲ δὲ μᾶλλον ὑπὸ
τῆς Μακεδόνων. ἐπεὶ δέ ποτε σὺν καιρῷ προστά- 40
τας ἀξιόχρεως εὗρε, ταχέως τὴν αὑτῆς δύναμιν **143.**
ἐποίησε φανεράν, ἐπιτελεσαμένη τὸ κάλλιστον ἔρ-
γον, τὴν Πελοποννησίων ὁμόνοιαν. ἧς ἀρχηγὸν 2
μὲν καὶ καθηγεμόνα τῆς ὅλης ἐπιβολῆς Ἄρατον νο-
150. *μιστέον τὸν Σικυώνιον, ἀγωνιστὴν δὲ καὶ τελεσι-*
ουργὸν τῆς πράξεως Φιλοποίμενα τὸν Μεγαλοπολί-
την, βεβαιωτὴν δὲ τοῦ μόνιμον αὐτὴν ἐπὶ ποσὸν
γενέσθαι Λυκόρταν καὶ τοὺς ταὐτὰ τούτῳ προελομέ-

3 νους ἄνδρας. τίνα δ' ἦν ἑκάστοις τὰ πραχθέντα καὶ
πῶς καὶ κατὰ ποίους καιροὺς πειρασόμεθα δηλοῦν,
ἀεὶ κατὰ τὸ πρέπον τῇ γραφῇ ποιούμενοι τὴν
4 ἐπίστασιν. τῶν μέντοι γ' Ἀράτῳ διῳκημένων καὶ
νῦν καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἐπικεφαλαιούμενοι μνη-
σθησόμεθα διὰ τὸ καὶ λίαν ἀληθινοὺς καὶ σαφεῖς
ἐκεῖνον περὶ τῶν ἰδίων συντεταχέναι πράξεων ὑπο-
5 μνηματισμούς, τῶν δὲ τοῖς ἄλλοις ἀκριβεστέραν καὶ
μετὰ διαστολῆς ποιησόμεθα τὴν ἐξήγησιν. ὑπολαμ-
βάνω δὲ ῥᾴστην ἐμοί τ' ἂν γενέσθαι τὴν διήγησιν
καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσιν εὐπαρακολούθητον τὴν μά-
θησιν, εἰ ποιησαίμεθα τὴν ἐπίστασιν ἀπὸ τούτων
τῶν καιρῶν, ἐν οἷς κατὰ πόλιν διαλυθέντος τοῦ
τῶν Ἀχαιῶν ἔθνους ὑπὸ τῶν ἐκ Μακεδονίας βασι-
λέων ἀρχὴ πάλιν ἐγένετο καὶ σύννευσις τῶν πόλεων
6 πρὸς ἀλλήλας. ἀφ' ἧς αὐξανόμενον κατὰ τὸ συν-
εχὲς τὸ ἔθνος εἰς ταύτην ἦλθε τὴν συντέλειαν,
ἐν ᾗ καθ' ἡμᾶς ἦν, ὑπὲρ ἧς κατὰ μέρος ἀρτίως
εἶπον.

41 Ὀλυμπιὰς μὲν ἦν εἰκοστὴ καὶ τετάρτη πρὸς ταῖς
ἑκατόν, ὅτε Πατρεῖς ἤρξαντο συμφρονεῖν καὶ Δυ-
2 μαῖοι, καιροὶ δὲ καθ' οὓς Πτολεμαῖος ὁ Λάγου καὶ
Λυσίμαχος, ἔτι δὲ Σέλευκος καὶ Πτολεμαῖος ὁ Κε-
ραυνὸς μετήλλαξαν τὸν βίον. πάντες γὰρ οὗτοι
περὶ τὴν προειρημένην ὀλυμπιάδα τὸ ζῆν ἐξέλιπον.
3 τοὺς μὲν οὖν ἀνώτερον τούτων χρόνους τοιαύτη
4 τις ἦν ἡ περὶ τὸ προειρημένον ἔθνος διάθεσις. ἀπὸ
γὰρ Τισαμενοῦ βασιλευθέντες, ὃς ἦν Ὀρέστου μὲν
υἱός, κατὰ δὲ τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν κάθοδον ἐκπε-
σὼν τῆς Σπάρτης κατέσχε τοὺς περὶ Ἀχαΐαν τόπους,
5 ἀπὸ τούτου κατὰ τὸ συνεχὲς καὶ κατὰ τὸ γένος ἕως

Ὠγύγου βασιλευθέντες, μετὰ ταῦτα δυσαρεστήσαν- 144.
τες τοῖς τοῦ προειρημένου παισὶν ἐπὶ τῷ μὴ νομί-
151. μως, ἀλλὰ δεσποτικῶς αὐτῶν ἄρχειν, μετέστησαν εἰς
δημοκρατίαν τὴν πολιτείαν. λοιπὸν ἤδη τοὺς ἑξῆς 6
χρόνους μέχρι τῆς Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου δυνα-
στείας ἄλλοτε μὲν ἄλλως ἐχώρει τὰ πράγματ' αὐτοῖς
κατὰ τὰς περιστάσεις, τό γε μὴν κοινὸν πολίτευμα,
καθάπερ εἰρήκαμεν, ἐν δημοκρατίᾳ συνέχειν ἐπει-
ρῶντο. τοῦτο δ' ἦν ἐκ δώδεκα πόλεων, ἃς ἔτι καὶ 7
νῦν συμβαίνει διαμένειν, πλὴν Ὠλένου καὶ Ἑλίκης
τῆς πρὸ τῶν Λευκτρικῶν ὑπὸ τῆς θαλάττης κατα-
ποθείσης· αὗται δ' εἰσὶ Πάτραι, Δύμη, Φαραί, Τρι- 8
ταία, Λεόντιον, Αἴγιον, Αἴγειρα, Πελλήνη, Βοῦρα,
Καρύνεια. κατὰ δὲ τοὺς ὑστέρους μὲν τῶν κατ' 9
Ἀλέξανδρον καιρῶν, προτέρους δὲ τῆς ἄρτι ῥη-
θείσης ὀλυμπιάδος, εἰς τοιαύτην διαφορὰν καὶ
καχεξίαν ἐνέπεσον, καὶ μάλιστα διὰ τῶν ἐκ Μακε-
δονίας βασιλέων, ἐν ᾗ συνέβη πάσας τὰς πόλεις
χωρισθείσας ἀφ' αὑτῶν ἐναντίως τὸ συμφέρον
ἄγειν ἀλλήλαις. ἐξ οὗ συνέπεσε τὰς μὲν ἐμφρού- 10
ρους αὐτῶν γενέσθαι διά τε Δημητρίου καὶ Κασσάν-
δρου, καὶ μετὰ ταῦτα δι' Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ,
τὰς δὲ καὶ τυραννεῖσθαι· πλείστους γὰρ δὴ μονάρ-
χους οὗτος ἐμφυτεῦσαι δοκεῖ τοῖς Ἕλλησι. περὶ 11
δὲ τὴν εἰκοστὴν καὶ τετάρτην ὀλυμπιάδα πρὸς ταῖς
ἑκατόν, καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, αὖθις ἤρξαντο
μετανοήσαντες συμφρονεῖν. ταῦτα δ' ἦν κατὰ τὴν
Πύρρου διάβασιν εἰς Ἰταλίαν. καὶ πρῶτοι μὲν 12
συνέστησαν Δυμαῖοι, Πατρεῖς, Τριταιεῖς, Φαραιεῖς·
διόπερ οὐδὲ στήλην ὑπάρχειν συμβαίνει τῶν πόλεων
τούτων περὶ τῆς συμπολιτείας. μετὰ δὲ ταῦτα μά- 13

*λιστά πως ἔτει πέμπτῳ τὴν φρουρὰν ἐκβαλόντες
Αἰγιεῖς μετέσχον τῆς συμπολιτείας· ἑξῆς δὲ τούτοις
14 Βούριοι, τὸν τύραννον ἀποκτείναντες. ἅμα δὲ τού-
τοις Καρυνεῖς ἀποκατέστησαν. συνιδὼν γὰρ Ἰσέας
ὁ τῆς Καρυνείας τότε τυραννεύων ἐκπεπτωκυῖαν
152. μὲν ἐξ Αἰγίου τὴν φρουράν, ἀπολωλότα δὲ τὸν
ἐν τῇ Βούρᾳ μόναρχον διὰ Μάργου καὶ τῶν* 145.
*Ἀχαιῶν, ἑαυτὸν δὲ πανταχόθεν ὁρῶν ὅσον οὐκ
15 ἤδη πολεμηθησόμενον, ἀποθέμενος τὴν ἀρχὴν καὶ
λαβὼν τὰ πιστὰ παρὰ τῶν Ἀχαιῶν ὑπὲρ τῆς ἀσφα-
λείας προσέθηκε τὴν πόλιν πρὸς τὸ τῶν Ἀχαιῶν
σύστημα.*

42 *Τίνος οὖν χάριν ἐπὶ τοὺς χρόνους τούτους ἀν-
έδραμον; ἵνα πρῶτον μὲν γένηται συμφανὲς πῶς
καὶ κατὰ ποίους καιροὺς καὶ τίνες πρῶτοι τῶν ἐξ
ἀρχῆς Ἀχαιῶν αὖθις ἐποιήσαντο τὴν ἐπιβολὴν τῆς
2 νῦν συστάσεως, δεύτερον δ' ἵνα καὶ τὰ τῆς προαι-
ρέσεως μὴ μόνον διὰ τῆς ἡμετέρας ἀποφάσεως, ἀλλὰ
καὶ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων πίστεως τυγχάνῃ,
3 διότι μία τις ἀεὶ τῶν Ἀχαιῶν αἵρεσις ὑπῆρχε, καθ'
ἣν προτείνοντες μὲν τὴν παρ' αὑτοῖς ἰσηγορίαν καὶ
παρρησίαν, πολεμοῦντες δὲ καὶ καταγωνιζόμενοι
συνεχῶς τοὺς ἢ δι' αὑτῶν ἢ διὰ τῶν βασιλέων τὰς
σφετέρας πατρίδας καταδουλουμένους, τούτῳ τῷ
τρόπῳ καὶ ταύτῃ τῇ προθέσει τοῦτο τοὔργον ἐπ-
ετέλεσαν, τὰ μὲν δι' αὑτῶν, τὰ δὲ καὶ διὰ τῶν συμ-
4 μάχων. καὶ γὰρ τὰ δι' ἐκείνων συνεργήματα γεγο-
νότα πρὸς τοῦτο τὸ μέρος ἐν τοῖς ἑξῆς χρόνοις ἐπὶ
5 τὴν τῶν Ἀχαιῶν προαίρεσιν ἀνοιστέον. πολλοῖς
γὰρ κοινωνήσαντες πραγμάτων, πλείστων δὲ καὶ
καλλίστων Ῥωμαίοις, οὐδέποτε τὸ παράπαν ἐπεθύ-*

μησαν ἐκ τῶν κατορθωμάτων οὐδενὸς ἰδίᾳ λυσιτε-
λοῦς, ἀλλ' ἀντὶ πάσης τῆς ἑαυτῶν φιλοτιμίας, ἣν 6
παρείχοντο τοῖς συμμάχοις ἀντικατηλλάττοντο τὴν
ἑκάστων ἐλευθερίαν καὶ τὴν κοινὴν ὁμόνοιαν Πελο-
ποννησίων. σαφέστερον δ' ὑπὲρ τούτων ἔσται δια- 7
λαμβάνειν ἐξ αὐτῶν τῶν περὶ τὰς πράξεις ἐνεργη-
μάτων.

Εἴκοσι μὲν οὖν ἔτη τὰ πρῶτα καὶ πέντε συν- 43
επολιτεύσαντο μεθ' ἑαυτῶν αἱ προειρημέναι πόλεις,
γραμματέα κοινὸν ἐκ περιόδου προχειριζόμεναι καὶ
δύο στρατηγούς. μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν ἔδοξεν αὐ- 2
τοῖς ἕνα καθιστάνειν καὶ τούτῳ πιστεύειν ὑπὲρ τῶν
ὅλων. καὶ πρῶτος ἔτυχε τῆς τιμῆς ταύτης Μάργος
153. ὁ Καρυνεύς. τετάρτῳ δ' ὕστερον ἔτει τοῦ προει- 3
ρημένου στρατηγοῦντος Ἄρατος ὁ Σικυώνιος, ἔτη
μὲν ἔχων εἴκοσι, τυραννουμένην δ' ἐλευθερώσας
τὴν πατρίδα διὰ τῆς ἀρετῆς τῆς ἑαυτοῦ καὶ τόλμης, 146.
προσένειμε πρὸς τὴν τῶν Ἀχαιῶν πολιτείαν, ἀρχῆ-
θεν εὐθὺς ἐραστὴς γενόμενος τῆς προαιρέσεως αὐ-
τῶν. ὀγδόῳ δὲ πάλιν ἔτει στρατηγὸς αἱρεθεὶς τὸ 4
δεύτερον, καὶ πραξικοπήσας τὸν Ἀκροκόρινθον,
Ἀντιγόνου κυριεύοντος, καὶ γενόμενος ἐγκρατής,
μεγάλου μὲν ἀπέλυσε φόβου τοὺς τὴν Πελοπόννη-
σον κατοικοῦντας, ἐλευθερώσας δὲ Κορινθίους προσ-
ηγάγετο πρὸς τὴν τῶν Ἀχαιῶν πολιτείαν. ἐπὶ δὲ 5
τῆς αὐτῆς ἀρχῆς καὶ τὴν τῶν Μεγαρέων πόλιν δια-
πραξάμενος προσένειμε τοῖς Ἀχαιοῖς. ταῦτά τ' ἐγί- 6
νετο τῷ πρότερον ἔτει τῆς Καρχηδονίων ἥττης, ἐν ᾗ
καθόλου Σικελίας ἐκχωρήσαντες πρῶτον ὑπέμειναν
τότε φόρους ἐνεγκεῖν Ῥωμαίοις. μεγάλην δὲ προ- 7
κοπὴν ποιήσας τῆς ἐπιβολῆς ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, λοι-

πὸν ἤδη διετέλει προστατῶν μὲν τοῦ τῶν Ἀχαιῶν
ἔθνους, πάσας δὲ τὰς ἐπιβολὰς καὶ πράξεις πρὸς
8 ἓν τέλος ἀναφέρων· τοῦτο δ' ἦν τὸ Μακεδόνας μὲν
ἐκβαλεῖν ἐκ Πελοποννήσου, τὰς δὲ μοναρχίας κατα-
λῦσαι, βεβαιῶσαι δ' ἑκάστοις τὴν κοινὴν καὶ πά-
9 τριον ἐλευθερίαν. μέχρι μὲν οὖν ἦν Ἀντίγονος ὁ Γο-
νατᾶς, πρός τε τὴν ἐκείνου πολυπραγμοσύνην καὶ
πρὸς τὴν Αἰτωλῶν πλεονεξίαν ἀντιταττόμενος δι-
10 ετέλει, πραγματικῶς ἕκαστα χειρίζων, καίπερ εἰς
τοῦτο προβάντων ἀμφοτέρων ἀδικίας καὶ τόλμης
ὥστε ποιήσασθαι συνθήκας πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ
44 διαιρέσεως τοῦ τῶν Ἀχαιῶν ἔθνους. Ἀντιγόνου
δὲ μεταλλάξαντος, καὶ συνθεμένων τῶν Ἀχαιῶν καὶ
συμμαχίαν πρὸς Αἰτωλοὺς καὶ μετασχόντων εὐγε-
νῶς σφίσι τοῦ πρὸς Δημήτριον πολέμου, τὰ μὲν
τῆς ἀλλοτριότητος καὶ δυσμενείας ἤρθη κατὰ τὸ
παρόν, ὑπεγένετο δὲ κοινωνικὴ καὶ φιλική τις αὐ-
154. 2 τοῖς διάθεσις. Δημητρίου δὲ βασιλεύσαντος δέκα
μόνον ἔτη, καὶ μεταλλάξαντος τὸν βίον περὶ τὴν
πρώτην διάβασιν εἰς τὴν Ἰλλυρίδα Ῥωμαίων, ἐγέ-
νετό τις εὔροια πραγμάτων πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπι-
3 βολὴν τῶν Ἀχαιῶν. οἱ γὰρ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ
μόναρχοι, δυσελπιστήσαντες ἐπὶ τῷ μετηλλαχέναι
μὲν τὸν Δημήτριον, ὃς ἦν αὐτοῖς οἷον εἰ χορηγὸς 147.
καὶ μισθοδότης, ἐπικεῖσθαι δὲ τὸν Ἄρατον, οἰόμε-
νον δεῖν σφᾶς ἀποτίθεσθαι τὰς τυραννίδας, καὶ
τοῖς μὲν πεισθεῖσι μεγάλας δωρεὰς καὶ τιμὰς προ-
τείνοντος, τοῖς δὲ μὴ προσέχουσιν ἔτι μείζους ἐπ-
ανατεινομένου φόβους καὶ κινδύνους διὰ τῶν Ἀχαιῶν,
4 ὥρμησαν ἐπὶ τὸ πεισθέντες ἀποθέσθαι μὲν τὰς τυ-
ραννίδας, ἐλευθερῶσαι δὲ τὰς ἑαυτῶν πατρίδας,

μετασχεῖν δὲ τῆς τῶν Ἀχαιῶν πολιτείας. Λυδιάδας 5
μὲν οὖν ὁ Μεγαλοπολίτης ἔτι ζῶντος Δημητρίου,
κατὰ τὴν αὑτοῦ προαίρεσιν, πάνυ πραγματικῶς καὶ
φρονίμως προϊδόμενος τὸ μέλλον, ἀπετέθειτο τὴν
τυραννίδα, καὶ μετεσχήκει τῆς ἐθνικῆς συμπολιτείας.
Ἀριστόμαχος δ' ὁ τῶν Ἀργείων τύραννος καὶ Ξέ- 6
νων ὁ τῶν Ἑρμιονέων καὶ Κλεώνυμος ὁ τῶν Φλια-
σίων τότ' ἀποθέμενοι τὰς μοναρχίας ἐκοινώνησαν
τῆς τῶν Ἀχαιῶν δημοκρατίας.

Ὁλοσχερεστέρας δὲ γενομένης αὐξήσεως διὰ 45
ταῦτα καὶ προκοπῆς περὶ τὸ ἔθνος, Αἰτωλοὶ διὰ τὴν
ἔμφυτον ἀδικίαν καὶ πλεονεξίαν φθονήσαντες, τὸ
δὲ πλεῖον ἐλπίσαντες καταδιελέσθαι τὰς πόλεις, καθ-
άπερ καὶ πρότερον τὰς μὲν Ἀκαρνάνων διενεί-
μαντο πρὸς Ἀλέξανδρον, τὰς δὲ τῶν Ἀχαιῶν ἐπ-
εβάλοντο πρὸς Ἀντίγονον τὸν Γονατᾶν, καὶ τότε 2
παραπλησίαις ἐλπίσιν ἐπαρθέντες, ἀπετόλμησαν
Ἀντιγόνῳ τε τῷ κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς προ-
εστῶτι Μακεδόνων, ἐπιτροπεύοντι δὲ Φιλίππου παι-
δὸς ὄντος, καὶ Κλεομένει τῷ βασιλεῖ Λακεδαιμονίων
κοινωνεῖν, καὶ συμπλέκειν ἀμφοτέροις ἅμα τὰς χεῖ-
155. *ρας. ὁρῶντες γὰρ τὸν Ἀντίγονον, κυριεύοντα μὲν* 3
τῶν κατὰ Μακεδονίαν ἀσφαλῶς, ὁμολογούμενον δὲ
καὶ πρόδηλον ἐχθρὸν ὄντα τῶν Ἀχαιῶν διὰ τὸ τὸν
Ἀκροκόρινθον πραξι(κοπήσαντας καταλαβεῖν), ὑπ- 4
έλαβον, εἰ τοὺς Λακεδαιμονίους προσλαβόντες ἔτι
κοινωνοὺς σφίσι τῆς ἐπιβολῆς προεμβιβάσαιεν εἰς
τὴν πρὸς τὸ ἔθνος ἀπέχθειαν, ῥαδίως ἂν καταγω-
νίσασθαι τοὺς Ἀχαιοὺς ἐν καιρῷ συνεπιθέμενοι καὶ **148.**
πανταχόθεν περιστήσαντες αὐτοῖς τὸν πόλεμον. ὃ 5
δὴ καὶ ταχέως ἂν ἐκ τῶν κατὰ λόγον ἐπετέλεσαν,

εἰ μὴ τὸ κυριώτατον παρεῖδον τῆς προθέσεως, οὐ
συλλογισάμενοι διότι ταῖς ἐπιβολαῖς Ἄρατον ἕξου-
σιν ἀνταγωνιστήν, ἄνδρα δυνάμενον πάσης εὐστο-
6 χεῖν περιστάσεως. τοιγαροῦν ὁρμήσαντες ἐπὶ τὸ πολυ-
πραγμονεῖν καὶ χειρῶν ἄρχειν ἀδίκων οὐχ οἷον ἤνυ-
σάν τι τῶν ἐπινοηθέντων, ἀλλὰ τοὐναντίον καὶ τὸν
Ἄρατον τότε προεστῶτα καὶ τὸ ἔθνος ἐσωματοποίη-
σαν, πραγματικῶς ἀντιπερισπάσαντος ἐκείνου καὶ
7 λυμηναμένου τὰς ἐπιβολὰς αὐτῶν. ὡς δ' ἐχειρίσθη
τὰ ὅλα δῆλον ἔσται διὰ τῶν λέγεσθαι μελλόντων.

46 Θεωρῶν γὰρ τοὺς Αἰτωλοὺς ὁ προειρημένος
ἀνὴρ τὸν μὲν πόλεμον τὸν πρὸς αὐτοὺς αἰσχυνομέ-
νους ἀναλαβεῖν ἐκ τοῦ φανεροῦ διὰ τὸ καὶ λίαν
εἶναι προσφάτους τὰς ἐκ τῶν Ἀχαιῶν εὐεργεσίας
2 περὶ τὸν Δημητριακὸν πόλεμον εἰς αὐτούς, συμβου-
λευομένους δὲ τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ φθονοῦν-
τας τοῖς Ἀχαιοῖς ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε Κλεομένους
πεπραξικοπηκότος αὐτοὺς καὶ παρῃρημένου Τεγέαν,
Μαντίνειαν, Ὀρχομενόν, τὰς Αἰτωλοῖς οὐ μόνον
συμμαχίδας ὑπαρχούσας, ἀλλὰ καὶ συμπολιτευομένας
τότε πόλεις, οὐχ οἷον ἀγανακτοῦντας ἐπὶ τούτοις,
156. 3 ἀλλὰ καὶ βεβαιοῦντας αὐτῷ τὴν παράληψιν, καὶ
τοὺς πρότερον κατὰ τῶν μηδὲν ἀδικούντων πᾶσαν
ἱκανὴν ποιουμένους πρόφασιν εἰς τὸ πολεμεῖν διὰ
τὴν πλεονεξίαν τότε συνορῶν ἑκουσίως παρασπον-
δουμένους καὶ τὰς μεγίστας ἀπολλύντας πόλεις ἐθε-
λοντὴν ἐφ' ᾧ μόνον ἰδεῖν ἀξιόχρεων γενόμενον
4 ἀνταγωνιστὴν Κλεομένη τοῖς Ἀχαιοῖς, ἔγνω δεῖν
εἰς ταῦτα βλέπων οὗτός τε καὶ πάντες ὁμοίως οἱ
προεστῶτες τοῦ τῶν Ἀχαιῶν πολιτεύματος πολέμου
μὲν πρὸς μηδένα κατάρχειν, ἐνίστασθαι δὲ ταῖς τῶν

Λακεδαιμονίων ἐπιβολαῖς. τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἐπὶ 5
τούτων ἦσαν τῶν διαλήψεων· θεωροῦντες δὲ κατὰ
τοὺς ἑξῆς χρόνους τὸν Κλεομένη θρασέως ἐποικο-
δομοῦντα μὲν τὸ καλούμενον Ἀθήναιον ἐν τῇ τῶν
Μεγαλοπολιτῶν χώρᾳ, πρόδηλον δὲ καὶ πικρὸν ἀνα-
δεικνύντα σφίσι πολέμιον ἑαυτόν, τότε δὴ συνα- 6 149.
θροίσαντες τοὺς Ἀχαιοὺς ἔκριναν μετὰ τῆς βουλῆς
ἀναλαμβάνειν φανερῶς τὴν πρὸς τοὺς Λακεδαιμο-
νίους ἀπέχθειαν.

Ὁ μὲν οὖν Κλεομενικὸς προσαγορευθεὶς πόλε- 7
μος τοιαύτην ἔλαβε τὴν ἀρχὴν καὶ κατὰ τούτους
τοὺς καιρούς. οἱ δ' Ἀχαιοὶ τὸ μὲν πρῶτον διὰ τῆς 47
ἰδίας δυνάμεως ὥρμησαν ἀντοφθαλμεῖν τοῖς Λακε-
δαιμονίοις, ἅμα μὲν ὑπολαμβάνοντες κάλλιστον εἶ-
ναι τὸ μὴ δι' ἑτέρων σφίσι πορίζεσθαι τὴν σωτη-
ρίαν, ἀλλ' αὐτοὺς δι' αὑτῶν σῴζειν τὰς πόλεις καὶ
τὴν χώραν, ἅμα δὲ βουλόμενοι καὶ τὴν πρὸς Πτο- 2
λεμαῖον τηρεῖν φιλίαν διὰ τὰς προγεγενημένας εὐ-
εργεσίας καὶ μὴ φαίνεσθαι πρὸς ἑτέρους ἐκτείνον-
τες τὰς χεῖρας, ἤδη δ' ἐπὶ ποσὸν τοῦ πολέμου 3
προβαίνοντος, καὶ τοῦ Κλεομένους τό τε πάτριον
πολίτευμα καταλύσαντος καὶ τὴν ἔννομον βασιλείαν
εἰς τυραννίδα μεταστήσαντος, χρωμένου δὲ καὶ τῷ
πολέμῳ πρακτικῶς καὶ παραβόλως, προορώμενος 4
Ἄρατος τὸ μέλλον, καὶ δεδιὼς τήν τε τῶν Αἰτω-
157. *λῶν ἀπόνοιαν καὶ τόλμαν, ἔκρινε πρὸ πολλοῦ λυ-*
μαίνεσθαι τὴν ἐπιβολὴν αὐτῶν. κατανοῶν δὲ τὸν 5
Ἀντίγονον καὶ πρᾶξιν ἔχοντα καὶ σύνεσιν καὶ πί-
στεως ἀντιποιούμενον, τοὺς δὲ βασιλεῖς σαφῶς εἰ-
δὼς φύσει μὲν οὐδένα νομίζοντας οὔτ' ἐχθρὸν οὔτε
πολέμιον (οὔτε φίλιον), ταῖς δὲ τοῦ συμφέροντος

ψήφοις αἰεὶ μετροῦντας τὰς ἔχθρας καὶ τὰς φιλίας,
6 ἐπεβάλετο λαλεῖν πρὸς τὸν εἰρημένον βασιλέα καὶ
συμπλέκειν τὰς χεῖρας, ὑποδεικνύων αὐτῷ τὸ συμ-
7 βησόμενον ἐκ τῶν πραγμάτων. προδήλως μὲν οὖν
αὐτὸ πράττειν ἀσύμφορον ἡγεῖτο διὰ πλείους αἰτίας.
τόν τε γὰρ Κλεομένη καὶ τοὺς Αἰτωλοὺς ἀνταγωνι-
8 στὰς παρασκευάζειν ἤμελλε πρὸς τὴν ἐπιβολήν, τούς
τε πολλοὺς τῶν Ἀχαιῶν διατρέψειν, καταφεύγων
ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς καὶ δοκῶν ὁλοσχερῶς ἀπεγνωκέναι
τὰς ἐν αὐτοῖς ἐλπίδας· ὅπερ ἥκιστα φαίνεσθαι πράτ-
9 των ἐβούλετο. διόπερ ἔχων τοιαύτην πρόθεσιν ἀδή-
10 λως αὐτὰ διενοεῖτο χειρίζειν. ἐξ οὗ πολλὰ παρὰ 150.
τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἠναγκάζετο καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν
πρὸς τοὺς ἐκτός, δι' ὧν ἤμελλε τὴν ἐναντίαν ἔμ-
φασιν ὑποδεικνύων ταύτην ἐπικρύψεσθαι τὴν οἰ-
11 κονομίαν. ὧν χάριν ἔνια τούτων οὐδ' ἐν τοῖς ὑπο-
μνήμασι κατέταξεν.

48 Εἰδὼς δὲ τοὺς Μεγαλοπολίτας κακοπαθοῦντας
μὲν τῷ πολέμῳ διὰ τὸ παρακειμένους τῇ Λακεδαί-
μονι προπολεμεῖν τῶν ἄλλων, οὐ τυγχάνοντας δὲ
τῆς καθηκούσης ἐπικουρίας ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν διὰ τὸ
κἀκείνους δυσχρηστεῖσθαι θλιβομένους ὑπὸ τῆς
2 περιστάσεως, σαφῶς δὲ γινώσκων οἰκείως διακει-
μένους αὐτοὺς πρὸς τὴν Μακεδόνων οἰκίαν ἐκ τῶν
3 κατὰ τὸν Ἀμύντου Φίλιππον εὐεργεσιῶν, διειλήφει
διότι ταχέως ἂν ὑπὸ τοῦ Κλεομένους πιεζόμενοι
καταφύγοιεν ἐπὶ τὸν Ἀντίγονον καὶ τὰς Μακεδόνων
4 ἐλπίδας· κοινολογηθεὶς οὖν δι' ἀπορρήτων περὶ τῆς
158. ὅλης ἐπιβολῆς Νικοφάνει καὶ Κερκιδᾷ τοῖς Μεγα-
λοπολίταις, οἵτινες ἦσαν αὐτοῦ πατρικοὶ ξένοι καὶ
5 πρὸς τὴν ἐπιβολὴν εὐφυεῖς, ῥᾳδίως διὰ τούτων

ὁρμὴν παρέστησε τοῖς Μεγαλοπολίταις εἰς τὸ πρε-
σβεύειν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ παρακαλεῖν πρὸς
τὸν Ἀντίγονον ὑπὲρ βοηθείας. οἱ μὲν οὖν Μεγα- 6
λοπολῖται κατέστησαν αὐτοὺς τοὺς περὶ τὸν Νικο-
φάνη καὶ τὸν Κερκιδᾶν πρεσβευτὰς πρός τε τοὺς
Ἀχαιοὺς κἀκεῖθεν εὐθέως πρὸς τὸν Ἀντίγονον, ἂν
αὐτοῖς συγκατάθηται τὸ ἔθνος. οἱ δ' Ἀχαιοὶ συν- 7
εχώρησαν πρεσβεύειν τοῖς Μεγαλοπολίταις. σπουδῇ 8
δὲ συμμίξαντες οἱ περὶ τὸν Νικοφάνη τῷ βασιλεῖ
διελέγοντο περὶ μὲν τῆς ἑαυτῶν πατρίδος αὐτὰ
τἀναγκαῖα διὰ βραχέων καὶ κεφαλαιωδῶς, τὰ δὲ
πολλὰ περὶ τῶν ὅλων κατὰ τὰς ἐντολὰς τὰς Ἀράτου
καὶ τὰς ὑποθέσεις. αὗται δ' ἦσαν ὑποδεικνύναι 49
τὴν Αἰτωλῶν καὶ Κλεομένους κοινοπραγίαν τί δύνα-
ται καὶ ποῖ τείνει, καὶ δηλοῦν ὅτι πρώτοις μὲν
αὐτοῖς Ἀχαιοῖς εὐλαβητέον, ἑξῆς δὲ καὶ μᾶλλον
Ἀντιγόνῳ. τοῦτο μὲν γὰρ ὡς Ἀχαιοὶ τὸν ἐξ ἀμφοῖν 2
πόλεμον οὐκ ἂν ὑπενέγκαιεν εὐθεώρητον εἶναι πᾶσι,
τοῦτο δ' ὡς Αἰτωλοὶ καὶ Κλεομένης κρατήσαντες 151.
τούτων οὐκ εὐδοκήσουσιν οὐδὲ μὴ μείνωσιν ἐπὶ
τῶν ὑποκειμένων ἔτι τοῦ πρόσθεν ῥᾷον εἶναι τῷ
νοῦν ἔχοντι συνιδεῖν. τήν τε γὰρ Αἰτωλῶν πλεο- 3
νεξίαν οὐχ οἷον τοῖς Πελοποννησίων ὅροις εὐδοκῆ-
σαί ποτ' ἂν περιληφθεῖσαν, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς τῆς
Ἑλλάδος, τήν τε Κλεομένους φιλοδοξίαν καὶ τὴν 4
ὅλην ἐπιβολὴν κατὰ μὲν τὸ παρὸν αὐτῆς ἐφίεσθαι
τῆς Πελοποννησίων ἀρχῆς, τυχόντα δὲ ταύτης τὸν
προειρημένον κατὰ πόδας ἀνθέξεσθαι τῆς τῶν Ἑλλή-
νων ἡγεμονίας. ἧς οὐχ οἷόν τε καθικέσθαι μὴ οὐ 5
πρόσθεν καταλύσαντα τὴν Μακεδόνων ἀρχήν. σκο- 6
πεῖν οὖν αὐτὸν ἠξίουν, προορώμενον τὸ μέλλον,

πότερον συμφέρει τοῖς σφετέροις πράγμασι μετ'
Ἀχαιῶν καὶ Βοιωτῶν ἐν Πελοποννήσῳ πρὸς Κλεο-
159. μένη πολεμεῖν ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίας ἢ
προέμενον τὸ μέγιστον ἔθνος διακινδυνεύειν ἐν Θετ-
ταλίᾳ πρὸς Αἰτωλοὺς καὶ Βοιωτούς, ἔτι δ' Ἀχαιοὺς
καὶ Λακεδαιμονίους, ὑπὲρ τῆς Μακεδόνων ἀρχῆς.
7 ἐὰν μὲν οὖν Αἰτωλοὶ τὴν ἐκ τῶν Ἀχαιῶν εἰς αὐτοὺς
γεγενημένην εὔνοιαν ἐν τοῖς κατὰ Δημήτριον καιροῖς
ἐντρεπόμενοι τὴν ἡσυχίαν ἄγειν ὑποκρίνωνται, καθά-
περ καὶ νῦν, πολεμήσειν αὐτοὺς ἔφασαν τοὺς Ἀχαι-
οὺς πρὸς τὸν Κλεομένη· κἂν μὲν ἡ τύχη συνεπι-
λαμβάνηται, μὴ δεῖσθαι χρείας τῶν βοηθησόντων·
8 ἂν δ' ἀντιπίπτῃ τὰ τῆς τύχης, Αἰτωλοὶ δὲ συνεπι-
τίθωνται, προσέχειν αὐτὸν παρεκάλουν τοῖς πράγ-
μασιν, ἵνα μὴ πρόηται τοὺς καιρούς, ἔτι δὲ δυνα-
9 μένοις σῴζεσθαι Πελοποννησίοις ἐπαρκέσῃ· περὶ δὲ
πίστεως καὶ χάριτος ἀποδόσεως ῥᾳθυμεῖν αὐτὸν
ᾤοντο δεῖν· τῆς γὰρ χρείας ἐπιτελουμένης αὐτὸν
εὑρήσειν τὸν Ἄρατον εὐδοκουμένας ἀμφοτέροις
10 ὑπισχνοῦντο πίστεις. ὁμοίως δ' ἔφασαν καὶ τὸν
καιρὸν τῆς βοηθείας αὐτὸν ὑποδείξειν.
50 Ὁ μὲν οὖν Ἀντίγονος ἀκούσας ταῦτα, καὶ δό-
ξας ἀληθινῶς καὶ πραγματικῶς ὑποδεικνύναι τὸν
Ἄρατον, προσεῖχε τοῖς ἑξῆς πραττομένοις ἐπιμελῶς.
2 ἔγραψε δὲ καὶ τοῖς Μεγαλοπολίταις, ἐπαγγελλόμε-
νος βοηθήσειν, ἐὰν καὶ τοῖς Ἀχαιοῖς τοῦτο βουλο- 152.
3 μένοις ᾖ. τῶν δὲ περὶ τὸν Νικοφάνη καὶ Κερκι-
δᾶν ἐπανελθόντων εἰς οἶκον, καὶ τάς τε παρὰ τοῦ
βασιλέως ἐπιστολὰς ἀποδόντων καὶ τὴν λοιπὴν εὔ-
4 νοιαν αὐτοῦ καὶ προθυμίαν διασαφούντων, μετεω-
ρισθέντες οἱ Μεγαλοπολῖται προθύμως ἔσχον ἰέναι

πρὸς τὴν σύνοδον τῶν Ἀχαιῶν καὶ παρακαλεῖν ἐπι-
σπάσασθαι τὸν Ἀντίγονον καὶ τὰ πράγματα κατὰ
σπουδὴν ἐγχειρίζειν αὐτῷ. ὁ δ' Ἄρατος, διακούσας 5
κατ' ἰδίαν τῶν περὶ τὸν Νικοφάνη τὴν τοῦ βασι-
λέως αἵρεσιν, ἣν ἔχοι πρός τε τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ
πρὸς αὐτόν, περιχαρὴς ἦν τῷ μὴ διακενῆς πεποιῆ-
160. σθαι τὴν ἐπίνοιαν μηδ' εὑρῆσθαι κατὰ τὴν τῶν Αἰτω-
λῶν ἐλπίδα τὸν Ἀντίγονον εἰς τέλος ἀπηλλοτριωμέ-
νον ἑαυτοῦ. πάνυ δὲ πρὸς λόγον ἡγεῖτο γίνεσθαι 6
καὶ τὸ τοὺς Μεγαλοπολίτας προθύμους εἶναι διὰ
τῶν Ἀχαιῶν φέρειν ἐπὶ τὸν Ἀντίγονον τὰ πράγματα.
μάλιστα μὲν γάρ, ὡς ἐπάνω προεῖπον, ἔσπευδε μὴ 7
προσδεηθῆναι τῆς βοηθείας· εἰ δ' ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ
τοῦτο δέοι καταφεύγειν, οὐ μόνον ἠβούλετο δι' αὐ-
τοῦ γενέσθαι τὴν κλῆσιν, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐξ ἁπάν-
των τῶν Ἀχαιῶν. ἠγωνία γάρ, εἰ παραγενόμενος 8
ὁ βασιλεὺς καὶ κρατήσας τῷ πολέμῳ τοῦ Κλεομέ-
νους καὶ τῶν Λακεδαιμονίων, ἀλλοιότερόν τι βου-
λεύσοιτο περὶ τῆς κοινῆς πολιτείας, μήποθ' ὁμο-
λογουμένως τῶν συμβαινόντων αὐτὸς ἀναλάβῃ τὴν
αἰτίαν, δόξαντος δικαίως τοῦτο πράττειν διὰ τὴν ἐξ 9
αὐτοῦ προγεγενημένην ἀδικίαν περὶ τὸν Ἀκροκό-
ρινθον εἰς τὴν Μακεδόνων οἰκίαν. διόπερ ἅμα τῷ 10
παρελθόντας τοὺς Μεγαλοπολίτας εἰς τὸ κοινὸν βου-
λευτήριον τά τε γράμματα τοῖς Ἀχαιοῖς ἐπιδεικνύ-
ναι καὶ διασαφεῖν τὴν ὅλην εὔνοιαν τοῦ βασιλέως,
πρὸς δὲ τούτοις ἀξιοῦν ἐπισπάσασθαι τὸν Ἀντίγο-
νον τὴν ταχίστην, εἶναι δὲ καὶ τὸ πλῆθος ἐπὶ τῆς
αὐτῆς ὁρμῆς, προελθὼν Ἄρατος, καὶ τήν τε τοῦ 11
βασιλέως προθυμίαν ἀποδεξάμενος καὶ τὴν τῶν πολ-
λῶν διάληψιν ἐπαινέσας, παρεκάλει διὰ πλειόνων

μάλιστα μὲν πειρᾶσθαι δι' αὐτῶν σῴζειν καὶ τὰς
πόλεις καὶ τὴν χώραν· οὐδὲν γὰρ εἶναι τούτου κάλ- **153.**
12 λιον οὐδὲ συμφορώτερον· ἐὰν δ' ἄρα πρὸς τοῦτο
τὸ μέρος ἀντιβαίνῃ τὰ τῆς τύχης, πρότερον ἔφη
δεῖν ἐξελέγξαντας πάσας τὰς ἐν αὑτοῖς ἐλπίδας τότε
51 καταφεύγειν ἐπὶ τὰς τῶν φίλων βοηθείας. ἐπισημη-
ναμένου δὲ τοῦ πλήθους, ἔδοξε μένειν ἐπὶ τῶν
ὑποκειμένων καὶ δι' αὑτῶν ἐπιτελεῖν τὸν ἐνεστῶτα
2 πόλεμον. ἐπεὶ δὲ Πτολεμαῖος ἀπογνοὺς μὲν τὸ
ἔθνος Κλεομένει χορηγεῖν ἐπεβάλετο, βουλόμενος
161. αὐτὸν ἐπαλείφειν ἐπὶ τὸν Ἀντίγονον διὰ τὸ πλείους
ἐλπίδας ἔχειν ἐν τοῖς Λακεδαιμονίοις ἤπερ ἐν τοῖς
Ἀχαιοῖς τοῦ δύνασθαι διακατέχειν τὰς τῶν ἐν Μακε-
3 δονίᾳ βασιλέων ἐπιβολάς, οἱ δ' Ἀχαιοὶ τὸ μὲν
πρῶτον ἠλαττώθησαν περὶ τὸ Λύκαιον, συμπλα-
κέντες κατὰ πορείαν τῷ Κλεομένει, τὸ δὲ δεύτερον
ἐκ παρατάξεως ἡττήθησαν ἐν τοῖς Λαδοκείοις καλου-
μένοις τῆς Μεγαλοπολίτιδος, ὅτε καὶ Λυδιάδας
ἔπεσε, τὸ δὲ τρίτον ὁλοσχερῶς ἔπταισαν ἐν τῇ
Δυμαίᾳ περὶ τὸ καλούμενον Ἑκατόμβαιον, παν-
4 δημεὶ διακινδυνεύοντες, τότ' ἤδη τῶν πραγμάτων
οὐκέτι διδόντων ἀναστροφὴν ἠνάγκαζε τὰ περι-
εστῶτα καταφεύγειν ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸν Ἀντίγονον.
5 ἐν ᾧ καιρῷ πρεσβευτὴν τὸν υἱὸν ἐξαποστείλας
Ἄρατος πρὸς Ἀντίγονον ἐβεβαιώσατο τὰ περὶ τῆς
6 βοηθείας. παρεῖχε δ' αὐτοῖς ἀπορίαν καὶ δυσχρη-
στίαν μεγίστην τὸ μήτε τὸν βασιλέα δοκεῖν ἂν
βοηθῆσαι χωρὶς τοῦ κομίσασθαι τὸν Ἀκροκόρινθον
καὶ λαβεῖν ὁρμητήριον πρὸς τὸν ἐνεστῶτα πόλεμον
τὴν τῶν Κορινθίων πόλιν, μήτε τοὺς Ἀχαιοὺς ἂν
τολμῆσαι Κορινθίους ἄκοντας ἐγχειρίσαι Μακεδόσι.

διὸ καὶ τὸ πρῶτον ὑπέρθεσιν ἔσχε τὸ διαβούλιον 7
χάριν τῆς περὶ τῶν πίστεων ἐπισκέψεως. ὁ δὲ 52
Κλεομένης, καταπληξάμενος τοῖς προειρημένοις εὐ-
τυχήμασι, λοιπὸν ἀδεῶς ἐπεπορεύετο τὰς πόλεις,
ἃς μὲν πείθων, αἷς δὲ τὸν φόβον ἀνατεινόμενος.
προσλαβὼν δὲ τῷ τρόπῳ τούτῳ Καφύας, Πελλήνην, 2
Φενεόν, Ἄργος, Φλιοῦντα, Κλεωνάς, Ἐπίδαυρον,
Ἑρμιόνα, Τροίζηνα, τελευταῖον Κόρινθον, αὐτὸς
μὲν προσεστρατοπέδευσε τῇ τῶν Σικυωνίων πόλει, 154.
τοὺς δ' Ἀχαιοὺς ἀπέλυσε τοῦ μεγίστου προβλήματος.
τῶν γὰρ Κορινθίων τῷ μὲν Ἀράτῳ στρατηγοῦντι 3
καὶ τοῖς Ἀχαιοῖς παραγγειλάντων ἐκ τῆς πόλεως
ἀπαλλάττεσθαι, πρὸς δὲ τὸν Κλεομένη διαπεμπομέ-
νων καὶ καλούντων, παρεδόθη τοῖς Ἀχαιοῖς ἀφορμὴ
καὶ πρόφασις εὔλογος. ἧς ἐπιλαβόμενος Ἄρατος 4
162. καὶ προτείνας Ἀντιγόνῳ τὸν Ἀκροκόρινθον, κατ-
εχόντων Ἀχαιῶν τότε τὸν τόπον τοῦτον, ἔλυσε μὲν
τὸ γεγονὸς ἔγκλημα πρὸς τὴν οἰκίαν, ἱκανὴν δὲ
πίστιν παρέσχετο τῆς πρὸς τὰ μέλλοντα κοινωνίας,
τὸ δὲ συνέχον, ὁρμητήριον παρεσκεύασεν Ἀντιγόνῳ
πρὸς τὸν κατὰ Λακεδαιμονίων πόλεμον.

Ὁ δὲ Κλεομένης, ἐπιγνοὺς τοὺς Ἀχαιοὺς συντι- 5
θεμένους τὰ πρὸς τὸν Ἀντίγονον, ἀναζεύξας ἀπὸ
τοῦ Σικυῶνος, κατεστρατοπέδευσε περὶ τὸν Ἰσθμόν,
διαλαβὼν χάρακι καὶ τάφρῳ τὸν μεταξὺ τόπον τοῦ
τ' Ἀκροκορίνθου καὶ τῶν Ὀνείων καλουμένων ὀρῶν,
πᾶσαν ἤδη βεβαίως περιειληφὼς ταῖς ἐλπίσι τὴν
Πελοποννησίων ἀρχήν. Ἀντίγονος δὲ πάλαι μὲν 6
ἦν ἐν παρασκευῇ, καραδοκῶν τὸ μέλλον κατὰ τὰς
ὑποθέσεις τὰς Ἀράτου· τότε δὲ συλλογιζόμενος ἐκ 7
τῶν προσπιπτόντων ὅσον οὔπω παρεῖναι τὸν Κλεο-

μένη μετὰ τῆς δυνάμεως εἰς Θετταλίαν, διαπεμψά-
μενος πρός τε τὸν Ἄρατον καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς ὑπὲρ
τῶν ὡμολογημένων, ἧκεν ἔχων τὰς δυνάμεις διὰ
8 τῆς Εὐβοίας ἐπὶ τὸν Ἰσθμόν. οἱ γὰρ Αἰτωλοὶ πρὸς
τοῖς ἄλλοις καὶ τότε βουλόμενοι κωλῦσαι τὸν Ἀντί-
γονον τῆς βοηθείας, ἀπεῖπον αὐτῷ πορεύεσθαι μετὰ
δυνάμεως ἐντὸς Πυλῶν· εἰ δὲ μή, διότι κωλύσουσι
μεθ' ὅπλων αὐτοῦ τὴν δίοδον.

9 Ὁ μὲν οὖν Ἀντίγονος καὶ Κλεομένης ἀντεστρα-
τοπέδευον ἀλλήλοις, ὁ μὲν εἰσελθεῖν σπουδάζων εἰς
Πελοπόννησον, ὁ δὲ Κλεομένης κωλῦσαι τῆς εἰσ-
53 όδου τὸν Ἀντίγονον. οἱ δ' Ἀχαιοί, καίπερ οὐ με-
τρίως ἠλαττωμένοι τοῖς ὅλοις, ὅμως οὐκ ἀφίσταντο
τῆς προθέσεως οὐδ' ἐγκατέλειπον τὰς ἐν αὑτοῖς ἐλ- 155.
2 πίδας, ἀλλ' ἅμα τῷ τὸν Ἀριστοτέλη τὸν Ἀργεῖον
ἐπαναστῆναι τοῖς Κλεομενισταῖς, βοηθήσαντες καὶ
παρεισπεσόντες μετὰ Τιμοξένου τοῦ στρατηγοῦ, κα-
3 τέλαβον τὴν τῶν Ἀργείων πόλιν. ὃ δὴ καὶ νομι-
163. στέον αἰτιώτατον γεγονέναι πραγμάτων κατορθώ-
σεως. τὸ γὰρ ἐπιλαβόμενον τῆς ὁρμῆς τοῦ Κλεο-
μένους καὶ προηττῆσαν τὰς ψυχὰς τῶν δυνάμεων
τοῦτ' ἦν, ὡς ἐξ αὐτῶν φανερὸν ἐγένετο τῶν πραγ-
4 μάτων. καὶ γὰρ τόπους εὐφυεστέρους προκατέχων,
καὶ χορηγίαις δαψιλεστέραις Ἀντιγόνου χρώμενος,
καὶ τόλμῃ καὶ φιλοτιμίᾳ μείζονι παρωρμημένος,
5 ὅμως ἅμα τῷ προσπεσεῖν αὐτῷ διότι κατειλῆφθαι
συμβαίνει τὴν τῶν Ἀργείων πόλιν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν,
εὐθὺς ἀνάσπαστος, ἀπολιπὼν τὰ προδεδηλωμένα
προτερήματα, φυγῇ παραπλησίαν ἐποιεῖτο τὴν ἀπο-
χώρησιν, δείσας μὴ πανταχόθεν αὐτὸν περιστῶσιν
6 οἱ πολέμιοι. παραπεσὼν δ' εἰς Ἄργος, καὶ κατὰ

ποσὸν ἀντιποιησάμενος τῆς πόλεως, μετὰ ταῦτα
γενναίως μὲν τῶν Ἀχαιῶν, φιλοτίμως δὲ τῶν Ἀρ-
γείων ἐκ μεταμελείας αὐτὸν ἀμυναμένων, ἀποπε-
σὼν καὶ ταύτης τῆς ἐπιβολῆς, καὶ ποιησάμενος τὴν
πορείαν διὰ Μαντινείας, οὕτως ἐπανῆλθεν εἰς τὴν
Σπάρτην. ὁ δ' Ἀντίγονος ἀσφαλῶς εἰς τὴν Πελο- 54
πόννησον εἰσελθὼν παρέλαβε τὸν Ἀκροκόρινθον,
οὐδένα δὲ χρόνον μείνας εἴχετο τῶν προκειμένων
καὶ παρῆν εἰς Ἄργος. ἐπαινέσας δὲ τοὺς Ἀργείους, 2
καὶ καταστησάμενος τὰ κατὰ τὴν πόλιν, αὖθις ἐκ
ποδὸς ἐκίνει, ποιούμενος τὴν πορείαν ὡς ἐπ' Ἀρ-
καδίας. ἐκβαλὼν δὲ τὰς φρουρὰς ἐκ τῶν ἐποικο- 3
δομηθέντων χωρίων ὑπὸ Κλεομένους κατά τε τὴν
Αἰγῦτιν καὶ Βελμινᾶτιν χώραν, καὶ παραδοὺς τὰ
φρούρια Μεγαλοπολίταις, ἧκε πρὸς τὴν τῶν Ἀχαιῶν
σύνοδον εἰς Αἴγιον. ἀπολογισάμενος δὲ περὶ τῶν 4
καθ' αὑτὸν καὶ χρηματίσας περὶ τῶν μελλόντων,
ἔτι δὲ κατασταθεὶς ἡγεμὼν ἁπάντων τῶν συμμά-
χων, μετὰ ταῦτα χρόνον μέν τινα παραχειμάζων 5
διέτριβε περὶ Σικυῶνα καὶ Κόρινθον. τῆς δ' ἐαρι-
νῆς ὥρας ἐνισταμένης ἀναλαβὼν τὰς δυνάμεις **156.**
προῆγε. καὶ διανύσας τριταῖος πρὸς τὴν τῶν Τε- 6
164. γεατῶν πόλιν, ἀπηντηκότων καὶ τῶν Ἀχαιῶν ἐν-
ταῦθα, περιστρατοπεδεύσας ἤρξατο πολιορκεῖν αὐ-
τήν. τῶν δὲ Μακεδόνων ἐνεργῶς χρωμένων τῇ τε 7
λοιπῇ πολιορκίᾳ καὶ τοῖς ὀρύγμασι, ταχέως ἀπελ-
πίσαντες οἱ Τεγεᾶται τὴν σωτηρίαν παρέδοσαν αὐ-
τούς. ὁ δ' Ἀντίγονος, ἀσφαλισάμενος τὰ κατὰ τὴν 8
πόλιν, εἴχετο κατὰ τὸ συνεχὲς τῶν ἑξῆς, καὶ προῆγε
κατὰ σπουδὴν εἰς τὴν Λακωνικήν. ἐγγίσας δὲ τῷ 9
Κλεομένει προκαθημένῳ τῆς ἑαυτοῦ χώρας κατεπεί-

10 ραξε, καὶ συνίστατό τινας ἀκροβολισμούς. προσπε-
σόντος δὲ διὰ τῶν κατασκόπων αὐτῷ τοὺς ἐξ Ὀρ-
χομενοῦ στρατιώτας παραβεβοηθηκέναι πρὸς τὸν
Κλεομένη, παραυτίκα ποιησάμενος ἀναζυγὴν ἠπεί-
11 γετο. καὶ τὸν μὲν Ὀρχομενὸν ἐξ ἐφόδου κατὰ κρά-
τος εἷλε· μετὰ δὲ ταῦτα περιστρατοπεδεύσας τὴν
12 τῶν Μαντινέων ἐπολιόρκει πόλιν. ταχὺ δὲ καὶ
ταύτην καταπληξαμένων τῶν Μακεδόνων καὶ λα-
βόντων ὑποχείριον, ἀναζεύξας προῆγε τὴν ἐφ'
13 Ἡραίας καὶ Τελφούσης. παραλαβὼν δὲ καὶ ταύτας
τὰς πόλεις, ἐθελοντὴν προσχωρησάντων αὐτῷ τῶν
κατοικούντων, οὕτως ἤδη συνάπτοντος τοῦ χειμῶνος
παρῆν εἰς Αἴγιον πρὸς τὴν τῶν Ἀχαιῶν σύνοδον.
14 καὶ τοὺς μὲν Μακεδόνας ἐπ' οἴκου διαφῆκε πάντας
εἰς τὴν χειμασίαν, αὐτὸς δὲ τοῖς Ἀχαιοῖς διελέγετο
καὶ συνδιενοεῖτο περὶ τῶν ἐνεστώτων.

55 Κατὰ δὲ τοὺς καιροὺς τούτους συνθεωρῶν ὁ
Κλεομένης τὰς μὲν δυνάμεις διαφειμένας, τὸν δ'
Ἀντίγονον μετὰ τῶν μισθοφόρων ἐν Αἰγίῳ διατρί-
βοντα, καὶ τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν ἀφεστῶτα τῆς Μεγά-
2 λης πόλεως, τὴν δὲ πόλιν ταύτην εἰδὼς δυσφύλα-
κτον οὖσαν διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἐρημίαν, τότε
δὲ καὶ ῥαθύμως τηρουμένην διὰ τὴν Ἀντιγόνου
παρουσίαν, τὸ δὲ μέγιστον ἀπολωλότας τοὺς πλεί-
στους τῶν ἐν ταῖς ἡλικίαις ἔν τε τῇ περὶ τὸ Λύ-
3 καιον καὶ μετὰ ταῦτα τῇ περὶ Λαδόκεια μάχῃ, λα-
165. βὼν συνεργούς τινας τῶν ἐκ Μεσσήνης φυγάδων,
οἳ διατρίβοντες ἐτύγχανον ἐν τῇ Μεγάλῃ πόλει,
παρεισῆλθε διὰ τούτων λάθρᾳ νυκτὸς ἐντὸς τῶν
4 τειχῶν. τῆς δ' ἡμέρας ἐπιγενομένης παρ' ὀλίγον 157.
ἦλθε τοῦ μὴ μόνον ἐκπεσεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὅλοις

*κινδυνεῦσαι διὰ τὴν εὐψυχίαν τῶν Μεγαλοπολιτῶν.
ὃ δὴ καὶ τρισὶ μησὶ πρότερον αὐτῷ συνέβη παθεῖν* 5
*παρεισπεσόντι κατὰ τὸν Κωλαιὸν προσαγορευόμενον
τόπον τῆς πόλεως. τότε δὲ τῷ πλήθει τῆς δυνά-* 6
*μεως καὶ τῷ προκαταλαμβάνεσθαι τοὺς εὐκαίρους
τόπους καθίκετο τῆς ἐπιβολῆς, καὶ πέρας ἐκβαλὼν
τοὺς Μεγαλοπολίτας κατέσχε τὴν πόλιν. γενόμενος* 7
*δ' ἐγκρατὴς οὕτως αὐτὴν πικρῶς διέφθειρε καὶ
δυσμενῶς ὥστε μηδ' ἐλπίσαι μηδένα διότι δύναιτ'
ἂν συνοικισθῆναι πάλιν. τοῦτο δὲ ποιῆσαί μοι* 8
*δοκεῖ διὰ τὸ κατὰ τὰς τῶν καιρῶν περιστάσεις παρὰ
μόνοις Μεγαλοπολίταις καὶ Στυμφαλίοις μηδέποτε
δυνηθῆναι μήθ' αἱρετιστὴν καὶ κοινωνὸν τῶν ἰδίων
ἐλπίδων μήτε προδότην κατασκευάσασθαι. τὸ μὲν* 9
*γὰρ Κλειτορίων φιλελεύθερον καὶ γενναῖον εἷς
ἀνὴρ κατῄσχυνε διὰ τὴν ἑαυτοῦ κακίαν, Θεάρκης·
ὃν εἰκότως ἐξαρνοῦνται Κλειτόριοι μὴ φῦναι παρὰ
σφίσι, γενέσθαι δ' ὑποβολιμαῖον ἐξ Ὀρχομενοῦ τῶν
ἐπηλύδων τινὸς στρατιωτῶν.*

Ἐπεὶ δὲ τῶν κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς Ἀράτῳ 56
*γεγραφότων παρ' ἐνίοις ἀποδοχῆς ἀξιοῦται Φύλαρ-
χος, ἐν πολλοῖς ἀντιδοξῶν καὶ τἀναντία γράφων
αὐτῷ, χρήσιμον ἂν εἴη, μᾶλλον δ' ἀναγκαῖον ἡμῖν,* 2
*Ἀράτῳ προῃρημένοις κατακολουθεῖν περὶ τῶν Κλεο-
μενικῶν, μὴ παραλείπειν ἄσκεπτον τοῦτο τὸ μέρος,
ἵνα μὴ τὸ ψεῦδος ἐν τοῖς συγγράμμασιν ἰσοδυνα-*
166. *μοῦν ἀπολείπωμεν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. καθόλου* 3
*μὲν οὖν ὁ συγγραφεὺς οὗτος πολλὰ παρ' ὅλην τὴν
πραγματείαν εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν εἴρηκε. πλὴν περὶ* 4
*μὲν τῶν ἄλλων ἴσως οὐκ ἀναγκαῖον ἐπιτιμᾶν κατὰ
τὸ παρὸν οὐδ' ἐξακριβοῦν· ὅσα δὲ συνεπιβάλλει*

τοῖς ὑφ' ἡμῶν γραφομένοις καιροῖς, ταῦτα δ' ἔστι
τὰ περὶ τὸν Κλεομενικὸν πόλεμον, ὑπὲρ τούτων
5 ἀναγκαῖόν ἐστιν ἡμῖν διευκρινεῖν. ἔσται δὲ πάν-
τως ἀρκοῦντα ταῦτα πρὸς τὸ καὶ τὴν ὅλην αὐτοῦ
προαίρεσιν καὶ δύναμιν ἐν τῇ πραγματείᾳ καταμα- 158.
6 θεῖν. βουλόμενος δὴ διασαφεῖν τὴν ὠμότητα τὴν
Ἀντιγόνου καὶ Μακεδόνων, ἅμα δὲ τούτοις τὴν
Ἀράτου καὶ τῶν Ἀχαιῶν, φησὶ τοὺς Μαντινέας
γενομένους ὑποχειρίους μεγάλοις περιπεσεῖν ἀτυχή-
μασι, καὶ τὴν ἀρχαιοτάτην καὶ μεγίστην πόλιν τῶν
κατὰ τὴν Ἀρκαδίαν τηλικαύταις παλαῖσαι συμφο-
ραῖς ὥστε πάντας εἰς ἐπίστασιν καὶ δάκρυα τοὺς
7 Ἕλληνας ἀγαγεῖν. σπουδάζων δ' εἰς ἔλεον ἐκκα-
λεῖσθαι τοὺς ἀναγινώσκοντας καὶ συμπαθεῖς ποιεῖν
τοῖς λεγομένοις, εἰσάγει περιπλοκὰς γυναικῶν καὶ
κόμας διερριμμένας καὶ μαστῶν ἐκβολάς, πρὸς δὲ
τούτοις δάκρυα καὶ θρήνους ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν
ἀναμὶξ τέκνοις καὶ γονεῦσι γηραιοῖς ἀπαγομένων.
8 ποιεῖ δὲ τοῦτο παρ' ὅλην τὴν ἱστορίαν, πειρώμενος
ἐν ἑκάστοις ἀεὶ πρὸ ὀφθαλμῶν τιθέναι τὰ δεινά.
9 τὸ μὲν οὖν ἀγεννὲς καὶ γυναικῶδες τῆς αἱρέσεως
αὐτοῦ παρείσθω, τὸ δὲ τῆς ἱστορίας οἰκεῖον ἅμα
10 καὶ χρήσιμον ἐξεταζέσθω. δεῖ τοιγαροῦν οὐκ ἐπι-
πλήττειν τὸν συγγραφέα τερατευόμενον διὰ τῆς
ἱστορίας τοὺς ἐντυγχάνοντας οὐδὲ τοὺς ἐνδεχομέ-
νους λόγους ζητεῖν καὶ τὰ παρεπόμενα τοῖς ὑπο-
κειμένοις ἐξαριθμεῖσθαι, καθάπερ οἱ τραγῳδιογρά-
φοι, τῶν δὲ πραχθέντων καὶ ῥηθέντων κατ' ἀλή-
θειαν αὐτῶν μνημονεύειν πάμπαν, κἂν πάνυ μέτρια
11 τυγχάνωσιν ὄντα. τὸ γὰρ τέλος ἱστορίας καὶ τρα-
γῳδίας οὐ ταὐτόν, ἀλλὰ τοὐναντίον. ἐκεῖ μὲν γὰρ

δεῖ διὰ τῶν πιθανωτάτων λόγων ἐκπλῆξαι καὶ ψυ-
167. χαγωγῆσαι κατὰ τὸ παρὸν τοὺς ἀκούοντας, ἐνθάδε
δὲ διὰ τῶν ἀληθινῶν ἔργων καὶ λόγων εἰς τὸν
πάντα χρόνον διδάξαι καὶ πεῖσαι τοὺς φιλομαθοῦν-
τας, ἐπειδήπερ ἐν ἐκείνοις μὲν ἡγεῖται τὸ πιθανόν, 12
κἂν ᾖ ψεῦδος, διὰ τὴν ἀπάτην τῶν θεωμένων, ἐν
δὲ τούτοις τἀληθὲς διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν φιλομα-
θούντων. χωρίς τε τούτων τὰς πλείστας ἡμῖν ἐξη- 13
γεῖται τῶν περιπετειῶν, οὐχ ὑποτιθεὶς αἰτίαν καὶ
τρόπον τοῖς γινομένοις, ὧν χωρὶς οὔτ' ἐλεεῖν εὐ-
λόγως οὔτ' ὀργίζεσθαι καθηκόντως δυνατὸν ἐπ'
οὐδενὶ τῶν συμβαινόντων. ἐπεὶ τίς ἀνθρώπων οὐ 14
δεινὸν ἡγεῖται τύπτεσθαι τοὺς ἐλευθέρους; ἀλλ' 159.
ὅμως, ἐὰν μὲν ἄρχων ἀδίκων χειρῶν πάθῃ τις
τοῦτο, δικαίως κρίνεται πεπονθέναι· ἐὰν δ' ἐπὶ
διορθώσει καὶ μαθήσει ταὐτὸ τοῦτο γίνηται, προσ-
έτι καὶ τιμῆς καὶ χάριτος οἱ τύπτοντες τοὺς ἐλευ-
θέρους ἀξιοῦνται. καὶ μὴν τό γε τοὺς πολίτας ἀπο- 15
κτεινύναι μέγιστον ἀσέβημα τίθεται καὶ μεγίστων
ἄξιον προστίμων· καίτοι γε προφανῶς ὁ μὲν τὸν
κλέπτην ἢ μοιχὸν ἀποκτείνας ἀθῷός ἐστιν, ὁ δὲ τὸν
προδότην ἢ τύραννον τιμῶν καὶ προεδρείας τυγ-
χάνει παρὰ πᾶσιν. οὕτως ἐν παντὶ τὸ τέλος κεῖται 16
τῆς διαλήψεως ὑπὲρ τούτων οὐκ ἐν τοῖς τελουμέ-
νοις, ἀλλ' ἐν ταῖς αἰτίαις καὶ προαιρέσεσι τῶν πραττ-
τόντων καὶ ταῖς τούτων διαφοραῖς.

Μαντινεῖς τοίνυν τὸ μὲν πρῶτον ἐγκαταλιπόν- 57
τες τὴν μετὰ τῶν *Ἀχαιῶν* πολιτείαν ἐθελοντὴν *Αἰ-*
τωλοῖς ἐνεχείρισαν αὑτοὺς καὶ τὴν πατρίδα, μετὰ
δὲ ταῦτα *Κλεομένει*. γεγονότες δ' ἐπὶ τοιαύτης 2
προαιρέσεως καὶ μετέχοντες τῆς *Λακεδαιμονίων* πο-

168. λιτείας ἔτει τετάρτῳ πρότερον τῆς Ἀντιγόνου πα-
ρουσίας ἑάλωσαν κατὰ κράτος ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν,
Ἀράτου πραξικοπήσαντος αὐτῶν τὴν πόλιν. ἐν ᾧ 3
καιρῷ τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ παθεῖν τι δεινὸν διὰ
τὴν προειρημένην ἁμαρτίαν, ὡς καὶ περιβόητον συν-
έβη γενέσθαι τὸ πραχθὲν διὰ τὴν ὀξύτητα τῆς κατὰ
τὴν προαίρεσιν ἀμφοτέρων μεταβολῆς. ἅμα γὰρ τῷ 4
κατασχεῖν τὴν πόλιν Ἄρατος παραυτίκα μὲν τοῖς
ὑφ' αὑτὸν ταττομένοις παρήγγελλε μηδένα μηδενὸς
ἅπτεσθαι τῶν ἀλλοτρίων, ἑξῆς δὲ τούτοις τοὺς Μαν- 5
τινέας συναθροίσας παρεκάλεσε θαρρεῖν καὶ μένειν
ἐπὶ τῶν ἰδίων· ὑπάρξειν γὰρ αὐτοῖς τὴν ἀσφάλειαν
πολιτευομένοις μετὰ τῶν Ἀχαιῶν. τοῖς δὲ Μαντι- 6
νεῦσιν ἀνυπονοήτου καὶ παραδόξου φανείσης τῆς
ἐλπίδος, παραυτίκα πάντες ἐπὶ τῆς ἐναντίας ἐγέ-
νοντο γνώμης. καὶ πρὸς οὓς μικρῷ πρότερον μα- 7
χόμενοι πολλοὺς μὲν τῶν ἀναγκαίων ἐπεῖδον ἀπολ- 160.
λυμένους, οὐκ ὀλίγους δ' αὐτῶν βιαίοις τραύμασι
περιπεσόντας, τούτους εἰς τὰς ἰδίας οἰκίας εἰσαγό-
μενοι καὶ ποιησάμενοι σφίσι καὶ τοῖς ἄλλοις ἀναγ-
καίοις ὁμεστίους, οὐδὲν ἀπέλειπον τῆς μετ' ἀλλήλων
φιλοφροσύνης. καὶ τοῦτ' εἰκότως ἐποίουν· οὐ γὰρ 8
οἶδ' εἴ τινες ἀνθρώπων εὐγνωμονεστέροις ἐνέτυχον
πολεμίοις οὐδ' εἴ τινες ἀβλαβέστερον ἐπάλαισαν τοῖς
μεγίστοις δοκοῦσιν εἶναι συμπτώμασι Μαντινέων
διὰ τὴν Ἀράτου καὶ τῶν Ἀχαιῶν εἰς αὐτοὺς φιλαν-
θρωπίαν. μετὰ δὲ ταῦτα προορώμενοι τὰς ἐν αὐ- 58
τοῖς στάσεις καὶ τὰς ὑπ' Αἰτωλῶν καὶ Λακεδαιμο-
νίων ἐπιβουλάς, πρεσβεύσαντες πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς
ἠξίωσαν δοῦναι παραφυλακὴν αὐτοῖς. οἱ δὲ πει- 2
σθέντες ἀπεκλήρωσαν ἐξ αὑτῶν τριακοσίους ἄνδρας·

ὧν οἱ λαχόντες ὥρμησαν ἀπολιπόντες τὰς ἰδίας πα-
τρίδας καὶ τοὺς βίους, καὶ διέτριβον ἐν Μαντινείᾳ,
παραφυλάττοντες τὴν ἐκείνων ἐλευθερίαν ἅμα καὶ
σωτηρίαν. σὺν δὲ τούτοις καὶ μισθοφόρους διακο- 3
σίους ἐξέπεμψαν, οἳ μετὰ τῶν Ἀχαιῶν συνδιετήρουν
169. τὴν ὑποκειμένην αὐτοῖς κατάστασιν. μετ᾽ οὐ πολὺ 4
δὲ στασιάσαντες πρὸς σφᾶς οἱ Μαντινεῖς, καὶ Λα-
κεδαιμονίους ἐπισπασάμενοι, τήν τε πόλιν ἐνεχείρι-
σαν καὶ τοὺς παρὰ τῶν Ἀχαιῶν διατρίβοντας παρ᾽
αὑτοῖς κατέσφαξαν· οὗ μεῖζον παρασπόνδημα καὶ
δεινότερον οὐδ᾽ εἰπεῖν εὐμαρές. ἐπειδὴ γὰρ ἔδοξε 5
σφίσι καθόλου τὴν πρὸς τὸ ἔθνος χάριν καὶ φιλίαν
ἀθετεῖν, τῶν γε προειρημένων ἀνδρῶν ἐχρῆν δήπου
φεισαμένους ἐᾶσαι πάντας ὑποσπόνδους ἀπελθεῖν·
τοῦτο γὰρ καὶ τοῖς πολεμίοις ἔθος ἐστὶ συγχωρεῖ- 6
σθαι κατὰ τοὺς κοινοὺς τῶν ἀνθρώπων νόμους.
οἱ δ᾽ ἵνα Κλεομένει καὶ Λακεδαιμονίοις ἱκανὴν πα- 7
ράσχωνται πίστιν πρὸς τὴν ἐνεστῶσαν ἐπιβολήν, τὰ
κοινὰ τῶν ἀνθρώπων δίκαια παραβάντες τὸ μέγι-
στον ἀσέβημα κατὰ προαίρεσιν ἐπετέλεσαν. τὸ γὰρ 8
τούτων αὐτόχειρας γενέσθαι καὶ τιμωροὺς οἵτινες
πρότερον μὲν κατὰ κράτος λαβόντες αὐτοὺς ἀθῴους
ἀφῆκαν, τότε δὲ τὴν ἐκείνων ἐλευθερίαν καὶ σωτη-
ρίαν ἐφύλαττον, πηλίκης ὀργῆς ἐστιν ἄξιον; τί δ᾽ 9 161.
ἂν παθόντες οὗτοι δίκην δόξαιεν ἁρμόζουσαν δε-
δωκέναι; τυχὸν ἴσως εἴποι τις ἄν, πραθέντες μετὰ
τέκνων καὶ γυναικῶν, ἐπεὶ κατεπολεμήθησαν. ἀλλὰ 10
τοῦτό γε καὶ τοῖς μηθὲν ἀσεβὲς ἐπιτελεσαμένοις
κατὰ τοὺς τοῦ πολέμου νόμους ὑπόκειται παθεῖν.
οὐκοῦν ὁλοσχερεστέρας τινὸς καὶ μείζονος τυχεῖν
ἦσαν ἄξιοι τιμωρίας, ὥστ᾽ εἴπερ ἔπαθον ἃ Φύλαρ- 11

χός φησιν, οὐκ ἔλεον εἰκὸς ἦν συνεξακολουθεῖν
αὐτοῖς παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ἔπαινον δὲ καὶ συγκα-
τάθεσιν μᾶλλον τοῖς πράττουσι καὶ μεταπορευομέ-
12 νοις τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν. ἀλλ' ὅμως οὐδενὸς πε-
ραιτέρω συνεξακολουθήσαντος Μαντινεῦσι κατὰ τὴν
περιπέτειαν πλὴν τοῦ διαρπαγῆναι τοὺς βίους καὶ
170. πραθῆναι τοὺς ἐλευθέρους, ὁ συγγραφεὺς αὐτῆς
τῆς τερατείας χάριν οὐ μόνον ψεῦδος εἰσήνεγκε τὸ
13 ὅλον, ἀλλὰ καὶ τὸ ψεῦδος ἀπίθανον, καὶ διὰ τὴν ὑπερ-
βολὴν τῆς ἀγνοίας οὐδὲ τὸ παρακείμενον ἠδυνήθη
συνεπιστῆσαι, πῶς οἱ αὐτοὶ κατὰ τοὺς αὐτοὺς και-
ροὺς κυριεύσαντες Τεγεατῶν κατὰ κράτος οὐδὲν
14 τῶν ὁμοίων ἔπραξαν. καίτοι γ' εἰ μὲν ἡ τῶν πρατ-
τόντων ὠμότης ἦν αἰτία, καὶ τούτους εἰκὸς ἦν πε-
πονθέναι ταὐτὰ τοῖς ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὑποπεπτωκόσι
15 καιρόν. εἰ δὲ περὶ μόνους γέγονε Μαντινεῖς ἡ
διαφορά, φανερὸν ὅτι καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ὀργῆς
ἀνάγκη διαφέρουσαν γεγονέναι περὶ τούτους.

59 Πάλιν Ἀριστόμαχον τὸν Ἀργεῖόν φησιν ἄνδρα
τῆς ἐπιφανεστάτης οἰκίας ὑπάρχοντα, καὶ τετυραν-
νηκότα μὲν Ἀργείων, πεφυκότα δ' ἐκ τυράννων,
ὑποχείριον Ἀντιγόνῳ καὶ τοῖς Ἀχαιοῖς γενόμενον,
εἰς Κεγχρεὰς ἀπαχθῆναι καὶ στρεβλούμενον ἀπο-
θανεῖν, ἀδικώτατα καὶ δεινότατα παθόντα πάντων
2 ἀνθρώπων. τηρῶν δὲ καὶ περὶ ταύτην τὴν πρᾶξιν
ὁ συγγραφεὺς τὸ καθ' αὑτὸν ἰδίωμα, φωνάς τινας
πλάττει διὰ τῆς νυκτὸς αὐτοῦ στρεβλουμένου προσ-
πιπτούσας τοῖς σύνεγγυς κατοικοῦσιν, ὧν τοὺς μὲν
ἐκπληττομένους τὴν ἀσέβειαν, τοὺς δ' ἀπιστοῦντας,
τοὺς δ' ἀγανακτοῦντας ἐπὶ τοῖς γινομένοις προσ-
3 τρέχειν πρὸς τὴν οἰκίαν φησί. περὶ μὲν οὖν τῆς 162.

τοιαύτης τερατείας παρείσθω· δεδήλωται γὰρ ἀρ-
κούντως. ἐγὼ δ' Ἀριστόμαχον, εἰ καὶ μηδὲν εἰς 4
τοὺς Ἀχαιοὺς ἕτερον ἥμαρτε, κατά γε τὴν τοῦ βίου
προαίρεσιν καὶ τὴν εἰς πατρίδα παρανομίαν τῆς
μεγίστης ἄξιον κρίνω τιμωρίας. καίπερ ὁ συγγρα- 5
φεύς, βουλόμενος αὔξειν αὐτοῦ τὴν δόξαν καὶ πα-
ραστήσασθαι τοὺς ἀκούοντας εἰς τὸ μᾶλλον αὐτῷ
171. συναγανακτεῖν ἐφ' οἷς ἔπαθεν, οὐ μόνον αὐτόν φησι
γεγονέναι τύραννον, ἀλλὰ κἀκ τυράννων πεφυκέ-
ναι. ταύτης δὲ μείζω κατηγορίαν ἢ πικροτέραν 6
οὐδ' ἂν εἰπεῖν ῥᾳδίως δύναιτ' οὐδείς. αὐτὸ γὰρ
τοὔνομα περιέχει τὴν ἀσεβεστάτην ἔμφασιν καὶ πά-
σας περιείληφε τὰς ἐν ἀνθρώποις ἀδικίας καὶ πα-
ρανομίας. Ἀριστόμαχος δ' εἰ τὰς δεινοτάτας ὑπέ- 7
μεινε τιμωρίας, ὡς οὗτός φησιν, ὅμως οὐχ ἱκανὴν
ἔδωκ' ἂν δίκην μιᾶς ἡμέρας, ἐν ᾗ παρεισπεσόντος 8
εἰς τὴν πόλιν Ἀράτου μετὰ τῶν Ἀχαιῶν, καὶ με-
γάλους ἀγῶνας καὶ κινδύνους ὑπομείναντος ὑπὲρ
τῆς Ἀργείων ἐλευθερίας, τέλος δ' ἐκπεσόντος διὰ
τὸ μηδένα συγκινηθῆναι τῶν ἔσωθεν αὐτῷ ταξαμέ-
νων, διὰ τὸν ἀπὸ τοῦ τυράννου φόβον, Ἀριστόμα- 9
χος, ἀφορμῇ ταύτῃ καὶ προφάσει χρησάμενος, ὥς
τινων συνειδότων τὰ περὶ τὴν εἴσοδον τῶν Ἀχαιῶν,
ὀγδοήκοντα τοὺς πρώτους τῶν πολιτῶν οὐδὲν ἀδι-
κήσαντας στρεβλώσας ἐναντίον τῶν ἀναγκαίων κατέ-
σφαξε. παρίημι τὰ παρ' ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ καὶ 10
τῶν προγόνων ἀσεβήματα· μακρὸν γάρ. διόπερ οὐκ 60
εἴ τινι τῶν ὁμοίων περιέπεσε δεινὸν ἡγητέον, πολὺ
δὲ δεινότερον, εἰ μηδενὸς τούτων πεῖραν λαβὼν
ἀθῷος ἀπέθανεν. οὐδ' Ἀντιγόνῳ προσαπτέον οὐδ' 2
Ἀράτῳ παρανομίαν, ὅτι λαβόντες κατὰ πόλεμον

ὑποχείριον τύραννον στρεβλώσαντες ἀπέκτειναν, ὅν
γε κἂν κατ' αὐτὴν τὴν εἰρήνην τοῖς ἀνελοῦσι καὶ
τιμωρησαμένοις ἔπαινος καὶ τιμὴ συνεξηκολούθει
3 παρὰ τοῖς ὀρθῶς λογιζομένοις. ὅτε δὲ χωρὶς τῶν
προειρημένων καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς παρεσπόνδησε, τί
4 παθεῖν ἦν ἄξιος; ἐκεῖνος γὰρ ἀπέθετο μὲν τὴν τυ-
ραννίδα χρόνοις οὐ πολλοῖς πρότερον, ὑπὸ τῶν και-
ρῶν συγκλειόμενος διὰ τὸν Δημητρίου θάνατον,
ἀνελπίστως δὲ τῆς ἀσφαλείας ἔτυχε περισταλεὶς ὑπὸ 163.
5 τῆς τῶν Ἀχαιῶν πρᾳότητος καὶ καλοκἀγαθίας· οἵ-
τινες οὐ μόνον αὐτὸν τῶν ἐκ τῆς τυραννίδος ἀσε-
βημάτων ἀζήμιον ἐποίησαν, ἀλλὰ καὶ προσλαβόντες
172. εἰς τὴν πολιτείαν τὴν μεγίστην τιμὴν περιέθεσαν,
ἡγεμόνα καὶ στρατηγὸν καταστήσαντες σφῶν αὐτῶν.
6 ὁ δ' ἐπιλαθόμενος τῶν προειρημένων φιλανθρώπων
παρὰ πόδας, ἐπεὶ μικρὸν ἐπικυδεστέρας ἔσχε τὰς
ἐλπίδας ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος ἐν Κλεομένει, τήν τε
πατρίδα καὶ τὴν ἑαυτοῦ προαίρεσιν ἀποσπάσας ἀπὸ
τῶν Ἀχαιῶν ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις καιροῖς προσέ-
7 νειμε τοῖς ἐχθροῖς. ὃν ὑποχείριον γενόμενον οὐκ
ἐν Κεγχρεαῖς ἔδει τὴν νύκτα στρεβλούμενον ἀπο-
θανεῖν, ὥς Φύλαρχός φησι, περιαγόμενον δ' εἰς
τὴν Πελοπόννησον καὶ μετὰ τιμωρίας παραδειγμα-
8 τιζόμενον οὕτως ἐκλιπεῖν τὸ ζῆν. ἀλλ' ὅμως τοι-
οῦτος ὢν οὐδενὸς ἔτυχε δεινοῦ πλὴν τοῦ καταπον-
τισθῆναι διὰ τῶν ἐπὶ ταῖς Κεγχρεαῖς τεταγμένων.

61 Χωρίς τε τούτων τὰς μὲν Μαντινέων ἡμῖν συμ-
φορὰς μετ' αὐξήσεως καὶ διαθέσεως ἐξηγήσατο, δῆ-
λον ὅτι καθήκειν ὑπολαμβάνων τοῖς συγγραφεῦσι
2 τὰς παρανόμους τῶν πράξεων ἐπισημαίνεσθαι, τῆς
δὲ Μεγαλοπολιτῶν γενναιότητος, ᾗ περὶ τοὺς αὐ-

τοὺς ἐχρήσαντο καιρούς, οὐδὲ κατὰ ποσὸν ἐποιή-
σατο μνήμην, ὥσπερ τὸ τὰς ἁμαρτίας ἐξαριθμεῖσθαι 3
τῶν πραξάντων οἰκειότερον ὑπάρχον τῆς ἱστορίας
τοῦ τὰ καλὰ καὶ δίκαια τῶν ἔργων ἐπισημαίνεσθαι,
ἢ τοὺς ἐντυγχάνοντας τοῖς ὑπομνήμασιν ἧττόν τι
διορθουμένους ὑπὸ τῶν σπουδαίων καὶ ζηλωτῶν
ἔργων ἤπερ ὑπὸ τῶν παρανόμων καὶ φευκτῶν πρά-
ξεων. ὁ δὲ πῶς μὲν ἔλαβε Κλεομένης τὴν πόλιν 4
καὶ πῶς ἀκέραιον διαφυλάξας ἐξαπέστειλε παρα-
χρῆμα πρὸς τοὺς Μεγαλοπολίτας εἰς τὴν Μεσσήνην
γραμματοφόρους, ἀξιῶν αὐτοὺς ἀβλαβῆ κομισαμέ-
νους τὴν ἑαυτῶν πατρίδα κοινωνῆσαι τῶν ἰδίων
πραγμάτων, ταῦτα μὲν ἡμῖν ἐδήλωσε, βουλόμενος
ὑποδεῖξαι τὴν Κλεομένους μεγαλοψυχίαν καὶ μετρι-
173. ότητα πρὸς τοὺς πολεμίους. ἔτι δὲ πῶς οἱ Μεγα- 5
λοπολῖται τῆς ἐπιστολῆς ἀναγινωσκομένης οὐκ ἐά- 164.
σαιεν εἰς τέλος ἀναγνωσθῆναι, μικροῦ δὲ καταλεύ-
σαιεν τοὺς γραμματοφόρους, ἕως τούτου διεσάφησε.
τὸ δ' ἀκόλουθον καὶ τὸ τῆς ἱστορίας ἴδιον ἀφεῖλε, 6
τὸν ἔπαινον καὶ τὴν ἐπ' ἀγαθῷ μνήμην τῶν ἀξιο-
λόγων προαιρέσεων. καίτοι γ' ἐμποδὼν ἦν. εἰ γὰρ 7
τοὺς λόγῳ καὶ δόγματι μόνον ὑπομείναντας πόλεμον
ὑπὲρ φίλων καὶ συμμάχων ἄνδρας ἀγαθοὺς νομί-
ζομεν, τοῖς δὲ καὶ χώρας καταφθορὰν καὶ πολιορ-
κίαν ἀναδεξαμένοις οὐ μόνον ἔπαινον, ἀλλὰ καὶ
χάριτας καὶ δωρεὰς τὰς μεγίστας ἀπονέμομεν, τίνα 8
γε χρὴ περὶ Μεγαλοπολιτῶν ἔχειν διάληψιν; ἆρ'
οὐχὶ τὴν σεμνοτάτην καὶ βελτίστην; οἳ πρῶτον μὲν 9
τὴν χώραν Κλεομένει προεῖντο, μετὰ δὲ ταῦτα πά-
λιν ὁλοσχερῶς ἔπταισαν τῇ πατρίδι διὰ τὴν πρὸς
τοὺς Ἀχαιοὺς αἵρεσιν, τὸ δὲ τελευταῖον, δοθείσης 10

ἀνελπίστως καὶ παραδόξως αὐτοῖς ἐξουσίας ἀβλαβῆ
ταύτην ἀπολαβεῖν, προείλαντο στέρεσθαι χώρας,
τάφων, ἱερῶν, πατρίδος, τῶν ὑπαρχόντων, ἁπάν-
των συλλήβδην τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀναγκαιοτάτων,
χάριν τοῦ μὴ προδοῦναι τὴν πρὸς τοὺς συμμάχους
11 πίστιν. οὗ τί κάλλιον ἔργον ἢ γέγονεν ἢ γένοιτ'
ἄν; ἐπὶ τί δ' ἂν μᾶλλον συγγραφεὺς ἐπιστῆσαι τοὺς
ἀκούοντας; διὰ τίνος δ' ἔργου μᾶλλον ἂν παρορ-
μῆσαι πρὸς φυλακὴν πίστεως καὶ πρὸς ἀληθινῶν
πραγμάτων καὶ βεβαίων κοινωνίαν; ὧν οὐδεμίαν
12 ἐποιήσατο μνήμην Φύλαρχος, τυφλώττων, ὥς γ'
ἐμοὶ δοκεῖ, περὶ τὰ κάλλιστα καὶ μάλιστα συγγρα-
φεῖ καθήκοντα τῶν ἔργων.

62 Οὐ μὴν ἀλλὰ τούτοις ἑξῆς φησιν ἀπὸ τῶν ἐκ
τῆς Μεγάλης πόλεως λαφύρων ἑξακισχίλια τάλαντα
τοῖς Λακεδαιμονίοις πεσεῖν, ὧν τὰ δισχίλια Κλεο-
174. 2 μένει δοθῆναι κατὰ τοὺς ἐθισμούς. ἐν δὲ τούτοις
πρῶτον μὲν τίς οὐκ ἂν θαυμάσειε τὴν ἀπειρίαν καὶ
τὴν ἄγνοιαν τῆς κοινῆς ἐννοίας ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλ-
ληνικῶν πραγμάτων χορηγίας καὶ δυνάμεως; ἣν μά-
3 λιστα δεῖ παρὰ τοῖς ἱστοριογράφοις ὑπάρχειν. ἐγὼ
γὰρ οὐ λέγω κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἐν οἷς
ὑπό τε τῶν ἐν Μακεδονίᾳ βασιλέων, ἔτι δὲ μᾶλλον 165.
ὑπὸ τῆς συνεχείας τῶν πρὸς ἀλλήλους πολέμων ἄρ-
4 δην κατέφθαρτο τὰ Πελοποννησίων, ἀλλ' ἐν τοῖς
καθ' ἡμᾶς καιροῖς, ἐν οἷς πάντες ἓν καὶ ταὐτὸ λέ-
γοντες μεγίστην καρποῦσθαι δοκοῦσιν εὐδαιμονίαν,
ὅμως ἐκ Πελοποννήσου πάσης ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπί-
πλων χωρὶς σωμάτων οὐχ οἷόν τε συναχθῆναι το-
5 σοῦτο πλῆθος χρημάτων. καὶ διότι τοῦτο νῦν οὐκ
εἰκῇ, λόγῳ δέ τινι μᾶλλον ἀποφαινόμεθα, δῆλον ἐκ

τούτων. τίς γὰρ ὑπὲρ Ἀθηναίων οὐχ ἱστόρηκε διότι 6 καθ' οὓς καιροὺς μετὰ Θηβαίων εἰς τὸν πρὸς Λακεδαιμονίους ἐνέβαινον πόλεμον, καὶ μυρίους μὲν ἐξέπεμπον στρατιώτας, ἑκατὸν δ' ἐπλήρουν τριήρεις, ὅτι τότε κρίναντες ἀπὸ τῆς ἀξίας ποιεῖσθαι 7 τὰς εἰς τὸν πόλεμον εἰσφορὰς ἐτιμήσαντο τήν τε χώραν τὴν Ἀττικὴν ἅπασαν καὶ τὰς οἰκίας, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν λοιπὴν οὐσίαν· ἀλλ' ὅμως τὸ σύμπαν τίμημα τῆς ἀξίας ἐνέλιπε τῶν ἑξακισχιλίων διακοσίοις καὶ πεντήκοντα ταλάντοις. ἐξ ὧν οὐκ ἀπεοικὸς 8 ἂν φανείη τὸ περὶ Πελοποννησίων ἄρτι ῥηθὲν ὑπ' ἐμοῦ. κατὰ δ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς ἐξ αὐτῆς 9 τῆς Μεγάλης πόλεως ὑπερβολικῶς ἀποφαινόμενος οὐκ ἄν τις εἰπεῖν τολμήσειε πλείω γενέσθαι τριακοσίων, ἐπειδήπερ ὁμολογούμενόν ἐστι διότι καὶ 10 τῶν ἐλευθέρων καὶ τῶν δουλικῶν σωμάτων τὰ πλεῖστα συνέβη διαφυγεῖν εἰς τὴν Μεσσήνην. μέγιστον δὲ τῶν προειρημένων τεκμήριον· οὐδενὸς γὰρ ὄντες 11 δεύτεροι τῶν Ἀρκάδων Μαντινεῖς οὔτε κατὰ τὴν δύναμιν οὔτε κατὰ τὴν περιουσίαν, ὡς αὐτὸς
175. οὗτός φησιν, ἐκ πολιορκίας δὲ καὶ παραδόσεως ἁλόντες, ὥστε μήτε διαφυγεῖν μηδένα μήτε διακλαπῆναι ῥᾳδίως μηδέν, ὅμως τὸ πᾶν λάφυρον ἐποίησαν 12 μετὰ τῶν σωμάτων κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς τάλαντα τριακόσια.

Τὸ δὲ συνεχὲς τούτῳ τίς οὐκ ἂν ἔτι μᾶλλον 63 θαυμάσειε; ταῦτα γὰρ ἀποφαινόμενος λέγει πρὸ τῆς παρατάξεως δέχ' ἡμέραις μάλιστα τὸν παρὰ Πτολεμαίου πρεσβευτὴν ἐλθεῖν ἀγγέλλοντα πρὸς τὸν Κλεομένη διότι Πτολεμαῖος τὸ μὲν χορηγεῖν ἀπο- 166. λέγει, διαλύεσθαι δὲ παρακαλεῖ πρὸς τὸν Ἀντίγο-

2 νον. τὸν δ' ἀκούσαντά φησι κρῖναι διότι δεῖ τὴν
ταχίστην ἐκκυβεύειν τοῖς ὅλοις πρὸ τοῦ συνεῖναι
τὰ προσπεπτωκότα τὰς δυνάμεις, διὰ τὸ μηδεμίαν
ὑπάρχειν ἐν τοῖς ἰδίοις πράγμασιν ἐλπίδα τοῦ δύνα-
3 σθαι μισθοδοτεῖν. ἀλλ' εἴπερ ἑξακισχιλίων ἐγκρα-
τὴς ἐγεγόνει ταλάντων κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιρούς,
τὸν Πτολεμαῖον αὐτὸν ἠδύνατο ταῖς χορηγίαις ὑπερ-
4 θέσθαι. πρὸς δὲ τὸν Ἀντίγονον, εἰ μόνον τριακο-
σίων ὑπῆρχε κύριος, καὶ λίαν ἱκανὸς ἦν ἀσφαλῶς
5 ὑπομένων τρίβειν τὸν πόλεμον. τὸ δ' ἅμα μὲν
πάσας ἀποφαίνειν τῷ Κλεομένει τὰς ἐλπίδας ἐν
Πτολεμαίῳ διὰ τὰς χορηγίας, ἅμα δὲ τοσούτων
χρημάτων αὐτὸν φάναι κύριον γεγονέναι κατὰ τοὺς
αὐτοὺς καιρούς, πῶς οὐ τῆς μεγίστης ἀλογίας, ἔτι
6 δ' ἀσκεψίας ἐστὶ σημεῖον; πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα τῷ
συγγραφεῖ τοιαῦτα, καὶ κατὰ τοὺς ὑποκειμένους
καιροὺς καὶ παρ' ὅλην τὴν πραγματείαν κατατέτα-
κται, περὶ ὧν ἀρκεῖν ὑπολαμβάνω κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς
πρόθεσιν καὶ τὰ νῦν εἰρημένα.

64 Μετὰ δὲ τὴν τῆς Μεγάλης πόλεως ἅλωσιν Ἀν-
τιγόνου παραχειμάζοντος ἐν τῇ τῶν Ἀργείων πόλει,
συναγαγὼν Κλεομένης ἅμα τῷ τὴν ἐαρινὴν ὥραν
ἐνίστασθαι καὶ παρακαλέσας τὰ πρέποντα τοῖς και-
176. ροῖς, ἐξαγαγὼν τὴν στρατιὰν ἐνέβαλεν εἰς τὴν τῶν
2 Ἀργείων χώραν, ὡς μὲν τοῖς πολλοῖς ἐδόκει, παρα-
βόλως καὶ τολμηρῶς διὰ τὴν ὀχυρότητα τῶν κατὰ
τὰς εἰσόδους τόπων, ὡς δὲ τοῖς ὀρθῶς λογιζομένοις,
3 ἀσφαλῶς καὶ νουνεχῶς. ὁρῶν γὰρ τὸν Ἀντίγονον
διαφεικότα τὰς δυνάμεις, ᾔδει σαφῶς ὡς πρῶτον μὲν
τὴν εἰσβολὴν ἀκινδύνως ποιήσεται, δεύτερον ἔτι
τῆς χώρας καταφθειρομένης ἕως τῶν τειχῶν ἀνάγκη

*τοὺς Ἀργείους θεωροῦντας τὸ γινόμενον ἀσχάλλειν
καὶ καταμέμφεσθαι τὸν Ἀντίγονον. εἰ μὲν οὖν* 4
*συμβαίη μὴ δυνάμενον αὐτὸν ὑποφέρειν τὸν ἐπιρρα-
πισμὸν τῶν ὄχλων ἐξελθεῖν καὶ διακινδυνεῦσαι τοῖς* 167.
*παροῦσι, πρόδηλον ἐκ τῶν κατὰ λόγον ἦν αὐτῷ
διότι νικήσει ῥᾳδίως. εἰ δ' ἐμμείνας τοῖς λογισμοῖς* 5
*ἀφησυχάζοι, καταπληξάμενος τοὺς ὑπεναντίους καὶ
ταῖς ἰδίαις δυνάμεσι θάρσος ἐνεργασάμενος ἀσφαλῶς
ὑπέλαβε ποιήσασθαι τὴν ἀναχώρησιν εἰς τὴν οἰκείαν.
ὃ καὶ συνέβη γενέσθαι. τῆς γὰρ χώρας δῃουμένης* 6
*οἱ μὲν ὄχλοι συστρεφόμενοι τὸν Ἀντίγονον ἐλοιδό-
ρουν. ὁ δὲ καὶ λίαν ἡγεμονικῶς καὶ βασιλικῶς οὐ-
δὲν περὶ πλείονος ποιούμενος τοῦ κατὰ λόγον (χρήσα-
σθαι τοῖς) πράγμασιν ἦγε τὴν ἡσυχίαν. ὁ δὲ Κλεο-* 7
*μένης κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν καταφθείρας
μὲν τὴν χώραν, καταπληξάμενος δὲ τοὺς ὑπεναν-
τίους, εὐθαρσεῖς δὲ πεποιηκὼς τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις
πρὸς τὸν ἐπιφερόμενον κίνδυνον, ἀσφαλῶς εἰς τὴν
οἰκείαν ἐπανῆλθε.*

Τοῦ δὲ θέρους ἐνισταμένου καὶ συνελθόντων 65
*τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Ἀχαιῶν ἐκ τῆς χειμασίας
ἀναλαβὼν τὴν στρατιὰν Ἀντίγονος προῆγε μετὰ τῶν
συμμάχων εἰς τὴν Λακωνικήν, ἔχων Μακεδόνας μὲν* 2
77. *τοὺς εἰς τὴν φάλαγγα μυρίους, πελταστὰς δὲ τρισ-
χιλίους, ἱππεῖς δὲ τριακοσίους, Ἀγριᾶνας δὲ σὺν
τούτοις χιλίους καὶ Γαλάτας ἄλλους τοσούτους, μι-
σθοφόρους δὲ τοὺς πάντας πεζοὺς μὲν τρισχιλίους,
ἱππεῖς δὲ τριακοσίους, Ἀχαιῶν δ' ἐπιλέκτους πεζοὺς* 3
*μὲν τρισχιλίους, ἱππεῖς δὲ τριακοσίους, καὶ Μεγα-
λοπολίτας χιλίους εἰς τὸν Μακεδονικὸν τρόπον καθ-
ωπλισμένους, ὧν ἡγεῖτο Κερκιδᾶς Μεγαλοπολίτης,*

4 τῶν δὲ συμμάχων Βοιωτῶν μὲν πεζοὺς δισχιλίους,
ἱππεῖς δὲ διακοσίους, Ἠπειρωτῶν πεζοὺς χιλίους,
ἱππεῖς πεντήκοντα, Ἀκαρνάνων ἄλλους τοσούτους,
Ἰλλυριῶν χιλίους ἑξακοσίους, ἐφ' ὧν ἦν Δημήτριος
5 ὁ Φάριος, ὥστ' εἶναι πᾶσαν τὴν δύναμιν πεζοὺς
μὲν εἰς δισμυρίους ὀκτακισχιλίους, ἱππεῖς δὲ χιλίους
6 καὶ διακοσίους. ὁ δὲ Κλεομένης, προσδοκῶν τὴν
ἔφοδον, τὰς μὲν ἄλλας τὰς εἰς τὴν χώραν εἰσβολὰς
ἠσφαλίσατο φυλακαῖς καὶ τάφροις καὶ δένδρων ἐκ-
7 κοπαῖς, αὐτὸς δὲ κατὰ τὴν Σελλασίαν καλουμένην 168.
μετὰ τῆς δυνάμεως ἐστρατοπέδευε, τῆς πάσης ὑπαρ-
χούσης αὐτῷ στρατιᾶς εἰς δύο μυριάδας, στοχαζό-
μενος ἐκ τῶν κατὰ λόγον ταύτῃ ποιήσασθαι τοὺς
8 ὑπεναντίους τὴν εἰσβολήν· ὃ καὶ συνεκύρησε. δύο
δὲ λόφων ἐπ' αὐτῆς τῆς εἰσόδου κειμένων, ὧν τὸν
μὲν Εὔαν, τὸν δ' ἕτερον Ὄλυμπον καλεῖσθαι συμ-
9 βαίνει, τῆς δ' ὁδοῦ μεταξὺ τούτων παρὰ τὸν
Οἰνοῦντα ποταμὸν φερούσης εἰς τὴν Σπάρτην, ὁ
μὲν Κλεομένης, τῶν προειρημένων λόφων συνάμφω
τάφρον καὶ χάρακα προβαλόμενος, ἐπὶ μὲν τὸν Εὔαν
ἔταξε τοὺς περιοίκους καὶ συμμάχους, ἐφ' ὧν ἐπέ-
στησε τὸν ἀδελφὸν Εὐκλείδαν, αὐτὸς δὲ τὸν Ὄλυμ-
πον κατεῖχε μετὰ Λακεδαιμονίων καὶ τῶν μισθο-
10 φόρων. ἐν δὲ τοῖς ἐπιπέδοις παρὰ τὸν ποταμὸν
ἐφ' ἑκάτερα τῆς ὁδοῦ τοὺς ἱππεῖς μετὰ μέρους
11 τινὸς τῶν μισθοφόρων παρενέβαλεν. Ἀντίγονος δὲ
παραγενόμενος καὶ συνθεωρήσας τήν τε τῶν τόπων
ὀχυρότητα καὶ τὸν Κλεομένη πᾶσι τοῖς οἰκείοις μέ-
ρεσι τῆς δυνάμεως οὕτως εὐστόχως προκατειληφότα
178. τὰς εὐκαιρίας ὥστε παραπλήσιον εἶναι τὸ σύμπαν
σχῆμα τῆς στρατοπεδείας τῆς τῶν ἀγαθῶν ὁπλομά-

12 χων προβολῆς· οὐδὲν γὰρ ἀπέλειπε τῶν πρὸς ἐπί-
θεσιν ἅμα καὶ φυλακήν, ἀλλ' ἦν ὁμοῦ παράταξις
ἐνεργὸς καὶ παρεμβολὴ δυσπρόσοδος· διὸ καὶ τὸ 13
μὲν ἐξ ἐφόδου καταπειράζειν καὶ συμπλέκεσθαι
προχείρως ἀπέγνω, στρατοπεδεύσας δ' ἐν βραχεῖ 66
διαστήματι, καὶ λαβὼν πρόβλημα τὸν Γοργύλον
καλούμενον ποταμόν, τινὰς μὲν ἡμέρας ἐπιμένων
συνεθεώρει τάς τε τῶν τόπων ἰδιότητας καὶ τὰς
τῶν δυνάμεων διαφοράς, ἅμα δὲ καὶ προδεικνύων 2
τινὰς ἐπιβολὰς πρὸς τὸ μέλλον ἐξεκαλεῖτο τὰς τῶν
ὑπεναντίων ἐπινοίας. οὐ δυνάμενος δὲ λαβεῖν οὐ- 3
δὲν ἀργὸν οὐδ' ἔξοπλον διὰ τὸ πρὸς πᾶν ἑτοίμως
ἀντικινεῖσθαι τὸν Κλεομένη, τῆς μὲν τοιαύτης ἐπι- 4
νοίας ἀπέστη, τέλος δ' ἐξ ὁμολόγου διὰ μάχης ἀμ-
φότεροι προέθεντο κρίνειν τὰς πράξεις· πάνυ γὰρ
εὐφυεῖς καὶ παραπλησίους ἡγεμόνας ἡ τύχη συνέ- 169.
βαλε τούτους τοὺς ἄνδρας. πρὸς μὲν οὖν τοὺς 5
κατὰ τὸν Εὔαν ὁ βασιλεὺς ἀντέταξε τῶν τε Μακε-
δόνων τοὺς χαλκάσπιδας καὶ τοὺς Ἰλλυριούς, κατὰ
σπείρας ἐναλλὰξ τεταγμένους, Ἀλέξανδρον τὸν
Ἀκμήτου καὶ Δημήτριον τὸν Φάριον ἐπιστήσας. ἐπὶ 6
δὲ τούτοις τοὺς Ἀκαρνᾶνας καὶ Κρῆτας ἐπέβαλε·
τούτων δὲ κατόπιν ἦσαν δισχίλιοι τῶν Ἀχαιῶν,
ἐφεδρείας λαμβάνοντες τάξιν. τοὺς δ' ἱππεῖς περὶ 7
τὸν Οἰνοῦντα ποταμὸν ἀντέθηκε τῷ τῶν πολεμίων
ἱππικῷ, συστήσας αὐτοῖς Ἀλέξανδρον ἡγεμόνα καὶ
συμπαραθεὶς πεζοὺς τῶν Ἀχαϊκῶν χιλίους καὶ Μεγα-
λοπολίτας τοὺς ἴσους. αὐτὸς δὲ τοὺς μισθοφόρους 8
ἔχων καὶ τοὺς Μακεδόνας κατὰ τὸν Ὄλυμπον πρὸς
τοὺς περὶ τὸν Κλεομένη διέγνω ποιεῖσθαι τὴν
μάχην. προτάξας οὖν τοὺς μισθοφόρους ἐπέστησε 9

179. διφαλαγγίαν ἐπάλληλον τῶν Μακεδόνων· ἐποίει δὲ
10 τοῦτο διὰ τὴν στενότητα τῶν τόπων. σύνθημα δ'
ἦν τοῖς μὲν Ἰλλυριοῖς τότε ποιεῖσθαι τὴν ἀρχὴν τῆς
πρὸς τὸν λόφον προσβολῆς, ὅταν ἴδωσιν ἀρθεῖσαν
ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν Ὄλυμπον τόπων σινδόνα· προσ-
ηρτημένοι γὰρ ἦσαν οὗτοι νυκτὸς ἐν τῷ Γοργύλῳ
11 ποταμῷ πρὸς αὐτῇ τῇ τοῦ λόφου ῥίζῃ· τοῖς δὲ Μεγα-
λοπολίταις καὶ τοῖς ἱππεῦσι παραπλησίως, ἐπειδὰν
φοινικὶς ἐξαρθῇ παρὰ τοῦ βασιλέως.
67 Ἐπειδὴ δ' ὁ μὲν καιρὸς ἧκε τῆς χρείας, τὸ δὲ
σύνθημα τοῖς Ἰλλυριοῖς ἀπεδόθη, παρήγγειλαν δὲ
ποιεῖν τὸ δέον οἷς ἦν ἐπιμελές, πάντες εὐθέως ἀνα-
δείξαντες αὑτοὺς κατήρχοντο τῆς πρὸς τὸν βουνὸν
2 προσβολῆς. οἱ δὲ μετὰ τῶν Κλεομένους ἱππέων ἐξ
ἀρχῆς ταχθέντες εὔζωνοι, θεωροῦντες τὰς σπείρας
τῶν Ἀχαιῶν ἐρήμους ἐκ τῶν κατόπιν οὔσας, κατ'
οὐρὰν προσπίπτοντες εἰς ὁλοσχερῆ κίνδυνον ἦγον
3 τοὺς πρὸς τὸν λόφον βιαζομένους, ὡς ἂν τῶν μὲν
περὶ τὸν Εὐκλείδαν ἐξ ὑπερδεξίου κατὰ πρόσωπον
αὐτοῖς ἐφεστώτων, τῶν δὲ μισθοφόρων κατόπιν ἐπι-
κειμένων καὶ προσφερόντων τὰς χεῖρας ἐρρωμένως.
4 ἐν ᾧ καιρῷ συννοήσας τὸ γινόμενον, ἅμα δὲ προ- 170.
ορώμενος τὸ μέλλον, Φιλοποίμην ὁ Μεγαλοπολίτης
τὸ μὲν πρῶτον ὑποδεικνύειν ἐπεβάλλετο τοῖς προ-
5 εστῶσι τὸ συμβησόμενον· οὐδενὸς δὲ προσέχοντος
αὐτῷ διὰ τὸ μήτ' ἐφ' ἡγεμονίας τετάχθαι μηδεπώποτε
κομιδῇ τε νέον ὑπάρχειν αὐτόν, παρακαλέσας τοὺς
ἑαυτοῦ πολίτας ἐνέβαλε τοῖς πολεμίοις τολμηρῶς.
6 οὗ γενομένου ταχέως οἱ προσκείμενοι μισθοφόροι
κατ' οὐρὰν τοῖς προσβαίνουσιν, ἀκούσαντες τῆς
κραυγῆς καὶ συνιδόντες τὴν τῶν ἱππέων συμπλοκήν,

ἀφέμενοι τῶν προκειμένων ἀνέτρεχον εἰς τὰς ἐξ ἀρ-
χῆς τάξεις καὶ προσεβοήθουν τοῖς παρ' αὐτῶν ἱπ-
πεῦσι. τούτου δὲ συμβάντος, ἀπερίσπαστον γενό-
180. μενον τό τε τῶν Ἰλλυριῶν καὶ Μακεδόνων καὶ τῶν 7
ἅμα τούτοις προσβαινόντων πλῆθος ἐκθύμως ὥρ-
μησε καὶ τεθαρρηκότως ἐπὶ τοὺς ὑπεναντίους. ἐξ οὗ 8
καὶ μετὰ ταῦτα φανερὸν ἐγενήθη διότι τοῦ κατὰ τὸν
Εὐκλείδαν προτερήματος αἴτιος ἐγίνετο Φιλοποίμην.

Ὅθεν καὶ τὸν Ἀντίγονόν φασι μετὰ ταῦτα κατα- 68
πειράζοντα πυνθάνεσθαι τοῦ ταχθέντος ἐπὶ τῶν ἱπ-
πέων Ἀλεξάνδρου διὰ τί πρὸ τοῦ παραδοθῆναι τὸ
σύνθημα τοῦ κινδύνου κατάρξαιτο. τοῦ δ' ἀρνου- 2
μένου, φάσκοντος δὲ μειράκιόν τι Μεγαλοπολιτικὸν
προεγχειρῆσαι παρὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, εἰπεῖν διότι
τὸ μὲν μειράκιον ἡγεμόνος ἔργον ἀγαθοῦ ποιῆσαι,
συνθεασάμενον τὸν καιρόν, ἐκεῖνος δ' ἡγεμὼν ὑπ-
άρχων μειρακίου τοῦ τυχόντος. οὐ μὴν ἀλλ' οἵ γε 3
περὶ τὸν Εὐκλείδαν ὁρῶντες προσβαινούσας τὰς
σπείρας, ἀφέμενοι τοῦ χρῆσθαι ταῖς τῶν τόπων εὐ-
καιρίαις· τοῦτο δ' ἦν ἐκ πολλοῦ συναντῶντας καὶ 4
προσπίπτοντας τοῖς πολεμίοις τὰ μὲν ἐκείνων στίφη
συνταράττειν καὶ διαλύειν, αὐτοὺς δ' ὑποχωρεῖν
ἐπὶ πόδα καὶ μεθίστασθαι πρὸς τοὺς ὑπερδεξίους
ἀεὶ τόπους ἀσφαλῶς· οὕτω γὰρ ἂν προλυμηνάμενοι 5
καὶ συγχέαντες τὸ τοῦ καθοπλισμοῦ καὶ τῆς συν-
τάξεως ἰδίωμα τῶν ὑπεναντίων ῥᾳδίως αὐτοὺς ἐτρέ-
ψαντο διὰ τὴν τῶν τόπων εὐφυΐαν· τούτων μὲν 6
οὐδὲν ἐποίησαν, καθάπερ δ' ἐξ ἑτοίμου σφίσι τῆς 171.
νίκης ὑπαρχούσης τοὐναντίον ἔπραξαν. κατὰ γὰρ 7
τὴν ἐξ ἀρχῆς στάσιν ἔμενον ἐπὶ τῶν ἄκρων, ὡς
ἀνωτάτω σπεύδοντες λαβεῖν τοὺς ὑπεναντίους, εἰς

τὸ τὴν φυγὴν ἐπὶ πολὺ καταφερῆ καὶ κρημνώδη
8 γενέσθαι τοῖς πολεμίοις. συνέβη δ', ὅπερ εἰκὸς ἦν,
τοὐναντίον· οὐ γὰρ ἀπολιπόντες αὐτοῖς ἀναχώρησιν,
προσδεξάμενοι δ' ἀκεραίους ἅμα καὶ συνεστώσας
τὰς σπείρας, εἰς τοῦτο δυσχρηστίας ἦλθον ὥστε
δι' αὐτῆς τῆς τοῦ λόφου κορυφῆς διαμάχεσθαι πρὸς
9 τοὺς βιαζομένους. λοιπὸν ὅσον ἐκ ποδὸς ἐπιέσθη-
181. σαν τῷ βάρει τοῦ καθοπλισμοῦ καὶ τῆς συντάξεως,
εὐθέως οἱ μὲν Ἰλλυριοὶ τὴν κατάστασιν ἐλάμβανον,
οἱ δὲ περὶ τὸν Εὐκλείδαν τὴν ὑπὸ πόδα, διὰ τὸ
μὴ καταλείπεσθαι τόπον εἰς ἀναχώρησιν καὶ μετά-
10 στασιν ἑαυτοῖς. ἐξ οὗ ταχέως συνέβη τραπέντας
αὐτοὺς ὀλεθρίῳ χρήσασθαι φυγῇ, κρημνώδη καὶ
δύσβατον ἐχόντων ἐπὶ πολὺ τὴν ἀναχώρησιν τῶν
τόπων.

69 Ἅμα δὲ τούτοις ὁ περὶ τοὺς ἱππεῖς συνετελεῖτο
κίνδυνος, ἐκπρεπῆ ποιουμένων τὴν χρείαν τῶν Ἀχαϊ-
κῶν ἱππέων ἁπάντων, μάλιστα δὲ Φιλοποίμενος,
διὰ τὸ περὶ τῆς αὑτῶν ἐλευθερίας συνεστάναι τὸν
2 ὅλον ἀγῶνα. καθ' ὃν καιρὸν τῷ προειρημένῳ συν-
έβη τὸν μὲν ἵππον πεσεῖν πληγέντα καιρίως, αὐτὸν
δὲ πεζομαχοῦντα περιπεσεῖν τραύματι βιαίῳ δι' ἀμ-
3 φοῖν τοῖν μηροῖν. οἱ δὲ βασιλεῖς κατὰ τὸν Ὄλυμ-
πον τὸ μὲν πρῶτον ἐποιοῦντο διὰ τῶν εὐζώνων καὶ
μισθοφόρων τὴν συμπλοκήν, παρ' ἑκατέροις σχεδὸν
4 ὑπαρχόντων τούτων εἰς πεντακισχιλίους. ὧν ποτὲ
μὲν κατὰ μέρη, ποτὲ δ' ὁλοσχερῶς συμπιπτόντων,
διαφέρουσαν συνέβαινε γίνεσθαι τὴν ἐξ ἀμφοῖν
χρείαν, ὁμοῦ τῶν τε βασιλέων καὶ τῶν στρατοπέ-
5 δων ἐν συνόψει ποιουμένων τὴν μάχην. ἡμιλλῶντο
δὲ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ κατ' ἄνδρα καὶ κατὰ τάγμα

ταῖς εὐψυχίαις. ὁ δὲ Κλεομένης, ὁρῶν τοὺς μὲν 6
περὶ τὸν ἀδελφὸν πεφευγότας, τοὺς δ' ἐν τοῖς ἐπι-
πέδοις ἱππεῖς ὅσον οὔπω κλίνοντας, καταπλαγὴς ὢν 172.
μὴ πανταχόθεν προσδέξηται τοὺς πολεμίους, ἠναγ-
κάζετο διασπᾶν τὰ προτειχίσματα καὶ πᾶσαν τὴν
δύναμιν ἐξάγειν μετωπηδὸν κατὰ μίαν πλευρὰν τῆς
στρατοπεδείας. ἀνακληθέντων δὲ τῶν παρ' ἑκατέ- 7
ροις εὐζώνων ἐκ τοῦ μεταξὺ τόπου διὰ τῆς σάλ-
πιγγος, συναλαλάξασαι καὶ καταβαλοῦσαι τὰς σα-
182. ρίσας συνέβαλον αἱ φάλαγγες ἀλλήλαις. ἀγῶνος δὲ 8
γενομένου κραταιοῦ, καὶ ποτὲ μὲν ἐπὶ πόδα ποιου-
μένων τὴν ἀναχώρησιν καὶ πιεζομένων ἐπὶ πολὺ τῶν
Μακεδόνων ὑπὸ τῆς τῶν Λακώνων εὐψυχίας, ποτὲ
δὲ τῶν Λακεδαιμονίων ἐξωθουμένων ὑπὸ τοῦ βά-
ρους τῆς τῶν Μακεδόνων τάξεως, τέλος οἱ περὶ τὸν 9
Ἀντίγονον συμφράξαντες τὰς σαρίσας, καὶ χρησά-
μενοι τῷ τῆς ἐπαλλήλου φάλαγγος ἰδιώματι, βίᾳ
προσπεσόντες ἐξέωσαν ἐκ τῶν ὀχυρωμάτων τοὺς Λα-
κεδαιμονίους. τὸ μὲν οὖν ἄλλο πλῆθος ἔφευγε προ- 10
τροπάδην φονευόμενον· ὁ δὲ Κλεομένης ἱππεῖς τι-
νας ἔχων περὶ ἑαυτὸν ἀπεχώρησε μετὰ τούτων
ἀσφαλῶς εἰς τὴν Σπάρτην. ἐπιγενομένης δὲ τῆς νυ- 11
κτὸς καταβὰς εἰς Γύθιον, ἡτοιμασμένων αὐτῷ τῶν
πρὸς τὸν πλοῦν ἐκ πλείονος χρόνου πρὸς τὸ συμ-
βαῖνον, ἀπῆρε μετὰ τῶν φίλων εἰς Ἀλεξάνδρειαν.

Ἀντίγονος δ' ἐγκρατὴς γενόμενος ἐξ ἐφόδου τῆς 70
Σπάρτης, τά τε λοιπὰ μεγαλοψύχως καὶ φιλανθρώ-
πως ἐχρήσατο τοῖς Λακεδαιμονίοις, τό τε πολίτευμα
τὸ πάτριον αὐτοῖς ἀποκαταστήσας ἐν ὀλίγαις ἡμέραις
ἀνέζευξε μετὰ τῶν δυνάμεων ἐκ τῆς πόλεως, προσ-
αγγελθέντος αὐτῷ τοὺς Ἰλλυριοὺς εἰσβεβληκότας

2 εἰς Μακεδονίαν πορθεῖν τὴν χώραν. οὕτως ἀεί
ποθ' ἡ τύχη τὰ μέγιστα τῶν πραγμάτων παρὰ λό-
3 γον εἴωθε κρίνειν. καὶ γὰρ τότε Κλεομένης, εἴτε
τὰ κατὰ τὸν κίνδυνον παρείλκυσε τελέως ὀλίγας
ἡμέρας, εἴτ' ἀναχωρήσας ἀπὸ τῆς μάχης εἰς τὴν πό-
λιν ἐπὶ βραχὺ τῶν καιρῶν ἀντεποιήσατο, διακατέ-
4 σχεν ἂν τὴν ἀρχήν. οὐ μὴν ἀλλ' ὅ γ' Ἀντίγονος
παραγενόμενος εἰς Τεγέαν, καὶ τούτοις ἀποδοὺς τὴν 173.
πάτριον πολιτείαν, δευτεραῖος ἐντεῦθεν εἰς Ἄργος
5 ἐπ' αὐτὴν ἦλθε τὴν τῶν Νεμέων πανήγυριν. ἐν
ᾗ τυχὼν πάντων τῶν πρὸς ἀθάνατον δόξαν καὶ τι-
183. μὴν ἀνηκόντων ὑπό τε τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀχαιῶν
καὶ κατ' ἰδίαν ἑκάστης τῶν πόλεων, ὥρμησε κατὰ
6 σπουδὴν εἰς Μακεδονίαν. καταλαβὼν δὲ τοὺς Ἰλ-
λυριοὺς ἐν τῇ χώρᾳ καὶ συμβαλὼν ἐκ παρατάξεως,
τῇ μὲν μάχῃ κατώρθωσε, τῇ δὲ παρακλήσει καὶ
κραυγῇ τῇ κατ' αὐτὸν τὸν κίνδυνον ἐκθύμως χρη-
σάμενος εἰς αἵματος ἀναγωγὴν καί τινα τοιαύτην
διάθεσιν ἐμπεσὼν μετ' οὐ πολὺ νόσῳ τὸν βίον μετ-
7 ήλλαξε, καλὰς ἐλπίδας ὑποδείξας ἐν αὑτῷ πᾶσι
τοῖς Ἕλλησιν, οὐ μόνον κατὰ τὴν ἐν τοῖς ὑπαίθροις
χρείαν, ἔτι δὲ μᾶλλον κατὰ τὴν ὅλην αἵρεσιν καὶ
8 καλοκἀγαθίαν. τὴν δὲ Μακεδόνων βασιλείαν ἀπ-
έλιπε Φιλίππῳ τῷ Δημητρίου.

71 Τίνος δὲ χάριν ἐποιησάμεθα τὴν ἐπὶ πλεῖον
2 ὑπὲρ τοῦ προειρημένου πολέμου μνήμην; διότι τῶν
καιρῶν τούτων συναπτόντων τοῖς ὑφ' ὑμῶν ἱστορεῖ-
σθαι μέλλουσι χρήσιμον ἐδόκει, μᾶλλον δ' ἀναγ-
καῖον εἶναι κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν τὸ ποιῆσαι
πᾶσιν ἐναργῆ καὶ γνώριμον τὴν ὑπάρχουσαν περὶ
3 Μακεδόνας καὶ τοὺς Ἕλληνας τότε κατάστασιν. περὶ

*δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς καὶ Πτολεμαίου νόσῳ τὸν
βίον μεταλλάξαντος Πτολεμαῖος ὁ κληθεὶς Φιλοπά-
τωρ διεδέξατο τὴν βασιλείαν. μετήλλαξε δὲ καὶ* 4
*Σέλευκος ὁ Σελεύκου τοῦ Καλλινίκου καὶ Πώγω-
νος ἐπικληθέντος· Ἀντίοχος δὲ διεδέξατο τὴν ἐν
Συρίᾳ βασιλείαν, ἀδελφὸς ὢν αὐτοῦ. παραπλήσιον* 5
*γὰρ δή τι συνέβη τούτοις καὶ τοῖς πρώτοις μετὰ
τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν κατασχοῦσι τὰς ἀρχὰς
ταύτας, λέγω δὲ Σελεύκῳ, Πτολεμαίῳ, Λυσιμάχῳ.
ἐκεῖνοί τε γὰρ πάντες περὶ τὴν εἰκοστὴν καὶ τετάρ-* 6
*την πρὸς ταῖς ἑκατὸν ὀλυμπιάδα μετήλλαξαν, καθά-
περ ἐπάνω προεῖπον, οὗτοί τε περὶ τὴν ἐνάτην καὶ
τριακοστήν. ἡμεῖς δ' ἐπειδὴ τὴν ἐπίστασιν καὶ* 7
προκατασκευὴν τῆς ὅλης ἱστορίας διεληλύθαμεν, δι'
184. *ἧς ὑποδέδεικται πότε καὶ πῶς καὶ δι' ἃς αἰτίας* 174.
*τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν κρατήσαντες Ῥωμαῖοι πρῶτον
ἐγχειρεῖν ἤρξαντο τοῖς ἔξω πράγμασι, καὶ πρῶτον
ἐτόλμησαν ἀμφισβητεῖν Καρχηδονίοις τῆς θαλάττης,
ἅμα δὲ τούτοις καὶ τὴν περὶ τοὺς Ἕλληνας καὶ* 8
*Μακεδόνας, ὁμοίως δὲ καὶ περὶ Καρχηδονίους
ὑπάρχουσαν τότε κατάστασιν δεδηλώκαμεν, καθῆκον* 9
*ἂν εἴη παραγεγονότας ἐπὶ τοὺς καιροὺς τούτους
κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν, ἐν οἷς ἔμελλον οἱ μὲν
Ἕλληνες τὸν συμμαχικόν, Ῥωμαῖοι δὲ τὸν Ἀννιβια-
κόν, οἱ δὲ κατὰ τὴν Ἀσίαν βασιλεῖς τὸν περὶ Κοίλης
Συρίας ἐνίστασθαι πόλεμον, καὶ τὴν βύβλον ταύτην* 10
*ἀφορίζειν ἀκολούθως τῇ τε τῶν προγεγονότων πραγ-
μάτων περιγραφῇ καὶ τῇ τῶν κεχειρικότων τὰ πρὸ
τοῦ δυναστῶν καταστροφῇ.*

ΠΟΛΥΒΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΤΡΙΤΗ.

---

185. 1 *Ὅτι μὲν ἀρχὰς ὑποτιθέμεθα τῆς αὐτῶν πραγμα-
τείας τόν τε συμμαχικὸν καὶ τὸν Ἀννιβιακόν, πρὸς
δὲ τούτοις τὸν περὶ Κοίλης Συρίας πόλεμον, ἐν τῇ
πρώτῃ μὲν τῆς ὅλης συντάξεως, τρίτῃ δὲ ταύτης
2 ἀνώτερον βύβλῳ δεδηλώκαμεν· ὁμοίως δὲ καὶ τὰς
αἰτίας, δι' ἃς ἀναδραμόντες τοῖς χρόνοις πρὸ τού-
των τῶν καιρῶν συνεταξάμεθα τὰς πρὸ ταύτης βύ-
3 βλους, ἐν αὐτῇ 'κείνῃ διεσαφήσαμεν. νῦν δὲ πει-
ρασόμεθα τοὺς προειρημένους πολέμους, καὶ τὰς αἰ-
τίας ἐξ ὧν ἐγένοντο καὶ δι' ἃς ἐπὶ τοσοῦτον ηὐ-
ξήθησαν, μετ' ἀποδείξεως ἐξαγγέλλειν, βραχέα προ-
4 ειπόντες ὑπὲρ τῆς αὐτῶν πραγματείας. ὄντος γὰρ
ἑνὸς ἔργου καὶ θεάματος ἑνὸς τοῦ σύμπαντος, ὑπὲρ
οὗ γράφειν ἐπικεχειρήκαμεν, τοῦ πῶς καὶ πότε καὶ
διὰ τί πάντα τὰ γνωριζόμενα μέρη τῆς οἰκουμένης
5 ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων δυναστείαν ἐγένετο, τούτου δ'
ἔχοντος καὶ τὴν ἀρχὴν γνωριζομένην καὶ τὸν χρό-
νον ὡρισμένον καὶ τὴν συντέλειαν ὁμολογουμένην,
χρήσιμον ἡγούμεθ' εἶναι καὶ τὸ περὶ τῶν μεγίστων
ἐν αὐτῷ μερῶν, ὅσα μεταξὺ κεῖται τῆς ἀρχῆς καὶ 175.
τοῦ τέλους, κεφαλαιωδῶς ἐπιμνησθῆναι καὶ προ-*

ἐκθέσθαι. μάλιστα γὰρ οὕτως ὑπολαμβάνομεν τοῖς 6
φιλομαθοῦσι παρασκευάσειν ἱκανὴν ἔννοιαν τῆς
ὅλης ἐπιβολῆς. πολλὰ μὲν γὰρ προλαμβανούσης 7
186. τῆς ψυχῆς ἐκ τῶν ὅλων πρὸς τὴν κατὰ μέρος τῶν
πραγμάτων γνῶσιν, πολλὰ δ' ἐκ τῶν κατὰ μέρος
πρὸς τὴν τῶν ὅλων ἐπιστήμην, ἀρίστην ἡγούμενοι
τὴν ἐξ ἀμφοῖν ἐπίστασιν καὶ θέαν, ἀκόλουθον τοῖς
εἰρημένοις ποιησόμεθα τὴν προέκθεσιν τῆς αὐτῶν
πραγματείας. τὴν μὲν οὖν καθόλου τῆς ὑποθέσεως 8
ἔμφασιν καὶ τὴν περιγραφὴν ἤδη δεδηλώκαμεν.
τῶν δὲ κατὰ μέρος ἐν αὐτῇ γεγονότων ἀρχὰς μὲν 9
εἶναι συμβαίνει τοὺς προειρημένους πολέμους, κατα-
στροφὴν δὲ καὶ συντέλειαν τὴν κατάλυσιν τῆς ἐν
Μακεδονίᾳ βασιλείας, χρόνον δὲ τὸν μεταξὺ τῆς
ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους ἔτη πεντήκοντα τρία, περι- 10
έχεσθαι δ' ἐν τούτῳ τηλικαύτας καὶ τοιαύτας πρά-
ξεις, ὅσας οὐδεὶς τῶν προγεγονότων καιρῶν ἐν ἴσῳ
περιέλαβε διαστήματι. περὶ ὧν ἀπὸ τῆς ἑκατοστῆς 11
καὶ τετταρακοστῆς ὀλυμπιάδος ἀρξάμενοι τοιάνδε
τινὰ ποιησόμεθα τὴν ἔφοδον τῆς ἐξηγήσεως. ὑπο- 2
δείξαντες γὰρ τὰς αἰτίας, δι' ἃς ὁ προδεδηλωμένος
συνέστη Καρχηδονίοις καὶ Ῥωμαίοις πόλεμος, ὁ
προσαγορευθεὶς Ἀννιβιακός, ἐροῦμεν ὡς εἰς Ἰταλίαν 2
ἐμβαλόντες Καρχηδόνιοι καὶ καταλύσαντες τὴν Ῥω-
μαίων δυναστείαν εἰς μέγαν μὲν φόβον ἐκείνους
ἤγαγον περὶ σφῶν καὶ τοῦ τῆς πατρίδος ἐδάφους,
μεγάλας δ' ἔσχον αὐτοὶ καὶ παραδόξους ἐλπίδας,
ὡς καὶ τῆς Ῥώμης αὐτῆς ἐξ ἐφόδου κρατήσοντες.
ἑξῆς δὲ τούτοις πειρασόμεθα διασαφεῖν ὡς κατὰ 3
τοὺς αὐτοὺς καιροὺς Φίλιππος μὲν ὁ Μακεδὼν
διαπολεμήσας Αἰτωλοῖς καὶ μετὰ ταῦτα συστησά-

μενος τὰ κατὰ τοὺς Ἕλληνας, ἐπεβάλετο κοινωνεῖν
4 Καρχηδονίοις τῶν αὐτῶν ἐλπίδων, Ἀντίοχος δὲ
καὶ Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ ἠμφισβήτουν, τέλος
δ' ἐπολέμησαν ὑπὲρ Κοίλης Συρίας πρὸς ἀλλήλους,
5 Ῥόδιοι δὲ καὶ Προυσίας ἀναλαβόντες πρὸς Βυζαν-
τίους πόλεμον ἠνάγκασαν αὐτοὺς ἀποστῆναι τοῦ
6 παραγωγιάζειν τοὺς πλέοντας εἰς τὸν Πόντον. στή- 176.
σαντες δ' ἐπὶ τούτων τὴν διήγησιν τὸν ὑπὲρ τῆς
Ῥωμαίων πολιτείας συστησόμεθα λόγον, ᾧ κατὰ τὸ
συνεχὲς ὑποδείξομεν ὅτι μέγιστα συνεβάλετ' αὐτοῖς
ἡ τοῦ πολιτεύματος ἰδιότης πρὸς τὸ μὴ μόνον
187. ἀνακτήσασθαι τὴν Ἰταλιωτῶν καὶ Σικελιωτῶν δυ-
ναστείαν, ἔτι δὲ τὴν Ἰβήρων προσλαβεῖν καὶ Κελ-
τῶν ἀρχήν, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον καὶ πρὸς τὸ κρα-
τήσαντας τῷ πολέμῳ Καρχηδονίων ἔννοιαν σχεῖν
7 τῆς τῶν ὅλων ἐπιβολῆς. ἅμα δὲ τούτοις κατὰ παρ-
έκβασιν δηλώσομεν τὴν κατάλυσιν τῆς Ἱέρωνος
8 τοῦ Συρακοσίου δυναστείας. οἷς ἐπισυνάψομεν τὰς
περὶ τὴν Αἴγυπτον ταραχὰς καὶ τίνα τρόπον Πτο-
λεμαίου τοῦ βασιλέως μεταλλάξαντος τὸν βίον συμ-
φρονήσαντες Ἀντίοχος καὶ Φίλιππος ἐπὶ διαιρέσει
τῆς τοῦ καταλελειμμένου παιδὸς ἀρχῆς ἤρξαντο κα-
κοπραγμονεῖν καὶ τὰς χεῖρας ἐπιβάλλειν Φίλιππος
μὲν τοῖς κατ' Αἴγαιον καὶ Καρίαν καὶ Σάμον, Ἀν-
τίοχος δὲ τοῖς κατὰ Κοίλην Συρίαν καὶ Φοινίκην.
3 μετὰ δὲ ταῦτα συγκεφαλαιωσάμενοι τὰς ἐν Ἰβηρίᾳ
καὶ Λιβύῃ καὶ Σικελίᾳ πράξεις Ῥωμαίων καὶ Καρ-
χηδονίων μεταβιβάσομεν τὴν διήγησιν ὁλοσχερῶς
εἰς τοὺς κατὰ τὴν Ἑλλάδα τόπους ἅμα ταῖς τῶν
2 πραγμάτων μεταβολαῖς. ἐξηγησάμενοι δὲ τὰς Ἀτ-
τάλου καὶ Ῥοδίων ναυμαχίας πρὸς Φίλιππον, ἔτι δὲ

τὸν Ῥωμαίων καὶ Φιλίππου πόλεμον, ὡς ἐπράχθη
καὶ διὰ τίνων καὶ τί τὸ τέλος ἔσχε, τούτῳ συνά- 3
πτοντες τὸ συνεχὲς μνησθησόμεθα τῆς Αἰτωλῶν ὀρ-
γῆς, καθ' ἣν Ἀντίοχον ἐπισπασάμενοι τὸν ἀπὸ τῆς
Ἀσίας Ἀχαιοῖς καὶ Ῥωμαίοις ἐξέκαυσαν πόλεμον.
οὗ δηλώσαντες τὰς αἰτίας καὶ τὴν Ἀντιόχου διάβασιν 4
εἰς τὴν Εὐρώπην, διασαφήσομεν πρῶτον μὲν τίνα
τρόπον ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἔφυγε, δεύτερον δὲ πῶς ἡτ-
τηθεὶς τῆς ἐπὶ τάδε τοῦ Ταύρου πάσης ἐξεχώρησε,
τὸ δὲ τρίτον τίνα τρόπον Ῥωμαῖοι καταλύσαντες τὴν 5
Γαλατῶν ὕβριν ἀδήριτον μὲν σφίσι παρεσκεύασαν
τὴν τῆς Ἀσίας ἀρχήν, ἀπέλυσαν δὲ τοὺς ἐπὶ τάδε
τοῦ Ταύρου κατοικοῦντας βαρβαρικῶν φόβων καὶ 177.
τῆς Γαλατῶν παρανομίας. μετὰ δὲ ταῦτα θέντες 6
ὑπὸ τὴν ὄψιν τὰς Αἰτωλῶν καὶ Κεφαλλήνων ἀτυ-
χίας ἐπιβαλοῦμεν τοὺς Εὐμένει συστάντας πρός τε
188. Προυσίαν καὶ Γαλάτας πολέμους, ὁμοίως δὲ καὶ τὸν
μετ' Ἀριαράθου πρὸς Φαρνάκαν. οἷς ἑξῆς ἐπιμνη- 7
σθέντες τῆς παρὰ Πελοποννησίων ὁμονοίας καὶ
καταστάσεως, ἔτι δὲ τῆς αὐξήσεως τοῦ Ῥοδίων
πολιτεύματος, συγκεφαλαιωσόμεθα τὴν ὅλην διή-
γησιν ἅμα καὶ τὰς πράξεις, ἐπὶ πᾶσιν ἐξηγη- 8
σάμενοι τὴν Ἀντιόχου στρατείαν εἰς Αἴγυπτον τοῦ
κληθέντος Ἐπιφανοῦς καὶ τὸν Περσικὸν πόλεμον
καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς ἐν Μακεδονίᾳ βασιλείας.
δι' ὧν ἅμα θεωρηθήσεται πῶς ἕκαστα χειρίσαντες 9
Ῥωμαῖοι πᾶσαν ἐποιήσαντο τὴν οἰκουμένην ὑπήκοον
αὑτοῖς.

Εἰ μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν τῶν κατορθωμάτων ἢ καὶ 4
τῶν ἐλαττωμάτων ἱκανὴν ἐνεδέχετο ποιήσασθαι τὴν
διάληψιν ὑπὲρ τῶν ψεκτῶν ἢ τοὐναντίον ἐπαινετῶν

ἀνδρῶν καὶ πολιτευμάτων, ἐνθάδε που λήγειν ἂν
ἡμᾶς ἔδει καὶ καταστρέφειν ἅμα τὴν διήγησιν καὶ
τὴν πραγματείαν ἐπὶ τὰς τελευταίας ῥηθείσας πράξεις
2 κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν. ὅ τε γὰρ χρόνος ὁ
πεντηκοντακαιτριετὴς εἰς ταῦτ' ἔληγεν ἥ τ' αὔξη-
σις καὶ προκοπὴ τῆς Ῥωμαίων δυναστείας ἐτετελεί-
3 ωτο· πρὸς δὲ τούτοις ὁμολογούμενον ἐδόκει τοῦτ'
εἶναι καὶ κατηναγκασμένον ἅπασιν ὅτι λοιπόν ἐστι
Ῥωμαίων ἀκούειν καὶ τούτοις πειθαρχεῖν ὑπὲρ τῶν
4 παραγγελλομένων. ἐπεὶ δ' οὐκ αὐτοτελεῖς εἰσιν
οὔτε περὶ τῶν κρατησάντων οὔτε περὶ τῶν ἐλαττω-
θέντων αἱ ψιλῶς ἐξ αὐτῶν τῶν ἀγωνισμάτων δια-
5 λήψεις, διὰ τὸ πολλοῖς μὲν τὰ μέγιστα δοκοῦντ'
εἶναι τῶν κατορθωμάτων, ὅταν μὴ δεόντως αὐτοῖς
χρήσωνται, τὰς μεγίστας ἐπενηνοχέναι συμφοράς,
οὐκ ὀλίγοις δὲ τὰς ἐκπληκτικωτάτας περιπετείας,
ὅταν εὐγενῶς αὐτὰς ἀναδέξωνται, πολλάκις εἰς τὴν
6 τοῦ συμφέροντος περιπεπτωκέναι μερίδα, προσθετέον
ἂν εἴη ταῖς προειρημέναις πράξεσι τήν τε τῶν κρα-
189. τούντων αἵρεσιν, ποία τις ἦν μετὰ ταῦτα καὶ πῶς 178.
προεστάτει τῶν ὅλων, τάς τε τῶν ἄλλων ἀποδοχὰς
καὶ διαλήψεις, πόσαι καὶ τίνες ὑπῆρχον περὶ τῶν
ἡγουμένων, πρὸς δὲ τούτοις τὰς ὁρμὰς καὶ τοὺς
ζήλους ἐξηγητέον, τίνες παρ' ἑκάστοις ἐπεκράτουν
καὶ κατίσχυον περί τε τοὺς κατ' ἰδίαν βίους καὶ
7 τὰς κοινὰς πολιτείας. δῆλον γὰρ ὡς ἐκ τούτων
φανερὸν ἔσται τοῖς μὲν νῦν οὖσι πότερα φευκτὴν
ἢ τοὐναντίον αἱρετὴν εἶναι συμβαίνει τὴν Ῥωμαίων
δυναστείαν, τοῖς δ' ἐπιγινομένοις πότερον ἐπαινετὴν
καὶ ζηλωτὴν ἢ ψεκτὴν γεγονέναι νομιστέον τὴν
8 ἀρχὴν αὐτῶν. τὸ γὰρ ὠφέλιμον τῆς ἡμετέρας ἱστο-

ρίας πρός τε τὸ παρὸν καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἐν τούτῳ
πλεῖστον κείσεται τῷ μέρει. οὐ γὰρ δὴ τοῦτ' εἶναι 9
τέλος ὑποληπτέον ἐν πράγμασιν οὔτε τοῖς ἡγουμέ-
νοις οὔτε τοῖς ἀποφαινομένοις ὑπὲρ τούτων, τὸ νι-
κῆσαι καὶ ποιήσασθαι πάντας ὑφ' ἑαυτούς. οὔτε 10
γὰρ πολεμεῖ τοῖς πέλας οὐδεὶς νοῦν ἔχων ἕνεκεν
αὐτοῦ τοῦ καταγωνίσασθαι τοὺς ἀντιταττομένους,
οὔτε πλεῖ τὰ πελάγη χάριν τοῦ περαιωθῆναι μό-
νον, καὶ μὴν οὐδὲ τὰς ἐμπειρίας καὶ τέχνας αὐτῆς
ἕνεκα τῆς ἐπιστήμης ἀναλαμβάνει· πάντες δὲ πράτ- 11
τουσι πάντα χάριν τῶν ἐπιγινομένων τοῖς ἔργοις
ἡδέων ἢ καλῶν ἢ συμφερόντων. διὸ καὶ τῆς πραγ- 12
ματείας ταύτης τοῦτ' ἔσται τελεσιούργημα, τὸ γνῶ-
ναι τὴν κατάστασιν παρ' ἑκάστοις, ποία τις ἦν μετὰ
τὸ καταγωνισθῆναι τὰ ὅλα καὶ πεσεῖν εἰς τὴν τῶν
Ῥωμαίων ἐξουσίαν, ἕως τῆς μετὰ ταῦτα πάλιν ἐπι-
γενομένης ταραχῆς καὶ κινήσεως. ὑπὲρ ἧς διὰ τὸ 13
μέγεθος τῶν ἐν αὐτῇ πράξεων καὶ τὸ παράδοξον
τῶν συμβαινόντων, τὸ δὲ μέγιστον διὰ τὸ τῶν πλεί-
στων μὴ μόνον αὐτόπτης, ἀλλ' ὧν μὲν συνεργός,
ὧν δὲ καὶ χειριστὴς γεγονέναι, προήχθην οἷον ἀρ-
χὴν ποιησάμενος ἄλλην γράφειν./ ἦν δ' ἡ προει- 5
ρημένη κίνησις, ἐν ᾗ Ῥωμαῖοι μὲν πρὸς Κελτίβη-
ρας καὶ Οὐακκαίους ἐξήνεγκαν πόλεμον, Καρχη-
190. δόνιοι δὲ τὸν πρὸς Μασαννάσαν βασιλέα τῶν Λι-
βύων· περὶ δὲ τὴν Ἀσίαν Ἄτταλος μὲν καὶ Πρου- 2
σίας πρὸς ἀλλήλους ἐπολέμησαν, ὁ δὲ τῶν Καππα-
δοκῶν βασιλεὺς Ἀριαράθης, ἐκπεσὼν ἐκ τῆς ἀρχῆς 179.
ὑπ' Ὀροφέρνους διὰ Δημητρίου τοῦ βασιλέως, αὖθις
ἀνεκτήσατο δι' Ἀττάλου τὴν πατρῴαν ἀρχήν. ὁ δὲ 3
Σελεύκου Δημήτριος κύριος γενόμενος ἔτη δώδεκα

*τῆς ἐν Συρίᾳ βασιλείας ἅμα τοῦ βίου καὶ τῆς ἀρχῆς
ἐστερήθη, συστραφέντων ἐπ' αὐτὸν τῶν ἄλλων βα-
4 σιλέων. ἀποκατέστησαν δὲ καὶ Ῥωμαῖοι τοὺς Ἕλ-
ληνας εἰς τὴν οἰκείαν τοὺς ἐκ τοῦ Περσικοῦ πολέ-
μου καταιτιαθέντας, ἀπολύσαντες τῆς ἐπενεχθείσης
5 αὐτοῖς διαβολῆς. οἱ δ' αὐτοὶ μετ' οὐ πολὺ Καρ-
χηδονίοις ἐπέβαλον τὰς χεῖρας, τὸ μὲν πρῶτον με-
ταναστῆσαι, μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν ἄρδην αὐτοὺς
ἐξαναστῆσαι προθέμενοι διὰ τὰς ἐν τοῖς ἑξῆς ῥηθη-
6 σομένας αἰτίας. οἷς κατάλληλα Μακεδόνων μὲν
ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων φιλίας, Λακεδαιμονίων δὲ τῆς
τῶν Ἀχαιῶν συμπολιτείας ἀποστάντων, ἅμα τὴν
ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος ἔσχε τὸ κοινὸν ἀτύχημα πάσης
τῆς Ἑλλάδος.*

7 *Τὰ μὲν οὖν τῆς ἐπιβολῆς ἡμῶν τοιαῦτα· προσδεῖ
δ' ἔτι τῆς τύχης, ἵνα συνδράμῃ τὰ τοῦ βίου πρὸς
8 τὸ τὴν πρόθεσιν ἐπὶ τέλος ἀγαγεῖν. πέπεισμαι μὲν
γάρ, κἄν τι συμβῇ περὶ ἡμᾶς ἀνθρώπινον, οὐκ
ἀργήσειν τὴν ὑπόθεσιν οὐδ' ἀπορήσειν ἀνδρῶν
ἀξιόχρεων, διὰ τὸ κἄλλους πολλοὺς κατεγγυηθήσε-
σθαι καὶ σπουδάσειν ἐπὶ τέλος ἀγαγεῖν αὐτήν.
9 ἐπεὶ δὲ τὰς ἐπιφανεστάτας τῶν πράξεων ἐπὶ κεφα-
λαίου διεληλύθαμεν, βουλόμενοι καὶ καθόλου καὶ
191. κατὰ μέρος εἰς ἔννοιαν ἀγαγεῖν τῆς ὅλης ἱστορίας
τοὺς ἐντυγχάνοντας, ὥρα μνημονεύοντας τῆς προ-
θέσεως ἐπαναγαγεῖν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτῶν ὑπο-
θέσεως.*

6 *Ἔνιοι δὲ τῶν συγγεγραφότων τὰς κατ' Ἀννίβαν
πράξεις, βουλόμενοι τὰς αἰτίας ἡμῖν ὑποδεικνύναι,
δι' ἃς Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις ὁ προειρημένος
ἐνέστη πόλεμος, πρώτην μὲν ἀποφαίνουσι τὴν Ζα-*

κάνθης πολιορκίαν ὑπὸ Καρχηδονίων, δευτέραν δὲ 2
τὴν διάβασιν αὐτῶν παρὰ τὰς συνθήκας τοῦ προσ-
αγορευομένου παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις Ἴβηρος ποταμοῦ,
ἐγὼ δὲ ταύτας ἀρχὰς μὲν εἶναι τοῦ πολέμου φή- 3 180.
σαιμ᾽ ἄν, αἰτίας γε μὴν οὐδαμῶς ἂν συγχωρήσαιμι.
πολλοῦ γε δεῖν, εἰ μὴ καὶ τὴν Ἀλεξάνδρου διά- 4
βασιν εἰς τὴν Ἀσίαν αἰτίαν εἶναί τις φήσει τοῦ
πρὸς τοὺς Πέρσας πολέμου καὶ τὸν Ἀντιόχου κα-
τάπλουν εἰς Δημητριάδα τοῦ πρὸς Ῥωμαίους· ὧν
οὔτ᾽ εἰκὸς οὔτ᾽ ἀληθές ἐστιν οὐδέτερον. τίς γὰρ 5
ἂν νομίσειε ταύτας αἰτίας ὑπάρχειν, ὧν πολλὰ μὲν
Ἀλέξανδρος πρότερον, οὐκ ὀλίγα δὲ Φίλιππος ἔτι
ζῶν ἐνήργησε καὶ παρεσκευάσατο πρὸς τὸν κατὰ
τῶν Περσῶν πόλεμον, ὁμοίως δὲ πάλιν Αἰτωλοὶ
πρὸ τῆς Ἀντιόχου παρουσίας πρὸς τὸν κατὰ Ῥω-
μαίων; ἀλλ᾽ ἔστιν ἀνθρώπων τὰ τοιαῦτα μὴ δι- 6
ειληφότων ἀρχὴ τί διαφέρει καὶ πόσον διέστηκεν
αἰτίας καὶ προφάσεως, καὶ διότι τὰ μέν ἐστι πρῶτα
τῶν ἁπάντων, ἡ δ᾽ ἀρχὴ τελευταῖον τῶν εἰρημένων.
ἐγὼ δὲ παντὸς ἀρχὰς μὲν εἶναί φημι τὰς πρώτας 7
ἐπιβολὰς καὶ πράξεις τῶν ἤδη κεκριμένων, αἰτίας
δὲ τὰς προκαθηγουμένας τῶν κρίσεων καὶ διαλή-
ψεων· λέγω δ᾽ ἐπινοίας καὶ διαθέσεις καὶ τοὺς περὶ
ταῦτα συλλογισμοὺς καὶ δι᾽ ὧν ἐπὶ τὸ κρῖναί τι
καὶ προθέσθαι παραγινόμεθα. δῆλον δ᾽ οἷον τὸ 8
προειρημένον ἐκ τῶν ἐπιφερομένων. τίνες γὰρ ἀλη- 9
192. θῶς ἦσαν αἰτίαι καὶ πόθεν φῦναι συνέβη τὸν πρὸς
τοὺς Πέρσας πόλεμον, εὐμαρὲς καὶ τῷ τυχόντι συν-
ιδεῖν. ἦν δὲ πρώτη μὲν ἡ τῶν μετὰ Ξενοφῶντος 10
Ἑλλήνων ἐκ τῶν ἄνω σατραπειῶν ἐπάνοδος, ἐν ᾗ
πᾶσαν τὴν Ἀσίαν διαπορευομένων αὐτῶν πολεμίαν

ὑπάρχουσαν οὐδεὶς ἐτόλμα μένειν κατὰ πρόσωπον
11 τῶν βαρβάρων· δευτέρα δ' ἡ τοῦ Λακεδαιμονίων
βασιλέως Ἀγησιλάου διάβασις εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐν ᾗ
'κεῖνος οὐδὲν ἀξιόχρεων οὐδ' ἀντίπαλον εὑρὼν ταῖς
σφετέραις ἐπιβολαῖς ἄπρακτος ἠναγκάσθη μεταξὺ
12 διὰ τὰς περὶ τὴν Ἑλλάδα ταραχὰς ἐπανελθεῖν. ἐξ
ὧν Φίλιππος κατανοήσας καὶ συλλογισάμενος τὴν
Περσῶν ἀνανδρίαν καὶ ῥᾳθυμίαν καὶ τὴν αὑτοῦ
καὶ Μακεδόνων εὐεξίαν ἐν τοῖς πολεμικοῖς, ἔτι δὲ
καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος τῶν ἐσομένων ἄθλων
13 ἐκ τοῦ πολέμου πρὸ ὀφθαλμῶν θέμενος, ἅμα τῷ 181
περιποιήσασθαι τὴν ἐκ τῶν Ἑλλήνων εὔνοιαν ὁμο-
λογουμένην, εὐθέως προφάσει χρώμενος ὅτι σπεύ-
δει μετελθεῖν τὴν Περσῶν παρανομίαν εἰς τοὺς Ἕλ-
ληνας, ὁρμὴν ἔσχε καὶ προέθετο πολεμεῖν, καὶ πάντα
14 πρὸς τοῦτο τὸ μέρος ἡτοίμαζε. διόπερ αἰτίας μὲν
τὰς πρώτας ῥηθείσας ἡγητέον τοῦ πρὸς τοὺς Πέρσας
πολέμου, πρόφασιν δὲ τὴν δευτέραν, ἀρχὴν δὲ τὴν
7 Ἀλεξάνδρου διάβασιν εἰς τὴν Ἀσίαν. καὶ μὴν τοῦ
κατ' Ἀντίοχον καὶ Ῥωμαίους δῆλον ὡς αἰτίαν μὲν
2 τὴν Αἰτωλῶν ὀργὴν θετέον. ἐκεῖνοι γὰρ δόξαντες
ὑπὸ Ῥωμαίων ὠλιγωρῆσθαι κατὰ πολλὰ περὶ τὴν
ἔκβασιν τὴν ἐκ τοῦ Φιλίππου πολέμου, καθάπερ
ἐπάνω προεῖπον, οὐ μόνον Ἀντίοχον ἐπεσπάσαντο,
πᾶν δὲ καὶ πρᾶξαι καὶ παθεῖν ὑπέστησαν διὰ τὴν
ἐπιγενομένην ὀργὴν ἐκ τῶν προειρημένων καιρῶν.
3 πρόφασιν δ' ἡγητέον τὴν τῶν Ἑλλήνων ἐλευ-
θέρωσιν, ἣν ἐκεῖνοι περιπορευόμενοι μετ' Ἀντι-
όχου τὰς πόλεις ἀλόγως καὶ ψευδῶς κατήγγελλον,
ἀρχὴν δὲ τοῦ πολέμου τὸν Ἀντιόχου κατάπλουν
εἰς Δημητριάδα.

Ἐγὼ δὲ τὴν ἐπὶ πλεῖον διαστολὴν πεποίημαι περὶ 4
193. τούτων οὐχ ἕνεκα τῆς τῶν συγγραφέων ἐπιτιμή-
σεως, χάριν δὲ τῆς τῶν φιλομαθούντων ἐπανορ-
θώσεως. τί γὰρ ὄφελος ἰατροῦ κάμνουσιν ἀγνοοῦν- 5
τος τὰς αἰτίας τῶν περὶ τὰ σώματα διαθέσεων; τί
δ' ἀνδρὸς πραγματικοῦ μὴ δυναμένου συλλογίζεσθαι
πῶς καὶ διὰ τί καὶ πόθεν ἕκαστα τῶν πραγμάτων
τὰς ἀφορμὰς εἴληφεν; οὔτε γὰρ ἐκεῖνον εἰκὸς οὐδέ- 6
ποτε δεόντως συστήσασθαι τὰς τῶν σωμάτων θερα-
πείας οὔτε τὸν πραγματικὸν οὐδὲν οἷόν τε κατὰ
τρόπον χειρίσαι τῶν προσπιπτόντων ἄνευ τῆς τῶν
προειρημένων ἐπιγνώσεως. διόπερ οὐδὲν οὕτω φυ- 7
λακτέον καὶ ζητητέον ὡς τὰς αἰτίας ἑκάστου τῶν
συμβαινόντων, ἐπειδὴ φύεται μὲν ἐκ τῶν τυχόν-
των πολλάκις τὰ μέγιστα τῶν πραγμάτων, ἰᾶσθαι
δὲ ῥᾷστόν ἐστι παντὸς τὰς πρώτας ἐπιβολὰς καὶ
διαλήψεις.

Φάβιος δέ φησιν ὁ Ῥωμαϊκὸς συγγραφεὺς ἅμα 8
τῷ κατὰ Ζακανθαίους ἀδικήματι καὶ τὴν Ἀσδρού-
βου πλεονεξίαν καὶ φιλαρχίαν αἰτίαν γενέσθαι τοῦ 182.
κατ' Ἀννίβαν πολέμου. ἐκεῖνον γὰρ μεγάλην ἀνει- 2
ληφότα τὴν δυναστείαν ἐν τοῖς κατ' Ἰβηρίαν τό-
ποις, μετὰ ταῦτα παραγενόμενον ἐπὶ Λιβύην ἐπι-
βαλέσθαι καταλύσαντα τοὺς νόμους εἰς μοναρχίαν
περιστῆσαι τὸ πολίτευμα τῶν Καρχηδονίων· τοὺς 3
δὲ πρώτους ἄνδρας ἐπὶ τοῦ πολιτεύματος προϊδο-
μένους αὐτοῦ τὴν ἐπιβολὴν συμφρονῆσαι καὶ δια-
στῆναι πρὸς αὐτόν· τὸν δ' Ἀσδρούβαν ὑπιδόμενον, 4
ἀναχωρήσαντ' ἐκ τῆς Λιβύης, τὸ λοιπὸν ἤδη τὰ κατὰ
τὴν Ἰβηρίαν χειρίζειν κατὰ τὴν αὑτοῦ προαίρεσιν,
οὐ προσέχοντα τῷ συνεδρίῳ τῶν Καρχηδονίων. Ἀν- 5

νίβαν δὲ κοινωνὸν καὶ ζηλωτὴν ἐκ μειρακίου γεγο-
νότα τῆς ἐκείνου προαιρέσεως, καὶ τότε διαδεξάμε-
νον τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, τὴν αὐτὴν ἀγωγὴν Ἀσ-
6 δρούβᾳ ποιεῖσθαι τῶν πραγμάτων. διὸ καὶ νῦν τὸν
πόλεμον τοῦτον ἐξενηνοχέναι κατὰ τὴν αὑτοῦ προ-
αίρεσιν Ῥωμαίοις παρὰ τὴν Καρχηδονίων γνώμην.
194. 7 οὐδένα γὰρ εὐδοκεῖν τῶν ἀξιολόγων ἀνδρῶν ἐν Καρ-
χηδόνι τοῖς ὑπ᾽ Ἀννίβου περὶ τὴν Ζακανθαίων πό-
8 λιν πραχθεῖσι. ταῦτα δ᾽ εἰπών φησι μετὰ τὴν τῆς
προειρημένης πόλεως ἅλωσιν παραγενέσθαι τοὺς
Ῥωμαίους, οἰομένους δεῖν ἢ τὸν Ἀννίβαν ἐκδιδόναι
σφίσι τοὺς Καρχηδονίους ἢ τὸν πόλεμον ἀναλαμ-
9 βάνειν. εἰ δέ τις ἔροιτο τὸν συγγραφέα ποῖος ἦν
καιρὸς οἰκειότερος τοῖς Καρχηδονίοις ἢ ποῖον πρᾶγμα
τούτου δικαιότερον ἢ συμφορώτερον, ἐπείπερ ἐξ ἀρ-
χῆς δυσηρεστοῦντο, καθάπερ οὗτός φησι, τοῖς ὑπ᾽
10 Ἀννίβου πραττομένοις, τοῦ πεισθέντας τότε τοῖς
ὑπὸ Ῥωμαίων παρακαλουμένοις ἐκδοῦναι μὲν τὸν
αἴτιον τῶν ἀδικημάτων, ἐπανελέσθαι δ᾽ εὐλόγως δι᾽
ἑτέρων τὸν κοινὸν ἐχθρὸν τῆς πόλεως, περιποιήσα-
σθαι δὲ τῇ χώρᾳ τὴν ἀσφάλειαν, ἀποτριψαμένους
τὸν ἐπιφερόμενον πόλεμον, δόγματι μόνον τὴν ἐκ-
δίκησιν ποιησαμένους, τίν᾽ ἂν εἰπεῖν ἔχοι πρὸς αὐτά;
11 δῆλον γὰρ ὡς οὐδέν. οἵ γε τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ
πρᾶξαί τι τῶν προειρημένων, ὡς ἑπτακαίδεκ᾽ ἔτη
συνεχῶς πολεμήσαντες κατὰ τὴν Ἀννίβου προαίρε-
σιν οὐ πρότερον κατελύσαντο τὸν πόλεμον ἕως οὗ
πάσας ἐξελέγξαντες τὰς ἐλπίδας τελευταῖον εἰς τὸν 183.
περὶ τῆς πατρίδος καὶ τῶν ἐν αὐτῇ σωμάτων παρ-
εγένοντο κίνδυνον.

9 Τίνος δὴ χάριν ἐμνήσθην Φαβίου καὶ τῶν ὑπ᾽

ἐκείνου γεγραμμένων; οὐχ ἕνεκα τῆς πιθανότητος 2
τῶν εἰρημένων, ἀγωνιῶν μὴ πιστευθῇ παρά τισιν·
ἡ μὲν γὰρ παρὰ τούτων ἀλογία καὶ χωρὶς τῆς ἐμῆς
ἐξηγήσεως αὐτὴ δι' αὑτῆς δύναται θεωρεῖσθαι παρὰ
τοῖς ἐντυγχάνουσιν· ἀλλὰ τῆς τῶν ἀναλαμβανόντων 3
τὰς ἐκείνου βύβλους ὑπομνήσεως, ἵνα μὴ πρὸς τὴν
ἐπιγραφήν, ἀλλὰ πρὸς τὰ πράγματα βλέπωσιν. ἔνιοι 4
γὰρ οὐκ ἐπὶ τὰ λεγόμενα συνεπιστήσαντες, ἀλλ' ἐπ'
αὐτὸν τὸν λέγοντα, καὶ λαβόντες ἐν νῷ διότι κατὰ
195. τοὺς καιροὺς ὁ γράφων γέγονε καὶ τοῦ συνεδρίου
μετεῖχε τῶν Ῥωμαίων, πᾶν εὐθέως ἡγοῦνται τὸ λε-
γόμενον ὑπὸ τούτου πιστόν. ἐγὼ δὲ φημὶ μὲν δεῖν 5
οὐκ ἐν μικρῷ προσλαμβάνεσθαι τὴν τοῦ συγγρα-
φέως πίστιν, οὐκ αὐτοτελῆ δὲ κρίνειν, τὸ δὲ πλεῖον
ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ποιεῖσθαι τοὺς ἀναγι-
νώσκοντας τὰς δοκιμασίας.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ γε Ῥωμαίων καὶ Καρχηδο- 6
νίων πολέμου, τὴν γὰρ παρέκβασιν ἐντεῦθεν ἐποιη-
σάμεθα, νομιστέον πρῶτον μὲν αἴτιον γεγονέναι τὸν
Ἀμίλκου θυμὸν τοῦ Βάρκα μὲν ἐπικαλουμένου, πατρὸς
δὲ κατὰ φύσιν Ἀννίβου γεγονότος. ἐκεῖνος γὰρ οὐχ 7
ἡττηθεὶς τῷ περὶ Σικελίας πολέμῳ τῇ ψυχῇ, τῷ
δοκεῖν αὐτὸς μὲν ἀκέραια διατετηρηκέναι τὰ περὶ
τὸν Ἔρυκα στρατόπεδα ταῖς ὁρμαῖς ἐφ' ὧν αὐτὸς
ἦν, διὰ δὲ τὴν ἐν τῇ ναυμαχίᾳ τῶν Καρχηδονίων
ἧτταν τοῖς καιροῖς εἴκων πεποιῆσθαι τὰς συνθήκας,
ἔμενεν ἐπὶ τῆς ὁρμῆς, τηρῶν ἀεὶ πρὸς ἐπίθεσιν.
εἰ μὲν οὖν μὴ τὸ περὶ τοὺς ξένους ἐγένετο κίνημα 8
τοῖς Καρχηδονίοις, εὐθέως ἂν ἄλλην ἀρχὴν ἐποιεῖτο
καὶ παρασκευὴν πραγμάτων, ὅσον ἐπ' ἐκείνῳ. προ- 9
καταληφθεὶς δὲ ταῖς ἐμφυλίοις ταραχαῖς ἐν τούτοις

10 καὶ περὶ ταύτας διέτριβε τὰς πράξεις. Ῥωμαίων δὲ
μετὰ τὸ καταλύσασθαι Καρχηδονίους τὴν προειρη-
μένην ταραχὴν ἀπαγγειλάντων αὐτοῖς πόλεμον, τὸ
μὲν πρῶτον εἰς πᾶν συγκατέβαινον, ὑπολαμβάνοντες 184.
αὐτοὺς νικήσειν τοῖς δικαίοις, καθάπερ ἐν ταῖς πρὸ
2 ταύτης βύβλοις περὶ τούτων δεδηλώκαμεν, ὧν χωρὶς
οὐχ οἷόν τ' ἦν συμπεριενεχθῆναι δεόντως οὔτε τοῖς
νῦν λεγομένοις οὔτε τοῖς μετὰ ταῦτα ῥηθησομένοις
3 ὑφ' ἡμῶν. πλὴν οὐκ ἐντρεπομένων τῶν Ῥωμαίων,
εἴξαντες τῇ περιστάσει, καὶ βαρυνόμενοι μέν, οὐκ
ἔχοντες δὲ ποιεῖν οὐδέν, ἐξεχώρησαν Σαρδόνος, συν-
εχώρησαν δ' εἰσοίσειν ἄλλα χίλια καὶ διακόσια τά-
196. λαντα πρὸς τοῖς πρότερον, ἐφ' ᾧ μὴ τὸν πόλεμον
4 ἐκείνοις ἀναδέξασθαι τοῖς καιροῖς. διὸ καὶ δευτέ-
ραν, μεγίστην δέ, ταύτην θετέον αἰτίαν τοῦ μετὰ
5 ταῦτα συστάντος πολέμου. Ἀμίλκας γὰρ προσ-
λαβὼν τοῖς ἰδίοις θυμοῖς τὴν ἐπὶ τούτοις ὀργὴν τῶν
πολιτῶν, ὡς θᾶττον τοὺς ἀποστάντας τῶν μισθο-
φόρων καταπολεμήσας ἐβεβαίωσε τῇ πατρίδι τὴν
ἀσφάλειαν, εὐθέως ἐποιεῖτο τὴν ὁρμὴν ἐπὶ τὰ κατὰ
τὴν Ἰβηρίαν πράγματα, σπουδάζων ταύτῃ χρήσα-
σθαι παρασκευῇ πρὸς τὸν κατὰ Ῥωμαίων πόλεμον.
6 ἣν δὴ καὶ τρίτην αἰτίαν νομιστέον, λέγω δὲ τὴν
εὔροιαν τῶν κατ' Ἰβηρίαν πραγμάτων Καρχηδονί-
οις. ταύταις γὰρ ταῖς χερσὶ πιστεύσαντες εὐθαρ-
σῶς ἐνέβησαν εἰς τὸν προειρημένον πόλεμον.
7 Ὅτι δ' Ἀμίλκας πλεῖστα μὲν συνεβάλετο πρὸς
τὴν σύστασιν τοῦ δευτέρου πολέμου, καίπερ τετε-
λευτηκὼς ἔτεσι δέκα πρότερον τῆς καταρχῆς αὐτοῦ,
πολλὰ μὲν ἂν εὕροι τις εἰς τοῦτο· σχεδὸν δὲ πρὸς
11 πίστιν ἀρκοῦν ἔσται τὸ λέγεσθαι μέλλον. καθ' οὓς

γὰρ καιροὺς καταπολεμηθεὶς Ἀννίβας ὑπὸ Ῥωμαίων
τέλος ἐκ τῆς πατρίδος ἐξεχώρησε καὶ παρ' Ἀντιόχῳ
διέτριβε, τότε Ῥωμαῖοι συνθεωροῦντες ἤδη τὴν
Αἰτωλῶν ἐπιβολὴν ἐξαπέστειλαν πρεσβευτὰς πρὸς
Ἀντίοχον, βουλόμενοι μὴ λανθάνειν σφᾶς τὴν τοῦ
βασιλέως προαίρεσιν. οἱ δὲ πρέσβεις, ὁρῶντες τὸν 2
Ἀντίοχον προσέχοντα τοῖς Αἰτωλοῖς καὶ πρόθυμον
ὄντα πολεμεῖν Ῥωμαίοις, ἐθεράπευον τὸν Ἀννίβαν,
σπουδάζοντες εἰς ὑποψίαν ἐμβαλεῖν πρὸς τὸν Ἀν-
τίοχον. ὃ καὶ συνέβη γενέσθαι. προβαίνοντος γὰρ 3
τοῦ χρόνου, καὶ τοῦ βασιλέως ὑπόπτως ἔχοντος ἀεὶ 185.
καὶ μᾶλλον πρὸς τὸν Ἀννίβαν, ἐγένετό τις καιρὸς
ὡς ἐπὶ λόγον ἀχθῆναι τὴν ὑποικουρουμένην ἀτο-
πίαν ἐν αὐτοῖς. ἐν ᾧ καὶ πλείους ἀπολογισμοὺς 4
ποιησάμενος Ἀννίβας τέλος ἐπὶ τὸ τοιοῦτο κατήν-
τησε, δυσχρηστούμενος τοῖς λόγοις. ἔφη γάρ, καθ' 5
ὃν καιρὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ τὴν εἰς Ἰβηρίαν ἔξοδον
μέλλοι στρατεύεσθαι μετὰ τῶν δυνάμεων, ἔτη μὲν
ἔχειν ἐννέα, θύοντος δ' αὐτοῦ τῷ Διὶ παρεστάναι
197. παρὰ τὸν βωμόν. ἐπεὶ δὲ καλλιερήσας κατασπεῖσαι 6
τοῖς θεοῖς καὶ ποιῆσαι τὰ νομιζόμενα, τοὺς μὲν
ἄλλους τοὺς περὶ τὴν θυσίαν ἀποστῆναι κελεῦσαι
μικρόν, αὐτὸν δὲ προσκαλεσάμενον ἐρέσθαι φιλο-
φρόνως εἰ βούλεται συνεξορμᾶν ἐπὶ τὴν στρατείαν.
ἀσμένως δὲ κατανεύσαντος αὐτοῦ, καί τι καὶ προσ- 7
αξιώσαντος παιδικῶς, λαβόμενον τῆς δεξιᾶς προσ-
αγαγεῖν αὐτὸν πρὸς τὸν βωμὸν καὶ κελεύειν ἁψά-
μενον τῶν ἱερῶν ὀμνύναι μηδέποτε Ῥωμαίοις εὐ-
νοήσειν. ταῦτ' οὖν εἰδότα σαφῶς ἠξίου τὸν Ἀν- 8
τίοχον, ἕως μὲν ἄν τι δυσχερὲς βουλεύηται κατὰ
Ῥωμαίων, θαρρεῖν καὶ πιστεύειν, αὐτὸν συνεργὸν

9 ἕξειν νομίζοντ' ἀληθινώτατον. ἐπὰν δὲ διαλύσεις
ἢ φιλίαν συντίθηται πρὸς αὐτούς, τότε μὴ προσ-
δεῖσθαι διαβολῆς, ἀλλ' ἀπιστεῖν καὶ φυλάττεσθαι.
12 πᾶν γάρ τι πρᾶξαι κατ' αὐτῶν ὃ δυνατὸς εἴη. ὁ
μὲν οὖν Ἀντίοχος ἀκούσας, καὶ δόξας αὐτοπαθῶς,
ἅμα δ' ἀληθινῶς εἰρῆσθαι, πάσης τῆς προϋπαρχού-
2 σης ὑποψίας ἀπέστη. τῆς μέντοι γε δυσμενείας τῆς
Ἀμίλκου καὶ τῆς ὅλης προθέσεως ὁμολογούμενον
θετέον εἶναι τοῦτο μαρτύριον, ὡς καὶ δι' αὐτῶν
3 φανερὸν ἐγένετο τῶν πραγμάτων. τοιούτους γὰρ
ἐχθροὺς παρεσκεύασε Ῥωμαίοις Ἀσδρούβαν τε τὸν
τῆς θυγατρὸς ἄνδρα καὶ τὸν αὐτοῦ κατὰ φύσιν υἱὸν
Ἀννίβαν ὥστε μὴ καταλιπεῖν ὑπερβολὴν δυσμενείας.
4 Ἀσδρούβας μὲν οὖν προαποθανὼν οὐ πᾶσαν ἔκδη-
λον ἐποίησε τὴν αὐτοῦ πρόθεσιν, Ἀννίβᾳ δὲ παρέ-
δωκαν οἱ καιροὶ καὶ λίαν ἐναποδείξασθαι τὴν πα-
5 τρῴαν ἔχθραν εἰς Ῥωμαίους. διὸ καὶ τοὺς ἐπὶ
πραγμάτων ταττομένους χρὴ τῶν τοιούτων οὐδενὸς 186.
μᾶλλον φροντίζειν ὡς τοῦ μὴ λανθάνειν τὰς προ-
αιρέσεις τῶν διαλυομένων τὰς ἔχθρας ἢ συντιθε-
198. μένων τὰς φιλίας, πότε τοῖς καιροῖς εἴκοντες καὶ
πότε ταῖς ψυχαῖς ἡττώμενοι ποιοῦνται τὰς συνθή-
6 κας, ἵνα τοὺς μὲν ἐφέδρους νομίζοντες εἶναι τῶν
καιρῶν ἀεὶ φυλάττωνται, τοῖς δὲ πιστεύοντες, ὡς
ὑπηκόοις ἢ φίλοις ἀληθινοῖς, πᾶν τὸ παραπῖπτον
ἐξ ἑτοίμου παραγγέλλωσιν.

7 Αἰτίας μὲν οὖν τοῦ κατ' Ἀννίβαν πολέμου τὰς
προειρημένας ἡγητέον, ἀρχὰς δὲ τὰς μελλούσας λέ-
13 γεσθαι. Καρχηδόνιοι γὰρ βαρέως μὲν ἔφερον καὶ
τὴν ὑπὲρ Σικελίας ἧτταν, συνεπέτεινε δ' αὐτῶν
τὴν ὀργήν, καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, τὰ κατὰ Σαρ-

δόνα καὶ τὸ τῶν τελευταῖον συντεθέντων χρημάτων
πλῆθος. διόπερ ἅμα τῷ τὰ πλεῖστα κατ' Ἰβηρίαν 2
ὑφ' αὑτοὺς ποιήσασθαι πρὸς πᾶν ἑτοίμως διέκειντο
τὸ κατὰ Ῥωμαίων ὑποδεικνύμενον. προσπεσούσης 3
οὖν τῆς Ἀσδρούβου τελευτῆς, ᾧ μετὰ τὸν Ἀμίλκου
θάνατον ἐνεχείρισαν τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, τὸ μὲν
πρῶτον ἐκαραδόκουν τὰς τῶν δυνάμεων ὁρμάς· ἀφ- 4
ικομένης δὲ τῆς ἀγγελίας ἐκ τῶν στρατοπέδων ὅτι
συμβαίνει τὰς δυνάμεις ὁμοθυμαδὸν ᾑρῆσθαι στρα-
τηγὸν Ἀννίβαν, παραυτίκα συναθροίσαντες τὸν δῆ-
μον μιᾷ γνώμῃ κυρίαν ἐποίησαν τὴν τῶν στρατο-
πέδων αἵρεσιν. Ἀννίβας δὲ παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν 5
εὐθέως ὥρμησεν ὡς καταστρεψόμενος τὸ τῶν Ὀλκά-
δων ἔθνος· ἀφικόμενος δὲ πρὸς Ἀλθαίαν τὴν βα-
ρυτάτην αὐτῶν πόλιν κατεστρατοπέδευσε. μετὰ δὲ 6
ταῦτα χρησάμενος ἐνεργοῖς ἅμα καὶ καταπληκτικαῖς
προσβολαῖς ταχέως ἐκράτησε τῆς πόλεως. οὗ συμ-
βάντος οἱ λοιποὶ γενόμενοι καταπλαγεῖς ἐνέδωκαν
αὑτοὺς τοῖς Καρχηδονίοις. ἀργυρολογήσας δὲ τὰς 7
πόλεις, καὶ κυριεύσας πολλῶν χρημάτων, ἧκε παρα-
χειμάσων εἰς Καινὴν πόλιν. μεγαλοψύχως δὲ χρη- 8
σάμενος τοῖς ὑποταττομένοις, καὶ τὰ μὲν δοὺς τῶν
199. ὀψωνίων τοῖς συστρατευομένοις, τὰ δ' ὑπισχνού-
μενος, πολλὴν εὔνοιαν καὶ μεγάλας ἐλπίδας ἐνειρ- 187.
γάσατο ταῖς δυνάμεσι. τῷ δ' ἐπιγινομένῳ θέρει 14
πάλιν ὁρμήσας ἐπὶ τοὺς Οὐακκαίους Ἑλμαντικὴν
μὲν ἐξ ἐφόδου ποιησάμενος προσβολὰς κατέσχεν,
Ἀρβουκάλην δὲ διὰ τὸ μέγεθος τῆς πόλεως καὶ τὸ
πλῆθος, ἔτι δὲ τὴν γενναιότητα τῶν οἰκητόρων,
μετὰ πολλῆς ταλαιπωρίας πολιορκήσας κατὰ κράτος
εἷλε. μετὰ δὲ ταῦτα παραδόξως εἰς τοὺς μεγίστους 2

*ἦλθε κινδύνους ἐπανάγων, συνδραμόντων ἐπ' αὐτὸν
τῶν Καρπησίων, ὃ σχεδὸν ἰσχυρότατόν ἐστιν ἔθνος
3 τῶν κατ' ἐκείνους τοὺς τόπους, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν
ἀστυγειτόνων ἀθροισθέντων ἅμα τούτοις, οὓς ἠρέ-
θισαν μάλιστα μὲν οἱ τῶν Ὀλκάδων φυγάδες, συν-
εξέκαυσαν δὲ καὶ τῶν ἐκ τῆς Ἑλμαντικῆς οἱ διασω-
4 θέντες. πρὸς οὓς εἰ μὲν ἐκ παρατάξεως ἠναγκά-
σθησαν οἱ Καρχηδόνιοι διακινδυνεύειν, ὁμολογου-
5 μένως ἂν ἡττήθησαν. νῦν δὲ πραγματικῶς καὶ
νουνεχῶς ἐξ ὑποστροφῆς ἀναχωρήσαντος Ἀννίβου,
καὶ πρόβλημα ποιησαμένου τὸν Τάγον καλούμενον
ποταμόν, καὶ περὶ τὴν τοῦ ποταμοῦ διάβασιν συ-
στησαμένου τὸν κίνδυνον, ἅμα δὲ συγχρησαμένου
συναγωνιστῇ τῷ ποταμῷ καὶ τοῖς θηρίοις οἷς εἶχε
περὶ τετταράκοντα τὸν ἀριθμόν, συνέβη τὰ ὅλα
6 παραδόξως καὶ κατὰ λόγον αὐτῷ χωρῆσαι. τῶν γὰρ
βαρβάρων ἐπιβαλομένων κατὰ πλείους τόπους βιά-
ζεσθαι καὶ περαιοῦσθαι τὸν ποταμόν, τὸ μὲν πλεῖ-
στον αὐτῶν μέρος διεφθάρη περὶ τὰς ἐκβάσεις, πα-
ραπορευομένων τῶν θηρίων παρὰ τὸ χεῖλος καὶ
7 τοὺς ἐκβαίνοντας ἀεὶ προκαταλαμβανόντων· πολλοὶ
δὲ κατ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν ὑπὸ τῶν ἱππέων ἀπώ-
λοντο, διὰ τὸ κρατεῖν μὲν μᾶλλον τοῦ ῥεύματος
τοὺς ἵππους, ἐξ ὑπερδεξίου δὲ ποιεῖσθαι τὴν μάχην
8 τοὺς ἱππέας πρὸς τοὺς πεζούς. τέλος δὲ τοὔμπαλιν
ἐπιδιαβάντες οἱ περὶ τὸν Ἀννίβαν ἐπὶ τοὺς βαρβά-
ρους ἐτρέψαντο πλείους ἢ δέκα μυριάδας ἀνθρώ-
200. 9 πων. ὧν ἡττηθέντων οὐδεὶς ἔτι τῶν ἐντὸς Ἴβηρος
ποταμοῦ ῥαδίως πρὸς αὐτοὺς ἀντοφθαλμεῖν ἐτόλμα
10 πλὴν Ζακανθαίων. ταύτης δὲ τῆς πόλεως ἐπειρᾶτο
κατὰ δύναμιν ἀπέχεσθαι, βουλόμενος μηδεμίαν*

ἀφορμὴν ὁμολογουμένην δοῦναι τοῦ πολέμου Ῥω- 188.
μαίοις, ἕως τἆλλα πάντα βεβαίως ὑφ' αὑτὸν ποιή-
σαιτο κατὰ τὰς Ἀμίλκου τοῦ πατρὸς ὑποθήκας καὶ
παραινέσεις.

Οἱ δὲ Ζακανθαῖοι συνεχῶς ἔπεμπον εἰς τὴν 15
Ῥώμην, ἅμα μὲν ἀγωνιῶντες περὶ σφῶν καὶ προ-
ορώμενοι τὸ μέλλον, ἅμα δὲ βουλόμενοι μὴ λαν-
θάνειν Ῥωμαίους τὴν γινομένην εὔροιαν Καρχηδο-
νίοις τῶν κατ' Ἰβηρίαν πραγμάτων. Ῥωμαῖοι δέ, 2
πλεονάκις αὐτῶν παρακηκοότες, τότε πρεσβευτὰς
ἐξαπέστειλαν τοὺς ἐπισκεψομένους ὑπὲρ τῶν προσ-
πιπτόντων. Ἀννίβας δὲ κατὰ τοὺς αὐτοὺς και- 3
ροὺς πεποιημένος ὑφ' αὑτὸν οὓς προέθετο, παρῆν
αὖθις μετὰ τῶν δυνάμεων παραχειμάσων εἰς Και-
νὴν πόλιν, ἥτις ὡς ἂν εἰ πρόσχημα καὶ βασίλειον
ἦν Καρχηδονίων ἐν τοῖς κατὰ τὴν Ἰβηρίαν τόποις.
καταλαβὼν δὲ τὴν παρὰ τῶν Ῥωμαίων πρεσβείαν, 4
καὶ δοὺς αὑτὸν εἰς ἔντευξιν, διήκουε περὶ τῶν ἐν-
εστώτων. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν διεμαρτύροντο Ζακαν- 5
θαίων ἀπέχεσθαι, κεῖσθαι γὰρ αὐτοὺς ἐν τῇ σφε-
τέρᾳ πίστει, καὶ τὸν Ἴβηρα ποταμὸν μὴ διαβαίνειν
κατὰ τὰς ἐπ' Ἀσδρούβου γενομένας ὁμολογίας. ὁ 6
δ' Ἀννίβας, ἅτε νέος μὲν ὤν, πλήρης δὲ πολεμικῆς
ὁρμῆς, ἐπιτυχὴς δ' ἐν ταῖς ἐπιβολαῖς, πάλαι δὲ παρ-
ωρμημένος πρὸς τὴν κατὰ Ῥωμαίων ἔχθραν, πρὸς 7
μὲν ἐκείνους, ὡς κηδόμενος Ζακανθαίων, ἐνεκάλει
Ῥωμαίοις διότι μικροῖς ἔμπροσθεν χρόνοις, στασια-
ζόντων αὐτῶν, λαβόντες τὴν ἐπιτροπὴν [εἰς τὸ δια-
201. *λῦσαι] ἀδίκως ἐπανέλοιντό τινας τῶν προεστώτων·*
οὓς οὐ περιόψεσθαι παρεσπονδημένους· πάτριον γὰρ
εἶναι Καρχηδονίοις τὸ μηδένα τῶν ἀδικουμένων

8 περιορᾶν· πρὸς δὲ Καρχηδονίους διεπέμπετο, πυν-
θανόμενος τί δεῖ ποιεῖν, ὅτι Ζακανθαῖοι πιστεύον-
τες τῇ Ῥωμαίων συμμαχίᾳ τινὰς τῶν ὑφ' αὑτοὺς
9 ταττομένων ἀδικοῦσι. καθόλου δ' ἦν πλήρης ἀλο-
γίας καὶ θυμοῦ βιαίου· διὸ καὶ ταῖς μὲν ἀληθιναῖς
αἰτίαις οὐκ ἐχρῆτο, κατέφευγε δ' εἰς προφάσεις ἀλό-
γους· ἅπερ εἰώθασι ποιεῖν οἱ διὰ τὰς προεγκαθη- 189.
μένας αὐτοῖς ὁρμὰς ὀλιγωροῦντες τοῦ καθήκοντος.
10 πόσῳ γὰρ ἦν ἄμεινον οἴεσθαι δεῖν Ῥωμαίους ἀπο-
δοῦναι σφίσι Σαρδόνα καὶ τοὺς ἐπιταχθέντας ἅμα
ταύτῃ φόρους, οὓς τοῖς καιροῖς συνεπιθέμενοι πρό-
τερον ἀδίκως παρ' αὐτῶν ἔλαβον· εἰ δὲ μή, φάναι
11 πολεμήσειν; νῦν δὲ τὴν μὲν οὖσαν αἰτίαν ἀληθινὴν
παρασιωπῶν, τὴν δ' οὐχ ὑπάρχουσαν περὶ Ζακαν-
θαίων πλάττων, οὐ μόνον ἀλόγως, ἔτι δὲ μᾶλλον
12 ἀδίκως κατάρχειν ἐδόκει τοῦ πολέμου. οἱ δὲ τῶν
Ῥωμαίων πρέσβεις, ὅτι μὲν εἴη πολεμητέον σαφῶς
εἰδότες, ἀπέπλευσαν εἰς Καρχηδόνα, τὰ παραπλήσια
13 θέλοντες ἐπιμαρτύρασθαι κἀκείνους· οὐ μὴν ἐν Ἰτα-
λίᾳ γε πολεμήσειν ἤλπισαν, ἀλλ' ἐν Ἰβηρίᾳ, χρή-
σεσθαι δὲ πρὸς τὸν πόλεμον ὁρμητηρίῳ τῇ Ζακαν-
θαίων πόλει.

16 Διὸ καὶ πρὸς ταύτην ἁρμοζόμενοι τὴν ὑπόθεσιν
ἡ σύγκλητος ἔκρινεν ἀσφαλίσασθαι τὰ κατὰ τὴν
Ἰλλυρίδα πράγματα, προορωμένη διότι μέγας ἔσται
καὶ πολυχρόνιος καὶ μακρὰν ἀπὸ τῆς οἰκείας ὁ πό-
2 λεμος. συνέβαινε γὰρ κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς
Δημήτριον τὸν Φάριον, ἐπιλελησμένον μὲν τῶν
προγεγονότων εἰς αὐτὸν εὐεργετημάτων ὑπὸ Ῥω-
μαίων, καταπεφρονηκότα δὲ πρότερον μὲν διὰ τὸν
ἀπὸ Γαλατῶν, τότε δὲ διὰ τὸν ἀπὸ Καρχηδονίων

φόβον περιεστῶτα Ῥωμαίους, πάσας δ' ἔχοντα τὰς 3
202. ἐλπίδας ἐν τῇ Μακεδόνων οἰκίᾳ διὰ τὸ συμπεπο-
λεμηκέναι καὶ μετεσχηκέναι τῶν πρὸς Κλεομένη κιν-
δύνων Ἀντιγόνῳ, πορθεῖν μὲν καὶ καταστρέφεσθαι
τὰς κατὰ τὴν Ἰλλυρίδα πόλεις τὰς ὑπὸ Ῥωμαίους
ταττομένας, πεπλευκέναι δ' ἔξω τοῦ Λίσσου παρὰ
τὰς συνθήκας πεντήκοντα λέμβοις καὶ πεπορθηκέ-
ναι πολλὰς τῶν Κυκλάδων νήσων. εἰς ἃ βλέπον- 4
τες Ῥωμαῖοι, καὶ θεωροῦντες ἀνθοῦσαν τὴν Μακε-
δόνων οἰκίαν, ἔσπευδον ἀσφαλίσασθαι τὰ πρὸς ἕω
τῆς Ἰταλίας, πεπεισμένοι καταταχήσειν διορθωσά-
μενοι μὲν τὴν Ἰλλυριῶν ἄγνοιαν, ἐπιτιμήσαντες δὲ
καὶ κολάσαντες τὴν ἀχαριστίαν καὶ προπέτειαν τὴν 190.
Δημητρίου. διεψεύσθησαν δὲ τοῖς λογισμοῖς· 5
κατετάχησε γὰρ αὐτοὺς Ἀννίβας, ἐξελὼν τὴν Ζακαν-
θαίων πόλιν. καὶ παρὰ τοῦτο συνέβη τὸν πόλεμον 6
οὐκ ἐν Ἰβηρίᾳ, πρὸς αὐτῇ δὲ τῇ Ῥώμῃ καὶ κατὰ
πᾶσαν γενέσθαι τὴν Ἰταλίαν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ τούτοις χρησάμενοι τοῖς διαλογι- 7
σμοῖς Ῥωμαῖοι μὲν ὑπὸ τὴν ὡραίαν Λεύκιον τὸν
Αἰμίλιον ἐξαπέστειλαν μετὰ δυνάμεως ἐπὶ τὰς κατὰ
τὴν Ἰλλυρίδα πράξεις κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἑκα-
τοστῆς καὶ τετταρακοστῆς ὀλυμπιάδος. Ἀννίβας δὲ 17
μετὰ τῆς δυνάμεως ἀναζεύξας ἐκ τῆς Καινῆς πό-
λεως προῆγε, ποιούμενος τὴν πορείαν ἐπὶ τὴν Ζά-
κανθαν. ἡ δὲ πόλις αὕτη κεῖται μὲν ἐπὶ τῷ πρὸς 2
θάλατταν καθήκοντι πρόποδι τῆς ὀρεινῆς τῆς συν-
απτούσης τὰ πέρατα τῆς Ἰβηρίας καὶ Κελτιβηρίας,
ἀπέχει δὲ τῆς θαλάττης ὡς ἑπτὰ στάδια. νέμονται 3
δὲ χώραν οἱ κατοικοῦντες αὐτὴν πάμφορον καὶ δια-
φέρουσαν ἀρετῇ πάσης τῆς Ἰβηρίας. ᾗ τότε παρα- 4

στρατοπεδεύσας Ἀννίβας ἐνεργὸς ἐγίνετο περὶ τὴν
πολιορκίαν, πολλὰ προορώμενος εὔχρηστα πρὸς τὸ
5 μέλλον ἐκ τοῦ κατὰ κράτος ἑλεῖν αὐτήν. πρῶτον
μὲν γὰρ ὑπέλαβε παρελέσθαι Ῥωμαίων τὴν ἐλπίδα
τοῦ συστήσασθαι τὸν πόλεμον ἐν Ἰβηρίᾳ· δεύτερον
δὲ καταπληξάμενος ἅπαντας εὐτακτοτέρους μὲν ἐπέ-
203. πειστο παρασκευάσειν τοὺς ὑφ' αὑτὸν ἤδη ταττο-
μένους, εὐλαβεστέρους δὲ τοὺς ἀκμὴν αὐτοκράτο-
6 ρας ὄντας τῶν Ἰβήρων, τὸ δὲ μέγιστον, οὐδέν' ἀπο-
λιπὼν ὄπισθεν πολέμιον ἀσφαλῶς ποιήσεσθαι τὴν
7 εἰς τοὔμπροσθεν πορείαν. χωρίς τε τούτων εὐπο-
ρήσειν μὲν χορηγιῶν αὐτὸς ὑπελάμβανε πρὸς τὰς
ἐπιβολάς, προθυμίαν δ' ἐνεργάσεσθαι ταῖς δυνάμε-
σιν ἐκ τῆς ἐσομένης ἑκάστοις ὠφελείας, προκαλέσε-
σθαι δὲ τὴν εὔνοιαν τῶν ἐν οἴκῳ Καρχηδονίων διὰ
8 τῶν ἀποσταλησομένων αὐτοῖς λαφύρων. τοιούτοις
δὲ χρώμενος διαλογισμοῖς, ἐνεργῶς προσέκειτο τῇ
πολιορκίᾳ, τοτὲ μὲν ὑπόδειγμα τῷ πλήθει ποιῶν
αὑτὸν καὶ γινόμενος αὐτουργὸς τῆς ἐν τοῖς ἔργοις
ταλαιπωρίας, ἔστι δ' ὅτε παρακαλῶν τὰ πλήθη καὶ 191.
9 παραβόλως διδοὺς αὑτὸν εἰς τοὺς κινδύνους. πᾶσαν
δὲ κακοπάθειαν καὶ μέριμναν ὑπομείνας τέλος ἐν
10 ὀκτὼ μησὶ κατὰ κράτος εἷλε τὴν πόλιν. κύριος δὲ
γενόμενος χρημάτων πολλῶν καὶ σωμάτων καὶ κα-
τασκευῆς, τὰ μὲν χρήματ' εἰς τὰς ἰδίας ἐπιβολὰς
παρέθετο κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν, τὰ δὲ σώ-
ματα διένειμε κατὰ τὴν ἀξίαν ἑκάστοις τῶν συστρα-
τευομένων, τὴν δὲ κατασκευὴν παραχρῆμα πᾶσαν
11 ἐξέπεμψε τοῖς Καρχηδονίοις. ταῦτα δὲ πράξας οὐ
διεψεύσθη τοῖς λογισμοῖς οὐδ' ἀπέτυχε τῆς ἐξ ἀρχῆς
προθέσεως, ἀλλὰ τούς τε στρατιώτας προθυμοτέρους

ἐποίησε πρὸς τὸ κινδυνεύειν, τούς τε Καρχηδονίους
ἑτοίμους παρεσκεύασε πρὸς τὸ παραγγελλόμενον,
αὐτός τε πολλὰ τῶν χρησίμων μετὰ ταῦτα κατειρ-
γάσατο διὰ τῆς τῶν χορηγιῶν παραθέσεως.

Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς Δημήτριος ἅμα 18
τῷ συνεῖναι τὴν ἐπιβολὴν τῶν Ῥωμαίων παραυτίκα
μὲν εἰς τὴν Διμάλην ἀξιόχρεων φρουρὰν εἰσέπεμψε
καὶ τὰς ἁρμοζούσας ταύτης χορηγίας, ἐκ δὲ τῶν
204. λοιπῶν πόλεων τοὺς μὲν ἀντιπολιτευομένους ἐπαν-
είλετο, τοῖς δ' αὐτοῦ φίλοις ἐνεχείρισε τὰς δυνα-
στείας, αὐτὸς δ' ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων ἐπιλέξας 2
τοὺς ἀνδρωδεστάτους ἑξακισχιλίους συνέστησε τού-
τους εἰς τὴν Φάρον. ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων, 3
ἀφικόμενος εἰς τὴν Ἰλλυρίδα μετὰ τῶν δυνάμεων,
καὶ θεωρῶν τοὺς ὑπεναντίους θαρροῦντας ἐπὶ τῇ
τῆς Διμάλης ὀχυρότητι καὶ ταῖς παρασκευαῖς, ἔτι
δὲ τῷ δοκεῖν αὐτὴν ἀνάλωτον ὑπάρχειν, ταύτῃ
πρῶτον ἐγχειρεῖν ἔκρινε, βουλόμενος καταπλήξασθαι
τοὺς πολεμίους. παρακαλέσας δὲ τοὺς κατὰ μέρος 4
ἡγεμόνας, καὶ προσαγαγὼν ἔργα κατὰ πλείους τό-
πους, ἤρξατο πολιορκεῖν. λαβὼν δὲ κατὰ κράτος 5
ἐν ἡμέραις ἑπτὰ παραχρῆμα πάντας ἥττησε ταῖς
ψυχαῖς τοὺς ὑπεναντίους. διόπερ εὐθέως παρῆσαν 6
ἐκ πασῶν τῶν πόλεων ἐπιτρέποντες καὶ διδόντες
αὐτοὺς εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων πίστιν. ὁ δὲ προσ- 7
δεξάμενος ἑκάστους ἐπὶ ταῖς ἁρμοζούσαις ὁμολο-
γίαις ἐποιεῖτο τὸν πλοῦν εἰς τὴν Φάρον ἐπ' αὐτὸν
τὸν Δημήτριον. πυνθανόμενος δὲ τήν τε πόλιν 8. 192.
ὀχυρὰν εἶναι καὶ πλῆθος ἀνθρώπων διαφερόντων
εἰς αὐτὴν ἠθροῖσθαι, πρὸς δὲ καὶ ταῖς χορηγίαις
ἐξηρτῦσθαι καὶ ταῖς ἄλλαις παρασκευαῖς, ὑφεωρᾶτο

μὴ δυσχερῆ καὶ πολυχρόνιον συμβῇ γενέσθαι τὴν
9 πολιορκίαν. διὸ προορώμενος ἕκαστα τούτων ἐχρή-
σατο παρ' αὐτὸν τὸν καιρὸν τοιῷδέ τινι γένει στρα-
10 τηγήματος. ποιησάμενος γὰρ τὸν ἐπίπλουν νυκτὸς
ἐπὶ τὴν νῆσον παντὶ τῷ στρατεύματι, τὸ μὲν πλεῖον
μέρος τῆς δυνάμεως ἀπεβίβασεν εἴς τινας ὑλώδεις
11 καὶ κοίλους τόπους, εἴκοσι δὲ ναυσὶν ἐπιγενομένης
ἡμέρας ἔπλει προδήλως ἐπὶ τὸν ἔγγιστα τῆς πόλεως
12 λιμένα. συνορῶντες δὲ τὰς ναῦς οἱ περὶ τὸν Δημή-
τριον, καὶ καταφρονοῦντες τοῦ πλήθους, ὥρμησαν
ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ τὸν λιμένα, κωλύσοντες τὴν ἀπό-
19 βασιν τῶν ὑπεναντίων. ἅμα δὲ τῷ συμμῖξαι γινο-
μένης ἰσχυρᾶς τῆς συμπλοκῆς προσεβοήθουν ἀεὶ
πλείους τῶν ἐκ τῆς πόλεως· τέλος δὲ πάντες ἐξ-
205. 2 εχύθησαν εἰς τὸν κίνδυνον. τῶν δὲ Ῥωμαίων οἱ
τῆς νυκτὸς ἀποβάντες εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον συν-
ῆψαν, διὰ τόπων ἀδήλων ποιούμενοι τὴν πορείαν.
3 καὶ καταλαβόμενοι μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμέ-
νος λόφον ἐρυμνὸν διέκλεισαν ἀπὸ τῆς πόλεως τοὺς
4 ἐκβεβοηθηκότας. οἱ δὲ περὶ τὸν Δημήτριον, συν-
νοήσαντες τὸ γεγονός, τοῦ μὲν διακωλύειν τοὺς
ἀποβαίνοντας ἀπέστησαν, συναθροίσαντες δὲ σφᾶς
αὐτοὺς καὶ παρακαλέσαντες ὥρμησαν, κρίναντες ἐκ
παρατάξεως διακινδυνεύειν πρὸς τοὺς ἐπὶ τὸν λόφον.
5 οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, θεωροῦντες τὴν ἔφοδον τῶν Ἰλλυ-
ριῶν ἐνεργὸν καὶ συντεταγμένην, ἀντέπεσαν ταῖς σπεί-
6 ραις καταπληκτικῶς. ἅμα δὲ τοῖς προειρημένοις οἱ
πεποιημένοι τὴν ἀπόβασιν ἀπὸ τῶν πλοίων, συν-
ορῶντες τὸ γινόμενον, προσέκειντο κατόπιν· καὶ
πανταχόθεν προσπίπτοντες θόρυβον καὶ ταραχὴν οὐ
7 μικρὰν ἐν τοῖς Ἰλλυριοῖς κατεσκεύαζον. ἐξ οὗ τῶν

μὲν κατὰ πρόσωπον, τῶν δὲ κατὰ νώτου πονούν-
των, τέλος οἱ περὶ τὸν Δημήτριον ἐτράπησαν· καὶ
τινὲς μὲν αὐτῶν ἔφυγον ὡς πρὸς τὴν πόλιν, οἱ δὲ
πλείους ἀνοδίᾳ κατὰ τῆς νήσου διεσπάρησαν. ὁ δὲ 8 193.
Δημήτριος, ἔχων ἑτοίμους λέμβους πρὸς τὸ συμ-
βαῖνον ἔν τισι τόποις ἐρήμοις ὑφορμοῦντας, ἐπὶ
τούτους ἐποιήσατο τὴν ἀποχώρησιν. εἰς οὓς ἐμβὰς
ἐπιγενομένης τῆς νυκτὸς ἀπέπλευσε, καὶ διεκομίσθη
παραδόξως πρὸς τὸν βασιλέα Φίλιππον, παρ' ᾧ τὸ
λοιπὸν διέτριβε τοῦ βίου μέρος, ἀνὴρ θράσος μὲν 9
καὶ τόλμαν κεκτημένος, ἀλόγιστον δὲ ταύτην καὶ
τελέως ἄκριτον. διὸ καὶ τὴν καταστροφὴν παρα- 10
πλησίαν αὐτῷ συνέβη γενέσθαι τῇ κατὰ τὸν ὅλον
βίον προαιρέσει. καταλαβέσθαι γὰρ ἐγχειρήσας μετὰ 11
τῆς Φιλίππου γνώμης τὴν τῶν Μεσσηνίων πόλιν
εἰκῇ καὶ παραβόλως, ἐν αὐτῷ τῷ τῆς πράξεως
καιρῷ διεφθάρη· περὶ ὧν ἡμεῖς τὰ κατὰ μέρος,
ὅταν ἐπὶ τοὺς καιροὺς ἔλθωμεν, διασαφήσομεν. ὁ 12
206. δὲ στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων Αἰμίλιος τὴν μὲν Φά-
ρον εὐθέως ἐξ ἐφόδου παραλαβὼν κατέσκαψε, τῆς
δὲ λοιπῆς Ἰλλυρίδος ἐγκρατὴς γενόμενος, καὶ πάντα
διατάξας κατὰ τὴν αὑτοῦ προαίρεσιν, μετὰ ταῦτα
ληγούσης ἤδη τῆς θερείας εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανῆλθε,
καὶ τὴν εἴσοδον ἐποιήσατο μετὰ θριάμβου καὶ τῆς
ἁπάσης εὐδοξίας. ἐδόκει γὰρ οὐ μόνον ἐπιδεξίως, 13
ἔτι δὲ μᾶλλον ἀνδρωδῶς κεχρῆσθαι τοῖς πράγμασιν.

Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, προσπεπτωκυίας αὐτοῖς ἤδη τῆς 20
τῶν Ζακανθαίων ἁλώσεως, οὐ μὰ Δία περὶ τοῦ πο-
λέμου τότε διαβούλιον ἦγον, καθάπερ ἔνιοι τῶν
συγγραφέων φασί, προσκατατάττοντες ἔτι καὶ τοὺς
εἰς ἑκάτερα ῥηθέντας λόγους, πάντων ἀτοπώτατον

2 πρᾶγμα ποιοῦντες. πῶς γὰρ οἷόν τ' ἦν Ῥωμαίους
τοὺς ἐνιαυτῷ πρότερον ἐπηγγελκότας πόλεμον Καρ-
χηδονίοις, ἐὰν ἐπιβαίνωσι τῆς Ζακανθαίων χώρας,
τούτους κατὰ κράτος ἑαλωκυίας αὐτῆς τῆς πόλεως
τότε βουλεύεσθαι συνελθόντας πότερα πολεμητέον
3 ἢ τοὐναντίον; πῶς δὲ καὶ τίνα τρόπον ἅμα μὲν τὴν
στυγνότητα τοῦ συνεδρίου παρεισάγουσι θαυμάσιον,
ἅμα δὲ τοὺς υἱοὺς ἀπὸ δώδεκ' ἐτῶν ἄγειν φασὶ
τοὺς πατέρας εἰς τὸ συνέδριον, οὓς μετέχοντας τῶν
διαβουλίων οὐδὲ τῶν ἀναγκαίων οὐδενὶ προΐεσθαι
4 τῶν ἀπορρήτων οὐδέν; ὧν οὔτ' εἰκὸς οὔτ' ἀληθές 194.
ἐστι τὸ παράπαν οὐδέν, εἰ μὴ νὴ Δία πρὸς τοῖς
ἄλλοις ἡ τύχη καὶ τοῦτο προσένειμε Ῥωμαίοις, τὸ
5 φρονεῖν αὐτοὺς εὐθέως ἐκ γενετῆς. πρὸς μὲν οὖν
τὰ τοιαῦτα τῶν συγγραμμάτων οἷα γράφει Χαιρέας
καὶ Σωσύλος οὐδὲν ἂν δέοι πλέον λέγειν· οὐ γὰρ
ἱστορίας, ἀλλὰ κουρεακῆς καὶ πανδήμου λαλιᾶς
6 ἔμοιγε δοκοῦσι τάξιν ἔχειν καὶ δύναμιν. Ῥωμαῖοι
207. δέ, προσπεσόντος σφίσι τοῦ γεγονότος κατὰ τοὺς
Ζακανθαίους ἀτυχήματος, παραχρῆμα πρεσβευτὰς
ἑλόμενοι κατὰ σπουδὴν ἐξαπέστειλαν εἰς τὴν Καρ-
7 χηδόνα, δύο προτείνοντες αὐτοῖς, ὧν τὸ μὲν αἰσχύ-
νην ἅμα καὶ βλάβην ἐδόκει φέρειν δεξαμένοις τοῖς
Καρχηδονίοις, τὸ δ' ἕτερον πραγμάτων καὶ κιν-
8 δύνων ἀρχὴν μεγάλων. ἢ γὰρ τὸν στρατηγὸν Ἀν-
νίβαν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ συνέδρους [ἐκδότους
διδόναι] Ῥωμαίοις ἐκδοτέον ἢ προήγγελλον τὸν
9 πόλεμον. παραγενομένων δὲ τῶν Ῥωμαίων, καὶ
παρελθόντων εἰς τὸ συνέδριον καὶ διασαφούντων
ταῦτα, δυσχερῶς ἤκουον οἱ Καρχηδόνιοι τὴν αἵρε-
10 σιν τῶν προτεινομένων. ὅμως δὲ προστησάμενοι

τὸν ἐπιτηδειότατον ἐξ αὐτῶν ἤρξαντο περὶ σφῶν
δικαιολογεῖσθαι. τὰς μὲν οὖν πρὸς Ἀσδρούβαν 21
ὁμολογίας παρεσιώπων, ὡς οὔτε γεγενημένας, εἴ τε
γεγόνασιν, οὐδὲν οὔσας πρὸς αὑτοὺς διὰ τὸ χωρὶς
τῆς σφετέρας πεπρᾶχθαι γνώμης. ἐχρῶντο δ' ἐξ 2
αὐτῶν Ῥωμαίων εἰς τοῦτο παραδείγματι. τὰς γὰρ
ἐπὶ Λυτατίου γενομένας συνθήκας ἐν τῷ πολέμῳ
τῷ περὶ Σικελίας, ταύτας ἔφασαν ἤδη συνωμολογη-
μένας ὑπὸ Λυτατίου μετὰ ταῦτα τὸν δῆμον τῶν
Ῥωμαίων ἀκύρους ποιῆσαι διὰ τὸ χωρὶς τῆς αὑτοῦ
γενέσθαι γνώμης. ἐπίεξον δὲ καὶ προσαπηρείδοντο 3
παρ' ὅλην τὴν δικαιολογίαν ἐπὶ τὰς τελευταίας συν-
θήκας τὰς γενομένας ἐν τῷ περὶ Σικελίας πολέμῳ.
ἐν αἷς περὶ μὲν Ἰβηρίας οὐκ ἔφασαν ὑπάρχειν ἔγ- 4
γραφον οὐδέν, περὶ δὲ τοῦ τοῖς ἑκατέρων συμμάχοις
τὴν παρ' ἀμφοῖν ἀσφάλειαν εἶναι ῥητῶς κατα-
τετάχθαι. Ζακανθαίους δὲ παρεδείκνυον οὐκ ὄντας 5
τότε Ῥωμαίων συμμάχους, καὶ παρανεγίνωσκον πρὸς
τοῦτο πλεονάκις τὰς συνθήκας. Ῥωμαῖοι δὲ τοῦ 6
208. μὲν δικαιολογεῖσθαι καθάπαξ ἀπεγίνωσκον, φάσκον- 195.
τες ἀκεραίου μὲν ἔτι διαμενούσης τῆς τῶν Ζακαν-
θαίων πόλεως ἐπιδέχεσθαι τὰ πράγματα δικαιολογίαν
καὶ δυνατὸν εἶναι λόγῳ περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων
διεξάγειν· ταύτης δὲ παρεσπονδημένης ἢ τοὺς αἰτί- 7
ους ἐκδοτέον εἶναι σφίσι, δι' οὗ φανερὸν ἔσται πᾶ-
σιν ὡς οὐ μετεσχήκασι τῆς ἀδικίας, ἀλλ' ἄνευ τῆς
αὑτῶν γνώμης πεπρᾶχθαι τοῦτο τοὔργον, ἢ μὴ βου- 8
λομένους τοῦτο ποιεῖν, ὁμολογοῦντας δὲ κοινωνεῖν
(τῆς ἀδικίας καὶ συναναδέχεσθαι τὸν πόλεμον. οἱ
μὲν) οὖν καθολικώτερόν πως ἐχρήσαντο τοῖς λόγοις.
ἡμῖν δ' ἀναγκαῖον εἶναι δοκεῖ τὸ μὴ παραλείπειν 9

ἄσκεπτον τοῦτο τὸ μέρος, ἵνα μήθ' οἷς καθήκει καὶ διαφέρει τὸ σαφῶς εἰδέναι τὴν ἐν τούτοις ἀκρίβειαν, παραπαίωσι τῆς ἀληθείας ἐν τοῖς ἀναγκαιο-
10 τάτοις διαβουλίοις, μήθ' οἱ φιλομαθοῦντες περὶ τούτων ἀστοχῶσι, συμπλανώμενοι ταῖς ἀγνοίαις καὶ φιλοτιμίαις τῶν συγγραφέων, ἀλλ' ᾖ τις ὁμολογουμένη θεωρία τῶν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὑπαρξάντων δικαίων Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις πρὸς ἀλλήλους ἕως εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς καιρούς.

22 Γίνονται τοιγαροῦν συνθῆκαι Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις πρῶται κατὰ Λεύκιον Ἰούνιον Βροῦτον καὶ Μάρκον Ὡράτιον, τοὺς πρώτους κατασταθέντας ὑπάτους μετὰ τὴν τῶν βασιλέων κατάλυσιν, ὑφ' ὧν συνέβη καθιερωθῆναι καὶ τὸ τοῦ Διὸς ἱερὸν
2 τοῦ Καπετωλίου. ταῦτα δ' ἔστι πρότερα τῆς Ξέρ-
3 ξου διαβάσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα τριάκοντ' ἔτεσι λείπουσι δυεῖν. ἃς καθ' ὅσον ἦν δυνατὸν ἀκριβέστατα διερμηνεύσαντες ἡμεῖς ὑπογεγράφαμεν. τηλικαύτη
209. γὰρ ἡ διαφορὰ γέγονε τῆς διαλέκτου καὶ παρὰ Ῥωμαίοις τῆς νῦν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ὥστε τοὺς συνετω-
4 τάτους ἔνια μόλις ἐξ ἐπιστάσεως διευκρινεῖν. εἰσὶ δ' αἱ συνθῆκαι τοιαίδε τινές· „ἐπὶ τοῖσδε φιλίαν „εἶναι Ῥωμαίοις καὶ τοῖς Ῥωμαίων συμμάχοις καὶ „Καρχηδονίοις καὶ τοῖς Καρχηδονίων συμμάχοις·
5 „μὴ πλεῖν Ῥωμαίους μηδὲ τοὺς Ῥωμαίων συμμάχους „ἐπέκεινα τοῦ Καλοῦ ἀκρωτηρίου, ἐὰν μὴ ὑπὸ χει- **196.**
6 „μῶνος ἢ πολεμίων ἀναγκασθῶσιν· ἐὰν δέ τις βίᾳ „κατενεχθῇ, μὴ ἐξέστω αὐτῷ μηδὲν ἀγοράζειν μηδὲ „λαμβάνειν πλὴν ὅσα πρὸς πλοίου ἐπισκευὴν ἢ πρὸς
7 „ἱερά, (ἐν πέντε δ' ἡμέραις ἀποτρεχέτω.) τοῖς δὲ
8 „κατ' ἐμπορίαν παραγινομένοις μηδὲν ἔστω τέλος

„πλὴν ἐπὶ κήρυκι ἢ γραμματεῖ. ὅσα δ' ἂν τούτων 9
„παρόντων πραθῇ, δημοσίᾳ πίστει ὀφειλέσθω τῷ
„ἀποδομένῳ, ὅσα ἂν ἢ ἐν Λιβύῃ ἢ ἐν Σαρδόνι
„πραθῇ. ἐὰν Ῥωμαίων τις εἰς Σικελίαν παρα- 10
„γίνηται, ἧς Καρχηδόνιοι ἐπάρχουσιν, ἴσα ἔστω τὰ
„Ῥωμαίων πάντα. Καρχηδόνιοι δὲ μὴ ἀδικείτωσαν 11
„δῆμον Ἀρδεατῶν, Ἀντιατῶν, Λαρεντίνων, Κιρκαι-
„τῶν, Ταρρακινιτῶν, μηδ' ἄλλον μηδένα Λατίνων,
„ὅσοι ἂν ὑπήκοοι· ἐὰν δέ τινες μὴ ὦσιν ὑπήκοοι, 12
„τῶν πόλεων ἀπεχέσθωσαν· ἂν δὲ λάβωσι, Ῥω-
„μαίοις ἀποδιδότωσαν ἀκέραιον. φρούριον μὴ ἐνοι- 13
„κοδομείτωσαν ἐν τῇ Λατίνῃ. ἐὰν ὡς πολέμιοι εἰς
„τὴν χώραν εἰσέλθωσιν, ἐν τῇ χώρᾳ μὴ ἐννυκτερευ-
ἑτωσαν."

Τὸ μὲν οὖν Καλὸν ἀκρωτήριόν ἐστι τὸ προκεί- 23
μενον αὐτῆς τῆς Καρχηδόνος ὡς πρὸς τὰς ἄρκτους·
210. οὗ καθάπαξ ἐπέκεινα πλεῖν ὡς πρὸς μεσημβρίαν 2
οὐκ οἴονται δεῖν οἱ Καρχηδόνιοι τοὺς Ῥωμαίους
μακραῖς ναυσὶ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι γινώσκειν αὐ-
τούς, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μήτε τοὺς κατὰ τὴν Βυσσάτιν
μήτε τοὺς κατὰ τὴν μικρὰν Σύρτιν τόπους, ἃ δὴ
καλοῦσιν Ἐμπόρια, διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς χώρας. ἐὰν 3
δέ τις ὑπὸ χειμῶνος ἢ πολεμίων βίᾳ κατενεχθεὶς
δέηταί του τῶν ἀναγκαίων πρὸς ἱερὰ καὶ πρὸς
ἐπισκευὴν πλοίου, ταῦτα, πάρεξ δὲ μηδὲν οἴονται
δεῖν λαμβάνειν, καὶ κατ' ἀνάγκην ἐν πένθ' ἡμέραις
ἀπαλλάττεσθαι τοὺς καθορμισθέντας. εἰς δὲ Καρ- 4
χηδόνα καὶ πᾶσαν τὴν ἐπὶ τάδε τοῦ Καλοῦ ἀκρω-
τηρίου τῆς Λιβύης καὶ Σαρδόνα καὶ Σικελίαν, ἧς
ἐπάρχουσι Καρχηδόνιοι, κατ' ἐμπορίαν πλεῖν Ῥω-
μαίοις ἔξεστι, καὶ τὸ δίκαιον ὑπισχνοῦνται βεβαι-

5 ώσειν οἱ Καρχηδόνιοι (δημοσίᾳ) πίστει. ἐκ δὲ τού- 197.
των τῶν συνθηκῶν περὶ μὲν Σαρδόνος καὶ Λιβύης
ἐμφαίνουσιν ὡς περὶ ἰδίας ποιούμενοι τὸν λόγον·
ὑπὲρ δὲ Σικελίας τἀναντία διαστέλλονται ῥητῶς,
ὑπὲρ αὐτῶν τούτων ποιούμενοι τὰς συνθήκας, ὅσα
τῆς Σικελίας ὑπὸ τὴν Καρχηδονίων πίπτει δυνα-
6 στείαν. ὁμοίως δὲ καὶ Ῥωμαῖοι περὶ τῆς Λατίνης
αὐτῆς χώρας ποιοῦνται τὰς συνθήκας, τῆς δὲ λοιπῆς
Ἰταλίας οὐ μνημονεύουσι, διὰ τὸ μὴ πίπτειν ὑπὸ
τὴν αὐτῶν ἐξουσίαν.

24 Μετὰ δὲ ταύτας ἑτέρας ποιοῦνται συνθήκας, ἐν
αἷς προσπεριειλήφασι Καρχηδόνιοι Τυρίους καὶ τὸν
2 Ἰτυκαίων δῆμον. πρόσκειται δὲ καὶ τῷ Καλῷ ἀκρω-
τηρίῳ Μαστία, Ταρσήιον· ὧν ἐκτὸς οἴονται δεῖν
3 Ῥωμαίους μήτε λῄζεσθαι μήτε πόλιν κτίζειν. εἰσὶ
δὲ τοιαίδε τινές· „ἐπὶ τοῖσδε φιλίαν εἶναι Ῥωμαίοις
211. „καὶ τοῖς Ῥωμαίων συμμάχοις καὶ Καρχηδονίων
„καὶ Τυρίων καὶ Ἰτυκαίων δήμῳ καὶ τοῖς τούτων
4 „συμμάχοις. τοῦ Καλοῦ ἀκρωτηρίου, Μαστίας, Ταρ-
„σηίου, μὴ λῄζεσθαι ἐπέκεινα Ῥωμαίους μηδ' ἐμ-
5 „πορεύεσθαι μηδὲ πόλιν κτίζειν. ἐὰν δὲ Καρχη-
„δόνιοι λάβωσιν ἐν τῇ Λατίνῃ πόλιν τινὰ μὴ οὖσαν
„ὑπήκοον Ῥωμαίοις, τὰ χρήματα καὶ τοὺς ἄνδρας
6 „ἐχέτωσαν, τὴν δὲ πόλιν ἀποδιδότωσαν. ἐὰν δέ
„τινες Καρχηδονίων λάβωσί τινας, πρὸς οὓς εἰρήνη
„μέν ἐστιν ἔγγραπτος Ῥωμαίοις, μὴ ὑποτάττονται
„δέ τι αὐτοῖς, μὴ καταγέτωσαν εἰς τοὺς Ῥωμαίων
„λιμένας· ἐὰν δὲ καταχθέντος ἐπιλάβηται ὁ Ῥω-
7 „μαῖος, ἀφιέσθω. ὡσαύτως δὲ μηδ' οἱ Ῥωμαῖοι
8 „ποιείτωσαν. ἂν ἔκ τινος χώρας, ἧς Καρχηδόνιοι
„ἐπάρχουσιν, ὕδωρ ἢ ἐφόδια λάβῃ ὁ Ῥωμαῖος, μετὰ

„τούτων τῶν ἐφοδίων μὴ ἀδικείτω μηδένα πρὸς
„οὓς εἰρήνη καὶ φιλία ἐστὶ (Καρχηδονίοις. ὡσαύ- 9
„τως δὲ μηδ' ὁ) Καρχηδόνιος ποιείτω. εἰ δέ, μὴ 10
„ἰδίᾳ μεταπορευέσθω· ἐὰν δέ τις τοῦτο ποιήσῃ,
„δημόσιον γινέσθω τὸ ἀδίκημα. ἐν Σαρδόνι καὶ 11
„Λιβύῃ μηδεὶς Ῥωμαίων μήτ' ἐμπορευέσθω μήτε
„πόλιν κτιζέτω, ... εἰ μὴ ἕως τοῦ ἐφόδια λαβεῖν
„ἢ πλοῖον ἐπισκευάσαι. ἐὰν δὲ χειμὼν κατενέγκῃ, 198.
„ἐν πένθ' ἡμέραις ἀποτρεχέτω. ἐν Σικελίᾳ, ἧς 12
„Καρχηδόνιοι ἐπάρχουσι, καὶ ἐν Καρχηδόνι πάντα
„καὶ ποιείτω καὶ πωλείτω ὅσα καὶ τῷ πολίτῃ ἔξ-
„εστιν. ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Καρχηδόνιος ποιείτω ἐν 13
„Ῥώμῃ."

Πάλιν ἐν ταύταις ταῖς συνθήκαις τὰ μὲν κατὰ 14
Λιβύην καὶ Σαρδόνα προσεπιτείνουσιν ἐξιδιαζόμε-
νοι καὶ πάσας ἀφαιρούμενοι τὰς ἐπιβάθρας Ῥω-
μαίων, περὶ δὲ Σικελίας τἀναντία προσδιασαφοῦσι, 15
περὶ τῆς ὑπ' αὐτοὺς ταττομένης. ὁμοίως δὲ καὶ 16
212. Ῥωμαῖοι περὶ τῆς Λατίνης· οὐκ οἴονται δεῖν τοὺς
Καρχηδονίους ἀδικεῖν Ἀρδεάτας, Ἀντιάτας, Κιρκαι-
ίτας, Ταρρακινίτας. αὗται δ' εἰσὶν αἱ πόλεις αἱ
περιέχουσαι παρὰ θάλατταν τὴν Λατίνην χώραν,
ὑπὲρ ἧς ποιοῦνται τὰς συνθήκας.

Ἔτι τοιγαροῦν τελευταίας συνθήκας ποιοῦνται 25
Ῥωμαῖοι κατὰ τὴν Πύρρου διάβασιν πρὸ τοῦ συστή-
σασθαι τοὺς Καρχηδονίους τὸν περὶ Σικελίας πό-
λεμον· ἐν αἷς τὰ μὲν ἄλλα τηροῦσι πάντα κατὰ τὰς 2
ὑπαρχούσας ὁμολογίας, πρόσκειται δὲ τούτοις τὰ
ὑπογεγραμμένα. „ἐὰν συμμαχίαν ποιῶνται πρὸς 3
„Πύρρον, ἔγγραπτον ποιείσθωσαν ἀμφότεροι, ἵνα
„ἐξῇ βοηθεῖν ἀλλήλοις ἐν τῇ τῶν πολεμουμένων

4 „χώρᾳ· ὁπότεροι δ' ἂν χρείαν ἔχωσι τῆς βοηθείας,
„τὰ πλοῖα παρεχέτωσαν Καρχηδόνιοι καὶ εἰς τὴν
„ὁδὸν καὶ εἰς τὴν ἔφοδον, τὰ δὲ ὀψώνια τοῖς αὐ-
5 „τῶν ἑκάτεροι. Καρχηδόνιοι δὲ καὶ κατὰ θάλατταν
„Ῥωμαίοις βοηθείτωσαν, ἂν χρεία ᾖ. τὰ δὲ πληρώ-
„ματα μηδεὶς ἀναγκαζέτω ἐκβαίνειν ἀκουσίως."

6 Τὸν δ' ὅρκον ὀμνύειν ἔδει τοιοῦτον, ἐπὶ μὲν
τῶν πρώτων συνθηκῶν Καρχηδονίους μὲν τοὺς
θεοὺς τοὺς πατρῴους, Ῥωμαίους δὲ Δία λίθον
κατά τι παλαιὸν ἔθος, ἐπὶ δὲ τούτων τὸν Ἄρην
7 καὶ τὸν Ἐνυάλιον. ἔστι δὲ τὸ Δία λίθον τοιοῦτον·
λαβὼν εἰς τὴν χεῖρα λίθον ὁ ποιούμενος τὰ ὅρκια
περὶ τῶν συνθηκῶν, ἐπειδὰν ὀμόσῃ δημοσίᾳ πίστει,
8 λέγει τάδε· εὐορκοῦντι μέν μοι εἴη τἀγαθά· εἰ δ' 199.
ἄλλως διανοηθείην τι ἢ πράξαιμι, πάντων τῶν ἄλ-
λων σῳζομένων ἐν ταῖς ἰδίαις πατρίσιν, ἐν τοῖς
ἰδίοις νόμοις, ἐπὶ τῶν ἰδίων βίων, ἱερῶν, τάφων,
9 ἐγὼ μόνος ἐκπέσοιμι οὕτως ὡς ὅδε λίθος νῦν. καὶ
ταῦτ' εἰπὼν ῥίπτει τὸν λίθον ἐκ τῆς χειρός.

213. 26 Τούτων δὴ τοιούτων ὑπαρχόντων, καὶ τηρου-
μένων τῶν συνθηκῶν ἔτι νῦν ἐν χαλκώμασι παρὰ
τὸν Δία τὸν Καπετώλιον ἐν τῷ τῶν ἀγορανόμων
2 ταμιείῳ, τίς οὐκ ἂν εἰκότως θαυμάσειε Φιλίνου τοῦ
συγγραφέως, οὐ διότι ταῦτ' ἠγνόει· τοῦτο μὲν γὰρ
οὐ θαυμαστόν, ἐπεὶ καθ' ἡμᾶς ἔτι καὶ Ῥωμαίων
καὶ Καρχηδονίων οἱ πρεσβύτατοι καὶ μάλιστα δο-
3 κοῦντες περὶ τὰ κοινὰ σπουδάζειν ἠγνόουν· ἀλλὰ
πόθεν ἢ πῶς ἐθάρρησε γράψαι τἀναντία τούτοις,
διότι Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις ὑπάρχοιεν συν-
θῆκαι, καθ' ἃς ἔδει Ῥωμαίους μὲν ἀπέχεσθαι Σι-
4 κελίας ἁπάσης, Καρχηδονίους δ' Ἰταλίας, καὶ διότι

ὑπερέβαινον Ῥωμαῖοι τὰς συνθήκας καὶ τοὺς ὅρκους,
ἐπεὶ ἐποιήσαντο τὴν πρώτην εἰς Σικελίαν διάβασιν,
μήτε γεγονότος μήθ᾽ ὑπάρχοντος παράπαν ἐγγράφου
τοιούτου μηδενός. ταῦτα γὰρ ἐν τῇ δευτέρᾳ λέγει 5
βύβλῳ διαρρήδην. περὶ ὧν ἡμεῖς ἐν τῇ παρασκευῇ
τῆς ἰδίας πραγματείας μνησθέντες, εἰς τοῦτον ὑπερ-
εθέμεθα τὸν καιρὸν κατὰ μέρος περὶ αὐτῶν ἐξερ-
γάσασθαι διὰ τὸ καὶ πλείους διεψεῦσθαι τῆς ἀλη-
θείας ἐν τούτοις, πιστεύσαντας τῇ Φιλίνου γραφῇ.
οὐ μὴν ἀλλ᾽ εἰ κατὰ τοῦτό τις ἐπιλαμβάνεται Ῥω- 6
μαίων περὶ τῆς εἰς Σικελίαν διαβάσεως, ὅτι καθό-
λου Μαμερτίνους προσέλαβον εἰς τὴν φιλίαν καὶ
μετὰ ταῦτα δεομένοις ἐβοήθησαν, οἵτινες οὐ μόνον
τὴν Μεσσηνίων πόλιν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ῥηγίνων
παρεσπόνδησαν, εἰκότως ἂν δόξειε δυσαρεστεῖν.
εἰ δὲ παρὰ τοὺς ὅρκους καὶ τὰς συνθήκας ὑπολαμ- 7
βάνει τις αὐτοὺς πεποιῆσθαι τὴν διάβασιν, ἀγνοεῖ
προφανῶς.

Συντελεσθέντος τοίνυν τοῦ περὶ Σικελίας πολέ- 27
μου ποιοῦνται συνθήκας ἄλλας, ἐν αἷς τὰ συνέχοντα
τῶν ἐγγράπτων ἦν ταῦτα· „ἐκχωρεῖν Καρχηδονίους 2 **200.**
214. „(καὶ Σικελίας ἁπάσης καὶ) τῶν νήσων ἁπασῶν τῶν
„κειμένων Ἰταλίας μεταξὺ καὶ Σικελίας. τὴν ἀσφάλειαν 3
„ὑπάρχειν παρ᾽ ἑκατέρων τοῖς ἑκατέρων συμμάχοις.
„μηδετέρους ἐν ταῖς ἀλλήλων ἐπαρχίαις μηδὲν ἐπι- 4
„τάττειν μηδ᾽ οἰκοδομεῖν δημοσίᾳ μηδὲ ξενολογεῖν
„μηδὲ προσλαμβάνειν εἰς φιλίαν τοὺς ἀλλήλων συμ-
„μάχους. ἐξενεγκεῖν Καρχηδονίους ἐν ἔτεσι δέκα 5
„δισχίλια καὶ διακόσια τάλαντα, παραυτίκα δὲ δοῦ-
„ναι χίλια. τοὺς αἰχμαλώτους χωρὶς λύτρων ἀπο- 6
„δοῦναι πάντας Καρχηδονίους τοῖς Ῥωμαίοις.“

7 *μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν λήξαντες τοῦ Λιβυκοῦ πολέμου*
Ῥωμαῖοι Καρχηδονίοις πόλεμον ἐξενέγκαντες ἕως
8 *δόγματος ἐπισυνθήκας ἐποιήσαντο τοιαύτας· „ἐκ-*
„χωρεῖν Καρχηδονίους Σαρδόνος καὶ προσεξενεγκεῖν
„ἄλλα χίλια καὶ διακόσια τάλαντα,“ καθάπερ ἐπάνω
9 *προείπαμεν. ἐπὶ δὲ τοῖς προειρημένοις τελευταῖαι*
πρὸς Ἀσδρούβαν ἐν Ἰβηρίᾳ γίνονται διομολογήσεις,
„ἐφ’ ᾧ μὴ διαβαίνειν Καρχηδονίους ἐπὶ πολέμῳ
10 *„τὸν Ἴβηρα ποταμόν.“ ταῦθ’ ὑπῆρχε τὰ δίκαια*
Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἕως εἰς
τοὺς κατ’ Ἀννίβαν καιρούς.

28 *Ὥσπερ οὖν τὴν εἰς Σικελίαν διάβασιν Ῥωμαίων*
οὐ παρὰ τοὺς ὅρκους εὑρίσκομεν γεγενημένην, οὕ-
τως ὑπὲρ τοῦ δευτέρου πολέμου, καθ’ ὃν ἐποιή-
σαντο τὰς περὶ Σαρδόνος συνθήκας, οὔτε πρόφασιν
2 *οὔτ’ αἰτίαν εὕροι τις ἂν εὔλογον, ἀλλ’ ὁμολογου-*
μένως τοὺς Καρχηδονίους ἠναγκασμένους παρὰ
πάντα τὰ δίκαια διὰ τὸν καιρὸν ἐκχωρῆσαι μὲν Σαρ-
δόνος, ἐξενεγκεῖν δὲ τὸ προειρημένον πλῆθος τῶν
3 *χρημάτων. τὸ μὲν γὰρ ὑπὸ Ῥωμαίων περὶ τούτων*
λεγόμενον ἔγκλημα, διότι τοὺς παρὰ σφῶν πλοϊζο-
μένους ἠδίκουν κατὰ τὸν Λιβυκὸν πόλεμον, ἐλύθη
καθ’ οὓς καιροὺς κομισάμενοι παρὰ Καρχηδονίων
ἅπαντας τοὺς κατηγμένους ἀντεδωρήσαντο χωρὶς
215. *λύτρων ἐν χάριτι τοὺς παρὰ σφίσιν ὑπάρχοντας*
4 *αἰχμαλώτους. ὑπὲρ ὧν ἡμεῖς τὰ κατὰ μέρος ἐν τῇ*
5 *πρὸ ταύτης βύβλῳ δεδηλώκαμεν. τούτων δὴ τοιού-* **201.**
των ὑπαρχόντων, λοιπὸν διευκρινῆσαι καὶ σκέψα-
σθαι περὶ τοῦ κατ’ Ἀννίβαν πολέμου ποτέροις αὐτῶν
τὴν αἰτίαν ἀναθετέον.

29 *Τὰ μὲν οὖν ὑπὸ Καρχηδονίων τότε ῥηθέντα δε-*

δηλώκαμεν, τὰ δ' ὑπὸ Ῥωμαίων λεγόμενα νῦν ἐροῦ-
μεν· οἷς τότε μὲν οὐκ ἐχρήσαντο διὰ τὸν ἐπὶ τῇ
Ζακανθαίων ἀπωλείᾳ θυμόν· λέγεται δὲ πολλάκις
καὶ ὑπὸ πολλῶν παρ' αὐτοῖς. πρῶτον μὲν ὅτι τὰς 2
πρὸς Ἀσδρούβαν γενομένας ὁμολογίας οὐκ ἀθετη-
τέον, καθάπερ οἱ Καρχηδόνιοι λέγειν ἐθάρρουν·
οὐ γὰρ προσέκειτο, καθάπερ ἐπὶ τοῦ Λυτατίου, 3
„κυρίας εἶναι ταύτας, ἐὰν καὶ τῷ δήμῳ δόξῃ τῶν
„Ῥωμαίων·“ ἀλλ' αὐτοτελῶς ἐποιήσατο τὰς ὁμολογίας
Ἀσδρούβας, ἐν αἷς ἦν, „τὸν Ἴβηρα ποταμὸν μὴ δια-
„βαίνειν ἐπὶ πολέμῳ Καρχηδονίους.“ καὶ μὴν ἐν 4
ταῖς περὶ Σικελίας συνθήκαις ἦν ἔγγραπτον, καθά-
περ κἀκεῖνοί φασιν, „ὑπάρχειν τοῖς ἀμφοτέρων συμ-
„μάχοις τὴν παρ' ἑκατέρων ἀσφάλειαν,“ οὐκ αὐτοῖς
μόνον τοῖς τότε συμμαχοῦσι, καθάπερ ἐποιοῦντο τὴν
ἐκδοχὴν οἱ Καρχηδόνιοι· προσέκειτο γὰρ ἂν ἤτοι τὸ 5
μὴ προσλαμβάνειν ἑτέρους συμμάχους παρὰ τοὺς
ὑπάρχοντας ἢ τὸ μὴ παραλαμβάνεσθαι τοὺς ὕστε-
ρον προσληφθέντας τούτων τῶν συνθηκῶν. ὅτε δὲ 6
τούτων οὐδέτερον ἐγράφη, προφανὲς ἦν ὅτι πᾶσι
τοῖς ἑκατέρων συμμάχοις, καὶ τοῖς οὖσι τότε καὶ τοῖς
μετὰ ταῦτα προσληφθησομένοις, τὴν παρ' ἀμφοῖν
ἀσφάλειαν ἀεὶ δέον ἦν ὑπάρχειν. ὃ δὴ καὶ πάντως 7
ἂν εἰκὸς εἶναι δόξειεν. οὐ γὰρ δήπου τοιαύτας ἔμελ-
λον ποιήσεσθαι συνθήκας δι' ὧν ἀφελοῦνται τὴν
ἐξουσίαν σφῶν αὐτῶν τοῦ προσλαμβάνειν κατὰ και-
ρούς, ἄν τινες ἐπιτήδειοι φανῶσιν αὐτοῖς φίλοι καὶ
σύμμαχοι, οὐδὲ μὴν προσλαβόντες εἰς τὴν σφετέραν 8
216. πίστιν περιόψεσθαι τούτους ὑπό τινων ἀδικουμέ-
νους· ἀλλ' ἦν ἀμφοτέρων τὸ συνέχον τῆς ἐννοίας 9
τῆς ἐν ταῖς συνθήκαις τῶν μὲν ὑπαρχόντων ἀμφο-

*τέροις τότε συμμάχων ἀφέξεσθαι καὶ κατὰ μηδένα
τρόπον τοὺς ἑτέρους παρὰ τῶν ἑτέρων ἐπιδέξεσθαί* 202.
10 *τινας τούτων εἰς συμμαχίαν, περὶ δὲ τῶν μετὰ ταῦτα
προσληφθησομένων αὐτὸ τοῦτο μήτε ξενολογεῖν
μήτ' ἐπιτάττειν μηδετέρους μηδὲν ἐν ταῖς ἀλλήλων
ἐπαρχίαις καὶ συμμαχίαις· ὑπάρχειν τε τὴν ἀσφά-
λειαν πᾶσι τὴν παρ' ἀμφοῖν.*

30 Τούτων δὴ τοιούτων ὑπαρχόντων, ὁμολογούμε-
νον ἦν κἀκεῖνο διότι Ζακανθαῖοι πλείοσιν ἔτεσιν
ἤδη πρότερον τῶν κατ' Ἀννίβαν καιρῶν ἐδεδώκει-
2 σαν αὑτοὺς εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων πίστιν. σημεῖον
δὲ τοῦτο μέγιστον καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Καρχηδονίοις
ὁμολογούμενον ὅτι στασιάσαντες Ζακανθαῖοι πρὸς
σφᾶς οὐ Καρχηδονίοις ἐπέτρεψαν, καίπερ ἐγγὺς ὄν-
των αὐτῶν καὶ τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν ἤδη πραττόν-
των, ἀλλὰ Ῥωμαίοις, καὶ διὰ τούτων ἐποιήσαντο τὴν
3 κατόρθωσιν τῆς πολιτείας. διόπερ εἰ μέν τις τὴν
Ζακάνθης ἀπώλειαν αἰτίαν τίθησι τοῦ πολέμου,
συγχωρητέον ἀδίκως ἐξενηνοχέναι τὸν πόλεμον Καρ-
χηδονίους κατά τε τὰς ἐπὶ τοῦ Λυτατίου συνθήκας,
καθ' ἃς ἔδει τοῖς ἑκατέρων συμμάχοις τὴν ὑφ' ἑκα-
τέρων ὑπάρχειν ἀσφάλειαν, κατά τε τὰς ἐπ' Ἀσ-
δρούβου, καθ' ἃς οὐκ ἔδει διαβαίνειν τὸν Ἴβηρα
4 ποταμὸν ἐπὶ πολέμῳ Καρχηδονίους· εἰ δὲ τὴν Σαρ-
δόνος ἀφαίρεσιν καὶ τὰ σὺν ταύτῃ χρήματα, πάν-
τως ὁμολογητέον εὐλόγως πεπολεμηκέναι τὸν κατ'
Ἀννίβαν πόλεμον τοὺς Καρχηδονίους· καιρῷ γὰρ
πεισθέντες ἠμύνοντο σὺν καιρῷ τοὺς βλάψαντας.

31 Ἔνιοι δὲ τῶν ἀκρίτως τὰ τοιαῦτα θεωμένων τάχ'
ἂν φήσαιεν ἡμᾶς οὐκ ἀναγκαίως ἐπὶ πλεῖον ἐξακρι-
2 βοῦν τοὺς ὑπὲρ τῶν τοιούτων λόγους. ἐγὼ δ', εἰ

217. μέν τις ὑπείληφε πρὸς πᾶσαν περίστασιν αὐτάρκης
ὑπάρχειν, καλὴν μέν, οὐκ ἀναγκαίαν δ' ἴσως φή-
σαιμ' ἂν εἶναι τὴν τῶν προγεγονότων ἐπιστήμην·
εἰ δὲ μηδεὶς ἂν μήτε περὶ τῶν κατ' ἰδίαν μήτε περὶ 3
τῶν κοινῶν τολμήσαι τοῦτ' εἰπεῖν ἄνθρωπος ὤν, διὰ
τό, κἂν κατὰ τὸ παρὸν εὐτυχῇ, τήν γε περὶ τοῦ
μέλλοντος ἐλπίδα μηδὲν ἂν ἐκ τῶν νῦν παρόντων
εὐλόγως βεβαιώσασθαι μηδένα τῶν νοῦν ἐχόντων, 203.
οὐ μόνον καλήν, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀναγκαίαν εἶναί 4
φημι διὰ ταῦτα τὴν τῶν παρεληλυθότων ἐπίγνωσιν.
πῶς γὰρ ἂν εἴτ' αὐτὸς ἀδικούμενός τις ἢ τῆς πατρί- 5
δος ἀδικουμένης βοηθοὺς εὕροι καὶ συμμάχους, εἴτε
κτήσασθαί τι καὶ προκατάρξασθαι σπουδάζων τοὺς
συνεργήσοντας αὐτῷ παρορμῆσαι πρὸς τὰς ἐπιβολάς;
πῶς δ' ἂν εὐδοκούμενος τοῖς ὑποκειμένοις τοὺς 6
βεβαιώσοντας τὴν αὑτοῦ προαίρεσιν καὶ διαφυλά-
ξοντας τὴν κατάστασιν παροξύναι δικαίως, εἰ μηδὲν
εἰδείη τῆς τῶν προγεγονότων περὶ ἑκάστους ὑπομνή-
σεως; πρὸς μὲν γὰρ τὸ παρὸν ἀεί πως ἁρμοζόμενοι 7
καὶ συνυποκρινόμενοι τοιαῦτα καὶ λέγουσι καὶ πράτ-
τουσι πάντες ὥστε δυσθεώρητον εἶναι τὴν ἑκάστου
προαίρεσιν καὶ λίαν ἐν πολλοῖς ἐπισκοτεῖσθαι τὴν
ἀλήθειαν. τὰ δὲ παρεληλυθότα τῶν ἔργων, ἐξ αὐ- 8
τῶν τῶν πραγμάτων λαμβάνοντα τὴν δοκιμασίαν,
ἀληθινῶς ἐμφαίνει τὰς ἑκάστων αἱρέσεις καὶ δια-
λήψεις, καὶ δηλοῖ παρ' οἷς μὲν χάριν, εὐεργεσίαν,
βοήθειαν ἡμῖν ὑπάρχουσαν, παρ' οἷς δὲ τἀναντία
τούτων. ἐξ ὧν καὶ τὸν ἐλεήσοντα καὶ τὸν συν- 9
οργιούμενον, ἔτι δὲ τὸν δικαιώσοντα, πολλάκις κἀπὶ
πολλῶν εὑρεῖν ἔστιν. ἅπερ ἔχει μεγίστας ἐπικουρίας 10
καὶ κοινῇ καὶ κατ' ἰδίαν πρὸς τὸν ἀνθρώπινον βίον.

11 *διόπερ οὐχ οὕτως ἐστὶ φροντιστέον τῆς αὐτῶν τῶν
πράξεων ἐξηγήσεως, οὔτε τοῖς γράφουσιν οὔτε τοῖς
ἀναγινώσκουσι τὰς ἱστορίας, ὡς τῶν πρότερον καὶ*
218. 12 *τῶν ἅμα καὶ τῶν ἐπιγινομένων τοῖς ἔργοις. ἱστο-
ρίας γὰρ ἐὰν ἀφέλῃ τις τὸ διὰ τί καὶ πῶς καὶ
τίνος χάριν ἐπράχθη τὸ πραχθὲν καὶ πότερον εὔ-
λογον ἔσχε τὸ τέλος, τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς ἀγώ-*
13 *νισμα μέν, μάθημα δ' οὐ γίνεται, καὶ παραυτίκα
μὲν τέρπει, πρὸς δὲ τὸ μέλλον οὐδὲν ὠφελεῖ τὸ
παράπαν.*

32 *Ἧι καὶ τοὺς ὑπολαμβάνοντας δύσκτητον εἶναι
καὶ δυσανάγνωστον τὴν ἡμετέραν πραγματείαν διὰ
τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν βύβλων ἀγνοεῖν νο-*
2 *μιστέον. πόσῳ γὰρ ῥᾷόν ἐστι καὶ κτήσασθαι καὶ* **204.**
*διαναγνῶναι βύβλους τετταράκοντα καθάπερ ἂν εἰ
κατὰ μίτον ἐξυφασμένας, καὶ παρακολουθῆσαι σαφῶς
ταῖς μὲν κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν καὶ Λιβύην
πράξεσιν ἀπὸ τῶν κατὰ Πύρρον [καὶ Τίμαιον συγ-
γραφέων καὶ καιρῶν ἐξηγήσεως] εἰς τὴν Καρχη-*
3 *δόνος ἅλωσιν, ταῖς δὲ κατὰ τὴν ἄλλην οἰκουμένην
ἀπὸ τῆς Κλεομένους τοῦ Σπαρτιάτου φυγῆς κατὰ
τὸ συνεχὲς μέχρι τῆς Ἀχαιῶν καὶ Ῥωμαίων περὶ
τὸν Ἰσθμὸν παρατάξεως, ἢ τὰς τῶν κατὰ μέρος*
4 *γραφόντων συντάξεις ἀναγινώσκειν ἢ κτᾶσθαι; χωρὶς
γὰρ τοῦ πολλαπλασίους αὐτὰς ὑπάρχειν τῶν ἡμε-
τέρων ὑπομνημάτων οὐδὲ καταλαβεῖν ἐξ αὐτῶν βε-
βαίως οὐδὲν οἷόν τε τοὺς ἀναγινώσκοντας, πρῶ-
τον μὲν διὰ τὸ τοὺς πλείστους μὴ ταὐτὰ περὶ τῶν*
5 *αὐτῶν γράφειν, εἶτα διὰ τὸ τὰς καταλλήλους τῶν
πράξεων παραλείπειν, ὧν ἐκ παραθέσεως συνθεω-
ρουμένων καὶ συγκρινομένων ἀλλοιοτέρας ἕκαστα*

τυγχάνει δοκιμασίας τῆς κατὰ μέρος διαλήψεως, τῶν
δὲ κυριωτάτων μηδὲ ψαύειν αὐτοὺς δύνασθαι τὸ
παράπαν. ἀκμὴν γάρ φαμεν ἀναγκαιότατα μέρη τῆς 6
ἱστορίας εἶναι τά τ' ἐπιγινόμενα τοῖς ἔργοις καὶ
τὰ παρεπόμενα καὶ μάλιστα τὰ περὶ τὰς αἰτίας. θε- 7
ωροῦμεν δὲ τὸν μὲν Ἀντιοχικὸν πόλεμον ἐκ τοῦ
Φιλιππικοῦ τὰς ἀφορμὰς εἰληφότα, τὸν δὲ Φιλιππι-
219. κὸν ἐκ τοῦ κατ' Ἀννίβαν, τὸν δ' Ἀννιβιακὸν ἐκ
τοῦ περὶ Σικελίαν, τὰ δὲ μεταξὺ τούτων πολλὰς
καὶ ποικίλας ἐσχηκότα διαθέσεις, πάσας δὲ συν-
νευούσας πρὸς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν. ταῦτα δὴ 8
πάντα διὰ μὲν τῶν γραφόντων καθόλου δυνατὸν
ἐπιγνῶναι καὶ μαθεῖν, διὰ δὲ τῶν τοὺς πολέμους
αὐτούς, οἷον τὸν Περσικὸν ἢ τὸν Φιλιππικόν, ἀδύ-
νατον, εἰ μὴ καὶ τὰς παρατάξεις τις ἀναγινώσκων 9
αὐτὰς ἐξ ὧν ἐκεῖνοι γράφουσιν ὑπολαμβάνει σαφῶς
ἐπεγνωκέναι καὶ τὴν τοῦ πολέμου τοῦ σύμπαντος
οἰκονομίαν καὶ διάθεσιν. ἀλλ' οὐκ ἔστι τούτων 10 205.
οὐδέν, ἀλλ' ὅσῳ διαφέρει τὸ μαθεῖν τοῦ μόνον
ἀκοῦσαι, τοσούτῳ καὶ τὴν ἡμετέραν ἱστορίαν ὑπο-
λαμβάνω διαφέρειν τῶν ἐπὶ μέρους συντάξεων.

Οἱ δὲ παρὰ τῶν Ῥωμαίων πρέσβεις, τὴν γὰρ 33
παρέκβασιν ἐντεῦθεν ἐποιησάμεθα, διακούσαντες τὰ
παρὰ τῶν Καρχηδονίων ἄλλο μὲν οὐδὲν εἶπαν, ὁ 2
δὲ πρεσβύτατος αὐτῶν δείξας τοῖς ἐν τῷ συνεδρίῳ
τὸν κόλπον, ἐνταῦθα καὶ τὸν πόλεμον αὐτοῖς ἔφη
καὶ τὴν εἰρήνην φέρειν· ἐκβαλὼν οὖν, ὁπότερον ἂν
κελεύσωσιν, ἀπολείψειν. ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν Καρ- 3
χηδονίων, ὁπότερον αὐτοῖς φαίνεται, τοῦτ' ἐκβα-
λεῖν ἐκέλευσε. τοῦ δὲ Ῥωμαίου φήσαντος τὸν πό- 4
λεμον ἐκβαλεῖν, ἀνεφώνησαν ἅμα καὶ πλείους τῶν

ἐκ τοῦ συνεδρίου, δέχεσθαι φάσκοντες. οἱ μὲν οὖν
πρέσβεις καὶ τὸ συνέδριον ἐπὶ τούτοις ἐχωρίσθησαν.
5 Ἀννίβας δέ, παραχειμάζων ἐν Καινῇ πόλει, πρῶτον
μὲν διαφῆκε τοὺς Ἴβηρας ἐπὶ τὰς ἑαυτῶν πόλεις,
βουλόμενος ἑτοίμους καὶ προθύμους παρασκευάζειν
6 πρὸς τὸ μέλλον, δεύτερον δ' Ἀσδρούβᾳ τἀδελφῷ
διέταξε πῶς δεήσει τῇ τε τῶν Ἰβήρων ἀρχῇ καὶ δυ-
ναστείᾳ χρῆσθαι ταῖς τε πρὸς Ῥωμαίους παρασκευ-
7 αῖς, ἐὰν αὐτὸς χωρίζηταί που, τρίτον ὑπὲρ τῆς
ἀσφαλείας τῶν ἐν Λιβύῃ προυνοεῖτο πραγμάτων.
220. 8 πάνυ δ' ἐμπείρως καὶ φρονίμως ἐκλογιζόμενος, ἐκ
μὲν Λιβύης εἰς Ἰβηρίαν, ἐκ δ' Ἰβηρίας εἰς Λιβύην
διεβίβαζε στρατιώτας, ἐκδεσμεύων τὴν ἑκατέρων πί-
9 στιν εἰς ἀλλήλους διὰ τῆς τοιαύτης οἰκονομίας. ἦσαν
δ' οἱ διαβάντες εἰς τὴν Λιβύην Θερσῖται, Μαστια-
10 νοί, πρὸς δὲ τούτοις Ὀρῆτες Ἴβηρες, Ὀλκάδες, οἱ
δὲ σύμπαντες ἀπὸ τούτων τῶν ἐθνῶν ἱππεῖς μὲν
χίλιοι διακόσιοι, πεζοὶ δὲ μύριοι τρισχίλιοι ὀκτακό-
11 σιοι πεντήκοντα, πρὸς δὲ τούτοις Βαλιαρεῖς (ὀκτα-
κόσιοι ἑβδομήκοντα) οὓς κυρίως μὲν καλοῦσι σφεν-
δονήτας, ἀπὸ δὲ τῆς χρείας ταύτης συνωνύμως καὶ
τὸ ἔθνος αὐτῶν προσαγορεύουσι καὶ τὴν νῆσον.
12 τῶν δὲ προειρημένων τοὺς μὲν πλείους εἰς τὰ Μετα-
γώνια τῆς Λιβύης, τινὰς δ' εἰς αὐτὴν Καρχηδόνα
13 κατέταξεν. ἀπὸ δὲ τῶν πόλεων τῶν Μεταγωνιτῶν 206.
καλουμένων ἀπέστειλεν ἄλλους εἰς Καρχηδόνα πε-
ζοὺς τετρακισχιλίους, ὁμηρείας ἔχοντας καὶ βοη-
14 θείας ἅμα τάξιν. ἐπὶ δὲ τῆς Ἰβηρίας ἀπέλιπεν
Ἀσδρούβᾳ τἀδελφῷ πεντήρεις μὲν πεντήκοντα, τε-
τρήρεις δὲ δύο καὶ τριήρεις πέντε. τούτων ἐχούσας
πληρώματα πεντήρεις μὲν τριάκοντα δύο, τριήρεις

δὲ πέντε. καὶ μὴν ἱππεῖς Λιβυφοινίκων μὲν καὶ 15
Λιβύων τετρακοσίους πεντήκοντα, Λεργητῶν δὲ τρια-
κοσίους, Νομάδων δὲ Μασυλίων καὶ Μασαισυλίων
καὶ Μακκοίων καὶ Μαυρουσίων τῶν παρὰ τὸν ὠκεα-
νὸν χιλίους ὀκτακοσίους, πεζοὺς δὲ Λιβύων μυρίους 16
χιλίους ὀκτακοσίους πεντήκοντα, Λιγυστίνους τρια-
κοσίους, Βαλιαρεῖς πεντακοσίους, ἐλέφαντας εἴκοσι
καὶ ἕνα.

Οὐ χρὴ δὲ θαυμάζειν τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀνα- 17
γραφῆς, εἰ τοιαύτῃ κεχρήμεθα περὶ τῶν ὑπ' Ἀννί-
221. βου κατ' Ἰβηρίαν πεπραγμένων οἵᾳ μόλις ἂν
χρήσαιτό τις αὐτὸς κεχειρικὼς τὰς κατὰ μέρος πρά-
ξεις, οὐδὲ προκαταγινώσκειν, εἰ πεποιήκαμεν παρα-
πλήσιον τοῖς ἀξιοπίστως ψευδομένοις τῶν συγ-
γραφέων. ἡμεῖς γὰρ εὑρόντες ἐπὶ Λακινίῳ τὴν 18
γραφὴν ταύτην ἐν χαλκώματι κατατεταγμένην ὑπ'
Ἀννίβου, καθ' οὓς καιροὺς ἐν τοῖς κατὰ τὴν Ἰτα-
λίαν τόποις ἀνεστρέφετο, πάντως ἐνομίσαμεν αὐτὴν
περί γε τῶν τοιούτων ἀξιόπιστον εἶναι· διὸ καὶ κατ-
ακολουθεῖν εἱλόμεθα τῇ γραφῇ ταύτῃ.

Ἀννίβας δὲ πάντα προνοηθεὶς περὶ τῆς ἀσφα- 34
λείας τῶν τε κατὰ Λιβύην πραγμάτων καὶ τῶν ἐν
Ἰβηρίᾳ λοιπὸν ἐκαραδόκει καὶ προσεδέχετο τοὺς παρὰ
τῶν Κελτῶν πρὸς αὐτὸν ἀποστελλομένους· σαφῶς 2
γὰρ ἐξητάκει καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς ὑπὸ τὰς Ἄλπεις καὶ
περὶ τὸν Πάδον ποταμὸν χώρας καὶ τὸ πλῆθος τῶν
κατοικούντων αὐτήν, ἔτι δὲ τὴν πρὸς τοὺς πολέμους
τῶν ἀνδρῶν τόλμαν, καὶ τὸ μέγιστον τὴν ὑπάρχου- 3
σαν δυσμένειαν αὐτοῖς ἐκ τοῦ προγεγονότος πολέ-
μου πρὸς Ῥωμαίους, ὑπὲρ οὗ διήλθομεν ἡμεῖς ἐν
τῇ πρὸ ταύτης βύβλῳ χάριν τοῦ συμπεριφέρεσθαι

τοὺς ἐντυγχάνοντας τοῖς νῦν μέλλουσι λέγεσθαι.
4 διόπερ εἴχετο ταύτης τῆς ἐλπίδος, καὶ πᾶν ὑπ- 207.
ισχνεῖτο, διαπεμπόμενος ἐπιμελῶς πρὸς τοὺς δυνά-
στας τῶν Κελτῶν καὶ τοὺς ἐπὶ τάδε καὶ τοὺς ἐν
5 αὐταῖς ταῖς Ἄλπεσιν ἐνοικοῦντας, μόνως ἂν ὑπο-
λαμβάνων ἐν Ἰταλίᾳ συστήσασθαι τὸν πρὸς Ῥωμαί-
ους πόλεμον, εἰ δυνηθείη διαπεράσας τὰς πρὸ τοῦ
δυσχωρίας εἰς τοὺς προειρημένους ἀφικέσθαι τό-
πους καὶ συνεργοῖς καὶ συμμάχοις χρήσασθαι Κελ-
6 τοῖς εἰς τὴν προκειμένην ἐπιβολήν. ἀφικομένων δὲ
τῶν ἀγγέλων, καὶ τήν τε τῶν Κελτῶν βούλησιν καὶ
προσδοκίαν ἀπαγγειλάντων, τήν τε τῶν Ἀλπεινῶν
ὀρῶν ὑπερβολὴν ἐπίπονον μὲν καὶ δυσχερῆ λίαν,
οὐ μὴν ἀδύνατον εἶναι φασκόντων, συνῆγε τὰς δυ-
νάμεις ἐκ τῆς παραχειμασίας ὑπὸ τὴν ἐαρινὴν ὥραν.
7 προσπεπτωκότων δὲ προσφάτως αὐτῷ καὶ τῶν ἐκ
τῆς Καρχηδόνος, ἐπαρθεὶς τῷ θυμῷ καὶ πιστεύων
222. τῇ τῶν πολιτῶν εὐνοίᾳ, παρεκάλει τὰς δυνάμεις
φανερῶς ἤδη πρὸς τὸν κατὰ Ῥωμαίων πόλεμον,
8 ἐμφανίζων μὲν ὃν τρόπον ἔκδοτον αὐτὸν ἐγχειρή-
σαιεν αἰτεῖσθαι Ῥωμαῖοι καὶ πάντας τοὺς τοῦ στρα-
τοπέδου προεστῶτας, ὑποδεικνύων δὲ τὴν τῆς χώ-
ρας ἀρετήν, εἰς ἣν ἀφίξονται, καὶ τὴν τῶν Κελτῶν
9 εὔνοιαν καὶ συμμαχίαν. εὐθύμως δὲ τῶν ὄχλων
αὐτῷ συνεξισταμένων, ἐπαινέσας καὶ παραγγείλας
τακτὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ ποιήσεται τὴν ἔξοδον, τότε μὲν
διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν.

35 Ἐπιτελέσας δὲ τὰ προειρημένα κατὰ τὴν παρα-
χειμασίαν, καὶ παρασκευάσας ἱκανὴν ἀσφάλειαν τοῖς
τε κατὰ τὴν Λιβύην καὶ τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ πράγμασι,
παραγενομένης τῆς ταχθείσης ἡμέρας, προῆγε, πε-

ζῶν μὲν ἔχων εἰς ἐννέα μυριάδας, ἱππεῖς δὲ περὶ
μυρίους καὶ δισχιλίους. καὶ διαβὰς τὸν Ἴβηρα πο- 2
ταμὸν κατεστρέφετο τό τε τῶν Ἰλουργητῶν ἔθνος
καὶ Βαργουσίων, ἔτι δὲ τοὺς Αἰρηνοσίους καὶ τοὺς
Ἀνδοσίνους, μέχρι τῆς προσαγορευομένης Πυρήνης.
ποιησάμενος δὲ πάντας ὑφ' ἑαυτὸν καί τινας πό- 3
λεις κατὰ κράτος ἑλών, ταχέως μὲν καὶ παρ' ἐλ-
πίδα, μετὰ πολλῶν δὲ καὶ μεγάλων ἀγώνων ἔτι δὲ
πολλῆς καταφθορᾶς ἀνδρῶν, ἡγεμόνα μὲν ἐπὶ πά- 4
σης κατέλιπε τῆς ἐπὶ τάδε τοῦ ποταμοῦ χώρας Ἄν- 208.
νωνα, τῶν δὲ Βαργουσίων καὶ δεσπότην· μάλιστα
γὰρ τούτοις ἠπίστει διὰ τὴν πρὸς Ῥωμαίους εὔ-
νοιαν. ἀπεμέρισε δὲ καὶ τῆς δυνάμεως ἧς εἶχε τῷ 5
μὲν Ἄννωνι πεζοὺς μυρίους, ἱππεῖς δὲ χιλίους, καὶ
τὰς ἀποσκευὰς ἀπέλιπε τούτῳ τῶν αὐτῷ συνεξορ-
μώντων. εἰς δὲ τὴν οἰκείαν ἀπέλυσε τοὺς ἴσους 6
τοῖς προειρημένοις, βουλόμενος αὐτούς τε τούτους
εὔνους ἀπολιπεῖν, τοῖς τε λοιποῖς ὑποδεικνύων ἐλ-
πίδα τῆς εἰς οἶκον ἐπανόδου, καὶ τοῖς μεθ' ἑαυτοῦ
μὲν στρατευομένοις, οὐχ ἧττον δὲ καὶ τοῖς ἐν οἴκῳ
μένουσι τῶν Ἰβήρων, ἵνα προθύμως ἐξορμῶσι πάν-
τες, ἄν ποτέ τις ἐπικουρίας χρεία γένηται παρ' αὐ-
τῶν. τὴν δὲ λοιπὴν στρατιὰν ἀναλαβὼν εὔζωνον, 7
223. πεζοὺς μὲν πεντακισμυρίους, ἱππεῖς δὲ πρὸς ἐννα-
κισχιλίους ἦγε διὰ τῶν Πυρηναίων λεγομένων ὀρῶν
ἐπὶ τὴν τοῦ Ῥοδανοῦ καλουμένου ποταμοῦ διάβα-
σιν, ἔχων οὐχ οὕτως πολλὴν δύναμιν ὡς χρησίμην 8
καὶ γεγυμνασμένην διαφερόντως ἐκ τῆς συνεχείας
τῶν κατὰ τὴν Ἰβηρίαν ἀγώνων.

Ἵνα δὲ μὴ τῶν τόπων ἀγνοουμένων παντάπασιν 36
ἀσαφῆ γίνεσθαι συμβαίνῃ τὴν διήγησιν, ῥητέον ἂν

εἴη πόθεν ὁρμήσας Ἀννίβας καὶ τίνας καὶ πόσους διελθὼν τόπους εἰς ποῖα μέρη κατῆρε τῆς Ἰταλίας.
2 ῥητέον δ' οὐκ αὐτὰς τὰς ὀνομασίας τῶν τόπων καὶ ποταμῶν καὶ πόλεων, ὅπερ ἔνιοι ποιοῦσι τῶν συγγραφέων, ὑπολαμβάνοντες ἐν παντὶ πρὸς γνῶσιν
3 καὶ σαφήνειαν αὐτοτελὲς εἶναι τοῦτο τὸ μέρος. οἶμαι δ', ἐπὶ μὲν τῶν γνωριζομένων τόπων οὐ μικρά, μεγάλα δὲ συμβάλλεσθαι πεποίηκε πρὸς ἀνάμνησιν ἡ τῶν ὀνομάτων παράθεσις· ἐπὶ δὲ τῶν ἀγνοουμένων εἰς τέλος ὁμοίαν ἔχει τὴν δύναμιν ἡ τῶν ὀνομάτων ἐξήγησις ταῖς ἀδιανοήτοις καὶ κρουσματικαῖς
4 λέξεσι. τῆς γὰρ διανοίας ἐπ' οὐδὲν ἀπερειδομένης οὐδὲ δυναμένης ἐφαρμόττειν τὸ λεγόμενον ἐπ' οὐδὲν γνώριμον, ἀνυπότακτος καὶ κωφὴ γίνεθ' ἡ δι-
5 ήγησις. διόπερ ὑποδεικτέος ἂν εἴη τρόπος, δι' οὗ δυνατὸν ἔσται περὶ τῶν ἀγνοουμένων λέγοντας κατὰ ποσὸν εἰς ἀληθινὰς καὶ γνωρίμους ἐννοίας ἄγειν τοὺς ἀκούοντας.

6 Πρώτη μὲν οὖν καὶ μεγίστη γνῶσις, ἔτι δὲ κοινὴ 209.
πᾶσιν ἀνθρώποις ἐστὶν ἡ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς διαίρεσις καὶ τάξις, καθ' ἣν πάντες, ὧν καὶ μικρὸν ὄφελος, ἀνατολάς, δύσεις, μεσημβρίαν, ἄρκτον,
7 γνωρίζομεν· δευτέρα δέ, καθ' ἣν ἑκάστῃ διαφορᾷ τῶν προειρημένων τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς τόπους ὑποτάττοντες καὶ φέροντες ἀεὶ τῇ διανοίᾳ τὸ λεγόμενον ἐπί τι τῶν προειρημένων εἰς γνωρίμους καὶ συνήθεις ἐπινοίας ἐμπίπτομεν ὑπὲρ τῶν ἀγνώστων κά-
224. 37 οράτων τόπων. τούτων δὲ περὶ τῆς ὅλης γῆς ὑποκειμένων, ἀκόλουθον ἂν εἴη τὸ καὶ περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης ἀνὰ τὸν αὐτὸν λόγον διελομένους
2 εἰς ἐπίστασιν ἀγαγεῖν τοὺς ἀκούοντας. ταύτης δι-

ηρημένης εἰς τρία μέρη καὶ τρεῖς ὀνομασίας, τὸ μὲν
ἓν μέρος αὐτῆς Ἀσίαν, τὸ δ' ἕτερον Λιβύην, τὸ δὲ
τρίτον Εὐρώπην προσαγορεύουσι. τὰς δὲ διαφορὰς 3
ταύτας ὁρίζουσιν ὅ τε Τάναϊς ποταμὸς καὶ Νεῖλος
καὶ τὸ καθ' Ἡρακλέους στήλας στόμα. Νείλου μὲν 4
οὖν καὶ Τανάιδος μεταξὺ τὴν Ἀσίαν κεῖσθαι συμ-
βέβηκε, πίπτειν δὲ τοῦ περιέχοντος ὑπὸ τὸ μεταξὺ
διάστημα θερινῶν ἀνατολῶν καὶ μεσημβρίας. ἡ δὲ 5
Λιβύη κεῖται μὲν μεταξὺ Νείλου καὶ στηλῶν Ἡρα-
κλείων, τοῦ δὲ περιέχοντος πέπτωκεν ὑπό τε τὴν
μεσημβρίαν καὶ κατὰ τὸ συνεχὲς ὑπὸ τὰς χειμερι-
νὰς δύσεις ἕως τῆς ἰσημερινῆς καταφορᾶς, ἣ πίπτει
καθ' Ἡρακλείους στήλας. αὗται μὲν οὖν αἱ χῶραι 6
καθολικώτερον θεωρούμεναι τὸν πρὸς τὴν μεσημ-
βρίαν τόπον ἐπέχουσι τῆς καθ' ἡμᾶς θαλάττης ἀπὸ
τῶν ἀνατολῶν ὡς πρὸς τὰς δύσεις. ἡ δ' Εὐρώπη 7
ταύταις ἀμφοτέραις ὡς πρὸς τὰς ἄρκτους ἀντιπαρά-
κειται, κατὰ τὸ συνεχὲς ἀπὸ τῶν ἀνατολῶν παρ-
ήκουσα μὲν ἄχρι πρὸς τὰς δύσεις, κεῖται δ' αὐτῆς 8
τὸ μὲν ὁλοσχερέστερον καὶ βαθύτερον μέρος ὑπ'
αὐτὰς τὰς ἄρκτους μεταξὺ τοῦ τε Τανάιδος ποτα-
μοῦ καὶ τοῦ Νάρβωνος, ὃς οὐ πολὺν ἀπέχει τόπον
ὡς πρὸς δύσεις ἀπὸ Μασσαλίας καὶ τῶν τοῦ Ῥο-
δανοῦ στομάτων, δι' ὧν εἰς τὸ Σαρδόνιον πέλαγος
ἐξίησιν ὁ προειρημένος ποταμός. ἀπὸ δὲ τοῦ Νάρ- 9
βωνος καὶ τὰ περὶ τοῦτον Κελτοὶ νέμονται μέχρι
τῶν προσαγορευομένων Πυρηναίων ὀρῶν, ἃ δια- **210.**
τείνει κατὰ τὸ συνεχὲς ἀπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς θαλάτ-
της ἕως εἰς τὴν ἐκτός. τὸ δὲ λοιπὸν μέρος τῆς 10
Εὐρώπης ἀπὸ τῶν προειρημένων ὀρῶν τὸ συνάπτον
πρός τε τὰς δύσεις καὶ πρὸς Ἡρακλείους στήλας

περιέχεται μὲν ὑπό τε τῆς καθ' ἡμᾶς καὶ τῆς ἔξω
θαλάττης, καλεῖται δὲ τὸ μὲν παρὰ τὴν καθ' ἡμᾶς
225. 11 παρῆκον ἕως Ἡρακλείων στηλῶν Ἰβηρία, τὸ δὲ παρὰ
τὴν ἔξω καὶ μεγάλην προσαγορευομένην κοινὴν μὲν
ὀνομασίαν οὐκ ἔχει διὰ τὸ προσφάτως κατωπτεῦ-
σθαι, κατοικεῖται δὲ πᾶν ὑπὸ βαρβάρων ἐθνῶν καὶ
πολυανθρώπων, ὑπὲρ ὧν ἡμεῖς μετὰ ταῦτα τὸν
38 κατὰ μέρος λόγον ἀποδώσομεν. καθάπερ δὲ καὶ τῆς
Ἀσίας καὶ τῆς Λιβύης, καθὸ συνάπτουσιν ἀλλήλαις
περὶ τὴν Αἰθιοπίαν, οὐδεὶς ἔχει λέγειν ἀτρεκῶς ἕως
τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν πότερον ἤπειρός ἐστι κατὰ
τὸ συνεχὲς τὰ πρὸς τὴν μεσημβρίαν ἢ θαλάττῃ περι-
2 έχεται, τὸν αὐτὸν τρόπον τὸ μεταξὺ Τανάιδος καὶ
Νάρβωνος εἰς τὰς ἄρκτους ἀνῆκον ἄγνωστον ἡμῖν
ἕως τοῦ νῦν ἐστιν, ἐὰν μή τι μετὰ ταῦτα πολυ-
3 πραγμονοῦντες ἱστορήσωμεν. τοὺς δὲ λέγοντάς τι
περὶ τούτων ἄλλως ἢ γράφοντας ἀγνοεῖν καὶ μύ-
θους διατίθεσθαι νομιστέον.

4 Ταῦτα μὲν οὖν εἰρήσθω μοι χάριν τοῦ μὴ τε-
λέως ἀνυπότακτον εἶναι τοῖς ἀπείροις τῶν τόπων
τὴν διήγησιν, ἀλλὰ κατά γε τὰς ὁλοσχερεῖς διαφο-
ρὰς συνεπιβάλλειν καὶ φέρειν ἐπί τι τῇ διανοίᾳ
τὸ λεγόμενον, τεκμαιρομένους ἐκ τοῦ περιέχοντος.
5 καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς ὁράσεως εἰθίσμεθα συνεπι-
στρέφειν ἀεὶ τὰ πρόσωπα πρὸς τὸ κατὰ τὴν ἔνδει-
ξιν ὑποδεικνύμενον, οὕτως καὶ τῇ διανοίᾳ χρὴ συν-
διανεύειν καὶ συρρέπειν ἐπὶ τοὺς τόπους ἀεὶ τοὺς
39 διὰ τοῦ λόγου συνεπιδεικνυμένους. ἀφέμενοι δὲ
τούτων τρεψόμεθα πρὸς τὸ συνεχὲς τῆς προκειμέ-
νης ἡμῖν διηγήσεως.

2 Καρχηδόνιοι γὰρ ἐν τούτοις τοῖς καιροῖς τῆς

μὲν Λιβύης ἐκυρίευον πάντων τῶν ἐπὶ τὴν ἔσω
θάλατταν νευόντων μερῶν ἀπὸ τῶν Φιλαίνου βω-
μῶν, οἳ κεῖνται κατὰ τὴν μεγάλην Σύρτιν, ἕως ἐφ'
Ἡρακλέους στήλας. τοῦτο δὲ τὸ μῆκός ἐστι τῆς 3 **211.**
παραλίας ὑπὲρ τοὺς ἑξακισχιλίους καὶ μυρίους στα-
δίους. διαβάντες δὲ τὸν καθ' Ἡρακλείους στήλας 4
πόρον ὁμοίως ἐκεκρατήκεισαν καὶ τῆς Ἰβηρίας ἁπά-
σης ἕως τῆς ῥαχίας, ὃ πέρας ἐστὶ πρὸς τῇ καθ'
226. ἡμᾶς θαλάττῃ τῶν Πυρηναίων ὀρῶν, ἃ διορίζει
τοὺς Ἴβηρας καὶ Κελτούς. ἀπέχει δὲ τοῦ καθ' 5
Ἡρακλείους στήλας στόματος οὗτος ὁ τόπος περὶ
ὀκτακισχιλίους σταδίους. ἐπὶ μὲν γὰρ Καινὴν πό- 6
λιν ἀπὸ στηλῶν εἶναι συμβαίνει τρισχιλίους, ὅθεν
ἐποιεῖτο τὴν ὁρμὴν Ἀννίβας τὴν εἰς Ἰταλίαν· [τὴν
δὲ Καινὴν πόλιν ἔνιοι Νέαν Καρχηδόνα καλοῦσιν]·
ἀπὸ δὲ ταύτης εἰσὶν ἐπὶ μὲν τὸν Ἴβηρα ποταμὸν
ἑξακόσιοι στάδιοι πρὸς δισχιλίοις, ἀπὸ δὲ τούτου 7
πάλιν εἰς Ἐμπόριον χίλιοι σὺν ἑξακοσίοις, (ἀπὸ δ' 8
Ἐμπορίου πόλεως εἰς Νάρβωνα περὶ ἑξακοσίους),
καὶ μὴν ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν τοῦ Ῥοδανοῦ διά-
βασιν περὶ χιλίους ἑξακοσίους· [ταῦτα γὰρ νῦν
βεβημάτισται καὶ σεσημείωται κατὰ σταδίους ὀκτὼ
διὰ Ῥωμαίων ἐπιμελῶς·] ἀπὸ δὲ τῆς διαβάσεως τοῦ 9
Ῥοδανοῦ πορευομένοις παρ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν ὡς
ἐπὶ τὰς πηγὰς ἕως πρὸς τὴν ἀναβολὴν τῶν Ἄλπεων
τὴν εἰς Ἰταλίαν χίλιοι τετρακόσιοι. λοιπαὶ δ' αἱ 10
τῶν Ἄλπεων ὑπερβολαί, περὶ χιλίους διακοσίους·
ἃς ὑπερβαλὼν ἔμελλεν ἥξειν εἰς τὰ περὶ τὸν Πάδον
πεδία τῆς Ἰταλίας. ὥστ' εἶναι τοὺς πάντας ἐκ Και- 11
νῆς πόλεως σταδίους περὶ ἐνvακισχιλίους, οὓς ἔδει
διελθεῖν αὐτόν. τούτων δὴ τῶν τόπων κατὰ μὲν 12

τὸ μῆκος ἤδη σχεδὸν τοὺς ἡμίσεις διεληλύθει, κατὰ δὲ τὴν δυσχέρειαν τὸ πλέον αὐτῷ μέρος ἀπελείπετο τῆς πορείας.

40 Ἀννίβας μὲν οὖν ἐνεχείρει ταῖς διεκβολαῖς τῶν
Πυρηναίων ὀρῶν, κατάφοβος ὢν τοὺς Κελτοὺς διὰ
2 τὰς ὀχυρότητας τῶν τόπων. Ῥωμαῖοι δὲ κατὰ τοὺς
αὐτοὺς καιροὺς διακούσαντες μὲν τῶν ἐξαποσταλέν-
των εἰς Καρχηδόνα πρεσβευτῶν τὰ δεδογμένα καὶ
τοὺς ῥηθέντας λόγους, προσπεσόντος δὲ θᾶττον ἢ
προσεδόκων Ἀννίβαν διαβεβηκέναι τὸν Ἴβηρα πο-
ταμὸν μετὰ τῆς δυνάμεως, προεχειρίσαντο πέμπειν
μετὰ στρατοπέδων Πόπλιον μὲν Κορνήλιον εἰς Ἰβη-
3 ρίαν, Τεβέριον δὲ Σεμπρώνιον εἰς Λιβύην. ἐν ὅσῳ 212.
δ' οὗτοι περὶ τὰς καταγραφὰς ἐγίνοντο τῶν στρα-
227. τοπέδων καὶ τὴν ἄλλην παρασκευήν, ἔσπευσαν ἐπὶ
τέλος ἀγαγεῖν τὰ κατὰ τὰς ἀποικίας, οἳ δὴ πρό-
τερον ἦσαν εἰς Γαλατίαν ἀποστέλλειν προκεχειρι-
4 σμένοι. τὰς μὲν οὖν πόλεις ἐνεργῶς ἐτείχιζον, τοὺς
δ' οἰκήτορας ἐν ἡμέραις τριάκοντα παρήγγειλαν ἐπι-
τόπους γίνεσθαι, τὸν ἀριθμὸν ὄντας εἰς ἑκατέραν
5 τὴν πόλιν εἰς ἑξακισχιλίους· ὧν τὴν μὲν μίαν ἔκτι-
ζον ἐπὶ τάδε τοῦ Πάδου ποταμοῦ, προσαγορεύσαν-
τες Πλακεντίαν, τὴν δ' ἄλλην ἐπὶ θάτερα, κατονο-
6 μάσαντες Κρεμώνην. ἤδη δὲ τούτων συνῳκισμένων,
οἱ Βοῖοι καλούμενοι Γαλάται, πάλαι μὲν οἷον λο-
χῶντες τὴν πρὸς Ῥωμαίους φιλίαν, οὐκ ἔχοντες δὲ
7 τότε καιρόν, μετεωριζόμενοι καὶ πιστεύοντες ἐκ τῶν
διαπεμπομένων τῇ παρουσίᾳ τῶν Καρχηδονίων,
ἀπέστησαν ἀπὸ Ῥωμαίων, ἐγκαταλιπόντες τοὺς ὁμή-
ρους, οὓς ἔδοσαν ἐκβαίνοντες ἐκ τοῦ πολέμου τοῦ
προγεγονότος, ὑπὲρ οὗ τὴν ἐξήγησιν ἡμεῖς ἐν τῇ

προτέρᾳ βύβλῳ ταύτης ἐποιησάμεθα. παρακαλέσαν- 8
τες δὲ τοὺς Ἴνσομβρας, καὶ συμφρονήσαντες κατὰ
τὴν προγεγενημένην ὀργήν, κατέσυραν τὴν κατα-
κεκληρουχημένην χώραν ὑπὸ Ῥωμαίων, καὶ τοὺς
φεύγοντας συνδιώξαντες εἰς Μοτίνην, ἀποικίαν
ὑπάρχουσαν Ῥωμαίων, ἐπολιόρκουν. ἐν οἷς καὶ 9
τρεῖς ἄνδρας τῶν ἐπιφανῶν συνέκλεισαν τοὺς ἐπὶ
τὴν διαίρεσιν τῆς χώρας ἀπεσταλμένους· ὧν εἷς μὲν
ἦν Γάιος Λυτάτιος καὶ τὴν ὕπατον ἀρχὴν εἰληφώς,
οἱ δὲ δύο τὴν ἑξαπέλεκυν. οἰομένων δὲ δεῖν τού- 10
των εἰς λόγους σφίσι συνελθεῖν, ὑπήκουσαν οἱ
Βοῖοι. τῶν δ' ἀνδρῶν ἐξελθόντων, παρασπονδή-
σαντες συνέλαβον αὐτούς, ἐλπίσαντες διὰ τούτων
κομιεῖσθαι τοὺς αὑτῶν ὁμήρους. Λεύκιος δὲ Μά- 11
λιος ἑξαπέλεκυς ὑπάρχων, καὶ προκαθήμενος ἐπὶ
τῶν τόπων· μετὰ δυνάμεως, ἀκούσας τὸ γεγονός,
ἐβοήθει κατὰ σπουδήν. οἱ δὲ Βοῖοι συνέντες αὐτοῦ 12
228. *τὴν παρουσίαν, ἔν τισι δρυμοῖς ἑτοιμάσαντες ἐνέ-*
δρας, ἅμα τῷ παρελθεῖν εἰς τοὺς ὑλώδεις τόπους **218.**
πανταχόθεν ἅμα προσπεσόντες πολλοὺς ἀπέκτειναν
τῶν Ῥωμαίων. οἱ δὲ λοιποὶ τὰς μὲν ἀρχὰς ὥρμη- 13
σαν πρὸς φυγήν· ἐπεὶ δὲ τῶν ὑψηλῶν ἥψαντο χω-
ρίων, ἐπὶ ποσὸν συνέστησαν οὕτως ὥστε μόλις εὐσχή-
μονα ποιήσασθαι τὴν ἀποχώρησιν. οἱ δὲ Βοῖοι κατ-
ακολουθήσαντες συνέκλεισαν καὶ τούτους εἰς τὴν
Τάννητος καλουμένην κώμην. τοῖς δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ 14
προσπεσόντος ὅτι τὸ τέταρτον στρατόπεδον περιει-
λημμένον ὑπὸ τῶν Βοίων πολιορκεῖται κατὰ κράτος,
τὰ μὲν τῷ Ποπλίῳ προκεχειρισμένα στρατόπεδα
κατὰ σπουδὴν ἐξαπέστελλον ἐπὶ τὴν τούτων βοή-
θειαν, ἡγεμόνα συστήσαντες ἑξαπέλεκυν, ἄλλα δὲ

συνάγειν καὶ καταγράφειν ἐκ τῶν συμμάχων αὐτῷ
παρήγγειλαν.

41 Τὰ μὲν οὖν κατὰ Κελτοὺς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἕως
εἰς τὴν Ἀννίβου παρουσίαν ἐν τούτοις ἦν καὶ τοι-
αύτην εἰλήφει διέξοδον, οἵαν ἔν τε τοῖς πρὸ τοῦ
2 καὶ νῦν διεληλύθαμεν. οἱ δὲ στρατηγοὶ τῶν Ῥω-
μαίων ἑτοιμασάμενοι τὰ πρὸς τὰς ἰδίας ἐπιβολάς,
ἐξέπλεον ὑπὸ τὴν ὡραίαν ἐπὶ τὰς προκειμένας πρά-
ξεις, Πόπλιος μὲν οὖν εἰς Ἰβηρίαν ἑξήκοντα ναυσί,
Τεβέριος δὲ Σεμπρώνιος εἰς Λιβύην ἑκατὸν ἑξή-
3 κοντα σκάφεσι πεντηρικοῖς. οἷς οὕτως καταπληκτι-
κῶς ἐπεβάλετο πολεμεῖν καὶ τοιαύτας ἐποιεῖτο πα-
ρασκευὰς ἐν τῷ Λιλυβαίῳ, πάντας καὶ πανταχόθεν
ἀθροίζων, ὡς εὐθέως ἐκ κατάπλου πολιορκήσων
4 αὐτὴν τὴν Καρχηδόνα. Πόπλιος δὲ κομισθεὶς παρὰ
τὴν Λιγυστίνην ἧκε πεμπταῖος ἀπὸ Πισῶν εἰς τοὺς
5 κατὰ Μασσαλίαν τόπους, καὶ καθορμισθεὶς πρὸς τὸ
πρῶτον στόμα τοῦ Ῥοδανοῦ, τὸ Μασσαλιωτικὸν
6 προσαγορευόμενον, ἀπεβίβαζε τὰς δυνάμεις, ἀκούων
μὲν ὑπερβάλλειν ἤδη τὰ Πυρηναῖα τὸν Ἀννίβαν
ὄρη, πεπεισμένος δ' ἔτι μακρὰν ἀπέχειν αὐτὸν διά
τε τὰς δυσχωρίας τῶν τόπων καὶ διὰ τὸ πλῆθος
7 τῶν μεταξὺ κειμένων Κελτῶν. Ἀννίβας δὲ παρα-
229. δόξως, τοὺς μὲν χρήμασι πείσας τῶν Κελτῶν, τοὺς
δὲ βιασάμενος, ἧκε μετὰ τῶν δυνάμεων, δεξιὸν
ἔχων τὸ Σαρδόνιον πέλαγος, ἐπὶ τὴν τοῦ Ῥοδανοῦ 214.
8 διάβασιν. ὁ δὲ Πόπλιος, διασαφηθέντος αὐτῷ παρ-
εῖναι τοὺς ὑπεναντίους, τὰ μὲν ἀπιστῶν διὰ τὸ
τάχος τῆς παρουσίας, τὰ δὲ βουλόμενος εἰδέναι τὴν
ἀκρίβειαν, αὐτὸς μὲν ἀνελάμβανε τὰς δυνάμεις ἐκ
τοῦ πλοῦ, καὶ διενοεῖτο μετὰ τῶν χιλιάρχων ποίοις

χρηστέον τῶν τόπων καὶ συμμικτέον τοῖς ὑπεναν- 9
τίοις· τριακοσίους δὲ τῶν ἱππέων ἐξαπέστειλε τοὺς
ἀνδρωδεστάτους, συστήσας μετ' αὐτῶν καθηγεμόνας
ἅμα καὶ συναγωνιστὰς Κελτούς, οἳ παρὰ τοῖς Μασ-
σαλιώταις ἐτύγχανον μισθοφοροῦντες.

'Αννίβας δὲ προσμίξας τοῖς περὶ τὸν ποταμὸν 42
τόποις, εὐθέως ἐνεχείρει ποιεῖσθαι τὴν διάβασιν
κατὰ τὴν ἁπλῆν ῥύσιν, σχεδὸν ἡμερῶν τεττάρων
ὁδὸν ἀπέχων στρατοπέδῳ τῆς θαλάττης. καὶ φιλο- 2
ποιησάμενος παντὶ τρόπῳ τοὺς παροικοῦντας τὸν
ποταμὸν ἐξηγόρασε παρ' αὐτῶν τά τε μονόξυλα
πλοῖα πάντα καὶ τοὺς λέμβους, ὄντας ἱκανοὺς τῷ
πλήθει διὰ τὸ ταῖς ἐκ τῆς θαλάττης ἐμπορίαις πολ-
λοὺς χρῆσθαι τῶν παροικούντων τὸν 'Ροδανόν. ἔτι 3
δὲ τὴν ἁρμόζουσαν ξυλείαν ἐξέλαβε πρὸς τὴν κατα-
σκευὴν τῶν μονοξύλων· ἐξ ὧν ἐν δυσὶν ἡμέραις
πλῆθος ἀναρίθμητον ἐγένετο πορθμείων, ἑκάστου
σπεύδοντος μὴ προσδεῖσθαι τοῦ πέλας, ἐν αὑτῷ δ'
ἔχειν τὰς τῆς διαβάσεως ἐλπίδας. κατὰ δὲ τὸν και- 4
ρὸν τοῦτον ἐν τῷ πέραν πλῆθος ἠθροίσθη βαρβά-
ρων χάριν τοῦ κωλύειν τὴν τῶν Καρχηδονίων διά-
βασιν. εἰς οὓς ἀποβλέπων 'Αννίβας καὶ συλλογιζό- 5
μενος ἐκ τῶν παρόντων ὡς οὔτε διαβαίνειν μετὰ
βίας δυνατὸν εἴη τοσούτων πολεμίων ἐφεστώτων,
οὔτ' ἐπιμένειν, μὴ πανταχόθεν προσδέξηται τοὺς
ὑπεναντίους, ἐπιγενομένης τῆς τρίτης νυκτὸς ἐξ- 6
αποστέλλει μέρος τι τῆς δυνάμεως, συστήσας καθ-
ηγεμόνας ἐγχωρίους, ἐπὶ δὲ πάντων ῎Αννωνα τὸν
Βοαμίλκου τοῦ βασιλέως. οἳ ποιησάμενοι τὴν πο- 7
230. ρείαν ἀντίοι τῷ ῥεύματι παρὰ τὸν ποταμὸν ἐπὶ
διακόσια στάδια, παραγενόμενοι πρός τινα τόπον, **215.**

ἐν ᾧ συνέβαινε περί τι χωρίον νησίζον περισχίζε-
8 σθαι τὸν ποταμόν, ἐνταῦθα κατέμειναν. ἐκ δὲ τῆς
παρακειμένης ὕλης τὰ μὲν συμπηγνύντες τῶν ξύλων,
τὰ δὲ συνδεσμεύοντες, ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πολλὰς ἥρ-
μοσαν σχεδίας, ἀρκούσας τῇ χρείᾳ πρὸς τὸ παρόν·
ἐφ' αἷς διεκομίσθησαν ἀσφαλῶς οὐδενὸς κωλύοντος.
9 καταλαβόμενοι δὲ τόπον ἐχυρὸν ἐκείνην μὲν τὴν
ἡμέραν ἔμειναν ἀναπαύοντες σφᾶς ἐκ τῆς προγε-
γενημένης κακοπαθείας, ἅμα δὲ παρασκευαζόμενοι
πρὸς τὴν ἐπιοῦσαν χρείαν κατὰ τὸ συντεταγμένον.
10 καὶ μὴν Ἀννίβας τὸ παραπλήσιον ἐποίει περὶ τὰς
11 μεθ' ἑαυτοῦ καταλειφθείσας δυνάμεις. μάλιστα δ'
αὐτῷ παρεῖχε δυσχρηστίαν ἡ τῶν ἐλεφάντων διά-
βασις· οὗτοι δ' ἦσαν ἑπτὰ καὶ τριάκοντα τὸν ἀρι-
θμόν.

43 Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπιγενομένης τῆς πέμπτης νυκτὸς
οἱ μὲν προδιαβάντες ἐκ τοῦ πέραν ὑπὸ τὴν ἑωθι-
νὴν προῆγον παρ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν ἐπὶ τοὺς
2 ἀντίπερα βαρβάρους, ὁ δ' Ἀννίβας ἑτοίμους ἔχων
τοὺς στρατιώτας ἐπεῖχε τῇ διαβάσει, τοὺς μὲν λέμ-
βους πεπληρωκὼς τῶν πελτοφόρων ἱππέων, τὰ δὲ
3 μονόξυλα τῶν εὐκινητοτάτων πεζῶν. εἶχον δὲ τὴν
μὲν ἐξ ὑπερδεξίου καὶ παρὰ τὸ ῥεῦμα τάξιν οἱ λέμ-
βοι, τὴν δ' ὑπὸ τούτους τὰ λεπτὰ τῶν πορθμείων,
ἵνα τὸ πολὺ τῆς τοῦ ῥεύματος βίας ἀποδεχομένων
τῶν λέμβων ἀσφαλεστέρα γίνοιτο τοῖς μονοξύλοις
4 ἡ παρακομιδὴ διὰ τοῦ πόρου. κατὰ δὲ τὰς πρύμνας
τῶν λέμβων ἐφέλκειν διενοοῦντο τοὺς ἵππους νέον-
τας, τρεῖς ἅμα καὶ τέτταρας τοῖς ἀγωγεῦσιν ἑνὸς
ἀνδρὸς ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους τῆς πρύμνης οἰακί-
ζοντος, ὥστε πλῆθος ἱκανὸν ἵππων συνδιακομίζε-

σθαι κατὰ τὴν πρώτην εὐθέως διάβασιν. οἱ δὲ 5
βάρβαροι, θεωροῦντες τὴν ἐπιβολὴν τῶν ὑπεναν-
τίων, ἀτάκτως ἐκ τοῦ χάρακος ἐξεχέοντο καὶ σπο-
ράδην, πεπεισμένοι κωλύειν εὐχερῶς τὴν ἀπόβασιν
281. τῶν Καρχηδονίων. Ἀννίβας δ' ἅμα τῷ συνιδεῖν 6
ἐν τῷ πέραν ἐγγίζοντας ἤδη τοὺς παρ' αὐτοῦ στρα-
τιώτας, σημηνάντων ἐκείνων τὴν παρουσίαν τῷ **216.**
καπνῷ κατὰ τὸ συντεταγμένον, ἐμβαίνειν ἅπασιν
ἅμα παρήγγελλε καὶ βιάζεσθαι πρὸς τὸ ῥεῦμα τοῖς
ἐπὶ τῶν πορθμείων τεταγμένοις. ταχὺ δὲ τούτου 7
γενομένου, καὶ τῶν ἐν τοῖς πλοίοις ἁμιλλωμένων
μὲν πρὸς ἀλλήλους μετὰ κραυγῆς, διαγωνιζομένων
δὲ πρὸς τὴν τοῦ ποταμοῦ βίαν, τῶν δὲ στρατοπέ- 8
δων ἀμφοτέρων ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους παρὰ τὰ
χείλη τοῦ ποταμοῦ παρεστώτων, καὶ τῶν μὲν ἰδίων
συναγωνιώντων καὶ παρακολουθούντων μετὰ κραυ-
γῆς, τῶν δὲ κατὰ πρόσωπον βαρβάρων παιανιζόν-
των καὶ προκαλουμένων τὸν κίνδυνον, ἦν τὸ γινό-
μενον ἐκπληκτικὸν καὶ παραστατικὸν ἀγωνίας. ἐν 9
ᾧ καιρῷ τῶν βαρβάρων ἀπολελοιπότων τὰς σκηνὰς
ἐπιπεσόντες ἄφνω καὶ παραδόξως οἱ πέραν Καρχη-
δόνιοι, τινὲς μὲν αὐτῶν ἐνεπίμπρασαν τὴν στρατο-
πεδείαν, οἱ δὲ πλείους ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς τὴν διά-
βασιν τηροῦντας. οἱ δὲ βάρβαροι, παραλόγου τοῦ 10
πράγματος φανέντος αὐτοῖς, οἱ μὲν ἐπὶ τὰς σκηνὰς
ἐφέροντο βοηθήσοντες, οἱ δ' ἠμύνοντο καὶ διεμά-
χοντο πρὸς τοὺς ἐπιτιθεμένους. Ἀννίβας δέ, κατὰ 11
τὴν πρόθεσιν αὐτῷ συντρεχόντων τῶν πραγμάτων,
εὐθέως τοὺς πρώτους ἀποβαίνοντας συνίστα καὶ
παρεκάλει, καὶ συνεπλέκετο τοῖς βαρβάροις. οἱ δὲ 12
Κελτοὶ καὶ διὰ τὴν ἀταξίαν καὶ διὰ τὸ παράδοξον

τοῦ συμβαίνοντος ταχέως τραπέντες ὥρμησαν πρὸς
φυγήν.

44 Ὁ δὲ στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων ἅμα τῆς τε
διαβάσεως καὶ τῶν ὑπεναντίων κεκρατηκὼς παραυ-
τίκα μὲν ἐγίνετο πρὸς τῇ παρακομιδῇ τῶν πέραν
2 ἀπολειπομένων ἀνδρῶν, πάσας δ' ἐν βραχεῖ χρόνῳ
διαπεραιώσας τὰς δυνάμεις ἐκείνην μὲν τὴν νύκτα
3 παρ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν κατεστρατοπέδευσε, τῇ δ'
ἐπαύριον ἀκούων τὸν τῶν Ῥωμαίων στόλον περὶ
τὰ στόματα τοῦ ποταμοῦ καθωρμίσθαι, προχειρισά-
μενος πεντακοσίους τῶν Νομαδικῶν ἱππέων ἐξαπ-
232. έστειλε κατασκεψομένους ποῦ καὶ πόσοι τυγχάνου-
4 σιν ὄντες καὶ τί πράττουσιν οἱ πολέμιοι. κατὰ δὲ
τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ πρὸς τὴν τῶν ἐλεφάντων διά-
5 βασιν προεχειρίσατο τοὺς ἐπιτηδείους. αὐτὸς δὲ 217.
συναγαγὼν τὰς δυνάμεις εἰσήγαγε τοὺς βασιλίσκους
τοὺς περὶ Μάγιλον· οὗτοι γὰρ ἧκον πρὸς αὐτὸν ἐκ
τῶν περὶ τὸν Πάδον πεδίων· καὶ δι' ἑρμηνέως τὰ
6 δεδογμένα παρ' αὐτῶν διεσάφει τοῖς ὄχλοις. ἦν δὲ
τῶν λεγομένων ἰσχυρότατα πρὸς θάρσος τῶν πολ-
λῶν πρῶτον μὲν ἡ τῆς παρουσίας ἐνάργεια τῶν
ἐπισπωμένων καὶ κοινωνήσειν ἐπαγγελλομένων τοῦ
7 πρὸς Ῥωμαίους πολέμου, δεύτερον δὲ τὸ τῆς ἐπαγ-
γελίας αὐτῶν ἀξιόπιστον, ὅτι καθηγήσονται διὰ
τόπων τοιούτων δι' ὧν οὐδενὸς ἐπιδεόμενοι τῶν
ἀναγκαίων συντόμως ἅμα καὶ μετ' ἀσφαλείας ποι-
8 ήσονται τὴν εἰς Ἰταλίαν πορείαν, πρὸς δὲ τούτοις
ἡ τῆς χώρας γενναιότης, εἰς ἣν ἀφίξονται, καὶ τὸ
μέγεθος, ἔτι δὲ τῶν ἀνδρῶν ἡ προθυμία, μεθ' ὧν
μέλλουσι ποιεῖσθαι τοὺς ἀγῶνας πρὸς τὰς τῶν Ῥω-
9 μαίων δυνάμεις. οἱ μὲν οὖν Κελτοὶ τοιαῦτα δια-

λεχθέντες ἀνεχώρησαν. μετὰ δὲ τούτους εἰσελθὼν 10
αὐτὸς πρῶτον μὲν τῶν προγεγενημένων πράξεων
ἀνέμνησε τοὺς ὄχλους· ἐν αἷς ἔφη πολλοῖς αὐτοὺς
καὶ παραβόλοις ἔργοις καὶ κινδύνοις ἐπικεχειρηκό-
τας ἐν οὐδενὶ διεσφάλθαι, κατακολουθήσαντας τῇ
'κείνου γνώμῃ καὶ συμβουλίᾳ. τούτοις δ' ἑξῆς εὐ- 11
θαρσεῖς εἶναι παρεκάλει, θεωροῦντας διότι τὸ μέ-
γιστον ἤνυσται τῶν ἔργων, ἐπειδὴ τῆς τε τοῦ πο-
ταμοῦ διαβάσεως κεκρατήκασι τῆς τε τῶν συμμάχων
εὐνοίας καὶ προθυμίας αὐτόπται γεγόνασι. διόπερ 12
ᾤετο δεῖν περὶ μὲν τῶν κατὰ μέρος ῥᾳθυμεῖν, ὡς
αὐτῷ μελόντων, πειθαρχοῦντας δὲ τοῖς παραγγέλ-
μασιν ἄνδρας ἀγαθοὺς γίνεσθαι καὶ τῶν προγεγο-
νότων ἔργων ἀξίους. τοῦ δὲ πλήθους ἐπισημαινο- 13
μένου καὶ μεγάλην ὁρμὴν καὶ προθυμίαν ἐμφαίνον-
τος, ἐπαινέσας αὐτοὺς καὶ τοῖς θεοῖς ὑπὲρ ἁπάντων
233. εὐξάμενος διαφῆκε, παραγγείλας θεραπεύειν σφᾶς
καὶ παρασκευάζεσθαι μετὰ σπουδῆς, ὡς εἰς τὴν αὔ-
ριον ἀναζυγῆς ἐσομένης.

Λυθείσης δὲ τῆς ἐκκλησίας ἧκον τῶν Νομάδων 45
οἱ προαποσταλέντες ἐπὶ τὴν κατασκοπήν, τοὺς μὲν
πλείστους αὐτῶν ἀπολωλεκότες, οἱ δὲ λοιποὶ προ-
τροπάδην πεφευγότες. συμπεσόντες γὰρ οὐ μακρὰν 2 218.
ἀπὸ τῆς ἰδίας στρατοπεδείας τοῖς τῶν Ῥωμαίων
ἱππεῦσι τοῖς ἐπὶ τὴν αὐτὴν χρείαν ἐξαπεσταλμένοις
ὑπὸ τοῦ Ποπλίου τοιαύτην ἐποιήσαντο φιλοτιμίαν
ἀμφότεροι κατὰ τὴν συμπλοκὴν ὥστε τῶν Ῥωμαίων
καὶ Κελτῶν εἰς ἑκατὸν ἱππεῖς καὶ τετταράκοντα δια-
φθαρῆναι, τῶν δὲ Νομάδων ὑπὲρ τοὺς διακοσίους.
γενομένων δὲ τούτων οἱ Ῥωμαῖοι συνεγγίσαντες 3
κατὰ τὸ δίωγμα τῷ τῶν Καρχηδονίων χάρακι καὶ

*κατοπτεύσαντες, αὖθις ἐξ ὑποστροφῆς ἠπείγοντο,
διασαφήσοντες τῷ στρατηγῷ τὴν παρουσίαν τῶν
πολεμίων· ἀφικόμενοι δ' εἰς τὴν παρεμβολὴν ἀνήγ-
4 γειλαν. Πόπλιος δὲ παραυτίκα τὴν ἀποσκευὴν ἀνα-
θέμενος ἐπὶ τὰς ναῦς, ἀνέζευξε παντὶ τῷ στρατεύ-
ματι, καὶ προῆγε παρὰ τὸν ποταμόν, σπεύδων συμ-
μῖξαι τοῖς ὑπεναντίοις.*

5 *Ἀννίβας δὲ τῇ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ τῆς ἐκκλησίας
ἅμα τῷ φωτὶ τοὺς μὲν ἱππεῖς προέθετο πάντας ὡς
πρὸς θάλατταν, ἐφεδρείας ἔχοντας τάξιν, τὴν δὲ
τῶν πεζῶν ἐκίνει δύναμιν ἐκ τοῦ χάρακος εἰς πο-
6 ρείαν. αὐτὸς δὲ τοὺς ἐλέφαντας ἐξεδέχετο καὶ τοὺς
ἅμα τούτοις ἀπολελειμμένους ἄνδρας. ἐγένετο δ'
46 ἡ διακομιδὴ τῶν θηρίων τοιαύτη τις. πήξαντες
σχεδίας καὶ πλείους ἀραρότως, τούτων δύο πρὸς
ἀλλήλας ζεύξαντες βιαίως ἤρεισαν ἀμφοτέρας εἰς
τὴν γῆν κατὰ τὴν ἔμβασιν τοῦ ποταμοῦ, πλάτος
ἐχούσας τὸ συναμφότερον ὡς πεντήκοντα πόδας.
2 ταύταις δὲ συζευγνύντες ἄλλας ἐκ τῶν ἐκτὸς προσ-
ήρμοζον, προτείνοντες τὴν κατασκευὴν τοῦ ζεύγ-
3 ματος εἰς τὸν πόρον. τὴν δ' ἀπὸ τοῦ ῥεύματος
πλευρὰν ἠσφαλίζοντο τοῖς ἐκ τῆς γῆς ἐπιγύοις, εἰς
τὰ περὶ τὸ χεῖλος πεφυκότα τῶν δένδρων ἐνάπτον-
284. τες, πρὸς τὸ συμμένειν καὶ μὴ παρωθεῖσθαι τὸ
4 ὅλον ἔργον κατὰ τοῦ ποταμοῦ. ποιήσαντες δὲ πρὸς
δύο πλέθρα τῷ μήκει τὸ πᾶν ζεῦγμα τῆς προβολῆς,
μετὰ ταῦτα δύο πεπηγυίας σχεδίας διαφερόντως
[τὰς μεγίστας] προσέβαλλον ταῖς ἐσχάταις, πρὸς
αὑτὰς μὲν βιαίως δεδεμένας, πρὸς δὲ τὰς ἄλλας
οὕτως ὥστ' εὐδιακόπους αὐτῶν εἶναι τοὺς δεσμούς. 219.
5 ῥύματα δὲ καὶ πλείω ταύταις ἐνῆψαν, οἷς ἔμελλον*

οἱ λέμβοι ῥυμουλκοῦντες οὐκ ἐάσειν φέρεσθαι κατὰ
ποταμοῦ, βίᾳ δὲ πρὸς τὸν ῥοῦν κατέχοντες παρα-
κομιεῖν καὶ περαιώσειν ἐπὶ τούτων τὰ θηρία. μετὰ 6
δὲ ταῦτα χοῦν ἔφερον ἐπὶ πάσας πολύν, ἕως ἐπι-
βάλλοντες ἐξωμοίωσαν, ὁμαλὴν καὶ σύγχρουν ποι-
οῦντες τῇ διὰ τῆς χέρσου φερούσῃ πρὸς τὴν διά-
βασιν ὁδῷ. τῶν δὲ θηρίων εἰθισμένων τοῖς Ἰνδοῖς 7
μέχρι μὲν πρὸς τὸ ὑγρὸν ἀεὶ πειθαρχεῖν, εἰς δὲ τὸ
ὕδωρ ἐμβαίνειν οὐδαμῶς ἔτι τολμώντων, ἦγον διὰ
τοῦ χώματος δύο προθέμενοι θηλείας, πειθαρχούν-
των αὐταῖς τῶν θηρίων. ἐπεὶ δ' ἐπὶ τὰς τελευ- 8
ταίας ἐπέστησαν σχεδίας, διακόψαντες τοὺς δεσμούς,
οἷς προσήρτηντο πρὸς τὰς ἄλλας, καὶ τοῖς λέμβοις
ἐπισπασάμενοι τὰ ῥύματα, ταχέως ἀπέσπασαν ἀπὸ
τοῦ χώματος τά τε θηρία καὶ τὰς ὑπ' αὐτοῖς σχε-
δίας. οὗ γενομένου διαταραχθέντα τὰ ζῷα κατὰ 9
μὲν τὰς ἀρχὰς ἐστρέφετο καὶ κατὰ πάντα τόπον
ὥρμα· περιεχόμενα δὲ πανταχόθεν ὑπὸ τοῦ ῥεύμα-
τος ἀπεδειλία καὶ μένειν ἠναγκάζετο κατὰ χώραν.
καὶ τοιούτῳ δὴ τρόπῳ προσαρμοζομένων ἀεὶ σχε- 10
διῶν δυεῖν, τὰ πλεῖστα τῶν θηρίων ἐπὶ τούτων
διεκομίσθη, τινὰ δὲ κατὰ μέσον τὸν πόρον ἀπέρ- 11
ριψεν εἰς τὸν ποταμὸν αὐτὰ διὰ τὸν φόβον· ὧν
τοὺς μὲν Ἰνδοὺς ἀπολέσθαι συνέβη πάντας, τοὺς
δ' ἐλέφαντας διασωθῆναι. διὰ γὰρ τὴν δύναμιν 12
καὶ τὸ μέγεθος τῶν προβοσκίδων ἐξαίροντες ταύτας
ὑπὲρ τὸ ὑγρὸν καὶ διαπνέοντες, ἅμα δ' ἐκφυσῶντες
285. πᾶν τὸ παρεμπῖπτον, ἀντέσχον, τὸ πολὺ καθ' ὕδα-
τος ὀρθοὶ ποιούμενοι τὴν πορείαν.

Περαιωθέντων δὲ τῶν θηρίων, ἀναλαβὼν Ἀν- 47
νίβας τοὺς ἐλέφαντας καὶ τοὺς ἱππεῖς προῆγε τού-

τοις ἀπουραγῶν παρὰ τὸν ποταμὸν ἀπὸ θαλάττης
ὡς ἐπὶ τὴν ἕω, ποιούμενος τὴν πορείαν ὡς εἰς τὴν
2 μεσόγαιον τῆς Εὐρώπης. ὁ δὲ Ῥοδανὸς ἔχει τὰς
μὲν πηγὰς ὑπὲρ τὸν Ἀδριατικὸν μυχὸν πρὸς τὴν
ἑσπέραν νευούσας, ἐν τοῖς ἀποκλίνουσι μέρεσι τῶν
Ἄλπεων ὡς πρὸς τὰς ἄρκτους, ῥεῖ δὲ πρὸς [τὰς] 220.
δύσεις χειμερινάς, ἐκβάλλει δ' εἰς τὸ Σαρδῷον πέ-
3 λαγος. φέρεται δ' ἐπὶ πολὺ δι' αὐλῶνος, οὗ πρὸς
μὲν τὰς ἄρκτους Ἄρδυες Κελτοὶ κατοικοῦσι, τὴν δ'
ἀπὸ μεσημβρίας αὐτοῦ πλευρὰν ὁρίζουσι πᾶσαν αἱ
πρὸς ἄρκτον κεκλιμέναι τῶν Ἄλπεων παρώρειαι.
4 τὰ δὲ πεδία τὰ περὶ τὸν Πάδον, ὑπὲρ ὧν ἡμῖν
εἴρηται διὰ πλειόνων, ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν Ῥοδανὸν
αὐλῶνος διαζευγνύουσιν αἱ τῶν προειρημένων ὀρῶν
ἀκρώρειαι, λαμβάνουσαι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ Μασσαλίας
5 ἕως ἐπὶ τὸν τοῦ παντὸς Ἀδρίου μυχόν· ἃς τόθ'
ὑπεράρας Ἀννίβας ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν Ῥοδανὸν τό-
πων ἐνέβαλεν εἰς Ἰταλίαν.

6 Ἔνιοι δὲ τῶν γεγραφότων περὶ τῆς ὑπερβολῆς
ταύτης, βουλόμενοι τοὺς ἀναγινώσκοντας ἐκπλήτ-
τειν τῇ περὶ τῶν προειρημένων τόπων παραδοξο-
λογίᾳ, λανθάνουσιν ἐμπίπτοντες εἰς δύο τὰ πάσης
ἱστορίας ἀλλοτριώτατα· καὶ γὰρ ψευδολογεῖν καὶ
7 μαχόμενα γράφειν αὑτοῖς ἀναγκάζονται. ἅμα μὲν
γὰρ τὸν Ἀννίβαν ἀμίμητόν τινα παρεισάγοντες
στρατηγὸν καὶ τόλμῃ καὶ προνοίᾳ τοῦτον ὁμολο-
8 γουμένως ἀποδεικνύουσιν ἡμῖν ἀλογιστότατον, ἅμα
δὲ καταστροφὴν οὐ δυνάμενοι λαμβάνειν οὐδ' ἔξ-
οδον τοῦ ψεύδους θεοὺς καὶ θεῶν παῖδας εἰς πραγ-
236. 9 ματικὴν ἱστορίαν παρεισάγουσιν. ὑποθέμενοι γὰρ
τὰς ἐρυμνότητας καὶ τραχύτητας τῶν Ἀλπεινῶν

ὀρῶν τοιαύτας ὥστε μὴ οἷον ἵππους καὶ στρατό-
πεδα, σὺν δὲ τούτοις ἐλέφαντας, ἀλλὰ μηδὲ πεζοὺς
εὐζώνους εὐχερῶς ἂν διελθεῖν, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν
ἔρημον τοιαύτην τινὰ περὶ τοὺς τόπους ὑπογρά-
ψαντες ἡμῖν ὥστ᾽ εἰ μὴ θεός ἤ τις ἥρως ἀπαντή-
σας τοῖς περὶ τὸν Ἀννίβαν ὑπέδειξε τὰς ὁδούς,
ἐξαπορήσαντας ἂν καταφθαρῆναι πάντας, ὁμολογου-
μένως ἐκ τούτων εἰς ἑκάτερον τῶν προειρημένων
ἁμαρτημάτων ἐμπίπτουσι. πρῶτον μὲν γὰρ ἄν τίς 48
φανείη στρατηγὸς ἀλογιστότερος Ἀννίβου τίς καὶ
σκαιότερος ἡγεμών, ὃς τοσούτων ἡγούμενος δυνά- 2
μεων καὶ τὰς μεγίστας ἐλπίδας ἔχων ἐν τούτοις
τοῦ κατορθώσειν τοῖς ὅλοις, οὔτε τὰς ὁδοὺς οὔτε 221.
τόπους, ὡς οὗτοί φασιν, οὔτε ποῦ πορεύεται τὸ
παράπαν οὔτε πρὸς τίνας ἐγίνωσκε, τὸ δὲ πέρας 3
οὐδ᾽ εἰ καθόλου [τοὐναντίον] δυνατοῖς ἐπιβάλλεται
πράγμασιν; ἀλλ᾽ ὅπερ οἱ τοῖς ὅλοις ἐπταικότες καὶ 4
κατὰ πάντα τρόπον ἐξαποροῦντες οὐχ ὑπομένουσιν,
ὥστ᾽ εἰς ἀπρονοήτους καθιέναι τόπους μετὰ δυνά-
μεως, τοῦτο περιτιθέασιν οἱ συγγραφεῖς Ἀννίβᾳ τῷ
τὰς μεγίστας ἐλπίδας ἀκεραίους ἔχοντι περὶ τῶν
καθ᾽ αὑτὸν πραγμάτων. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ 5
τῆς ἐρημίας, ἔτι δ᾽ ἐρυμνότητος καὶ δυσχωρίας τῶν
τόπων ἔκδηλον ποιεῖ τὸ ψεῦδος αὐτῶν. οὐχ ἱστο- 6
ρήσαντες γὰρ ὅτι συμβαίνει τοὺς Κελτοὺς τοὺς παρὰ
τὸν Ῥοδανὸν ποταμὸν οἰκοῦντας οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δὶς
πρὸ τῆς Ἀννίβου παρουσίας, οὐδὲ μὴν πάλαι, προσ-
φάτως δέ, μεγάλοις στρατοπέδοις ὑπερβάντας τὰς
Ἄλπεις παρατετάχθαι μὲν Ῥωμαίοις, συνηγωνίσθαι
δὲ Κελτοῖς τοῖς τὰ περὶ τὸν Πάδον πεδία κατοι-
κοῦσι, καθάπερ ἡμεῖς ἐν τοῖς πρὸ τούτων ἐδηλώ-

7 σάμεν, πρὸς δὲ τούτοις οὐκ εἰδότες ὅτι πλεῖστον
237. ἀνθρώπων φῦλον κατ' αὐτὰς οἰκεῖν συμβαίνει τὰς
Ἄλπεις, ἀλλ' ἀγνοοῦντες ἕκαστα τῶν εἰρημένων
ἥρω τινά φασιν ἐπιφανέντα συνυποδεῖξαι τὰς ὁδοὺς
8 αὐτοῖς. ἐξ ὧν εἰκότως ἐμπίπτουσιν εἰς τὸ παρα-
πλήσιον τοῖς τραγῳδιογράφοις. καὶ γὰρ ἐκείνοις
πᾶσιν αἱ καταστροφαὶ τῶν δραμάτων προσδέονται
θεοῦ καὶ μηχανῆς διὰ τὸ τὰς πρώτας ὑποθέσεις
9 ψευδεῖς καὶ παραλόγους λαμβάνειν, τούς τε συγγρα-
φέας ἀνάγκη τὸ παραπλήσιον πάσχειν καὶ ποιεῖν
ἥρωάς τε καὶ θεοὺς ἐπιφαινομένους, ἐπειδὰν τὰς
ἀρχὰς ἀπιθάνους καὶ ψευδεῖς ὑποστήσωνται. πῶς
γὰρ οἷόν τε παραλόγοις ἀρχαῖς εὔλογον ἐπιθεῖναι
10 τέλος; Ἀννίβας γε μήν, οὐχ ὡς οὗτοι γράφουσι,
λίαν δὲ περὶ ταῦτα πραγματικῶς ἐχρῆτο ταῖς ἐπι-
11 βολαῖς. καὶ γὰρ τὴν τῆς χώρας ἀρετήν, εἰς ἣν
ἐπεβάλετο καθιέναι, καὶ τὴν τῶν ὄχλων ἀλλοτριό-
τητα πρὸς Ῥωμαίους ἐξητάκει σαφῶς, εἴς τε τὰς 222.
μεταξὺ δυσχωρίας ὁδηγοῖς καὶ καθηγεμόσιν ἐγχω-
ρίοις ἐχρῆτο τοῖς τῶν αὐτῶν ἐλπίδων μέλλουσι
12 κοινωνεῖν. ἡμεῖς δὲ περὶ τούτων εὐθαρσῶς ἀπο-
φαινόμεθα διὰ τὸ περὶ τῶν πράξεων παρ' αὐτῶν
ἱστορηκέναι τῶν παρατετευχότων τοῖς καιροῖς, τοὺς
δὲ τόπους κατωπτευκέναι καὶ τῇ διὰ τῶν Ἄλπεων
αὐτοὶ κεχρῆσθαι πορείᾳ γνώσεως ἕνεκα καὶ θέας.
49 Οὐ μὴν ἀλλὰ Πόπλιος μὲν ὁ τῶν Ῥωμαίων
στρατηγὸς ἡμέραις ὕστερον τρισὶ τῆς ἀναζυγῆς τῆς
τῶν Καρχηδονίων παραγενόμενος ἐπὶ τὴν τοῦ πο-
ταμοῦ διάβασιν, καὶ καταλαβὼν ὡρμηκότας τοὺς
ὑπεναντίους, ἐξενίσθη μὲν ὡς ἐνδέχεται μάλιστα,
2 πεπεισμένος οὐδέποτ' ἂν αὐτοὺς τολμῆσαι τῇδε

ποιήσασθαι τὴν εἰς Ἰταλίαν πορείαν, διὰ τὸ πλῆ-
θος καὶ τὴν ἀθεσίαν τῶν κατοικούντων τοὺς τό-
πους βαρβάρων. θεωρῶν δὲ τετολμηκότας, αὖθις 3
ἐπὶ τὰς ναῦς ἠπείγετο, καὶ παραγενόμενος ἐνεβίβαζε
238. τὰς δυνάμεις. καὶ τὸν μὲν ἀδελφὸν ἐξέπεμπεν ἐπὶ 4
τὰς ἐν Ἰβηρίᾳ πράξεις, αὐτὸς δὲ πάλιν ὑποστρέψας
εἰς Ἰταλίαν ἐποιεῖτο τὸν πλοῦν, σπεύδων καταταχῆσαι
τοὺς ὑπεναντίους διὰ Τυρρηνίας πρὸς τὴν
τῶν Ἄλπεων ὑπερβολήν. Ἀννίβας δὲ ποιησάμενος 5
ἑξῆς ἐπὶ τέτταρας ἡμέρας τὴν πορείαν ἀπὸ τῆς διαβάσεως
ἧκε πρὸς τὴν καλουμένην Νῆσον, χώραν
πολύοχλον καὶ σιτοφόρον, ἔχουσαν δὲ τὴν προσηγορίαν
ἀπ᾽ αὐτοῦ τοῦ συμπτώματος. ᾗ μὲν γὰρ ὁ 6
Ῥοδανός, ᾗ δ᾽ Ἰσάρας προσαγορευόμενος, ῥέοντες
παρ᾽ ἑκατέραν τὴν πλευράν, ἀποκορυφοῦσιν αὐτῆς
τὸ σχῆμα κατὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους σύμπτωσιν. ἔστι 7
δὲ παραπλησία τῷ μεγέθει καὶ τῷ σχήματι τῷ κατ᾽
Αἴγυπτον καλουμένῳ Δέλτα, πλὴν ἐκείνου μὲν θάλαττα
τὴν μίαν πλευρὰν καὶ τὰς τῶν ποταμῶν ῥύσεις
ἐπιζεύγνυσι, ταύτης δ᾽ ὄρη δυσπρόσοδα καὶ
δυσέμβολα καὶ σχεδὸν ὡς εἰπεῖν ἀπρόσιτα. πρὸς 8
ἣν ἀφικόμενος, καὶ καταλαβὼν ἐν αὐτῇ δύ᾽ ἀδελ-
φοὺς ὑπὲρ τῆς βασιλείας στασιάζοντας καὶ μετὰ
στρατοπέδων ἀντικαθημένους ἀλλήλοις, ἐπισπωμέ- 9
νου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ παρακαλοῦντος εἰς τὸ 223.
συμπρᾶξαι καὶ συμπεριποιῆσαι τὴν ἀρχήν, [αὐτῷ]
ὑπήκουσε, προδήλου σχεδὸν ὑπαρχούσης τῆς πρὸς
τὸ παρὸν ἐσομένης αὐτῷ χρείας. διὸ καὶ συνεπι- 10
θέμενος καὶ συνεκβαλὼν τὸν ἕτερον πολλῆς ἐπικου-
ρίας ἔτυχε παρὰ τοῦ κρατήσαντος· οὐ γὰρ μόνον 11
σίτῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιτηδείοις ἀφθόνως ἐχορή-

γησε τὸ στρατόπεδον, ἀλλὰ καὶ τῶν ὅπλων τὰ πα-
λαιὰ καὶ τὰ πεπονηκότα πάντα διαλλάξας ἐκαινο-
12 ποίησε πᾶσαν τὴν δύναμιν εὐκαίρως, ἔτι δὲ τοὺς
πλείστους ἐσθῆτι καὶ πρὸς τούτοις ὑποδέσει κοσμή-
σας μεγάλην εὐχρηστίαν παρέσχετο πρὸς τὰς τῶν
13 ὀρῶν ὑπερβολάς. τὸ δὲ μέγιστον, εὐλαβῶς διακει-
μένοις πρὸς τὴν διὰ τῶν Ἀλλοβρίγων καλουμένων
Γαλατῶν πορείαν ἀπουραγήσας μετὰ τῆς σφετέρας
239. δυνάμεως ἀσφαλῆ παρεσκεύασε τὴν δίοδον αὐτοῖς,
ἕως ἤγγισαν τῇ τῶν Ἄλπεων ὑπερβολῇ.

50 Ἀννίβας δ' ἐν ἡμέραις δέκα πορευθεὶς παρὰ τὸν
ποταμὸν εἰς ὀκτακοσίους σταδίους ἤρξατο τῆς πρὸς
τὰς Ἄλπεις ἀναβολῆς, καὶ συνέβη μεγίστοις αὐτὸν
2 περιπεσεῖν κινδύνοις. ἕως μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἐπιπέ-
δοις ἦσαν, ἀπείχοντο πάντες αὐτῶν οἱ κατὰ μέρος
ἡγεμόνες τῶν Ἀλλοβρίγων, τὰ μὲν τοὺς ἱππεῖς
δεδιότες, τὰ δὲ τοὺς παραπέμποντας βαρβάρους·
3 ἐπειδὴ δ' ἐκεῖνοι μὲν εἰς τὴν οἰκείαν ἀπηλλάγησαν,
οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀννίβαν ἤρξαντο προάγειν εἰς τὰς
δυσχωρίας, τότε συναθροίσαντες οἱ τῶν Ἀλλοβρί-
γων ἡγεμόνες ἱκανόν τι πλῆθος, προκατελάβοντο
τοὺς εὐκαίρους τόπους, δι' ὧν ἔδει τοὺς περὶ τὸν
4 Ἀννίβαν κατ' ἀνάγκην ποιεῖσθαι τὴν ἀναβολήν. εἰ
μὲν οὖν ἔκρυψαν τὴν ἐπίνοιαν, ὁλοσχερῶς ἂν δι-
έφθειραν τὸ στράτευμα τῶν Καρχηδονίων· νῦν δὲ
καταφανεῖς γενόμενοι μεγάλα μὲν καὶ τοὺς περὶ
5 Ἀννίβαν ἔβλαψαν, οὐκ ἐλάττω δ' ἑαυτούς. γνοὺς
γὰρ ὁ στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων ὅτι προκατέχου-
σιν οἱ βάρβαροι τοὺς εὐκαίρους τόπους, αὐτὸς μὲν
καταστρατοπεδεύσας πρὸς ταῖς ὑπερβολαῖς ἐπέμενε, **224.**
6 προέπεμψε δέ τινας τῶν καθηγουμένων αὐτοῖς Γα-

λατῶν χάριν τοῦ κατασκέψασθαι τὴν τῶν ὑπεναν-
τίων ἐπίνοιαν καὶ τὴν ὅλην ὑπόθεσιν. ὧν πραξάν- 7
των τὸ συνταχθέν, ἐπιγνοὺς ὁ στρατηγὸς ὅτι τὰς
μὲν ἡμέρας ἐπιμελῶς παρευτακτοῦσι καὶ τηροῦσι
τοὺς τόπους οἱ πολέμιοι, τὰς δὲ νύκτας εἴς τινα
παρακειμένην πόλιν ἀπαλλάττονται, πρὸς ταύτην
τὴν ὑπόθεσιν ἁρμοζόμενος συνεστήσατο πρᾶξιν
τοιαύτην. ἀναλαβὼν τὴν δύναμιν προῆγεν ἐμφα- 8
240. νῶς, καὶ συνεγγίσας ταῖς δυσχωρίαις οὐ μακρὰν
τῶν πολεμίων κατεστρατοπέδευσε. τῆς δὲ νυκτὸς 9
ἐπιγενομένης, συντάξας τὰ πυρὰ καίειν, τὸ μὲν
πλεῖον μέρος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ κατέλιπε, τοὺς
δ' ἐπιτηδειοτάτους εὐζώνους ποιήσας διῆλθε τὰ
στενὰ τὴν νύκτα καὶ κατέσχε τοὺς ὑπὸ τῶν πολε-
μίων προκαταληφθέντας τόπους, ἀποκεχωρηκότων
τῶν βαρβάρων κατὰ τὴν συνήθειαν εἰς τὴν πόλιν.
οὗ συμβάντος καὶ τῆς ἡμέρας ἐπιγενομένης, οἱ βάρ- 51
βαροι συνθεασάμενοι τὸ γεγονὸς τὰς μὲν ἀρχὰς
ἀπέστησαν τῆς ἐπιβολῆς· μετὰ δὲ ταῦτα θεωροῦντες 2
τὸ τῶν ὑποζυγίων πλῆθος καὶ τοὺς ἱππεῖς δυσχε-
ρῶς ἐκμηρυομένους καὶ μακρῶς τὰς δυσχωρίας, ἐξ-
εκλήθησαν ὑπὸ τοῦ συμβαίνοντος ἐξάπτεσθαι τῆς
πορείας. τούτου δὲ γενομένου, καὶ κατὰ πλείω 3
μέρη προσπεσόντων τῶν βαρβάρων, οὐχ οὕτως ὑπὸ
τῶν ἀνδρῶν ὡς ὑπὸ τῶν τόπων πολὺς ἐγίνετο φθό-
ρος τῶν Καρχηδονίων, καὶ μάλιστα τῶν ἵππων καὶ
τῶν ὑποζυγίων. οὔσης γὰρ οὐ μόνον στενῆς καὶ 4
τραχείας τῆς προσβολῆς, ἀλλὰ καὶ κρημνώδους, ἀπὸ
παντὸς κινήματος καὶ πάσης ταραχῆς ἐφέρετο κατὰ
τῶν κρημνῶν ὁμόσε τοῖς φορτίοις πολλὰ τῶν ὑπο-
ζυγίων. καὶ μάλιστα τὴν τοιαύτην ταραχὴν ἐποίουν 5

*οἱ τραυματιζόμενοι τῶν ἵππων· τούτων γὰρ οἱ μὲν
ἀντίοι συμπίπτοντες τοῖς ὑποζυγίοις, ὁπότε διαπτοη-
θεῖεν ἐκ τῆς πληγῆς, οἱ δὲ κατὰ τὴν εἰς τοὔμπρο-
σθεν ὁρμὴν ἐξωθοῦντες πᾶν τὸ παραπῖπτον ἐν ταῖς
6 δυσχωρίαις, μεγάλην ἀπειργάζοντο ταραχήν. εἰς ἃ* 225.
*βλέπων Ἀννίβας, καὶ συλλογιζόμενος ὡς οὐδὲ τοῖς
διαφυγοῦσι τὸν κίνδυνον ἔστι σωτηρία τοῦ σκευο-
φόρου διαφθαρέντος, ἀναλαβὼν τοὺς προκατασχόν-
τας τὴν νύκτα τὰς ὑπερβολὰς ὥρμησε παραβοηθή-
7 σων τοῖς τῇ πορείᾳ προλαβοῦσιν. οὗ γενομένου
πολλοὶ μὲν τῶν πολεμίων ἀπώλλυντο διὰ τὸ ποιεῖ-
σθαι τὴν ἔφοδον ἐξ ὑπερδεξίων τὸν Ἀννίβαν, οὐκ
8 ἐλάττους δὲ καὶ τῶν ἰδίων· ὁ γὰρ κατὰ τὴν πορείαν*
241. *θόρυβος ἐξ ἀμφοῖν ηὔξετο διὰ τὴν τῶν προειρη-
9 μένων κραυγὴν καὶ συμπλοκήν. ἐπεὶ δὲ τοὺς μὲν
πλείστους τῶν Ἀλλοβρίγων ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ λοι-
ποὺς τρεψάμενος ἠνάγκασε φυγεῖν εἰς τὴν οἰκείαν,
τότε δὴ τὸ μὲν ἔτι περιλειπόμενον πλῆθος τῶν ὑπο-
ζυγίων καὶ τῶν ἵππων μόλις καὶ ταλαιπώρως διήνυε
10 τὰς δυσχωρίας, αὐτὸς δὲ συναθροίσας ὅσους ἠδύ-
νατο πλείστους ἐκ τοῦ κινδύνου, προσέβαλε πρὸς
τὴν πόλιν, ἐξ ἧς ἐποιήσαντο τὴν ὁρμὴν οἱ πολέμιοι.
11 καταλαβὼν δὲ σχεδὸν ἔρημον διὰ τὸ πάντας ἐκκλη-
θῆναι πρὸς τὰς ὠφελείας, ἐγκρατὴς ἐγένετο τῆς πό-
λεως. ἐκ δὲ τούτου πολλὰ συνέβη τῶν χρησίμων
12 αὐτῷ πρός τε τὸ παρὸν καὶ πρὸς τὸ μέλλον. παρ-
αυτίκα μὲν γὰρ ἐκομίσατο πλῆθος ἵππων καὶ ὑπο-
ζυγίων καὶ τῶν ἅμα τούτοις ἑαλωκότων ἀνδρῶν,
εἰς δὲ τὸ μέλλον ἔσχε μὲν καὶ σίτου καὶ θρεμμά-
13 των ἐπὶ δυεῖν καὶ τρισὶν ἡμέραις εὐπορίαν, τὸ δὲ
συνέχον, φόβον ἐνειργάσατο τοῖς ἑξῆς, πρὸς τὸ μὴ*

τολμᾶν αὐτῷ ῥᾳδίως ἐγχειρεῖν μηδένα τῶν παρα-
κειμένων ταῖς ἀναβολαῖς.

Τότε μὲν οὖν αὐτοῦ ποιησάμενος τὴν παρεμβο- 52
λήν, καὶ μίαν ἐπιμείνας ἡμέραν, αὖθις ὥρμα. ταῖς 2
δ' ἑξῆς μέχρι μέν τινος ἀσφαλῶς διῆγε τὴν στρα-
τιάν· ἤδη δὲ τεταρταῖος ὢν αὖθις εἰς κινδύνους
παρεγένετο μεγάλους. οἱ γὰρ περὶ τὴν δίοδον οἰ- 3
κοῦντες συμφρονήσαντες ἐπὶ δόλῳ συνήντων αὐτῷ,
θαλλοὺς ἔχοντες καὶ στεφάνους· τοῦτο γὰρ σχεδὸν
πᾶσι τοῖς βαρβάροις ἐστὶ σύνθημα φιλίας, καθάπερ
τὸ κηρύκειον τοῖς Ἕλλησιν. εὐλαβῶς δὲ διακείμε- 4 226.
νος πρὸς τὴν τοιαύτην πίστιν Ἀννίβας ἐξήτασε φι-
λοτίμως τὴν ἐπίνοιαν αὐτῶν καὶ τὴν ὅλην ἐπιβο-
λήν. τῶν δὲ φασκόντων καλῶς εἰδέναι καὶ τὴν τῆς 5
πόλεως ἅλωσιν καὶ τὴν τῶν ἐγχειρησάντων αὐτὸν
242. ἀδικεῖν ἀπώλειαν, καὶ διασαφούντων ὅτι πάρεισι
διὰ ταῦτα, βουλόμενοι μήτε ποιῆσαι μήτε παθεῖν
δυσχερὲς μηδέν, ὑπισχνουμένων δὲ καὶ δώσειν ἐξ
αὐτῶν ὅμηρα, πολὺν μὲν χρόνον εὐλαβεῖτο καὶ δι- 6
ηπίστει τοῖς λεγομένοις, συλλογιζόμενος (δ' Ἀννίβας
ὡς δεξάμενος) μὲν τὰ προτεινόμενα, τάχ' ἂν ἴσως
εὐλαβεστέρους καὶ πρᾳοτέρους ποιῆσαι τοὺς παρα-
γεγονότας, μὴ προσδεξάμενος δὲ προδήλους ἕξει πο-
λεμίους αὐτούς, συγκατένευσε τοῖς λεγομένοις καὶ
συνυπεκρίθη τίθεσθαι φιλίαν πρὸς αὐτούς. τῶν δὲ 7
βαρβάρων τὰ ὅμηρα παραδόντων καὶ θρέμμασι χο-
ρηγούντων ἀφθόνως, καὶ καθόλου διδόντων σφᾶς
αὐτοὺς εἰς τὰς χεῖρας ἀπαρατηρήτως, ἐπὶ ποσὸν ἐπί-
στευσαν οἱ περὶ τὸν Ἀννίβαν, ὥστε καὶ καθηγε-
μόσιν αὐτοῖς χρῆσθαι πρὸς τὰς ἑξῆς δυσχωρίας.
προπορευομένων δ' αὐτῶν ἐπὶ δύ' ἡμέραις, συναθροι- 8

σθέντες οἱ προειρημένοι καὶ συνακολουθήσαντες
ἐπιτίθενται, φάραγγά τινα δύσβατον καὶ κρημνώδη
53 περαιουμένων αὐτῶν. ἐν ᾧ καιρῷ πάντας ἂν ἄρ-
δην ἀπολέσθαι συνέβη τοὺς περὶ τὸν Ἀννίβαν, εἰ
μὴ δεδιότες ἀκμὴν ἐπὶ ποσὸν καὶ προορώμενοι τὸ
μέλλον τὰ μὲν σκευοφόρα καὶ τοὺς ἱππεῖς εἶχον ἐν
τῇ πρωτοπορείᾳ, τοὺς δ᾿ ὁπλίτας ἐπὶ τῆς οὐραγίας.
2 τούτων δ᾿ ἐφεδρευόντων ἔλαττον συνέβη γενέσθαι
τὸ πάθος· οὗτοι γὰρ ἔστεξαν τὴν ἐπιφορὰν τῶν βαρ-
3 βάρων. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τούτου συγκυρήσαντος
πολύ τι πλῆθος καὶ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ὑποζυγίων
4 καὶ τῶν ἵππων διεφθάρη. τῶν γὰρ τόπων ὑπερ-
δεξίων ὄντων τοῖς πολεμίοις, ἀντιπαράγοντες οἱ
βάρβαροι ταῖς παρωρείαις, καὶ τοῖς μὲν τὰς πέτρας
ἐπικυλίοντες, τοὺς δ᾿ ἐκ χειρὸς τοῖς λίθοις τύπτοντες,
243. 5 εἰς ὁλοσχερῆ διατροπὴν καὶ κίνδυνον ἦγον, οὕτως
ὥστ᾿ ἀναγκασθῆναι τὸν Ἀννίβαν μετὰ τῆς ἡμισείας 227.
δυνάμεως νυκτερεῦσαι περί τι λευκόπετρον ὀχυρὸν
χωρὶς τῶν ἵππων καὶ τῶν ὑποζυγίων, ἐφεδρεύοντα
τούτοις, ἕως ἐν ὅλῃ τῇ νυκτὶ ταῦτα μόλις ἐξεμηρύ-
6 σατο τῆς χαράδρας. τῇ δ᾿ ἐπαύριον τῶν πολεμίων
χωρισθέντων, συνάψας τοῖς ἱππεῦσι καὶ τοῖς ὑποζυ-
γίοις προῆγε πρὸς τὰς ὑπερβολὰς τὰς ἀνωτάτω τῶν
Ἄλπεων, ὁλοσχερεῖ μὲν οὐδενὶ περιπίπτων ἔτι συ-
στήματι τῶν βαρβάρων, κατὰ μέρη δὲ καὶ κατὰ τό-
7 πους παρενοχλούμενος ὑπ᾿ αὐτῶν· ὧν οἱ μὲν ἀπὸ
τῆς οὐραγίας, οἱ δ᾿ ἀπὸ τῆς πρωτοπορείας ἀπέσπων
τῶν σκευοφόρων ἔνια, προσπίπτοντες εὐκαίρως.
8 μεγίστην δ᾿ αὐτῷ παρείχετο χρείαν τὰ θηρία· καθ᾿
ὃν γὰρ ἂν τόπον ὑπάρχοι τῆς πορείας ταῦτα, πρὸς
τοῦτο τὸ μέρος οὐκ ἐτόλμων οἱ πολέμιοι προσιέναι,

τὸ παράδοξον ἐκπληττόμενοι τῆς τῶν ζῴων φαντα-
σίας. ἐναταῖος δὲ διανύσας εἰς τὰς ὑπερβολὰς αὐτοῦ 9
κατεστρατοπέδευσε, καὶ δύ' ἡμέρας προσέμεινε, βου-
λόμενος ἅμα μὲν ἀναπαῦσαι τοὺς διασῳζομένους,
ἅμα δὲ προσδέξασθαι τοὺς ἀπολειπομένους. ἐν ᾧ 10
καιρῷ συνέβη πολλοὺς μὲν ἵππους τῶν ἀπεπτοημέ-
νων, πολλὰ δ' ὑποζύγια τῶν ἀπερριφότων τὰ φορ-
τία παραδόξως ἀναδραμεῖν τοῖς στίβοις ἑπόμενα
καὶ συνάψαι πρὸς τὴν παρεμβολήν. τῆς δὲ χιόνος 54
ἤδη περὶ τοὺς ἄκρους ἀθροιζομένης διὰ τὸ συνάπτειν
τὴν τῆς Πλειάδος δύσιν, θεωρῶν τὰ πλήθη δυσθύ-
μως διακείμενα καὶ διὰ τὴν προγεγενημένην τα-
λαιπωρίαν καὶ διὰ τὴν ἔτι προσδοκωμένην, ἐπει- 2
ρᾶτο συναθροίσας παρακαλεῖν, μίαν ἔχων ἀφορμὴν
εἰς τοῦτο τὴν τῆς Ἰταλίας ἐνάργειαν· οὕτως γὰρ
ὑποπεπτώκει τοῖς προειρημένοις ὄρεσιν ὥστε συν-
θεωρουμένων ἀμφοῖν ἀκροπόλεως φαίνεσθαι διάθε-
σιν ἔχειν τὰς Ἄλπεις τῆς ὅλης Ἰταλίας. διόπερ ἐν- 3
244. δεικνύμενος αὐτοῖς τὰ περὶ τὸν Πάδον πεδία, καὶ
καθόλου τῆς εὐνοίας ὑπομιμνήσκων τῆς τῶν κατ-
οικούντων αὐτὰ Γαλατῶν, ἅμα δὲ καὶ τὸν τῆς
Ῥώμης αὐτῆς τόπον ὑποδεικνύων, ἐπὶ ποσὸν εὐθαρ-
σεῖς ἐποίησε τοὺς ἀνθρώπους. τῇ δ' ἐπαύριον ἀνα- 4 228.
ζεύξας ἐνήρχετο τῆς καταβάσεως. ἐν ᾗ πολεμίοις
μὲν οὐκέτι περιέτυχε πλὴν τῶν λάθρᾳ κακοποιούν-
των, ὑπὸ δὲ τῶν τόπων καὶ τῆς χιόνος οὐ πολλῷ
λείποντας ἀπέβαλε τῶν κατὰ τὴν ἀνάβασιν φθαρέν-
των. οὔσης γὰρ στενῆς καὶ κατωφεροῦς τῆς κατα- 5
βάσεως, τῆς δὲ χιόνος ἄδηλον ποιούσης ἑκάστοις
τὴν ἐπίβασιν, πᾶν τὸ παραπεσὸν τῆς ὁδοῦ καὶ σφα-
λὲν ἐφέρετο κατὰ τῶν κρημνῶν. οὐ μὴν ἀλλὰ ταύ- 6

την μὲν ὑπέφερον τὴν ταλαιπωρίαν, ἅτε συνήθεις
7 ὄντες ἤδη τοῖς τοιούτοις κακοῖς· ἅμα δὲ τῷ παρα-
γενέσθαι πρὸς τοιοῦτον τόπον, ὃν οὔτε τοῖς θηρί-
οις οὔτε τοῖς ὑποζυγίοις δυνατὸν ἦν παρελθεῖν διὰ
τὴν στενότητα, σχεδὸν ἐπὶ τρί' ἡμιστάδια τῆς
ἀπορρῶγος καὶ πρὸ τοῦ μὲν οὔσης, τότε δὲ καὶ μᾶλ-
λον ἔτι προσφάτως ἀπερρωγυίας, ἐνταῦθα πάλιν ἀθυ-
8 μῆσαι καὶ διατραπῆναι συνέβη τὸ πλῆθος. τὸ μὲν
οὖν πρῶτον ἐπεβάλετο περιελθεῖν τὰς δυσχωρίας ὁ
τῶν Καρχηδονίων στρατηγός· ἐπιγενομένης δὲ χιό-
νος καὶ ταύτην ἀδύνατον ποιούσης τὴν πορείαν,
55 ἀπέστη τῆς ἐπιβολῆς. τὸ γὰρ συμβαῖνον ἴδιον ἦν
καὶ παρηλλαγμένον. ἐπὶ γὰρ τὴν προϋπάρχουσαν
χιόνα καὶ διαμεμενηκυῖαν ἐκ τοῦ πρότερον χειμῶ-
νος ἄρτι τῆς ἐπ' ἔτους πεπτωκυίας, ταύτην μὲν εὐ-
διάκοπτον εἶναι συνέβαινε καὶ διὰ τὸ πρόσφατον
οὖσαν ἁπαλὴν ὑπάρχειν καὶ διὰ τὸ μηδέπω βάθος
2 ἔχειν. ὁπότε δὲ ταύτην διαπατήσαντες ἐπὶ τὴν ὑπο-
κάτω καὶ συνεστηκυῖαν ἐπιβαῖεν, οὐκέτι διέκοπτον,
ἀλλ' ἐπέπλεον ὀλισθάνοντες ἀμφοτέροις ἅμα τοῖς
ποσί, καθάπερ ἐπὶ τῇ γῇ συμβαίνει τοῖς διὰ τῶν
245. 3 ἀκροπήλων πορευομένοις. τὸ δὲ συνεξακολουθοῦν
4 τούτοις ἔτι δυσχερέστερον ὑπῆρχεν. οἱ μὲν γὰρ ἄν-
δρες οὐ δυνάμενοι τὴν κάτω χιόνα διακόπτειν, ὁπότε
πεσόντες βουληθεῖεν ἢ τοῖς γόνασιν ἢ ταῖς χερσὶ
προσεξερείσασθαι πρὸς τὴν ἐξανάστασιν, τότε καὶ
μᾶλλον ἐπέπλεον ἅμα πᾶσι τοῖς ἐρείσμασιν, ἐπὶ
5 πολὺ καταφερῶν ὄντων τῶν χωρίων· τὰ δ' ὑπο-
ζύγια διέκοπτεν, ὅτε πέσοι, τὴν κάτω χιόνα κατὰ **229.**
τὴν διανάστασιν, διακόψαντα δ' ἔμενε μετὰ τῶν φορ-
τίων οἷον καταπεπηγότα διά τε τὸ βάρος καὶ διὰ

τὸ πῆγμα τῆς προϋπαρχούσης χιόνος. ὅθεν ἀπο- 6
στὰς τῆς τοιαύτης ἐλπίδος ἐστρατοπέδευσε περὶ τὴν
ῥάχιν, διαμησάμενος τὴν ἐπ' αὐτῇ χιόνα, καὶ μετὰ
ταῦτα παραστήσας τὰ πλήθη τὸν κρημνὸν ἐξῳκο-
δόμει μετὰ πολλῆς ταλαιπωρίας. τοῖς μὲν οὖν ὑπο- 7
ζυγίοις καὶ τοῖς ἵπποις ἱκανὴν ἐποίησε πάροδον ἐν
ἡμέρᾳ μιᾷ. διὸ καὶ ταῦτα μὲν εὐθέως διαγαγὼν
καὶ καταστρατοπεδεύσας περὶ τοὺς ἐκφεύγοντας ἤδη
τὴν χιόνα τόπους διαφῆκε πρὸς τὰς νομάς, τοὺς δὲ 8
Νομάδας ἀνὰ μέρος προῆγε πρὸς τὴν οἰκοδομίαν,
καὶ μόλις ἐν ἡμέραις τρισὶ κακοπαθήσας διήγαγε τὰ
θηρία. καὶ τάδε συνέβαινε κακῶς ὑπὸ τοῦ λιμοῦ δια-
τεθεῖσθαι· τῶν γὰρ Ἄλπεων τὰ μὲν ἄκρα καὶ τὰ 9
πρὸς τὰς ὑπερβολὰς ἀνήκοντα τελέως ἄδενδρα καὶ
ψιλὰ πάντ' ἔστι διὰ τὸ συνεχῶς ἐπιμένειν τὴν χιόνα
καὶ θέρους καὶ χειμῶνος, τὰ δ' ὑπὸ μέσην τὴν παρ-
ώρειαν ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν ὑλοφόρα καὶ δεν-
δροφόρα καὶ τὸ ὅλον οἰκήσιμ' ἔστιν.

Ἀννίβας δὲ συναθροίσας ὁμοῦ πᾶσαν τὴν δύνα- 56
μιν κατέβαινε, καὶ τριταῖος ἀπὸ τῶν προειρημένων
κρημνῶν διανύσας ἥψατο τῶν ἐπιπέδων, πολλοὺς 2
μὲν ἀπολωλεκὼς τῶν στρατιωτῶν ὑπό τε τῶν πολε-
μίων καὶ τῶν ποταμῶν ἐν τῇ καθόλου πορείᾳ, πολ-
λοὺς δ' ὑπὸ τῶν κρημνῶν καὶ τῶν δυσχωριῶν κατὰ
τὰς Ἄλπεις οὐ μόνον ἄνδρας, ἔτι δὲ πλείους ἵππους
246. καὶ ὑποζύγια. τέλος δὲ τὴν μὲν πᾶσαν πορείαν ἐκ 3
Καινῆς πόλεως ἐν πέντε μησὶ ποιησάμενος, τὴν δὲ
τῶν Ἄλπεων ὑπερβολὴν ἡμέραις δεκαπέντε, κατῆρε
τολμηρῶς εἰς τὰ περὶ τὸν Πάδον πεδία καὶ τὸ τῶν
Ἰνσόμβρων ἔθνος, ἔχων τὸ διασῳζόμενον μέρος τῆς 4
μὲν τῶν Λιβύων δυνάμεως πεζοὺς μυρίους καὶ δισ-

χιλίους, τῆς δὲ τῶν Ἰβήρων εἰς ὀκτακισχιλίους, ἱππεῖς δὲ τοὺς πάντας οὐ πλείους ἑξακισχιλίων, ὡς αὐτὸς ἐν τῇ στήλῃ τῇ περὶ τοῦ πλήθους ἐχούσῃ
5 τὴν ἐπιγραφὴν ἐπὶ Λακινίῳ διασαφεῖ. κατὰ δὲ τοὺς **230.**
αὐτοὺς καιρούς, ὡς ἐπάνω προεῖπα, Πόπλιος ἀπολελοιπὼς τὰς δυνάμεις Γναΐῳ τἀδελφῷ, καὶ παρακεκληκὼς αὐτὸν ἔχεσθαι τῶν ἐν Ἰβηρίᾳ πραγμάτων καὶ πολεμεῖν ἐρρωμένως Ἀσδρούβᾳ, κατέπλευσε μετ'
6 ὀλίγων αὐτὸς εἰς Πίσας. ποιησάμενος δὲ τὴν πορείαν διὰ Τυρρηνίας, καὶ παραλαβὼν τὰ παρὰ τῶν ἑξαπελέκεων στρατόπεδα τὰ προκαθήμενα καὶ προσπολεμοῦντα τοῖς Βοίοις, ἧκε πρὸς τὰ περὶ τὸν Πάδον πεδία καὶ καταστρατοπεδεύσας ἐπεῖχε τοῖς πολεμίοις, σπεύδων συμβαλεῖν εἰς μάχην.

57 Ἡμεῖς δ' ἐπειδὴ καὶ τὴν διήγησιν καὶ τοὺς ἡγεμόνας ἀμφοτέρων καὶ τὸν πόλεμον εἰς Ἰταλίαν ἠγάγομεν, πρὸ τοῦ τῶν ἀγώνων ἄρξασθαι βραχέα βουλόμεθα περὶ τῶν ἁρμοζόντων τῇ πραγματείᾳ
2 διελθεῖν. ἴσως γὰρ δή τινες ἐπιζητήσουσι πῶς πεποιημένοι τὸν πλεῖστον λόγον ὑπὲρ τῶν κατὰ Λιβύην καὶ κατ' Ἰβηρίαν τόπων οὔτε περὶ τοῦ καθ' Ἡρακλέους στήλας στόματος οὐδὲν ἐπὶ πλεῖον εἰρήκαμεν οὔτε περὶ τῆς ἔξω θαλάττης καὶ τῶν ἐν ταύτῃ
3 συμβαινόντων ἰδιωμάτων, οὐδὲ μὴν περὶ τῶν Βρεττανικῶν νήσων καὶ τῆς τοῦ καττιτέρου κατασκευῆς, ἔτι δὲ τῶν ἀργυρείων καὶ χρυσείων τῶν κατ' αὐτὴν
247. Ἰβηρίαν, ὑπὲρ ὧν οἱ συγγραφεῖς ἀμφισβητοῦντες πρὸς ἀλλήλους τὸν πλεῖστον διατίθενται λόγον.
4 ἡμεῖς δ' οὐχὶ νομίζοντες ἀλλότριον εἶναι τοῦτο τὸ μέρος τῆς ἱστορίας διὰ τοῦτο παρελείπομεν, ἀλλὰ πρῶτον μὲν οὐ βουλόμενοι παρ' ἕκαστα διασπᾶν τὴν

διήγησιν οὐδ' ἀποπλανᾶν ἀπὸ τῆς πραγματικῆς ὑπο-
θέσεως τοὺς φιληκοοῦντας, δεύτερον δὲ κρίνοντες 5
οὐ διερριμμένην οὐδ' ἐν παρέργῳ ποιήσασθαι τὴν
περὶ αὐτῶν μνήμην, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν καὶ τόπον
καὶ καιρὸν ἀπονείμαντες τῷ μέρει τούτῳ καθ' ὅσον
οἷοί τ' ἐσμὲν τὴν ἀλήθειαν περὶ αὐτῶν ἐξηγήσα-
σθαι. διόπερ οὐ χρὴ θαυμάζειν οὐδ' ἐν τοῖς ἑξῆς, 6
ἐὰν ἐπί τινας τόπους ἐρχόμενοι τοιούτους παραλεί-
πωμεν τοῦτο τὸ μέρος διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας. 231.
εἰ δέ τινες πάντως ἐπιζητοῦσι κατὰ τόπον καὶ κατὰ 7
μέρος τῶν τοιούτων ἀκούειν, ἴσως ἀγνοοῦσι παρα-
πλήσιόν τι πάσχοντες τοῖς λίχνοις τῶν δειπνητῶν.
καὶ γὰρ ἐκεῖνοι πάντων ἀπογευόμενοι τῶν παρα- 8
κειμένων οὔτε κατὰ τὸ παρὸν οὐδενὸς ἀληθινῶς
ἀπολαύουσι τῶν βρωμάτων οὔτ' εἰς τὸ μέλλον ὠφέ-
λιμον ἐξ αὐτῶν τὴν ἀνάδοσιν καὶ τροφὴν κομίζον-
ται, πᾶν δὲ τοὐναντίον, οἵ τε περὶ τὴν ἀνάγνωσιν 9
τὸ παραπλήσιον ποιοῦντες οὔτε τῆς παραυτίκα δι-
αγωγῆς ἀληθινῶς οὔτε τῆς εἰς τὸ μέλλον ὠφελείας
στοχάζονται δεόντως.

Διότι μὲν οὖν εἰ καί τι τῶν τῆς ἱστορίας μερῶν 58
ἄλλο, καὶ τοῦτο προσδεῖ λόγου καὶ διορθώσεως ἀλη-
θινωτέρας, προφανὲς ἐκ πολλῶν, μάλιστα δ' ἐκ
τούτων. σχεδὸν γὰρ πάντων, εἰ δὲ μή γε, τῶν 2
πλείστων συγγραφέων πεπειραμένων μὲν ἐξηγεῖ-
σθαι τὰς ἰδιότητας καὶ θέσεις τῶν περὶ τὰς ἐσχα-
τιὰς τόπων τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης, ἐν πολλοῖς
δὲ τῶν πλείστων διημαρτηκότων, παραλείπειν μὲν 3
οὐδαμῶς καθήκει, ῥητέον δέ τι πρὸς αὐτοὺς οὐκ
ἐκ παρέργου καὶ διερριμμένως, ἀλλ' ἐξ ἐπιστάσεως,
καὶ ῥητέον οὐκ ἐπιτιμῶντας οὐδ' ἐπιπλήττοντας, 4

248. ἐπαινοῦντας δὲ μᾶλλον καὶ διορθουμένους τὴν
ἄγνοιαν αὐτῶν, γινώσκοντας ὅτι κἀκεῖνοι τῶν νῦν
καιρῶν ἐπιλαβόμενοι πολλὰ τῶν αὐτοῖς εἰρημένων
5 εἰς διόρθωσιν ἂν καὶ μετάθεσιν ἤγαγον. ἐν μὲν
γὰρ τῷ προγεγονότι χρόνῳ σπανίους ἂν εὕροι τις
τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἐπιβεβλημένους πολυπραγμονεῖν
τὰ κατὰ τὰς ἐσχατιὰς διὰ τὸ τῆς ἐπιβολῆς ἀδύνα-
6 τον. πολλοὶ μὲν γὰρ ἦσαν οἱ κατὰ θάλατταν τότε
κίνδυνοι καὶ δυσεξαρίθμητοι, πολλαπλάσιοι δὲ τού-
7 των οἱ κατὰ γῆν. ἀλλ' εἰ καί τις ἢ κατ' ἀνάγκην
ἢ κατὰ προαίρεσιν ἐξίκοιτο πρὸς τὰ πέρατα τῆς
8 οἰκουμένης, οὐδ' οὕτως ἤνυε τὸ προκείμενον. δυσ-
χερὲς μὲν γὰρ ἐπὶ πλέον τινῶν αὐτόπτην γενέσθαι
διὰ τὸ τοὺς μὲν ἐκβεβαρβαρῶσθαι, τοὺς δ' ἐρήμους
εἶναι τόπους, ἔτι δὲ χαλεπώτερον τὸ περὶ τῶν ὁρα-
θέντων διὰ λόγου τι γνῶναι καὶ μαθεῖν διὰ τὸ τῆς
9 φωνῆς ἐξηλλαγμένον. ἐὰν δὲ καὶ γνῷ τις, ἔτι τῶν 232.
πρὸ τοῦ δυσχερέστερον τὸ τῶν ἑωρακότων τινὰ με-
τρίῳ χρῆσθαι τρόπῳ καὶ καταφρονήσαντα τῆς πα-
ραδοξολογίας καὶ τερατείας ἑαυτοῦ χάριν προτιμῆ-
σαι τὴν ἀλήθειαν καὶ μηδὲν τῶν πάρεξ ὄντων ἡμῖν
59 ἀναγγεῖλαι. διόπερ οὐ δυσχεροῦς, ἀλλ' ἀδυνάτου
σχεδὸν ὑπαρχούσης κατά γε τοὺς προγεγονότας και-
ροὺς τῆς ἀληθοῦς ἱστορίας ὑπὲρ τῶν προειρημένων,
οὐκ εἴ τι παρέλιπον οἱ συγγραφεῖς ἢ διήμαρτον,
2 ἐπιτιμᾶν αὐτοῖς ἄξιον, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἔγνωσάν τι
καὶ προεβίβασαν τὴν ἐμπειρίαν τὴν περὶ τούτων ἐν
τοιούτοις καιροῖς, ἐπαινεῖν καὶ θαυμάζειν αὐτοὺς
3 δίκαιον. ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς τῶν μὲν κατὰ τὴν
Ἀσίαν διὰ τὴν Ἀλεξάνδρου δυναστείαν, τῶν δὲ λοι-
πῶν τόπων διὰ τὴν Ῥωμαίων ὑπεροχὴν σχεδὸν

ἁπάντων πλωτῶν καὶ πορευτῶν γεγονότων, ἀπο- 4
λελυμένων δὲ καὶ τῶν πρακτικῶν ἀνδρῶν τῆς περὶ
τὰς πολεμικὰς καὶ πολιτικὰς πράξεις φιλοτιμίας, ἐκ
249. δὲ τούτων πολλὰς καὶ μεγάλας ἀφορμὰς εἰληφότων
εἰς τὸ πολυπραγμονεῖν καὶ φιλομαθεῖν περὶ τῶν
προειρημένων, δέον ἂν εἴη καὶ βέλτιον γινώσκειν 5
κἀληθινώτερον ὑπὲρ τῶν πρότερον ἀγνοουμένων.
ὅπερ ἡμεῖς αὐτοί τε πειρασόμεθα ποιεῖν, λαβόντες 6
ἁρμόζοντα τόπον ἐν τῇ πραγματείᾳ τῷ μέρει τούτῳ,
τούς τε φιλοπευστοῦντας ὁλοσχερέστερον βουλησό-
μεθα συνεπιστῆσαι περὶ τῶν προειρημένων, ἐπειδὴ 7
καὶ τὸ πλεῖον τούτου χάριν ὑπεδεξάμεθα τοὺς κιν-
δύνους [καὶ τὰς κακοπαθείας] τοὺς συμβάντας ἡμῖν
ἐν πλάνῃ τῇ κατὰ Λιβύην καὶ κατ' Ἰβηρίαν, ἔτι δὲ
Γαλατίαν καὶ τὴν ἔξωθεν ταύταις ταῖς χώραις συγ-
κυροῦσαν θάλατταν, ἵνα διορθωσάμενοι τὴν τῶν 8
προγεγονότων ἄγνοιαν ἐν τούτοις γνώριμα ποιή-
σωμεν τοῖς Ἕλλησι καὶ ταῦτα τὰ μέρη τῆς οἰκου-
μένης. νῦν δ' ἀναδραμόντες ἐπὶ τὴν παρέκβασιν 9
τῆς διηγήσεως πειρασόμεθα δηλοῦν τοὺς γενομέ-
νους ἐκ παρατάξεως ἐν Ἰταλίᾳ Ῥωμαίοις καὶ Καρ-
χηδονίοις ἀγῶνας.

Τὸ μὲν οὖν πλῆθος τῆς δυνάμεως, ὅσον ἔχων 60 233.
Ἀννίβας ἐνέβαλεν εἰς Ἰταλίαν, ἤδη δεδηλώκαμεν.
μετὰ δὲ τὴν εἰσβολὴν καταστρατοπεδεύσας ὑπ' αὐ- 2
τὴν τὴν παρώρειαν τῶν Ἄλπεων τὰς μὲν ἀρχὰς
ἀνελάμβανε τὰς δυνάμεις. οὐ γὰρ μόνον ὑπὸ τῶν 3
ἀναβάσεων καὶ καταβάσεων, ἔτι δὲ τραχυτήτων τῶν
κατὰ τὰς ὑπερβολάς, δεινῶς τεταλαιπωρήκει τὸ σύμ-
παν αὐτῷ στρατόπεδον, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν ἐπιτηδείων
σπάνει καὶ ταῖς τῶν σωμάτων ἀθεραπευσίαις κα-

4 κῶς ἀπήλλαττε. πολλοὶ δὲ καὶ καθυφεῖνθ' ἑαυτοὺς
ὁλοσχερῶς διὰ τὴν ἔνδειαν καὶ συνέχειαν τῶν πό-
νων. οὔτε γὰρ διακομίζειν εἰς τοσαύτας μυριάδας
διὰ τοιούτων τόπων δαψιλῆ τὰ πρὸς τὴν τροφὴν
οἷοί τ' ἦσαν, ἅ τε καὶ παρεκόμιζον ἅμα τῇ τῶν
250. ὑποζυγίων καταφθορᾷ, καὶ τούτων τὰ πλεῖστα συν-
5 απώλλυτο. διόπερ ὁρμήσας ἀπὸ τῆς τοῦ Ῥοδανοῦ
διαβάσεως, πεζοὺς μὲν εἰς ὀκτακισχιλίους καὶ τρισ-
μυρίους ἔχων, ἱππεῖς δὲ πλείους ὀκτακισχιλίων,
σχεδόν που τὴν ἡμίσειαν τῆς δυνάμεως, καθάπερ
6 ἐπάνω προεῖπον, ἐν ταῖς ὑπερβολαῖς διέφθειρεν. οἵ
γε μὴν σωθέντες καὶ ταῖς ἐπιφανείαις καὶ τῇ λοιπῇ
διαθέσει διὰ τὴν συνέχειαν τῶν προειρημένων πό-
7 νων οἷον ἀποτεθηριωμένοι πάντες ἦσαν. πολλὴν
οὖν ποιούμενος πρόνοιαν Ἀννίβας τῆς ἐπιμελείας
αὐτῶν ἀνεκτᾶτο καὶ τὰς ψυχὰς ἅμα καὶ τὰ σώματα
8 τῶν ἀνδρῶν, ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἵππων. μετὰ δὲ
ταῦτα, προσανειληφυίας ἤδη τῆς δυνάμεως, τῶν
Ταυρίνων, οἳ τυγχάνουσι πρὸς τῇ παρωρείᾳ κατοι-
κοῦντες, στασιαζόντων μὲν πρὸς τοὺς Ἴνσομβρας,
9 ἀπιστούντων δὲ τοῖς Καρχηδονίοις, τὸ μὲν πρῶ-
τον αὐτοὺς εἰς φιλίαν προυκαλεῖτο καὶ συμμαχίαν·
οὐχ ὑπακουόντων δέ, περιστρατοπεδεύσας τὴν βα-
ρυτάτην πόλιν ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐξεπολιόρκησε.
10 κατασφάξας δὲ τοὺς ἐναντιωθέντας αὐτῷ τοιοῦτον
ἐνειργάσατο φόβον τοῖς σύνεγγυς κατοικοῦσι τῶν
βαρβάρων ὥστε πάντας ἐκ χειρὸς παραγίνεσθαι,
11 διδόντας αὐτοὺς εἰς τὴν πίστιν. τὸ δὲ λοιπὸν πλῆ-
θος τῶν τὰ πεδία κατοικούντων Κελτῶν ἐσπού-
δαζε μὲν κοινωνεῖν τοῖς Καρχηδονίοις τῶν πραγμά- 234.
12 των κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπιβολήν· παρηλλαχότων δὲ

τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων ἤδη τοὺς πλείστους
αὐτῶν καὶ διακεκλεικότων, ἡσυχίαν ἦγον· τινὲς δὲ
καὶ συστρατεύειν ἠναγκάζοντο τοῖς Ῥωμαίοις. εἰς 13
ἃ βλέπων Ἀννίβας ἔκρινε μὴ μέλλειν, ἀλλὰ προ-
άγειν εἰς τοὔμπροσθεν καὶ πράττειν τι πρὸς τὸ θαρ-
ρῆσαι τοὺς βουλομένους μετέχειν σφίσι τῶν αὐτῶν
ἐλπίδων.

Προθέμενος δὲ ταῦτα, καὶ τὸν Πόπλιον ἀκούων 61
ἤδη διαβεβηκέναι τὸν Πάδον μετὰ τῶν δυνάμεων
καὶ σύνεγγυς εἶναι, τὸ μὲν πρῶτον ἠπίστει τοῖς
251. προσαγγελλομένοις, ἐνθυμούμενος μὲν ὅτι πρότερον 2
ἡμέραις ὀλίγαις αὐτὸν ἀπέλιπε περὶ τὴν τοῦ Ῥοδα-
νοῦ διάβασιν, καὶ συλλογιζόμενος τόν τε πλοῦν τὸν
ἀπὸ Μασσαλίας εἰς Τυρρηνίαν ὡς μακρὸς καὶ δυσ-
παρακόμιστος εἴη, πρὸς δὲ τούτοις τὴν πορείαν 3
ἱστορῶν τὴν ἀπὸ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους διὰ τῆς
Ἰταλίας μέχρι πρὸς τὰς Ἄλπεις ὡς πολλὴ καὶ δυσ-
δίοδος ὑπάρχει στρατοπέδοις. πλειόνων δὲ καὶ 4
σαφεστέρως ἀεὶ προσαγγελλόντων, ἐθαύμαζε καὶ
κατεπέπληκτο τὴν ὅλην ἐπιβολὴν καὶ τὴν πρᾶξιν
τοῦ στρατηγοῦ. τὸ δὲ παραπλήσιον συνέβαινε πά- 5
σχειν καὶ τὸν Πόπλιον· τὰς μὲν γὰρ ἀρχὰς οὐδ᾽
ἐπιβαλέσθαι τῇ διὰ τῶν Ἄλπεων ἤλπισε πορείᾳ τὸν
Ἀννίβαν δυνάμεσιν ἀλλοφύλοις· εἰ δὲ καὶ τολμή-
σαι, καταφθαρήσεσθαι προδήλως αὐτὸν ὑπελάμβανε.
διόπερ ἐν τοιούτοις ὢν διαλογισμοῖς, ὡς ἐπυνθά- 6
νετο καὶ σεσῶσθαι καὶ πολιορκεῖν αὐτὸν ἤδη τινὰς
πόλεις ἐν Ἰταλίᾳ, κατεπέπληκτο τὴν τόλμαν καὶ τὸ
παράβολον τἀνδρός. τὸ δ᾽ αὐτὸ συνέβαινε καὶ τοῖς 7
ἐν τῇ Ῥώμῃ πεπονθέναι περὶ τῶν προσπιπτόντων.
ἄρτι γὰρ τῆς τελευταίας φήμης καταληγούσης ὑπὲρ 8

*τῶν Καρχηδονίων ὅτι Ζάκανθαν εἰλήφασι, καὶ πρὸς
ταύτην βεβουλευμένων τὴν ἔννοιαν, καὶ τὸν μὲν
ἕνα τῶν στρατηγῶν ἐξαπεσταλκότων εἰς τὴν Λι-
βύην, ὡς αὐτὴν τὴν Καρχηδόνα πολιορκήσοντα,
τὸν ἕτερον δ' εἰς Ἰβηρίαν, ὡς πρὸς Ἀννίβαν ἐκεῖ* 235.
*διαπολεμήσοντα, παρῆν ἀγγελία διότι πάρεστιν Ἀν-
νίβας μετὰ δυνάμεως καὶ πολιορκεῖ τινας ἤδη πό-*
9 *λεις ἐν Ἰταλίᾳ. διότι καὶ παραδόξου φανέντος αὐτοῖς
τοῦ γινομένου, διαταραχθέντες παραχρῆμα πρὸς τὸν
Τεβέριον εἰς τὸ Λιλύβαιον ἐξαπέστελλον, δηλοῦντες
μὲν τὴν παρουσίαν τῶν πολεμίων, οἰόμενοι δὲ δεῖν
ἀφέμενον τῶν προκειμένων κατὰ σπουδὴν βοηθεῖν*
10 *τοῖς ἰδίοις πράγμασιν. ὁ δὲ Τεβέριος τοὺς μὲν*
252. *ἀπὸ τοῦ στόλου παραυτίκα συναθροίσας ἐξέπεμψε,
παραγγείλας ποιεῖσθαι τὸν πλοῦν ὡς ἐπ' οἴκου·
τὰς δὲ πεζικὰς δυνάμεις ἐξώρκισε διὰ τῶν χιλιάρ-
χων, τάξας ἡμέραν ἐν ᾗ δεήσει πάντας ἐν Ἀριμίνῳ*
11 *γενέσθαι κοιταίους. αὕτη δ' ἔστι πόλις παρὰ τὸν
Ἀδρίαν ἐπὶ τῷ πέρατι κειμένη τῶν περὶ τὸν Πάδον*
12 *πεδίων ὡς ἀπὸ μεσημβρίας. πανταχόθεν δὲ τοῦ
κινήματος ἅμα γινομένου, καὶ τῶν συμβαινόντων
πᾶσι παρὰ δόξαν προσπιπτόντων, ἦν παρ' ἑκάστοις
ἐπίστασις ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος οὐκ εὐκαταφρόνητος.*
62 *Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον ἤδη συνεγγίζοντες
ἀλλήλοις Ἀννίβας καὶ Πόπλιος ἐπεβάλοντο παρα-
καλεῖν τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις, ἑκάτερος προθέμενος*
2 *τὰ πρέποντα τοῖς παροῦσι καιροῖς. Ἀννίβας μὲν
οὖν διὰ τοιοῦδέ τινος ἐνεχείρει τρόπου ποιεῖσθαι*
3 *τὴν παραίνεσιν. συναγαγὼν γὰρ τὰ πλήθη παρ-
ήγαγε νεανίσκους τῶν αἰχμαλώτων, οὓς εἰλήφει κα-
κοποιοῦντας τὴν πορείαν ἐν ταῖς περὶ τὰς Ἄλπεις*

δυσχωρίαις. τούτους δὲ κακῶς διετίθετο, παρα- 4
σκευαζόμενος πρὸς τὸ μέλλον· καὶ γὰρ δεσμοὺς εἶ-
χον βαρεῖς καὶ τῷ λιμῷ συνέσχηντο καὶ ταῖς πλη-
γαῖς αὐτῶν τὰ σώματα διέφθαρτο. καθίσας οὖν 5
τούτους εἰς τὸ μέσον προέθηκε πανοπλίας Γαλατι-
κάς, οἵαις εἰώθασιν οἱ βασιλεῖς αὐτῶν, ὅταν μονο-
μαχεῖν μέλλωσι, κατακοσμεῖσθαι· πρὸς δὲ τούτοις
ἵππους παρέστησε καὶ σάγους εἰσήνεγκε πολυτελεῖς.
κἄπειτα τῶν νεανίσκων ἤρετο τίνες αὐτῶν βούλον- 6
ται διαγωνίσασθαι πρὸς ἀλλήλους, ἐφ' ᾧ τὸν μὲν
νικήσαντα τὰ προκείμενα λαμβάνειν ἆθλα, τὸν δ'
ἡττηθέντα τῶν παρόντων ἀπηλλάχθαι κακῶν, τε- 236.
λευτήσαντα τὸν βίον. πάντων δ' ἀναβοησάντων 7
ἅμα καὶ δηλούντων ὅτι βούλονται μονομαχεῖν, κλη-
ρώσασθαι προσέταξε, καὶ δύο τοὺς λαχόντας καθ-
οπλισαμένους ἐκέλευσε μάχεσθαι πρὸς ἀλλήλους.
παραυτίκα μὲν οὖν ἀκούσαντες οἱ νεανίσκοι ταῦτα, 8
253. καὶ τὰς χεῖρας ἐξαίροντες, εὔχοντο τοῖς θεοῖς, σπεύ-
δων ἕκαστος αὐτὸς γενέσθαι τῶν λαχόντων. ἐπεὶ 9
δ' ἐδηλώθη τὰ κατὰ τὸν κλῆρον, ἦσαν οἱ μὲν εἰ-
ληχότες περιχαρεῖς, οἱ δ' ἄλλοι τοὐναντίον. γενο- 10
μένης δὲ τῆς μάχης οὐχ ἧττον ἐμακάριζον οἱ περι-
λειπόμενοι τῶν αἰχμαλώτων τὸν τεθνεῶτα τοῦ νε-
νικηκότος, ὡς πολλῶν καὶ μεγάλων κακῶν ἐκείνου
μὲν ἀπολελυμένου, σφᾶς δ' αὐτοὺς ἀκμὴν ὑπομέ-
νοντας. ἦν δὲ παραπλησία καὶ περὶ τοὺς πολλοὺς 11
τῶν Καρχηδονίων ἡ διάληψις· ἐκ παραθέσεως γὰρ
θεωρουμένης τῆς τῶν ἀγομένων καὶ ζώντων ταλαι-
πωρίας, τούτους μὲν ἠλέουν, τὸν δὲ τεθνεῶτα πάν-
τες ἐμακάριζον. Ἀννίβας δὲ διὰ τῶν προειρημένων 63
τὴν προκειμένην διάθεσιν ἐνεργασάμενος ταῖς τῶν

2 δυνάμεων ψυχαῖς, μετὰ ταῦτα προελθὼν αὐτὸς τού-
του χάριν ἔφη παρεισάγειν τοὺς αἰχμαλώτους, ἵν'
ἐπὶ τῶν ἀλλοτρίων συμπτωμάτων ἐναργῶς θεασά-
μενοι τὸ συμβαῖνον βέλτιον ὑπὲρ τῶν σφίσι παρ-
3 όντων βουλεύωνται πραγμάτων. εἰς παραπλήσιον
γὰρ αὐτοὺς ἀγῶνα καὶ καιρὸν τὴν τύχην συγκε-
κλεικέναι καὶ παραπλήσια τοῖς νῦν ἆθλα προτε-
4 θεικέναι. δεῖν γὰρ ἢ νικᾶν ἢ θνήσκειν ἢ τοῖς
ἐχθροῖς ὑποχειρίους γενέσθαι ζῶντας. εἶναι δ' ἐκ
μὲν τοῦ νικᾶν ἆθλον οὐχ ἵππους καὶ σάγους, ἀλλὰ
τὸ πάντων ἀνθρώπων γενέσθαι μακαριωτάτους,
5 κρατήσαντας τῆς Ῥωμαίων εὐδαιμονίας, ἐκ δὲ τοῦ
μαχομένους τι παθεῖν διαγωνιζομένους ἕως τῆς
ἐσχάτης ἀναπνοῆς ὑπὲρ τῆς καλλίστης ἐλπίδος μετ-
αλλάξαι τὸν βίον ἐν χειρῶν νόμῳ, μηδενὸς κακοῦ
6 λαβόντας πεῖραν, τοῖς δ' ἡττωμένοις καὶ διὰ τὴν
πρὸς τὸ ζῆν ἐπιθυμίαν ὑπομένουσι φεύγειν ἢ κατ'
ἄλλον τινὰ τρόπον ἑλομένοις τὸ ζῆν παντὸς κακοῦ 237.
7 καὶ πάσης ἀτυχίας μετασχεῖν. οὐδένα γὰρ οὕτως
ἀλόγιστον οὐδὲ νωθρὸν αὐτῶν ὑπάρχειν, ὃς μνημο-
νεύων μὲν τοῦ μήκους τῆς ὁδοῦ τῆς διηνυσμένης
ἐκ τῶν πατρίδων, μνημονεύων δὲ τοῦ πλήθους
254. τῶν μεταξὺ πολεμίων, εἰδὼς δὲ τὰ μεγέθη τῶν
ποταμῶν ὧν διεπέρασεν, ἐλπίσαι ποτ' ἂν ὅτι φεύ-
8 γων εἰς τὴν οἰκείαν ἀφίξεται. διόπερ ᾤετο δεῖν
αὐτούς, ἀποκεκομμένης καθόλου τῆς τοιαύτης ἐλπί-
δος, τὴν αὐτὴν διάληψιν ποιεῖσθαι περὶ τῶν καθ'
αὑτοὺς πραγμάτων ἥνπερ ἀρτίως ἐποιοῦντο περὶ
9 τῶν ἀλλοτρίων συμπτωμάτων. καθάπερ γὰρ ἐπ'
ἐκείνων τὸν μὲν νικήσαντα καὶ τεθνεῶτα πάντες
ἐμακάριζον, τοὺς δὲ ζῶντας ἠλέουν, οὕτως ᾤετο

*δεῖν καὶ περὶ τῶν καθ' αὑτοὺς διαλαμβάνειν, καὶ
πάντας ἰέναι πρὸς τοὺς ἀγῶνας, μάλιστα μὲν νική-
σοντας, ἂν δὲ μὴ τοῦτ' ᾖ δυνατόν, ἀποθανουμέ-
νους. τὴν δὲ τοῦ ζῆν ἡττημένους ἐλπίδα κατὰ* 10
μηδένα τρόπον ἠξίου λαμβάνειν ἐν νῷ. τούτῳ γὰρ 11
*χρησαμένων αὐτῶν τῷ λογισμῷ καὶ τῇ προθέσει
ταύτῃ καὶ τὸ νικᾶν ἅμα καὶ τὸ σῴζεσθαι προδήλως
σφίσι συνεξακολουθήσειν. πάντας γὰρ τοὺς ἢ κατὰ* 12
*προαίρεσιν ἢ κατ' ἀνάγκην τοιαύτῃ προθέσει κεχρη-
μένους οὐδέποτε διεψεῦσθαι τοῦ κρατεῖν τῶν ἀντι-
ταξαμένων. ὅταν δὲ δὴ καὶ τοῖς πολεμίοις συμ-* 13
*βαίνῃ τὴν ἐναντίαν ἐλπίδα ταύτης ὑπάρχειν, ὃ νῦν
ἐστι περὶ Ῥωμαίους, ὥστε φεύγουσι πρόδηλον εἶναι
τοῖς πλείστοις τὴν σωτηρίαν, παρακειμένης αὐτοῖς
τῆς οἰκείας, δῆλον ὡς ἀνυπόστατος γίνοιτ' ἂν ἡ
τῶν ἀπηλπικότων τόλμα. τῶν δὲ πολλῶν ἀποδεχο-* 14
*μένων τό τε παράδειγμα καὶ τοὺς λόγους, καὶ λαμ-
βανόντων ὁρμὴν καὶ παράστασιν οἵαν ὁ παρακαλῶν
ἐσπούδασε, τότε μὲν ἐπαινέσας αὐτοὺς διαφῆκε, τῇ
δ' ἐπαύριον ἀναζυγὴν ἅμα τῷ φωτὶ παρήγγειλε.*

Πόπλιος δὲ περὶ τὰς αὐτὰς ἡμέρας τὸν Πάδον 64
ποταμὸν ἤδη πεπεραιωμένος, τὸν δὲ Τίκινον κρί- 238.
νων εἰς τοὔμπροσθεν διαβαίνειν, τοῖς μὲν ἐπιτη-
255. *δείοις γεφυροποιεῖν παρήγγειλε, τὰς δὲ λοιπὰς δυ-
νάμεις συναγαγὼν παρεκάλει. τὰ μὲν οὖν πολλὰ* 2
*τῶν λεγομένων ἦν περί τε τοῦ τῆς πατρίδος ἀξιώ-
ματος καὶ τῶν προγονικῶν πράξεων, τὰ δὲ τοῦ
παρεστῶτος καιροῦ τοιάδε. ἔφη γὰρ δεῖν καὶ μηδε-* 3
*μίαν μὲν εἰληφότας πεῖραν ἐπὶ τοῦ παρόντος τῶν
ὑπεναντίων, αὐτὸ δὲ τοῦτο γινώσκοντας ὅτι μέλ-
λουσι πρὸς Καρχηδονίους κινδυνεύειν, ἀναμφισβή-*

4 τητον ἔχειν τὴν τοῦ νικᾶν ἐλπίδα, καὶ καθόλου
δεινὸν ἡγεῖσθαι καὶ παράλογον, εἰ τολμῶσι Καρχη-
δόνιοι Ῥωμαίοις ἀντοφθαλμεῖν, πολλάκις μὲν ὑπ'
αὐτῶν ἡττημένοι, πολλοὺς δ' ἐξενηνοχότες φόρους,
μόνον δ' οὐχὶ δουλεύοντες αὐτοῖς ἤδη τοσούτους
5 χρόνους. ὅταν δέ, χωρὶς τῶν προειρημένων, καὶ τῶν
νῦν παρόντων ἀνδρῶν ἔχωμεν ἐπὶ ποσὸν πεῖραν
ὅτι [μόνον] οὐ τολμῶσι κατὰ πρόσωπον ἰδεῖν ἡμᾶς
τίνα χρὴ διάληψιν ποιεῖσθαι περὶ τοῦ μέλλοντος
6 τοὺς ὀρθῶς λογιζομένους; καὶ μὴν οὔτε τοὺς ἱππεῖς
συμπεσόντας τοῖς παρ' αὐτῶν ἱππεῦσι περὶ τὸν
Ῥοδανὸν ποταμὸν ἀπαλλάξαι καλῶς, ἀλλὰ πολλοὺς
ἀποβαλόντας αὐτῶν φυγεῖν αἰσχρῶς μέχρι τῆς ἰδίας
7 παρεμβολῆς, τόν τε στρατηγὸν αὐτῶν καὶ τὴν σύμ-
πασαν δύναμιν, ἐπιγνόντας τὴν παρουσίαν τῶν
ἡμετέρων στρατιωτῶν, φυγῇ παραπλησίαν ποιήσα-
σθαι τὴν ἀποχώρησιν, καὶ παρὰ τὴν αὐτῶν προ-
αίρεσιν διὰ τὸν φόβον κεχρῆσθαι τῇ διὰ τῶν Ἄλπεων
8 πορείᾳ. παρεῖναι δὲ καὶ νῦν ἔφη τὸν Ἀννίβαν,
κατεφθαρκότα μὲν τὸ πλεῖστον μέρος τῆς δυνάμεως,
τὸ δὲ περιλειπόμενον ἀδύνατον καὶ δύσχρηστον
ἔχοντα διὰ τὴν κακουχίαν· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἵπ-
πων τοὺς μὲν πλείστους ἀπολωλεκότα, τοὺς δὲ λοι-
ποὺς ἠχρειωκότα διὰ τὸ μῆκος καὶ τὴν δυσχέρειαν
9 τῆς ὁδοῦ. δι' ὧν ἐπιδεικνύειν ἐπειρᾶτο διότι μόνον
10 ἐπιφανῆναι δεῖ τοῖς πολεμίοις. μάλιστα δ' ἠξίου
θαρρεῖν αὐτοὺς βλέποντας εἰς τὴν αὐτοῦ παρου-
σίαν· οὐδέποτε γὰρ ἂν ἀπολιπὼν τὸν στόλον καὶ
τὰς ἐν Ἰβηρίᾳ πράξεις, ἐφ' ἃς ἀπεστάλη, δεῦρο 239.
256. μετὰ τοιαύτης ἐλθεῖν σπουδῆς, εἰ μὴ καὶ λίαν ἐκ
τῶν κατὰ λόγον ἑώρα τὴν πρᾶξιν ταύτην ἀναγκαίαν

*μὲν οὖσαν τῇ πατρίδι, πρόδηλον δ' ἐν αὐτῇ τὴν
νίκην ὑπάρχουσαν. πάντων δὲ καὶ διὰ τὴν τοῦ* 11
*λέγοντος πίστιν καὶ διὰ τὴν τῶν λεγομένων ἀλή-
θειαν ἐκθύμως ἐχόντων πρὸς τὸ κινδυνεύειν, ἀπο-
δεξάμενος αὐτῶν τὴν ὁρμὴν διαφῆκε, προσπαρα-
καλέσας ἑτοίμους εἶναι πρὸς τὸ παραγγελλόμενον.*

Τῇ δὲ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ προῆγον ἀμφότεροι 65
*παρὰ τὸν ποταμὸν ἐκ τοῦ πρὸς τὰς Ἄλπεις μέρους,
ἔχοντες εὐώνυμον μὲν οἱ Ῥωμαῖοι, δεξιὸν δὲ τὸν
ῥοῦν οἱ Καρχηδόνιοι. γνόντες δὲ τῇ δευτέρᾳ διὰ* 2
*τῶν προνομευόντων ὅτι σύνεγγύς εἰσιν ἀλλήλων,
τότε μὲν αὐτοῦ καταστρατοπεδεύσαντες ἔμειναν. τῇ* 3
*δ' ἐπαύριον πᾶσαν τὴν ἵππον ἀναλαβόντες ἀμφό-
τεροι, Πόπλιος δὲ καὶ τῶν πεζῶν τοὺς ἀκοντιστάς,
προῆγον διὰ τοῦ πεδίου, σπεύδοντες κατοπτεῦσαι
τὰς ἀλλήλων δυνάμεις. ἅμα δὲ τῷ πλησιάζειν αὐ-* 4
*τοῖς καὶ συνιδεῖν τὸν κονιορτὸν ἐξαιρόμενον, εὐ-
θέως συνετάττοντο πρὸς μάχην. ὁ μὲν οὖν Πό-* 5
*πλιος, προθέμενος τοὺς ἀκοντιστὰς καὶ τοὺς ἅμα
τούτοις Γαλατικοὺς ἱππεῖς, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐν μετ-
ώπῳ καταστήσας, προῄει βάδην. ὁ δ' Ἀννίβας* 6
*τὴν μὲν κεχαλινωμένην ἵππον καὶ πᾶν τὸ στάσιμον
αὐτῆς κατὰ πρόσωπον τάξας ἀπήντα τοῖς πολεμίοις,
τοὺς δὲ Νομαδικοὺς ἱππεῖς ἀφ' ἑκατέρου τοῦ κέρα-
τος ἡτοιμάκει πρὸς κύκλωσιν. ἀμφοτέρων δὲ καὶ* 7
*τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ἱππέων φιλοτίμως διακει-
μένων πρὸς τὸν κίνδυνον, τοιαύτην συνέβη γενέ-
σθαι τὴν πρώτην σύμπτωσιν ὥστε τοὺς ἀκοντιστὰς
μὴ φθάσαι τὸ πρῶτον ἐκβαλόντας βέλος, φεύγειν
δ' ἐγκλίναντας εὐθέως διὰ τῶν διαστημάτων ὑπὸ
τὰς παρ' αὐτῶν ἴλας, καταπλαγέντας τὴν ἐπιφορὰν*

καὶ περιδεεῖς γενομένους μὴ συμπατηθῶσιν ὑπὸ
8 τῶν ἐπιφερομένων ἱππέων. οἱ μὲν οὖν κατὰ πρόσ-
ωπον ἀλλήλοις συμπεσόντες ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐποί-
9 ουν ἰσόρροπον τὸν κίνδυνον· ὁμοῦ γὰρ ἦν ἱππο-
257. μαχία καὶ πεζομαχία διὰ τὸ πλῆθος τῶν παρα-
10 καταβαινόντων ἀνδρῶν ἐν αὐτῇ τῇ μάχῃ. τῶν δὲ 240.
Νομάδων κυκλωσάντων καὶ κατόπιν ἐπιπεσόντων,
οἱ μὲν πεζακοντισταὶ τὸ πρῶτον διαφυγόντες τὴν
σύμπτωσιν τῶν ἱππέων τότε συνεπατήθησαν ὑπὸ
τοῦ πλήθους καὶ τῆς ἐπιφορᾶς τῶν Νομάδων· οἱ
11 δὲ κατὰ πρόσωπον ἐξ ἀρχῆς διαμαχόμενοι πρὸς
τοὺς Καρχηδονίους, πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἀπολωλε-
κότες, ἔτι δὲ πλείους τῶν Καρχηδονίων διεφθαρ-
κότες, συνεπιθεμένων ἀπ' οὐρᾶς τῶν Νομάδων,
ἐτράπησαν, οἱ μὲν πολλοὶ σποράδες, τινὲς δὲ περὶ
τὸν ἡγεμόνα συστραφέντες.

66 Πόπλιος μὲν οὖν ἀναζεύξας προσῆγε διὰ τῶν πε-
δίων ἐπὶ τὴν τοῦ Πάδου γέφυραν, σπεύδων φθά-
2 σαι διαβιβάσας τὰ στρατόπεδα. θεωρῶν γὰρ τοὺς
μὲν τόπους ἐπιπέδους ὄντας, τοὺς δ' ὑπεναντίους
ἱπποκρατοῦντας, αὐτὸν δὲ βαρυνόμενον ὑπὸ τοῦ
τραύματος, εἰς ἀσφαλὲς ἔκρινε δεῖν ἀποκαταστῆσαι
3 τὰς δυνάμεις. Ἀννίβας δὲ μέχρι μέν τινος ὑπέλαβε
τοῖς πεζικοῖς στρατοπέδοις αὐτοὺς διακινδυνεύειν·
συνιδὼν δὲ κεκινηκότας ἐκ τῆς παρεμβολῆς, ἕως
μὲν τοῦ πρώτου* ποταμοῦ καὶ τῆς ἐπὶ τούτῳ γεφύ-
4 ρας ἠκολούθει, καταλαβὼν δὲ τὰς μὲν πλείστας
τῶν σανίδων ἀνεσπασμένας, τοὺς δὲ φυλάττοντας
τὴν γέφυραν ἔτι περὶ τὸν ποταμὸν ὑπολειπομένους,
τούτων μὲν ἐγκρατὴς ἐγένετο, σχεδὸν ἑξακοσίων
5 ὄντων τὸν ἀριθμόν· τοὺς δὲ λοιποὺς ἀκούων ἤδη

πολὺ προειληφέναι, μεταβαλόμενος αὖθις εἰς τἀναν-
τία παρὰ τὸν ποταμὸν ἐποιεῖτο τὴν πορείαν, σπεύ-
δων ἐπὶ τόπον εὐγεφύρωτον ἀφικέσθαι τοῦ Πάδου.
καταλύσας δὲ δευτεραῖος καὶ γεφυρώσας τοῖς πο- 6
ταμίοις πλοίοις τὴν διάβασιν Ἀσδρούβᾳ μὲν ἐπ-
έταξε διακομίζειν τὸ πλῆθος, αὐτὸς δὲ διαβὰς εὐ-
θέως ἐχρημάτιζε τοῖς παραγεγονόσι πρεσβευταῖς ἀπὸ
258. τῶν σύνεγγυς τόπων. ἅμα γὰρ τῷ γενέσθαι τὸ προ- 7
τέρημα πάντες ἔσπευδον οἱ παρακείμενοι Κελτοὶ
κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς πρόθεσιν καὶ φίλοι γίνεσθαι
καὶ χορηγεῖν καὶ συστρατεύειν τοῖς Καρχηδονίοις.
ἀποδεξάμενος δὲ τοὺς παρόντας φιλανθρώπως καὶ 8 241.
κομισάμενος τὰς δυνάμεις ἐκ τοῦ πέραν, προῆγε
παρὰ τὸν ποταμόν, τὴν ἐναντίαν ποιούμενος τῇ
πρόσθεν παρόδῳ· κατὰ ῥοῦν γὰρ ἐποιεῖτο τὴν πο-
ρείαν, σπεύδων συνάψαι τοῖς ὑπεναντίοις. ὁ δὲ 9
Πόπλιος, περαιωθεὶς τὸν Πάδον καὶ στρατοπεδεύ-
σας περὶ πόλιν Πλακεντίαν, ἥτις ἦν ἀποικία Ῥω-
μαίων, ἅμα μὲν αὑτὸν ἐθεράπευε καὶ τοὺς ἄλλους
τραυματίας, ἅμα δὲ τὰς δυνάμεις εἰς ἀσφαλὲς ἀπη-
ρεῖσθαι νομίζων, ἦγε τὴν ἡσυχίαν. Ἀννίβας δὲ 10
παραγενόμενος δευτεραῖος ἀπὸ τῆς διαβάσεως ἐγγὺς
τῶν πολεμίων, τῇ τρίτῃ παρέταξε τὴν δύναμιν ἐν
συνόψει τοῖς ὑπεναντίοις. οὐδενὸς δὲ σφίσιν ἀντ- 11
εξάγοντος, κατεστρατοπέδευσε λαβὼν περὶ πεν-
τήκοντα στάδια τὸ μεταξὺ διάστημα τῶν στρατο-
πέδων.

Οἱ δὲ συστρατευόμενοι Κελτοὶ τοῖς Ῥωμαίοις, 67
θεωροῦντες ἐπικυδεστέρας τὰς τῶν Καρχηδονίων
ἐλπίδας, συνταξάμενοι πρὸς ἀλλήλους, καιρὸν ἐπ-
ετήρουν πρὸς ἐπίθεσιν, μένοντες ἐν ταῖς ἑαυτῶν

2 ἕκαστοι σκηναῖς. δειπνοποιησαμένων δὲ καὶ κατα-
κοιμισθέντων τῶν ἐν τῷ χάρακι, παρελθεῖν ἐάσαν-
τες τὸ πλεῖον μέρος τῆς νυκτὸς καθωπλισμένοι
περὶ τὴν ἑωθινὴν φυλακὴν ἐπιτίθενται τοῖς σύν-
3 εγγυς τῶν Ῥωμαίων παραστρατοπεδεύουσι. καὶ πολ-
λοὺς μὲν αὐτῶν ἀπέκτειναν, οὐκ ὀλίγους δὲ κατ-
ετραυμάτισαν· τέλος δὲ τὰς κεφαλὰς ἀποτεμόντες
τῶν τεθνεώτων ἀπεχώρουν πρὸς τοὺς Καρχηδο-
νίους, ὄντες πεζοὶ μὲν εἰς δισχιλίους, ἱππεῖς δὲ
4 μικρῷ λείποντες διακοσίων. Ἀννίβας δὲ φιλοφρό-
νως ἀποδεξάμενος αὐτῶν τὴν παρουσίαν, τούτους
μὲν εὐθέως παρακαλέσας καὶ δωρεὰς ἑκάστοις τὰς
ἁρμοζούσας ἐπαγγειλάμενος ἐξέπεμψεν εἰς τὰς αὑ-
259. τῶν πόλεις, δηλώσοντας μὲν τὰ πεπραγμένα τοῖς
πολίταις, παρακαλέσοντας δὲ πρὸς τὴν αὑτοῦ συμ-
5 μαχίαν. ᾔδει γὰρ ὅτι πάντες κατ' ἀνάγκην αὐτῷ
κοινωνήσουσι τῶν πραγμάτων, ἐπιγνόντες τὸ γεγο-
νὸς ἐκ τῶν σφετέρων πολιτῶν παρασπόνδημα κατὰ
6 τῶν Ῥωμαίων. ἅμα δὲ τούτοις καὶ τῶν Βοίων παρα-
γεγονότων, καὶ τοὺς τρεῖς ἄνδρας ἐγχειριζόντων
αὐτῷ τοὺς ἐπὶ τὴν διάδοσιν τῆς χώρας ὑπὸ Ῥω- 242.
μαίων ἐξαπεσταλμένους, ὧν κατ' ἀρχὰς ἐκυρίευσαν
τοῦ πολέμου, παρασπονδήσαντες, καθάπερ ἐπάνω
7 προεῖπον, ἀποδεξάμενος Ἀννίβας τὴν εὔνοιαν αὐ-
τῶν, ὑπὲρ μὲν τῆς φιλίας καὶ συμμαχίας ἔθετο πρὸς
τοὺς παρόντας πίστεις· τούς γε μὴν ἄνδρας αὐτοῖς
ἀπέδωκε, παραγγείλας τηρεῖν, ἵνα παρὰ τούτων
κομίσωνται τοὺς αὑτῶν ὁμήρους κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς
πρόθεσιν.

8 Πόπλιος δὲ σχετλιάζων ἐπὶ τῷ γεγονότι παρα-
σπονδήματι, καὶ συλλογισάμενος ὅτι πάλαι τῶν Κελ-

τῶν πρὸς αὐτοὺς ἀλλοτρίως διακειμένων, τούτων
ἐπιγεγονότων πάντας τοὺς πέριξ Γαλάτας συμβήσε-
ται πρὸς τοὺς Καρχηδονίους ἀπονεύειν, ἔγνω δεῖν
εὐλαβηθῆναι τὸ μέλλον. διόπερ ἐπιγενομένης τῆς 9
νυκτὸς ὑπὸ τὴν ἑωθινὴν ἀναζεύξας, ἐποιεῖτο τὴν
πορείαν ὡς ἐπὶ τὸν Τρεβίαν ποταμὸν καὶ τοὺς τούτῳ
συνάπτοντας γεωλόφους, πιστεύων τῇ τε τῶν τόπων
ὀχυρότητι καὶ τοῖς παροικοῦσι τῶν συμμάχων. Ἀννί- 68
βας δὲ τὴν ἀναζυγὴν αὐτῶν ἐπιγνούς, παραυτίκα
μὲν τοὺς Νομαδικοὺς ἱππεῖς ἐξαπέστελλε, μετ' οὐ
πολὺ δὲ τοὺς ἄλλους, τούτοις δ' ἐκ ποδὸς τὴν δύνα-
μιν ἔχων αὐτὸς εἵπετο κατόπιν. οἱ μὲν οὖν Νομά- 2
δες εἰς ἔρημον τὴν στρατοπεδείαν ἐμπεσόντες ταύ-
την ἐνεπίμπρασαν. ὃ δὴ καὶ σφόδρα συνήνεγκε 3
τοῖς Ῥωμαίοις, ὡς εἴπερ οὗτοι κατὰ πόδας ἀκολου-
θήσαντες συνῆψαν ταῖς ἀποσκευαῖς, πολλοὺς ἂν
αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἱππέων ἐν τοῖς ἐπιπέδοις συνέβη
διαφθαρῆναι. νῦν δ' οἱ πλείους ἔφθασαν διαβάντες 4
260. τὸν Τρεβίαν ποταμόν· τῶν δὲ καταλειφθέντων ἐπὶ
τῆς οὐραγίας οἱ μὲν διεφθάρησαν, οἱ δὲ ζῶντες
ἑάλωσαν ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων.

Πόπλιος μὲν οὖν διαβὰς τὸν προειρημένον πο- 5
ταμὸν ἐστρατοπέδευσε περὶ τοὺς πρώτους λόφους,
καὶ περιλαβὼν τάφρῳ καὶ χάρακι τὴν παρεμβολὴν 6
ἀνεδέχετο μὲν τὸν Τεβέριον καὶ τὰς μετ' ἐκείνου
δυνάμεις· ἐθεράπευε δ' αὑτὸν ἐπιμελῶς, σπουδάζων,
εἰ δύναιτο κοινωνῆσαι τοῦ μέλλοντος κινδύνου. 243.
Ἀννίβας δὲ περὶ τετταράκοντα σταδίους ἀποσχὼν 7
τῶν πολεμίων, αὐτοῦ κατεστρατοπέδευσε. τὸ δὲ 8
τῶν Κελτῶν πλῆθος τὸ τὰ πεδία κατοικοῦν, συν-
εξεστηκὸς ταῖς τῶν Καρχηδονίων ἐλπίσι, δαψιλῶς

μὲν ἐχορήγει τὸ στρατόπεδον τοῖς ἐπιτηδείοις, ἕτοι-
μον δ' ἦν παντὸς κοινωνεῖν ἔργου καὶ κινδύνου
9 τοῖς περὶ τὸν Ἀννίβαν. οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ, προσ-
πεπτωκότων τῶν κατὰ τὴν ἱππομαχίαν, ἐξενίζοντο
μὲν τῷ τὸ συμβεβηκὸς εἶναι παρὰ τὴν προσδοκίαν,
οὐ μὴν ἠπόρουν γε σκήψεων πρὸς τὸ μὴ δοκεῖν αὐ-
10 τοῖς ἧτταν εἶναι τὸ γεγονός, ἀλλ' οἱ μὲν ᾐτιῶντο
τὴν τοῦ στρατηγοῦ προπέτειαν, οἱ δὲ τὴν τῶν Κελ-
τῶν ἐθελοκάκησιν, στοχαζόμενοι διὰ τῆς τελευταίας
11 ἀποστάσεως. καθόλου δὲ τῶν πεζικῶν στρατοπέδων
ἀκεραίων ὄντων· ἀκεραίους εἶναι διελάμβανον τὰς
12 ὑπὲρ τῶν ὅλων ἐλπίδας. ὅθεν καὶ συνάψαντος τοῦ
Τεβερίου καὶ τῶν μετ' ἐκείνου στρατοπέδων, καὶ
διαπορευομένων διὰ τῆς Ῥώμης, ἐξ ἐπιφανείας ἐδόξα-
13 ζον κριθήσεσθαι τὴν μάχην. ἀθροισθέντων δὲ τῶν
στρατιωτῶν κατὰ τὸν ὅρκον εἰς Ἀρίμινον, ἀναλαβὼν
αὐτοὺς ὁ στρατηγὸς προῆγε, σπεύδων συνάψαι τοῖς
14 περὶ τὸν Πόπλιον. συμμίξας δὲ καὶ καταστρατοπε-
δεύσας παρ' αὐτοῖς ταῖς οἰκείαις δυνάμεσι, τὸ μὲν
πλῆθος ἀνελάμβανε τῶν ἀνδρῶν, ὡς ἂν ἐκ Λιλυ-
βαίου τετταράκοντα συνεχῶς ἡμέρας πεπεζοπορηκό-
των εἰς Ἀρίμινον· τὰς δὲ παρασκευὰς ἐποιεῖτο πά-
15 σας ὡς πρὸς μάχην, αὐτὸς δ' ἐπιμελῶς συνήδρευε
261. τῷ Ποπλίῳ, τὰ μὲν ἤδη γεγονότα πυνθανόμενος,
περὶ δὲ τῶν παρόντων συνδιανοούμενος.

69 Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς Ἀννίβας πραξι-
κοπήσας πόλιν Κλαστίδιον, ἐνδόντος αὐτῷ τοῦ πε-
πιστευμένου παρὰ Ῥωμαίων, ἀνδρὸς Βρεντεσίνου,
2 κατέσχε. γενόμενος δὲ κύριος τῆς φρουρᾶς καὶ τῆς
τοῦ σίτου παραθέσεως, τούτῳ μὲν πρὸς τὸ παρὸν
ἐχρήσατο, τοὺς δὲ παραληφθέντας ἄνδρας ἀβλαβεῖς

μεθ' ἑαυτοῦ προῆγε, δεῖγμα βουλόμενος ἐκφέρειν 3
τῆς σφετέρας προαιρέσεως πρὸς τὸ μὴ δεδιότας **244.**
ἀπελπίζειν τὴν παρ' αὑτοῦ σωτηρίαν τοὺς ὑπὸ
τῶν καιρῶν καταλαμβανομένους. τὸν δὲ προδότην 4
ἐτίμησε μεγαλείως, ἐκκαλέσασθαι σπουδάζων τοὺς
ἐπὶ πραγμάτων ταττομένους πρὸς τὰς Καρχηδονίων
ἐλπίδας.

Μετὰ δὲ ταῦτα συνθεωρήσας τινὰς τῶν Κελ- 5
τῶν, οἳ κατῴκουν μεταξὺ τοῦ Πάδου καὶ τοῦ Τρεβία
ποταμοῦ, πεποιημένος μὲν καὶ πρὸς αὑτὸν φιλίαν,
διαπεμπομένους δὲ καὶ πρὸς Ῥωμαίους, καὶ πεπει-
σμένους τῷ τοιούτῳ τρόπῳ τὴν παρ' ἀμφοῖν ἀσφά-
λειαν αὑτοῖς ὑπάρξειν, ἐξαποστέλλει πεζοὺς μὲν δισ- 6
χιλίους, ἱππεῖς δὲ Κελτοὺς καὶ Νομάδας εἰς χιλίους,
προστάξας ἐπιδραμεῖν αὐτῶν τὴν χώραν. τῶν δὲ 7
πραξάντων τὸ προσταχθὲν καὶ πολλὴν περιβαλομέ-
νων λείαν, εὐθέως οἱ Κελτοὶ παρῆσαν ἐπὶ τὸν χά-
ρακα τῶν Ῥωμαίων, δεόμενοι σφίσι βοηθεῖν. Τε- 8
βέριος δὲ καὶ πάλαι ζητῶν ἀφορμὴν τοῦ πράττειν
τι, τότε λαβὼν πρόφασιν ἐξαπέστειλε τῶν μὲν ἱπ-
πέων τὸ πλεῖστον μέρος, πεζοὺς δὲ σὺν τούτοις
ἀκοντιστὰς εἰς χιλίους. σπουδῇ δὲ τούτων προσ- 9
μιξάντων πέραν τοῦ Τρεβία καὶ διαμαχομένων τοῖς
πολεμίοις ὑπὲρ τῆς λείας, ἐτράπησαν οἱ Κελτοὶ σὺν
τοῖς Νομάσι καὶ τὴν ἀποχώρησιν ἐπὶ τὸν ἑαυτῶν
ἐποιοῦντο χάρακα. ταχὺ δὲ συννοήσαντες τὸ γινό- 10
262. *μενον οἱ προκαθήμενοι τῆς τῶν Καρχηδονίων παρ-*
εμβολῆς ἐντεῦθεν ταῖς ἐφεδρείαις ἐβοήθουν τοῖς
πιεζομένοις· οὗ γενομένου τραπέντες οἱ Ῥωμαῖοι
πάλιν ἐποιοῦντο τὴν ἀπόλυσιν εἰς τὴν ἑαυτῶν παρ-
εμβολήν. Τεβέριος δὲ συνορῶν τὸ γινόμενον, πάντας 11

ἐπαφῆκε τοὺς ἵππους καὶ τοὺς ἀκοντιστάς. τούτου
δὲ συμπεσόντος, αὖθις ἐγκλίναντες οἱ Κελτοὶ πρὸς
12 τὴν ἑαυτῶν ἀσφάλειαν ἀπεχώρουν. ὁ δὲ στρατηγὸς
τῶν Καρχηδονίων, ἀπαράσκευος ὢν πρὸς τὸ κρίνειν
τὰ ὅλα, καὶ νομίζων δεῖν μηδέποτε χωρὶς προθέσεως
μηδ' ἐκ πάσης ἀφορμῆς ποιεῖσθαι τοὺς ὁλοσχερεῖς
13 κινδύνους, ὅπερ εἶναι φατέον ἡγεμόνος ἔργον ἀγα-
θοῦ, τότε μὲν ἐπέσχε τοὺς παρ' αὑτοῦ συνεγγίσαντας **245.**
τῷ χάρακι, καὶ στῆναι μὲν ἐκ μεταβολῆς ἠνάγκασε,
διώκειν δὲ καὶ συμπλέκεσθαι τοῖς πολεμίοις ἐκώλυσε,
διὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ σαλπιγκτῶν ἀνακαλούμενος.
14 οἱ δὲ Ῥωμαῖοι βραχὺν ἐπισχόντες χρόνον ἀνέλυσαν,
ὀλίγους μὲν αὑτῶν ἀποβαλόντες, πλείους δὲ τῶν
Καρχηδονίων διεφθαρκότες.

70 Ὁ δὲ Τεβέριος μετεωρισθεὶς καὶ περιχαρὴς γενό-
μενος ἐπὶ τῷ προτερήματι, φιλοτίμως εἶχε πρὸς τὸ
2 τὴν ταχίστην κρῖναι τὰ ὅλα. προέκειτο μὲν οὖν
αὐτῷ κατὰ τὴν ἰδίαν γνώμην χρῆσθαι τοῖς παροῦσι,
διὰ τὸ τὸν Πόπλιον ἀρρωστεῖν· ὅμως δὲ βουλόμενος
προσλαβέσθαι καὶ τὴν τοῦ συνάρχοντος γνώμην,
3 ἐποιεῖτο λόγους περὶ τούτων πρὸς αὐτόν. ὁ δὲ
Πόπλιος τὴν ἐναντίαν εἶχε διάληψιν περὶ τῶν ἐν-
4 εστώτων· τὰ γὰρ στρατόπεδα χειμασκήσαντα βελτίω
τὰ παρ' αὑτῶν ὑπελάμβανε γενήσεσθαι, τήν τε τῶν
Κελτῶν ἀθεσίαν οὐκ ἐμμενεῖν ἐν τῇ πίστει, τῶν
Καρχηδονίων ἀπραγούντων καὶ τὴν ἡσυχίαν ἀναγ-
καζομένων ἄγειν, ἀλλὰ καινοτομήσειν τι πάλιν κατ'
5 ἐκείνων. πρὸς δὲ τούτοις αὐτὸς ὑγιασθεὶς ἐκ τοῦ
263. τραύματος ἀληθινὴν παρέξεσθαι χρείαν ἤλπιζε τοῖς
7 κοινοῖς πράγμασι. διὸ καὶ τοιούτοις χρώμενος λο-
γισμοῖς μένειν ἠξίου τὸν Τεβέριον ἐπὶ τῶν ὑπο-

κειμένων. ὁ δὲ προειρημένος ᾔδει μὲν ἕκαστα τού- 7
των ἀληθινῶς λεγόμενα καὶ δεόντως, ὑπὸ δὲ τῆς
φιλοδοξίας ἐλαυνόμενος καὶ καταπιστεύων τοῖς πράγ-
μασι παραλόγως ἔσπευδε κρῖναι δι' αὑτοῦ τὰ ὅλα
καὶ μήτε τὸν Πόπλιον δύνασθαι παρατυχεῖν τῇ
μάχῃ μήτε τοὺς ἐπικαθεσταμένους στρατηγοὺς φθάσαι
παραλαβόντας τὴν ἀρχήν· οὗτος γὰρ ἦν ὁ χρόνος.
διόπερ οὐ τὸν τῶν πραγμάτων καιρὸν ἐκλεγόμενος, 8
ἀλλὰ τὸν ἴδιον, ἔμελλε τοῦ δέοντος σφαλήσεσθαι
προφανῶς. ὁ δ' Ἀννίβας, παραπλησίους ἔχων ἐπι- 9
νοίας Ποπλίῳ περὶ τῶν ἐνεστώτων, κατὰ τοὐναντίον
ἔσπευδε συμβαλεῖν τοῖς πολεμίοις, θέλων μὲν πρῶτον
ἀκεραίοις ἀποχρήσασθαι ταῖς τῶν Κελτῶν ὁρμαῖς,
δεύτερον ἀνασκήτοις καὶ νεοσυλλόγοις συμβαλεῖν 10
τοῖς τῶν Ῥωμαίων στρατοπέδοις, τρίτον ἀδυνατοῦν- **246.**
τος ἔτι τοῦ Ποπλίου ποιήσασθαι τὸν κίνδυνον, τὸ
δὲ μέγιστον πράττειν τι καὶ μὴ προΐεσθαι διὰ κενῆς
τὸν χρόνον. τῷ γὰρ εἰς ἀλλοτρίαν καθέντι χώραν 11
στρατόπεδα καὶ παραδόξοις ἐγχειροῦντι πράγμασιν
εἷς τρόπος ἐστὶν οὗτος σωτηρίας, τὸ συνεχῶς καινο-
ποιεῖν ἀεὶ τὰς τῶν συμμάχων ἐλπίδας.

Ἀννίβας μὲν οὖν, εἰδὼς τὴν ἐσομένην ὁρμὴν 12
τοῦ Τεβερίου, πρὸς τούτοις ἦν. πάλαι δὲ συνεω- 71
ρακὼς μεταξὺ τῶν στρατοπέδων τόπον, ἐπίπεδον
μὲν καὶ ψιλόν, εὐφυῆ δὲ πρὸς ἐνέδραν διά τι ῥεῖ-
θρον ἔχον ὀφρῦν, ἐπὶ δὲ ταύτης ἀκάνθας καὶ βά-
τους συνεχεῖς ἐπιπεφυκότας, ἐγίνετο πρὸς τῷ στρα-
τηγεῖν τοὺς ὑπεναντίους. ἔμελλε δ' εὐχερῶς λήσειν· 2
οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι πρὸς μὲν τοὺς ὑλώδεις τόπους
ὑπόπτως εἶχον διὰ τὸ τοὺς Κελτοὺς ἀεὶ τιθέναι
τὰς ἐνέδρας ἐν τοῖς τοιούτοις χωρίοις, τοῖς δ' ἐπι-

264. 3 πέδοις καὶ ψιλοῖς ἀπεπίστευον, οὐκ εἰδότες ὅτι καὶ
πρὸς τὸ λαθεῖν καὶ πρὸς τὸ μηδὲν παθεῖν τοὺς
ἐνεδρεύσαντας εὐφυέστεροι τυγχάνουσιν ὄντες τῶν
ὑλωδῶν, διὰ τὸ δύνασθαι μὲν ἐκ πολλοῦ προορᾶν
πάντα τοὺς ἐνεδρεύοντας, εἶναι δ' ἐπιπροσθήσεις
4 ἱκανὰς ἐν τοῖς πλείστοις τόποις. τὸ γὰρ τυχὸν
ῥεῖθρον μετὰ βραχείας ὀφρύος, ποτὲ δὲ κάλαμοι
καὶ πτέρεις καί τι γένος ἀκανθῶν, οὐ μόνον πεζούς,
ἀλλὰ καὶ τοὺς ἱππεῖς ἐνίοτε δύναται κρύπτειν, ἐὰν
βραχέα τις προνοηθῇ τοῦ τὰ μὲν ἐπίσημα τῶν
ὅπλων ὕπτια τιθέναι πρὸς τὴν γῆν, τὰς δὲ περι-
5 κεφαλαίας ὑποτιθέναι τοῖς ὅπλοις. πλὴν ὅ γε τῶν
Καρχηδονίων στρατηγὸς κοινολογηθεὶς Μάγωνι τἀ-
δελφῷ καὶ τοῖς συνέδροις περὶ τοῦ μέλλοντος ἀγῶ-
νος, συγκατατιθεμένων αὐτῷ πάντων ταῖς ἐπιβο-
6 λαῖς, ἅμα τῷ δειπνοποιήσασθαι τὸ στρατόπεδον
ἀνακαλεσάμενος Μάγωνα τὸν ἀδελφόν, ὄντα νέον
μέν, ὁρμῆς δὲ πλήρη καὶ παιδομαθῆ περὶ τὰ πολε-
μικά, συνέστησε τῶν ἱππέων ἄνδρας ἑκατὸν καὶ 265.
7 πεζοὺς τοὺς ἴσους. ἔτι δὲ τῆς ἡμέρας οὔσης ἐξ
ὅλου τοῦ στρατοπέδου σημηνάμενος τοὺς εὐρωστο-
τάτους παρηγγέλκει δειπνοποιησαμένους ἥκειν ἐπὶ
8 τὴν αὑτοῦ σκηνήν. παρακαλέσας δὲ καὶ παραστήσας
τούτοις τὴν πρέπουσαν ὁρμὴν τῷ καιρῷ, παρήγ-
γελλε δέκα τοὺς ἀνδρωδεστάτους ἕκαστον ἐπιλεξά-
μενον ἐκ τῶν ἰδίων τάξεων ἥκειν εἴς τινα τόπον
9 ὃν ᾔδει τῆς στρατοπεδείας. τῶν δὲ πραξάντων
τὸ συνταχθέν, τούτους μὲν ὄντας ἱππεῖς χιλίους
καὶ πεζοὺς ἄλλους τοσούτους ἐξαπέστειλε νυκτὸς
εἰς τὴν ἐνέδραν, συστήσας ὁδηγοὺς καὶ τἀδελφῷ
10 διαταξάμενος περὶ τοῦ καιροῦ τῆς ἐπιθέσεως· αὐτὸς

δ' ἅμα τῷ φωτὶ τοὺς Νομαδικοὺς ἱππεῖς συναγα-
265. γών, ὄντας φερεκάκους διαφερόντως, παρεκάλεσε
καί τινας δωρεὰς ἐπαγγειλάμενος τοῖς ἀνδραγαθή-
σασι προσέταξε πελάσαντας τῷ τῶν ἐναντίων χάρακι
κατὰ σπουδὴν ἐπιδιαβαίνειν τὸν ποταμὸν καὶ προσ-
ακροβολιζομένους κινεῖν τοὺς πολεμίους, βουλό-
μενος ἀναρίστους καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἀπαρασκεύους
λαβεῖν τοὺς ὑπεναντίους. τοὺς δὲ λοιποὺς ἡγε- 11
μόνας ἀθροίσας ὁμοίως παρεκάλεσε πρὸς τὸν κίν-
δυνον, καὶ πᾶσιν ἀριστοποιεῖσθαι παρήγγειλε καὶ
περὶ τὴν τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἵππων γίνεσθαι θε-
ραπείαν.

Ὁ δὲ Τεβέριος ἅμα τῷ συνιδεῖν ἐγγίζοντας τοὺς 72
Νομαδικοὺς ἱππεῖς παραυτίκα μὲν αὐτὴν τὴν ἵπ-
πον ἐξαπέστελλε, προστάξας ἔχεσθαι καὶ συμπλέ-
κεσθαι τοῖς πολεμίοις. ἑξῆς δὲ τούτοις ἐξέπεμπε 2
τοὺς πεζακοντιστὰς εἰς ἑξακισχιλίους· ἐκίνει δὲ καὶ
τὴν λοιπὴν δύναμιν ἐκ τοῦ χάρακος, ὡς ἐξ ἐπιφα-
νείας κριθησομένων τῶν ὅλων, ἐπαιρόμενος τῷ τε
πλήθει τῶν ἀνδρῶν καὶ τῷ γεγονότι τῇ προτεραίᾳ
περὶ τοὺς ἱππεῖς εὐημερήματι. οὔσης δὲ τῆς ὥρας 3
περὶ χειμερινὰς τροπὰς καὶ τῆς ἡμέρας νιφετώδους
καὶ ψυχρᾶς διαφερόντως, τῶν δ' ἀνδρῶν καὶ τῶν
ἵππων σχεδὸν ὡς εἰπεῖν ἁπάντων ἀναρίστων ἐκ-
πεπορευμένων, τὸ μὲν πρῶτον ὁρμῇ καὶ προθυμίᾳ 248.
τὸ πλῆθος περιῆν· ἐπιγενομένης δὲ τῆς τοῦ Τρεβία 4
ποταμοῦ διαβάσεως, καὶ προσαναβεβηκότος τῷ ῥεύ-
ματι διὰ τὸν ἐν τῇ νυκτὶ γενόμενον ἐν τοῖς ὑπὲρ
τὰ στρατόπεδα τόποις ὄμβρον, μόλις ἕως τῶν μα-
σθῶν οἱ πεζοὶ βαπτιζόμενοι διέβαινον· ἐξ ὧν ἐκακο- 5
πάθει τὸ στρατόπεδον ὑπό τε τοῦ ψύχους καὶ τῆς

ἐνδείας, ὡς ἂν ἤδη καὶ τῆς ἡμέρας προβαινούσης.
6 οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, κατὰ σκηνὰς βεβρωκότες καὶ
πεπωκότες, καὶ τοὺς ἵππους ἡτοιμακότες, ἠλείφοντο
7 καὶ καθωπλίζοντο περὶ τὰ πυρὰ πάντες. Ἀννίβας
266. δὲ τὸν καιρὸν ἐπιτηρῶν, ἅμα τῷ συνιδεῖν διαβεβη-
κότας τοὺς Ῥωμαίους τὸν ποταμὸν προβαλόμενος
ἐφεδρείαν τοὺς λογχοφόρους καὶ Βαλιαρεῖς, ὄντας
8 εἰς ὀκτακισχιλίους, ἐξῆγε τὴν δύναμιν. καὶ προ-
αγαγὼν ὡς ὀκτὼ στάδια πρὸ τῆς στρατοπεδείας τοὺς
μὲν πεζοὺς ἐπὶ μίαν εὐθεῖαν παρενέβαλε, περὶ δισ-
μυρίους ὄντας τὸν ἀριθμόν, Ἴβηρας καὶ Κελτοὺς
9 καὶ Λίβυας, τοὺς δ' ἱππεῖς διελὼν ἐφ' ἑκάτερον
παρέστησε τὸ κέρας, πλείους ὄντας μυρίων σὺν τοῖς
παρὰ τῶν Κελτῶν συμμάχοις, τὰ δὲ θηρία μερίσας
10 πρὸ τῶν κεράτων, δι' ἀμφοτέρων προεβάλετο. Τε-
βέριος δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν τοὺς μὲν ἱππεῖς
ἀνεκαλεῖτο, θεωρῶν οὐκ ἔχοντας ὅ,τι χρήσονται τοῖς
ὑπεναντίοις διὰ τὸ τοὺς Νομάδας ἀποχωρεῖν μὲν
εὐχερῶς καὶ σποράδην, ἐπικεῖσθαι δὲ πάλιν ἐκ μετα-
βολῆς τολμηρῶς καὶ θρασέως· τὸ γὰρ τῆς Νομαδι-
11 κῆς μάχης ἴδιόν ἐστι τοῦτο· τοὺς δὲ πεζοὺς παρεν-
έβαλε κατὰ τὰς εἰθισμένας παρ' αὐτοῖς τάξεις, ὄντας
τοὺς μὲν Ῥωμαίους εἰς μυρίους ἑξακισχιλίους, τοὺς
12 δὲ συμμάχους εἰς δισμυρίους. τὸ γὰρ τέλειον στρα-
τόπεδον παρ' αὐτοῖς πρὸς τὰς ὁλοσχερεῖς ἐπιβολὰς
ἐκ τοσούτων ἀνδρῶν ἐστιν, ὅταν ὁμοῦ τοὺς ὑπάτους
13 ἑκατέρους οἱ καιροὶ συνάγωσι. μετὰ δὲ ταῦτα τοὺς
ἱππεῖς ἐφ' ἑκάτερον θεὶς τὸ κέρας, ὄντας εἰς τετρα-
κισχιλίους, ἐπῄει τοῖς ὑπεναντίοις σοβαρῶς, ἐν τάξει
καὶ βάδην ποιούμενος τὴν ἔφοδον. ἤδη δὲ σύνεγ- 249.
73 γυς ὄντων ἀλλήλοις, συνεπλάκησαν οἱ προκείμενοι

τῶν δυνάμεων εὔζωνοι. τούτου δὲ συμβάντος, οἱ 2
μὲν Ῥωμαῖοι κατὰ πολλοὺς τρόπους ἡλαττοῦντο, τοῖς
δὲ Καρχηδονίοις ὑπερδέξιον γίνεσθαι συνέβαινε τὴν
χρείαν, ἅτε δὴ τῶν μὲν Ῥωμαίων πεζακοντιστῶν 3
κακοπαθούντων ἐξ ὄρθρου καὶ προειμένων τὰ πλεῖστα
βέλη κατὰ τὴν πρὸς τοὺς Νομάδας συμπλοκήν, τῶν
δὲ καταλειπομένων βελῶν ἠχρειωμένων αὐτοῖς διὰ
267. τὴν συνέχειαν τῆς νοτίδος. παραπλήσια δὲ τούτοις
συνέβαινε καὶ περὶ τοὺς ἱππεῖς γίνεσθαι καὶ περὶ 4
τὸ σύμπαν αὐτοῖς στρατόπεδον. περί γε μὴν τοὺς 5
Καρχηδονίους ὑπῆρχε τἀναντία τούτων· ἀκμαῖοι γὰρ
παρατεταγμένοι καὶ νεαλεῖς ἀεὶ πρὸς τὸ δέον εὐχρή-
στως καὶ προθύμως εἶχον. διόπερ ἅμα τῷ δέξα- 6
σθαι διὰ τῶν διαστημάτων τοὺς προκινδυνεύοντας
καὶ συμπεσεῖν τὰ βαρέα τῶν ὅπλων ἀλλήλοις, οἱ
μὲν ἱππεῖς οἱ τῶν Καρχηδονίων εὐθέως ἀπ' ἀμφοῖν
τοῖν κεράτοιν ἐπίεζον τοὺς ὑπεναντίους, ὡς ἂν τῷ
πλήθει πολὺ διαφέροντες καὶ ταῖς ἀκμαῖς αὐτῶν τε
καὶ τῶν ἵππων διὰ τὴν προειρημένην ἀκεραιότητα
περὶ τὴν ἔξοδον· τοῖς δὲ Ῥωμαίοις τῶν ἱππέων ὑπο- 7
χωρησάντων καὶ ψιλωθέντων τῶν τῆς φάλαγγος κε-
ράτων, οἵ τε λογχοφόροι τῶν Καρχηδονίων καὶ τὸ
τῶν Νομάδων πλῆθος, ὑπεραίροντες τοὺς προτεταγ-
μένους τῶν ἰδίων καὶ πρὸς τὰ κέρατα προσπίπτοντες
τοῖς Ῥωμαίοις, πολλὰ καὶ κακὰ διειργάζοντο καὶ
μάχεσθαι τοῖς κατὰ πρόσωπον οὐκ εἴων. οἱ δ' ἐν 8
τοῖς βαρέσιν ὅπλοις, παρ' ἀμφοῖν τὰς πρώτας ἔχον-
τες καὶ μέσας τῆς ὅλης παρεμβολῆς τάξεις, ἐπὶ πολὺν
χρόνον ἐμάχοντο συστάδην, ἐφάμιλλον ποιούμενοι
τὸν κίνδυνον. ἐν ᾧ καιρῷ διαναστάντων τῶν ἐκ 74
τῆς ἐνέδρας Νομάδων, καὶ προσπεσόντων ἄφνω

κατὰ νώτου τοῖς ἀγωνιζομένοις περὶ τὰ μέσα, μεγά-
λην ταραχὴν καὶ δυσχρηστίαν συνέβαινε γίνεσθαι
2 περὶ τὰς τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις. τέλος δ' ἀμφό-
τερα τὰ κέρατα τῶν περὶ τὸν Τεβέριον πιεζούμενα 4
κατὰ πρόσωπον μὲν ὑπὸ τῶν θηρίων, πέριξ δὲ καὶ 250.
κατὰ τὰς ἐκ τῶν πλαγίων ἐπιφανείας ὑπὸ τῶν εὐζώ-
νων, ἐτράπησαν καὶ συνεωθοῦντο κατὰ τὸν διωγμὸν
3 πρὸς τὸν ὑποκείμενον ποταμόν. τούτου δὲ συμ-
βάντος, οἱ κατὰ μέσον τὸν κίνδυνον ταχθέντες τῶν
Ῥωμαίων, οἱ μὲν κατόπιν ἐφεστῶτες ὑπὸ τῶν ἐκ
4 τῆς ἐνέδρας προσπεσόντων ἀπώλλυντο καὶ κακῶς
ἔπασχον, οἱ δὲ περὶ τὰς πρώτας χώρας ἐπαναγκα-
268. σθέντες ἐκράτησαν τῶν Κελτῶν καὶ μέρους τινὸς
τῶν Λιβύων, καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀποκτείναντες
5 διέκοψαν τὴν τῶν Καρχηδονίων τάξιν. θεωροῦντες
δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν ἰδίων κεράτων ἐκπεπιεσμένους, τὸ
μὲν ἐπιβοηθεῖν τούτοις ἢ πάλιν εἰς τὴν ἑαυτῶν
ἀπιέναι παρεμβολὴν ἀπέγνωσαν, ὑφορώμενοι μὲν τὸ
πλῆθος τῶν ἱππέων, κωλυόμενοι δὲ διὰ τὸν ποταμὸν
καὶ τὴν ἐπιφορὰν καὶ συστροφὴν τοῦ κατὰ κεφαλὴν
6 ὄμβρου. τηροῦντες δὲ τὰς τάξεις ἀθρόοι μετ' ἀσφα-
λείας ἀπεχώρησαν εἰς Πλακεντίαν, ὄντες οὐκ ἐλάτ-
7 τους μυρίων. τῶν δὲ λοιπῶν οἱ μὲν πλεῖστοι περὶ
τὸν ποταμὸν ἐφθάρησαν ὑπό τε τῶν θηρίων καὶ
8 τῶν ἱππέων, οἱ δὲ διαφυγόντες τῶν πεζῶν καὶ τὸ
πλεῖστον μέρος τῶν ἱππέων, πρὸς τὸ προειρημένον
σύστημα ποιούμενοι τὴν ἀποχώρησιν, ἀνεκομίσθησαν
9 ἅμα τούτοις εἰς Πλακεντίαν. τὸ δὲ τῶν Καρχηδο-
νίων στρατόπεδον, ἕως τοῦ ποταμοῦ καταδιῶξαν
τοὺς πολεμίους, ὑπὸ δὲ τοῦ χειμῶνος οὐκέτι δυνά-
μενον πορρωτέρω προβαίνειν, ἐπανῆλθε πάλιν εἰς

τὴν παρεμβολήν. καὶ πάντες ἐπὶ μὲν τῇ μάχῃ περιχαρεῖς ἦσαν, ὡς κατωρθωκότες· συνέβαινε γὰρ ὀλίγους μὲν τῶν Ἰβήρων καὶ Λιβύων, τοὺς δὲ πλείους ἀπολωλέναι τῶν Κελτῶν· ὑπὸ δὲ τῶν ὄμβρων 11 καὶ τῆς ἐπιγινομένης χιόνος οὕτως διετίθεντο δεινῶς ὥστε τὰ μὲν θηρία διαφθαρῆναι πλὴν ἑνός, πολλοὺς δὲ καὶ τῶν ἀνδρῶν ἀπόλλυσθαι καὶ τῶν ἵππων διὰ τὸ ψῦχος.

Ὁ δὲ Τεβέριος, εἰδὼς μὲν τὰ συμβεβηκότα, βου- 75 λόμενος δὲ κατὰ δύναμιν ἐπικρύπτεσθαι τοὺς ἐν τῇ Ῥώμῃ τὸ γεγονός, ἔπεμψε τοὺς ἀπαγγελοῦντας ὅτι μάχης γενομένης τὴν νίκην αὐτῶν ὁ χειμὼν ἀφείλετο. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι παραυτίκα μὲν ἐπίστευον τοῖς 2 251. προσπίπτουσι· μετ' οὐ πολὺ δὲ πυνθανόμενοι τοὺς μὲν Καρχηδονίους καὶ τὴν παρεμβολὴν τὴν αὐτῶν τηρεῖν καὶ τοὺς Κελτοὺς πάντας ἀπονενευκέναι πρὸς τὴν ἐκείνων φιλίαν, τοὺς δὲ παρ' αὐτῶν ἀπολελοι- 3 πότας τὴν παρεμβολὴν ἐκ τῆς μάχης ἀνακεχωρηκέναι καὶ συνηθροῖσθαι πάντας εἰς τὰς πόλεις, καὶ χορη-
269. γεῖσθαι δὲ τοῖς ἀναγκαίοις ἐκ θαλάττης ἀνὰ τὸν Πάδον ποταμόν, καὶ λίαν σαφῶς ἔγνωσαν τὰ γεγονότα περὶ τὸν κίνδυνον. διὸ καὶ παραδόξου φα- 4 νέντος αὐτοῖς τοῦ πράγματος περὶ τὰς λοιπὰς παρασκευὰς διαφερόντως ἐγίνοντο καὶ περὶ φυλακὴν τῶν προκειμένων τόπων, πέμποντες εἰς Σαρδόνα καὶ Σικελίαν στρατόπεδα, πρὸς δὲ τούτοις εἰς Τάραντα προφυλακὰς καὶ τῶν ἄλλων τόπων εἰς τοὺς εὐκαίρους· παρεσκεύασαν δὲ καὶ ναῦς ἑξήκοντα πεντήρεις. Γνάιος δὲ Σερουίλιος καὶ Γάιος Φλαμίνιος, οἵπερ 5 ἔτυχον ὕπατοι τότε καθεσταμένοι, συνῆγον τοὺς συμμάχους καὶ κατέγραφον τὰ παρ' αὐτοῖς στρατό-

6 πεδα. παρῆγον δὲ καὶ τὰς ἀγορὰς τὰς μὲν εἰς Ἀρί-
μινον, τὰς δ' εἰς Τυρρηνίαν, ὡς ἐπὶ τούτοις ποιη-
7 σόμενοι τοῖς τόποις τὴν ἔξοδον. ἔπεμψαν δὲ καὶ
πρὸς Ἱέρωνα περὶ βοηθείας, ὃς καὶ πεντακοσίους
αὐτοῖς ἐξαπέστειλε Κρῆτας καὶ χιλίους πελτοφόρους·
8 πάντα δὲ καὶ πανταχόθεν ἐνεργῶς ἡτοίμαζον. τότε
γάρ εἰσι φοβερώτατοι Ῥωμαῖοι καὶ κοινῇ καὶ κατ'
ἰδίαν, ὅταν αὐτοὺς περιστῇ φόβος ἀληθινός.

76 Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς Γνάιος Κορνήλιος
ὁ καταλειφθεὶς ὑπὸ τἀδελφοῦ Ποπλίου στρατηγὸς
ἐπὶ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, καθάπερ ἐπάνω προ-
εῖπον, ἀναχθεὶς ἀπὸ τῶν τοῦ Ῥοδανοῦ στομάτων
παντὶ τῷ στόλῳ, προσέσχε τῆς Ἰβηρίας πρὸς τοὺς
2 κατὰ τὸ καλούμενον Ἐμπόριον τόπους. ἀρξάμενος
δ' ἐντεῦθεν ἀποβάσεις ἐποιεῖτο, καὶ τοὺς μὲν ἀπει-
θοῦντας ἐπολιόρκει τῶν τὴν παραλίαν κατοικούν-
των ἕως Ἴβηρος ποταμοῦ, τοὺς δὲ προσδεχομένους
ἐφιλανθρώπει, τὴν ἐνδεχομένην ποιούμενος περὶ
3 αὐτῶν προμήθειαν. ἀσφαλισάμενος δὲ τοὺς προσ- 252.
κεχωρηκότας τῶν παραθαλαττίων προῆγε παντὶ τῷ
στρατεύματι, ποιούμενος τὴν πορείαν εἰς τὴν μεσό-
4 γαιον· πολὺ γὰρ ἤδη καὶ τὸ συμμαχικὸν ἠθροίκει
τῶν Ἰβήρων. ἅμα δὲ προϊὼν ἃς μὲν προσήγετο,
270. 5 τὰς δὲ κατεστρέφετο τῶν πόλεων. τῶν δὲ Καρχη-
δονίων, οὓς ἔχων ἐπὶ τούτων ἀπελείφθη τῶν τόπων
Ἄννων, ἀντιστρατοπεδευσάντων αὐτοῖς περὶ πόλιν
προσαγορευομένην Κίσσαν, συμβαλὼν ὁ Γνάιος ἐκ
παρατάξεως καὶ νικήσας τῇ μάχῃ πολλῶν μὲν χρη-
μάτων ἐγένετ' ἐγκρατής, ὡς ἂν ἁπάσης τῆς ἀπο-
σκευῆς τῶν εἰς Ἰταλίαν ὁρμησάντων παρὰ τούτοις
6 ἀπολελειμμένης, πάντας δὲ τοὺς ἐντὸς Ἴβηρος ποτα-

μοῦ συμμάχους ἐποιήσατο καὶ φίλους, ζωγρίᾳ δὲ
τόν τε τῶν Καρχηδονίων στρατηγὸν Ἄννωνα καὶ
τὸν τῶν Ἰβήρων Ἀνδοβάλην ἔλαβε. τοῦτον δὲ συν- 7
έβαινε τύραννον μὲν εἶναι τῶν κατὰ τὴν μεσόγαιον
τόπων, εὔνουν δὲ διαφερόντως ἀεί ποτε Καρχηδο-
νίοις. ταχὺ δὲ συνεὶς τὸ γεγονὸς Ἀσδρούβας, ἧκε 8
παραβοηθῶν διαβὰς τὸν Ἴβηρα ποταμόν. καὶ κατα- 9
μαθὼν ἀπολελειμμένους τοὺς ἀπὸ τοῦ στόλου τῶν
Ῥωμαίων, ῥᾳθύμως καὶ κατατεθαρρηκότως ἀναστρε-
φομένους διὰ τὸ προτέρημα τῶν πεζικῶν στρατο-
πέδων, παραλαβὼν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως πεζοὺς 10
μὲν εἰς ὀκτακισχιλίους (ἱππεῖς δὲ περὶ χιλίους), καὶ
καταλαβὼν ἐσκεδασμένους κατὰ τῆς χώρας τοὺς ἀπὸ
τῶν πλοίων, πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ
λοιποὺς ἠνάγκασε φυγεῖν ἐπὶ τὰς ναῦς. οὗτος μὲν 11
οὖν ἀναχωρήσας, καὶ διαβὰς αὖθις τὸν Ἴβηρα ποτα-
μόν, ἐγίνετο περὶ παρασκευὴν καὶ φυλακὴν τῶν
ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ τόπων, ποιούμενος τὴν παρα-
χειμασίαν ἐν Καινῇ πόλει. ὁ δὲ Γνάιος συνάψας 12
τῷ στόλῳ, καὶ τοὺς αἰτίους τῶν συμβεβηκότων κατὰ
τοὺς παρ' αὐτοῖς ἐθισμοὺς κολάσας, τὸ λοιπὸν ἤδη
συναγαγὼν ἐπὶ ταὐτὸ τήν τε πεζὴν καὶ τὴν ναυτι-
κὴν στρατιὰν ἐν Ταρράκωνι τὴν παραχειμασίαν
ἐποιεῖτο. διαδοὺς δὲ τὴν λείαν ἴσως τοῖς στρατιώ- 13 253.
ταις μεγάλην εὔνοιαν καὶ προθυμίαν ἐνειργάσατο
πρὸς τὸ μέλλον.

271. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν Ἰβηρίαν ἐν τούτοις ἦν. 77
ἐνισταμένης δὲ τῆς ἐαρινῆς ὥρας, Γάιος μὲν Φλα-
μίνιος ἀναλαβὼν τὰς αὑτοῦ δυνάμεις προῆγε διὰ
Τυρρηνίας, καὶ κατεστρατοπέδευσε πρὸ τῆς τῶν
Ἀρρητίνων πόλεως, Γνάιος δὲ Σερουίλιος τοὔμπαλιν 2

ὡς ἐπ' Ἀριμίνου, ταύτῃ παρατηρήσων τὴν εἰσβολὴν
3 τῶν ὑπεναντίων. Ἀννίβας δὲ παραχειμάζων ἐν τῇ
Κελτικῇ τοὺς μὲν Ῥωμαίους τῶν ἐκ τῆς μάχης αἰχ-
μαλώτων ἐν φυλακῇ συνεῖχε, τὰ μέτρια τῶν ἐπιτη-
4 δείων διδούς, τοὺς δὲ συμμάχους αὐτῶν τὸ μὲν
πρῶτον ἐν τῇ πάσῃ φιλανθρωπίᾳ διεξῆγε, μετὰ δὲ
ταῦτα συναγαγὼν παρεκάλει, φάσκων οὐκ ἐκείνοις
ἥκειν πολεμήσων, ἀλλὰ Ῥωμαίοις ὑπὲρ ἐκείνων.
5 διόπερ ἔφη δεῖν αὐτούς, ἐὰν ὀρθῶς φρονῶσιν,
6 ἀντέχεσθαι τῆς πρὸς αὐτὸν φιλίας. παρεῖναι γὰρ
πρῶτον μὲν τὴν ἐλευθερίαν ἀνακτησόμενος Ἰταλιώ-
ταις, ὁμοίως δὲ τὰς πόλεις καὶ τὴν χώραν, ἣν ὑπὸ
Ῥωμαίων ἀπολωλεκότες ἕκαστοι τυγχάνουσι, συνανα-
7 σώσων. ταῦτα δ' εἰπὼν ἀφῆκε πάντας χωρὶς λύτρων
εἰς τὴν οἰκείαν, βουλόμενος ἅμα μὲν προκαλεῖσθαι διὰ
τοιούτου τρόπου πρὸς αὐτὸν τοὺς κατοικοῦντας τὴν
Ἰταλίαν, ἅμα δ' ἀπαλλοτριοῦν τῆς πρὸς Ῥωμαίους
εὐνοίας, ἐρεθίζειν δὲ τοὺς δοκοῦντας πόλεσιν ἢ λι-
μέσιν ἠλαττῶσθαί τι διὰ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς.

78 Ἐχρήσατο δέ τινι καὶ Φοινικικῷ στρατηγήματι
2 τοιούτῳ κατὰ τὴν παραχειμασίαν. ἀγωνιῶν γὰρ
τὴν ἀθεσίαν τῶν Κελτῶν καὶ τὰς ἐπιβουλὰς τὰς
περὶ τὸ σῶμα διὰ τὸ πρόσφατον τῆς πρὸς αὐτοὺς
συστάσεως, κατεσκευάσατο περιθετὰς τρίχας, ἁρμο-
ζούσας ταῖς κατὰ τὰς ὁλοσχερεῖς διαφορὰς τῶν ἡλι-
3 κιῶν ἐπιπρεπείαις, καὶ ταύταις ἐχρῆτο συνεχῶς μετα-
τιθέμενος· ὁμοίως δὲ καὶ τὰς ἐσθῆτας μετελάμβανε
4 τὰς καθηκούσας ἀεὶ ταῖς περιθεταῖς. δι' ὧν οὐ
272. μόνον τοῖς αἰφνιδίως ἰδοῦσι δύσγνωστος ἦν ἀλλὰ 254.
καὶ τοῖς ἐν συνηθείᾳ γεγονόσι.

5 Θεωρῶν δὲ τοὺς Κελτοὺς δυσχεραίνοντας ἐπὶ

*τῷ τὸν πόλεμον ἐν τῇ παρ' αὐτῶν χώρᾳ λαμβάνειν
τὴν τριβήν, σπεύδοντας δὲ καὶ μετεώρους ὄντας
εἰς τὴν πολεμίαν, προφάσει μὲν διὰ τὴν πρὸς Ῥω-
μαίους ὀργήν, τὸ δὲ πλεῖον διὰ τὰς ὠφελείας, ἔκρινε
τὴν ταχίστην ἀναζευγνύειν καὶ συνεκπληροῦν τὰς
τῶν δυνάμεων ὁρμάς. διόπερ ἅμα τῷ τὴν ὥραν* 6
*μεταβάλλειν, πυνθανόμενος τῶν μάλιστα τῆς χώρας
δοκούντων ἐμπειρεῖν, τὰς μὲν ἄλλας ἐμβολὰς τὰς
εἰς τὴν πολεμίαν μακρὰς εὕρισκε καὶ προδήλους τοῖς
ὑπεναντίοις, τὴν δὲ διὰ τῶν ἑλῶν εἰς Τυρρηνίαν
φέρουσαν, δυσχερῆ μέν, σύντομον δὲ καὶ παράδοξον
φανησομένην τοῖς περὶ τὸν Φλαμίνιον. ἀεὶ δέ πως* 7
*οἰκεῖος ὢν τῇ φύσει τούτου τοῦ μέρους, ταύτῃ
προέθετο ποιεῖσθαι τὴν πορείαν. διαδοθείσης δὲ* 8
*τῆς φήμης ἐν τῷ στρατοπέδῳ διότι μέλλει διά τινων
ἑλῶν ἄγειν αὐτοὺς ὁ στρατηγός, πᾶς τις εὐλαβῶς
εἶχε πρὸς τὴν πορείαν, ὑφορώμενος βάραθρα καὶ
τοὺς λιμνώδεις τῶν τόπων. Ἀννίβας δ' ἐπιμελῶς* 79
*ἐξητακὼς τεναγώδεις καὶ στερεοὺς ὑπάρχοντας τοὺς
κατὰ τὴν δίοδον τόπους, ἀναζεύξας εἰς μὲν τὴν
πρωτοπορείαν ἔθηκε τοὺς Λίβυας καὶ τοὺς Ἴβηρας
καὶ πᾶν τὸ χρησιμώτερον μέρος τῆς σφετέρας δυνά-
μεως, συγκαταμίξας αὐτοῖς τὴν ἀποσκευήν, ἵνα πρὸς
τὸ παρὸν εὐπορῶσι τῶν ἐπιτηδείων· πρὸς γὰρ τὸ* 2
*μέλλον εἰς τέλος ἀφροντίστως εἶχε περὶ παντὸς τοῦ
σκευοφόρου, λογιζόμενος ὡς ἐὰν ἅψηται τῆς πολε-
μίας, ἡττηθεὶς μὲν οὐ προσδεήσεται τῶν ἀναγκαίων,
κρατῶν δὲ τῶν ὑπαίθρων οὐκ ἀπορήσει τῶν ἐπι-
τηδείων. ἐπὶ δὲ τοῖς προειρημένοις ἐπέβαλε τοὺς* 3
Κελτούς, ἐπὶ δὲ πᾶσι τοὺς ἱππεῖς. ἐπιμελητὴν δὲ 4
τῆς οὐραγίας τὸν ἀδελφὸν ἀπέλιπε Μάγωνα τῶν τε

273. λοιπῶν χάριν καὶ μάλιστα τῆς τῶν Κελτῶν μαλα-
κίας καὶ φυγοπονίας, ἵν' ἐὰν κακοπαθοῦντες τρέ-
πωνται πάλιν εἰς τοὐπίσω, κωλύῃ διὰ τῶν ἱππέων
καὶ προσφέρῃ τὰς χεῖρας αὐτοῖς. οἱ μὲν οὖν Ἴβη- 255.
5 ρες καὶ Λίβυες δι' ἀκεραίων τῶν ἑλῶν ποιούμενοι
τὴν πορείαν μετρίως κακοπαθοῦντες ἤνυον, ἅτε καὶ
φερέκακοι πάντες ὄντες καὶ συνήθεις ταῖς τοιαύταις
6 ταλαιπωρίαις. οἱ δὲ Κελτοὶ δυσχερῶς μὲν εἰς τοὔμ-
προσθεν προύβαινον, τεταραγμένων καὶ διαπεπατη-
μένων εἰς βάθος τῶν ἑλῶν, ἐπιπόνως δὲ καὶ ταλαι-
πώρως ὑπέμενον τὴν κακοπάθειαν, ἄπειροι πάσης
7 τῆς τοιαύτης ὄντες κακουχίας. ἐκωλύοντο δὲ πάλιν
ἀπονεύειν εἰς τοὐπίσω διὰ τοὺς ἐφεστῶτας αὐτοῖς
8 ἱππεῖς. πάντες μὲν οὖν ἐκακοπάθουν, καὶ μάλιστα
διὰ τὴν ἀγρυπνίαν, ὡς ἂν ἑξῆς ἡμέρας τέτταρας
καὶ τρεῖς νύκτας συνεχῶς δι' ὕδατος ποιούμενοι
τὴν πορείαν· διαφερόντως γε μὴν ἐπόνουν καὶ
9 κατεφθείρονθ' ὑπὲρ τοὺς ἄλλους οἱ Κελτοί. τῶν
δ' ὑποζυγίων αὐτοῦ τὰ πλεῖστα πίπτοντα διὰ τοὺς
πηλοὺς ἀπώλλυντο, μίαν παρεχόμενα χρείαν ἐν τῷ
10 πεσεῖν τοῖς ἀνθρώποις· καθεζόμενοι γὰρ ἐπ' αὐτῶν
καὶ τῶν σκευῶν σωρηδὸν ὑπὲρ τὸ ὑγρὸν ὑπερεῖχον,
καὶ τῷ τοιούτῳ τρόπῳ βραχὺ μέρος τῆς νυκτὸς
11 ἀπεκοιμῶντο. οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ τῶν ἵππων τὰς
ὁπλὰς ἀπέβαλον διὰ τὴν συνέχειαν τῆς διὰ τῶν
12 πηλῶν πορείας. Ἀννίβας δὲ μόλις ἐπὶ τοῦ περι-
λειφθέντος θηρίου διεσώθη μετὰ πολλῆς ταλαιπω-
ρίας, ὑπεραλγὴς ὢν διὰ τὴν βαρύτητα τῆς ἐπενεχθεί-
σης ὀφθαλμίας αὐτῷ, δι' ἣν καὶ τέλος ἐστερήθη τῆς
μιᾶς ὄψεως, οὐκ ἐπιδεχομένου τοῦ καιροῦ καταμονὴν
οὐδὲ θεραπείαν διὰ τὸ τῆς περιστάσεως ἀδύνατον.

Διαπεράσας δὲ παραδόξως τοὺς ἑλώδεις τόπους, 80
καὶ καταλαβὼν ἐν Τυρρηνίᾳ τὸν Φλαμίνιον στρα-
τοπεδεύοντα πρὸ τῆς τῶν Ἀρρητίνων πόλεως, τότε
274. *μὲν αὐτοῦ πρὸς τοῖς ἕλεσι κατεστρατοπέδευσε, βου-* 2
λόμενος τήν τε δύναμιν ἀναλαβεῖν καὶ πολυπραγ-
μονῆσαι τὰ περὶ τοὺς ὑπεναντίους καὶ τοὺς προ- 3
κειμένους τῶν τόπων. πυνθανόμενος δὲ τὴν μὲν
χώραν τὴν πρόσθεν πολλῆς γέμειν ὠφελείας, τὸν
δὲ Φλαμίνιον ὀχλοκόπον μὲν καὶ δημαγωγὸν εἶναι
τέλειον, πρὸς ἀληθινῶν δὲ καὶ πολεμικῶν πραγμά-
των χειρισμὸν οὐκ εὐφυῆ, πρὸς δὲ τούτοις κατα-
πεπιστευκέναι τοῖς σφετέροις πράγμασι, συνελογίζετο 4 256.
διότι παραλλάξαντος αὐτοῦ τὴν ἐκείνων στρατοπε-
δείαν καὶ καθέντος εἰς τοὺς ἔμπροσθεν τόπους, τὰ
μὲν ἀγωνιῶν τὸν ἐπιτωθασμὸν τῶν ὄχλων οὐ δυνή-
σεται περιορᾶν δηουμένην τὴν χώραν, τὰ δὲ κατηλ-
γηκὼς παρέσται προχείρως, εἰς πάντα τόπον ἑπό-
μενος, σπουδάζων δι' αὑτοῦ ποιήσασθαι τὸ προτέ-
ρημα καὶ μὴ προσδέξασθαι τὴν παρουσίαν τοῦ τὴν
ἴσην ἀρχὴν ἔχοντος. ἐξ ὧν πολλοὺς αὐτὸν ὑπελάμ- 5
βανε παραδώσειν καιροὺς πρὸς ἐπίθεσιν. πάντα δ'
ἐμφρόνως ἐλογίζετο ταῦτα καὶ πραγματικῶς· οὐ γὰρ 81
εἰκὸς ἄλλως εἰπεῖν, ὡς εἴ τις οἴεται κυριώτερόν τι
μέρος εἶναι στρατηγίας τοῦ γνῶναι τὴν προαίρεσιν
καὶ φύσιν τοῦ τῶν ἐναντίων ἡγεμόνος, ἀγνοεῖ καὶ
τετύφωται. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν κατ' ἄνδρα καὶ 2
ζυγὸν ἀγωνισμάτων δεῖ τὸν μέλλοντα νικᾶν συν-
θεωρεῖν πῶς δυνατὸν ἐφικέσθαι τοῦ σκοποῦ καὶ
τί γυμνὸν ἢ ποῖον ἔξοπλον μέρος φαίνεται τῶν
ἀνταγωνιστῶν, οὕτως χρὴ καὶ τοὺς ὑπὲρ τῶν ὅλων 3
προεστῶτας σκοπεῖν οὐχ ὅπου τι τοῦ σώματος γυ-

μνόν, ἀλλὰ ποῦ τῆς ψυχῆς εὐχείρωτόν τι παραφαίνεται
4 τοῦ τῶν ἐναντίων ἡγεμόνος. ἐπειδὴ πολλοὶ μὲν
διὰ ῥᾳθυμίαν καὶ τὴν σύμπασαν ἀργίαν οὐ μόνον
τὰς κοινὰς πράξεις, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδίους καταπρο-
5 ΐενται βίους ἄρδην. πολλοὶ δὲ διὰ τὴν πρὸς τὸν
οἶνον ἐπιθυμίαν οὐδ' ὑπνῶσαι δύνανται χωρὶς
275. 6 ἀλλοιώσεως καὶ μέθης, ἔνιοι δὲ διὰ τὰς τῶν ἀφρο-
δισίων ὁρμὰς καὶ τὴν ἐν τούτοις ἔκπληξιν οὐ μόνον
πόλεις καὶ βίους ἀναστάτους πεποιήκασιν, ἀλλὰ καὶ
7 τὸ ζῆν αὑτῶν ἀφῄρηνται μετ' αἰσχύνης. καὶ μὴν
δειλία καὶ βλακεία κατ' ἰδίαν μὲν αὑτοῖς ὄνειδος
ἐπιφέρει τοῖς ἔχουσι, περὶ δὲ τὸν τῶν ὅλων ἡγε-
μόνα γενομένη κοινόν ἐστι καὶ μέγιστον συμπτω-
8 μάτων. οὐ γὰρ μόνον ἀπράκτους ποιεῖ τοὺς ὑπο-
ταττομένους, πολλάκις δὲ καὶ κινδύνους ἐπιφέρει
9 τοὺς μεγίστους τοῖς πεπιστευκόσι. προπέτειά γε μὴν
καὶ θρασύτης καὶ θυμὸς ἄλογος, ἔτι δὲ κενοδοξία
καὶ τῦφος, εὐχείρωτα μὲν τοῖς ἐχθροῖς, ἐπισφαλέ-
στατα δὲ τοῖς φίλοις. πρὸς γὰρ πᾶσαν ἐπιβουλήν, 257.
10 ἐνέδραν, ἀπάτην ἕτοιμος ὅ γε τοιοῦτος. διόπερ εἴ
τις δύναιτο συννοεῖν τὰ περὶ τοὺς πέλας ἁμαρτή-
ματα καὶ τῇδέ που προσιέναι τοῖς ὑπεναντίοις, ᾗ
μάλιστα καὶ δι' ὧν εὐχείρωτός ἐσθ' ὁ προεστὼς
τῶν πολεμίων, τάχιστ' ἂν τῶν ὅλων κατακρατοίη.
11 καθάπερ γὰρ νεὼς ἐὰν ἀφέλῃ τις τὸν κυβερνήτην,
τὸ ὅλον αὔτανδρι σκάφος ὑποχείριον γίνεται τοῖς
ἐχθροῖς, τὸν αὐτὸν τρόπον ἐὰν τὸν προεστῶτα
[πόλεμον] δυνάμεως χειρώσηταί τις κατὰ τὰς ἐπι-
βολὰς καὶ συλλογισμούς, αὔτανδρι γίνεται πολ-
12 λάκις κρατεῖν τῶν ἀντιταττομένων. ἃ δὴ καὶ τότε
προϊδόμενος καὶ συλλογισάμενος Ἀννίβας περὶ

*τοῦ τῶν ἐναντίων ἡγεμόνος οὐ διεσφάλη τῆς ἐπι-
βολῆς.*

Ὡς γὰρ θᾶττον ποιησάμενος ἀναζυγὴν ἀπὸ τῶν 82
*κατὰ τὴν Φαισόλαν τόπων καὶ μικρὸν ὑπεράρας τὴν
τῶν Ῥωμαίων στρατοπεδείαν ἐνέβαλεν εἰς τὴν προ-
κειμένην χώραν, εὐθέως μετέωρος ἦν ὁ Φλαμίνιος* 2
*καὶ θυμοῦ πλήρης, δοξάζων ἑαυτὸν ὑπὸ τῶν ἐναν-
τίων καταφρονεῖσθαι. μετὰ δὲ ταῦτα πορθουμένης* 3
*τῆς χώρας, καὶ πανταχόθεν τοῦ καπνοῦ σημαίνοντος
τὴν καταφθορὰν αὐτῆς, ἐσχετλίαζε, δεινὸν ἡγούμενος*
276. *τὸ γινόμενον. διὸ καὶ τινῶν οἰομένων δεῖν μὴ προ-* 4
*χείρως ἐπακολουθεῖν μηδὲ συμπλέκεσθαι τοῖς πολε-
μίοις, φυλάττεσθαι δὲ καὶ προσέχειν τὸ πλῆθος τῶν
ἱππέων, μάλιστα δὲ καὶ τὸν ἕτερον ὕπατον προσ-
λαβεῖν καὶ πᾶσιν ἐπὶ ταὐτὸ τοῖς στρατοπέδοις ὁμοῦ
ποιήσασθαι τὸν κίνδυνον, οὐχ οἷον προσεῖχε τοῖς* 5
*λεγομένοις, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἀνείχετο τῶν ἀποφαινομένων
ταῦτα, παρεκάλει δ᾽ αὐτοὺς ἐν νῷ λαμβάνειν τί* 6
*λέγειν εἰκὸς τοὺς ἐν τῇ πατρίδι τῆς μὲν χώρας κατα-
φθειρομένης σχεδὸν ἕως πρὸς αὐτὴν τὴν Ῥώμην,
αὐτῶν δὲ κατόπιν τῶν πολεμίων ἐν Τυρρηνίᾳ στρα-
τοπεδευόντων. τέλος δὲ ταῦτ᾽ εἰπών, ἀναζεύξας* 7
*προῆγε μετὰ τῆς δυνάμεως, οὐ καιρόν, οὐ τόπον
προορώμενος, μόνον δὲ σπεύδων συμπεσεῖν τοῖς
πολεμίοις, ὡς προδήλου τῆς νίκης αὐτοῖς ὑπαρχού-
σης· τηλικοῦτον γὰρ προενεβεβλήκει κατελπισμὸν* 8 258.
*τοῖς ὄχλοις ὥστε πλείους εἶναι τῶν τὰ ὅπλα φερόν-
των τοὺς ἐκτὸς παρεπομένους τῆς ὠφελείας χάριν,
κομίζοντας ἁλύσεις καὶ πέδας καὶ πᾶσαν τὴν τοιαύ-
την παρασκευήν. ὅ γε μὴν Ἀννίβας ἅμα μὲν εἰς* 9
τοὔμπροσθεν ὡς πρὸς τὴν Ῥώμην προῄει διὰ τῆς

*Τυρρηνίας, εὐώνυμον μὲν πόλιν ἔχων τὴν προσαγο-
ρευομένην Κυρτώνιον καὶ τὰ ταύτης ὄρη, δεξιὰν δὲ
10 τὴν Ταρσιμέννην καλουμένην λίμνην· ἅμα δὲ προ-
άγων ἐπυρπόλει καὶ κατέφθειρε τὴν χώραν, βουλό-
μενος ἐκκαλέσασθαι τὸν θυμὸν τῶν ὑπεναντίων.
11 ἐπεὶ δὲ τὸν Φλαμίνιον ἤδη συνάπτοντα καθεώρα,
τόπους δ' εὐφυεῖς συνεθεώρησε πρὸς τὴν χρείαν,
83 ἐγίνετο πρὸς τὸ διακινδυνεύειν. ὄντος δὲ κατὰ τὴν
δίοδον αὐλῶνος ἐπιπέδου, τούτου δὲ παρὰ μὲν τὰς
εἰς μῆκος πλευρὰς ἑκατέρας βουνοὺς ἔχοντος ὑψη-
λοὺς καὶ συνεχεῖς, παρὰ δὲ τὰς εἰς πλάτος κατὰ
μὲν τὴν ἀντικρὺ λόφον ἐπικείμενον ἐρυμνὸν καὶ
δύσβατον, κατὰ δὲ τὴν ἀπ' οὐρᾶς λίμνην τελείως
277. στενὴν ἀπολείπουσαν πάροδον ὡς εἰς τὸν αὐλῶνα
2 παρὰ τὴν παρώρειαν, διελθὼν τὸν αὐλῶνα παρὰ
τὴν λίμνην, τὸν μὲν κατὰ πρόσωπον τῆς πορείας
λόφον αὐτὸς κατελάβετο, καὶ τοὺς Ἴβηρας καὶ τοὺς
3 Λίβυας ἔχων ἐπ' αὐτοῦ κατεστρατοπέδευσε, τοὺς δὲ
Βαλιαρεῖς καὶ λογχοφόρους κατὰ τὴν πρωτοπορείαν
ἐκπεριάγων ὑπὸ τοὺς ἐν δεξιᾷ βουνοὺς τῶν παρὰ
τὸν αὐλῶνα κειμένων, ἐπὶ πολὺ παρατείνας ὑπ-
4 έστειλε, τοὺς δ' ἱππεῖς καὶ τοὺς Κελτοὺς ὁμοίως
τῶν εὐωνύμων βουνῶν κύκλῳ περιαγαγὼν παρεξ-
έτεινε συνεχεῖς, ὥστε τοὺς ἐσχάτους εἶναι κατ'
αὐτὴν τὴν εἴσοδον τὴν παρά τε τὴν λίμνην καὶ τὰς
παρωρείας φέρουσαν εἰς τὸν προειρημένον τόπον.
5 Ὁ μὲν οὖν Ἀννίβας, ταῦτα προκατασκευασάμενος
τῆς νυκτὸς καὶ περιειληφὼς τὸν αὐλῶνα ταῖς ἐν-
6 έδραις, τὴν ἡσυχίαν εἶχεν. ὁ δὲ Φλαμίνιος εἵπετο
7 κατόπιν, σπεύδων συνάψαι [τῶν πολεμίων]· κατ-
εστρατοπεδευκὼς δὲ τῇ προτεραίᾳ πρὸς αὐτῇ τῇ* 259.

λίμνῃ τελέως ὀψὲ τῆς ὥρας, μετὰ ταῦτα τῆς ἡμέρας
ἐπιγενομένης, εὐθέως ὑπὸ τὴν ἑωθινὴν ἦγε τὴν
πρωτοπορείαν παρὰ τὴν λίμνην εἰς τὸν ὑποκείμε-
νον αὐλῶνα, βουλόμενος ἐξάπτεσθαι τῶν πολεμίων.
οὔσης δὲ τῆς ἡμέρας ὁμιχλώδους διαφερόντως, Ἀν- 84
νίβας ἅμα τῷ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς πορείας εἰς
τὸν αὐλῶνα προσδέξασθαι καὶ συνάπτειν πρὸς αὐτὸν
ἤδη τὴν τῶν ἐναντίων πρωτοπορείαν, ἀποδοὺς τὰ
συνθήματα καὶ διαπεμψάμενος πρὸς τοὺς ἐν ταῖς
ἐνέδραις, συνεπεχείρει πανταχόθεν ἅμα τοῖς πολε-
μίοις. οἱ δὲ περὶ τὸν Φλαμίνιον παραδόξου γενο- 2
μένης αὐτοῖς τῆς ἐπιφανείας, ἔτι δὲ δυσσυνόπτου
τῆς κατὰ τὸν ἀέρα περιστάσεως ὑπαρχούσης, καὶ
τῶν πολεμίων κατὰ πολλοὺς τόπους ἐξ ὑπερδεξίου
καταφερομένων καὶ προσπιπτόντων, οὐχ οἷον παρα-
βοηθεῖν ἐδύναντο πρός τι τῶν δεομένων οἱ ταξίαρ-
278. χοι καὶ χιλίαρχοι τῶν Ῥωμαίων, ἀλλ' οὐδὲ συννοῆ-
σαι τὸ γινόμενον. ἅμα γὰρ οἱ μὲν κατὰ πρόσωπον, 3
οἱ δ' ἀπ' οὐρᾶς, οἱ δ' ἐκ τῶν πλαγίων αὐτοῖς προσ-
έπιπτον, διὸ καὶ συνέβη τοὺς πλείστους ἐν αὐτῷ τῷ 4
τῆς πορείας σχήματι κατακοπῆναι, μὴ δυναμένους
αὑτοῖς βοηθεῖν, ἀλλ' ὡς ἂν εἰ προδεδομένους ὑπὸ
τῆς τοῦ προεστῶτος ἀκρισίας. ἔτι γὰρ διαβουλευό- 5
μενοι τί δεῖ πράττειν ἀπώλλυντο παραδόξως. ἐν 6
ᾧ καιρῷ καὶ τὸν Φλαμίνιον αὐτὸν δυσχρηστούμενον
καὶ περικακοῦντα τοῖς ὅλοις προσπεσόντες τινὲς τῶν
Κελτῶν ἀπέκτειναν. ἔπεσον οὖν τῶν Ῥωμαίων κατὰ 7
τὸν αὐλῶνα σχεδὸν εἰς μυρίους καὶ πεντακισχιλίους,
οὔτ' εἴκειν τοῖς παροῦσιν οὔτε πράττειν οὐδὲν δυνά-
μενοι, τοῦτο δ' ἐκ τῶν ἐθισμῶν αὐτὸ περὶ πλείστου
ποιούμενοι, τὸ μὴ φεύγειν μηδὲ λείπειν τὰς τάξεις.

8 οἱ δὲ κατὰ πορείαν μεταξὺ τῆς λίμνης καὶ τῆς
παρωρείας ἐν τοῖς στενοῖς συγκλεισθέντες αἰσχρῶς,
9 ἔτι δὲ μᾶλλον ταλαιπώρως διεφθείροντο. συνωθού-
μενοι [μὲν] γὰρ εἰς τὴν λίμνην οἱ μὲν διὰ τὴν παρά-
στασιν τῆς διανοίας ὁρμῶντες ἐπὶ τὸ νήχεσθαι σὺν
τοῖς ὅπλοις ἀπεπνίγοντο, τὸ δὲ πολὺ πλῆθος μέχρι
μὲν τοῦ δυνατοῦ προβαῖνον εἰς τὴν λίμνην ἔμενε 260.
10 τὰς κεφαλὰς αὐτὰς ὑπὲρ τὸ ὑγρὸν ὑπερίσχον· ἐπι-
γενομένων δὲ τῶν ἱππέων, καὶ προδήλου γενομένης
ἀπωλείας, ἐξαίροντες τὰς χεῖρας καὶ δεόμενοι ζω-
γρεῖν καὶ πᾶσαν προϊέμενοι φωνὴν τὸ τελευταῖον
οἱ μὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων, τινὲς δὲ παρακαλέσαντες
11 αὑτοὺς διεφθάρησαν. ἑξακισχίλιοι δ' ἴσως τῶν κατὰ
τὸν αὐλῶνα τοὺς κατὰ πρόσωπον νικήσαντες παρα-
βοηθεῖν μὲν τοῖς ἰδίοις καὶ περιίστασθαι τοὺς
ὑπεναντίους ἠδυνάτουν, διὰ τὸ μηδὲν συνορᾶν τῶν
γινομένων, καίπερ μεγάλην δυνάμενοι πρὸς τὰ ὅλα
12 παρέχεσθαι χρείαν· ἀεὶ δὲ τοῦ πρόσθεν ὀρεγόμενοι,
προῆγον πεπεισμένοι συμπεσεῖσθαί τισιν, ἕως ἔλα-
θον ἐκπεσόντες πρὸς τοὺς ὑπερδεξίους τόπους.
279. 13 γενόμενοι δ' ἐπὶ τῶν ἄκρων, καὶ τῆς ὁμίχλης ἤδη
πεπτωκυίας, συνέντες τὸ γεγονὸς ἀτύχημα, καὶ ποιεῖν
οὐδὲν ὄντες ἔτι δυνατοὶ διὰ τὸ τοῖς ὅλοις ἐπι-
κρατεῖν καὶ πάντα προκατέχειν ἤδη τοὺς πολεμίους,
συστραφέντες ἀπεχώρησαν εἴς τινα κώμην Τυρρη-
14 νίδα. μετὰ δὲ τὴν μάχην ἀποσταλέντος ὑπὸ τοῦ
στρατηγοῦ μετὰ τῶν Ἰβήρων καὶ λογχοφόρων Μαάρ-
βα καὶ περιστρατοπεδεύσαντος τὴν κώμην, ποικίλης
αὐτοῖς ἀπορίας περιεστώσης, ἀποθέμενοι τὰ ὅπλα
παρέδοσαν αὑτοὺς ὑποσπόνδους, ὡς τευξόμενοι τῆς
σωτηρίας.

*Τὰ μὲν οὖν περὶ τὸν ὅλον κίνδυνον τὸν γενό- 15
μενον ἐν Τυρρηνίᾳ Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις
τοῦτον ἐπετελέσθη τὸν τρόπον. Ἀννίβας δέ, πρὸς 85
αὐτὸν ἐπαναχθέντων τῶν ὑποσπόνδων, ὁμοίως δὲ
καὶ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων, συναγαγὼν πάντας,
ὄντας πλείους τῶν μυρίων καὶ πεντακισχιλίων, πρῶ- 2
τον μὲν διεσάφησεν ὅτι Μαάρβας οὐκ εἴη κύριος
ἄνευ τῆς αὐτοῦ γνώμης διδοὺς τὴν ἀσφάλειαν τοῖς
ὑποσπόνδοις, μετὰ δὲ ταῦτα κατηγορίαν ἐποιήσατο
Ῥωμαίων. λήξας δὲ τούτων, ὅσοι μὲν ἦσαν Ῥω- 3
μαῖοι τῶν ἑαλωκότων, διέδωκεν εἰς φυλακὴν ἐπὶ τὰ
τάγματα, τοὺς δὲ συμμάχους ἀπέλυσε χωρὶς λύτρων* **261.**
*ἅπαντας εἰς τὴν οἰκείαν, ἐπιφθεγξάμενος τὸν αὐτὸν 4
ὃν καὶ πρόσθεν λόγον ὅτι πάρεστι πολεμήσων οὐκ
Ἰταλιώταις, ἀλλὰ Ῥωμαίοις ὑπὲρ τῆς Ἰταλιωτῶν
ἐλευθερίας. τὴν δ' ἑαυτοῦ δύναμιν ἀνελάμβανε, 5
καὶ τῶν νεκρῶν τῶν ἐκ τῆς σφετέρας δυνάμεως
τοὺς ἐπιφανεστάτους ἔθαψεν, ὄντας εἰς τριάκοντα
τὸν ἀριθμόν· οἱ μὲν γὰρ πάντες εἰς χιλίους καὶ
πεντακοσίους ἔπεσον, ὧν ἦσαν οἱ πλείους Κελτοί.
ταῦτα δὲ πράξας διενοεῖτο μετὰ τἀδελφοῦ καὶ τῶν 6
φίλων ποῦ καὶ πῶς δεῖ ποιεῖσθαι τὴν ὁρμήν, εὐθαρ-
σὴς ὢν ἤδη περὶ τῶν ὅλων.*

*Εἰς δὲ τὴν Ῥώμην προσπεσόντος ἤδη τοῦ γεγο- 7
νότος ἀτυχήματος, στέλλεσθαι μὲν ἢ ταπεινοῦν τὸ*
280. *συμβεβηκὸς οἱ προεστῶτες τοῦ πολιτεύματος ἠδυ-
νάτουν διὰ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς, λέγειν δὲ
τοῖς πολλοῖς ἠναγκάζοντο τὰ γεγονότα, συναθροί-
σαντες τὸν δῆμον εἰς ἐκκλησίαν. διόπερ ἅμα τῷ 8
τὸν στρατηγὸν εἰπεῖν τοῖς ὄχλοις ἀπὸ τῶν ἐμβόλων
ὅτι Λειπόμεθα μάχῃ μεγάλῃ, τηλικαύτην συνέβη γε-*

νέσθαι διατροπὴν ὥστε τοῖς παραγενομένοις ἐφ' ἑκατέρων τῶν καιρῶν πολλῷ μεῖζον τότε φανῆναι τὸ γεγονὸς ἢ παρ' αὐτὸν τὸν τῆς μάχης καιρόν. καὶ
9 τοῦτ' εἰκότως συνέβη. πολλῶν γὰρ χρόνων ἄπειροι καὶ τοῦ ῥήματος καὶ τοῦ πράγματος ὑπάρχοντες τῆς ὁμολογουμένης ἥττης οὐ μετρίως οὐδὲ κατὰ σχῆμα
10 τὴν περιπέτειαν ἔφερον. οὐ μὴν ἥ γε σύγκλητος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ καθήκοντος ἔμενε λογισμοῦ, καὶ διενοεῖτο περὶ τοῦ μέλλοντος πῶς καὶ τί πρακτέον ἑκάστοις εἴη.

86 Κατὰ δὲ τοὺς τῆς μάχης καιροὺς Γνάιος Σερουίλιος ὁ προκαθήμενος ὕπατος ἐπὶ τῶν κατ' Ἀρίμινον
2 τόπων, οὗτοι δ' εἰσὶν ἐπὶ τῆς παρὰ τὸν Ἀδρίαν πλευρᾶς, οὗ συνάπτει τὰ Γαλατικὰ πεδία πρὸς τὴν ἄλλην Ἰταλίαν, οὐ μακρὰν τῆς εἰς θάλατταν ἐκβο-
3 λῆς τῶν τοῦ Πάδου στομάτων, ἀκούσας εἰσβεβληκότα τὸν Ἀννίβαν εἰς Τυρρηνίαν ἀντιστρατοπεδεύειν τῷ Φλαμινίῳ, πᾶσι μὲν ἐπεβάλετο τοῖς στρατοπέδοις αὐτὸς συνάπτειν· ἀδυνατῶν δὲ διὰ τὸ τῆς στρατιᾶς βάρος, Γάιον Κεντήνιον κατὰ σπουδὴν δοὺς τετρα- **262.**
κισχιλίους ἱππεῖς προεξαπέστειλε, βουλόμενος, εἰ δέοινθ' οἱ καιροί, πρὸ τῆς αὐτοῦ παρουσίας τούτους
4 καταταχεῖν. Ἀννίβας δέ, μετὰ τὴν μάχην προσαγγελθείσης αὐτῷ τῆς τῶν ὑπεναντίων βοηθείας, ἐξαποστέλλει Μαάρβαν, ἔχοντα τοὺς λογχοφόρους καί τι
5 μέρος τῶν ἱππέων. οἳ καὶ συμπεσόντες τοῖς περὶ τὸν Γάιον ἐν αὐτῇ μὲν τῇ πρώτῃ συμπλοκῇ σχεδὸν τοὺς ἡμίσεις αὐτῶν διέφθειραν, τοὺς δὲ λοιποὺς εἴς τινα λόφον συνδιώξαντες τῇ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ
6 πάντας ἔλαβον ὑποχειρίους. ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ, τριταίας οὔσης τῆς κατὰ τὴν μάχην προσαγγελίας,

281. καὶ μάλιστα τότε τοῦ πάθους κατὰ τὴν πόλιν ὡς
ἂν εἰ φλεγμαίνοντος, ἐπιγενομένης καὶ ταύτης τῆς
περιπετείας, οὐ μόνον τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ τὴν σύγ-
κλητον αὐτὴν συνέβη διατραπῆναι. διὸ καὶ παρέντες 7
τὴν κατ' ἐνιαυτὸν ἀγωγὴν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν
αἵρεσιν τῶν ἀρχόντων, μειζόνως ἐπεβάλοντο βου-
λεύεσθαι περὶ τῶν ἐνεστώτων, νομίζοντες αὐτοκρά-
τορος δεῖσθαι στρατηγοῦ τὰ πράγματα καὶ τοὺς
περιεστῶτας καιρούς.

Ἀννίβας δέ, κατατεθαρρηκὼς τοῖς ὅλοις ἤδη, τὸ 8
μὲν συνεγγίζειν τῇ Ῥώμῃ κατὰ τὸ παρὸν ἀπεδοκί-
μασε· τὴν δὲ χώραν ἐπιπορευόμενος ἀδεῶς ἐπόρθει,
ποιούμενος τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ τὸν Ἀδρίαν. δια- 9
νύσας τε τήν τε τῶν Ὄμβρων καλουμένην χώραν
καὶ τὴν τῶν Πικέντων ἧκε δεκαταῖος πρὸς τοὺς
κατὰ τὸν Ἀδρίαν τόπους, πολλῆς μὲν λείας γεγονὼς 10
ἐγκρατής, ὥστε μήτ' ἄγειν μήτε φέρειν δύνασθαι
τὸ στρατόπεδον τὰς ὠφελείας, πολὺ δὲ πλῆθος ἀν-
θρώπων ἀπεκταγκὼς κατὰ τὴν δίοδον· καθάπερ γὰρ 11
ἐν ταῖς τῶν πόλεων καταλήψεσι, καὶ τότε παράγ-
γελμά τι δεδομένον ἦν φονεύειν τοὺς ὑποπίπτοντας
τῶν ἐν ταῖς ἡλικίαις. ταῦτα δ' ἐποίει διὰ τὸ προ-
ϋπάρχον αὐτῷ μῖσος ἔμφυτον πρὸς Ῥωμαίους. ἐν 87
ᾧ καιρῷ καταστρατοπεδεύσας παρὰ τὸν Ἀδρίαν ἐν
χώρᾳ πρὸς πάντα τὰ γεννήματα διαφερούσῃ μεγά-
λην ἐποιεῖτο σπουδὴν ὑπὲρ τῆς ἀναλήψεως καὶ 263.
θεραπείας τῶν ἀνδρῶν, οὐχ ἧττον δὲ καὶ τῶν ἵπ-
πων. ὡς ἂν γὰρ ὑπαίθρου τῆς παραχειμασίας γε- 2
γενημένης ἐν τοῖς κατὰ Γαλατίαν τόποις ὑπό τε τοῦ
ψύχους καὶ τῆς ἀνηλειψίας, ἔτι δὲ τῆς μετὰ ταῦτα
διὰ τῶν ἑλῶν πορείας καὶ ταλαιπωρίας, ἐπεγεγόνει

σχεδὸν ἅπασι τοῖς ἵπποις, ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς ἀνδρά-
σιν ὁ λεγόμενος λιμόψωρος καὶ τοιαύτη καχεξία.
282. 3 διὸ γενόμενος ἐγκρατὴς χώρας εὐδαίμονος ἐσωματο-
ποίησε μὲν τοὺς ἵππους, ἀνεκτήσατο δὲ τά τε σώ-
ματα καὶ τὰς ψυχὰς τῶν στρατιωτῶν· μετακαθ-
ώπλισε δὲ τοὺς Λίβυας εἰς τὸν Ῥωμαϊκὸν τρόπον
ἐκλεκτοῖς ὅπλοις, ὡς ἂν γεγονὼς κύριος τοσούτων
4 σκύλων. ἐξαπέστειλε δὲ κατὰ θάλατταν ἐν τῷ και-
ρῷ τούτῳ καὶ τοὺς διασαφήσοντας εἰς τὴν Καρχη-
δόνα περὶ τῶν γεγονότων· τότε γὰρ πρῶτον ἥψατο
θαλάττης, ἀφ' οὗ τὴν εἰσβολὴν ἐποιήσατο τὴν εἰς
5 Ἰταλίαν. ἐφ' οἷς ἀκούσαντες μεγαλείως ἐχάρησαν
οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ πολλὴν ἐποιοῦντο σπουδὴν καὶ
πρόνοιαν ὑπὲρ τοῦ κατὰ πάντα τρόπον ἐπικουρεῖν
καὶ τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ πράγμασι.
6 Ῥωμαῖοι δὲ δικτάτορα μὲν κατέστησαν Κόιντον
Φάβιον, ἄνδρα καὶ φρονήσει διαφέροντα καὶ πεφυ-
κότα καλῶς. ἔτι γοῦν ἐπεκαλοῦντο καὶ καθ' ἡμᾶς
οἱ ταύτης τῆς οἰκίας Μάξιμοι, τοῦτο δ' ἔστι μέγι-
στοι, διὰ τὰς ἐκείνου τἀνδρὸς ἐπιτυχίας καὶ πράξεις.
7 ὁ δὲ δικτάτωρ ταύτην ἔχει τὴν διαφορὰν τῶν ὑπά-
των· τῶν μὲν γὰρ ὑπάτων ἑκατέρῳ δώδεκα πελέκεις
8 ἀκολουθοῦσι, τούτῳ δ' εἴκοσι καὶ τέτταρες, κἀκεῖ-
νοι μὲν ἐν πολλοῖς προσδέονται τῆς συγκλήτου πρὸς
τὸ συντελεῖν τὰς ἐπιβολάς, οὗτος δ' ἔστιν αὐτο-
κράτωρ στρατηγός, οὗ κατασταθέντος παραχρῆμα
διαλύεσθαι συμβαίνει πάσας τὰς ἀρχὰς ἐν τῇ Ῥώμῃ
9 πλὴν τῶν δημάρχων. οὐ μὴν ἀλλὰ περὶ μὲν τού-
των ἐν ἄλλοις ἀκριβεστέραν ποιησόμεθα τὴν δια-
στολήν. ἅμα δὲ τῷ δικτάτορι κατέστησαν ἱππάρ-
χην Μάρκον Μινύκιον. οὗτος δὲ τέτακται μὲν ὑπὸ

τὸν αὐτοκράτορα, γίνεται δ' οἷον εἰ διάδοχος τῆς 264.
ἀρχῆς ἐν τοῖς ἐκείνου περισπασμοῖς.

Ἀννίβας δὲ κατὰ βραχὺ μεταθεὶς τὴν παρεμβο- 88
λὴν ἐνδιέτριβε τῇ παρὰ τὸν Ἀδρίαν χώρᾳ, καὶ τοὺς
μὲν ἵππους ἐκλούων τοῖς παλαιοῖς οἴνοις διὰ τὸ
283. πλῆθος ἐξεθεράπευσε τὴν καχεξίαν αὐτῶν καὶ τὴν
ψώραν, παραπλησίως δὲ καὶ τῶν ἀνδρῶν τοὺς μὲν 2
τραυματίας ἐξυγίασε, τοὺς δὲ λοιποὺς εὐέκτας παρ-
εσκεύασε καὶ προθύμους εἰς τὰς ἐπιφερομένας χρείας.
διελθὼν δὲ καὶ καταφθείρας τήν τε Πραιτεττιανὴν 3
καὶ τὴν Ἀδριανὴν ἔτι δὲ τὴν Μαρρουκίνην καὶ
Φρεντανὴν χώραν, ὥρμησε ποιούμενος τὴν πορείαν
εἰς τὴν Ἰαπυγίαν. ἧς διῃρημένης εἰς τρεῖς ὀνομα- 4
σίας, καὶ τῶν μὲν προσαγορευομένων Δαυνίων (τῶν
δὲ Πευκετίων), τῶν δὲ Μεσσαπίων, εἰς πρώτην
ἐνέβαλε τὴν Δαυνίαν. ἀρξάμενος δὲ ταύτης ἀπὸ 5
Λουκαρίας, οὔσης ἀποικίας Ῥωμαίων, ἐπόρθει τὴν
χώραν. μετὰ δὲ ταῦτα καταστρατοπεδεύσας περὶ τὸ 6
καλούμενον Οἰβώνιον ἐπέτρεχε τὴν Ἀργυριππανὴν
καὶ πᾶσαν ἀδεῶς ἐλεηλάτει τὴν Δαυνίαν. ἐν ᾧ 7
καιρῷ καὶ Φάβιος μετὰ τὴν κατάστασιν θύσας τοῖς
θεοῖς ἐξώρμησε μετὰ τοῦ συνάρχοντος καὶ τῶν ἐκ
τοῦ καιροῦ καταγραφέντων τεττάρων στρατοπέδων.
συμμίξας δὲ ταῖς ἀπ' Ἀριμίνου βοηθούσαις δυνά- 8
μεσι περὶ τὴν Ναρνίαν, Γνάιον μὲν τὸν ὑπάρχοντα
στρατηγὸν ἀπολύσας τῆς κατὰ γῆν στρατείας ἐξαπ-
έστειλε μετὰ παραπομπῆς εἰς τὴν Ῥώμην, ἐντειλά-
μενος, ἐάν τι κατὰ θάλατταν κινῶνται Καρχηδόνιοι,
βοηθεῖν ἀεὶ τοῖς ὑποπίπτουσι καιροῖς, αὐτὸς δὲ μετὰ 9
τοῦ συνάρχοντος παραλαβὼν τὰς δυνάμεις ἀντεστρα-
τοπέδευσε τοῖς Καρχηδονίοις περὶ τὰς Αἴκας καλου-

μένας, ἀπέχων τῶν πολεμίων περὶ πεντήκοντα στα-
89 δίους. Ἀννίβας δὲ συνεὶς τὴν παρουσίαν τοῦ Φα-
βίου, καὶ βουλόμενος ἐξ ἐφόδου καταπλήξασθαι
τοὺς ὑπεναντίους, ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν καὶ συν-
εγγίσας τῷ τῶν Ῥωμαίων χάρακι παρετάξατο. χρό-
νον δέ τινα μείνας, οὐδενὸς ἐπεξιόντος αὖθις ἀν- 265.
2 εχώρησεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ παρεμβολήν. ὁ γὰρ Φάβιος
διεγνωκὼς μήτε παραβάλλεσθαι μήτε διακινδυνεύειν,
284. στοχάζεσθαι δὲ πρῶτον καὶ μάλιστα τῆς ἀσφαλείας
τῶν ὑποταττομένων, ἔμενε βεβαίως ἐπὶ τῆς διαλή-
3 ψεως ταύτης. τὰς μὲν οὖν ἀρχὰς κατεφρονεῖτο καὶ
παρεῖχε λόγον ὡς ἀποδεδειλιακὼς καὶ καταπεπληγ-
μένος τὸν κίνδυνον, τῷ δὲ χρόνῳ πάντας ἠνάγκασε
παρομολογῆσαι καὶ συγχωρεῖν ὡς οὔτε νουνεχέστερον
οὔτε φρονιμώτερον οὐδένα δυνατὸν ἦν χρῆσθαι
4 τοῖς τότε περιεστῶσι καιροῖς. ταχὺ δὲ καὶ τὰ πράγ-
ματα προσεμαρτύρησε τοῖς λογισμοῖς αὐτοῦ. καὶ τοῦτ'
5 εἰκότως ἐγένετο. τὰς μὲν γὰρ τῶν ὑπεναντίων δυνά-
μεις συνέβαινε γεγυμνάσθαι μὲν ἐκ τῆς πρώτης ἡλι-
κίας συνεχῶς ἐν τοῖς πολεμικοῖς, ἡγεμόνι δὲ χρῆσθαι
συντεθραμμένῳ σφίσι καὶ παιδομαθεῖ περὶ τὰς ἐν
6 τοῖς ὑπαίθροις χρείας, νενικηκέναι δὲ πολλὰς μὲν
ἐν Ἰβηρίᾳ μάχας, δὶς δὲ Ῥωμαίους ἑξῆς καὶ τοὺς
συμμάχους αὐτῶν, τὸ δὲ μέγιστον ἀπεγνωκότας πάν-
τα μίαν ἔχειν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας τὴν ἐν τῷ νικᾶν·
7 περὶ δὲ τὴν τῶν Ῥωμαίων στρατιὰν τἀναντία τού-
8 τοις ὑπῆρχε. διόπερ εἰς μὲν τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων
κίνδυνον οὐχ οἷός τ' ἦν συγκαταβαίνειν, προδήλου
τῆς ἐλαττώσεως ὑπαρχούσης· εἰς δὲ τὰ σφέτερα προ-
τερήματα τοῖς λογισμοῖς ἀναχωρήσας ἐν τούτοις
9 διέτριβε καὶ διὰ τούτων ἐχείριζε τὸν πόλεμον. ἦν

δὲ τὰ προτερήματα Ῥωμαίων ἀκατάτριπτα χορήγια
καὶ χειρῶν πλῆθος. διόπερ κατὰ τοὺς ἑξῆς χρό- 90
νους ἀντιπαρῆγε τοῖς πολεμίοις ἀεὶ καὶ τοὺς εὐκαί-
ρους προκατελάμβανε τόπους κατὰ τὴν ἐμπειρίαν.
ἔχων δὲ κατὰ νώτου τὰς χορηγίας ἀφθόνους, οὐδέ- 2
ποτε τοὺς στρατιώτας ἠφίει προνομεύειν οὐδὲ χωρί-
ζεσθαι καθάπαξ ἐκ τοῦ χάρακος, ἄθρους δ' ἀεὶ καὶ
συνεστραμμένους τηρῶν ἐφήδρευε τοῖς τόποις καὶ
καιροῖς. καὶ πολλοὺς τῶν πολεμίων ἀποσπωμένους 3
ἀπὸ τῆς ἰδίας παρεμβολῆς ἐπὶ τὰς προνομὰς διὰ τὸ
καταφρονεῖν ὑποχειρίους ἐλάμβανε καὶ κατέφθειρε 266.
τῷ τοιούτῳ τρόπῳ. ταῦτα δ' ἐποίει, βουλόμενος 4
ἅμα μὲν ἀφ' ὡρισμένου πλήθους ἐλαττοῦν ἀεὶ τοὺς
285. ὑπεναντίους, ἅμα δὲ τὰς τῶν ἰδίων δυνάμεων ψυχὰς
προηττημένας τοῖς ὅλοις διὰ τῶν κατὰ μέρος προ-
τερημάτων κατὰ βραχὺ σωματοποιεῖν καὶ προσανα-
λαμβάνειν. εἰς ὁλοσχερῆ δὲ κρίσιν ἐξ ὁμολόγου 5
συγκαταβαίνειν οὐδαμῶς οἷός τ' ἦν. οὐ μὴν Μάρκῳ 6
γε τῷ συνάρχοντι τούτων οὐδὲν ἤρεσκε. σύμψηφον
δὲ τοῖς ὄχλοις ποιῶν αὑτὸν τὸν μὲν Φάβιον κατελά-
λει πρὸς πάντας, ὡς ἀγεννῶς χρώμενον τοῖς πράγ-
μασι καὶ νωθρῶς, αὐτὸς δὲ πρόθυμος ἦν παραβάλ-
λεσθαι καὶ διακινδυνεύειν.

Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι καταφθείραντες τοὺς προει- 7
ρημένους τόπους ὑπερέβαλον τὸν Ἀπεννῖνον, καὶ
κατάραντες εἰς τὴν Σαυνῖτιν χώραν, οὖσαν εὐδαί-
μονα καὶ πολλῶν χρόνων ἀπολέμητον, ἐν τοιαύτῃ
περιουσίᾳ τῶν ἐπιτηδείων ἦσαν ὥστε μήτε χρωμέ-
νους μήτε καταφθείροντας ἀνύειν δύνασθαι τὰς λείας.
κατέδραμον δὲ καὶ τὴν Οὐενεουεντανήν, Ῥωμαίων 8
ἀποικίαν ὑπάρχουσαν· εἷλον δὲ καὶ πόλιν Τελε-

σίαν, ἀτείχιστον οὖσαν καὶ πολλῆς καὶ παντοδα-
9 *πῆς ἀποσκευῆς γέμουσαν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κατόπιν*
μὲν εἵποντο συνεχῶς, μιᾶς καὶ δυεῖν ἡμερῶν ὁδὸν
ἀπέχοντες, ἐγγίζειν γε μὴν καὶ συμπλέκεσθαι τοῖς
10 *πολεμίοις οὐχ οἷοί τ' ἦσαν. διόπερ Ἀννίβας, ὁρῶν*
τὸν Φάβιον φυγομαχοῦντα μὲν προδήλως, τοῖς δ'
ὅλοις οὐκ ἐκχωροῦντα τῶν ὑπαίθρων, ὥρμησε τολ-
μηρῶς εἰς τὰ περὶ Καπύην πεδία, καὶ τούτων εἰς
11 *τὸν προσαγορευόμενον Φάλερνον τόπον, πεπει-*
σμένος δυεῖν θάτερον, ἢ μάχεσθαι τοὺς πολεμίους
ἀναγκάσειν ἢ πᾶσι δῆλον ποιήσειν ὅτι κρατεῖ τῶν
ὅλων καὶ παραχωροῦσι Ῥωμαῖοι τῶν ὑπαίθρων αὐ-
12 *τοῖς. οὗ γενομένου καταπλαγείσας ἤλπιζε τὰς πό-*
λεις ὁρμήσειν πρὸς τὴν ἀπὸ Ῥωμαίων ἀπόστασιν.
13 *ἕως γὰρ τότε δυσὶ μάχαις ἤδη λελειμμένων αὐτῶν*
οὐδεμία πόλις ἀπέστη τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν πρὸς
286. *Καρχηδονίους, ἀλλὰ διετήρουν τὴν πίστιν, καίπερ*
14 *ἔνιαι πάσχουσαι κακῶς. ἐξ ὧν καὶ παρασημήναιτ'* 267.
ἄν τις τὴν κατάπληξιν καὶ καταξίωσιν παρὰ τοῖς
συμμάχοις τοῦ Ῥωμαίων πολιτεύματος.

91 *Οὐ μὴν ἀλλ' ὅ γ' Ἀννίβας εἰκότως ἐπὶ τούτους*
2 *κατήντα τοὺς λογισμούς. τὰ γὰρ πεδία τὰ κατὰ*
Καπύην ἐπιφανέστατα μέν ἐστι τῶν κατὰ τὴν Ἰτα-
λίαν καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ διὰ τὸ κάλλος καὶ διὰ
τὸ πρὸς αὐτῇ κεῖσθαι τῇ θαλάττῃ καὶ τούτοις χρῆσθαι
τοῖς ἐμπορίοις, εἰς ἃ σχεδὸν ἐκ πάσης τῆς οἰκου-
3 *μένης κατατρέχουσιν οἱ πλέοντες εἰς Ἰταλίαν. πε-*
ριέχουσι δὲ καὶ τὰς ἐπιφανεστάτας καὶ καλλίστας
4 *πόλεις τῆς Ἰταλίας ἐν αὐτοῖς. τὴν μὲν γὰρ παρα-*
λίαν αὐτῶν Σενουεσανοὶ καὶ Κυμαῖοι καὶ Δικαι-
αρχῖται νέμονται, πρὸς δὲ τούτοις Νεαπολῖται, τε-

λευταῖον δὲ τὸ τῶν Νουκερίνων ἔθνος. τῆς δὲ 5
μεσογαίου τὰ μὲν πρὸς τὰς ἄρκτους Καληνοὶ καὶ
Τιανῖται κατοικοῦσι, τὰ δὲ πρὸς ἕω καὶ μεσημβρίαν
Δαύνιοι καὶ Νωλανοί. κατὰ μέσα δὲ τὰ πεδία κεῖ-* 6
σθαι συμβαίνει τὴν πασῶν ποτε μακαριωτάτην γε-
γονυῖαν πόλιν Καπύην. ἐπιεικέστατος δὲ καὶ παρὰ 7
τοῖς μυθογράφοις ὁ περὶ τούτων τῶν πεδίων λέγε-
ται λόγος· προσαγορεύεται δὲ καὶ ταῦτα Φλεγραῖα,
καθάπερ καὶ ἕτερα τῶν ἐπιφανῶν πεδίων· θεούς
γε μὴν μάλιστα περὶ τούτων εἰκὸς ἠρικέναι διὰ τὸ
κάλλος καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν. ἅμα δὲ τοῖς προει- 8
ρημένοις ὀχυρὰ δοκεῖ καὶ δυσέμβολα τελέως εἶναι
τὰ πεδία· τὰ μὲν γὰρ θαλάττῃ, τὸ δὲ πλεῖον ὄρεσι
μεγάλοις πάντῃ καὶ συνεχέσι περιέχεται, δι' ὧν εἰσ-
βολαὶ τρεῖς ὑπάρχουσι μόνον ἐκ τῆς μεσογαίου,
στεναὶ καὶ δύσβατοι, μία μὲν ἀπὸ τῆς Σαυνίτιδος, 9
287. *(δευτέρα δ' ἀπὸ τῆς Λατίνης,) ἡ δὲ κατάλοιπος*
ἀπὸ τῶν κατὰ τοὺς Ἱρπίνους τόπων. διόπερ ἔμελ- 10
λον εἰς ταῦτα καταστρατοπεδεύσαντες ὥσπερ εἰς
θέατρον οἱ Καρχηδόνιοι καταπλήξεσθαι μὲν τῷ πα-
ραλόγῳ πάντας, ἐκθεατριεῖν δὲ τοὺς πολεμίους
φυγομαχοῦντας, αὐτοὶ δ' ἐξ ὁμολόγου φανήσεσθαι
τῶν ὑπαίθρων κρατοῦντες.

Ἀννίβας μὲν οὖν τοιούτοις χρησάμενος λογι- 92 268.
σμοῖς, καὶ διελθὼν ἐκ τῆς Σαυνίτιδος τὰ στενὰ
κατὰ τὸν Ἐριβιανὸν καλούμενον λόφον, κατεστρα-
τοπέδευσε παρὰ τὸν Ἄθυρνον ποταμόν, ὃς σχε-
δὸν δίχα διαιρεῖ τὰ προειρημένα πεδία. καὶ τὴν 2
μὲν παρεμβολὴν ἐκ τοῦ πρὸς Ῥώμην μέρους εἶχε,
ταῖς δὲ προνομαῖς πᾶν ἐπιτρέχων ἐπόρθει τὸ πε-
δίον ἀδεῶς. Φάβιος δὲ κατεπέπληκτο μὲν τὴν ἐπι- 3

βολὴν καὶ τόλμαν τῶν ὑπεναντίων, τοσούτῳ δὲ
4 μᾶλλον ἐπὶ τῶν κεκριμένων ἔμενεν. ὁ δὲ συνάρ-
χων αὐτοῦ Μάρκος καὶ πάντες οἱ κατὰ τὸ στρατό-
πεδον χιλίαρχοι καὶ ταξίαρχοι νομίζοντες ἐν καλῷ
τοὺς πολεμίους ἀπειληφέναι, σπεύδειν ᾤοντο δεῖν
καὶ συνάπτειν εἰς τὰ πεδία καὶ μὴ περιορᾶν τὴν
5 ἐπιφανεστάτην χώραν δῃουμένην. Φάβιος δὲ μέχρι
μὲν τοῦ συνάψαι τοῖς τόποις ἔσπευδε καὶ συνυπ-
εκρίνετο τοῖς προθύμως καὶ φιλοκινδύνως διακειμέ-
6 νοις, ἐγγίσας δὲ τῷ Φαλέρνῳ ταῖς μὲν παρωρεί-
αις ἐπιφαινόμενος ἀντιπαρῆγε τοῖς πολεμίοις, ὥστε
μὴ δοκεῖν τοῖς αὑτῶν συμμάχοις ἐκχωρεῖν τῶν ὑπαί-
7 θρων, εἰς δὲ τὸ πεδίον οὐ καθίει τὴν δύναμιν, εὐ-
λαβούμενος τοὺς ὁλοσχερεῖς κινδύνους διά τε τὰς
προειρημένας αἰτίας καὶ διὰ τὸ προφανῶς ἱπποκρα-
τεῖν παρὰ πολὺ τοὺς ὑπεναντίους.
8 Ἀννίβας δ' ἐπειδὴ καταπειράσας τῶν πολεμίων
288. καὶ καταφθείρας πᾶν τὸ πεδίον ἤθροισε λείας
9 ἄπλετον πλῆθος, ἐγίνετο πρὸς ἀναζυγήν, βουλό-
μενος μὴ καταφθεῖραι τὴν λείαν, ἀλλ' εἰς τοιοῦτον
ἀπερείσασθαι τόπον, ἐν ᾧ δυνήσεται ποιήσασθαι
καὶ τὴν παραχειμασίαν, ἵνα μὴ μόνον κατὰ τὸ παρὸν
εὐωχίαν, ἀλλὰ συνεχῶς δαψίλειαν ἔχῃ τῶν ἐπιτη-
10 δείων τὸ στρατόπεδον. Φάβιος δὲ καὶ κατανοῶν
αὐτοῦ τὴν ἐπιβολήν, ὅτι προχειρίζεται ποιεῖσθαι τὴν
ἐπάνοδον ᾗπερ ἐποιήσατο καὶ τὴν εἴσοδον, καὶ θεω-
ρῶν τοὺς τόπους στενοὺς ὄντας καὶ καθ' ὑπερβο-
11 λὴν εὐφυεῖς πρὸς ἐπίθεσιν, ἐπ' αὐτῆς μὲν τῆς διεκ-
βολῆς περὶ τετρακισχιλίους ἐπέστησε, παρακαλέσας 269.
χρήσασθαι τῇ προθυμίᾳ σὺν καιρῷ μετὰ τῆς τῶν
τόπων εὐφυΐας, αὐτὸς δὲ τὸ πολὺ μέρος ἔχων τῆς

δυνάμεως, ἐπί τινα λόφον ὑπερδέξιον πρὸ τῶν στενῶν κατεστρατοπέδευσε. παραγενομένων δὲ τῶν 93
Καρχηδονίων, καὶ ποιησαμένων τὴν παρεμβολὴν ἐν τοῖς ἐπιπέδοις ὑπ' αὐτὴν τὴν παρώρειαν, τὴν μὲν λείαν αὐτῶν ἤλπισεν ἀδηρίτως περισυρεῖν, ὡς δὲ τὸ πολὺ καὶ τοῖς ὅλοις πέρας ἐπιθήσειν διὰ τὴν τῶν τόπων εὐκαιρίαν. καὶ δὴ περὶ ταῦτα καὶ πρὸς τού- 2
τοις ἐγίνετο τοῖς διαβουλίοις, διανοούμενος πῇ καὶ πῶς χρήσεται τοῖς τόποις καὶ τίνες καὶ πόθεν πρῶτον ἐγχειρήσουσι τοῖς ὑπεναντίοις. Ἀννίβας δέ, 3
ταῦτα πρὸς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν παρασκευαζομένων τῶν πολεμίων, συλλογιζόμενος ἐκ τῶν εἰκότων, οὐκ ἔδωκε χρόνον οὐδ' ἀναστροφὴν ταῖς ἐπιβολαῖς αὐτῶν, ἀνακαλεσάμενος δὲ τὸν ἐπὶ τῶν λει- 4
τουργιῶν τεταγμένον Ἀσδρούβαν παρήγγειλε λαμπάδας δεσμεύειν ἐκ τῆς ξηρᾶς καὶ παντοδαπῆς ὕλης κατὰ τάχος ὡς πλείστας, καὶ τῶν ἐργατῶν βοῶν ἐκλέξαντ' ἐκ πάσης τῆς λείας τοὺς εὐρωστοτάτους εἰς δισχιλίους ἀθροῖσαι πρὸ τῆς παρεμβολῆς. γενο- 5
μένου δὲ τούτου, συναγαγὼν ὑπέδειξε τοῖς λειτουρ-
289. *γοῖς ὑπερβολήν τινα μεταξὺ κειμένην τῆς αὑτοῦ στρατοπεδείας καὶ τῶν στενῶν, δι' ὧν ἔμελλε ποιεῖσθαι τὴν πορείαν, πρὸς ἣν ἐκέλευε προσελαύνειν τοὺς βοῦς ἐνεργῶς καὶ μετὰ βίας, ὅταν δοθῇ τὸ παράγγελμα, μέχρι συνάψωσι τοῖς ἄκροις. μετὰ δὲ* 6
τοῦτο δειπνοποιησαμένοις ἀναπαύεσθαι καθ' ὥραν παρήγγειλε πᾶσιν. ἅμα δὲ τῷ κλῖναι τὸ τρίτον μέ- 7
ρος τῆς νυκτὸς εὐθέως ἐξῆγε τοὺς λειτουργούς, καὶ προσδεῖν ἐκέλευσε πρὸς τὰ κέρατα τοῖς βουσὶ τὰς λαμπάδας. ταχὺ δὲ τούτου γενομένου διὰ τὸ πλῆ- 8
θος, ἀνάψαι παρήγγειλε πάσας, καὶ τοὺς μὲν βοῦς

ἐλαύνειν καὶ προσβάλλειν πρὸς τὰς ἀκρωρείας ἐπ-
έταξε, τοὺς δὲ λογχοφόρους κατόπιν ἐπιστήσας τού- 9
τοις ἕως μέν τινος συνεργεῖν παρεκελεύετο τοῖς
ἐλαύνουσιν, ὅταν δὲ τὴν πρώτην ἅπαξ ὁρμὴν λάβῃ 270.
τὰ ζῷα, παρατρέχοντας παρὰ τὰ πλάγια καὶ συγ-
κρούοντας ἅμα τῶν ὑπερδεξίων ἀντέχεσθαι τόπων
καὶ προκαταλαμβάνειν τὰς ἀκρωρείας, ἵνα παρα-
βοηθῶσι καὶ συμπλέκωνται τοῖς πολεμίοις, ἐάν που
συναντῶσι πρὸς τὰς ὑπερβολάς. κατὰ δὲ τὸν και- 10
ρὸν τοῦτον αὐτὸς ἀναλαβὼν πρῶτα μὲν τὰ βαρέα
τῶν ὅπλων, ἐπὶ δὲ τούτοις τοὺς ἱππεῖς, ἑξῆς δὲ
τὴν λείαν, ἐπὶ δὲ πᾶσι τοὺς Ἴβηρας καὶ Κελτούς,
ἧκε πρὸς τὰ στενὰ καὶ τὰς διεκβολάς. τῶν δὲ Ῥω- 94
μαίων οἱ μὲν ἐπὶ τοῖς στενοῖς φυλάττοντες, ἅμα
τῷ συνιδεῖν τὰ φῶτα προσβάλλοντα πρὸς τὰς ὑπερ-
βολάς, νομίσαντες ταύτῃ ποιεῖσθαι τὴν ὁρμὴν τὸν
Ἀννίβαν, ἀπολιπόντες τὰς δυσχωρίας παρεβοή-
θουν τοῖς ἄκροις. ἐγγίζοντες δὲ τοῖς βουσὶν ἠπο- 2
ροῦντο διὰ τὰ φῶτα, μεῖζόν τι τοῦ συμβαίνοντος
καὶ δεινότερον ἀναπλάττοντες καὶ προσδοκῶντες.
ἐπιγενομένων δὲ τῶν λογχοφόρων, οὗτοι μὲν βρα- 3
χέα πρὸς ἀλλήλους ἀκροβολισάμενοι, τῶν βοῶν
αὐτοῖς ἐμπιπτόντων, ἔμειναν διαστάντες ἐπὶ τῶν
ἄκρων ἀμφότεροι, καὶ προσανεῖχον καραδοκοῦντες
τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἡμέρας, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι
γνῶναι τὸ γινόμενον. Φάβιος δὲ τὰ μὲν ἀπο- 4
290. ρούμενος ἐπὶ τῷ συμβαίνοντι καὶ κατὰ τὸν ποιη-
τὴν ὀισσάμενος δόλον εἶναι, τὰ δὲ κατὰ τὴν ἐξ ἀρ-
χῆς ὑπόθεσιν οὐδαμῶς κρίνων ἐκκυβεύειν οὐδὲ πα-
ραβάλλεσθαι τοῖς ὅλοις, ἦγε τὴν ἡσυχίαν ἐπὶ τῷ
χάρακι καὶ προσεδέχετο τὴν ἡμέραν. κατὰ δὲ τὸν 5

καιρὸν τοῦτον Ἀννίβας, προχωρούντων αὐτῷ τῶν
πραγμάτων κατὰ τὴν ἐπιβολήν, τήν τε δύναμιν
διεκόμισε διὰ τῶν στενῶν μετ' ἀσφαλείας καὶ τὴν
λείαν, λελοιπότων τοὺς τόπους τῶν παραφυλαττόν-
των τὰς δυσχωρίας. ἅμα δὲ τῷ φωτὶ συνιδὼν τοὺς 6
ἐν τοῖς ἄκροις ἀντικαθημένους τοῖς λογχοφόροις,
ἐπαπέστειλέ τινας τῶν Ἰβήρων· οἳ καὶ συμμίξαντες
κατέβαλον μὲν τῶν Ῥωμαίων εἰς χιλίους, ῥᾳδίως
δὲ τοὺς παρὰ σφῶν εὐζώνους ἐκδεξάμενοι κατεβί-
βασαν.

Ἀννίβας μὲν οὖν τοιαύτην ἐκ τοῦ Φαλέρνου 7
ποιησάμενος τὴν ἔξοδον, λοιπὸν ἤδη στρατοπεδεύων
ἀσφαλῶς κατεσκέπτετο καὶ προυνοεῖτο περὶ τῆς χει- **271.**
μασίας ποῦ καὶ πῶς ποιήσεται, μέγαν φόβον καὶ
πολλὴν ἀπορίαν παρεστακὼς ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς
κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἀνθρώποις. Φάβιος δὲ κακῶς 8
μὲν ἤκουε παρὰ τοῖς πολλοῖς, ὡς ἀνάνδρως ἐκ τοι-
ούτων τόπων προέμενος τοὺς ὑπεναντίους, οὐ μὴν
ἀφίστατό γε τῆς προθέσεως. καταναγκασθεὶς δὲ 9
μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπί τινας ἀπελθεῖν θυσίας εἰς
τὴν Ῥώμην, παρέδωκε τῷ συνάρχοντι τὰ στρατό-
πεδα, καὶ πολλὰ χωριζόμενος ἐνετείλατο μὴ τοσαύ-
την ποιεῖσθαι σπουδὴν ὑπὲρ τοῦ βλάψαι τοὺς πο-
λεμίους ἡλίκην ὑπὲρ τοῦ μηδὲν αὐτοὺς παθεῖν δει-
νόν. ὧν οὐδὲ μικρὸν ἐν νῷ τιθέμενος Μάρκος ἔτι 10
λέγοντος αὐτοῦ ταῦτα πρὸς τῷ παραβάλλεσθαι καὶ
τῷ διακινδυνεύειν ὅλος καὶ πᾶς ἦν.

Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν Ἰταλίαν τοιαύτην εἶχε τὴν 95
διάθεσιν. κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς ταῖς προ- 2
ειρημέναις πράξεσιν Ἀσδρούβας ὁ τεταγμένος ἐπὶ
291. τῆς Ἰβηρίας στρατηγός, κατηρτικὼς ἐν τῇ παραχει-

*μασίᾳ τὰς ὑπὸ τἀδελφοῦ καταλειφθείσας τριάκοντα
ναῦς, καὶ δέκα προσπεπληρωκὼς ἄλλας, ἀρχομένης
τῆς θερείας ἀνήχθη τετταράκοντα ναυσὶ καταφρά-
κτοις ἐκ Καινῆς πόλεως, προχειρισάμενος Ἀμίλκαν
3 τοῦ στόλου ναύαρχον. ἅμα δὲ καὶ τὴν πεζὴν ἐκ
τῆς παραχειμασίας ἡθροικὼς δύναμιν ἀνέζευξε· καὶ
ταῖς μὲν ναυσὶ παρὰ τὴν χέρσον ἐποιεῖτο τὸν πλοῦν,
τοῖς δὲ πεζοῖς τὴν πορείαν παρὰ τὸν αἰγιαλόν,
σπεύδων ἀμφοτέραις ἅμα ταῖς δυνάμεσι καταζεῦξαι
4 πρὸς τὸν Ἴβηρα ποταμόν. Γνάιος δὲ τὰς ἐπιβολὰς
συλλογιζόμενος τῶν Καρχηδονίων, τὸ μὲν πρῶτον
ἐπεβάλετο (κατὰ γῆν καὶ) κατὰ θάλατταν ἐκ τῆς
5 παραχειμασίας ποιεῖσθαι τὴν ἀπάντησιν. ἀκούων
δὲ τὸ πλῆθος τῶν δυνάμεων καὶ τὸ μέγεθος τῆς
παρασκευῆς, τὸ μὲν κατὰ γῆν ἀπαντᾶν ἀπεδοκί-
μασε, συμπληρώσας δὲ πέντε καὶ τριάκοντα ναῦς,
καὶ λαβὼν ἐκ τοῦ πεζικοῦ στρατεύματος τοὺς ἐπιτη-
δειοτάτους ἄνδρας πρὸς τὴν ἐπιβατικὴν χρείαν ἀν-
ήχθη, καὶ κατῆρε δευτεραῖος ἐκ Ταρράκωνος εἰς τοὺς
6 περὶ τὸν Ἴβηρα ποταμὸν τόπους. καθορμισθεὶς δὲ* **272.**
*τῶν πολεμίων ἐν ἀποστήματι περὶ τοὺς ὀγδοήκοντα
σταδίους, προαπέστειλε κατασκεψομένας δύο ναῦς
ταχυπλοούσας Μασσαλιητικάς· καὶ γὰρ προκαθ-
ηγοῦντο καὶ προεκινδύνευον οὗτοι καὶ πᾶσαν ἀπο-
7 τόμως σφίσι παρείχοντο τὴν χρείαν. εὐγενῶς γάρ,
εἴ καί τινες ἕτεροι, κεκοινωνήκασι Ῥωμαίοις πραγ-
μάτων καὶ Μασσαλιῶται, πολλάκις μὲν καὶ μετὰ
ταῦτα, μάλιστα δὲ κατὰ τὸν Ἀννιβιακὸν πόλεμον.
8 διασαφούντων δὲ τῶν ἐπὶ τὴν κατασκοπὴν ἐκπεμ-
φθέντων ὅτι περὶ τὸ στόμα τοῦ ποταμοῦ συμβαί-
νει τὸν τῶν ὑπεναντίων ὁρμεῖν στόλον, ἀνήγετο*

κατὰ σπουδήν, βουλόμενος ἄφνω προσπεσεῖν τοῖς
πολεμίοις. οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀσδρούβαν, σημηνάν- 96
των αὐτοῖς τῶν σκοπῶν ἐκ πολλοῦ τὸν ἐπίπλουν
4 τῶν ὑπεναντίων, ἅμα τὰς πεζικὰς ἐξέταττον δυνά-
292. μεις παρὰ τὸν αἰγιαλόν, καὶ τοῖς πληρώμασι παρ-
ήγγελλον ἐμβαίνειν εἰς τὰς ναῦς. ἤδη δὲ καὶ τῶν 2
Ῥωμαίων σύνεγγυς ὄντων, σημήναντες πολεμικὸν
ἀνήγοντο, κρίναντες ναυμαχεῖν. συμβαλόντες δὲ
τοῖς πολεμίοις βραχὺν μέν τινα χρόνον ἀντεποιή-
σαντο τῆς νίκης, μετ' οὐ πολὺ δὲ πρὸς τὸ κλίνειν
ὥρμησαν. ἡ γὰρ ἐφεδρεία τῶν πεζῶν ἡ περὶ τὸν 3
αἰγιαλὸν οὐχ οὕτως αὐτοὺς ὤνησε θάρσος παριστά-
νουσα πρὸς τὸν κίνδυνον ὡς ἔβλαψε τὴν ἐλπίδα
τῆς σωτηρίας ἑτοίμην παρασκευάζουσα. πλὴν δύο 4
μὲν αὐτάνδρους νῆας ἀποβαλόντες, τεττάρων δὲ
τοὺς ταρσοὺς καὶ τοὺς ἐπιβάτας, ἔφευγον ἐκκλί-
ναντες εἰς γῆν. ἐπικειμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων αὐ- 5
τοῖς ἐκθύμως, τὰς μὲν ναῦς ἐξέβαλον εἰς τὸν αἰ-
γιαλόν, αὐτοὶ δ' ἀποπηδήσαντες ἐκ τῶν πλοίων
ἐσῴζοντο πρὸς τοὺς παρατεταγμένους. οἱ δὲ Ῥω- 6
μαῖοι τολμηρῶς συνεγγίσαντες τῇ γῇ, καὶ τὰ δυνά-
μενα κινεῖσθαι τῶν πλοίων ἀναδησάμενοι, μετὰ χα-
ρᾶς ὑπερβαλλούσης ἀπέπλεον, νενικηκότες μὲν ἐξ
ἐφόδου τοὺς ὑπεναντίους, κρατοῦντες δὲ τῆς θα-
λάττης, εἴκοσι δὲ καὶ πέντε ναῦς ἔχοντες τῶν πο-
λεμίων.

Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν Ἰβηρίαν ἀπὸ τούτων 7 273.
ἐπικυδεστέρας εἰλήφει τοῖς Ῥωμαίοις τὰς ἐλπίδας διὰ
τὸ προειρημένον κατόρθωμα. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, 8
προσπεσόντος αὐτοῖς τοῦ γεγονότος ἐλαττώματος,
παραχρῆμα πληρώσαντες ἑβδομήκοντα νῆας ἐξαπ-

ἔστειλαν, κρίναντες ἀναγκαῖον εἶναι πρὸς πάσας τὰς
9 ἐπιβολὰς ἀντέχεσθαι τῆς θαλάττης. αἳ τὸ μὲν
πρῶτον εἰς Σαρδόν', ἐκεῖθεν δὲ πρὸς τοὺς περὶ
Πίσας τόπους τῆς Ἰταλίας προσέβαλον, πεπεισμέ-
νων τῶν ἐπιπλεόντων συμμίξειν ἐνθάδε τοῖς περὶ
10 τὸν Ἀννίβαν. ταχὺ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἀναχθέντων
ἐπ' αὐτοὺς ἐξ αὐτῆς τῆς Ῥώμης ἑκατὸν εἴκοσι σκά-
φεσι πεντηρικοῖς, πυθόμενοι τὸν ἀνάπλουν, οὗτοι
μὲν αὖθις ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Σαρδόνα, μετὰ δὲ
11 ταῦτα πάλιν εἰς Καρχηδόνα. Γνάιος δὲ Σερουίλιος,
ἔχων τὸν προειρημένον στόλον, ἕως μέν τινος ἐπ-
293. ηκολούθει τοῖς Καρχηδονίοις, συνάψειν πεπεισμένος,
12 πολὺ δὲ καθυστερῶν ἀπέγνω. καὶ τὸ μὲν πρῶτον
τῆς Σικελίας Λιλυβαίῳ προσέσχε· μετὰ δὲ ταῦτα κα-
ταπλεύσας τῆς Λιβύης ὡς ἐπὶ τὴν τῶν Κερκινητῶν
νῆσον, καὶ λαβὼν παρ' αὐτῶν χρήματα τοῦ μὴ πορ-
13 θῆσαι τὴν χώραν, ἀπηλλάγη. κατὰ δὲ τὸν ἀνά-
πλουν γενόμενος κύριος νήσου Κοσσύρου, καὶ φρου-
ρὰν εἰς τὸ πολισμάτιον εἰσαγαγών, αὖθις εἰς τὸ
14 Λιλύβαιον κατῆρε. καὶ τὸ λοιπὸν οὗτος μὲν αὐ-
τοῦ συνορμίσας τὸν στόλον μετ' οὐ πολὺν χρόνον
97 αὐτὸς ἀνεκομίσθη πρὸς τὰς πεζικὰς δυνάμεις· οἱ δ'
ἐκ τῆς συγκλήτου, πυθόμενοι τὸ γεγονὸς προτέ-
ρημα διὰ τοῦ Γναΐου περὶ τὴν ναυμαχίαν, καὶ νο-
μίσαντες χρήσιμον εἶναι, μᾶλλον δ' ἀναγκαῖον, τὸ
μὴ προΐεσθαι τὰ κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, ἀλλ' ἐνίστα-
σθαι τοῖς Καρχηδονίοις καὶ τὸν πόλεμον αὔξειν,
2 προχειρισάμενοι ναῦς εἴκοσι καὶ στρατηγὸν ἐπι-
στήσαντες Πόπλιον Σκιπίωνα κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς
πρόθεσιν, ἐξαπέστελλον μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν
ἀδελφὸν Γνάιον, κοινῇ πράξοντα μετ' ἐκείνου τὰ

κατὰ τὴν Ἰβηρίαν. πάνυ γὰρ ἠγωνίων μὴ κρατή- 3
σαντες Καρχηδόνιοι τῶν τόπων ἐκείνων, καὶ περι- 274.
ποιησάμενοι χορηγίας ἀφθόνους καὶ χεῖρας, ἀντι-
ποιήσωνται μὲν τῆς θαλάττης ὁλοσχερέστερον, συν-
επίθωνται δὲ τοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν, στρατόπεδα
πέμποντες καὶ χρήματα τοῖς περὶ τὸν Ἀννίβαν.
διόπερ ἐν μεγάλῳ τιθέμενοι καὶ τοῦτον τὸν πόλε- 4
μον, ἐξαπέστειλαν τάς τε ναῦς καὶ τὸν Πόπλιον.
ὃς καὶ παραγενόμενος εἰς Ἰβηρίαν καὶ συμμίξας τἀ-
δελφῷ μεγάλην παρεῖχε χρείαν τοῖς κοινοῖς πράγ-
μασιν. οὐδέποτε γὰρ πρότερον θαρρήσαντες δια- 5
βῆναι τὸν Ἴβηρα ποταμόν, ἀλλ' ἀσμενίζοντες τῇ
τῶν ἐπὶ τάδε φιλίᾳ καὶ συμμαχίᾳ, τότε διέβησαν
καὶ τότε πρῶτον ἐθάρρησαν ἀντιποιεῖσθαι τῶν πέ-
ραν πραγμάτων, μεγάλα καὶ ταὐτομάτου συνεργή-
σαντος σφίσι πρὸς τοὺς περιεστῶτας καιρούς.

294. Ἐπειδὴ γὰρ καταπληξάμενοι τοὺς περὶ τὴν διά- 6
βασιν οἰκοῦντας τῶν Ἰβήρων ἧκον πρὸς τὴν τῶν Ζα-
κανθαίων πόλιν, ἀποσχόντες σταδίους ὡς τετταρά-
κοντα περὶ τὸ τῆς Ἀφροδίτης ἱερὸν κατεστρατοπέ-
δευσαν, λαβόντες τόπον εὐφυῶς κείμενον πρός τε 7
τὴν ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀσφάλειαν καὶ πρὸς τὴν ἐκ
θαλάττης χορηγίαν· ὁμοῦ γὰρ αὐτοῖς συνέβαινε καὶ 8
τὸν στόλον ποιεῖσθαι τὸν παράπλουν. ἔνθα δὴ
γίνεταί τις πραγμάτων περιπέτεια τοιάδε. καθ' 98
οὓς καιροὺς Ἀννίβας ἐποιεῖτο τὴν πορείαν εἰς Ἰτα-
λίαν, ὅσαις πόλεσιν ἠπίστησε τῶν κατὰ τὴν Ἰβη-
ρίαν, ἔλαβε παρὰ τούτων ὅμηρα τοὺς υἱεῖς τῶν
ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν· οὓς πάντας εἰς τὴν Ζακαν-
θαίων ἀπέθετο πόλιν διά τε τὴν ὀχυρότητα καὶ διὰ
τὴν τῶν ἀπολειπομένων ἐπ' αὐτῆς ἀνδρῶν πίστιν.

2 ἦν δέ τις ἀνὴρ Ἴβηρ, Ἀβίλυξ ὄνομα, κατὰ μὲν τὴν
δόξαν καὶ τὴν τοῦ βίου περίστασιν οὐδενὸς δεύτε-
ρος Ἰβήρων, κατὰ δὲ τὴν πρὸς Καρχηδονίους εὔ-
νοιαν καὶ πίστιν πολύ τι διαφέρειν δοκῶν τῶν ἄλ-
3 λων. οὗτος θεωρῶν τὰ πράγματα, καὶ νομίσας
ἐπικυδεστέρας εἶναι τὰς τῶν Ῥωμαίων ἐλπίδας, συν-
ελογίσατο παρ' ἑαυτῷ περὶ τῆς τῶν ὁμήρων προ-
4 δοσίας συλλογισμὸν Ἰβηρικὸν καὶ βαρβαρικόν. πει-
σθεὶς γὰρ διότι δύναται μέγας γενέσθαι παρὰ Ῥω- 275.
μαίοις προσενεγκάμενος ἐν καιρῷ πίστιν ἅμα καὶ
χρείαν, ἐγίνετο πρὸς τῷ παρασπονδήσας τοὺς Καρ-
χηδονίους ἐγχειρίσαι τοὺς ὁμήρους τοῖς Ῥωμαίοις.
5 θεωρῶν δὲ τὸν Βώστορα τὸν τῶν Καρχηδονίων
στρατηγόν, ὃς ἀπεστάλη μὲν ὑπ' Ἀσδρούβου κω-
λύσων τοὺς Ῥωμαίους διαβαίνειν τὸν ποταμόν, οὐ
θαρρήσας δὲ τοῦτο ποιεῖν, ἀνακεχωρηκὼς ἐστρατο-
πέδευε τῆς Ζακάνθης ἐν τοῖς πρὸς θάλατταν μέρεσι,
τοῦτον μὲν ἄκακον ὄντα τὸν ἄνδρα καὶ πρᾷον τῇ
6 φύσει, πιστῶς δὲ τὰ πρὸς αὐτὸν διακείμενον, ποι-
εῖται λόγους ὑπὲρ τῶν ὁμήρων πρὸς τὸν Βώστορα,
295. φάσκων, ἐπειδὴ διαβεβήκασι Ῥωμαῖοι τὸν ποταμόν,
οὐκέτι δύνασθαι Καρχηδονίους φόβῳ συνέχειν τὰ
κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, προσδεῖσθαι δὲ τοὺς καιροὺς τῆς
7 τῶν ὑποταττομένων εὐνοίας· νῦν οὖν ἠγγικότων
Ῥωμαίων, καὶ προσκαθεζομένων τῇ Ζακάνθῃ, καὶ
κινδυνευούσης τῆς πόλεως, ἐὰν ἐξαγαγὼν τοὺς ὁμή-
ρους ἀποκαταστήσῃ τοῖς γονεῦσι καὶ ταῖς πόλεσιν,
ἐκλύσειν μὲν αὐτὸν τῶν Ῥωμαίων τὴν φιλοτιμίαν·
τοῦτο γὰρ αὐτὸ καὶ μάλιστα σπουδάζειν ἐκείνους
8 πρᾶξαι, κυριεύοντας τῶν ὁμήρων· ἐκκαλέσεσθαι δὲ
τὴν τῶν Ἰβήρων πάντων πρὸς Καρχηδονίους εὔ-

νοιαν, προϊδόμενον τὸ μέλλον καὶ προνοηθέντα τῆς
τῶν ὁμήρων ἀσφαλείας. τὴν δὲ χάριν αὐξήσειν ἔφη
πολλαπλασίαν, αὐτὸς γενόμενος χειριστὴς τοῦ πράγ-
ματος. ἀποκαθιστάνων γὰρ εἰς τὰς πόλεις τοὺς 9
παῖδας οὐ μόνον τὴν παρ' αὐτῶν εὔνοιαν ἐπισπά-
σεσθαι τῶν γεννησάντων, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν πολ-
λῶν, ὑπὸ τὴν ὄψιν τιθεὶς διὰ τοῦ συμβαίνοντος τὴν
Καρχηδονίων πρὸς τοὺς συμμάχους αἵρεσιν καὶ με-
γαλοψυχίαν. προσδοκᾶν δ' αὐτὸν ἐκέλευσε καὶ δώ- 10
ρων πλῆθος ἰδίᾳ παρὰ τῶν τὰ τέκνα κομιζομένων·
παραδόξως γὰρ ἑκάστους ἐγκρατεῖς γινομένους τῶν
ἀναγκαιοτάτων ἅμιλλαν ποιήσεσθαι τῆς εἰς τὸν κύ-
ριον τῶν πραγμάτων εὐεργεσίας. παραπλήσια δὲ 11
τούτοις ἕτερα καὶ πλείω πρὸς τὸν αὐτὸν τρόπον
διαλεχθεὶς ἔπεισε τὸν Βώστορα συγκαταθέσθαι τοῖς
λεγομένοις. καὶ τότε μὲν ἐπανῆλθε, ταξάμενος ἡμέ- 99
ραν, ᾗ παρέσται μετὰ τῶν ἐπιτηδείων πρὸς τὴν ἀνακο- 276.
μιδὴν τῶν παίδων. παραγενηθεὶς δὲ νυκτὸς ἐπὶ 2
τὸ τῶν Ῥωμαίων στρατόπεδον, καὶ συμμίξας τισὶ
τῶν συστρατευομένων ἐκείνοις Ἰβήρων, διὰ τούτων
εἰσῆλθε πρὸς τοὺς στρατηγούς. ἐκλογιζόμενος δὲ 3
διὰ πλειόνων τὴν ἐσομένην ὁρμὴν καὶ μετάπτωσιν
πρὸς αὐτοὺς τῶν Ἰβήρων, ἐὰν ἐγκρατεῖς γένωνται
τῶν ὁμήρων, ἐπηγγείλατο παραδώσειν αὐτοῖς τοὺς
παῖδας. τῶν δὲ περὶ τὸν Πόπλιον ὑπερβολῇ προ- 4
296. θύμως δεξαμένων τὴν ἐλπίδα καὶ μεγάλας ὑπ-
ισχνουμένων δωρεάς, τότε μὲν εἰς τὴν ἰδίαν ἀπ-
ηλλάγη, συνθέμενος ἡμέραν καὶ καιρὸν καὶ τόπον, ἐν
ᾧ δεήσει τοὺς ἐκδεξομένους αὐτὸν ὑπομένειν. μετὰ 5
δὲ ταῦτα παραλαβὼν τοὺς ἐπιτηδείους τῶν φίλων
ἧκε πρὸς τὸν Βώστορα, καὶ παραδοθέντων αὐτῷ

*τῶν παίδων ἐκ τῆς Ζακάνθης, νυκτὸς ποιησάμενος
τὴν ἔξοδον, ὡς θέλων λαθεῖν, παραπορευθεὶς τὸν
χάρακα τῶν πολεμίων ἧκε πρὸς τὸν τεταγμένον
καιρὸν καὶ τόπον καὶ πάντας ἐνεχείρισε τοὺς ὁμή-
6 ρους τοῖς ἡγεμόσι τῶν Ῥωμαίων. οἱ δὲ περὶ τὸν
Πόπλιον ἐτίμησάν τε διαφερόντως τὸν Ἀβίλυγα καὶ
πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ὁμήρων εἰς τὰς πα-
τρίδας ἐχρήσαντο τούτῳ, συμπέμψαντες τοὺς ἐπιτη-
7 δείους. ὃς ἐπιπορευόμενος τὰς πόλεις καὶ διὰ τῆς
τῶν παίδων ἀποκαταστάσεως τιθεὶς ὑπὸ τὴν ὄψιν
τὴν τῶν Ῥωμαίων πρᾳότητα καὶ μεγαλοψυχίαν παρὰ
τὴν Καρχηδονίων ἀπιστίαν καὶ βαρύτητα, καὶ προσ-
παρατιθεὶς τὴν αὑτοῦ μετάθεσιν, πολλοὺς Ἰβήρων
8 παρώρμησε πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων φιλίαν. Βώ-
στωρ δὲ παιδικώτερον ἢ κατὰ τὴν ἡλικίαν δόξας
ἐγκεχειρικέναι τοὺς ὁμήρους τοῖς πολεμίοις οὐκ εἰς
9 τοὺς τυχόντας ἐπεπτώκει κινδύνους. καὶ τότε μὲν
ἤδη τῆς ὥρας κατεπειγούσης διέλυον εἰς παραχει-
μασίαν ἀμφότεροι τὰς δυνάμεις, ἱκανοῦ τινος ἐκ
τῆς τύχης γεγονότος συνεργήματος τοῖς Ῥωμαίοις
τοῦ περὶ τοὺς παῖδας πρὸς τὰς ἐπικειμένας ἐπιβο-
λάς. καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν Ἰβηρίαν ἐν τούτοις ἦν.*

100 *Ὁ δὲ στρατηγὸς Ἀννίβας, ὅθεν ἀπελίπομεν, πυν-* 277
*θανόμενος παρὰ τῶν κατασκόπων πλεῖστον ὑπάρχειν
σῖτον ἐν τῇ περὶ τὴν Λουκαρίαν καὶ τὸ καλούμενον
Γερούνιον χώρᾳ, πρὸς δὲ τὴν συναγωγὴν εὐφυῶς
2 ἔχειν τὸ Γερούνιον, κρίνας ἐκεῖ ποιεῖσθαι τὴν παρα-
χειμασίαν, προῆγε ποιούμενος τὴν πορείαν παρὰ τὸ
*Λίβυρνον ὄρος ἐπὶ τοὺς προειρημένους τόπους.
297. 3 ἀφικόμενος δὲ πρὸς τὸ Γερούνιον, ὃ τῆς Λουκαρίας
ἀπέχει διακόσια στάδια, τὰς μὲν ἀρχὰς διὰ λόγων*

τοὺς ἐνοικοῦντας εἰς φιλίαν προυκαλεῖτο καὶ πίστεις
ἐδίδου τῶν ἐπαγγελιῶν, οὐδενὸς δὲ προσέχοντος,
πολιορκεῖν ἐπεβάλετο. ταχὺ δὲ γενόμενος κύριος, 4
τοὺς μὲν οἰκήτορας κατέφθειρε, τὰς δὲ πλείστας
οἰκίας ἀκεραίους διεφύλαξε καὶ τὰ τείχη, βουλόμε-
νος σιτοβολίοις χρήσασθαι πρὸς τὴν παραχειμασίαν.
τὴν δὲ δύναμιν πρὸ τῆς πόλεως παρεμβαλὼν ὠχυ- 5
ρώσατο τάφρῳ καὶ χάρακι τὴν στρατοπεδείαν. γενό- 6
μενος δ' ἀπὸ τούτων, τὰ μὲν δύο μέρη τῆς δυνά-
μεως ἐπὶ τὴν σιτολογίαν ἐξέπεμπε προστάξας καθ'
ἑκάστην ἡμέραν τακτὸν ἀναφέρειν μέτρον ἕκαστον
τοῖς ἰδίοις ἐπιβολὴν τοῦ τάγματος τοῖς προκεχειρι-
σμένοις ἐπὶ τὴν οἰκονομίαν ταύτην, τῷ δὲ τρίτῳ 7
μέρει τήν τε στρατοπεδείαν ἐτήρει καὶ τοῖς σιτολο-
γοῦσι παρεφήδρευε κατὰ τόπους. οὔσης δὲ τῆς μὲν 8
χώρας τῆς πλείστης εὐεφόδου καὶ πεδιάδος, τῶν δὲ
συναγόντων ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀναριθμήτων, ἔτι δὲ
τῆς ὥρας ἀκμαζούσης πρὸς τὴν συγκομιδήν, ἄπλετον
συνέβαινε καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀθροίζεσθαι τοῦ
σίτου τὸ πλῆθος.

Μάρκος δὲ παρειληφὼς τὰς δυνάμεις παρὰ Φα- 101
βίου, τὸ μὲν πρῶτον ἀντιπαρῆγε ταῖς ἀκρωρείαις,
πεπεισμένος ἀεὶ περὶ τὰς ὑπερβολὰς συμπεσεῖσθαί
ποτε τοῖς Καρχηδονίοις. ἀκούσας δὲ τὸ μὲν Γερού- 2
νιον τοὺς περὶ τὸν Ἀννίβαν ἤδη κατέχειν, τὴν δὲ
χώραν σιτολογεῖν, πρὸ δὲ τῆς πόλεως χάρακα βε-
βλημένους στρατοπεδεύειν, ἐπιστρέψας ἐκ τῶν ἀκρω- 278.
ρειῶν κατέβαινε κατὰ τὴν ἐπὶ τὰ πεδία κατατείνου-
σαν ῥάχιν. ἀφικόμενος δ' ἐπὶ τὴν ἄκραν, ἣ κεῖται 3
μὲν ἐπὶ τῆς Λαρινάτιδος χώρας, προσαγορεύεται δὲ
298. Καλήνη, κατεστρατοπέδευσε περὶ ταύτην, πρόχειρος

ὢν ἐκ παντὸς τρόπου συμπλέκεσθαι τοῖς πολεμίοις.
4 Ἀννίβας δὲ θεωρῶν ἐγγίζοντας τοὺς πολεμίους, τὸ
μὲν τρίτον μέρος τῆς δυνάμεως εἴασε σιτολογεῖν,
τὰ δὲ δύο μέρη λαβὼν καὶ προελθὼν ἀπὸ τῆς πό-
λεως ἑκκαίδεκα σταδίους πρὸς τοὺς πολεμίους, ἐπί
τινος βουνοῦ κατεστρατοπέδευσε, βουλόμενος ἅμα
μὲν καταπλήξασθαι τοὺς ὑπεναντίους, ἅμα δὲ τοῖς
5 σιτολογοῦσι τὴν ἀσφάλειαν παρασκευάζειν. μετὰ δὲ
ταῦτα γεωλόφου τινὸς ὑπάρχοντος μεταξὺ τῶν στρα-
τοπέδων, ὃς εὐκαίρως καὶ σύνεγγυς ἐπέκειτο τῇ τῶν
πολεμίων παρεμβολῇ, τοῦτον ἔτι νυκτὸς ἐξαποστείλας
6 περὶ δισχιλίους τῶν λογχοφόρων κατελάβετο. οὓς
ἐπιγενομένης τῆς ἡμέρας συνιδὼν Μάρκος ἐξῆγε
7 τοὺς εὐζώνους καὶ προσέβαλε τῷ λόφῳ. γενομένου
δ' ἀκροβολισμοῦ νεανικοῦ, τέλος ἐπεκράτησαν οἱ
Ῥωμαῖοι, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ὅλην στρατοπεδείαν
8 μετεβίβασαν εἰς τοῦτον τὸν τόπον. ὁ δ' Ἀννίβας
ἕως μέν τινος διὰ τὴν ἀντιστρατοπεδείαν συνεῖχε
9 τὸ πλεῖστον μέρος τῆς δυνάμεως ἐφ' αὑτόν. πλειό-
νων δὲ γενομένων ἡμερῶν, ἠναγκάζετο τοὺς μὲν
ἐπὶ τὴν νομὴν τῶν θρεμμάτων ἀπομερίζειν, τοὺς
10 δ' ἐπὶ τὴν σιτολογίαν, σπουδάζων κατὰ τὴν ἐν
ἀρχῇ πρόθεσιν μήτε τὴν λείαν καταφθεῖραι τόν τε
σῖτον ὡς πλεῖστον συναγαγεῖν, ἵνα πάντων ᾖ κατὰ
τὴν παραχειμασίαν δαψίλεια τοῖς ἀνδράσι, μὴ χεῖρον
11 δὲ τοῖς ὑποζυγίοις καὶ τοῖς ἵπποις· εἶχε γὰρ τὰς
πλείστας ἐλπίδας τῆς αὑτοῦ δυνάμεως ἐν τῷ τῶν
ἱππέων τάγματι.

102 Καθ' ὃν δὴ καιρὸν Μάρκος, συνθεωρήσας τὸ
πολὺ μέρος τῶν ὑπεναντίων ἐπὶ τὰς προειρημένας
χρείας κατὰ τῆς χώρας σκεδαννύμενον, λαβὼν τὸν

*ἀκμαιότατον καιρὸν τῆς ἡμέρας ἐξῆγε τὴν δύναμιν,
καὶ συνεγγίσας τῇ παρεμβολῇ τῶν Καρχηδονίων τὰ* 2 279.
*μὲν βαρέα τῶν ὅπλων ἐξέταξε, τοὺς δ' ἱππεῖς καὶ
τοὺς εὐζώνους κατὰ μέρη διελὼν ἐπαφῆκε τοῖς προ-
νομεύουσι, παραγγείλας μηδένα ζωγρεῖν. Ἀννίβας* 3
299. *δὲ τούτου συμβάντος εἰς ἀπορίαν ἐνεπεπτώκει με-
γάλην· οὔτε γὰρ ἀντεξάγειν τοῖς παρατεταγμένοις
ἀξιόχρεως ἦν οὔτε παραβοηθεῖν τοῖς ἐπὶ τῆς χώρας
διεσπαρμένοις. τῶν δὲ Ῥωμαίων οἱ μὲν ἐπὶ τοὺς* 4
*προνομεύοντας ἐξαποσταλέντες πολλοὺς τῶν ἐσκε-
δασμένων ἀπέκτειναν· οἱ δὲ παρατεταγμένοι τέλος
εἰς τοῦτ' ἦλθον καταφρονήσεως ὥστε καὶ διασπᾶν
τὸν χάρακα καὶ μόνον οὐ πολιορκεῖν τοὺς Καρχη-
δονίους. ὁ δ' Ἀννίβας ἦν μὲν ἐν κακοῖς, ὅμως δὲ* 5
*χειμαζόμενος ἔμενε, τοὺς πελάζοντας ἀποτριβόμενος
καὶ μόλις διαφυλάττων τὴν παρεμβολήν, ἕως Ἀσ-* 6
*δρούβας ἀναλαβὼν τοὺς ἀπὸ τῆς χώρας συμπεφευ-
γότας εἰς τὸν χάρακα τὸν περὶ τὸ Γερούνιον, ὄντας
εἰς τετρακισχιλίους, ἧκε παραβοηθῶν. τότε δὲ μι-* 7
*κρὸν ἀναθαρρήσας ἐπεξῆλθε, καὶ βραχὺ πρὸ τῆς
στρατοπεδείας παρεμβαλὼν μόλις ἀπεστρέψατο τὸν
ἐνεστῶτα κίνδυνον. Μάρκος δὲ πολλοὺς μὲν ἐν τῇ* 8
*περὶ τὸν χάρακα συμπλοκῇ τῶν πολεμίων ἀποκτεί-
νας, ἔτι δὲ πλείους ἐπὶ τῆς χώρας διεφθαρκώς, τότε
μὲν ἐπανῆλθε μεγάλας ἐλπίδας ἔχων ὑπὲρ τοῦ μέλ-
λοντος. τῇ δ' ἐπαύριον ἐκλιπόντων τὸν χάρακα* 9
*τῶν Καρχηδονίων, ἐπέβη καὶ κατελάβετο τὴν ἐκεί-
νων παρεμβολήν. ὁ γὰρ Ἀννίβας διαγωνιάσας τοὺς* 10
*Ῥωμαίους μὴ καταλαβόμενοι νυκτὸς ἔρημον ὄντα
τὸν ἐπὶ τῷ Γερουνίῳ χάρακα κύριοι γένωνται τῆς
ἀποσκευῆς καὶ τῶν παραθέσεων, ἔκρινεν αὐτὸς ἀνα-*

χωρεῖν καὶ πάλιν ἐκεῖ ποιεῖσθαι τὴν στρατοπεδείαν.
11 ἀπὸ δὲ τούτων τῶν καιρῶν οἱ μὲν Καρχηδόνιοι
ταῖς προνομαῖς εὐλαβέστερον ἐχρῶντο καὶ φυλακτι-
κώτερον, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τἀναντία θαρραλεώτερον
καὶ προπετέστερον.

103 Οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ, προσπεσόντος σφίσι τοῦ γε-
γονότος μειζόνως ἢ κατὰ τὴν ἀλήθειαν, περιχαρεῖς
ἦσαν διὰ τὸ πρῶτον μὲν ἐκ τῆς προϋπαρχούσης
ὑπὲρ τῶν ὅλων δυσελπιστίας οἷον εἰ μεταβολήν τινα 280.
2 πρὸς τὸ βέλτιον αὐτοῖς προφαίνεσθαι, δεύτερον δὲ
300. καὶ διὰ τὸ δοκεῖν τὸν πρὸ τούτου χρόνον τὴν ἀπρα-
γίαν καὶ κατάπληξιν τῶν στρατοπέδων μὴ παρὰ τὴν
τῶν δυνάμεων ἀποδειλίασιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ
3 προεστῶτος εὐλάβειαν γεγονέναι. διὸ καὶ τὸν μὲν
Φάβιον ᾐτιῶντο καὶ κατεμέμφοντο πάντες ὡς ἀτόλ-
μως χρώμενον τοῖς καιροῖς, τὸν δὲ Μάρκον ἐπὶ το-
σοῦτον ηὖξον διὰ τὸ συμβεβηκὸς ὥστε τότε γενέσθαι
4 τὸ μηδέποτε γεγονός· αὐτοκράτορα γὰρ κἀκεῖνον
κατέστησαν, πεπεισμένοι ταχέως αὐτὸν τέλος ἐπι-
θήσειν τοῖς πράγμασι· καὶ δὴ δύο δικτάτορες ἐγε-
γόνεισαν ἐπὶ τὰς αὐτὰς πράξεις, ὃ πρότερον οὐδέ-
5 ποτε συνεβεβήκει παρὰ Ῥωμαίοις. τῷ δὲ Μάρκῳ
διασαφηθείσης τῆς τε τοῦ πλήθους εὐνοίας καὶ τῆς
παρὰ τοῦ δήμου δεδομένης ἀρχῆς αὐτῷ, διπλασίως
παρωρμήθη πρὸς τὸ παραβάλλεσθαι καὶ κατατολμᾶν
6 τῶν πολεμίων. ἧκε δὲ καὶ Φάβιος ἐπὶ τὰς δυνάμεις
οὐδὲν ἠλλοιωμένος ὑπὸ τῶν συμβεβηκότων, ἔτι δὲ
βεβαιότερον μένων ἐπὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς διαλήψεως.
7 θεωρῶν δὲ τὸν Μάρκον ἐκπεφυσημένον καὶ πρὸς
πάντ' ἀντιφιλονεικοῦντα καὶ καθόλου πολὺν ὄντα
πρὸς τῷ διακινδυνεύειν, αἵρεσιν αὐτῷ προύτεινε

τοιαύτην, ἢ κατὰ μέρος ἄρχειν ἢ διελόμενον τὰς
δυνάμεις χρῆσθαι τοῖς σφετέροις στρατοπέδοις κατὰ
τὴν αὑτοῦ προαίρεσιν. τοῦ δὲ καὶ λίαν ἀσμένως 8
δεξαμένου τὸν μερισμόν, διελόμενοι τὸ πλῆθος χω-
ρὶς ἐστρατοπέδευσαν ἀλλήλων, ἀπέχοντες ὡς δώδεκα
σταδίους. Ἀννίβας δὲ τὰ μὲν ἀκούων τῶν ἁλισκο- 104
μένων αἰχμαλώτων, τὰ δὲ θεωρῶν ἐκ τῶν πραττο-
μένων ᾔδει τήν τε τῶν ἡγεμόνων πρὸς ἀλλήλους
φιλοτιμίαν καὶ τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν φιλοδοξίαν τοῦ 281.
Μάρκου. διόπερ οὐ καθ' αὑτοῦ, πρὸς αὑτοῦ δὲ 2
νομίσας εἶναι τὰ συμβαίνοντα περὶ τοὺς ἐναντίους,
ἐγίνετο περὶ τὸν Μάρκον, σπουδάζων τὴν τόλμαν
ἀφελέσθαι καὶ προκαταλαβεῖν αὐτοῦ τὴν ὁρμήν.
301. οὔσης δέ τινος ὑπεροχῆς μεταξὺ τῆς αὑτοῦ καὶ τῆς 3
τοῦ Μάρκου στρατοπεδείας δυναμένης ἑκατέρους
βλάπτειν, ἐπεβάλετο καταλαβεῖν ταύτην. σαφῶς δὲ
γινώσκων ἐκ τοῦ προγεγονότος κατορθώματος ὅτι
παρέσται βοηθῶν ἐκ χειρὸς πρὸς ταύτην τὴν ἐπι-
βολήν, ἐπινοεῖ τι τοιοῦτον. τῶν γὰρ τόπων τῶν 4
περὶ τὸν λόφον ὑπαρχόντων ψιλῶν μέν, πολλὰς δὲ
παντοδαπὰς ἐχόντων περικλάσεις καὶ κοιλότητας, καὶ
ἐξέπεμψε τῆς νυκτὸς εἰς τὰς ἐπιτηδειοτάτας ὑπο-
βολὰς ἀνὰ διακοσίους καὶ τριακοσίους, πεντακοσίους
μὲν ἱππεῖς, ψιλοὺς δὲ καὶ πεζοὺς τοὺς πάντας εἰς
πεντακισχιλίους. ἵνα δὲ μὴ πρῴ κατοπτευθῶσιν 5
ὑπὸ τῶν εἰς τὰς προνομὰς ἐκπορευομένων, ἅμα τῷ
διαυγάζειν κατελάμβανε τοῖς εὐζώνοις τὸν λόφον.
ὁ δὲ Μάρκος θεωρῶν τὸ γινόμενον, καὶ νομίσας 6
ἕρμαιον εἶναι, παραυτίκα μὲν ἐξαπέστειλε τοὺς ψι-
λούς, κελεύσας ἀγωνίζεσθαι καὶ διαμάχεσθαι περὶ
τοῦ τόπου, μετὰ δὲ ταῦτα τοὺς ἱππεῖς· ἑξῆς δὲ 7

τούτοις κατόπιν αὐτὸς ἦγε συνεχῆ τὰ βαρέα τῶν
ὅπλων, καθάπερ καὶ πρότερον, ἑκάστων ποιούμενος
105 παραπλήσιον τὸν χειρισμόν. ἄρτι δὲ τῆς ἡμέρας δια-
φαινούσης καὶ πάντων ταῖς τε διανοίαις καὶ τοῖς
ὄμμασι περιεσπασμένων περὶ τοὺς ἐν τῷ γεωλόφῳ
κινδυνεύοντας, ἀνύποπτος ἦν ἡ τῶν ἐνεδρευόντων
2 ὑποβολή. τοῦ δ' Ἀννίβου συνεχῶς μὲν ἐπαποστέλ-
λοντος τοῖς ἐν τῷ λόφῳ τοὺς βοηθήσοντας, ἑπομέ-
νου δὲ κατὰ πόδας αὐτοῦ μετὰ τῶν ἱππέων καὶ τῆς
δυνάμεως, ταχέως συνέβη καὶ τοὺς ἱππεῖς συμπεσεῖν
3 ἀλλήλοις. οὗ γενομένου, καὶ πιεζομένων τῶν Ῥω-
μαίων εὐζώνων ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἱππέων, ἅμα
μὲν οὗτοι καταφεύγοντες εἰς τὰ βαρέα τῶν ὅπλων
4 θόρυβον ἐποίουν, ἅμα δὲ τοῦ συνθήματος ἀποδο-
θέντος τοῖς ἐν ταῖς ἐνέδραις, πανταχόθεν ἐπιφαι-
νομένων καὶ προσπιπτόντων τούτων, οὐκέτι περὶ
302. τοὺς εὐζώνους μόνον, ἀλλὰ περὶ πᾶν τὸ στράτευμα
5 μέγας κίνδυνος συνειστήκει τοῖς Ῥωμαίοις. κατὰ
δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον Φάβιος, θεωρῶν τὸ γινόμενον
καὶ διαγωνιάσας μὴ σφαλῶσι τοῖς ὅλοις, ἐξῆγε τὰς 282.
δυνάμεις καὶ κατὰ σπουδὴν ἐβοήθει τοῖς κινδυ-
6 νεύουσι. ταχὺ δὲ συνεγγίσαντος αὐτοῦ, πάλιν ἀνα-
θαρρήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι, καίπερ λελυκότες ἤδη τὴν
ὅλην τάξιν, αὖθις ἀθροιζόμενοι περὶ τὰς σημαίας
ἀνεχώρουν καὶ κατέφευγον ὑπὸ τὴν τούτων ἀσφά-
λειαν, πολλοὺς μὲν ἀπολελωκότες τῶν εὐζώνων, ἔτι
δὲ πλείους ἐκ τῶν ταγμάτων καὶ τοὺς ἀρίστους
7 ἄνδρας. οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀννίβαν καταπλαγέντες
τὴν ἀκεραιότητα καὶ σύνταξιν τῶν παραβεβοηθηκό-
των στρατοπέδων, ἀπέστησαν τοῦ διωγμοῦ καὶ τῆς
8 μάχης. τοῖς μὲν οὖν παρ' αὐτὸν γενομένοις τὸν

κίνδυνον ἦν ἐναργὲς ὅτι διὰ μὲν τὴν Μάρκου τόλ-
μαν ἀπόλωλε τὰ ὅλα, διὰ δὲ τὴν εὐλάβειαν τοῦ
Φαβίου σέσωσται καὶ πρὸ τοῦ καὶ νῦν· τοῖς δ᾿ ἐν 9
τῇ Ῥώμῃ τότ᾿ ἐγένετο φανερὸν ὁμολογουμένως τί
διαφέρει στρατιωτικῆς προπετείας καὶ κενοδοξίας
στρατηγικὴ πρόνοια καὶ λογισμὸς ἑστὼς καὶ νουνε-
χής. οὐ μὴν ἀλλ᾿ οἱ μὲν Ῥωμαῖοι, διδαχθέντες ὑπὸ 10
τῶν πραγμάτων, καὶ βαλόμενοι χάρακα πάλιν ἕνα
πάντες, ἐστρατοπέδευσαν ὁμόσε, καὶ λοιπὸν ἤδη
Φαβίῳ προσεῖχον τὸν νοῦν καὶ τοῖς ὑπὸ τούτου
παραγγελλομένοις. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τὸν μὲν με- 11
ταξὺ τόπον τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς σφετέρας παρεμβο-
λῆς διετάφρευσαν, περὶ δὲ τὴν κορυφὴν τοῦ κατα-
ληφθέντος λόφου χάρακα περιβαλόντες καὶ φυλακὴν
ἐπιστήσαντες λοιπὸν ἤδη πρὸς τὴν χειμασίαν ἀσφα-
λῶς ἡτοιμάζοντο.

Τῆς δὲ τῶν ἀρχαιρεσίων ὥρας συνεγγιζούσης, 106
εἵλοντο στρατηγοὺς οἱ Ῥωμαῖοι Λεύκιον Αἰμίλιον
καὶ Γάιον Τερέντιον. ὧν κατασταθέντων οἱ μὲν
δικτάτορες ἀπέθεντο τὴν ἀρχήν, οἱ δὲ προϋπάρχον- 2
τες ὕπατοι, Γνάιος Σερουίλιος καὶ Μάρκος Ῥηγοῦ-
303. λος ὁ μετὰ τὴν Φλαμινίου τελευτὴν ἐπικατασταθείς,
τότε προχειρισθέντες ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Αἰμίλιον
ἀντιστράτηγοι, καὶ παραλαβόντες τὴν ἐν τοῖς ὑπαί-
θροις ἐξουσίαν, ἐχείριζον κατὰ τὴν ἑαυτῶν γνώμην
τὰ κατὰ τὰς δυνάμεις. οἱ δὲ περὶ τὸν Αἰμίλιον, 3
βουλευσάμενοι μετὰ τῆς συγκλήτου, τὸ μὲν ἐλλεῖπον 283.
πλῆθος ἔτι τῶν στρατιωτῶν πρὸς τὴν ὅλην ἐπιβο-
λὴν παραχρῆμα καταγράψαντες ἐξαπέστειλαν, τοῖς 4
δὲ περὶ τὸν Γνάιον διεσάφησαν ὁλοσχερῆ μὲν κίν-
δυνον κατὰ μηδένα τρόπον συνίστασθαι, τοὺς δὲ

κατὰ μέρος ἀκροβολισμοὺς ὡς ἐνεργοτάτους ποιεῖ-
σθαι καὶ συνεχεστάτους χάριν τοῦ γυμνάζειν καὶ
παρασκευάζειν εὐθαρσεῖς τοὺς νέους πρὸς τοὺς ὁλο-
5 σχερεῖς ἀγῶνας, τῷ καὶ τὰ πρότερον αὐτοῖς συμ-
πτώματα δοκεῖν οὐχ ἥκιστα γεγονέναι διὰ τὸ νεο-
συλλόγοις καὶ τελέως ἀνασκήτοις κεχρῆσθαι τοῖς
6 στρατοπέδοις. αὐτοὶ δὲ Λεύκιον μὲν Ποστούμιον,
ἑξαπέλεκυν ὄντα στρατηγόν, στρατόπεδον δόντες
εἰς Γαλατίαν ἐξαπέστειλαν, βουλόμενοι ποιεῖν ἀν-
τιπερίσπασμα τοῖς Κελτοῖς τοῖς μετ' Ἀννίβου στρα-
7 τευομένοις. πρόνοιαν δ' ἐποιήσαντο καὶ τῆς ἀνα-
κομιδῆς τοῦ παραχειμάζοντος ἐν τῷ Λιλυβαίῳ στό-
λου, διεπέμψαντο δὲ καὶ τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ στρατηγοῖς
8 πάντα τὰ κατεπείγοντα πρὸς τὴν χρείαν. οὗτοι μὲν
οὖν περὶ ταῦτα καὶ περὶ τὰς λοιπὰς ἐγίνοντο πα-
9 ρασκευὰς ἐπιμελῶς. οἱ δὲ περὶ τὸν Γνάιον, κομι-
σάμενοι τὰς παρὰ τῶν ὑπάτων ἐντολάς, πάντα τὰ
10 κατὰ μέρος ἐχείριζον κατὰ τὴν ἐκείνων γνώμην· διὸ
καὶ τὸ πλείω γράφειν ὑπὲρ αὐτῶν παρήσομεν. ὁλο-
σχερὲς μὲν γὰρ ἢ μνήμης ἄξιον ἁπλῶς οὐδὲν ἐπρά-
χθη διὰ τὴν ἐντολὴν καὶ διὰ τὴν τοῦ καιροῦ περί-
11 στασιν, ἀκροβολισμοὶ δὲ μόνον καὶ συμπλοκαὶ κατὰ
μέρος ἐγίνοντο πλείους, ἐν αἷς εὐδοκίμουν οἱ προ-
εστῶτες τῶν Ῥωμαίων· καὶ γὰρ ἀνδρωδῶς καὶ νου-
νεχῶς ἐδόκουν ἕκαστα χειρίζειν.

107 Τὸν μὲν οὖν χειμῶνα καὶ τὴν ἐαρινὴν ὥραν δι-
έμειναν ἀντιστρατοπεδεύοντες ἀλλήλοις· ἤδη δὲ πα-
ραδιδόντος τοῦ καιροῦ τὴν ἐκ τῶν ἐπετείων καρ-
304. πῶν χορηγίαν, ἐκίνει τὴν δύναμιν ἐκ τοῦ περὶ τὸ
2 Γερούνιον χάρακος Ἀννίβας. κρίνων δὲ συμφέρειν
τὸ κατὰ πάντα τρόπον ἀναγκάσαι μάχεσθαι τοὺς

πολεμίους, καταλαμβάνει τὴν τῆς Κάννης προσαγο- 284.
ρευομένης πόλεως ἄκραν. εἰς γὰρ ταύτην συν- 3
έβαινε τόν τε σῖτον καὶ τὰς λοιπὰς χορηγίας ἀθροί-
ζεσθαι τοῖς Ῥωμαίοις ἐκ τῶν περὶ Κανύσιον τόπων·
ἐκ δὲ ταύτης ἀεὶ πρὸς τὴν χρείαν ἐπὶ τὸ στρατό-
πεδον παρακομίζεσθαι. τὴν μὲν οὖν πόλιν ἔτι πρό- 4
τερον συνέβαινε κατεσκάφθαι· τῆς παρασκευῆς δὲ
καὶ τῆς ἄκρας τότε καταληφθείσης, οὐ μικρὰν συν-
έπεσε ταραχὴν γενέσθαι περὶ τὰς τῶν Ῥωμαίων δυ-
νάμεις· οὐ γὰρ μόνον διὰ τὰς χορηγίας ἐδυσχρη- 5
στοῦντ' ἐπὶ τῷ κατειλῆφθαι τὸν προειρημένον τό-
πον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ κατὰ τὴν πέριξ εὐφυῶς κεῖ-
σθαι χώραν. πέμποντες οὖν εἰς τὴν Ῥώμην συν- 6
εχῶς ἐπυνθάνοντο τί δεῖ ποιεῖν, ὡς ἐὰν ἐγγίσωσι
τοῖς πολεμίοις, οὐ δυνησόμενοι φυγομαχεῖν, τῆς
μὲν χώρας καταφθειρομένης, τῶν δὲ συμμάχων
πάντων μετεώρων ὄντων ταῖς διανοίαις. οἱ δ' ἐβου- 7
λεύσαντο μάχεσθαι καὶ συμβάλλειν τοῖς πολεμίοις.
τοῖς μὲν οὖν περὶ τὸν Γνάιον ἐπισχεῖν ἔτι διεσά-
φησαν, αὐτοὶ δὲ τοὺς ὑπάτους ἐξαπέστελλον. συν- 8
έβαινε δὲ πάντας εἰς τὸν Αἰμίλιον ἀποβλέπειν καὶ
πρὸς τοῦτον ἀπερείδεσθαι τὰς πλείστας ἐλπίδας
διά τε τὴν ἐκ τοῦ λοιποῦ βίου καλοκἀγαθίαν καὶ
διὰ τὸ μικροῖς πρότερον χρόνοις ἀνδρωδῶς ἅμα καὶ
συμφερόντως δοκεῖν κεχειρικέναι τὸν πρὸς Ἰλλυρι-
οὺς πόλεμον. προέθεντο δὲ στρατοπέδοις ὀκτὼ δια- 9
κινδυνεύειν, ὃ πρότερον οὐδέποτ' ἐγεγόνει παρὰ
Ῥωμαίοις, ἑκάστου τῶν στρατοπέδων ἔχοντος ἄν-
δρας εἰς πεντακισχιλίους χωρὶς τῶν συμμάχων. Ῥω- 10
μαῖοι γάρ, καθά που καὶ πρότερον εἰρήκαμεν, ἀεί
ποτε τέτταρα στρατόπεδα προχειρ(ίζονται. τὸ δὲ στρα-

τόπεδον) πεζοὺς μὲν λαμβάνει περὶ τετρακισχιλίους,
305. 11 ἱππεῖς δὲ διακοσίους. ἐπὰν δέ τις ὁλοσχερεστέρα
προφαίνηται χρεία, τοὺς μὲν πεζοὺς ἐν ἑκάστῳ στρα-
τοπέδῳ ποιοῦσι περὶ πεντακισχιλίους, τοὺς δ' ἱπ-
12 πεῖς τριακοσίους. τῶν δὲ συμμάχων τὸ μὲν τῶν
πεζῶν πλῆθος πάρισον ποιοῦσι τοῖς Ῥωμαϊκοῖς 285.
στρατοπέδοις, τὸ δὲ τῶν ἱππέων ὡς ἐπίπαν τριπλά-
13 σιον. τούτων δὲ τοὺς ἡμίσεις τῶν συμμάχων καὶ
τὰ δύο στρατόπεδα δόντες ἑκατέρῳ τῶν ὑπάτων
14 ἐξαποστέλλουσιν ἐπὶ τὰς πράξεις. καὶ τοὺς μὲν
πλείστους ἀγῶνας δι' ἑνὸς ὑπάτου καὶ δύο στρα-
τοπέδων καὶ τοῦ προειρημένου πλήθους τῶν συμ-
μάχων κρίνουσι, σπανίως δὲ πᾶσι πρὸς ἕνα καιρὸν
15 καὶ πρὸς ἕνα χρῶνται κίνδυνον. τότε γε μὴν οὕτως
ἐκπλαγεῖς ἦσαν καὶ κατάφοβοι τὸ μέλλον ὡς οὐ μό-
νον τέτταρσιν, ἀλλ' ὀκτὼ στρατοπέδοις Ῥωμαϊκοῖς
ὁμοῦ προῄρηντο διακινδυνεύειν.

108 Διὸ καὶ παρακαλέσαντες τοὺς περὶ τὸν Αἰμί-
λιον, καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν θέντες τὸ μέγεθος τῶν
εἰς ἑκάτερον τὸ μέρος ἀποβησομένων ἐκ τῆς μάχης,
ἐξαπέστειλαν, ἐντειλάμενοι σὺν καιρῷ κρίνειν τὰ
2 ὅλα γενναίως καὶ τῆς πατρίδος ἀξίως. οἳ καὶ πα-
ραγενόμενοι πρὸς τὰς δυνάμεις καὶ συναθροίσαντες
τὰ πλήθη τήν τε τῆς συγκλήτου γνώμην διεσάφη-
σαν τοῖς πολλοῖς καὶ παρεκάλουν τὰ πρέποντα
τοῖς παρεστῶσι καιροῖς, ἐξ αὐτοπαθείας τοῦ Λευ-
3 κίου διατιθεμένου τοὺς λόγους. ἦν δὲ τὰ πλεῖστα
τῶν λεγομένων πρὸς τοῦτον τείνοντα τὸν νοῦν, τὸν
ὑπὲρ τῶν νεωστὶ γεγονότων συμπτωμάτων· ὧδε
γὰρ καὶ τῇδέ που συνέβαινε διατετράφθαι καὶ
4 προσδεῖσθαι παραινέσεως τοὺς πολλούς. διόπερ

ἐπειρᾶτο συνιστάνειν ὅτι τῶν μὲν ἐν ταῖς προγεγε-
νημέναις μάχαις ἐλαττωμάτων οὐχ ἓν οὐδὲ δεύτε-
ρον, καὶ πλείω δ' ἂν εὕροι τις αἴτια, δι' ἃ τοιοῦ-
306. τον αὐτῶν ἐξέβη τὸ τέλος, ἐπὶ δὲ τῶν νῦν καιρῶν 5
οὐδεμία λείπεται πρόφασις, ἐὰν ἄνδρες ὦσι, τοῦ
μὴ νικᾶν τοὺς ἐχθρούς. τότε μὲν γὰρ οὔτε τοὺς 6
ἡγεμόνας ἀμφοτέρους οὐδέποτε συνηγωνίσθαι τοῖς
στρατοπέδοις, οὔτε ταῖς δυνάμεσι κεχρῆσθαι γεγυ-
μνασμέναις, ἀλλὰ νεοσυλλόγοις κἀοράτοις παντὸς
δεινοῦ· τό τε μέγιστον, ἐπὶ τοσοῦτον ἀγνοεῖσθαι 7
παρ' αὐτοῖς πρότερον τὰ κατὰ τοὺς ὑπεναντίους
ὥστε σχεδὸν μηδ' ἑωρακότας τοὺς ἀνταγωνιστὰς πα- 286.
ρατάττεσθαι καὶ συγκαταβαίνειν εἰς τοὺς ὁλοσχε-
ρεῖς κινδύνους. οἱ μὲν γὰρ περὶ τὸν Τρεβίαν πο- 8
ταμὸν σφαλέντες, ἐκ Σικελίας τῇ προτεραίᾳ πα-
ραγενηθέντες, ἅμα τῷ φωτὶ τῇ κατὰ πόδας ἡμέρᾳ
παρετάξαντο· τοῖς δὲ κατὰ Τυρρηνίαν ἀγωνισα- 9
μένοις οὐχ οἷον πρότερον, ἀλλ' οὐδ' ἐν αὐτῇ
τῇ μάχῃ συνιδεῖν ἐξεγένετο τοὺς πολεμίους διὰ
τὸ περὶ τὸν ἀέρα γενόμενον σύμπτωμα. νῦν γε 10
μὴν πάντα τἀναντία τοῖς προειρημένοις ὑπάρχει.
πρῶτον γὰρ ἡμεῖς ἀμφότεροι πάρεσμεν οὐ μόνον 109
αὐτοὶ κοινωνήσοντες ὑμῖν τῶν κινδύνων, ἀλλὰ
καὶ τοὺς ἐκ τοῦ πρότερον ἔτους ἄρχοντας ἑτοί-
μους παρεσκευάκαμεν πρὸς τὸ μένειν καὶ μετέχειν
τῶν αὐτῶν ἀγώνων. ὑμεῖς γε μὴν οὐ μόνον ἑω- 2
ράκατε τοὺς καθοπλισμούς, τὰς τάξεις, τὰ πλήθη
τῶν πολεμίων, ἀλλὰ καὶ διαμαχόμενοι μόνον οὐ
καθ' ἑκάστην ἡμέραν δεύτερον ἐνιαυτὸν ἤδη διατε-
λεῖτε. πάντων οὖν τῶν κατὰ μέρος ἐναντίως ἐχόν- 3
των ταῖς προγεγενημέναις μάχαις εἰκὸς καὶ τὸ τέλος

4 ἐναντίον ἐκβήσεσθαι τοῦ νῦν ἀγῶνος. καὶ γὰρ ἄτο-
πον, μᾶλλον δ' ὡς εἰπεῖν ἀδύνατον, ἐν μὲν τοῖς
κατὰ μέρος ἀκροβολισμοῖς ἴσους πρὸς ἴσους συμ-
πίπτοντας τὸ πλεῖον ἐπικρατεῖν, ὁμοῦ δὲ πάντας
παραταξαμένους, πλείους ὄντας ἢ διπλασίους τῶν
5 ὑπεναντίων, ἐλαττωθῆναι. διόπερ, ὦ ἄνδρες, πάν-
των ὑμῖν παρεσκευασμένων πρὸς τὸ νικᾶν, ἑνὸς
προσδεῖται τὰ πράγματα, τῆς ὑμετέρας βουλήσεως
καὶ προθυμίας, ὑπὲρ ἧς οὐδὲ παρακαλεῖσθαι πλείω
307. 6 πρέπειν ὑμῖν ὑπολαμβάνω. τοῖς μέν γε μισθοῦ
παρά τισι στρατευομένοις ἢ τοῖς κατὰ συμμαχίαν
ὑπὲρ τῶν πέλας μέλλουσι κινδυνεύειν, οἷς κατ' αὐ-
τὸν τὸν ἀγῶνα καιρός ἐστι δεινότατος, τὰ δ' ἐκ τῶν
ἀποβαινόντων βραχεῖαν ἔχει διαφοράν, ἀναγκαῖος
7 ὁ τῆς παρακλήσεως γίνεται τρόπος· οἷς δέ, καθά-
περ ὑμῖν νῦν, οὐχ ὑπὲρ ἑτέρων, ἀλλ' ὑπὲρ σφῶν
αὐτῶν καὶ πατρίδος καὶ γυναικῶν καὶ τέκνων ὁ κίν-
δυνος συνέστηκε, καὶ πολλαπλασίαν τὰ μετὰ ταῦτα
συμβαίνοντα τὴν διαφορὰν ἔχει τῶν ἐνεστώτων ἀεὶ
κινδύνων, ὑπομνήσεως μόνον, παρακλήσεως δ' οὐ 287.
8 προσδεῖ. τίς γὰρ οὐκ ἂν βούλοιτο μάλιστα μὲν νι-
κᾶν ἀγωνιζόμενος, εἰ δὲ μὴ τοῦτ' εἴη δυνατόν, τε-
θνάναι πρόσθεν μαχόμενος ἢ ζῶν ἐπιδεῖν τὴν τῶν
9 προειρημένων ὕβριν καὶ καταφθοράν; διόπερ, ὦ
ἄνδρες, χωρὶς τῶν ὑπ' ἐμοῦ λεγομένων, αὐτοὶ λαμ-
βάνοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἐκ τοῦ λείπεσθαι καὶ
τοῦ νικᾶν διαφορὰν καὶ τὰ συνεξακολουθοῦντα τού-
τοις, οὕτως ἑαυτοὺς παραστήσεσθε πρὸς τὴν μάχην
ὡς τῆς πατρίδος οὐ κινδυνευούσης νῦν αὐτοῖς τοῖς
10 στρατοπέδοις, ἀλλὰ τοῖς ὅλοις. τί γὰρ ἔτι προσθεῖσα
τοῖς ὑποκειμένοις, ἐὰν ἄλλως πως τὰ παρόντα κριθῇ,

περιγενήσεται τῶν ἐχθρῶν, οὐκ ἔχει. πᾶσαν γὰρ τὴν 11
αὑτῆς προθυμίαν καὶ δύναμιν εἰς ὑμᾶς ἀπήρεισται,
καὶ πάσας τὰς ἐλπίδας ἔχει τῆς σωτηρίας ἐν ὑμῖν.
ὧν ὑμεῖς αὐτὴν μὴ διαψεύσητε νῦν, ἀλλ' ἀπόδοτε 12
μὲν τῇ πατρίδι τὰς ἁρμοζούσας χάριτας, φανερὸν δὲ
πᾶσιν ἀνθρώποις ποιήσατε διότι καὶ τὰ πρότερον
ἐλαττώματα γέγονεν οὐ διὰ τὸ Ῥωμαίους χείρους
ἄνδρας εἶναι Καρχηδονίων, ἀλλὰ δι' ἀπειρίαν τῶν
τότε μαχομένων καὶ διὰ τὰς ἐκ τῶν καιρῶν περιστά-
σεις. τότε μὲν οὖν ταῦτα καὶ τοιαῦτα παρακαλέσας 13
ὁ Λεύκιος διαφῆκε τοὺς πολλούς.

Τῇ δ' ἐπαύριον ἀναζεύξαντες ἦγον τὴν δύναμιν 110
308. οὗ τοὺς πολεμίους ἤκουον στρατοπεδεύειν. δευτε-
ραῖοι δ' ἐπιβαλόντες παρενέβαλον, περὶ πεντήκοντα
σταδίους ἀποσχόντες τῶν πολεμίων. ὁ μὲν οὖν Λεύ- 2
κιος, συνθεασάμενος ἐπιπέδους καὶ ψιλοὺς ὄντας
τοὺς πέριξ τόπους, οὐκ ἔφη δεῖν συμβάλλειν ἱππο-
κρατούντων τῶν πολεμίων, ἀλλ' ἐπισπᾶσθαι καὶ
προάγειν μᾶλλον εἰς τόπους τοιούτους ἐν οἷς τὸ
πλέον ἔσται διὰ τῶν πεζικῶν στρατοπέδων ἡ μάχη.
τοῦ δὲ Γαΐου διὰ τὴν ἀπειρίαν ὑπὲρ τῆς ἐναντίας 3
ὑπάρχοντος γνώμης, ἦν ἀμφισβήτησις καὶ δυσχρη-
στία περὶ τοὺς ἡγεμόνας, ὃ πάντων ἐστὶ σφαλερώ-
τατον. τῆς δ' ἡγεμονίας τῷ Γαΐῳ καθηκούσης εἰς 4
τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν διὰ τὸ παρὰ μίαν ἐκ τῶν ἐθι- 288.
σμῶν μεταλαμβάνειν τὴν ἀρχὴν τοὺς ὑπάτους, ἀνα-
στρατοπεδεύσας προῆγε, βουλόμενος ἐγγίσαι τοῖς πο-
λεμίοις, πολλὰ διαμαρτυρομένου καὶ κωλύοντος τοῦ
Λευκίου. ὁ δ' Ἀννίβας ἀναλαβὼν τοὺς εὐζώνους 5
καὶ τοὺς ἱππεῖς ἀπήντα, καὶ προσπεσὼν ἔτι κατὰ
πορείαν οὖσι παραδόξως συνεπλέκετο, καὶ πολὺν

6 *ἐν αὐτοῖς ἐποιεῖτο θόρυβον. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὴν μὲν
πρώτην ἐπιφορὰν ἐδέξαντο, προθέμενοί τινας τῶν
ἐν τοῖς βαρέσι καθοπλισμοῖς· μετὰ δὲ ταῦτα τοὺς
ἀκοντιστὰς καὶ τοὺς ἱππεῖς ἐπαφέντες ἐπροτέρουν
κατὰ τὴν ὅλην συμπλοκὴν διὰ τὸ τοῖς μὲν Καρχηδο-
νίοις μηδὲν ἐφεδρεύειν ἀξιόλογον, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις
ἀναμεμιγμένας τοῖς εὐζώνοις ὁμόσε κινδυνεύειν τι-*
7 *νὰς σπείρας. τότε μὲν οὖν ἐπιγενομένης νυκτὸς
ἐχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων, οὐ κατὰ τὴν ἐλπίδα τοῖς*
8 *Καρχηδονίοις ἐκβάσης τῆς ἐπιθέσεως· εἰς δὲ τὴν
ἐπαύριον ὁ Λεύκιος, οὔτε μάχεσθαι κρίνων οὔτε μὴν
ἀπάγειν ἀσφαλῶς τὴν στρατιὰν ἔτι δυνάμενος, τοῖς
μὲν δυσὶ μέρεσι κατεστρατοπέδευσε παρὰ τὸν Αὔφι-*
9 *δον καλούμενον ποταμόν, ὃς μόνος διαρρεῖ τὸν
Ἀπεννῖνον· τοῦτο δ' ἔστιν ὄρος συνεχές, ὃ διείργει
πάσας τὰς κατὰ τὴν Ἰταλίαν ῥύσεις, τὰς μὲν εἰς τὸ*
309. *Τυρρηνικὸν πέλαγος, τὰς δ' εἰς τὸν Ἀδρίαν· δι'
οὗ ῥέοντα συμβαίνει τὸν Αὔφιδον τὰς μὲν πηγὰς
ἔχειν ἐν τοῖς πρὸς τὸ Τυρρηνικὸν κλίμασι τῆς Ἰτα-
λίας, ποιεῖσθαι δὲ τὴν ἐκβολὴν εἰς τὸν Ἀδρίαν·*
10 *τῷ δὲ τρίτῳ πέραν, ἀπὸ διαβάσεως πρὸς τὰς ἀνα-
τολάς, ἐβάλετο χάρακα, τῆς μὲν ἰδίας παρεμβολῆς
περὶ δέκα σταδίους ἀποσχών, τῆς δὲ τῶν ὑπεναν-*
11 *τίων μικρῷ πλεῖον, βουλόμενος διὰ τούτων προκαθ-
ῆσθαι μὲν τῶν ἐκ τῆς πέραν παρεμβολῆς προνο-
μευόντων, ἐπικεῖσθαι δὲ τοῖς παρὰ τῶν Καρχη-
δονίων.*

111 *Ἀννίβας δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν θεωρῶν ὅτι
καλεῖ τὰ πράγματα μάχεσθαι καὶ συμβάλλειν τοῖς
πολεμίοις, εὐλαβούμενος δὲ μὴ διατέτραπται τὸ
πλῆθος ἐκ τοῦ προγεγονότος ἐλαττώματος, κρίνας*

προσδεῖσθαι παρακλήσεως τὸν καιρὸν συνῆγε τοὺς
πολλούς. ἀθροισθέντων δέ, περιβλέψαι κελεύσας 2 289.
πάντας εἰς τοὺς πέριξ τόπους, ἤρετο τί μεῖζον εὔ-
ξασθαι τοῖς θεοῖς κατὰ τοὺς παρόντας ἐδύναντο
καιρούς, δοθείσης αὐτοῖς ἐξουσίας, τοῦ παρὰ πολὺ
τῶν πολεμίων ἱπποκρατοῦντας ἐν τοιούτοις τόποις
διακριθῆναι περὶ τῶν ὅλων. πάντων δὲ τὸ ῥηθὲν 3
ἐπισημηναμένων διὰ τὴν ἐνάργειαν, Τούτου τοι-
γαροῦν, ἔφη, πρῶτον μὲν τοῖς θεοῖς ἔχετε χάριν·
ἐκεῖνοι γὰρ ἡμῖν συγκατασκευάζοντες τὴν νίκην εἰς
τοιούτους τόπους ἤχασι τοὺς ἐχθρούς· δεύτερον δ' 4
ἡμῖν, ὅτι καὶ μάχεσθαι τοὺς πολεμίους συνηναγκά-
σαμεν, οὐ γὰρ ἔτι δύνανται τοῦτο διαφυγεῖν, καὶ
μάχεσθαι προφανῶς ἐν τοῖς ἡμετέροις προτερήμασι.
τὸ δὲ παρακαλεῖν ὑμᾶς νῦν διὰ πλειόνων εὐθαρ- 5
σεῖς καὶ προθύμους εἶναι πρὸς τὸν κίνδυνον οὐδα-
μῶς μοι δοκεῖ καθήκειν. ὅτε μὲν γὰρ ἀπείρως 6
διέκεισθε τῆς πρὸς Ῥωμαίους μάχης, ἔδει τοῦτο
ποιεῖν, καὶ μεθ' ὑποδειγμάτων ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς πολ-
λοὺς διεθέμην λόγους· ὅτε δὲ κατὰ τὸ συνεχὲς τρισὶ 7
μάχαις τηλικαύταις ἐξ ὁμολογουμένου νενικήκατε
Ῥωμαίους, ποῖος ἂν ἔτι λόγος ὑμῖν ἰσχυρότερον
παραστήσαι θάρσος αὐτῶν τῶν ἔργων; διὰ μὲν οὖν 8
310. τῶν πρὸ τοῦ κινδύνων κεκρατήκατε τῆς χώρας καὶ
τῶν ἐκ ταύτης ἀγαθῶν κατὰ τὰς ἡμετέρας ἐπαγγε-
λίας, ἀψευστούντων ἡμῶν ἐν πᾶσι τοῖς πρὸς ὑμᾶς
εἰρημένοις· ὁ δὲ νῦν ἀγὼν ἐνέστηκε περὶ τῶν πό-
λεων καὶ τῶν ἐν αὐταῖς ἀγαθῶν. οὗ κρατήσαντες 9
κύριοι μὲν ἔσεσθε παραχρῆμα πάσης Ἰταλίας, ἀπαλ-
λαγέντες δὲ τῶν νῦν πόνων, γενόμενοι συμπάσης
ἐγκρατεῖς τῆς Ῥωμαίων εὐδαιμονίας, ἡγεμόνες ἅμα

καὶ δεσπόται πάντων γενήσεσθε διὰ ταύτης τῆς
10 μάχης. διόπερ οὐκέτι λόγων, ἀλλ' ἔργων ἐστὶν ἡ
χρεία· θεῶν γὰρ βουλομένων ὅσον οὔπω βεβαιώ-
11 σειν ὑμῖν πέπεισμαι τὰς ἐπαγγελίας. ταῦτα δὲ καὶ
τούτοις παραπλήσια διαλεχθείς, προθύμως αὐτὸν
ἐπισημαινομένου τοῦ πλήθους, ἐπαινέσας καὶ δεξά-
μενος αὐτῶν τὴν ὁρμὴν ἀφῆκε, καὶ παραχρῆμα κατ-
εστρατοπέδευσε, ποιούμενος τὸν χάρακα παρὰ τὴν
αὐτὴν πλευρὰν τοῦ ποταμοῦ τῇ μείζονι στρατοπε- 290.
δείᾳ τῶν ὑπεναντίων.

112 Τῇ δ' ἐχομένῃ περὶ παρασκευὴν καὶ θεραπείαν
παρήγγειλε γίνεσθαι πᾶσι. τῇ δ' ἑξῆς παρὰ τὸν
ποταμὸν ἐξέταττε τὰ στρατόπεδα, καὶ δῆλος ἦν μά-
2 χεσθαι σπεύδων τοῖς ὑπεναντίοις. ὁ δὲ Λεύκιος,
δυσαρεστούμενος μὲν τοῖς τόποις, ὁρῶν δ' ὅτι τα-
χέως ἀναγκασθήσονται μεταστρατοπεδεύειν οἱ Καρ-
χηδόνιοι διὰ τὸν πορισμὸν τῶν ἐπιτηδείων, εἶχε
τὴν ἡσυχίαν, ἀσφαλισάμενος ταῖς ἐφεδρείαις τὰς
3 παρεμβολάς. Ἀννίβας δὲ χρόνον ἱκανὸν μείνας,
οὐδενὸς ἀντεξιόντος, τὴν μὲν λοιπὴν δύναμιν αὖθις
εἰς χάρακα κατέστησε, τοὺς δὲ Νομάδας ἐπαφῆκε
τοῖς ὑδρευομένοις ἀπὸ τῆς ἐλάττονος παρεμβολῆς.
4 τῶν δὲ Νομάδων ἕως πρὸς αὐτὸν τὸν χάρακα προσ-
πιπτόντων καὶ διακωλυόντων τὴν ὑδρείαν, ὅ τε
Γάιος ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τούτοις παρωξύνετο, τά τε
πλήθη πρὸς τὸν κίνδυνον ὁρμὴν εἶχε καὶ δυσχερῶς
5 ἔφερε τὰς ὑπερθέσεις. βαρύτατος γὰρ δὴ πᾶσιν
ἀνθρώποις ὁ τοῦ μέλλειν γίνεται χρόνος· ὅταν δ'
ἅπαξ κριθῇ, ὅ,τι ἂν ᾖ πάσχειν πάντων τῶν δο-
311. 6 κούντων εἶναι δεινῶν ὑπομενετέον. εἰς δὲ τὴν
Ῥώμην προσπεπτωκότος ὅτι παραστρατοπεδεύουσιν

ἀλλήλοις καὶ συμπλοκαὶ γίνονται τῶν προκινδυ-
νευόντων ἀν' ἑκάστην ἡμέραν, ὀρθὴ καὶ περίφοβος
ἦν ἡ πόλις, δεδιότων μὲν τῶν πολλῶν τὸ μέλλον 7
διὰ τὸ πολλάκις ἤδη προηττῆσθαι, προορωμένων
δὲ καὶ προλαμβανόντων τὰ συμβησόμενα ταῖς ἐν-
νοίαις, ἐὰν σφάλλωνται τοῖς ὅλοις. πάντα δ' ἦν 8
τὰ παρ' αὐτοῖς λόγια πᾶσι τότε διὰ στόματος, ση-
μείων δὲ καὶ τεράτων πᾶν μὲν ἱερόν, πᾶσα δ' ἦν
οἰκία πλήρης, ἐξ ὧν εὐχαὶ καὶ θυσίαι καὶ θεῶν
ἱκετηρίαι καὶ δεήσεις ἐπεῖχον τὴν πόλιν. δεινοὶ 9
γὰρ ἐν ταῖς περιστάσεσι Ῥωμαῖοι καὶ θεοὺς ἐξιλά-
σασθαι κἀνθρώπους καὶ μηδὲν ἀπρεπὲς μηδ' ἀγεν-
νὲς ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς ἡγεῖσθαι τῶν περὶ
ταῦτα συντελουμένων.

Ὁ δὲ Γάιος ἅμα τῷ παραλαβεῖν τῇ κατὰ πόδας 113
ἡμέρᾳ τὴν ἀρχήν, ἄρτι τῆς κατὰ τὸν ἥλιον ἀνατολῆς 291.
ἐπιφαινομένης, ἐκίνει τὴν δύναμιν ἐξ ἑκατέρας ἅμα
τῆς παρεμβολῆς, καὶ τοὺς μὲν ἐκ τοῦ μείζονος χά- 2
ρακος διαβιβάζων τὸν ποταμὸν εὐθέως παρενέβαλε,
τοὺς δ' ἐκ θατέρου συνάπτων τούτοις ἐπὶ τὴν αὐτὴν
εὐθεῖαν ἐξέταττε, λαμβάνων πᾶσι τὴν ἐπιφάνειαν
τὴν πρὸς μεσημβρίαν. τοὺς μὲν οὖν τῶν Ῥωμαίων 3
ἱππεῖς παρ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρα-
τος κατέστησε, τοὺς δὲ πεζοὺς συνεχεῖς τούτοις ἐπὶ
τῆς αὐτῆς εὐθείας ἐξέτεινε, πυκνοτέρας ἢ πρόσθεν
τὰς σημαίας καθιστάνων, καὶ ποιῶν πολλαπλάσιον
τὸ βάθος ἐν ταῖς σπείραις τοῦ μετώπου· τοὺς δὲ 4
τῶν συμμάχων ἱππεῖς εἰς τὸ λαιὸν κέρας παρεν-
έβαλε· πάσης δὲ τῆς δυνάμεως προέστησε τοὺς εὐ-
ζώνους ἐν ἀποστάσει. ἦσαν δὲ σὺν τοῖς συμμάχοις 5
πεζῶν μὲν εἰς ὀκτὼ μυριάδας, ἱππεῖς δὲ μικρῷ

6 πλείους τῶν ἑξακισχιλίων. Ἀννίβας δὲ κατὰ τὸν
αὐτὸν καιρὸν τοὺς μὲν Βαλιαρεῖς καὶ λογχοφόρους
διαβιβάσας τὸν ποταμὸν προεβάλετο τῆς δυνάμεως,
τοὺς δὲ λοιποὺς ἐξαγαγὼν ἐκ τοῦ χάρακος καὶ πε-
132. ραιώσας κατὰ διττοὺς τόπους τὸ ῥεῖθρον ἀντετάτ-
7 τετο τοῖς πολεμίοις. ἐτίθει δ' ἐπ' αὐτὸν μὲν τὸν
ποταμόν, ἐπὶ τῶν εὐωνύμων, τοὺς Ἴβηρας καὶ Κελ-
τοὺς ἱππεῖς ἀντίους τοῖς τῶν Ῥωμαίων ἱππεῦσι,
συνεχεῖς δὲ τούτοις πεζοὺς τοὺς ἡμίσεις τῶν ἐν
τοῖς βαρέσι καθοπλισμοῖς Λιβύων, ἑξῆς δὲ τοῖς
εἰρημένοις Ἴβηρας καὶ Κελτούς. παρὰ δὲ τούτοις
τὸ λοιπὸν μέρος ἔθηκε τῶν Λιβύων, ἐπὶ δὲ τοῦ
8 δεξιοῦ κέρως ἐπέταξε τοὺς Νομαδικοὺς ἱππεῖς. ἐπεὶ
δὲ πάντ' ἐπὶ μίαν εὐθεῖαν ἐξέτεινε, μετὰ ταῦτα
λαβὼν τὰ μέσα τῶν Ἰβήρων καὶ Κελτῶν τάγματα
προῆγε, καὶ τἄλλα τούτοις ἐκ τοῦ κατὰ λόγον παρ-
ίστανε ζυγοῦντα, μηνοειδὲς ποιῶν τὸ κύρτωμα καὶ
9 λεπτύνων τὸ τούτων αὐτῶν σχῆμα, βουλόμενος ἐφ-
εδρείας μὲν τάξιν ἐν τῇ μάχῃ τοὺς Λίβυας αὐτῶν
ἔχειν, προκινδυνεῦσαι δὲ τοῖς Ἴβηρσι καὶ Κελτοῖς.
114 Ἦν δ' ὁ καθοπλισμὸς τῶν μὲν Λιβύων Ῥωμαϊ-
κός, οὓς πάντας Ἀννίβας τοῖς ἐκ τῆς προγεγενη- 292.
2 μένης μάχης σκύλοις ἐκλέξας κατακεκοσμήκει· τῶν
δ' Ἰβήρων καὶ Κελτῶν ὁ μὲν θυρεὸς ἦν παραπλή-
3 σιος, τὰ δὲ ξίφη τὴν ἐναντίαν εἶχε διάθεσιν· τῆς
μὲν γὰρ οὐκ ἔλαττον τὸ κέντημα τῆς καταφορᾶς
ἴσχυε πρὸς τὸ βλάπτειν, ἡ δὲ Γαλατικὴ μάχαιρα
μίαν εἶχε χρείαν τὴν ἐκ καταφορᾶς, καὶ ταύτην ἐξ
4 ἀποστάσεως. ἐναλλὰξ δὲ ταῖς σπείραις αὐτῶν πα-
ρατεταγμένων, καὶ τῶν μὲν Κελτῶν γυμνῶν, τῶν
δ' Ἰβήρων λινοῖς περιπορφύροις χιτωνίσκοις κεκο-

σμημένων κατὰ τὰ πάτρια, ξενίζουσαν ἅμα καὶ κα-
ταπληκτικὴν συνέβαινε γίνεσθαι τὴν πρόσοψιν. ἦν 5
δὲ τὸ μὲν τῶν ἱππικῶν πλῆθος τὸ σύμπαν τοῖς
Καρχηδονίοις εἰς μυρίους, τὸ δὲ τῶν πεζῶν οὐ
πολὺ πλείους τετρακισμυρίων σὺν τοῖς Κελτοῖς.
εἶχε δὲ τὸ μὲν δεξιὸν τῶν Ῥωμαίων Αἰμίλιος, τὸ 6
δ' εὐώνυμον Γάιος, τὰ δὲ μέσα Μάρκος καὶ Γνάιος
οἱ τῷ πρότερον ἔτει στρατηγοῦντες. τῶν δὲ Καρ- 7
χηδονίων τὸ μὲν εὐώνυμον Ἀσδρούβας εἶχε, τὸ δὲ
313. δεξιὸν Ἄννων· ἐπὶ δὲ τοῖς μέσοις αὐτὸς ἦν Ἀννί-
βας, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ Μάγωνα τὸν ἀδελφόν. βλε- 8
πούσης δὲ τῆς μὲν τῶν Ῥωμαίων τάξεως πρὸς με-
σημβρίαν, ὡς ἐπάνω προεῖπα, τῆς δὲ τῶν Καρχη-
δονίων πρὸς τὰς ἄρκτους, ἑκατέροις ἀβλαβῆ συν-
έβαινε γίνεσθαι τὴν κατὰ τὸν ἥλιον ἀνατολήν.

Γενομένης δὲ τῆς συμπλοκῆς τῆς πρώτης ἐκ τῶν 115
προτεταγμένων, τὰς μὲν ἀρχὰς αὐτῶν τῶν εὐζώνων
ἐπ' ἴσον ἦν ὁ κίνδυνος, ἅμα δὲ τῷ τοὺς Ἴβηρας 2
καὶ Κελτοὺς ἱππεῖς ἀπὸ τῶν εὐωνύμων πελάσαι
τοῖς Ῥωμαίοις ἐποίουν οὗτοι μάχην ἀληθινὴν καὶ
βαρβαρικήν· οὐ γὰρ ἦν κατὰ νόμους ἐξ ἀναστροφῆς 3
καὶ μεταβολῆς ὁ κίνδυνος, ἀλλ' εἰσάπαξ συμπεσόν-
τες ἐμάχοντο συμπλεκόμενοι κατ' ἄνδρα, παρακατα-
βαίνοντες ἀπὸ τῶν ἵππων. ἐπειδὴ δ' ἐκράτησαν 4
οἱ παρὰ τῶν Καρχηδονίων καὶ τοὺς μὲν πλείστους
ἀπέκτειναν ἐν τῇ συμπλοκῇ, πάντων ἐκθύμως καὶ
γενναίως διαγωνιζομένων τῶν Ῥωμαίων, τοὺς δὲ
λοιποὺς ἤλαυνον παρὰ τὸν ποταμὸν φονεύοντες καὶ
προσφέροντες τὰς χεῖρας ἀπαραιτήτως, τότε δὴ τὰ 293.
πεζικὰ στρατόπεδα διαδεξάμενα τοὺς εὐζώνους συν-
έπεσεν ἀλλήλοις. ἐπὶ βραχὺ μὲν οὖν τῶν Ἰβήρων 5

καὶ τῶν Κελτῶν ἔμενον αἱ τάξεις καὶ διεμάχοντο
τοῖς Ῥωμαίοις γενναίως· μετὰ δὲ ταῦτα τῷ βάρει
θλιβόμενοι κλίνοντες ὑπεχώρουν εἰς τοὐπίσω, λύ-
6 σαντες τὸν μηνίσκον. αἱ δὲ τῶν Ῥωμαίων σπεῖραι
κατὰ τὴν ἐκθυμίαν ἑπόμεναι τούτοις διέκοψαν ῥᾳ-
δίως τὴν τῶν ὑπεναντίων τάξιν, ἅτε δὴ τῶν μὲν
Κελτῶν ἐπὶ λεπτὸν ἐκτεταγμένων, αὐτοὶ δὲ πεπυ-
κνωκότες ἀπὸ τῶν κεράτων ἐπὶ τὰ μέσα καὶ τὸν
7 κινδυνεύοντα τόπον· οὐ γὰρ ἅμα συνέβαινε τὰ κέ-
ρατα καὶ τὰ μέσα συμπίπτειν, ἀλλὰ πρῶτα τὰ μέσα,
διὰ τὸ τοὺς Κελτοὺς ἐν μηνοειδεῖ σχήματι τεταγ-
μένους πολὺ προπεπτωκέναι τῶν κεράτων, ἅτε τοῦ
μηνίσκου τὸ κύρτωμα πρὸς τοὺς πολεμίους ἔχοντος.
8 πλὴν ἑπόμενοί γε τούτοις οἱ Ῥωμαῖοι καὶ συντρέ-
314. χοντες ἐπὶ τὰ μέσα καὶ τὸν εἴκοντα τόπον τῶν πο-
λεμίων οὕτως ἐπὶ πολὺ προέπεσον ὥστ' ἐξ ἑκατέρου
τοῦ μέρους κατὰ τὰς ἐκ τῶν πλαγίων ἐπιφανείας
τοὺς Λίβυας αὐτῶν γενέσθαι τοὺς ἐν τοῖς βαρέσι
9 καθοπλισμοῖς· ὧν οἱ μὲν ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ κέρατος
κλίναντες ἐπ' ἀσπίδα καὶ τὴν ἐμβολὴν ἐκ δόρατος
ποιούμενοι παρίσταντο παρὰ πλευρὰν τοῖς πολε-
10 μίοις, οἱ δ' ἀπὸ τῶν εὐωνύμων ἐπὶ δόρυ ποιού-
μενοι τὴν κλίσιν ἐξ ἀσπίδος ἐπιπαρενέβαλλον, αὐ-
τοῦ τοῦ πράγματος ὃ δέον ἦν ποιεῖν ὑποδεικνύντος.
11 ἐξ οὗ συνέβη κατὰ τὴν Ἀννίβου πρόνοιαν μέσους
ἀποληφθῆναι τοὺς Ῥωμαίους ὑπὸ τῶν Λιβύων κατὰ
12 τὴν ἐπὶ τοὺς Κελτοὺς παράπτωσιν. οὗτοι μὲν οὖν
οὐκέτι φαλαγγηδόν, ἀλλὰ κατ' ἄνδρα καὶ κατὰ σπεί-
ρας στρεφόμενοι πρὸς τοὺς ἐκ τῶν πλαγίων προσ-
116 πεπτωκότας ἐποιοῦντο τὴν μάχην· Λεύκιος δέ, καί-
περ ὢν ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρατος καὶ με-

τασχὼν ἐπί τι τοῦ τῶν ἱππέων ἀγῶνος, ὅμως ἔτι
τότε διεσῴζετο. βουλόμενος δὲ τοῖς κατὰ τὴν πα- 2
ράκλησιν λόγοις ἀκολούθως ἐπ' αὐτῶν γίνεσθαι
τῶν ἔργων, καὶ θεωρῶν τὸ συνέχον τῆς κατὰ τὸν
ἀγῶνα κρίσεως ἐν τοῖς πεζικοῖς στρατοπέδοις κεί- **294.**
μενον, παριππεύων ἐπὶ τὰ μέσα τῆς ὅλης παρατά- 3
ξεως ἅμα μὲν αὐτὸς συνεπλέκετο καὶ προσέφερε τὰς
χεῖρας τοῖς ὑπεναντίοις, ἅμα δὲ παρεκάλει καὶ παρ-
ώξυνε τοὺς παρ' αὐτοῦ στρατιώτας. τὸ δὲ παρα- 4
πλήσιον Ἀννίβας ἐποίει· καὶ γὰρ οὗτος ἐξ ἀρχῆς
ἐπὶ τούτοις τοῖς μέρεσιν ἐπέστη τῆς δυνάμεως. οἱ 5
δὲ Νομάδες ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ κέρατος προσπίπτοντες
τοῖς ὑπεναντίοις ἱππεῦσι τοῖς ἐπὶ τῶν εὐωνύμων
τεταγμένοις μέγα μὲν οὔτ' ἐποίουν οὐδὲν οὔτ'
ἔπασχον διὰ τὴν ἰδιότητα τῆς μάχης, ἀπράκτους
γε μὴν τοὺς πολεμίους παρεσκεύαζον, περισπῶντες
καὶ πανταχόθεν προσπίπτοντες. ἐπεὶ δ' οἱ περὶ τὸν 6
Ἀσδρούβαν, ἀποκτείναντες τοὺς περὶ τὸν ποταμὸν
ἱππεῖς πλὴν παντελῶς ὀλίγων, παρεβοήθησαν ἀπὸ
315. τῶν εὐωνύμων τοῖς Νομάσι, τότε προϊδόμενοι τὴν
ἔφοδον αὐτῶν οἱ σύμμαχοι τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς,
ἐκκλίναντες ἀπεχώρουν. ἐν ᾧ καιρῷ πραγματικὸν 7
δοκεῖ ποιῆσαι καὶ φρόνιμον ἔργον Ἀσδρούβας· θεω-
ρῶν γὰρ τοὺς Νομάδας τῷ τε πλήθει πολλοὺς ὄντας
καὶ πρακτικωτάτους καὶ φοβερωτάτους τοῖς ἅπαξ
ἐγκλίνασι, τοὺς μὲν φεύγοντας παρέδωκε τοῖς Νο-
μάσι, πρὸς δὲ τὴν τῶν πεζῶν μάχην ἡγεῖτο, σπεύ-
δων παραβοηθῆσαι τοῖς Λίβυσι. προσπεσὼν δὲ τοῖς 8
Ῥωμαϊκοῖς στρατοπέδοις κατὰ νώτου, καὶ ποιούμε-
νος ἐκ διαδοχῆς ταῖς ἴλαις ἐμβολὰς ἅμα κατὰ πολ-
λοὺς τόπους, ἐπέρρωσε μὲν τοὺς Λίβυας, ἐταπεί-

νωσε δὲ καὶ κατέπληξε ταῖς ψυχαῖς τοὺς Ῥωμαίους.
9 ἐν ᾧ καιρῷ καὶ Λεύκιος Αἰμίλιος περιπεσὼν βιαίοις
πληγαῖς ἐν χειρῶν νόμῳ μετήλλαξε τὸν βίον, ἀνὴρ
πάντα τὰ δίκαια τῇ πατρίδι κατὰ τὸν λοιπὸν βίον
καὶ κατὰ τὸν ἔσχατον καιρόν, εἰ καί τις ἕτερος,
10 ποιήσας. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, μέχρι μὲν ἐμάχοντο κατὰ
τὰς ἐπιφανείας στρεφόμενοι πρὸς τοὺς κεκυκλωκό-
11 τας, ἀντεῖχον· ἀεὶ δὲ τῶν πέριξ ἀπολλυμένων, καὶ
κατὰ βραχὺ συγκλειόμενοι, τέλος αὐτοῦ πάντες, ἐν
οἷς καὶ Μάρκος καὶ Γνάιος, ἔπεσον, οἱ τὸ πρότερον 295.
ἔτος ὕπατοι γεγονότες, ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ τῆς Ῥώ-
12 μης ἄξιοι γενόμενοι κατὰ τὸν κίνδυνον. κατὰ δὲ
τὸν τούτων φόνον καὶ τὴν συμπλοκὴν οἱ Νομάδες
ἑπόμενοι τοῖς φεύγουσι τῶν ἱππέων τοὺς μὲν πλεί-
στους ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ κατεκρήμνισαν ἀπὸ τῶν
13 ἵππων. ὀλίγοι δέ τινες εἰς Οὐενουσίαν διέφυγον,
ἐν οἷς ἦν καὶ Γάιος Τερέντιος ὁ τῶν Ῥωμαίων
στρατηγός, ἀνὴρ αἰσχρὰν μὲν τὴν φυγήν, ἀλυσιτελῆ
δὲ τὴν ἀρχὴν τὴν αὑτοῦ τῇ πατρίδι πεποιημένος.

117 Ἡ μὲν οὖν περὶ Κάνναν γενομένη μάχη Ῥω-
μαίων καὶ Καρχηδονίων ἐπετελέσθη τὸν τρόπον
316. τοῦτον, μάχη γενναιοτάτους ἄνδρας ἔχουσα καὶ τοὺς
2 νικήσαντας καὶ τοὺς ἡττηθέντας. δῆλον δὲ τοῦτ'
ἐγένετ' ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων. τῶν μὲν γὰρ
ἑξακισχιλίων ἱππέων ἑβδομήκοντα μὲν εἰς Οὐενου-
σίαν μετὰ Γαΐου διέφυγον, περὶ τριακοσίους δὲ τῶν
3 συμμάχων σποράδες εἰς τὰς πόλεις ἐσώθησαν· ἐκ
δὲ τῶν πεζῶν μαχόμενοι μὲν ἑάλωσαν εἰς μυρίους,
οὐ δ' ἐντὸς ὄντες τῆς μάχης, ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ κιν-
δύνου τρισχίλιοι μόνον ἴσως εἰς τὰς παρακειμένας
4 πόλεις διέφυγον. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες, ὄντες εἰς

ἑπτὰ μυριάδας, ἀπέθανον εὐγενῶς, τὴν μεγίστην
χρείαν παρεσχημένου τοῖς Καρχηδονίοις εἰς τὸ νικᾶν
καὶ τότε καὶ πρὸ τοῦ τοῦ τῶν ἱππέων ὄχλου. καὶ 5
δῆλον ἐγένετο τοῖς ἐπιγινομένοις ὅτι κρεῖττόν ἐστι
πρὸς τοὺς τῶν πολέμων καιροὺς ἡμίσεις ἔχειν πε-
ζούς, ἱπποκρατεῖν δὲ τοῖς ὅλοις, μᾶλλον ἢ πάντα
πάρισα τοῖς πολεμίοις ἔχοντα διακινδυνεύειν. τῶν 6
δὲ μετ' Ἀννίβου Κελτοὶ μὲν ἔπεσον εἰς τετρακισχι-
λίους, Ἴβηρες δὲ καὶ Λίβυες εἰς χιλίους καὶ πεντα-
κοσίους, ἱππεῖς δὲ περὶ διακοσίους. οἱ δὲ ζωγρη- 7
θέντες τῶν Ῥωμαίων ἐκτὸς ἐγένοντο τοῦ κινδύνου,
καὶ διὰ τοιαύτην αἰτίαν. Λεύκιος ἀπέλιπε μυρίους 8
πεζοὺς ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ παρεμβολῆς, ἵν' ἐὰν μὲν
Ἀννίβας ὀλιγωρήσας τοῦ χάρακος ἐκτάξῃ πᾶσι, πα-
ραπεσόντες οὗτοι κατὰ τὸν τῆς μάχης καιρὸν ἐγκρα- 296.
τεῖς γένωνται τῆς τῶν πολεμίων ἀποσκευῆς, ἐὰν δὲ 9
προϊδόμενος τὸ μέλλον ἀπολίπῃ φυλακὴν ἀξιόχρεων,
πρὸς ἐλάττους αὐτοῖς ὁ περὶ τῶν ὅλων γένηται κίν-
δυνος. ἑάλωσαν δὲ τοιούτῳ τινὶ τρόπῳ. καταλι- 10
πόντος Ἀννίβου φυλακὴν ἀρκοῦσαν ἐπὶ τοῦ χάρα-
κος, ἅμα τῷ κατάρξασθαι τὴν μάχην κατὰ τὸ συν-
ταχθὲν ἐπολιόρκουν οἱ Ῥωμαῖοι προσβάλλοντες τοὺς
ἀπολελειμμένους ἐν τῷ τῶν Καρχηδονίων χάρακι.
τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἀντεῖχον· ἤδη δ' αὐτῶν πιεζο- 11
μένων, ἐπειδὴ κατὰ πάντα τὰ μέρη τὴν μάχην Ἀν-
317. νίβας ἔκρινε, καὶ τότε παραβοηθήσας καὶ τρεψάμε-
νος συνέκλεισε τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὴν ἰδίαν παρεμ-
βολήν, καὶ δισχιλίους μὲν αὐτῶν ἀπέκτεινε, τῶν δὲ
λοιπῶν ἐγκρατὴς ἐγένετο ζωγρίᾳ πάντων. ὁμοίως 12
δὲ καὶ τοὺς ἐπὶ τὰ κατὰ τὴν χώραν ἐρύματα συμ-
πεφευγότας ἐκπολιορκήσαντες οἱ Νομάδες ἐπαν-

ἦγον, ὄντας εἰς δισχιλίους τῶν εἰς φυγὴν τραπέν-
των ἱππέων.

118 Βραβευθείσης δὲ τῆς μάχης τὸν προειρημένον
τρόπον, ἀκόλουθον εἰλήφει τὰ ὅλα κρίσιν τοῖς ὑπ'
2 ἀμφοτέρων προσδοκωμένοις. Καρχηδόνιοι μὲν γὰρ
διὰ τῆς πράξεως ταύτης παραχρῆμα τῆς μὲν λοιπῆς
3 παραλίας σχεδὸν πάσης ἦσαν ἐγκρατεῖς· Ταραντῖνοί
τε γὰρ εὐθέως ἐνεχείριζον αὐτούς, Ἀργυριππανοὶ
δὲ καὶ Καπυανῶν τινες ἐκάλουν τὸν Ἀννίβαν, οἱ δὲ
λοιποὶ πάντες ἀπέβλεπον ἤδη τότε πρὸς Καρχηδο-
4 νίους· μεγάλας δ' εἶχον ἐλπίδας ἐξ ἐφόδου καὶ τῆς
5 Ῥώμης αὐτῆς ἔσεσθαι κύριοι· Ῥωμαῖοί γε μὴν τὴν
Ἰταλιωτῶν δυναστείαν παραχρῆμα διὰ τὴν ἧτταν
ἀπεγνώκεισαν, ἐν μεγάλοις δὲ φόβοις καὶ κινδύνοις
ἦσαν περί τε σφῶν αὐτῶν καὶ περὶ τοῦ τῆς πατρί-
δος ἐδάφους, ὅσον οὔπω προσδοκῶντες ἥξειν αὐτὸν
6 τὸν Ἀννίβαν. καὶ γὰρ ὥσπερ ἐπιμετρούσης καὶ
συνεπαγωνιζομένης τοῖς γεγονόσι τῆς τύχης συνέβη
μετ' ὀλίγας ἡμέρας, τοῦ φόβου κατέχοντος τὴν
πόλιν, καὶ τὸν εἰς τὴν Γαλατίαν στρατηγὸν ἀπο-
σταλέντ' εἰς ἐνέδραν ἐμπεσόντα παραδόξως ἄρδην 297.
ὑπὸ τῶν Κελτῶν διαφθαρῆναι μετὰ τῆς δυνάμεως.
7 οὐ μὴν ἥ γε σύγκλητος οὐδὲν ἀπέλειπε τῶν ἐνδε-
χομένων, ἀλλὰ παρεκάλει μὲν τοὺς πολλούς, ἠσφα-
λίζετο δὲ τὰ κατὰ τὴν πόλιν, ἐβουλεύετο δὲ περὶ
τῶν ἐνεστώτων ἀνδρωδῶς. τοῦτο δ' ἐγένετο φανε-
8 ρὸν ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα συμβάντων· ὁμολογουμένως
γὰρ τῶν Ῥωμαίων ἡττηθέντων τότε καὶ παραχωρη-
9 σάντων τῆς ἐν τοῖς ὅπλοις ἀρετῆς, τῇ τοῦ πολιτεύ-
ματος ἰδιότητι καὶ τῷ βουλεύεσθαι καλῶς οὐ μόνον
318. ἀνεκτήσαντο τὴν τῆς Ἰταλίας δυναστείαν, νικήσαν-

τες μετὰ ταῦτα Καρχηδονίους, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκου-
μένης ἁπάσης ἐγκρατεῖς ἐγένοντο μετ' ὀλίγους χρό-
νους. διόπερ ἡμεῖς ταύτην μὲν τὴν βύβλον ἐπὶ 10
τούτων τῶν ἔργων καταστρέψομεν, ἃ περιέλαβεν
Ἰβηρικῶν καὶ τῶν Ἰταλικῶν ἡ τετταρακοστὴ πρὸς
ταῖς ἑκατὸν ὀλυμπιάσι δηλώσαντες· ὅταν δὲ τὰς 11
Ἑλληνικὰς πράξεις τὰς κατὰ τὴν αὐτὴν ὀλυμπιάδα
γενομένας διεξιόντες ἐπιστῶμεν τοῖς καιροῖς τούτοις,
τότ' ἤδη προθέμενοι ψιλῶς τὸν ὑπὲρ αὐτῆς τῆς
Ῥωμαίων πολιτείας ποιησόμεθα λόγον, νομίζοντες 12
οὐ μόνον πρὸς τὴν τῆς ἱστορίας σύνταξιν οἰκείαν
εἶναι τὴν περὶ αὐτῆς ἐξήγησιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς
τῶν πολιτευμάτων διορθώσεις καὶ κατασκευὰς με-
γάλα συμβάλλεσθαι τοῖς φιλομαθοῦσι καὶ πραγμα-
τικοῖς τῶν ἀνδρῶν.

	M. ₰
Iurisprudent. anteiust. reliquiae ed. *Huschke*. Editio IV	6.75
—— —— —— Indices ed. *Fabricius*	1.80
—— Suppl. Bruchstücke a. Schriften röm. Juristen. Von *Huschke*	—.75
Iustiniani inst. ed. *Huschke*	1.—
—— **Novellae** ed. *Zachariae*. 2 voll.	10.50
Iustinus ed. *Jeep*. Editio maior	2.70
—— —— Editio minor	—.90
Iuvenalis ed. *Hermann*	—.45
Livius ed. *Weissenborn*. 6 voll.	6.—
Vol. I—III auch in Heften . . à	—.60
Vol. I pars I lib. I—III	
—— pars II lib. IV—VI	
Vol. II pars I lib. VII—X	
—— pars II lib. XXI—XXIII	
Vol. III pars I lib. XXIV—XXVI	
Ferner einzeln: lib. I et II	—.45
Lucian ed. *Jacobitz*. 3 voll.	6.30
—— —— Auch in 6 partes, à pars	1.05
Lucretius ed. *Bernays*	1.50
Lycophron ed. *Kinkel*	1.80
Lycurgus ed. *Scheibe*	—.60
Lydus ed. *Wachsmuth*	2.70
Lysias ed. *Scheibe*	1.20
Macrobius ed. *Eyssenhardt*	5.40
Manethon ed. *Koechly*	1.50
Martialis ed. *Schneidewin*	1.50
Martianus Capella ed. *Eyssenhardt*	4.50
Maximus et Ammon. ed. *Ludwich*	1.80
Metrologici script. ed. *Hultsch*. 2 voll.	5.10
Muretus ed. *Frey*. Vol. I et II.	2.40
Nicephori opuscula historica ed. *de Boor*	3.30
Nicomachus ed. *Hoche*	1.80
Nonnus ed. *Koechly*. 2 voll. . . à	4.50
—— **paraphrasis** ed. *Scheindler*	4.50
Onosander ed. *Koechly*	1.20
Ovidii opera ed. *Merkel*. 3 voll.	2.90
—— —— **tristia**	—.45
—— —— **fasti**	—.60
—— —— **met. delectus** ed. *Merkel*	—.60
Panegyrici latini XII ed. *Baehrens*	3.60
Pausanias ed. *Schubart*. 2 voll.	3.60
Persius ed. *Hermann*	—.30
Phaedrus ed. *Müller*	—.30
Philostratus ed. *Kayser*. 2 voll.	8.25
Pindarus ed. *Christ*	1.—
Plato ed. *Hermann*. 6 voll.	10.50
[Auch in 15 einzelnen Heften.]	
Plautus ed. *Fleckeisen*. Vol. I. II	2.70
—— —— einzelne Stücke . . . à	—.45
Plini epistolae ed. *Keil*	1.20
—— **natur. historia** ed. *Jan*. 6 voll.	13.20
Plinius et Gargilius Mart. ed. *Rose*	2.70
Plotinus ed. *Kirchhoff*. 2 voll.	6.—
Plutarchus ed. *Sintenis*. 5 voll.	8.40
[Auch in 14 einzelnen Heften.]	
—— **moralia** ed. *Hercher*. Vol. I	1.80
Poetae latini min. ed. *Baehrens*. Vol. I—IV	11.20
Polemon ed. *Hinck*	1.—
Polyaenus ed. *Woelfflin*	4.50
Polybius ed. *Dindorf*. 4 voll.	11.70
Pomponii Melae de chorographia libri tres rec. *Frick*	1.20
Porphyrion ed. *Meyer*	4.20
Porphyrius ed. *Nauck*	1.80
Proclus ed. *Friedlein*	6.75
Propertius ed. *Müller*	—.60
Quintilian ed. *Bonnell*. 2 voll.	2.40
—— —— lib. X ed. *Halm*	—.30
Quintus Smyrnaeus ed. *Koechly*	1.50
Rerum naturalium script. Graeci ed. *Keller*. Vol. I	2.70
Rhetores Graeci ed. *Spengel*. 3 voll.	9.—
Ruhnkenii elogium Hemsterhusii ed. *Frey*	—.45
Rutilius Namatianus ed. *Müller*	—.75
Sallustius ed. *Dietsch*. Ed. IV	—.45
Script. histor. Augustae. 2 voll.	5.10
Script. metrici Graeci ed. *Westphal*. Vol. I	2.70
Seneca ed. *Haase*. 3 voll.	7.80
—— **tragoediae** ed. *Peiper et Richter*	4.50
Seneca rhetor ed. *Kiessling*	4.50
Simeo Sethus ed. *Langkavel*	1.80
Sophocles ed. *Dindorf*. Ed. V.	1.50
—— —— einzelne Stücke . . . à	—.30
Soranus ed. *Rose*	4.80
Statius ed. *Queck*. 2 voll.	3.60
—— Vol. I Silvae ed. *Baehrens*	1.80
—— Vol. II Fasc. I. Achilleis ed. *Kohlmann*	—.75
Stobaei florilegium ed. *Meineke*. 4 voll.	9.60
Stobaei eclogae ed. *Meineke*. 2 voll.	6.—
Strabo ed. *Meineke*. 3 voll.	6.—
Suetonius ed. *Roth*	1.50
Tacitus ed. *Halm*. 2 voll.	2.40
—— —— **Germania, Agricola et dialogus** ed. *Halm*	—.45
Terentius ed. *Fleckeisen*	1.20
Testamentum, novum, Graece ed. *Buttmann*	2.25
Themistius ed. *Spengel*. 2 voll.	6.—
Theodorus Prodromus ed. *Hercher*	—.50
Theon Smyrnaeus ed. *Hiller*	3.—
Theophrastus ed. *Wimmer*. 3 voll.	6.60
Theophrasti char. ed. *Foss*	1.20
Thucydides ed. *Boehme*. 2 voll.	2.40
Tibullus ed. *Müller*	—.30
Ulpian ed. *Huschke*. Ed. II.	—.75
Valerius Flaccus ed. *Baehrens*	1.50
Valerius Maximus ed. *Halm*	3.75
Vegetius ed. *Lang*	3.—
Velleius Paterculus ed. *Haase*	—.60
—— —— ed. *Halm*	1.—
Vergili opera ed. *Ribbeck*	1.35
—— **Bucolica et Georgica**	—.45
—— **Aeneis**	—.90
Xenophontis expeditio ed. *Hug*	—.75
—— —— —— Ed. maior	1.20
—— —— —— ed. *Dindorf*	—.75
—— —— **historia Gr.** ed. *Dindorf*	—.90
—— —— **institutio Cyri**	—.90
—— —— **commentarii**	—.45
—— —— **scripta minora**	—.90
Zonaras ed. *Dindorf*. 6 voll.	19.50

Schul-Wörterbücher der klassischen Sprachen

im Verlage von

B. G. Teubner in Leipzig.

Griechisches Schulwörterbuch. 2 Bände. gr. Lex.-8. geh.

I. Griechisch-Deutsch. Von G. E. Benseler. 7. Aufl. Von G. Autenrieth. 1882. geh. 6 ℳ 75 ₰.

II. Deutsch-Griechisch. Von K. Schenkl. 3. Aufl. 1878. geh. 9 ℳ

Lateinisches Schulwörterbuch. Von F. A. Heinichen. 2 Bde. gr. Lex.-8. geh.

I. Lateinisch-Deutsch. 4. Aufl. Von Dr. A. Draeger. 1881. 6 ℳ

II. Deutsch-Lateinisch. 3. Aufl. 1877. 5 ℳ

Spezial-Wörterbücher.

Wörterbuch zu den Homerischen Gedichten. Für den Schulgebrauch bearbeitet von Georg Autenrieth. Mit vielen Holzschnitten und drei Karten. Dritte umgearbeitete Aufl. gr. 8. 1881. geh. 3 ℳ

Wörterbuch zu Xenophon's Anabasis. Von F. Vollbrecht. Mit 75 Holzschnitten, 3 lith. Tafeln und 1 Karte. 4. Aufl. gr. 8. 1880. geh. 1 ℳ 80 ₰.

Schulwörterbuch zu C. J. Cäsar mit besonderer Berücksichtigung der Phraseologie von Dr. H. Ebeling. Zweite Auflage, bearbeitet von Dr. A. Draeger, Director des Gymnasiums zu Aurich. gr. 8. geh. 1 ℳ

Wörterbuch zu den Lebensbeschreibungen des Cornelius Nepos. Für den Schulgebrauch herausgegeben von H. Haacke. 7. Aufl. 8. 1882. geh. 1 ℳ Mit dem Texte des Nepos 1 ℳ 20 ₰.

Wörterbuch zu Ovid's Metamorphosen. Von J. Siebelis. Dritte Auflage, besorgt von Fr. Polle. gr. 8. 1879. geh. 2 ℳ 70 ₰.

Wörterbuch zu den Fabeln des Phädrus. Für den Schulgebrauch herausgegeben von A. Schaubach. 2. Aufl. 8. 1877. geh. 60 ₰. Mit dem Text des Phädrus 90 ₰.

Wörterbuch zu Siebelis' tirocinium poeticum. Von A. Schaubach. 6. Aufl. gr. 8. 1882. geh. 45 ₰.

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.